

दुःख

अविनश्यत मोहलसत जानी

जो लीला लिखी,

खनपोक-बहुमयावर

सर्वतन्त्रस्वतन्त्र-शासनसम्राट्-सूरिचक्रचक्रवर्ति-जगद्गुरु-तपोगच्छाधिपति
भट्टारक-आचार्यवर्य-श्रीमद्विजयनेमिसूरीश्वरेभ्यो नमः ॥

श्रीमत्कारुण्यमूर्तिः परमगुरुवरः सर्वतन्त्रस्वतन्त्रः

सम्राट् श्रेयस्कराणां शुभविधिविदधज्ज्ञैनसच्छासनानाम् ॥

धीरः शश्वज्जगत्यां जयति सविजयश्रीतपोगच्छनाथ-

दिव्याचार्यादिभट्टारकपदविलसन्नेमिसूरीश्वराख्यः ॥ १ ॥

संसारेऽस्मिन्बसारे प्रथितगुणिगणे सौम्यसौराष्ट्रदेशे

पुण्यात्मोक्तस्तपस्वी सुखदमधुमतीपत्तने जन्म लेभे ॥

अङ्काक्ष्येङ्केन्दुसंख्ये शुभदिनलसिते वैक्रमान्दे वलक्ष-

पक्षे जूक्षाभिधेये प्रतिपदि सुतिथौ कञ्जिनीजानियुक्तः ॥ २ ॥

संसारोऽयं ह्यसारस्त्वह खलु सततं सारतत्त्वं दयेति

ध्यायं ध्यायं महात्मा विविधजनमनःक्षोभसंक्षोभणाय ॥

दीक्षां जग्राह बाणश्रुतिनिधिवसुधासंमिते वैक्रमेऽन्दे

सप्तम्यां द्वात्रयश्वे सकृच्छजनमनोमोषेदे ज्येष्ठमासे ॥ ३ ॥

तस्मात्कलाचतुष्कप्रवर्तनियमतपोज्ञानविज्ञानवाग्मि-

र्तोऽक्रानुबर्तुक्रामो निखसुप्तविपतिं ह्यारयन् स्वोपदेष्टुं ॥

पन्थासार्यं पदं सद्-गगनरसनिधिग्लौमिमे विक्रमान्दे-
मार्गे मासि त्रितिष्यामतिथिविनयच्छुम्भवान्-शुक्लपक्षे ॥ ४ ॥

ततः पारवसादितनिधिमहीसस्यकसमे

पुरोक्ते वैक्रम्ये क्षरतिषिद्युमाहादितसिते ॥

द्वमे ज्येष्ठे मासि प्रचुरविनयज्ञानगुरुमि-

मंश्वे मय्यां यातो गुरुयमत हरिपवशीष्ट ॥ ५ ॥

दीर्घाऽऽद्यानादुनत्यैविषिष्यप्रविधानैः सदापोढधाम्ना-

दाबास्रमद्यव्यवर्तनियमतपोऽलनीयप्रमादैः ॥

द्वेद्वारित्रसंधिनिवपरबहुसंख्यास्तिसिदान्ततत्त्वै-

र्नम्रं तेभ्यो वितन्वन् व्यति गुरुयरो जैनसम्प्रसनेषु ॥ ६ ॥

ध्वान्तो यः प्रकृतौ कृतौ पुद्गलः कान्तर कृती चाकृतौ

प्रान्तः सन्मरिषाणस्प सततं भ्रान्तो न घर्माभिनि ॥

साधूनामवधिः स भारतरसासद्भूषणं भूतिमद्-
विद्वत्कैरवचन्द्रमा विजयते श्रीनेमिखरीश्वरः ॥ ७ ॥
श्रीमान् सिद्धगिरौ कदम्बकगिरौ सत्सेरिसातीर्थके
चाबूतसङ्गिरनारनामगिरिषु ग्रम्णा प्रतिष्ठादिकम् ॥
भूयः कापरडादिसन्मधुमतीकुम्भारियाख्येषु सङ्-
ग्रामेषु प्रचुरव्ययं विजयते तीर्थार्थमाकारयन् ॥ ८ ॥
एतत्सन्महनीयचित्रचरिताऽऽसंबोधिताः साधवो-
ऽनेके सद्गुणगुम्फिता मुनिवराः शिष्यप्रशिष्यादिकाः ॥
लोकानामुपकारकारणपरास्तच्छासनोद्धारणे
सर्वत्र भ्रमणे जयन्ति कुशलाः सद्भारते भारते ॥ ९ ॥
तस्मिन् श्रीमति पादपद्मयुगले भक्त्यार्पयित्वाऽधुना
नानासज्जनराजिते मुनिगुरौ श्रीनेमिखरीश्वरे ॥
सद्बोधोपायतनं सुसूत्रललितं समवायाङ्गाभिधं
सेवार्थं समुपस्थितः सविधयोऽहं बह्नुभाह्वः सदा ॥ १० ॥

उपनिबृधातः

शाम्भयमोर्ध्वं तस्मै सच्चिदानन्दविणे ।

वरीयन्ति वरीयन्ति सञ्जरीयन्ति यो भुवः ॥

बन्धे ! अस्मिन्मयनिषण्णवन्धवए ! विपुलमग्ग !

निबिबिबिबोसोसिबोसिते बैरिदिप्रपञ्चाक्षितेऽस्मिन्नेतद्वति अगति प्रोवायनरपनापयपञ्चुप्यं वणानां नानाविधविषयविधिविधनीकृतचेतसः। सचेतसामपि समेषामिच्छा नैसर्गिकी कर्कशं नु स्रष्टु सातिशयं सार्धं द्रागाभिगमिष्याय इति सर्वविवाहरोहितम् । सत्र सातिशयमुत्पाद्ये सत्रमांवरणसम्बन्धेषु चाहि- साधर्मस्यैव प्राचम्प्यात् सर्वेषा स्वान्तर्यामिनितान्वाम्युपयोगाय-“अहिंसा परमो धर्मः” इत्यपि सर्ववर्दिसम्मतो राज्ञान्त ॥

अथाविष्कामसि हि काले निरस्तमुपपाते चाक्षेपसौभाग्यमुत्प्लव्यामिनि तवद्विसाधर्मं निस्सिम्भुवनपराचरचिचविविदिमिर्गदुद्भासकैः सर्वशासकैः
रोषोपकोपशोभनबिहस्रमि कठमनकणस्त्रैः श्रीमद्भगवद्विभनेभरवरणैर्विनिविद्यता “उत्पणे इवा, पुत्रे इवा” उनया विषया प्रथमं
श्रीमानपरमहाराजानां द्वादशप्रतिमबोध समभवत् । ततो निरसीमकाठप्यामृतरश्चित्तमृषिणा प्रोक्तमहाराजा अपि श्रीमद्विनेयरोकान् तानेव मन्यन्-
मावन्तं मूलः परिभाष्यन्तः सूत्ररूपानववगधपञ्चमेणाधाराद्वादिद्रावृषाविभागोभ्यः पाञ्चक्यं सञ्चन्तु । अथ पृथक्चाराद्वादिद्रावृषावृषावृषाणि
भिधानत्वेन व्यपविद्यन्ते ।

अभीवेवातर्गतं विमलविषयविस्मसोऽसितं दुतीयं—“एषानाहसूत्र” मित्रं श्रीमतामप्यापद्यायेतुआनका नामाधिकरकमलं सनहुमानपुरस्सरं समर्प्यते । पुरा सट्ट—“आगमोदयसमितौ” मुद्रितस्वायेतस्य षट्पण्ठनप्रचारप्रानुष्यन्तं साम्प्रति दोर्लेप्याण्य पुनरेतद्युगणस्य निवृत्तामावस्थं कृत्वा पप्यर्लोप्य

सदुपदेशप्रदानादिना मयैतन्मुद्रणव्ययभारग्रहणे—अहमदाबादगत—माण्डवीप्रतोलिका(पोल) स्थश्रेष्ठिवर्य—श्रीमाणेकलाल चुनीलालजी महोदयः सहर्षं प्रोत्साहितः । तत उक्तश्रेष्ठिवर्योऽपि सानुनयेनमुररीकृत्योक्तसूत्रप्रसिद्धिसिद्धिविधौ यथेष्टमार्थिक्रसाहाय्य संपादयन् नैजां राज्यलक्ष्मीं साफल्यमधिनीतवानिति नाल्पप्रमोदगौरवावसरः समेषामेतन्मतानुसारिणामिति ।

इत्थमत्रोक्तश्रेष्ठिमहोदयस्य विमलकुलककीर्त्तिनिचयपरिचयोल्लेखनमपि प्रसङ्गतौचित्यसरणिमधिसरतीति समासत एवमभिधीयते । श्रीमान् माणेकलालः श्रेष्ठी विराश्रीमालीज्ञातीयः, एतत्पूज्यपितुश्शुभनाम श्रीसाधुचुनीलाल नयुभाईति स्मरणीयमातुर्नाम च श्रीमती मङ्गदेवीति ॥ प्रथममेभि सुखदुःखद्वन्द्वजुष्टामवस्थामनुभवद्भिभूयो भूरिभूतिविभूषितैर्वदान्यतामतिलतावितता विदधद्भिर्विविधाभिर्विधाभिर्दानमानमेदुरा भेदिनी दैनन्दिनी चेक्रियते यदतिक्रामति चानधिकेऽनेहसीदानीमपि तदादार्यमार्ग्यराजितं भिन्नभिन्नविभागेषु दिग्विदिक्षु जाजागर्तितमामिति । यथा—

पाजरापोलस्थगोपालाकृते १८००० सहस्राणि, अहमदाबादस्थ श्री जै श्री मू. मू. वात्रालयार्थं ११००० स० 'कॉलेज ऑफ् आर्टस्' कृते २५००० स०, उत्तरीयहिन्दमहाविद्यालयकृते ११००० स०, श्रीमहावीरविद्यालयकृते १०००० स०, जीवदयामण्डलीकृते ६००० स०, भोजनालयकृते च २५००० सहस्राणि रूप्यकानि श्रेष्ठिमहोदयैः प्रभूतप्रेमपुरस्सरं प्रदत्तानीतीत्यमेतदतिरिक्तेऽपि धर्मकर्मसु प्रायस्त्वेन १३३००० त्रयस्त्रिंशत्सहस्राधिकैः कलक्षप्रमितरजतमुद्राव्ययसंख्याः पारिगण्यन्ते ।

अथ चैतत्स्थानाङ्गमुद्रादन्यान्यपि—“समवायाङ्गसूत्र-कर्मप्रकृतिप्रभृतिपुस्तकानि नैजवित्तव्ययेनैवैभिर्मुद्रापरिचयित्वा पुस्तकदर्शिन्यमपाकुर्वन्भिः सर्वथा सौलभ्यमेव परिस्थापितमिति ।

पुंसुल्लभोऽपि ददात्य प्रत्येकधर्मकर्मसु सुखनिष्ठआयुषि धीक्रान्तिस्त्रयलभेष्टिभिर्बद्धपूर्वाष्टव प्रवर्तितं तदपि प्रशंसातिरुयसमुदरैरुण्ठां नाति-
रोते । इहमेवाष्ट्याः प्रतिद्वयमिच्छसुखेमधोवदसा सपरिभारपुण्यबोपार्जनिरताः श्रेष्ठिद्येयाः सङ्ख्यैर्धन्यवादैर्बहुविधैरभिमूयन्त इति ।
एवमिह सुकर्मजा-यसदवचित्ता मुनिमहाराजा साध्वीजनाद्य नूनमेतत्सुखप्रवणमननाप्यमनाभ्यापनाभिधिं बहुधा विस्तारयिष्यन्ति, विधास्यन्ति च
मुद्रणस्यास्य साम्प्रतमिति कस्मैनात् मे विवासः ।

अथ च सुहृदे दुस्मिन् मदीयमतिदोषेण वर्णनोत्पन्नदोषेण च मानुष्यमुत्तमानि स्तुतिस्तानि दूषणानि सदोषयित्वा सुबाधभरितमेतदास्वादं स्वादयन्तु
मुचिव इति सप्रत्ययमन्यवर्कन्ते गुणैकपक्षपातिनो विवेकशालिनो विपश्चित इहकलमनस्य अस्मन कल्पनेयेति सिद्धम् ।

कृतं नो पाणिन्यं प्रकृतमिह किन्तु प्रपठतां

जनानां सौमन्ये ममसु मुषि मम्यार्थपठने ॥

‘इति प्यानाधीनेन विजयपक्षे बहुमुखा

’ मयाकरीयेतर् गुरुपक्षपक्षोदरविरसा ॥

वसुधैवकुटुम्बकम्-

बल्लभविजयः

अहम् !

नवाङ्गीवृत्तिकारकश्रीमदभयदेवसूखिविहितविवरणयुतं

श्रीमत्समवायाङ्गसूत्रम् ।

श्रीवर्द्धमानमानम्य, समवायाङ्गवृत्तिका । विधीयतेऽन्यशास्त्राणां, प्रायः समुपजीवनात् ॥ १ ॥

दुःसम्प्रदायादसदूहनाद्धा, भणिल्यते यद्वितथं मयेह ।

तद्धीधनैर्मानुकम्पयद्भिः, शोध्यं मतार्थक्षतिरस्तु मैव ॥ २ ॥

इह स्थानाख्यतृतीयाङ्गानुयोगानन्तरं क्रमप्राप्त एव समवायाभिधानचतुर्थाङ्गानुयोगो भवतीति सोऽधुना समारभ्यते । तत्र च फलादिद्वारचिन्ता स्थानाङ्गानुयोगवत् क्रमादवसेया, नवरं समुदायार्थोऽयमस्य, समिति-सम्यक् अवेत्याधिक्येन अयनमयः-परिच्छेदो जीवाजीवादिविविधपदार्थसार्थस्य यसिबसौ समवायः समवयन्ति चा—समवतरन्ति-संमिलन्ति नानाविधा आत्मादयो

मारा अभिषेकपत्तया यस्मिन्नासौ समवाय इति । स च प्रवचनपुण्यस्याङ्गमिति समवायाङ्गम् । तत्र किल श्रीश्रमणमहावीरवर्द्धमानस्याभिनः
 मन्मन्त्री पञ्चमो गणपर आर्यमुपमस्वामी स्वादिप्यं जम्बूनामानमग्निं समवायाङ्गार्थमभिधिसुः भगवति धर्म्मार्चायै बहुमानमावि-
 र्मापयन् व्यक्रीपयन्ने च ममस्तवस्तुवित्तास्तमावावभासिकेतलालोककलितमहावीरवचननिःश्रिततयाऽविगानेन प्रमाणमिदमिति
 त्रिप्यस्य नविनारोपयमिदमादावेव समं यद्यत्रमाह—

सुय मे आउसतेण भगवया एवमपमवाय—[इदं बलं समणेण भगवया महावीरेण आइगरेण तित्थगरेण
 मयमंबुदेण पुरिसुत्तमेण पुरिसत्तीहेण पुरिसवरपुटरीण पुरिसवरगघइत्थिणा लोगुत्तमेण लोगनाहेण लोगहिण
 लोगपइयेण लोगपज्जोअगरेण अमयवण अमयवण मगवण सरणवण जीववण धम्मवण धम्मदेसण
 धम्मनागणेण धम्मसारहिणा धम्मयरयाउरतचइवहिणा अप्पबिइययरनाणवसणधरेण वियहउउमेण सिणेण
 जायण निम्मेण तारपणं बुदेण पोहणं मुत्तेण मोयगेणं सव्वन्नुणा सव्वदरिसिणा सिवमयलमकयमणतम
 पअयमव्यापाहमपुणारायित्थिसिदिगइनामयेय ठाण सपाविठकामेण इमे पुवालसगे गणिपिठगे पभत्ते, त जहा
 -आपारे १ तूपगडे २ ठाणे ३ समवाय ४ विवाहपक्षत्ती ५ नायाधम्मकहाओ ६ उवासगवसाओ ७ अतगड-
 दसाओ ८ अनुत्तरोववाइवसाओ ९ पणहावागरण १० विवागसुण ११ विट्ठिवाण १२, तत्थणं जे से वउत्थे अंगे
 ममवाणत्ति आदिते तत्सणं अयमहे पभत्ते, तजहा] एगे आपा एगे अणाया एगे वडे एगे अवडे एगा कितिआ

एगा अकिरिआ एगे लोए एगे अलोए एगे धम्मे एगे अधम्मे एगे पुण्णे एगे पावे एगे वंधे एगे मोक्खे एगे आसवे
 एगे संवरे एगा वेयणा एगा णिज्जरा १८ । जंबुदीवे दीवे एगं जोयणसयसहस्सं आयामविकखंभेणं पणत्ते,
 अप्पइहाणे नरए एगं जोयणसयसहस्सं आयामविकखंभेणं पन्नत्ते, पालए जाणविमाणे एगं जोयणसयसहस्सं
 आयामविकखंभेणं पन्नत्ते, सब्बइसिद्धे महाविमाणे एगं जोयणसयसहस्सं आयामविकखंभेणं पन्नत्ते । अद्यान-
 क्वत्ते एगतारे पन्नत्ते, चित्तानक्खत्ते एगतारे पन्नत्तं, सातिनक्खत्ते एगतारे पन्नत्ते । इमीसे णं रयणप्पभाए
 पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, इमीसे णं रयणप्पहाए पुढवीए नेरइआणं उक्कोसेणं
 एगं सागरोवमं ठिई पन्नत्ता, दोच्चाए पुढवीए नेरइयाणं जहन्नेणं एगं सागरोवमं ठिई पन्नत्ता, असुरकुमाराणं
 देवाणं अत्थेगइयाणं एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, असुरकुमाराणं देवाणं उक्कोसेणं एगं साहियं सागरोवमं
 ठिई पन्नत्ता, असुरकुमारिंदवज्जियाणं भोमिज्जाणं देवाणं अत्थेगइआणं एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, असं-
 खिज्जवासाउयसन्निपंचिंदियतिरिक्खजोगियाणं अत्थेगइआणं एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, असंखिज्जवासा-
 उयगब्भवङ्गनियसंणिमणुयाणं अत्थेगइयाणं एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, वाणंमंतराणं देवाणं उक्कोसेणं
 एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, जोइसियाणं देवाणं उक्कोसेणं एगं पलिओवमं वाससयसहस्समब्भहियं ठिई पन्न-
 ता, सोहम्मे कप्पे देवाणं जहन्नेणं एगं पलिओवमं ठिई पन्नत्ता, सोहम्मे कप्पे देवाणं अत्थेगइआणं एगं साग-

रोयम ठिई पन्नता ईसाणे कल्पे देवाणं जइन्नेण साइरेगएवं पलिओयम ठिई पन्नता, ईसाणे कल्पे देवाणं अत्थे-
गइयाण एग सागरोवमं ठिई पन्नता, जे देवा सागरं सुसागर सागरकंत भव मणु माणुसोत्तर लोगहिंय वि-
माण देवत्ताण उवयन्ना तेसि ण देवाण उप्पोसे ण एग सागरोयम ठिई पन्नता, ते ण देवा एगत्स अद्धमासत्स
आणमत्ति वा पाणमत्ति वा उत्ससंति वा नीयसंति वा, तेसि ण देवाण एगत्स वाससहस्सत्स आइरइ ससुपज्जइ-
सतेगइया भवसिद्धिया जे जीवा ते एगेण भवगगइणेणं सिज्झिस्सत्ति पुब्बिस्सत्ति परिनिब्बाइस्सत्ति
सक्खदुक्कम्यणमत करिस्संति १८ ॥ सूत्रम् ॥१॥

‘धुतम्’ आर्कणित ‘मे’ मया हे ‘आपुप्पम् !’ चिरजीवित ! जम्भूनामन् ! ‘तेभ’ति योज्झो निमूलोन्मूलितरागेद्वेषादिवि-
षमभावयुष्मैन्पतया द्रुवनमावावभासनवहसिधेवनपुरस्सराधिसत्तादिवचनतया च त्रिद्रुवनमवधनप्राङ्गणप्रसर्प्यत्सुवाधव
उपद्रोराद्विस्तेन महावीरेण भगवता-समग्रैर्यथादियुक्तेन ‘एवं’मिति वक्ष्यमाणेन - प्रक्षारेणाख्यातम्—अभिहितमात्मादि-
वस्तुतत्त्वमिति गम्यते, अथवा ‘आठसंतेण’ति भगवतेत्यस्य विशेषणमायुष्मता चिरजीवितवता भगवतेति, अथवा
पाठान्तरेण मयेत्यस्य विशेषणमिदं आवसता मया गुरुकृते आमृशता वा-सस्युशता वा मया विनयनिमित्तं कृतलाभ्यां
गुरोः क्रमक्रमलपुगलमिति, यद्वा ‘आउसंतेण’ति आह्वयमाणेन वा प्रीतिप्रवणमनसेति, यदाख्यातं तदपुनोच्यते—
‘एते आपा’ इत्यादि । कस्माच्चिन्नुवाचनायामपरमपि सम्बन्धग्रथपलभ्यते । यथा “इह खलु समेषेणं भगवया” इत्यादि

तामेव च वाचनां बृहत्तरत्वाद्व्याख्यास्यामः, इदं च द्वितीयसूत्रं सङ्ग्रहरूपप्रथमसूत्रस्यैव प्रपञ्चरूपमवसेयम् अस्य चैवं गमनिका--'इह' अस्मिंल्लोके निर्ग्रन्थतीर्थे वा, खलु वाक्यालङ्कारे अवधारणे वा, तथा च इहैव, न शाक्यादिप्रवचनेषु; श्राम्यति--तपस्यतीति श्रमणस्तेन, इदं चान्तिमजिनस्य सहसम्पन्नं नामान्तरमेव । यदाह--'सहसंमुद्याए' 'समणे'ति भगवतेति पूर्ववत्, महांश्चासौ वीरश्चेति महावीरस्तेन, इदं च महासात्त्विकतया प्राणग्रहाणप्रवणपरीषहोपसर्गनिपातेऽप्यप्रकम्पत्वेन पीयूषपान-प्रश्रुभिराविर्भावितम् । आह च--^१'अयले भवमेरवाणं खंतिखमे परीसहोवसग्गाणं पडिमाणं पारए देवेहिं (से णामं) कए महा-वीरे'ति । कथम्भूतेनेत्याह-आदौ-प्राथम्येन श्रुतधर्ममाचारादिग्रन्थात्मकं करोति-तदर्थप्राणायकत्वेन प्रणयतीत्येवंशील आदिकरस्तेन, तथा तरन्ति येन संसारसागरमिति तीर्थं प्रवचनं तदव्यतिरेकादिह सङ्घस्तीर्थं तस्य करणशीलत्वात्तीर्थकरस्तेन, तीर्थकरत्वं च तस्य नान्योपदेशबुद्धत्वपूर्वकमित्यत आह--स्वयम्-आत्मनैव नान्योपादेयवस्तुतत्त्वं विदितवानिति स्वयंसम्बुद्ध-स्तेन । स्वयंसम्बुद्धत्वं चास्य न प्राकृतस्यैव संभाव्यं पुरुषोत्तमत्वादस्येत्यत आह-पुरुषाणां मध्ये तेन तेनातिशयेन रूपादिनोद्भूतत्वा-द्-ऊर्ध्ववर्त्तित्वादुत्तमः पुरुषोत्तमस्तेन । अथ पुरुषोत्तमत्वमेव सिंहाद्युपमानत्रयेणाऽस्य समर्थयन्नाह-सिंह इव सिंहः पुरुषश्चासौ सिंह इति पुरुषसिंहः । लोकेन हि सिंहे शौर्यमिति प्रकटमभ्युपगतमतः शौर्ये स उपमानं कृतः । शौर्यं तु भगवतो बाल्ये प्रत्यनीकदेवेन भाप्यमानस्याप्यभीतत्वात् कुलिशकठिनमुष्टिप्रहारप्रहतिप्रवर्द्धमानामरशरीरकुब्जताकरणाच्च इत्यतस्तेन । तथा वरं च तत्पुण्डरीकं च

. १ सहसन्मत्या प्रभणः । . २ अचलो भयभैखयोः क्षान्तिक्षमः परिषहोपसर्गाणां प्रतिमाना पारंगो देवै कृत महावीर इति ।

वरपुण्डरीक-वपुर्हं सहस्रपद्मं पुरुषं वरपुण्डरीकं पुरुषं वरगन्धर्वः सर्वोद्यममलीमसगृहितत्वात् सर्वेषु
 ध्रुमैस्तुमयैः द्रुमत्वादित्यवस्तेन, तथा वरमासौ गन्धर्वस्ती पुरुष एव वरगन्धर्वस्ती पुरुषवरगन्धर्वस्ती, यया गन्ध-
 र्वस्तिनो गन्धर्वेनैव सर्वगन्धर्वा भव्यन्ते तथा भगवत्सत्येष्वविरणेन ईतिपञ्चक्रदुर्मिषवनकमरकम्पीनि दुरितानि क्षतयोवनमध्ये नश्य-
 न्तीति वतस्तेन पुरुषवरगन्धर्वस्तिना, न भगवान् पुरुषाणामेवोद्यमः किन्तु सकलजीवलोकस्यापीत्यत आह-लोकस्य-तिर्यग्रनार-
 कनाकिलञ्जबीबलोकस्योद्यमः-यदुस्मिन्नदुरातिष्ठयापसाधारण्युजगणोमेवतया सकलदुरासुरस्वर्णरनिक्करनमस्यतया च प्रबानो
 लोकोद्यमस्तेन, लोकोद्यमत्वमेवास्य पुरस्कर्षणाह-लोकस्य-सम्पन्नम्यलोकस्य नाश-अष्टलोकनाशस्तेन, नायत्वं चास्य 'योग
 केमकृत्वा' इति वचनादप्राप्तस्य सम्यग्दर्शनादप्योद्यमकरणेन सकलस्य तस्यैव पालनेन वेति । लोकनाशत्वं च तात्त्विकं तद्भूतत्वे सति
 सम्भवतीत्याह-लोकस्य-एकेन्द्रियादिप्राणिजनस्य विना-आत्यन्तिकवद्रक्षाप्रकर्षप्ररूपवेनाऽनुकूलवर्षी लोकहितस्तेन, यदेतन्मायत्वं
 हितत्वं वा तद्भव्यानां यथावस्थितसमस्तवस्तुतोमशदीपनेन नान्यकेत्याह-लोकस्य-विशिष्टतिर्यग्रामरूपस्यान्तरतिमिरनिकरानिरा-करणेन
 प्रकृष्टपदार्थप्रकाशकारित्वात्मदीप इव प्रदीपो लोकप्रदीपस्तेनाग्रद च विशेषणं द्रष्टुलोकमाभित्यो कम् अथ-रस्यलोकमाभित्याऽऽह-लोकस्य-
 लोक्यते इति लोक इति ध्युत्यस्या लोकलोककल्पस्य समस्तवस्तुतोमस्वभावस्याल्लभ्यमार्तम्भमलमिव निखिलमावस्थमाश्रमासुन
 समर्पकेमलालोकपूर्वकप्रपन्नप्रमापटसप्रवर्धनेन प्रपोतं-अक्काशं करोतीत्येवञ्चीतो लोकप्रपोतकरस्तेन। ननु लोकनाशत्वादिविशेषणयोगी
 हरिरहरिरप्यगर्मादिरपि तृणीधिकमतेन सम्भवतीति कोऽस्य विशेष इत्याद्यङ्गायां तद्विशेषाभिधानायाह-न भय दयते प्राणापहरवरसिक्के-

पसर्गकारिण्यपि प्राणिनि ददातीत्यभयदयः, अभया वा—सर्वप्राणिभयपरिहारवती दया-धृणा यस्यासावभयदयो । हरिहरादिस्तु नैव-
 मिति, तेनाभयदयेन, न केवलमसावपकारकारिणामप्यनर्थपरिहारमात्रं करोति अपित्वर्थप्राप्तिं करोतीति दर्शयन्नाह—चक्षुरिव चक्षुः
 श्रुतज्ञानं शुभाशुभार्थविभागकारित्वात्तद्व्यतिरेक इति चक्षुर्दयस्तेन । यथा हि लोके चक्षुर्दत्त्वा वाञ्छितस्थानमार्गं दर्शयन् महोपकारी
 -भवतीत्येवमिहापीति दर्शयन्नाह—मार्गं-सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रात्मकं परमपदपथं दयत इति मार्गदयस्तेन । यथा हि लोके चक्षुरुद्धा-
 टनं मार्गदर्शनं च कृत्वा चौरादिविलुप्तान् निरुपद्रवं स्थानं प्रापयन् परमोपकारी भवति एवमिहाऽपीति दर्शयन्नाह—शरणं-त्राणमज्ञानो-
 पद्रवोपहतानां तद्रक्षास्थानं तच्च परमार्थतो निर्वाणं तद्व्यतिरेक इति शरणदयस्तेन । यथा हि लोके चक्षुर्मार्गशरणदानात् दुःस्थानां जीवि-
 त्वव्यं ददाति एवमिहापीति दर्शयन्नाह—जीवनं जीवो-भावप्राणधारणमरणधर्मत्वमित्यर्थस्तं दयत इति जीवदयो जीवेषु वा दया यस्य
 स जीवदयोऽस्तस्तेन । इदं चानन्तरोक्तं विशेषणकदम्बकं भगवतो धर्ममयमूर्तित्वात्सम्पन्नमिति धर्मात्मकतामस्यान्यविशेषणपञ्चकेनाह
 धर्म-श्रुतचारित्रात्मकं दुर्गतिप्रपतञ्जन्तुधारणस्वभावं दयते ददातीति धर्मदयस्तेन । तद्दानं चास्य तद्देशनादेवेत्यत आह—धर्मम्-उक्तल-
 क्षणं देशयति-कथयतीति धर्मदेशकत्वं चास्य धर्मस्वामित्वे सति न पुनर्यथा नटस्येति दर्शयन्नाह—धर्मस्य-क्षायिक-
 ज्ञानदर्शनचारित्रात्मकस्य नायकः—स्वामी यथावत्पालनाद्धर्मनायकस्तेन, तथा धर्मस्य सारार्थिर्धर्मसारार्थिः, यथा रथस्य सारथी रथं
 रथिकमश्वांश्च रक्षति एवं भगवांश्चारित्रधर्माङ्गानां संयमात्मप्रवचनाख्यानं रक्षणोपदेशाद्धर्मसारार्थिर्भवतीति तेन धर्मसारार्थिना, तथा
 त्रयः समुद्राश्चतुर्थो हिमवान् एते चत्वारः अन्ताः—पर्यन्तास्तेषु स्वामितया भवतीति चातुरन्तः स चासौ चक्रवर्ती च चातुरन्तचक्र-

पर्णी वरधामौ प्रथिव्याः चातुरन्तचक्रवर्णी भेसि वरचातुरन्तचक्रवर्णी-राजातिश्रया धर्मविषये वरचातुरन्तचक्रवर्णी धर्मवरचातुरन्तच-
 क्रवर्णी, यथा हि प्रथिव्यां क्षेप्साजातिश्रयायी वरचातुरन्तचक्रवर्णी भवति तथा भगवान् धर्मविषये क्षेपप्रणेतृणां मध्ये सातिश्रयत्वात्
 तयोप्यत इति तेन धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्णिना । एतच्च धर्मदायकत्वादिविशेषणपञ्चकं प्रकटयमानादियोगे सति भवतीत्यत आह-अप्र-
 तिवृते-अट्टशुद्धमर्षतादिभिरस्खलिते अविसंवादे वा अत एव दायिकत्वाद्वा वरे-प्रधाने ज्ञानदर्शने केवललक्षणे धारयतीति अप्रतिह-
 तवरज्जानदर्शनवरस्तेन, एवंविधसंबेदनसंपदुरेतोऽपि छववान् मिथ्योपदेशित्वान्नोपकारीति निरुद्धवताप्रतिपादनायास्याह, अथवा कथं
 मस्यामतिहृतसंबेदनत्वं सम्पन्नं ? अत्रोच्यते, आवरणाभावात्, एतदेवाह-भ्यावृण-निवृचमपगतं छद्म-द्वठत्वमावरणं वा यस्य स
 तथा तेन भ्यावृणच्छवना, मायावरणयोद्याभावोऽस्य रागादिजयाज्जात इत्यत आह-अयति-निराकरोति रागद्वेषादिरूपानरातीनिनि
 बिनस्तेन । रागादिश्रयभास्य रागादित्सरूपतज्जयोपायज्ञानपूर्वक एव भवतीरयेतदस्याह-जानाति छाद्यस्यिक्खानचतुष्टयेनेति द्वापक
 स्तेन, अनन्तरमस्य स्तार्यसम्पन्नुपाय उक्ता, अमुना स्तार्यसम्पत्तिपूर्वकं परार्थसम्पादकत्वं विशेषणपट्टकेनाऽऽ-तीर्णं इव तीर्णं,
 ससारसागरमिति गम्यते, तेन, तथा तारयति परानप्पुपदेशवर्णिन इति तारकस्तेन, तथा बुद्धेन जीवादितत्त्व, तथा मोचकेन
 जीवादितत्त्वमेवापरेण । तथा मुक्तेन बाधाम्यन्तग्रन्थिषन्धनात्, मोचकेन तत एव परेषां, तथा मुक्तत्वेऽपि सर्वज्ञेन सर्वदर्शिना ।
 न तु मुक्तावस्थायां दर्शनान्तराभिमत्पुरुषेणैव भाषिबठत्वेन, तथा शिवं सर्वाभाषारहितत्वात्, अचलं स्वामाधिक्रियायोगिकचलन-
 रेत्यभावात्, अरुणम्-अविषयमानरोग, शरीरमनसोरभावात्, अनन्तभगन्तार्थविषयज्ञानस्वरूपत्वात्, अथयम्-अनाद्यं साद्यपर्यवसि-

तस्थितिकत्वात्, अक्षतं वा परिपूर्णत्वात् पूर्णिमाचन्द्रमण्डलवत्, अव्यावाधमपीडाकारित्वात्, 'अपुनरावर्तकम्' अविद्यमानपुनर्भवा-
वतारं, तद्वीजभूतकर्माभावात् सिद्धिगतिरिति नामधेयं यस्य तत्सिद्धिगतिनामधेयं, तिष्ठति यस्मिन् कर्मकृद्विकाररहितत्वेन सदाऽ-
वस्थितो भवति तत्स्थानं—क्षीणकर्मणो जीवस्य स्वरूपं लोकाग्रं वा, जीवस्वरूपविशेषणानि तु लोकाग्रस्याधेयधर्माणामाधारेऽध्या-
रोपादवसेयानि, तदेवंभूत स्थानं सम्प्राप्तुकामेन—यातुमनसा न तु तत्प्राप्तेन, तत्प्राप्तस्याकरणत्वेन प्रज्ञापनाऽभावात् प्राप्तुकामेनेति
यदुच्यते तदुपचाराद्, अन्यथा हि निरभिलाषा एव भगवन्तः केवलिनो भवन्ति, 'मोक्षे भवे च सर्वत्र, निःस्पृहो मुनिसत्तम' इति
वचनादिति तदेवमगणितगुणगणसम्पदुपेतेन भगवता 'इमं' ति इदं वक्ष्यमाणतया प्रत्यक्षमासनं च द्वादशाङ्गानि यस्मिस्तद् द्वाद-
शाङ्गं गणिनः-आचार्यस्य पिटकंमित्र पिटकं गणिपिटकं । यथा हि वालञ्जुकवाणिजकस्य पिटकं सर्वस्वाधारभूतं भवति एवमाचार्यस्य
द्वादशाङ्गं ज्ञानादिगुणरत्नसर्वस्वाधारकल्पं भवतीति भावः । प्रज्ञप्तं तीर्थङ्करनामकर्मोदयवर्तितया प्रायः कृतार्थेनाऽपि परोपकाराय प्रका-
शितं, 'तद्यथे'त्युदाहरणोपदर्शने, आचार इत्यादि द्वादश पदानि वक्ष्यमाणनिर्वचनानीति कण्ठ्यानि । 'तत्थ णं'ति तत्र-द्वादशाङ्गे
णमित्यलङ्कारे यत्तच्चतुर्थमङ्गं समवाय इत्याख्यातं तस्यायमर्थः-आत्मादिः अभिधेयो भवतीति गम्यते, 'तद्यथे'ति वाचनान्तरद्विती-
यसम्बन्धस्तत्रव्याख्येति इह च त्रिदुषा पदार्थसार्थमभिधेयता सक्रम एवासावभिधातव्य इति न्यायः । तत्राचार्य एकत्वादिसद्ग्राहकमसम्ब-
न्धानर्थान् वक्तुकाम आदावेकत्वविशिष्टानात्मनश्च सर्वपदार्थभोजकत्वेन प्रधानत्वादात्मादीन् सर्वस्य वस्तुनः सप्रतिपक्षत्वेन सप्रतिपक्षान्
'एगे आया' इत्यादीभिरष्टादशभिः सूत्रैराह, स्थानाङ्गोक्तार्थानि चैतानि प्रायस्तथापि किञ्चिदुच्यते-एक आत्मा, कथाञ्चिदिति गम्यते,

इह च सर्वसृष्ट्यनुगमनीयं, सत्र प्रदेक्षार्थतया असृष्ट्यात्प्रदेक्षोऽपि जीवो द्रव्यार्थतया एकः, अथवा प्रतिषण्ण पूर्वस्व-
मावधयापरस्वरूपोत्पादयोगेनानन्तमेवोऽपि कालत्रयानुगामिचैतन्यमात्रापेक्षया एक एव आत्मा, अथवा प्रतिसन्तान चैतन्यमेदना-
नन्तत्वेऽप्यात्मनां सङ्गहनयाभिवसामान्यरूपापेक्षयैकत्वमात्मन इति, तथा न आत्मा अनात्मा-वदपिदार्ढ्यं, सोऽपि प्रदेक्षार्थतया
सृष्टयेयासृष्टयेयानन्तप्रदेक्षोऽपि तवाविवेकपरिणामरूपद्रव्यार्थापेक्षया एक एव, एवं सतानापेक्षया तु अद्वुपयोग
लक्षणेकत्वभावयुक्तत्वात्कथञ्चिद्विभक्त्यरूपाभावापि धर्मास्तिक्रियादीनामनामनामेकत्वमवसेयमिति। तथा एको दण्डो दुष्प्रयुक्तमनोषा
कायलक्ष्णो हिसामात्र वा, एकत्व चास्य सामान्यनयादेक्षाद्, एवं सर्वत्रैकत्वमवसेय। तथैकोऽदण्ड — प्रसृष्टयोगत्रयमहिंसामात्र
वा। तथैका क्रिया-कथिष्यादिका जातिव्यप्यमात्र वा, तथैका अक्रिया योगनिरोधलक्षणा नास्तिकत्वं वा, तथैको लोकः, त्रिवि-
धोऽप्यसृष्टयेयप्रदेक्षोऽपि वा द्रव्यार्थतया। तथा एकोऽलोकः, अनन्तप्रदेक्षोऽपि द्रव्यार्थतया, अथैते लोकलोकयोर्बहुत्वव्यवच्छेद-
नपरे द्वे, अम्युपगम्यन्ते च कैश्चिद्बहवो लोकः, जवस्वादिलक्षणा अलोका अपि तावन्त एवेति, एवं सर्वत्र गमनिका कार्या।
नबर् धर्मो-पमोस्तिकायः, अचर्मः-अधर्मास्तिकायः, पुण्यं-दुर्म कर्म, पापम्-अशुभ कर्म, धन्यो-जीवस्य कर्मपुद्गलसंक्षेपः, स
चैकः सामान्यतः, सर्वकर्मबन्धव्यवच्छेदावसरे वा पुनर्धर्माभावाद्, अनेनोपेक्षेन मोक्षाध्वसर्वसर्वेदनानिर्जराणामप्येकत्वमवसेयमि-
ति। इह चानात्माब्रह्मेन सर्वेषामनुपयोगवतामेकत्वं प्रष्टव्यं पुनर्लोकवितया यदेकत्वप्रकरणं सत्तामान्यविशेषापेक्षमवगन्तव्यमिति ॥
एवं चात्मादीनां सकलशब्दमपञ्चानामर्थानां प्रत्येकमेकत्वमभिधाय अधुनात्मपरिणामरूपाणामर्थानां तदेवाह-‘जम्बू, इत्यादि सप्तस-

सकमाश्रयविशेषाणां तथा 'इमीसे रयणे, त्यादिसुत्राष्टादशकमाश्रयिणां स्थित्यादिधर्माणां प्रतिपादनपरं सुबोधं, नवरं 'जम्बुद्वीवे दीवे' इह सूत्रे 'आयामविक्ष्वंभेण'ति क्वचित्पाठो दृश्यते । क्वचित्तु 'चक्रवालविक्ष्वंभेण'ति तत्र प्रथमः सम्भवति, अन्यत्रापि तथा श्रवणात्, सुगमश्च, द्वितीयस्त्वेवं व्याख्येयः—चक्रवालविष्कम्भेन—वृत्तव्यासेन, इदं च प्रमाणयोजनमवसेयम्, यदाह—“^१आयङ्गुलेण वत्थुं, उस्सेहपमाणओ मिणसु देहं । नगणुढविविमाणाइं मिणसु पमाणंगुलेणं तु ॥ १ ॥” तथा पालकं—यानविमानं सौधमेन्द्रसम्बन्ध्याभियोगिकपालकाभिधानेदेवकृतं वैक्रियं, यानं—गमनं तदर्थं विमानं (यानविमानं) यायतेऽनेनेति यानं तदेव वा विमानं यानविमानं परिरयानिकमिति यदुच्यते, 'अत्थी' त्यादि, अस्ति-विद्यते एकेषां-केषाञ्चिन्नैरयिकाणामेकं पल्योपमं स्थितिरितिकृत्वा 'प्रज्ञप्ता' प्रवेदिता मया अन्यैश्च जिनैः, सा चतुर्थे प्रस्तटे मध्यमाज्वसेयेति, एवमेकं सागरोपमं त्रयोदशे प्रस्तटे उत्कृष्टा स्थितिः इति ॥ 'असुरिन्दवज्जियाणं'ति चमरबलिवजितानां 'भोमेज्जाणं'ति भवनवासिनां भूमौ पृथिव्यां रत्नप्रभाभिधानायां भवत्वात्तेषामिति, तेषां चैकं पल्योपमं मध्यमा स्थितिर्यत उत्कृष्टा देशेने द्वे पल्योपमे सा, आह च—^२“दाहिण दिवदु पालियं दो देसुणुत्तरिछाणं”ति । 'असंखेजे' त्यादि, असङ्ख्येयानि वर्षाण्यायुर्येषां ते तथा ते च ते सज्जिनश्च-समनस्कास्ते च ते पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकाश्चेत्यसङ्ख्येयवर्षायुः सज्जिपश्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकास्तेषां केषाञ्चिद् ये हेमवैतरण्यवतवर्षयोरुत्पन्नास्तेषामेकं पल्योपमं स्थितिः, एवं मनुष्यस्रमपि, नवरं

१ आत्मागुलेन वस्तु उत्तरेषागुलप्रमाणतो मिनु देहम् । नगपृथ्वीविमानानि मिनु प्रमाणगुलेनैव ॥ १ ॥

२ दाक्षिणात्यानां सार्धं पल्योपम द्वे देशेने उत्तरत्यानाम् ॥

गर्भे-गर्भाश्रये व्युत्क्रान्तिः सत्यधिर्येषां ते गर्भव्युत्क्रान्तिका न समृच्छन्तजा इत्यर्थः । 'देवानामेष न तु दे-
 वीनां, तासामर्द्धपत्न्योपमस्य प्रतिपादितत्वात्, 'जोहसियाणं देवानां' न सूर्यादिदेवानां, नापि चन्द्रादिदेवीनां ।
 'पत्न्यं च सप्तसहस्रं चन्द्राण्यपि आउय ज्ञान' इतिवचनात् । 'सोहम्मे कप्पे देवानां'ति इह देवशब्देन देवा देव्यश्च गृहीताः,
 सौधर्मे हि पत्न्योपमादीनतरा स्थितिर्धन्यतोऽपि नास्ति, इयं च प्रथमप्रस्तोऽवसेया, 'सोहम्मे कप्पे अत्वेगइयाणं
 देवानां एमं सागरोपम' मिति, अत्र देवानामेव ग्रहणं न तु देवीनां, उत्कृष्टतोऽपि तत्र तासां पञ्चाशत्पत्न्योपमस्थितिकत्वात्,
 तत्रा एकं सागरोपममिति मध्यमस्थित्यपेक्षया, उत्कर्षतस्तत्र सागरोपमद्वयसम्भावात्, प्रस्तटापेक्षया त्वेषा सप्तमे प्रस्तटे मध्यमावसे
 या । 'ईसाप्पे कप्पे देवानां' मित्यत्र देवग्रहणेन देवा देव्यश्च गृह्यन्ते, यतस्तत्र सातिरेकपत्न्योपमादन्या अपन्यतः स्थितिरेव नास्ति,
 'ईसाप्पे कप्पे देवानां अत्वेगइयाण' मित्यत्र देवानामेव ग्रहणं न देवीनां, तत्र तासामुत्कर्षतोऽपि पञ्चपञ्चाशत्पत्न्योपमस्थितिकत्वादिति,
 तत्रा ये देवाः सागरं-सागराभिधानमेवं सुसागर सागरश्चान्तं भवं मनु मानुषोऽपि लोकहितमिह चकारो इष्टव्यः, समुद्रपस्य द्योतनी-
 यत्वात्, विमान-देवनिवासविशेषमासाधेति शेषः, देवत्वेन न तु देवीत्वेन तासां सागरोपमस्थितेरसम्भवात् उत्पन्ना-जातास्तेषां देवी-
 नामेकं सागरोपम स्थितिः, एताभि च विमानानि सप्तमे प्रस्तोऽवसेयानि । स्थित्यनुसारेण च देवानामुद्भासादयो भवन्तीति तान्
 दर्शयन्माह-'ते ण' मित्यादि, तेषां देवानामेक सागरोपम स्थितिस्तो देवा णमित्यलङ्कारे अर्द्धमासत्त्वान्ते इति शेषः, जानन्ति प्राणान्ति,

एतदेव क्रमेण व्याख्यानयन्नाह-उच्छ्वसन्ति निःश्वसन्ति, वाशब्दाः विकल्पार्थाः, तथा तेषामेव वर्षसहस्रस्यान्ते इति शेषः, आहारार्थः-आहारप्रयोजनमाहारपुद्गलानां ग्रहणमाभोगतो भवति, अनाभोगतस्तु प्रति समयमेव विग्रहादन्यत्र भवतीति, गाथेह-^१जस्स ज-इ सागरोवमाइं ठिई तस्स तत्तिएहिं पक्खेहिं । ऊसासो देवाणं वाससहस्सेहिं आहारो ॥ १ ॥ त्ति, सन्ति-विद्यन्ते 'एगइया' एके केचन 'भवसिद्धियं'त्ति भवा-भाविनी सिद्धिः-श्रुक्तिर्येषां ते भवसिद्धिकाः-भव्याः 'भवगगहणेण'ति भवस्य-मनुष्यजन्मनो ग्रहणम्-उपादानं भवग्रहणं तेन सेत्स्यन्ति अष्टविधमहद्भिर्प्राप्त्या भोत्स्यन्ते केवलज्ञानेन तत्त्वं 'मोक्षन्ति' परनिर्वास्यन्ति-कर्मकृतविकारविरहाच्छीतीभविष्यन्ति, किमुक्तं भवति ?-सर्वदुःखानामन्तं करिष्यन्तीति, सामान्यनयाश्रयणादेकतया वस्तून्यभिधायानुना विशेषनयाश्रयणाद्वित्वेनाह-

दो दंडा पन्नत्ता, तं०-अट्टादंडे चेव अणट्टादंडे चेव, दुवे रासी पणत्ता, तं जहा-जीवरासी चेव अजीवरासी चेव, दुविहे बन्धणे पन्नत्तं, तंजहा-रागबन्धणे चेव, पुब्बाफगुणीनक्खत्ते दुतारे पं०, उत्तराफगुणी नक्खत्ते दुतारे पं०, पुब्बाभइवया नक्खत्ते दुतारे पं०, इमीसे ण रयणप्पहाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं दो पलिओवमाइं ठिई पं०, दुच्चाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं दो पलिओवमाइं ठिई पं०, दुच्चाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं दो पलिओवमाइं ठिई पं०, दुच्चाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं दो पलिओवमाइं ठिई पं० असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं दो पलिओवमाइं ठिई पं० असुरकुमा-

विदवज्रियाण भोमिज्जाण देवाण उक्कोसेण देवप्पाइ वो पलिओवमाइ ठिई पं० असखिज्जवासाउयसन्निपच्चदिय
 तिरिक्खजोपिआणं अत्येगइयाण वो पलिओवमाइ ठिई पं० असखिज्जवासाउयसन्नि० माणुत्साण अत्येगइयाण
 देवाण (ब) वो पलिओवमाइ ठिई पं० सोहम्मो कल्ले अत्येगइयाण देवाण वो पलिओवमाइ ठिई पं० ईसाणे
 कल्ले अत्येगइयाण देवाण वो पलिओवमाइ ठिई पं० सोहम्मो कल्ले अत्येगइयाण देवाण उक्कोसेण वो सागरोव-
 माइ ठिई पं० ईसाणे कल्ले वेवाणं उक्कोसेण साहियाइ वो सागरोवमाइ ठिई पं० सणकुमारो कल्ले देवाण जइण्णेणवो
 सागरोवमाइ ठिई पं० माहिंदे कल्ले देवाण जइण्णेण साहियाइ वो सागरोवमाइ ठिई पं० जे देवा सुभ सुभ
 क्त सुभवणं सुभगधं सुभलेस सुभफासं सोहम्मवडिसग विमाणं देवप्पाय उववण्णा तेसि ण देवाण उक्को-
 सेण वो सागरोवमाइ ठिई पं० ते ण देवा वोणइ अद्दमासाण आणमंति वा पाणमति वा ऊत्तसति वा नीत्त
 सति वा तेसि ण देवाण वोहिं वाससइत्सेहिं आइरठ्ठे समुपज्जइ । अत्येगइया भवसिद्धिया जीवा जे वोहिं
 भवगगइणेहिं सिक्खिस्सति बुद्धिस्सति शुद्धिस्सति परिनिब्बाहस्सति सख्यबुक्खाणमत करिस्सति ॥ सूत्रम् ॥ २

'दो दंढे' स्मरि सुगममादित्सानकसमाधेऽ, नवरमिह दण्डराशिबन्धनार्थं खट्वाणां त्रय नखत्रार्थं चतुष्टयं स्मित्यर्थं त्रयोदशकमुष्ण-
 वासापर्यं त्रयमिति, तत्राऽर्धेन-स्वप्नोष्णरत्नलक्षणैर्न प्रयोचनेन दण्डो-हिंसा अर्थदण्ड एतद्विपरीतोऽनर्पदण्ड इति, तथा रत्नप्रमायां वि-
 पस्योपमा-स्मितिचतुर्धप्रस्तुते मध्यमा, द्वितीयायां द्वे सागरोपमे-स्मितिः पष्ठप्रस्तुते मध्यमा देया, तथा असुरेन्द्रर्षिभूतमचनवासिनां द्वे

देशेने पल्योपमे स्थितिरौदीच्यनागकुमारादीनाश्रित्यावसेया, यत आह—‘दो देसगुत्तरिछाणं’ति, तथा असहृथेयवर्षायुषां पञ्चेन्द्रि-
 यतिरश्चां मनुष्याणां च हरिवर्षरम्यकवर्षचन्मनां द्विपल्योपमा स्थितिरिति ॥ २ ॥ अथ त्रिस्थानकं—
 तओ दंडा पं० तं०-मणदण्डे वयदंडे कायदंडे, तओ गुत्तीओ पं०, तंजहा-मणगुत्ती वयगुत्ती कायगुत्ती, तओ
 सल्ला पं० तं०-मायासल्ले णं नियाणसल्ले णं मिच्छादंसणसल्ले णं, तओ गारवा पं० तं०-इद्धीगारवे णं रसगारवे
 णं सायागारवे णं, तओ विराहणा पं० तं०-नाणविराहणा दंसणविराहणा चरित्तविराहणा, मिगसिरनक्खत्ते तित्तारे
 पं० पुस्सनक्खत्ते तित्तारे पं० जेट्ठानक्खत्ते तित्तारे पं० अभीइनक्खत्ते तित्तारे पं०, सवणनक्खत्ते तित्तारे पं०
 अस्सिणनक्खत्ते तित्तारे पं० भरणीनक्खत्ते तित्तारे पं०, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं
 तित्ति पलिओवमाइं ठिईं पं०, दोच्चाए णं पुढवीए नेरइयाणं उक्कोसेणं तिणिण सागरोवमाइं ठिईं पं०, तच्चाए णं
 पुढवीए नेरइयाणं जहण्णेणं तिणिण सागरोवमाइं ठिईं पं०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं तिणिण पलि-
 ओवमाइं ठिईं पं०, असंखिज्जवासाउयसन्निपंचिदियतिरिक्खजोणियाणं उक्कोसेणं तिणिण पलिओवमाइं ठिईं
 पं०, असंखिज्जवासाउयसन्निगब्भक्कतियमणुस्साणं उक्कोसेणं तिणिण पलिओवमाइं ठिईं पं०, सोहम्मीसा-
 णेसु अत्थेगइयाणं तिणिण पलिओवमाइं ठिईं पं०, सणकुमारमाहिंदेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं तिणिण सा-
 गरोवमाइं ठिईं पं०, जे देवा आभंकरं पभंकरं आभंकरपभंकरं चंदं चंदावत्तं चंदप्पभं चंदकंतं चंदवणं चंदले-

सं ब्रह्मय ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं ब्रह्मसिंहं
त्रिणि सागरोपमां वि० ते णं देवा तिण्णं अद्दमासाण आणमंति वा पाणमंति वा ऊसंति वा नीसं
ति वा तेसि णं देवाण उक्कोसेनं तिहिं वाससइस्सेहिं आहारहे समुप्यज्ज, सतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे
तिहिं भवगइणेहिं सिद्धिस्संति सुद्धिस्संति परिनिब्बाइस्संति सच्चदुक्खाणमत करिस्संति। सुद्धिस्संति
‘तमो’ इत्यादि सर्वं सुगमं, नवरथिइ दब्बदुक्खिस्सगौरवविराचनार्थं सुद्धां पक्कं, नवरथार्थं सत्तक, स्थित्यर्थं
नवरथम्, उच्छ्वासाद्यर्थं त्रयमिति, तथा दब्बद्वे-चारित्रियार्थपद्धारतोऽसारीक्रियते एमिरात्मेसि दब्बाः दुष्प्रयुक्तमनः-
प्रभृतयाः मन एव दब्बो मनोदब्बो मनसा वा दुष्प्रयुक्तो नारमनो दब्बो-दब्बनं मनोदब्बं एवमित्तिरावयि, तथा गोपनानि गुप्तयः म
नःप्रभृतीनामद्भुतप्रतिनिरोचनानि शुभमद्भुतविक्रयानि चेति । तथा सोमरादिद्वन्व्यानीव द्वास्त्यानि दुःखदायकत्वात् मायावीनि, तत्र
माया-निष्ठाः सैव द्वास्त्यं मायाद्वयं ‘न’मित्यलङ्कारे एवमितरे अपि नवरं निवर्तन-देवादिद्वन्वीनां दर्शनभवकाम्यामितो ब्रह्मचर्या-
देरदुष्टानाम्भैता भूयाधुरित्यप्यवसायो मिथ्यादर्शन-अतत्त्वार्थभद्धानमिति । तथा गौरवाणि-अभिमानलोभाम्यामात्मनोऽद्भुतमा
युक्त्यानि तानि च संसारचक्रवालपरिभ्रमणे हेतुत्वमनिदानानि, तत्र द्वाष्ट्या-नरेत्यादिपूज्यार्थत्वादिलक्ष्यया गौरवम्, द्वादिप्राप्त्य-
भिमानतदमाप्तिप्रार्थनद्वारेणात्मनोऽद्भुतमायवगौरवमित्यर्थः, एवं रसेन गौरवं रसगौरवं सातया गौरवं सातगौरवं चेति । तथा विराच
ना-द्वन्द्वना, तत्र ज्ञानस्य विराचना ज्ञानविराचना-ज्ञानप्रत्यक्षनीक्यानिष्ठाविरूपा एवमितरे अपि, नवरं, दर्शनं-सम्यग्दर्शनं साधि

कादि चारित्रं-सामायिकादीति । तथा असह्ययातवर्षायुषां पञ्चेन्द्रियतिर्यग्मनुष्याणां देवकुरुत्तरकुलजन्मनां त्रीणि पत्योपमानीति,
तथा आभङ्गरं ग्रभङ्गरं आभङ्गरप्रभङ्गरं चन्द्रं चन्द्रावर्त्तं चन्द्रग्रभं चन्द्रकान्तं चन्द्रवर्णं चन्द्रलेख्यं चन्द्रध्वजं चन्द्रशृङ्गं चन्द्रसुष्टं च-
न्द्रकूटं चन्द्रोत्तरावतंसकं विमानमित्यादि ॥३॥

चत्तारि कसाया प० तं०—कोहकसाए माणकसाए मायाकसाए लोभकसाए, चत्तारि झाणा प० तं०—अट्टज्झा-
णे रुहज्झाणे धम्मज्झाणे सुक्कज्झाणे, चत्तारि विगंहाओ प० तं०—इत्थिकहा भत्तकहा रायकहा देशकहा, च-
त्तारि सण्णा प० तं०—आहार० भय० मेहुण० परिगहसण्णा चउन्विहे बन्धे प० तं०—पगहबन्धे ठिइबन्धे अणु-
भावबन्धे पएसबन्धे, चउगाउए जोयणे प०, अणुराहानक्खत्ते चउत्तारे प०, पुब्बासाढानक्खत्ते चउत्तारे प०, उ-
त्तरासाढानक्खत्ते चउत्तारे प०, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं चत्तारि पलिओवमाइं ठिइ
प० तच्चाए णं पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं चत्तारि सागरोवमाइं ठिइ प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं
चत्तारि पलिओवमाइं ठिइ प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं चत्तारि पलिओवमाइं ठिइ प०, स-
णंकुमारमाहिंसेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं चत्तारि सागरोवमाइं ठिइ प०, जे देवा किट्ठि सुकिट्ठिं किट्ठियावत्तं
किट्ठिप्पभं किट्ठिजुत्तं किट्ठिवणं किट्ठिलेसं किट्ठिज्झयं किट्ठिसिंहं किट्ठिकूडं किट्ठत्तरवडिंसं विमाणं दे-
वत्ताए उववण्णां तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं ठिइ प० ते णं देवा चउण्हज्झमासाणं आणमंति-

वा पाणमति वा ऊससात वा नीससंति वा तेषां देवाणां षडर्हि वाससहस्रेर्हि आहारेष्टे समुत्पज्जह, अत्येगइभा
 भवसिद्धिया जीवा ले षडर्हि भवगगणोर्हि सिद्धिस्तसति जाय सखवुक्त्वाण अत करिस्तसति ॥ सूत्रम् ४ ॥
 चतुःस्थानकमपि सुगममेव, नवर कणायध्यानविकयासज्जावन्ययोजनार्थं द्वात्राणां पदक, नक्षत्रार्थं त्रय, स्थित्यर्थं फर्क, श्रेयं त्रयैव,
 अन्तर्गृह्यं यावद्विषयैकाग्रता योगनिरोधश्च ध्यान, तत्रार्थं मनोश्चामनोश्चेतु वस्तुषु वियोगसयोगादिनिबन्धनविषयविश्वलक्षण रौद्र
 हिंसातृत्तचौर्यधनसुरक्षणाभिसन्धानलक्षणं धर्म्यमाश्वादिपदार्थस्वरूपयालोचनैकाग्रता शुक्ल पूर्वगतशुक्लावलम्बनेन मनसोऽप्यन्तस्मिता
 योगनिरोधश्चेति, तथा विरुद्धाचारित्र्यं प्रति स्थ्यादिविषयाः कथा विकथाः, तथा सम्झाः—असातवेदनीयमोहनीयकर्मोदयसम्पादा आ
 हाराभिलाषादिरूपाश्चेतनाविधेयाः, तथा सकृपायत्वाजीवस्य कर्मणो योग्यानां पुद्गलानां बन्धन आदानं बन्धः, तत्र प्रकृतयः कर्मणोऽ-
 द्वा मेदा ज्ञानावरणीयादयोऽष्टौ तासां बन्ध प्रकृतिबन्धः तथा स्थितिः—तासांमेवादत्तानं अधन्यादिमेदमिन्न तस्या बन्धो—निर्वर्तन
 स्थितिबन्धः तथा अनुभावो—विपाकस्तीव्रादिमेदो रसतत्त्व बन्धोऽनुभावबन्धः, तथा जीवप्रदेशेषु कर्मप्रदेशानामनन्तानानां प्रति-
 प्रकृतिप्रतिनियतपरिमाणानां बन्ध—सम्बन्धनं प्रदेशबन्ध इति, तथा कृष्टिसुकृष्टयादीनि द्वायस्त्रिमानानि पूर्वोक्तविमानानामनुसार-
 वन्तीति ॥ ४ ॥

पञ्च किरिया प० तं०—काइया अहिगरणिया पाउसिआ पारितावणिआ पाणाइवायकिरिया, पञ्च महब्बया प०
 त०—सम्बाओ पाणाइवायाओ वेरमण सम्बाओ मुसावायाओ वेरमण सम्बाओ अवत्तावाणाओ वेरमण स

न्वाओ मेहुणाओ वेरमणं सन्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं, पंच कामगुणा प० तं०-सद्दा रुवारंसा गंधा फासा,
 पंच आसवदारा प० तं०-मिच्छत्तं अविरइ पमाया कसाया जोगा, पंच संवरदारा प० तं०-सम्मत्तं विरइ अप्पमत्तया
 अकसाया अजोगया, पंच निज्जरट्टाणा प० तं०-पाणाइवायाओ वेरमणं सुसावायाओ वेरमणं अदिन्नादाणाओ
 वेरमणं मेहुणाओ वेरमणं परिग्गहाओ वेरमणं, पंच समिइओ प० तं०-ईरियासमिइ भासासमिइ एसणासमिइ
 आयाणभंडमत्तानिक्खेवणासमिइ उच्चारपासवणखेलसिंघाणजल्लुपारिट्ठावणिયાसमिइ, पंच अत्थिकाया प० तं०-
 धम्मत्थिकाए अधम्मत्थिकाए आगासत्थिकाए जीवत्थिकाए पोग्गलत्थिकाए, रोहिणीनक्खत्ते पंचतारे प०,
 पुणव्वसुनक्खत्ते पंचतारे प०, हत्थनक्खत्ते पंचतारे प०, विसाहानक्खत्ते पंचतारे प०, धणिट्टानक्खत्ते पंच-
 तारे प०, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं पंच पलिओवमाइं ठिइ प०, तच्चाए णं पुढ-
 वीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं पंच सागरोवमाइं ठिइ प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं पंच पलिओव-
 माइं ठिइ प०, सीहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं पंच पलिओवमाइं ठिइ प०, सणंकुमारमाहिंदेसु
 कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं पंच सागरोवमाइं ठिइ प०, जे देवा वायं सुवायं वायावत्तं वायप्पभं वायकंतं
 वायवणं वायलेसं वायज्झयं वायसिंघं वायकूडं वाउत्तरवाडिसगं सूरं सुसूरं सूरावत्तं सूरप्पभं सूरकं-
 तं सूरवणं सूरलेसं सूरज्झयं सूरसिंघं सूरकूडं सूरुत्तरवाडिसगं विमाणं देवत्ताए उववण्णा तेसि णं दे-

याण उद्धोसेण पंच सागरोधमाई ठिई प०, ते ण वेया पचण्ह अद्धमासाण आणमति वा पाणमंति वा ऊससति वा नीससंति वा तेसि ण वेवाण पचहि वाससइस्सेहि आहारहे-समुप्पज्झइ, सतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे पचहि भवगगणेहि सिन्निस्संति जाअ अत करिस्संति ॥ सूत्र ५ ॥

पचस्वानकमपि सुराम, नवर क्रियामहावतकमगुणाधर्मसर्वरनिर्झरास्थानसमित्यस्त्रिकायार्थं सूत्राणामष्टकं, नवत्रायं पञ्चकं, स्थित्यर्थं पदकं, उक्त्वासाधर्यं त्रयमेवेति, तथा क्रिया—व्यापारविशेषाः तत्र कायेन निर्घृत्वा कल्पिकी, कल्पयेत्स्पर्धः, अधिक्रियते आत्मा नरकादिषु येन तदविष्कारेण तेन निर्घृत्वा आधिक्यविकी—खुद्गदिनिर्वर्षनाविलम्बयेति, प्रदेपो-मत्सरस्तेन निर्घृत्वा प्रादोष्करी परितोपनं-ताडनादिदुःखविशेषलक्षणं तेन निर्घृत्वा पारितोपनिकी प्राणतिपातक्रिया प्रतीतेति, तथा कल्प्यन्ते-अभिलष्यन्ते इति कामास्तौ च ते गुणान्-पुद्गलधर्माः शब्दादय इति कामगुणाः कामस्य वा-महनस्योदीपका गुणाः कामगुणाः-शब्दादय इति, तथा आभवद्वाराणि-कर्मोपत्वानोपाया मिथ्यास्वादीनि सुवरस्य-कर्मोपत्वानस्य द्वाराणि-उपायाः सुवरद्वाराणि-मिथ्यात्वाद्याभ्रवद्वारा-विपरीतानि सम्यक्स्वादीनि, तथा निर्जरा-देशवत् कर्मक्षण्या सत्याः स्वानानि-आश्रयाः कारणानीति यावन्निर्झरास्थानानि—प्राण्या विपातविरमणादीनि, एतान्येव च सर्वशब्दविशेषितानि महाप्रतानि भवन्ति, तानि च पूर्ववत्प्राप्तिरहितानि स्पूलशब्दविशेषितानि अ-भुमवानि भवन्ति, निर्झरास्थानत्वं पुनरेषां साधारणमिति तद्वैधेयमभिहितं, तथा समितयः-सङ्गताः प्रवृत्तयः, तत्रेयोसमितिः-गमने सम्पङ्क्तु सत्त्वपरिहारतः प्रवृत्तिः सापासमितिः-निरवयवचनप्रवृत्तिः, पयणासमितिः-द्विचत्वारिंशदोषवर्जनेन मत्कादिग्रहणे प्रवृत्तिः, आदाने-ग्रहणे माण्डमात्रयोरुष्कराण्यपरिच्छदस्य निषेधणे अवस्थापने समिति—सुप्रत्ययेष्विहाविसाङ्गस्येन प्रवृत्तिवतुर्थी, तयोश्चरस्य-पु-

रीपस्य प्रश्रवणस्य-मूत्रस्य खेलस्य-निष्ठीवनस्य सिंघाणस्य-नासिकाश्लेष्मणो जल्लस्य-देहमलस्य परिष्ठापनायां-परित्यागे समितिः-
 स्थण्डिलादिदोषपरिहारतः प्रवृत्तिरिति पञ्चमी, अस्ति कायाः-प्रदेशराशयः धर्मास्तिकायादयो गतिस्थित्यवगाहोपयोगस्पशदिलक्षणाः,
 स्थितिस्त्रेषु स्थितेरुत्कृष्टादिविभाग एवमनुगन्तव्यः, यदुत-^१सागरमेगं १ तिय २ सत्त ३ दस य ४ सत्तरस ५ तह य बावीसा ६ ।
 तेत्तीसं जाव ठिई सत्तसुवि कमेण पुढवीसु ॥ १ ॥ जा पढमाए जेड्डा सा.बीयाए कणिड्डिया भणिया । तरतमजोगो एसो दस वा-
 ससहस्स रयणाए ॥ २ ॥ तथा-‘दो १ साहि २ सत्त ३ साहिय ४ दस ५ चोदस ६ सत्तरेव अयराइं । सोहम्मा जा सुक्को तदुवरि
 इक्किक्कारोवे ॥ ३ ॥ पालियं १ अहियं २ दो सार ३ साहिय ४ सत्त ५ दस ६ चउदस ७ (तहय) । सत्तरस ८ सहस्सारे तदुवरि
 इक्किक्कारोवे ॥ ४ ॥”त्ति, तथा वातं सुवातमित्यादीनि द्वादश वाताभिलोपेन विमाननामानि तावन्त्येव सूराभिलोपेनेति ॥ ५ ॥
 छ लेसाओ पणत्ता तंजहा-कण्हलेसा नीललेसा काउलेसा तेउलेसा पम्हलेसा सुक्कलेसा, छ जीवनि काया
 प० तं०-पुढवीकाए आऊकाए तेउकाए वाउकाए वणस्सइकाए तसकाए, छव्विहे बाहिरे तवोकम्मे प० तं०-अ-
 णसणे ऊणोयरिया वित्तीसंखेवो रसपरिचाओ कायकिलेसो संलीणया, छव्विहे अडिंभतरे तवोकम्मे प० तं०
 -पायच्छिच्छं विणओ वेयावच्चं सज्झाओ झाणं उस्सग्गो, छ छाउमत्थिया समुग्घाया प० तं०-वेयणासमु-

१ सागरोपममेक त्रीणि सप्त दश च सप्तदश तथा च द्वाविंशति । त्रयस्त्रिंशत् यावत् स्थिति सप्तस्वपि क्रमेण पृथ्वीषु ॥१॥ या प्रथमाया ज्येष्ठा सा अग्नेतनायां
 जघन्या भणिता । तरतमयोग एष दश वर्षसहस्राणि रत्नप्रभायाम् ॥२॥ द्वे साधिके सप्त साधिकानि दश चतुर्दश सप्तदशैव अतराणि । सौधर्मात् यावत्
 शुक्र तदुपर्यैकमारोपयेत् ॥२॥ पत्यं अधिक द्वे सागरोपमे साधिके सप्त दश चतुर्दश । सप्तदश सहस्रारे तदुपर्यैकमारोपयेत् ॥४॥

धाण उष्णोसेण पंच सागरोवमाह ठिई प०, ते ण वेवा पथणइ अद्धमासाण भाणमति था पाणमति था ऊससति
 वा नीससंति था तेसि ण वेवाण पथहि वाससाइस्सेहि आहारुडे समुप्यज्जइ, सतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे
 पंचहि भवसाइणेहि सिद्धिस्संति जाव अत कारिस्संति ॥ सूत्र ५ ॥

पञ्चस्थानकर्मणि सुगमं, नवरं क्रियाभूतकर्मगुणाभर्यसर्वरनिर्जरास्थानसमित्यस्ति कथार्यं सूत्राणामष्टकं, नक्षत्रार्यं पञ्चकं,
 स्त्रियार्यं षट्कं, उद्धवासाध्यर्थं त्रयमेवेति, तथा क्रिया—व्यापारविशेषाः सत्र-कायेन निर्गुणा कायिकी, कायवेष्टेत्यर्थः, अधिक्रियते
 आत्मा नरकमदिषु येन तदधिकरण्य तेन निर्गुणा आधिकारिणी—सङ्गदिनिर्वर्णनादिलक्षणोति, प्रदेयो-मत्सरस्त्वेन निर्गुणा प्राद्वेषिकी
 परिवापन-टाडनादिदुःखविशेषलक्षणं तेन निर्गुणा पारितापनिकी प्राणाविपातक्रिया प्रतिसिति, तथा क्लम्यन्ते-अभिलष्यन्ते इति
 क्लमास्ते च ते गुणाश्च-पुद्गलचर्माः क्षब्दादय इति क्लमगुणाः क्लमस्य वा-मदनस्योदीपक गुणाः क्लमगुणाः-क्षब्दादय इति, तथा
 आभवद्वाराणि-कर्माणोपादानोपाया मिथ्यात्वादीनि सुवरस्य-कर्मानुपादानस्य द्वाराणि-उपायाः सवरद्वाराणि-मिथ्यात्वाद्याद्यवद्भार
 विपरीतानि सम्यक्त्वादीनि, तथा निर्जरा-देशुतः कर्मयपणा तस्याः स्थानानि-आभया क्लरणानीति यावन्निर्जरास्थानानि—प्राणा-
 विपातविरमणादीनि, एतान्येव च सर्वक्षब्दविशेषितानि महाव्रतानि भवन्ति, तानि च पूर्वद्वाराभिरितानि स्पृष्टक्षब्दविशेषितानि अ-
 शुद्धव्रतानि भवन्ति, निर्जरास्थानस्य पुनरेषां साधारणमिति तद्विरयामभिरित, तथा समितय-सङ्गताः प्रवृत्तयः, तत्रैर्यासमिति-यमने
 सम्यक् सत्त्वपरिहारतः प्रवृत्तिः सापासमितिः-निस्वयवचनप्रवृत्तिः, एषणासमितिः-द्वित्रित्वादिश्रदोपवर्जनेन भक्तादिप्रवृत्ते प्रवृत्तिः,
 आदाने-प्राप्ते माण्डमात्रयोरुपकरणपरिच्छेदस्य निवेपणे अवस्थापने समितिः-सुप्रत्ययेष्विवादिताङ्गत्वेन प्रवृत्तिभूतुर्थी, तयोच्चारस्य-पु-

नक्षत्रार्थे द्वे, स्थित्यर्थानि षट्, उद्धवासाद्यर्थं त्रयमेवेति, तत्र लेख्यानां स्वरूपमिदं-कृष्णादिद्रव्यसाचिव्यात्, परिणामो य आत्मनः ।
स्फटिकस्येव तत्रायं, लेख्याशब्दः प्रयुज्यते ॥ १ ॥ इति, तथा बाह्यतपः-बाह्यशरीरस्य परिशोषणेन कर्मक्षपणहेतुत्वादिति, आभ्य-
न्तरं-चित्तनिरोधप्राधान्येन कर्मक्षपणहेतुत्वादिति, तथा छात्रस्थि-अकेवली तत्र भवा छात्रस्थिका तत्र सभ् एकीभावेनोत्-प्राबल्येन
च घातानि-निर्जरणानि समुद्घाताः, वेदनादिपरिणतो हि जीवो बहून् वेदनीयादिकर्मप्रदेशान् कालान्तरानुभवयोग्यानुदीरणाकरणेना-
कृष्योदये प्रक्षिप्यानुभूय निर्जरयति, आत्मप्रदेशैः संश्लिष्टान् शातयतीत्यर्थः, ते चेह वेदनादिभेदेन पडुक्ताः, तत्र वेदनासमुद्घातोऽ-
सद्वेद्यकर्मश्रयः कषायसमुद्घातः कषायारूपचारित्रमोहनीयकर्मश्रयः मारणान्तिकसमुद्घातोऽन्तर्मुहूर्तशेषायुष्कर्मश्रयो वैकुर्विकतै-
जसाहारकसमुद्घाताः शरीरनामकर्मश्रयाः, तत्र वेदनासमुद्घातसमुद्भूत आत्मा वेदनीयकर्मपुद्गलशाटनं करोति कषायसमुद्घातसमु-
द्भूतः कषायपुद्गलशातं मारणान्तिकसमुद्घातसमुद्भूत आयुः कर्मपुद्गलघातं वैकुर्विकसमुद्घातसमुद्भूतस्तु जीवप्रदेशान् शरीराद्वहिर्निष्का-
श्य शरीरिवष्कम्भबाहल्यमात्रमायामतश्च सङ्खेयानि योजनानि दण्डं निमृजति निमृज्य च यथास्थूलान् वैक्रियशरीरनामकर्मपुद्गला-
न् प्राग्बद्धान् शातयति, एवं तैजसाहारकसमुद्घातावपि व्याख्येयाविति, तथा अर्थस्य-सामान्यानिर्देश्यस्वरूपस्य शब्दादेः 'अवे'ति
प्रथमं व्यञ्जनावग्रहानन्तरं ग्रहणं-परिच्छेदनमर्थावग्रहः, स चैकसामयिको नैश्चयिको व्यावहारिकस्त्वसङ्खेयसामयिकः, स च पोढा-
श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैर्नोइन्द्रियेण च मनसा जन्यमानत्वादिति, स्थितिस्त्रे स्वयम्भवादीनि विंशतिर्विमानानीति ॥ ६ ॥ अथ सप्तमं स्था-

ગયાઃ કમાયસમુગ્ધાઃ મારણતિઅસમુગ્ધાઃ યેઉપિયસમુગ્ધાઃ આહારસમુગ્ધાઃ, છઠિશ્ચે અત્યુગ્ધે
 ૫૦ ત૦—સોઈવિયઅત્યુગ્ધે ચક્ષુરવિયઅત્યુગ્ધે ઘર્ણવિઅઅત્યુગ્ધે જિર્નિમવિયઅત્યુગ્ધે ફાસિવિયઅત્યુ-
 ગ્ધે નોરવિયઅત્યુગ્ધે, પત્તિપાનકલ્પત્તે છતારે ૫૦ અસિલેસાનકલ્પત્તે છતારે ૫૦, ઈમીસે જ રયણ્ણમાપ
 પુરુષીઞ અત્યેગરયાણ નેરરયાણ છ પલિઓવમાઈ ઠિઈ ૫૦, તત્ત્વાપ જ પુરુષીપ અત્યેગરયાણ નેરરયાણ છ
 સાગરોવમાઈ ઠિઈ ૫૦, અસુરકુમારાણ દેવાણ અત્યેગરયાણ છ પલિઓવમાઈ ઠિઈ ૫૦ સોઈમ્મીસાણેસુ કલ્પેસુ
 અત્યેગરયાણ દેવાણ છ પલિઓવમાઈ ઠિઈ ૫૦, સણકુમારમાર્હિદેસુ અત્યેગરયાણં દેવાણ છ સાગરોવમાઈ ઠિઈ
 ૫૦ જે દેવા સયસુ સયમૂરમણ ઘોસ સુધોસં મહાધોસ કિટ્ઠિધોસ ધીર સુધીર ધીરગત ધિરસેણિય ધીરાવસ
 ધીરપ્પન ધીરક્કતં ધીરવણ્ણ ધીરલેસ ધીરજ્ઞય ધીરસિઘ ધીરફૂઠં ધીરુત્તરચરિહિસાઞ વિમાણ દેવતાપ
 ડયવણ્ણા તેસિં જ દેવાણ ડકોસેણં છ સાગરોવમાઈ ઠિઈ ૫૦, તે જ દેવા છળ્હ અબ્બમાસાણ આણમંતિ વા
 પાણમતિ વા ડસસતિ વા નીસસતિ વા તેસિં જ દેવાણં છઈં વાસસહસ્તેસિં આહારદે સમુપ્પજ્ઞઈ,
 સતેગરયા મ્બવસિદ્ધિયા જીવા જે છઈં મ્બવગરહેણેઈ સિઞ્ઞિત્તસત્તિ જાવ સવલુક્કસ્યાણમત્ત કરિસ્સતિ ॥ સૂત્ર ૬ ॥

પદ્મ્યાનકમપ, તથાસુરોર્થ, નયરમિહલેખ્યા ૧ જીવનિક્કપ ૨ વાલા ૩ડડમ્મ્યન્તરણ્યા ૪ સમુપ્પાતા ૫જ્વપ્રારાપીનિ સ્વ્યાબિ પટ્ટ,

गरोवमाइं ठिई प०, माहिंदे कप्पे देवाणं उक्कोसेणं साइरेगाइं सत्त सागरोवमाइं ठिई प०, बंभलोए कप्पे अत्थेगइयाणं देवाणं सत्त साहिंया सांगरोवमाइं ठिई प०, जे देवा समं समप्पभं महांपभं पभासं भासुरं विमलं कंचणकुंडं सणकुमारवडिसणं विमाणं देवत्ताए उववण्णां तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं सत्त सागरोवमाइं ठिई ते णं देवा सत्तण्हं अद्धमासाणं आणमंति वा पाणमंति वा ऊससंति वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं सत्त-हिं वासरुहस्सोहिं आहारट्ठे समुप्पज्जइ, संतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे णं सत्तहिं भवगगहणेहिं सिद्धि-संति बुद्धिस्संति जाव सब्बदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ सूत्रम् ७ ॥

तच्च कण्ठ्यं, नवरमिहं भयसमुद्घातमहावीरवर्षधरवर्षक्षीणमोहार्थानि च सूत्राणि पट् नक्षत्रार्थानि नव उच्छ्वासाद्यर्थानि त्रीण्येवेति, तत्रेहलोकभयं यत्सजातीयात् परलोकभयं यद्विजातीयात् आदानभयं यद् द्रव्यमाश्रित्य जायते अकस्माद्भयं बाह्यानिमित्त-निरपेक्षं स्वविकल्पाज्जातं शेषाणि प्रतीतानि, नवरमश्लोकः—अकीर्त्तिरिति, समुद्घाताः प्राणवत्, नवरं केवलिसमुद्घातो वेदनीयनामगो-त्राश्रय इति, तथा रत्निः—वितते इल्लिहस्त इति, ऊद्धवोच्चत्वेन न तिर्यगुच्चत्वेनेति 'होत्था' बभूवेति, तथा अभिजिदादीनि सप्त नक्षत्रा-णि पूर्वद्वारिकाणि—पूर्वादिशि येषु गच्छतः शुभं भवति, एवमश्विन्यादीनि दक्षिणद्वारिकाणि पुण्यादीन्यपरद्वारिकाणि स्वात्यादीन्युत्तर-द्वारिकार्णीति सिद्धान्तमतमिह तु मतान्तरमाश्रित्य कृत्तिकादीनि सप्त सप्त पूर्वद्वारिकादीनि भणितानि, चन्द्रग्रहस्तौ तु बहुतराणि म-तानि दर्शितानीहार्थ इति, स्थितिस्त्रे सामादीन्यर्थो विमाननानामानीति ॥ ७ ॥

अट्ट मयंटाणा प० तं०—जातिमए कुलमए बलमए रुवमए तवमए सुयमए लाभमए इस्सरियमए, अट्ट

नरु विधियते ।

सप्त भयद्वाणा प० तं०-इहलोगभए परलोगभए आवाणभए अकम्हाभए आजीवभए मरणभए असिलोग
भए, सप्त समुग्धाया प० तं०--वेयणासमुग्धाए कसायसमुग्धाए मारणतियसमुग्धाए वेउब्बियसमुग्धाए
तेयसमुग्धाए आहारसमुग्धाए केवलिसमुग्धाए, समणे भगव महावीरे सत्त रयणीओ उइठ उच्चसेणं हो-
त्था, इहेव जंघुदीवे दीवे सत्त वासहरपब्बया प० तं०--बुल्लहिमवते महाहिमवते निसरे नीलवते रुप्पी सि
इरी मन्वरे, इहेव जम्बुदीवे दीवे सत्त वासा प० तं०--भरे इेमवते हरिवासे महाधिदेहे रम्मण गरणवण
परवण, क्षीणमोहेण भगवया मोहणिज्जवज्जाओ सत्त कम्मपययीओ वेप(ज)ई, महानक्खत्ते सत्ततारे प०,
कत्तिआइआ सत्त नक्खत्ता पुब्बवारिआ प० [पाठा० अभियाइया सत्त नक्खत्ता] महाइया सत्त नक्ख-
त्ता वाहिणवारिआ प० अणुराइआ सत्त नक्खत्ता अवरवारिआ प० घणिद्वाइया सत्त नक्खत्ता उत्तरवा-
रिआ प०, इमीसे ण रयणप्पमाए पुढवीए अत्येगइयाण नेरइयाणं सत्त पल्लिओवमाइ ठिई प०, तच्चाय ण
पुढवीए नेरइयाण उक्कोसेण सत्त सागरोवमाइ ठिई प०, चउत्थीए णं पुढवीए नेरइयाण जहण्णेण सत्त साग
रोवमाइ ठिई प०, असुरकुमारणं देवाण अत्येगइयाण सत्त पल्लिओवमाइ ठिई प०, सोइम्मीसाणेसु कप्पे
सु अत्येगइयाण देवाण संत्त पल्लिओवमाइ ठिई प०, सणकुमारे कप्पे अत्येगइयाण देवाण उक्कोसेण सत्त सा

१० अरुणुत्तरवडिंसगं ११ विमाणं देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवागं उक्कोसेणं अट्ठ सागरोवमाइं ठिई प० ते णं देवा अट्ठण्हं अद्धमासाणं आणमंति वा पाणमंति वा ऊससंति वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं अट्ठहिं वाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जइ, संतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे अट्ठहिं भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति जाव अंतं करिस्संति ॥ सूत्रम् ८ ॥

अथाष्टमस्थानकं व्याख्यायते, सुगमं चैतत्, नवरमिह मदस्थानप्रवचनमावृत्तैत्यवृक्षजम्बूशालमलीजगतीकेवलिसमुद्धातगणधरनक्षत्रार्थानि सूत्राणि नव स्थित्यर्थानि षट् उच्छ्वासाद्यर्थानि त्रीणीति, तत्र मदस्य-अभिमानस्य स्थानानि-आश्रयाः मदस्थानानि-जात्यादीनि, तान्येव मदप्रधानतया दर्शयन्नाह-‘जाइमए’ इत्यादि, जात्या मदो जातिमद एवमन्यान्यपि, अथवा मदस्य स्थानानि-भेदाः मदस्थानानि, तान्येवाह-‘जाइमए’ इत्यादि, शेषं तथैव, तथा प्रवचनस्य-द्वादशाङ्गस्य तदाधारस्य वा सङ्घस्य मातर इव-जनन्य इव प्रवचनमातरः-ईर्यासमित्यादयो, द्वादशाङ्गं हि ता आश्रित्य साक्षात्प्रसङ्गतो वा प्रवर्तते, भवति च यतो यत्प्रवर्तते तस्य तदाश्रित्य मातृकल्पनेति, सङ्घपक्षे तु यथा शिशुर्मातरममुञ्चनात्मलाभं लभते एवं सङ्घस्ताममुञ्चन् सङ्घत्वं लभते नान्यथेतीर्यासमित्यादीनां प्रवचनमावृत्तेति, तथा व्यन्तरदेवानां चैत्यवृक्षाः तन्नगरेषु सुधर्मादिसभानामग्रतो मणिपीठिकानामुपरि सर्वरत्नमया छत्रचामरध्वजादिभिरलङ्कृता भवन्ति, ते चैवं श्लोकाभ्यामवगन्तव्याः-‘कलंबो उ पिसायाणं, बडो जक्खाण चेइयं । तुलसी भूयाणं भवे, रक्ख साणं तु कंडओ ॥ १ ॥ असोगो किण्णराणं च, किंपुरिसाण य चंपओ । नागरुक्खो भुयंगाणं, गंधव्वाण य तुंबुरु ॥ २ ॥’ इति, तथा ‘जम्बु’ इति उत्तरकुरुषु जम्बूवृक्षः पृथिवीपरिणामः सुदर्शनेति तन्नाम, एवं कूटशालमली वृक्षविशेषः, एष देवकुरुषु गरुडजातीयस्य

પવયણમાયાઓ ૫૦ ત૦—ઈરિયાસમિર્ ભાસાસમિર્ એસનાસમિર્ આયાણમંદમતાનિક્ષેવણાસમિર્ ઉચાર-
 પાસયણસેલજ્ઞસિંધાણપારિદ્વાવિણિયાસમિર્ મણગુત્તી થયગુત્તી કાયગુત્તી, ઘાણમતરાણ દેવાણં ચેદયક્ષ્ત્વા
 અદ્ધ જોયણાઈં ઉદ્ધ ઉચ્ચસેણ ૫૦, જંમૂ ના સુદસણા અદ્ધ જોયણાઈં ઉદ્ધ ઉચ્ચસેણ ૫૦, કૂઠસામલી ના ગરુ-
 ત્તાબાસે અદ્ધ જોયણાઈં ઉદ્ધ ઉચ્ચસેણ ૫૦, જબુદીવસ્સ ના જગર્હ અદ્ધ જોયણાઈં ઉદ્ધ ઉચ્ચસેણ ૫૦, અદ્ધસામ-
 દ્ધ કેવલિસસુગ્ધા ૫૦ ત૦—પદમે સમય વઢ કરેઈ થીય સમય કવાઢ કરેઈ તદ્દય સમય મય કરેઈ ચડત્થે
 સમય મયંતરાઈ પૂરેઈ પદમે સમય મયતરાઈ પહિસાઈરઈ ઉદ્ધે સમય મય પહિસાઈરઈ સત્તમે સમય કવાઢ
 પહિસાઈરઈ અદ્ધમે સમય વંઢ પહિસાઈરઈ તત્તો પચ્છા સરીરત્થે મવઈ, પાસસ્સ ના અરઈઓ પુરિસાદાણિઅ-
 સ્સ અદ્ધ ગણા અદ્ધ ગણાઈરા હોત્થા, તં- સુમે ય સુમ્મધોસે ય, થસિદ્ધે થમયારિ ય । સોમે સિરિધરે ચેવ, થીર
 મદે જસે દ્વય ॥ ૧ ॥ અદ્ધ નક્કલ્લા થવેણ સર્વિ પમઈં જોગ જોપંતિ, ત૦—કસિયા ૧ રોહિણી ૨ પુણચ્ચત્ત
 ૩ મહા ૪ ચિત્તા ૫ વિસાદા ૬ અણુરાદા ૭ જેઠા ૮, ઈમીસે ના રણપ્પદાણ પુઢથીય અત્થેગઈયાણ નેરઈયાણ
 અદ્ધ પલિઓવમાઈં ઠિઈં ૫૦, ચડત્થીય પુઢથીય અત્થેગઈયાણ નેરઈયાણ અદ્ધ સાગરોવમાઈં ઠિઈં ૫૦, અસુરકુ-
 મારાણં દેવાણં અત્થેગઈયાણ અદ્ધ પલિઓવમાઈં ઠિઈં ૫૦, સોહમ્મીસાણેસુ કપ્પેસુ અત્થેગઈયાણ દેવાણં અદ્ધ
 પલિઓવમાઈં ઠિઈં ૫૦, થંમલોય કપ્પે અત્થેગઈયાણં દેવાણ અદ્ધ સાગરોવમાઈં ઠિઈં ૫૦, જે દેવા અર્હિ ૧
 અર્હિમાર્હિ ૨ થઈરોપણં ૩ પમકર ૪ થંધામ ૫ સૂરામ ૬ સુપપ્પદામ ૭ અગિગામ ૮ રિદ્ધામં ૯ અરુણામ

सत्यपरिणामा लोगविजयो सीओसणिज्ज सम्मत्तं । अवांति धुत विमोहा[यणं] उवहाणसुयं महपरिणामा ॥१॥
 पासे णं अरहा पुरिसादाणीए नव रयणीओ उद्धं उच्चत्तेणं होत्था, अभीजीनक्खत्ते साइरेगे नव सुहुत्ते चन्दे-
 णं सद्धिं जोगं जोएइ, अभीजियाइया नव नक्खत्ता चंदस्स उत्तरेणं जोगं जोएति तं-अभीजि सवणो जाव
 भरणी, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए बहुसमरमणिज्जाओ भूमिभागाओ नव जोयणसए उद्धं आवाहाए उ-
 वरिल्ले तारारूवे चारं चरइ, जंबूद्धीवे णं दीवे नवजोयणिया मच्छा पविसिंसु बा ३, विजयस्स णं दारस्स एगमे-
 गाए बाहाए नव नव भोमा प०, वाणमंतराणं देवाणं सभाओ सुहम्माओ नव जोयणाइ उद्धं उच्चत्तेणं प०,
 दंसणावरणिज्जस्स णं कम्मस्स नव उत्तरपगंडीओ प० तं०—निद्धा पयला निद्धानिद्धा पयलापयला थीणद्धी
 चक्खुदंसणावरणे अचक्खुदंसणावरणे ओहिंदंसणावरणे केवलदंसणावरणे, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए
 अत्थेगइयाणं नेरइयाणं नव पलिओवमाइं ठिई प०, चउत्थीए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं नव सागरोव-
 माइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं नव पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थे-
 गइयाणं देवाणं नव पलिओवमाइं ठिई प०, बंभलोए कप्पे अत्थेगइयाणं देवाणं नव सागरोवमाइं ठिई प०,
 जे देवा पम्हं सुपम्हं पम्हावत्तं पम्हप्पभं पम्हकंतं पम्हवणं पम्हल्लेसं पम्हज्झयं पम्हसिंहं प-
 म्हकूडं पम्हुत्तरवडिंसगं सुज्जं सुसुज्जं सुज्जवित्तं सुज्जपभं सुज्जकंतं सुज्जवणं सुज्जलेसं सुज्जज्झयं सुज्झासिं-
 सुज्झासिंहं सुज्जकूडं सुज्जुत्तरवडिंसगं (रुइल्लं) रुइल्लावत्तं रुइल्लप्पभं रुइल्लकंतं रुइल्लवणं रुइल्लेसं रुइल्ल-

वेणुदेवामिधानस्य देवस्यावास इति, जगती जम्बूद्वीपनगरस्य प्राकारकस्या पालीति, तथा पार्थस्यार्हता-त्रयोविंशतितमतीर्थकरस्य 'पु-
रिसादाप्तीपस्स'पि पुराणां मध्ये आदानीयः-आदयः पुराणादानीयस्तस्याष्टौ गणाः-समानवाचनाक्रियाः साधुसमुदायाः अष्टौ गणधरा-
-वधामका दूरयः, इदं चैतत्प्रमाणं स्थानाङ्गे पर्युपणाकृत्ये च धूयते, केवलमावश्यके अन्यथा, तत्र मुक्तम्—'दस नवग गणाण मा
न विभिदाज'ति, कोऽर्थः ?-पार्थस्य दश गणाः गणधराश्च, तदिह द्वयोरल्पयुष्कत्वादिना कारयेनाविवक्षाऽनुगन्तव्येति, 'सुमे' इत्या-
दि श्लोकः तथा अष्टौ नवगणाणि चन्द्रेण सार्धं प्रमर्-चन्द्र () मध्येन तेषां गच्छतीत्येवलक्षणं योग-सम्बन्धं 'योजयन्ति-कुर्वन्ति,
अत्रार्थेऽभिहितं लोकभियां-'पुणव्वसु रोहिणी चिचा म्हा जेहुपुराह किचिय विसाहा । चदस्स उमयजोग'न्ति, यानि च दक्षिणोष्-
रयोगीनि तानि प्रमर्योगीन्यपि कदाचिद्भवन्ति, यतो लोकभीटीकाकुतोक्तम्-'एतानि नवग्राण्युभययोगीनि चन्द्रस्योचरेण दक्षिणेन
च युज्यन्ते, कदापिचन्द्रेण मेवमप्युपयान्ती'ति, तथाक्षिरादीन्येकदश विमाननामानीति ॥ ८ ॥

नव वमचेरगुत्तीजो प० तं०-नो इत्थीपसुपढगससत्ताणि सिञ्जासणाणि सेविता भवह ? नो इत्थीण
कइं कविता भवह २ नो इत्थीण गणाइ सेविता भवह ३ नो इत्थीण इवियाणि मणोहराइ मणोरमाइ आलो-
इत्ता निज्झाइत्ता भवह ४ नो पणीयरसमोई ५ नो पाणमोयणस्स अहमायाए आहारइत्ता ६ नो इत्थीण
पुब्बरयाइ पुब्बकीलिआइ समरइत्ता भवह, नो सराणुवाई नो रुयाणुवाई नो गन्धाणुवाई नो रसाणुवाई नो
फासाणुवाई नो सिलोगाणुवाई ८ नो सायासोफलपडिबद्धे यायि भवह ९ नव वमचेरअगुत्तीजो प० तं०-
इत्थीपसुपढगससत्ताण सिञ्जासणाणं सेवणया जाव सायासुफलपडिबद्धे यायि भवह, नव वमचेरा प० तं०-

धसूत्रभावादिति, तथा कुशलानुष्ठानं ब्रह्मचर्यं तत्प्रतिपादकान्यध्ययनानि ब्रह्मचर्याणि तानि चाचाराङ्गप्रथमश्रुतस्कन्धप्रतिबद्धानीति, तथा अभिजिन्नक्षत्रं साधिकान्नव सुहूर्त्तांश्चन्द्रेण सार्द्धं योगं-सम्बन्धं योजयति-करोति, सातिरेकत्वं च तेषां चतुर्विंशत्या सुहूर्त्तस्य द्विषष्टिभागानां षट्षष्ट्या च द्विषष्टिभागस्य सप्तषष्टिभागानामिति, तथा अभिजिदादीनि नव नक्षत्राणि चन्द्रस्योत्तरेण योगं योजयन्ति, उत्तरस्यां दिशि स्थितानि दक्षिणाशास्थितचन्द्रेण सह योगमनुभवन्तीति भावः । 'बहुसमरमणिजाओ' इति अत्यन्तसमोबहुसमोऽत एव रमणीयो-रम्यस्तस्माद्भूमिभागान्न पर्वतापेक्षया नापि श्वभ्रापेक्षयेति भावः, रुचकापेक्षयेति तात्पर्यम्, 'आवाहाए'ति अन्तरे कृत्वेति शेषः 'उवरिह्ये'ति उपरितनं तारारूपं-तारकजातीयं चारं-भ्रमणं चरति-करोति, 'नवजोयणिय'ति नवयोजनायामा एव प्रविशन्ति, लवणसमुद्रे यद्यपि पञ्चयोजनशतिका मत्स्याः सम्भवन्ति तथापि नदीमुखेषु जगतीरन्त्रौचित्येनैतावतामेव प्रवेश इति, लोकानुभावो वाज्यमिति, विजयद्वारस्य-जम्बूद्वीपसम्बन्धिनः पूर्वदिग्व्यवस्थितस्य 'एगमेगाए'ति एकैकस्यां 'वाहाए,ति बाहौ पार्श्वे भौमानि-नगराणीत्येके विशिष्टस्थानानीत्यन्ये, तथा व्यन्तराणां सभा सुधर्मा नव योजनानि ऊर्ध्वसुच्चत्वेन तथा पक्षमादीनि द्वादश सूर्यादीन्यपि द्वादशैव रुचिरादीन्येकादश विमाननामानीति ॥ ९ ॥

दसविहे समणधम्ममे प० तं०-खंती १ मुत्ती २ अज्जवे ३ मदवे ४ लाघवे ५ सच्चे ६ संजमे ७ तवे ८ चियाए ९ बंभचेरवासे १०, दस चित्तसमाहिट्टाणा प० तं०-धम्मचिंता वा से असमुप्पण्णपुब्बा समुप्पज्जिज्जा सव्वं धम्मं जाणित्तए १ सुमिणदंसणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप्पज्जिज्जा अहातच्चं सुमिणं पासित्तए २ सण्णिनाणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप्पज्जिज्जा पुब्बभवे सुमारितए ३ देवदंसणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप्प-

जस्य कृत्स्नसिद्धं कृत्स्नलक्ष्मणं कृत्स्नलक्ष्मणस्य विमाणं देवताए उवषण्णा तेसि ण देवाणं नव
सागरोवमाइ ठिई ५०, ते ण देवा नवणई अद्धमासाण आणमति वा पाणमति वा ऊत्ससति वा नीससति वा
तेमि ण देवाणं नवहिं वाससइस्सेहिं आहारहे समुप्पज्जइ, सतेगइया भवासिद्धिया जीवा जे नवहिं भवग्ग
इणेहिं सिद्धिस्सति आब सव्यधुक्खाणमत्तं करिस्संति ॥ सूत्र ९ ॥

अथ नवमस्यानकं सुखावबोध, नवरमिह प्रवृत्ति १ तदगुति २ प्रवृत्तयर्थाप्यन ३ पार्श्वार्थ ४ घ्राणां चतुष्टय ज्योतिष्कार्यं द्र
य मत्स्य १ मौम २ समा ३ दर्शनाकर्णार्थ ४ चतुष्टयं स्थित्याद्यर्थानि तथैव, तत्र प्रवृत्तयर्थाप्यनो भेदुनविरतिपरिरक्षभोपायाः नो स्त्री
पशुपण्डकैः संसक्तानि—सङ्गीर्णानि धृत्यासाननि—श्रयनीयविष्टराणि वसत्यासनानि वा सेवयिता भवतीत्येक १ नो स्त्रीणां कथाः कथ
यिता भवतीति द्वितीया २ नो स्त्रीगणान्—स्त्रीसङ्घादान् सेवयिता—उपासयिता भवतीति तृतीया ३ नो स्त्रीणामिन्द्रियाभि—नयननाद्या-
र्षदादीनि मनोहराणि बाह्यैकत्वात् मनोरमाणि रम्यतयाऽऽलोकयिता—द्रष्टा निर्व्यगता—तदेकप्रविष्टतया द्रष्टेव भवतीति चतुर्थी ४ नो
प्रविरतसमोषी—मत्स्वेरसविन्दुकस्य मोचनस्य मोचको भवतीति पञ्चमी ५ नो पानमोजनस्यातिमात्रम्—अतिप्रमाणं यथा भवत्ये-
वमाहारकः सदा भवतीति षष्ठी ६ नो पूर्वतः—पूर्वकीदृशमनुबर्णो भवति तत्—मैयुनं कीदृशं—स्त्रीभिः सह तदन्या कीदृशेति सप्तमी,
७ नो शब्दानुपाती नो रूपानुपाती नो गन्धानुपाती नो स्पर्शानुपाती नो स्लोक्कानुपाती कामोदीपकान् शब्दादीना-
त्मनो वर्णवार्दं च नानुपपत्तिः—नानुसरतीत्यर्थः इत्यष्टमी ८ नो सातसौख्यप्रतिषेधायपि भवति सातत्—सातवेदनीयाहुदयप्राप्ताय
सौख्यं तदवा, अनेन च मद्यमसुखस्य व्युदास इति नवमी ९, इदं च व्याख्यानं वाचनादयानुसारेण कृतं, प्रत्येकवाचनयोरेव

असुरिंदवज्जाणं भोमिज्जाणं देवाणं अत्थेगइयाणं जहण्णेणं दस वाससहस्सांइं ठिईं प, असुरकुमारणं देवाणं
 अत्थेगइयाणं दस पलिओवमांइं ठिईं प०, बायरवणंस्सइकाइए णं उक्कोसेणं दस वाससहस्सांइं ठिईं प०, वाणमंतराणं देवाणं अत्थेगइयाणं जहण्णेणं दस वाससहस्सांइं ठिईं प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइ-
 याणं देवाणं दस पलिओवमांइं ठिईं प०, बंभलोए कप्पे देवाणं उक्कोसेणं दस सागरोवमांइं ठिईं प०, लांतए
 कप्पे देवाणं अत्थेगइयाणं जहण्णेणं दस सागरोवमांइं ठिईं प०; जे देवा घोसं महाघोसं नंदिघोसं
 सुसरं मणोरमं रम्मं रम्मणं रम्मणिज्जं मंगलावत्तं बंभलगवडिंसणं विमाणं देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं
 उक्कोसेणं दस सागरोवमांइं ठिईं प०, ते णं देवा दसण्हं अद्धमासाणं आणमंति वा पाणमंति वा उससंति
 वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं दसहिं वाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जंइ, संतेगइया भवसिद्धिया जीवा
 जे दसहिं भवगगहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति मुचिस्संति परिनिव्वाइस्संति सब्बदुक्खाणमंतं करिस्संति
 ॥ सूत्रं १० ॥

दशमं स्थानकं सुबोधमेव तथापि किञ्चिद्विचिंत्यते, इह पञ्चविंशतिः सूत्राणि, तत्र लाघवं द्रव्यतोऽल्पोपधिता भावतो गौरवत्यागः
 त्यागः सर्वसङ्गानां संविग्रमनोज्ञसाधुदानं वा ब्रह्मचर्येण वसनम्-अवस्थानं-ब्रह्मचर्यवास इति, तथा चित्तस्य-मनसः समाधिः-समा-
 धानं प्रशान्तता तस्य स्थानानि-आश्रया भेदा वा चित्तसमाधस्थानानि, तत्र धर्मा-जीवादिद्रव्याणामुपयोगोत्पादादयः स्वभावास्ते-
 पां चिन्ता-अनुप्रेक्षा-धर्मस्य वा-श्रुतचारित्रात्मकस्य सर्वज्ञभाषितस्य हरिहरादिनिगदितधर्मेभ्यः प्रधानोऽयमित्येवं चिन्ता धर्मचिन्ता,

जिज्ञा दिव्य देविर्दि दिव्य देवसुह दिव्य देवानुभाय पासिस्तए ४ ओहिनाणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समु-
 प्पज्झिआ ओहिणा लोग जाणिस्तए ५ ओहिवसणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप्पज्झिआ ओहिणा लोग पासि-
 स्तए ६ मणपज्जवत्ताणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप्पज्झिआ जांब मणोगए भावे जाणिस्तए ७ केयलनाणे
 वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप्पज्झिआ केवल लोग जाणिस्तए ८ केवलवसणे वा से असमुप्पण्णपुब्बे समुप-
 जिज्ञा केवल लोय पासिस्तए ९ केवलमरण वा मरिज्ञा सव्वदुक्खप्पहीणाए १०, मवरे ण पब्बए मूले वस-
 जोयणसइस्साइ विष्खमेण प०, अरिहा ण अरिद्धनेमी वस घणूइ उट्ट उवसेण होत्था, कण्हे ण वासुदेवे
 वस घणूई उइइ उवसेण होत्था, रामे-ण वलवेवे वस घणूइ उट्ट उवसेण होत्था, वस नक्खत्ता नाणबुद्धिकरा
 प० त०—मिगसिर अदा पुत्तो तिणिण अ पुब्बा य मूलमस्सेसा । इत्थो चित्तोय तहा वस बुद्धिकराइ
 नाणस्स ॥ १ ॥ अकम्मनूमियाण मणुआणं वसविहा रुक्खा उवमोगस्ताए उवत्थिया प० त०—मस्तगया
 य भिग्गा भुद्धिअगा भवीभजोइ चित्तगा चित्तरस्ता भोगोगारा अनिगिणा य ॥१॥ इमीसे
 ण रयप्पमाए पुढवीए अत्थेगाइयाण नेरइयाण जइण्णेणं वस धाससइस्साइ ठिई प०, इमीसे ण रयणप्पमाए
 पुढवीए अत्थेगाइयाण नेरइयाण वस पलिओधमाइ ठिई प०, वउत्थीए पुढवीए वस निरयाधाससयसइस्साइ प०,
 वउत्थीए पुढवीए अत्थेगाइयाण उक्कोसेण वस सागरोधमाइ ठिई प०, पधमीए पुढवीए अत्थेगाइयाण नेरइयाण
 जइण्णेण वस मागरोधमाइ ठिई प० असुरकुमाराण वेवाण अत्थेगाइयाण जइण्णेण वस धासइस्साइ ठिई प०,

ति-विशिष्टां शरीराभरणादिदीप्तिं दिव्यं देवानुभावं-उत्तमवैक्रियकरणादिप्रभावं द्रष्टुम्, एतद्दर्शनायेत्यर्थः, देवदर्शनाच्चागमार्थेषु श्रद्धा-
 नदाढ्यं धर्मं बहुमानश्च भवतीति ततश्चित्तसमाधिरिति देवदर्शनं चित्तसमाधिस्थानमिति चतुर्थं, तथा अत्राधिज्ञानं वा 'से' तस्यासमुत्प-
 न्नपूर्वं समुत्पद्येत, किमर्थं इत्याह-अवधिना-मर्यादया नियतद्रव्यक्षेत्रकालभावरूपेण लोकं ज्ञातुं लोकज्ञानायेत्यर्थः, भवति च विशिष्ट-
 ज्ञानाच्चित्तसमाधिरिति पञ्चमं तदिति, एवमवधिदर्शनसूत्रमपीति षष्ठं, तथा मनःपर्यवज्ञानं वा 'से' तस्यासमुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्येत, कि-
 मर्थं अत आह-'मणोगते भावे जाणित्तए' अर्द्धतृतीयद्वीपसमुद्रेषु सञ्ज्ञानं पञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तकानां मनोगतान् भावान् ज्ञातुम्, ए-
 तद्दर्शनायेत्यर्थ इति सप्तमं, तथा केवलज्ञानं वा 'से' तस्यासमुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्येत, केवलः-परिपूर्णः लोकयते-दृश्यते केवलालोकेने-
 ति लोको-लोकालोकस्वरूपं वस्तु तद् ज्ञातुं केवलज्ञानस्य च समाधिभेदत्वा[चित्तसमाधिस्थानता, इह चामनस्क-
 तया केवलानश्चित्तं चैतन्यमवसेयमित्यष्टमं, एवं केवलदर्शनसूत्रं नवरं द्रष्टुमिति विशेष इति नवमं, तथा केवलमरणं वा त्रिमेत-कुर्यात्
 इत्यर्थः, किमर्थं अत आह-'सर्वदुःखप्रहाणाय' इति, इदं तु केवलमरणं सर्वोत्तमसमाधिस्थानमेवेति दशममिति, तथा अकर्मभूमिकानां
 -भोगभूमिजन्मनां मनुष्याणां दशविधा 'रुक्ख' इति कल्पवृक्षाः 'उवभोगत्ताए' इति उपभोग्यत्वाय 'उवत्थिय' इति उपस्थिता-उपनता इ-
 त्यर्थः, तत्र मताङ्गकाः मद्यकारणभूताः 'भिग्' इति भाजनदायिनः 'तुडियंग' इति तूर्याङ्गसम्पादकाः 'दीव' इति दीपशिखाः-प्रदीपकार्य-
 कारिणः 'जेह' इति ज्योतिः-अग्निस्तत्कार्यकारिण इति 'चित्तंग' इति चित्राङ्गाः पुष्पदायिनः चित्ररसा-भोजनदायिनः मण्यङ्गाः-आभर-
 णदायिनः गेहाकाराः-भवनत्वेनोपकारिणः 'अणिगिण' इति अनग्नत्वं-सवस्त्रत्वं तद्धेतुत्वादनशा इति, घोषादीन्येकादश विमाननामा-
 नीति ॥ १० ॥

वाञ्छन्ते वक्ष्यमाणसमाधिस्थानान्तरापेक्षया विफल्यार्थं, 'स' इति यः कल्याणमागी तस्य साधोरसमुत्पन्नपूवा-पूर्वस्मिन्ननादौ अतीते
 कालेऽनुपजाता तदुत्पादे क्षपार्थपुद्गलपरावर्त्तन्ते कल्याणस्यावश्यभावात् समुत्पद्येत-जायेत सा, किंप्रयोजनाय वेयमत्र आह-सर्व-नि-
 रवद्वेय धर्म-जीवादिद्रव्यस्वभावसुपयोगोत्पादादिकं भुतादिरूपं वा 'जाणिष्ये' सुपरिज्ञया ज्ञातुं ज्ञात्वा च प्रत्याख्यानपरिमया परिहर-
 णीयकर्म परिहर्तुम्, इदमुक्तं भवति-धर्मचिन्ता धर्मज्ञानकारणभूता जायत इति, इयं च समाधेरुक्तलक्षणस्य स्थानमुक्तलक्षणमेव म
 वतीति ग्रथमं, तथा स्वमत्स-निद्रावन्नविकल्पज्ञानस्य दर्शने-संवेदनं स्वमदर्शनं तद्वा कल्याणमाप्तिद्वयचकमसमुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्यते, तद्
 यथा भगवतो महावीरस्यास्विक्रामे क्षुलपाणियक्षकृतोपसर्गावसाने, किं प्रयोजनं वेद ! इत्याह-'आतावत् सुमिष पासित्व' इति य-
 था-येन प्रकृतेः तच्च-सुप्तो यथा तच्चः सर्वथा निर्व्यभिचार इत्यर्थे स स्वप्न-स्वप्नफलमुपचारात् द्रष्टुं-ज्ञातुम्, अवश्यमाविनो
 हक्यादेः क्षुमस्वमफलस्य दर्शनाय साधोः स्वप्नदर्शनमुपजायत इति भावः, क्वचित् 'सुजाण' इति पाठः, तत्रावितथमवश्यमावि सुयान-
 सुगतिं द्रष्टुं-ज्ञातुं सुज्ञानं वा माविद्वुभार्यपरिच्छेदं संवेदितुमिति, कल्याणवृत्तकावितथस्वमदर्शनाच्च भवति चित्तसमाधिरिति चित्तस
 माधिस्थानमिदं द्वितीयं, तथा सञ्ज्ञानं सञ्ज्ञा सा च यद्यपि हेतुषाददृष्टिवाददीर्घकालिकोपेक्षमेदेन क्रमेण विफलेन्निद्रपसम्यग्दृष्टिसम-
 नस्कसम्बन्धित्वात्त्रिधा भवति तृतीया दीर्घकालिकोपेक्षसञ्ज्ञा ग्राह्येति, सा यस्यास्ति स सञ्ज्ञी-समनस्कस्तस्य ज्ञानं सञ्ज्ञिज्ञानं,
 तत्रेवाधिकृतवृत्तान्यथानुपपत्तेर्भातिभरणमेव, तद्वा 'से' तस्यासमुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्येत, कसौ प्रयोजनाय ? इत्याह-'पुष्पमधे सुमरिण-
 ए'पि पूर्वभवान् सार्धं, स्मृतपूर्वमवश्यं च सधेगात्समाधिरुत्पद्येत इति समाधिस्थानमेतत् तृतीयमिति, तथा देयदर्शनं वा 'से' तस्या-
 समुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्यते, देवा हि तस्य गुणित्वादर्थनं ददति, किं फलं ? इत्याह-विष्णो देवर्षि-प्रधानपरिवारादिरूपां दिव्यां देवपु

ति-विशिष्टां शरीराभरणादिदीप्तिं दिव्य देवानुभावं-उत्तमवैक्रियकरणादिप्रभावं द्रष्टुम्, एतद्दर्शनायेत्यर्थः, देवदर्शनाच्चागमार्थेषु श्रद्धा-
 नदाढ्यं धर्मे बहुमानश्च भवतीति ततश्चित्तसमाधिरिति देवदर्शनं चित्तसमाधिस्थानमिति चतुर्थं, तथा अत्राधिज्ञानं वा 'से' तस्यासमुत्प-
 न्नपूर्वं समुत्पद्येत, किमर्थं इत्याह-अत्राधिना-मर्यादया नियतद्रव्यक्षेत्रकालभावरूपेण लोकं ज्ञातुं लोकज्ञानायेत्यर्थः, भवति च विशिष्ट-
 ज्ञानाच्चित्तसमाधिरिति पञ्चमं तदिति, एवमवधिदर्शनसूत्रमपीति षष्ठं, तथा मनःपर्यवज्ञानं वा 'से' तस्यासमुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्येत, कि-
 मर्थं अत आह-'मणोगते भावे जाणित्वा' अर्द्धतृतीयद्वीपसमुद्रेषु सञ्ज्ञानां पञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तकानां मनोगतान् भावान् ज्ञातुम्, ए-
 तद्ज्ञानायेत्यर्थ इति सप्तमं, तथा केवलज्ञानं वा 'से' तस्यासमुत्पन्नपूर्वं समुत्पद्येत, केवलः-परिपूर्णः लोक्यते-दृश्यते केवलालोकेने-
 ति लोको-लोकालोकस्वरूपं वस्तु तद् ज्ञातुं केवलज्ञानस्य च समाधिभेदत्वा[चित्तसमाधिभेदत्वा]चित्तसमाधिस्थानता, इह चामनस्क-
 तथा केवलनिश्चितं चैतन्यमवसेयमित्यष्टमं, एवं केवलदर्शनसूत्रं नवरं द्रष्टुमिति विशेष इति नवमं, तथा केवलमरणं वा म्रियेत-कुर्यात्
 इत्यर्थः, किमर्थं अत आह-'सर्वदुःखप्रहाणाय' इदं तु केवलमरणं सर्वोत्तमसमाधिस्थानमेवेति दशममिति, तथा अकर्मभूमिकानां
 -भोगभूमिजन्मनां मनुष्याणां दशविधा 'रुक्ख'ति कल्पवृक्षाः 'उवभोगत्ताए'ति उपभोग्यत्वाय 'उवत्थिय'ति उपस्थिता-उपनता इ-
 त्यर्थः, तत्र मताङ्गकाः मद्यकारणभूताः 'भिग'ति भाजनदायिनः 'तुडियंग'ति तूर्याङ्गसम्पादकाः 'दीव'ति दीपशिखाः-प्रदीपकार्य-
 कारिणः 'जोह'ति ज्योतिः-अग्निस्तत्कार्यकारिण इति 'चित्तंग'ति चित्राङ्गाः पुष्पदायिनः चित्ररसा-भोजनदायिनः मण्यङ्गाः-आभर-
 णदायिनः गेहाकाराः-भवनत्वेनोपकारिणः 'अणिगिण'ति अनयत्वं-सवस्त्रत्वं तद्धेतुत्वादनया इति, घोषादीन्येकादश विमाननामा-
 नीति ॥ १० ॥

एकारस उवाच गपडिमाओ प० तं०—वसणसावण ? कयव्यकमे ? सामाइअकडे ३ पोसहोवधासनिरए ४
 विया यमयारी रति परिमाणकडे ५ विआवि राओयि यमयारी असिणाई विपडमोई मोलिकडे ६ सच्चिस्तप
 रिणणा ७ आरमपरिणणा ८ वेसपरिणणा ९ उविट्टभसपरिणणा १० 'समणमूए ? ? आवि भवइ समणा-
 उसो !, लोगताओ इकारसपरिं एकारेहिं जोयणसपरिं जोइसे चार चरइ, समणस्स ण भगवओ महावीरस्स एकारस
 पव्वयस्स एकारसपरिं एक्कीसेहिं जोयणसपरिं जोइसे चार चरइ, समणस्स ण भगवओ महावीरस्स एकारस
 गणदरा होत्या, त-इवमूई अग्निमूई वायुमूई विअसे सोइम्मे मरिण मोरियणुसे अकपिए अयलमाए मेअ-
 जे पमासे, मूले नकत्वसे एकारसतारे प०, हेट्टिमनेविज्जयाण देवाण एकारसमुत्तर नेविज्जविमाणसतं भवइ
 सिमकत्वाय, मवरे णं पव्वण घरणितलाओ सिहरतले एकारसमागपरिणीणे उवत्तेण प०, इमीसे ण रयण-
 प्पमाए पुढवीए अत्येगइयाण नेरइयाण एकारस पलिओवमाइ ठिई प०, पंचमीए पुढवीए अत्येगइयाण
 नेरइयाण एकारस सागरोवमाइ ठिई प०, असुरकुमाराण देवाण अत्येगइयाण एकारस पलिओवमाइ
 ठिई प०, सोहम्मसीसाणेसु कप्पेसु अत्येगइयाण देवाण एकारस पलिओवमाइ ठिई प०—स्तए कप्पे
 अत्येगइयाण देवाण एकारस सागरोवमाइ ठिई प०, जे देवा वमं सुवमं यंभावत्त यमत्पम यमकत
 यमवण्ण यमलेसं यमज्जय यमसिग यमसिडं यमकूड यमुत्तरवडिसग विमाण देवत्ताए उववण्णा
 तेसि ण देवाण एकारस सागरोवमाइ ठिई प०, ते ण देवा एकारसणइ अद्रमासाण आणमति वा पाणमति

वा ऊससंति वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं एक्कारसण्हं वाससहस्साणं आहारंटे समुप्पज्जइ, संतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे एक्कारसहिं भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति सुब्बिस्संति परिनिब्बाइस्संति सब्बदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ सूत्रं ११ ॥

अथैकादशस्थानं, तदपि गतार्थं, नवरामिह प्रतिमाद्यर्थानि सूत्राणि सप्त स्थित्याद्यर्थानि तु नवेति, तत्रोपासन्ते-सेवन्ते श्रमणान् ये ते उपासकाः—श्रावकास्तेषां प्रतिमाः—प्रतिज्ञाः अभिग्रहरूपाः उपासकप्रतिमाः, तत्र दर्शनं—सम्यक्त्वं तत्प्रतिपन्नः श्रावको दर्शन-श्रावकः, इह च प्रतिमानां प्रक्रान्तत्वेऽपि प्रतिमाप्रतिभावतोरभेदोपचारात्प्रतिभावतो निर्देशः कृतः, एवमुत्तरपदेष्वपि, अयमत्र भावार्थः—सम्यग्दर्शनस्य शङ्कादिशल्यराहितस्याणुव्रतादिगुणविकलस्य योऽभ्युपगमः सा प्रतिमा प्रथमेति, तथा कृतम्—अनुष्ठितं व्रतानाम्—अनुव्रतादीनां कर्म—तच्छूषणज्ञानवाञ्छाप्रतिप्रचिक्षणं येन प्रतिपन्नदर्शनेन स कृतव्रतकर्मा प्रतिपन्नाणुव्रतादिरिति भाव इतीयं द्वि-तीया, तथा सामायिकं—सावद्ययोगपरिवर्जननिवद्ययोगासेवनस्वभावं कृतं—विहितं देशतो येन स सामायिककृतः, आहिताश्यादिदर्शनात् कान्तस्योत्तरपदत्वं, तदेवमप्रतिपन्नपौषधस्य दर्शनव्रतोपेतस्य प्रतिदिनमुभयसन्ध्यं सामायिककरणं मासत्रयं यावदिति तृतीया प्रतिमेति, तथा पौषं—पुष्टिं कुशलधर्माणां धत्ते यदाहारत्यागादिकमनुष्ठानं तत्पौषधं तेनोपवसनम्—अवस्थानमहोरात्रं यावदिति पौषधोपवास इति, अथवा पौषधं—पर्वदिनमष्टम्यादि-तत्रोपवासः—अभक्तार्थः पौषधोपवास इति, इयं व्युत्पत्तिरेव, प्रवृत्तिस्त्वस्य शब्दस्या-हारशरीरसत्काराब्रह्मचर्यव्यापारपरिवर्जनेष्विति, तत्र पौषधोपवासे निरतः—आसक्तः पौषधोपवासनिरतः (यः) सः, एवंविधस्य श्रावकस्य चतुर्थी प्रतिमेति प्रक्रमः, अयमत्र भावः—पूर्वप्रतिमात्रयोपेतः अष्टमीचतुर्दश्यमावास्यापौर्णमासीज्वाहारपौषधादि चतुर्विधं पौषधं

श्रुतानि 'एकारे'णि एकादशयोजनाविकानि अवाधया-भाधारितया। कृत्वेति श्लेषे 'जोतिर्सते'ति ज्योतिर्मन्त्रपर्यन्तः प्रशस्त इति, इदं च वाचनान्तरं व्याख्यातं, उक्तं च—“एकारसेकधीसा सय एकारादिया य एकारा। मेरुजलोगाबाह जोइसधेकं चरइ ठाइ॥१॥” इति, अधिकृतवाचनायां पुनरिदमनन्तरं व्याख्यातमालापकठय व्यत्ययेनाऽपि दृश्यते, 'विमाणसय भवतिस्तिमन्खाय'ति इह मकारस्यागमिकत्वादपमर्षो-विमानश्चतुर्भवतीतिकृत्वा आख्यात-भरूपित भगवता अन्यैश्च केवलिभिरिति मुचमस्वामिवचन, तर्था 'भदरेष पव्यए धरणिस्तलाओ सिहरतले एकाससमागपरिदीणे उबचेणं पेण्णे' अस्यायमर्षः-मेरुर्भूतलादारम्य शिखरतलमुपरिभाग यावद्विष्कम्भापेक्षयाऽङ्गुलादेरेकादशभागैर्नैकादशभागेन परिदीणो—हानिसुपगतः उबत्वेन-उपर्युपरि प्रशस्त, इयमत्र भावना-मन्दरो भूतले दश योजनसहस्राणि विष्कम्भतः, तलमोषत्वेनाङ्गुले गतेऽङ्गुलस्यैकादशभागो विष्कम्भतो हीयते, एवंमेकादशस्वङ्गुलेष्वङ्गुल हीयते, एतेनैव न्यायेनैकादशसु योजनेषु योजन एवं एकादशसहस्रेषु सहस्रं ततो नवनवत्यां योजनसहस्रेषु नव सहस्राणि हीयन्ते, ततो भवति सहस्र विष्कम्भः शिखरे इति, अथवा धरणीतलाद्-धरणीतलविष्कम्भात्सहस्रांश्चिखरतल—शिखरविष्कम्भमाभित्य मेरुरेकादशभागेन परिदीणिो भवति, कस्यैकादशभागेन १ इत्याह—‘उबचेणं’ति उबत्वेन, तर्थाहि-मेरोरुत्तम नवनवति सहस्राणि तदेकादशभागो नव तैर्दीनी मूलविष्कम्भापेक्षया शिखरतले, शिखरस्य साहस्रिफत्वात्, दशसाहस्रिकत्वाच्च मूलविष्कम्भस्येति, प्रमादीनि द्वादश विमाननामानि ॥ ११ ॥

पारसं भिक्खुपरिमाणो पणणाओ, तज्जहा-भासिआ भिक्खुपरिमाणो वोमासिआ भिक्खुपरिमाणो तिमासिआ भिक्खुपरिमाणो चउमत्तिमिया भिक्खुपरिमाणो पचमीसिआ भिक्खुपरिमाणो उमासिआ भिक्खुपरिमाणो

सत्तमासिआ भिक्खुपडिमा पढमा सत्तराहंदिआ भिक्खुपडिमा दोच्चा सत्तराहंदिआ भिक्खुपडिमा तच्चा
सत्तराहंदिआ भिक्खुपडिमा अहोराइया भिक्खुपडिमा एगराइया भिक्खुपडिमा, दुवालसविहे सम्भोगे प० तं-
उवहीसुअभत्तपाणे अंजलीपगगहेत्ति य। दायणे य निकाए अ, अबुड्डाणेति आवरे ॥ १ ॥ किअकम्मस्स य करणे,
वेयावच्चकरणे इअ। समोसरणं संनिसिज्जा य, कहाए अ पबन्धणे ॥ २ ॥ दुवालसावत्ते कितिकम्मे प० तं०-दुओ-
णयं जहाजायं, कितिकम्मं बारसावयं। चउसिरं तिगुत्तं च, दुपवेसं एगनिकखमणं ॥ १ ॥ विजया णं राय-
हाणी दुवालस जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं पणणात्ता, रामे णं बलेदेवे दुवालस वाससयाइं सव्वा-
उयं पालित्ता देवत्तं गए, मंदरस्स णं पव्वयस्स चूलिआ मूले दुवालस जोयणाइं विकखंभेणं पणणात्ता, जंबू-
दीवस्स णं दीवस्स वेइआ मूले दुवालस जोयणाइं विकखंभेणं पणणात्ता, सव्वजहणिणा आ राई दुवालसमुहुत्ति-
आ पणणात्ता, एवं दिवसोऽवि नायव्वो, सव्वट्टसिद्धस्स णं महाविमाणस्स उवरिल्लाओ थुभिअग्गाओ दुवालस
जोयणाइं उद्धं उप्पइआ ईसिपव्वभारनामपुढवी पणणात्ता, इसिपव्वभाराए णं पुढवीए दुवालस नामधेज्जा पणणात्ता
तं जहा-ईसिति वा इसिपव्वभाराति वा तणूह वा तणूयतरिति वा सिद्धिति वा सिद्धालएत्ति वा सुत्तीति वा
मुत्तालएत्ति वा बंभेत्ति वा बंभवडिंसएत्ति वा लोकपडिपूरणेत्ति वा लोगगच्चूलिआइ वा, इमीसे णं रय-
णप्पभाए पुढवीए अत्थेगइआणं नेरइयाणं बारस पलिओवमाइं ठिई प०, पंचमीए पुढवीए अत्थेगइयाणं
नेरइयाणं बारस सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं बारस पलिओवमाइं ठिई प०,

प्रतिपद्यमानस्य चतुरो मासान् यावच्चतुर्थी प्रतिमा भवतीति, तथा पञ्चमीप्रतिमायामष्टम्यादिषु पर्वस्वेकरात्रिकप्रतिमाकारी भवति, ए
 तदर्थं च यत्रमाधिकृतस्रपुस्तकेषु न दृश्यते दशदिषु पुनरुपलभ्यते इति तदर्थं उपवर्धित, तथा शेषदिनेषु दिवा ब्रह्मचारी 'रक्षी'ति
 राज्ञो किं ! अत आह-परिमाणं-स्त्रीणां तन्मोगानां वा प्रमाणं कृतं येन स परिमाणकृत इति, अयमत्र भावो-वर्धनघटसामायिकप्रष्ट
 म्याद्विपौषयोपेतस्य पर्वस्वेकरात्रिकप्रतिमाकारिण श्रेयदिनेषु दिवा ब्रह्मचारिणो रात्रावब्रह्मपरिमाणकृतोऽज्ञानस्वारात्रिमोचिनः अबद-
 कृच्छस्य पञ्च मासान् यावत्पञ्चमी प्रतिमा भवतीति, उक्तं च-“अष्टमीचउत्सीसु पठिम ठाएगराईय ॥ [पञ्चाद] असिषाणवियढ
 मोई मउलियढो दिवसंपंमयारी य । रचिं परिमाणकडो पठिमाबलेसु दियेहेसु ॥ १ ॥”चि ॥ तथा दिवापि रात्रावपि ब्रह्मचारी 'असि-
 णाद'ति अन्नायी ज्ञानपरिवर्जनं, क्वचित्पठ्यते-'अनिताद'चि न निष्ठायामपीत्यनिशादी'वियदमोई'चि विकटं प्रकटप्रकाशे दिवा न
 रात्रावित्यर्थः, दिवापि चाप्रकाशदेशे न दृष्टके-अन्नाद्यभ्यवहरीति विकटमोजी 'मोलिकडे'चि अबदपरिधानकच्छ इत्यर्थः, पष्ठी म-
 विमेति प्रकृतं, अयमत्र भावः-प्रतिमापञ्चकोकानुष्ठानयुक्तस्य ब्रह्मचारिणः पञ्मासान् यावत्पष्ठी प्रतिमा भवतीति, तथा 'सचित' इति
 संचेतनाहार' परिधात'-तत्स्वरूपादिरिधानाप्रत्याख्यातो येन स सचिचाहारपरिधात भावकः सप्तमी प्रतिमेति प्रकृतं, इयमत्र भाव-
 ना पूर्वोक्तप्रतिमापञ्चकानुष्ठानयुक्तस्य प्राप्तुकाहारस्य सप्त मासान् यावत्सप्तमी प्रतिमा भवतीति, तथा आरम्भ'-पृथिव्यापुपमर्दनलक्षण
 परिधात-तथैव प्रत्याख्यातो येनासाधारम्यपरिधातः आदोष्टमी प्रतिमेति, इह भावना-समस्तपूर्वोक्तानुष्ठानयुक्तस्यारम्भवर्जनमष्टौ
 मामान् यावदष्टमी प्रतिमेति, तथा त्रेव्या आरम्भेषु व्यापारणीयाः परिधाताः-तथैव प्रत्याख्याता येन स मेध्यपरिधातः भावको नव

मीति, भावार्थश्चेह पूर्वोक्तानुष्ठायिनः आरम्भं परैरप्यकारयतो नव मासान् यावन्नवमी प्रतिमेति, तथा उद्दिष्टं-तमेव श्रावकमुद्दिश्य
 कृतं भक्तम्-ओदनादि उद्दिष्टभक्तं तत्परिज्ञातं येनासाबुद्दिष्टभक्तपरिज्ञातः प्रतिमेति प्रकृतं, इहायं भावार्थः—पूर्वोदितगुणयुक्तस्याथा-
 कर्मिकभोजनपरिहारवतः क्षुरमुण्डिताशिरसः शिखावतो वा केनापि किञ्चिद्गृहव्यतिकरे पृष्टस्य तज्ज्ञाने सति जानामीति अज्ञाने च स-
 ति न जानामीति ब्रुवाणस्य दश मासान् यावदुत्कर्षेण एवंविधविहारस्य दशमी प्रतिमेति, तथा श्रमणो-निर्यन्त्यस्तद्व्यस्तदनुष्ठानकर-
 णात् स श्रमणभूतः, साधुकल्प इत्यर्थः, चकारः समुच्चयेऽपिः सम्भावने, भवति श्रावक इति प्रकृतं, हे श्रमण ! हे आयुष्मन् ! इति
 सुधर्मस्वामिना जम्बूस्वामिनमामन्त्रयतोक्तं इत्येकादशीति, इह चेयं भावना-पूर्वोक्तसमग्रगुणोपेतस्य क्षुरमुण्डस्य कृतलोचस्य वा
 गृहीतसाधुनेपथ्यस्य ईर्यासमित्यादिकं साधुधर्ममनुपालयतो भिक्षार्थं गृहिकुलप्रवेशे सति श्रमणोपासकाय प्रतिमाप्र-
 तिपन्नाय भिक्षां दत्तेति भाषमाणस्य कस्त्वामिति कस्मिंश्चित्पृच्छति प्रतिमाप्रतिपन्नः श्रमणोपासकोऽहमिति ब्रुवाणस्यैकादश मासान्
 यावदेकादशी प्रतिमा भवतीति, पुस्तकान्तरे त्वेवं वाचना-दंसणसावए ग्रथमा कयवयकम्मे द्वितीया कयसामाइए तृतीया पोसहो-
 ववासनिए चतुर्थी राइभत्तपरिणाए पञ्चमी सान्चित्तपरिणाए षष्ठी दिया वंभयारी राओ परिमाणकडे सप्तमी दियावि राओवि वंभ-
 यारी आसिणाणए यावि भवति वोसड्डकेसरोमनहे अष्टमी आरंभपरिणाए पेसणपरिणाए नवमी उद्दिष्टभत्तवज्जए दशमी समणभूए
 यावि भवइत्ति समणाउसो एकादशीति, क्वचित्तु आरम्भपरिज्ञात इति नवमी ग्रेण्यारम्भपरिज्ञात इति दशमी उद्दिष्टभक्तवर्जकः श्रमण-
 भूतश्चैकादशीति, तथा जम्बूद्वीपे २ मन्दरस्य पर्वतस्यैकादश 'एगवीस'चि एकविंशतियोजनाधिकानि योजनशतानि 'अवाहाए' अ-
 वाधया व्यवधानेन कृत्वेति शेषः ज्योतिषं-ज्योतिष्यक्रं चारं-परिश्रमणं चरति-आचरति, तथा लोकान्तात् णमित्यलङ्कारे एकादश

शतानि 'एकारे'पि एकादशयोजनाधिकानि अवाधया-वाधाराहितयाः कृत्वेति श्रेय 'जोतिसंते'ति ज्योतिषक्रूर्यन्तः प्रवृत्त इति, इव
 च वाचनान्तर व्याख्यातं, उक्तं च--"एकारसेकवीसा सय एकाराहिया य एकारा । मेरुअलोगावाहं जोइसचंके चरइ ठाद ॥ १ ॥"
 इति, अधिकृतवाचनायां पुनरिदमनन्तर व्याख्यासमालापकद्वयं व्यत्ययेनाऽपि दृश्यते, 'विमाणसय भवतिविमक्खायं'ति इह मकार
 स्यागमिक्खादयमर्थो-विमानश्रुतं भवतीतिकृत्वा आख्यात-प्रत्ययित भगवता अन्यैश्च क्वलिभिरिति सुघर्मस्वामिवचन, तथा 'मंदरे
 ना पन्वय घरणितलाओ सिद्धरतले एकारसमागपरिहीणे उषचेणं पेणत्ते' अस्यायमर्थ-मेरुधृतलादारम्य शिखरतलमुपरिमाग याव-
 द्विष्कम्मापेधयाऽङ्गुलादेरेकादशभागैर्नैकादशभागेन परिहीनो-हानिमुपगत उषत्वेन-उपर्युपरि प्रवृत्तः, इयमत्र माधना-मन्दरो भू
 तले दृष्ट योजनसहस्राणि विष्कम्मतः, ततश्चोषत्वेनाङ्गुले गतेऽङ्गुलस्यैकादशभागो विष्कम्मतो दीयते, एवंमेकादशसहस्रकुल
 दीयते, एतेनैव न्यायैर्नैकादशसु योजनेषु योजनं एवं एकादशसहस्रेषु सहस्रं ततो नवनवत्यां योजनसहस्रेषु नव सहस्राणि दीयन्ते,
 ततो भवति सहस्र विष्कम्म शिखरे इति, अथवा धरणीतलाद्-धरणीतलविष्कम्मात्संकाशाच्छिखरतल-शिखरविष्कम्ममाश्रित्य
 मेरुरेकादशभागेन परिहीनो भवति, कस्यैकादशभागेन ईदृश्याह-उषचेणं'ति उषत्वस्य, तथाहि-मेरुरुषत्व नवनवतिः सहस्रा
 नि तदेकादशभागो नव तैर्हीनो मूलविष्कम्मापेधया शिखरतले, शिखरस्य साहस्रिकत्वाद्, दक्षसाहस्रिकत्वाद् मूलविष्कम्मस्येति,
 प्रमादीनि द्वादश विमाननामानि ॥ ३१ ॥

चारसं भिक्खुपडिमाओ पणणात्ताओ, तज्जहा-मासिआ भिक्खुपडिमाओ चोमासिआ भिक्खुपडिमा तिमा
 सिआ भिक्खुपडिमा चउमार्सिया भिक्खुपडिमा पचमार्सिया भिक्खुपडिमा उमासिआ भिक्खुपडिमा

सत्तमासिआ भिक्खुपडिमा पढमा सत्तराईदिआ भिक्खुपडिमा दोच्चा सत्तराईदिआ भिक्खुपडिमा तच्चा
सत्तराईदिआ भिक्खुपडिमा अहोराइया भिक्खुपडिमा एगराइया भिक्खुपडिमा, दुवालसविहे सम्भोगे प० तं-
उवहीसुअभत्तपाणे अंजलीपगहेत्ति य। दायणे य निकाए अ, अब्बुहाणेति आवरे ॥ १ ॥ किअकम्मस्स य करणे,
वेयावच्चकरणे इअ। समोसरणं संनिसिज्जा य, कहाए अ पबन्धणे ॥ २ ॥ दुवालसावत्ते कितिकम्मे प० तं०-दुओ-
णयं जहाजायं, कितिकम्मं बारसावयं। चउसिरं तिगुत्तं च, दुपवेसं एगनिकलमणं ॥ १ ॥ विजयां णं राय-
हाणी दुवालस जोयणसयसहस्साइं आयामविकलंभेणं पणत्ता, रामे णं बलदेवे दुवालस वाससयाइं सब्वा-
उयं पालित्ता देवत्तं गए, मंदरस्स णं पव्वयस्स चूलिआ मूले दुवालस जोयणाइं विकलंभेणं पणत्ता, जंबू-
दीवस्स णं दीवस्स वेइआ मूले दुवालस जोयणाइं विकलंभेणं पणत्ता, सब्वजहणिआ राई दुवालसमुहत्ति-
आ पणत्ता, एवं दिवसोऽवि नायव्वो, सब्वहसिद्धस्स णं महाविमाणस्स उवरिल्लाओ थुभिअगाओ दुवालस
जोयणाइं उद्धं उप्पइआ ईसिपंभारनामपुढवी पणत्ता, इसिपंभाराए णं पुढवीए दुवालस नामधेज्जा पणत्ता
तं जहा-ईसिप्ति वा इसिपंभाराति वा तणूइ वा तणूयतरिप्ति वा सिद्धिप्ति वा सिद्धालएत्ति वा सुत्तीति वा
मुत्तालएत्ति वा बंभेत्ति वा बंभवडिंसएत्ति वा लोकपडिपूरणेत्ति वा लोगगचूलिआइ वा, इमीसे णं रय-
णप्पभाए पुढवीए अत्थेगइआणं नेरइयाणं बारस पलिओवमाइं ठिई प०, पंचमीए पुढवीए अत्थेगइयाणं
नेरइयाणं बारस सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं बारस पलिओवमाइं ठिई प०,

अशुद्धं गृह्णन् प्रेरितः प्रतिपन्नप्रायाश्चित्तो वारत्रयं यावत्सम्भोगार्हश्चतुर्वेलायां प्रायश्चित्तं प्रतिपद्यमानोऽपि विसम्भोगार्ह इति, विस-
 म्भोगिकेन-पार्श्वस्थादिना वा संयत्या वा सार्द्धमुपधिं शुद्धमशुद्धं वा निष्कारणं गृह्णन् प्रेरितः प्रतिपन्नप्रायाश्चित्तोऽपि वेलात्रयस्योपरि
 न सम्भोग्यः, एवमुपधेः परिकर्म परिभोगं वा कुर्वन् सम्भोग्यो विसम्भोग्यश्चेति, उक्तं च—“एगं व दो व तिन्नि व आउडुत्तस्स
 होइ पच्छित्तं । [आलोचयत इत्यर्थः] आउडुत्तेवि तओ परेण तिण्हं विसंभोगो ॥ १ ॥” चि, ‘सुयत्ति’ सम्भोगिकस्यान्यसांभो-
 गिकस्य वोपसम्पन्नस्य श्रुतस्य वाचनाप्रच्छनादिकं विधिना कुर्वन् तथा शुद्धः, तस्यैवाविधिनोपसम्पन्नस्यानुपसम्पन्नस्य वा पा-
 र्श्वस्थादेर्वा स्त्रिया वा वाचनादि कुर्वस्तथैव वेलात्रयोपरि विसम्भोग्यः, तथा ‘भत्तपाणे’ति उपधिद्वारवदवसेयं, नवरामिह भोजनं दानं
 च परिकर्मपरिभोग्योः स्थाने वाच्यमिति, तथा ‘अंजलीपगहेत्ति य’ इहेतिशब्दा उपदर्शनार्थाः चकाराः समुच्चयार्थाः, तत्रोपलक्ष-
 णत्वादञ्जलिग्रहस्य वन्दनादिकमपीह द्रष्टव्यं, तथाहि—सम्भोगिकानामन्यसम्भोगिकानां वा संविद्यानां वन्दनकं-प्रणाममञ्जलिप्र-
 ग्रहं नमः क्षमाश्रमणेभ्य इति भणनं, आलोचनासूत्रार्थनिमित्तनिपद्याकरणं च कुर्वन् शुद्धः पार्श्वस्थादेरेतानि कुर्वस्तथैव सम्भोग्यो वि-
 सम्भोग्यश्चेति, तथा ‘दायणे य’ चि दानं, तत्र सम्भोगिकः सम्भोगिकाय [वस्त्रादिभिः शिष्यगणोपग्रहासमर्थे सम्भोगिके] अन्यस-
 म्भोगिकाय वा शिष्यगणं यच्छन् शुद्धः, निष्कारणं विसम्भोगिकस्य पार्श्वस्थादेर्वा संयत्या वा तं यच्छंस्तथैव सम्भोग्यो विसम्भोग्य-
 श्चेति, तथा ‘निकाए य’ चि निकाचनं छन्दनं निमन्त्रणमित्यनर्थान्तरं, तत्र शय्योपध्याहारैः शिष्यगणप्रदानेन स्वाध्यायेन च
 सम्भोगिकः सम्भोगिकं निमन्त्रयन् शुद्धः, शेषं तथैव, तथा ‘अब्भुट्ठाणेत्ति यावरे’ चि अभ्युत्थानमासनत्यागारूपमित्यपरं सम्भोगा-
 सम्भोगस्थानमित्यर्थः, तत्राभ्युत्थानं पार्श्वस्थादेः कुर्वस्तथैवासम्भोग्यः, उपलक्षणत्वादभ्युत्थानस्य किङ्करतां च—प्राधूर्णकलानाद्य-

सोऽहम्मीसाणेसु कल्पेसु अत्येगइयाण देवाणं पारस पलिजोवमाइ ठिई प०, छतए कल्पे अत्येगइयाण देवाण
 पारस सगरोवमाइ ठिई प०, जे देवा महिं वज्जय कबु कबुगगीव पुख सुपुख महापुख पुढ सुपुढ
 महापुढं नारैय नरिंदकत्त नरिंदुत्तरवडिंसग विमाण देवप्ताए उववण्णा तेसि ण देवाण उओसेण पारस साग-
 रोवमाइ ठिई प० ते ण देवा पारसणइ अखमासाण आणमति वा पाणमति वा उत्ससति वा नीससति वा ते
 सि ण देवाण पारसहिं वाससइस्सेहिं आइरठ्ठे समुप्पज्जइ, सतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे पारसहिं भव-
 न्गइणेहिं सिज्जिस्सति बुज्जिस्सति मुचिस्संति पारेनिब्बाइस्सति सम्भवुक्खाणमत करिस्सति ॥ सूत्र १२ ॥

द्वादशत्थानमथ, तच्च सुगम, नवर सिविसुत्रेभ्योऽवगिकादश्च सूत्राभ्याह, तत्र भिक्षुणां विधिष्टसहननश्रुतवतां प्रतिमा—अ-
 भिप्रहा भिक्षुप्रतिमाः तत्र मासिकपादयः सप्तमासिक्यन्ताः सप्त मासेन मासेनोत्तरोत्तरं दृढा एकैकाभिर्मत्तकपानदधिभिमेति, तथा
 सप्त रात्रिन्दिवानि—अहोरात्रापि यासु ताः सप्तरात्रिन्दिवास्वाभ्य विन्तो भवन्तीति, सप्तनाहुर्यष्टमी प्रथमा सप्तरात्रिन्दिवा एवं नव
 मी द्वितीया दशमी तृतीया, आसां च तिसृणामप्यनुष्ठानकृतो विज्ञेयः, तथाहि—अष्टम्यां चतुर्थमक्त तपः ग्रामादेश्वरिवस्थानसु
 तानादिकं च स्थानमिति, नवम्यां तु उत्कृष्टदुष्काधासनेन विज्ञेयः, दशम्यां वीरासनादिना, तथा अहोरात्रप्रमाणाऽहोरात्रिकी एका
 दशी, सा च षष्ठमकेन भवतीति विज्ञेयः, एकरात्रिकी—रात्रिप्रमाणा, सा चाष्टममक्षर्यन्तराशौ मलम्बसुअस्य सहतपादस्येपदवन
 तकापस्यानिमेपननस्येति । तथा सम् एकीभूय समानसमाचारार्थं साधूनां भोजनं सम्मोगः, स चोपप्यदिलक्षणाविषयमेदात् द्वा
 दशधा, तत्र ‘उवही’ त्यादिरूपकद्वय, तत्रोपधिवर्त्तयान्नादिवस्तं सम्मोगिकः साम्मोगिकेन सार्द्धसुसमोत्सादनैपणादीर्यैर्विशुद्ध गृह्णन् शुद्धः

मणुन्नमसमणुन्ने अदिबणाभव्वगिण्हमाणे वा । सम्भोग वीसुकरणं [पृथक्करणमित्यर्थः] इयरे य अलंभ पेछंति ॥ १ ॥" [इतरान् पार्श्वस्थादीनित्यर्थः] तथा 'सन्निसिजा'य'त्ति सन्निवद्या-आसनविशेषः, सा च सम्भोगासम्भोगकारणं भवति, तथाहि-संनिपद्या-गत आचार्यो निषद्यागतेन सम्भोगिकाचार्येण सह श्रुतपरिवर्त्तनां करोति शुद्धः, अथामनोज्ञपार्श्वस्थादिसाध्वीगृहस्थैः सह तदा प्रायश्चित्ती भवति, तथा अक्षनिषद्यां विनाऽनुयोगं कुर्वतः शृण्वतश्च प्रायश्चित्तं तथा निषद्यायामुपविष्टः सूत्रार्थो पृच्छति अतिचारान् वाऽऽलोचयति यदि तदा तथैवेति, तथा 'कहाए य पबंघणे' त्ति कथा-वादादिका पञ्चधा तस्याः प्रबन्धनं-प्रबन्धेन करणं कथाप्रबन्धनं, तत्र सम्भोगासम्भोगौ भवतः, तत्र मतमभ्युपगम्य पञ्चावयवेन त्रयवयवेन वा वाक्येन यत्तत्समर्थनं स छलजातिविरहितो भूतार्थो न्वेषणपरो वादः, स एव छलजातिनिग्रहस्थानपरो जल्पः, यत्रैकस्य पक्षपरिग्रहोऽस्ति नापरस्य सा दूषणमात्रप्रवृत्ता वितण्डा, तथा प्रकीर्णकथा-चतुर्थी, सा चोत्सर्गकथा द्रव्यास्तिकनयकथा वा, तथा निश्चयकथा पञ्चमी, सा चापवादकथा पर्यायास्तिकनयकथा वेति, तत्राद्यास्तिस्रः कथाः श्रमणीवर्जैः सह करोति, श्रमणीभिस्तु सह कुर्वन् प्रायश्चित्ती, चतुर्थवेलायां चालोचयन्नपि विसम्भोगार्ह इति रूपकद्वयस्य संक्षेपार्थः विस्तरार्थस्तु निशीथपञ्चमोद्देशकभाष्यादवसेय इति तथा 'दुवालसावरो किइकम्मे'नि द्वादशावर्त्तं कृतिकर्म-चन्द्रनकं प्रज्ञप्तं, द्वादशावर्त्ततामेवास्यानुवदन् शेषांश्च तद्धर्मनिभिधित्सुः रूपकमाह-'दुओणए'त्यादि, अवनतिरवनतम्-उत्तमाङ्गप्रधानं प्रणमनमित्यर्थः, द्वे अवनते यस्मिंस्तद्वद्वयवनतं, तत्रैकं यदा प्रथममेव 'इच्छामि खमासमणो ! वंदिउं जावणिज्जाए निसी-हियाए'त्ति अभिधायवग्रहानुज्ञापनायावनमतीति, द्वितीयं पुनर्यदाऽवग्रहानुज्ञापनार्थैवावनमतीति, यथा जातं-श्रमणत्वभवनलक्षणं जन्माश्रित्य योनिनिष्क्रमणलक्षणं च, तत्र रजोहरणमुखवस्त्रिकाचोलपट्टमात्रया श्रमणो जातो रचितकरपुटस्तु योन्या निर्गत एवंभूत

यस्वापां किं विभामपादि क्तोमीत्येवं प्रभलक्षणां तथाऽभ्यासकरणं—पार्थस्यादिषमार्थ्युतस्य पुनस्तत्रैव संस्थापनलक्षणं, तथा अवि-
 मक्तिं च—अप्रपङ्गमावलक्षणां कुर्वन्नुद्बोऽसम्भोग्यभाषि, एतान्यथ यथाऽऽगम कुर्वन् दृढः सम्भोग्यमेवेति, तथा 'किङ्कर्मस्स य-
 क्तये'पि कृतिकर्म-वन्दनक तस्य करण—विधानं सविधिना कुर्वन् दृढः, इतरथा तथैवासम्भोग्य', तत्र चार्थं विधिः—य' साधुर्वा-
 तेन स्वध्वदेह उरुधानादि कृतमशक्तः स यत्रमेवास्त्वलितादिगुणोपेतमुच्चारयति, एवमावर्षश्चिरोनमनादि यच्छक्नोति तत्करोत्येव
 बाध्यप्रवृत्तिर्वन्दनविधिरिति भावाः, तथा 'विषाद्यन्वकरणे इयं'पि वैयाहृत्यम्—आहारोपविदानादिना प्रभवणादिमात्रकाप्येणादि-
 नाऽविक्लवोपश्रमनेन सहायदानेन दोषष्टम्भकप्रण तस्मिन् विषये सम्भोगासम्भोगौ भवत इति, तथा 'समोसरण'ति चिन्तनरूपनरया-
 नुपानपट्टयान्नादिषु यत्र बहवः साधवो भिलन्ति सत्समवसरणं, इह च क्षेत्रमाभित्य साधूनां साधारण्योऽवग्रहो भवति, वसतिमाभि-
 त्य साधारण्योऽसाधारण्यमेवेति, अनेन चान्येऽप्यवग्रहा उपलक्षिताः, ते चानेके, तद्यथा—वर्षावग्रहः ऋतुषट्कावग्रहो दृढवासावग्रहमेवेति
 एकैकमार्थं साधारणावग्रहः प्रत्येकप्रवृत्तिमेवेति द्विधा, तत्र यत् क्षेत्रं वर्षाकृत्याचर्य युगपत् इत्यादिभि साधुभिर्मिन्नगच्छत्यैस्तुज्ञाप्यते
 स साधारण्यो यत् क्षेत्रमेकं साधवोऽनुज्ञाप्यायिताः स प्रत्येकावग्रह इति, एवं चैतेष्ववग्रहेषु आकृष्ट्या अनामाभ्य सचिवं शिष्यम-
 पिच वा ब्रह्मादि गृहन्त्योऽनाभोगेन च गृहीतं तद्वनर्पयन्तः समनोऽन्ना अमनोऽन्ना प्रायश्चित्तिनो भवन्त्यसंभोग्यान्, पार्थस्यादीनां
 वावग्रह एव नास्ति तथापि यदि सत् क्षेत्रं शुल्लकमन्यत्रैव च संविद्या निर्वहन्ति ततस्तत् क्षेत्रं परिहरन्त्येव, अथ पार्थस्यादीनां क्षेत्रं
 विस्तीर्णं सविमामान्यत्र न निर्वहन्ति ततस्तत्रापि अविशन्ति सविषादि च गृह्णन्ति प्रायश्चित्तिनोऽपि न भवन्तीति, आह च—“ स

रिक्खजोणिआणं तेरसविहे पओगे प० तं०-सच्चमणपओगे मोसमणपओगे सच्चामोसमणपओगे असच्चा-
 मोसमणपओगे सच्चवइपओगे मोसवइपओगे सच्चामोसवइपओगे असच्चामोसवइपओगे ओरालिअसरीर-
 कायपयोगे ओरालिअमीससरीरकायपओगे वेडव्विअसरीरकायपओगे वेडव्विअमीससरीरकायपओगे कम्म-
 सरीरकायपओगे, सूरमंडलं जोयेणं तरसेहिं एगसट्ठिभागहिं जोयेणस्स ऊणं प०, इमीसे णं रयणप्पभाए
 पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं तेरस पलिओवमाइं ठिई प०, पंचमीए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं तेरस
 सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं तेरस पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्ममीसाणेसु
 कप्पेसु अत्थेगइआणं देवाणं तेरस पलिओवमाइं ठिई प०, लंतए कप्पे [सु] अत्थेगइआणं देवाणं तेरस साग-
 रोवमाइं ठिई प०, जे देवा वज्जं सुवज्जं वज्जावत्तं वज्जकंतं वज्जवणं वज्जलेसं वज्जरूवं वज्जसिंहं
 वज्जकूडं वज्जुत्तरवडिंसगं वहरं वहरावत्तं वहरप्पभं वहरकंतं वहरवणं वहरलेसं वहररूवं वहरसिंहं वहर-
 सिट्ठं वहरकूडं वहरुत्तरवडिंसगं लोगं लोगावत्तं लोगप्पभं लोगकंतं लोगवणं लोगलेसं लोगरूवं लोगसिंहं
 लोगसिट्ठं लोगकूडं लोगुत्तरवडिंसगं विमाणं देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं तेरस सागरो-
 वमाइं ठिई प० ते णं देवा तेरसहिं अद्धमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा उस्ससंति वा नीस्ससंति वा
 तेसि णं देवाणं तेरसहिं वाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जह, संतेगइया भवसिद्धिआ जीवा जे तेरसहिं
 भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति सुच्चस्संति परिनिब्बाइस्संति सच्चदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥सूत्रं १३॥

एव चन्दते तदव्यतिरेकाद्वा यथाकारं भण्यते, कृतिकर्म-चन्दनक 'चारसावर्य' ति द्वादशावर्षा — युष्माभिधानगर्भाः क्षयव्यापार विधेयाः यतिजनप्रसिद्धा यस्मिन्स्तद् द्वादशावर्ष, तथा 'वतसिर' ति चत्वारि शिरांसि यस्मिन्स्तच्चतुःशिरः प्रथमप्रविष्टस्य क्षामणाकाले द्विज्जाचार्यद्विरोद्धय पुनरपि निष्क्रम्य प्रविष्टस्य द्वयमेवेति माधना, तथा 'तिगुच' ति तिसृभिर्गुप्तिभिर्गुप्तः पाठान्तरेपि तिसृभिः (अ द्वाभिः) गुप्तिभिरिवेति, तथा 'दुयेत्स' ति द्वौ प्रवेशौ यस्मिन्स्तद् द्विप्रवेश सत्र प्रथमोज्ज्वलमानुद्याप्य प्रविष्टतो द्वितीय पुनर्निर्गत्य प्रविष्टव इति, 'एगनिक्त्वमर्त्य' ति एक निष्क्रमणमवग्रहादावक्ष्यस्या निर्गच्छतः, द्वितीयवेलायां ह्रस्वब्रह्म निर्गच्छति, पादपतित एव ह्रस्वं समापयतीति, तथा 'विजयरत्नानी' असङ्ख्याततमे जम्बूद्वीपे आद्यजम्बूद्वीपविजयाभिधानपूर्वद्वाराविपस्य विजयामिवा नस्य पत्न्योपमस्त्विकस्य देवस्य सम्बन्धिनीति, तथा रामो नवमो बलदेवः 'देवरा गण' ति देवत्व-पञ्चमदेवलोकै देवत्व गतः, तथा सर्वजवन्या रात्रिरुचरायप्यपर्यन्ताहोरात्रस्य रात्रिः, सा च द्वादशमौर्हतिकाश्चतुर्विंशतिघटिकाप्रमाणा, एव 'दिवसोवि' ति सर्वजवन्यो द्वादशमौर्हिषिक एवेत्यर्थः, स च दक्षिणायनपर्यन्तदिवस इति । माहेन्द्रमाहेन्द्रजम्बुकम्बुग्रीवादीनि त्रयोदश विमाननामानीति ॥ १२॥ तेरस किरियाठाणा प० ल०—अष्टावडे अण्डावडे हिंसावडे अकम्बावडे दिष्टिविपरिआसिआवडे सुसावायच स्ति ए अदिआवाणवस्ति ए अजगत्ति ए मानवस्ति ए मिस्तयोसवस्ति ए मापावस्ति ए लोमवस्ति ए हरिआवहि ए नाम तेरसमे, सोइस्मीसाणेसु कप्पेसु तेरस विमाणपत्त्यडा प०, सोइस्मवडिसगे ण विमाणे ण अदुतेरसजोयणसय सदस्ताइ आयामविक्खम्वेण प०, एव ईसाणवडिसगेयि, जलपरपंचिंविअत्तिरिक्खजोणिआणं अदुतेरस जाइकुलकोडीओणीपमुइसयसहस्ताइ प०, पाणाउस्सु णं पुग्गवस्स तेरस वत्थु प०, गरुमवत्तलिअपंचेविअत्ति-

णाउस्स'ति यत्र प्राणिनामायुर्विधानं समेदमभिधीयते-तत्प्राणायुद्धादिशं पूर्वं तस्य त्रयोदश वस्तूनि-अध्ययनवद्विभागविशेषाः, तथा गर्भे-गर्भाशये व्युत्क्रान्तिः-उत्पत्तिर्येषां ते गर्भव्युत्क्रान्तिकाः, ते च ते पञ्चेन्द्रियतिर्यग्योनिकाश्चेति विग्रहः, प्रयोजनं-मनोवाङ्मयानां व्यापारणं प्रयोगः स त्रयोदशविधः, पञ्चदशानां प्रयोगाणां मध्ये आहारकाहारकमिश्रलक्षणकायप्रयोगद्वयस्य तिरश्चामभावात्, तौ हि संयमिनामेव स्तः, संयमश्च संयतमनुष्याणामेव न तिरश्चामिति, तत्र सत्यासत्योभयानुभयस्वभावाश्चत्वारो मनःप्रयोगाः वा-क्यप्रयोगाश्चेति अष्टौ पुनरौदारिकादयः पञ्च कायप्रयोगाः एवं त्रयोदशेति, तथा सूरमण्डलस्य-आदित्यविमानवृत्तस्य योजनं सूरमण्ड-लयोजनं तत् 'ण'मित्यलङ्कारे त्रयोदशभिरैकषष्टिभागैर्येषां भागानामेकषष्ट्या योजनं भवति-तैर्भागैर्योजनस्य-सम्बन्धिभिरून-न्यूनं प्रज्ञप्तमष्टचत्वारिंशद् योजनभागा इत्यर्थः । वज्राभिलापेन द्वादश वहराभिलापेन लोकाभिलापेन चैकादश विमानानीति ॥ १३ ॥

चउद्दस भूअग्गामा प० तं०-सुहुमा अपज्जत्तया सुहुमा पज्जत्तया बादरा अपज्जत्तया बादरा पज्जत्तया बेइंदिया अपज्जत्तया बेइंदिया पज्जत्तया तेंदिया अपज्जत्तया तेंदिया पज्जत्तया चउरेंदिया अपज्जत्तया चउ-रेंदिया पज्जत्तया पंचिंदिया असन्निपज्जत्तया पंचिंदिया सन्निपज्जत्तया पंचेंदिया सन्निपज्जत्तया, चउदस पुब्बा प० तं०-उप्पायपुब्बमग्गेणियं च तहयं च वीरियं पुब्बं । अत्थी-नत्थिपवारयं तत्तो नाणप्पवारयं च ॥१॥ सच्चप्पवारयपुब्बं तत्तो आयप्पवारयपुब्बं च । कम्मप्पवारयपुब्बं पच्च-क्खाणं भवे नवमं ॥ २ ॥ विज्जाअणुप्पवारयं अवंक्षपाणाउ बारसं पुब्बं । तत्तो किरियविसालं पुब्बं तह बिबु-सारं च ॥ ३ ॥ अग्गेणीअस्स णं पुब्बस्स चउद्दस वत्थू प०, समणस्स णं भगवओ महावीरस्स चउद्दस

अथ त्रयोदशस्थानके किञ्चित्पुस्त्यते, इह स्थितिसूत्रम्योऽवर्गाट सञ्ज्ञाणि, तत्र करण क्रिया-कर्मबन्धनिबन्धनबोधा तस्याः स्या
 नानि-मेदाः पर्यायाः क्रियास्थानानि, तत्रार्थाय-शरीरस्ववनधर्मादिप्रयोजनाय दण्डः--असत्स्वावरहिता अर्थदण्डः क्रियास्थानमिति-
 प्रक्रमः १ तद्विलुप्त्योऽनर्पदण्डः २ तथा हिसामाश्रित्य हिसितवान् हिनस्ति हिसिष्यति वा अयं वैरिक्कादिर्मामित्येव प्रणिधानेन दण्डो
 --विनाशने हिसादण्डः ३ तथाऽकस्माद्-जनमिसविनोऽन्यवधाप प्रवृत्त्यादण्डः-अन्यस्य विनाशोऽकस्मादण्डः ४ तथा दृष्टेः-दुष्टे-
 विपर्योसिका विपर्योसिता वा दृष्टिविपर्योसिक्का दृष्टिविपर्योमिता वा मतिप्रम इत्यर्थः तथा दण्डः-प्राप्तिवधो दृष्टिविपर्योसिक्कादण्डो
 दृष्टिविपर्योसितादण्डो वा, मित्रादेरमित्रादिवृद्ध्या हननमिति भावः ५ तथा मृषावादा-आत्मपरोभयार्थमलीकवचन तदेव प्रत्ययः--
 कारणं यस्य दण्डस्य स मृषावादप्रत्ययः ६ एवमदद्यादानप्रत्ययोऽपि ७ तथा अप्यात्मनि-मनसि भव आप्यात्मिको बाह्यनिमिषा-
 नपेधाः श्लोकार्मिदिप्रभव इति भावः ८ तथा मानप्रत्ययो-ज्ञात्यादिमवहेतुकः ९ तथा मित्रद्वेषप्रत्ययः--भावापिन्नादीनामस्येऽप्य
 पराधे मरादण्डनिर्वचनमिति भावः १० मायाप्रत्ययो मायानिबधनः ११ एव लोमप्रत्ययोऽपि १२ ऐर्यापयिकः केवलयोगामत्ययः
 कर्मवच-उपश्रान्तमोहादीनां सावदेदनीयबन्धः १३। तथा 'विभाषणपत्यव'पि विमानप्रस्तदा उपरार्वयव्यवास्तता, तथा 'सोहम्म-
 पठिमए'चि सौधर्मस्य देवलोकास्पाद्वधन्नाकारस्य पूर्वापरायतस्य' दक्षिणोत्तरविस्तीर्णस्य मध्यभागेऽत्रयोदशप्रस्तटे श्रक्राधासमूहे वि-
 मान सौधर्मवर्तसक सौधर्मदेवलोकास्यावर्तसक-श्रेष्ठरकाः स इव प्रधानत्वात् इत्येव'यथार्थनामकमिति, प्रकरो वाक्यालङ्कारे, अर्द्ध
 त्रयोदश येषु तान्यर्धत्रयोदशानि सानि च सानि योजनशतसहस्राणि वेति-विग्रहः सार्द्धानि द्वादशेऽन्वर्था, तयार्द्धत्रयोदशानि जातो
 --अलपरपञ्चेन्द्रियतिर्यग्गतौ इन्द्रकोटीनां योनिप्रसृष्टानि-उत्पत्तिस्थानप्रपञ्चानि यानि दशसहस्राणि तानि तथोप्यन्त इति, तथा 'वा

સમનસાદસ્વીઓ ડાહોસિઆ સમનસપયા હોથા, કમ્મચિસોદિમગગણ પડુચ ચડદસ ડીવટ્ટાણા પ૦ ત૦-
 મિન્નઉવિટ્ટી સાસાપણસમ્મવિટ્ટી સમ્મામિન્નઉવિટ્ટી અવિરયસમ્મવિટ્ટી વિરયાધિરણ પમસસજણ અપ્પમસ-
 સજણ નિઝદીયાયરે અનિઝદિયાયરે સુદુમસપરાણ ઉવસામણ થા મ્મણ થા ઉવસંતમોદે સ્વીણમોદે સજોગી
 કેવલી અયોગી કેવલી, મરદેરવયાઓ ન ડીવાઓ ચડદસ ડીવટ્ટાણા જોયણસહસ્સાદ ચત્તારિ અ પગુત્તરે
 જોયણસણ ઉચ્છ ણગ્ગણવીસે મોગે જોયણસ આયામેણ પ૦, ણમેગસસ ન રક્ષો ચાડરંતચ્છવહિસ્સ ચડદસ
 રયણા પ૦ ત૦-ઇત્થીરયણે સેનાવદરયણે ગાદાવદરયણે પુરેદિયરયણે વટ્ટદરયણે આસરયણે હત્થિરયણે અસિર
 યણે વટ્ટરયણે ચદરયણે ઉસરયણે ચમ્મરયણે મ,નિરયણ કાગિણિરયણે, જહુદીવે નં દીવે ચડદસ મહાનઈઓ
 પુરુવાવરેણ લયણસમુદ સમપ્પતિ, ત૦ ગગા સિંધુ રોદિઆ રોદિઆ હરી હરિકંતા સીઆ સીઓવા નરકતા
 નારિકંતા સુવણ્ણકૂલા કપ્પકૂલા રક્ષા રત્તવઈ, દમીસે ન રયણ્ણપ્પાણ પુરુવીય અત્થેગદયાણં નેરદયાણ
 ચડદસ પલિઓવમાદ ડિઈ પ૦, પચ્ચમીય ન પુરુવીય અત્થેગદયાણ નેરદયાણ ચડદસ સાગરોવમાદ ડિઈ પ૦, અસુર
 કુમારાણ દેવાણ અત્થેગદયાણ ચડદસ પલિઓવમાદ ડિઈ પ૦, સોદમ્મીસાણેસુ કપ્પેસુ અત્થેગદયાણ દેવાણ
 ચડદસ પલિઓવમાદ ડિઈ પ૦, લતાય કપ્પે[સુ] દેવાણં અત્થેગદયાણ ચડદસ સાગરોવમાદ ડિઈ પ૦, મહાસુકે
 કપ્પે દેવાણ અત્થેગદયાણ જહુણેણ ચડદસ સાગરોવમાદ ડિઈ પ૦ જે દેવા સિરિકલ સિરિકલ સિરિકલ સોમનસ
 સનય કાવિટ્ટ મત્તિવચન મહિંદુસરવહિસર્ગ વિમાણ દેવતાણ ઉવવણ્ણા તેસિ ન દેવાર્ણ ઉવેસેણ ચડદસ

सागरोवमाहं ठिई प० ते णं देवां चउदहसहिं अद्धमास्सेहिं आणमंति वा पाणमंति वा उस्ससंसंति वा नीससंसंति वा तेसिणं देवाणं चउदहसहिं वाससहस्सेहिं आहारुद्वे समुप्पज्जइ, संतेगइआ भवसिद्धिआ जीवा जे चउदहसहिं भवगगहणेहिं सिद्धिस्संसंति बुद्धिस्संसंति मुच्चिस्संसंति परिनिब्बाइस्संसंति सब्बदुक्खवाणमंतं करिस्संसंति ॥सूत्रं १४॥

अथ चतुर्दशस्थानकं सुबोधं, नवरमिहाष्टौ सूत्राण्यर्वाक् स्थितिसूत्रादिति, तत्र चतुर्दश 'भूतग्रामाः' भूतानि—जीवाः तेषां ग्रामाः—समूहाः भूतग्रामाः, तत्र सूक्ष्माः सूक्ष्मनामकर्मोदयवर्त्तित्वात् पृथिव्यादय एकेन्द्रियाः, किंभूता ?—अपर्याप्तकाः—तत्कर्मोदयादपरिपूर्णस्वकीयपर्याप्तय इत्येको ग्रामः, एवमेते एव पर्याप्तकाः—तथैव परिपूर्णस्वकीयपर्याप्तय इति द्वितीयः, एवं वादरा वादरनामकर्मोदयात् पृथिव्यादय एव, तेऽपि पर्याप्तेतरभेदाद् द्विधा, एवं द्वीन्द्रियादयोऽपि, नवरं पञ्चेन्द्रियाः सञ्ज्ञिनो—मनःपर्याप्त्युपेता इतरे त्सञ्ज्ञिन इति । तथा 'उप्पायपुण्वे'त्यादि गाथात्रयं, तथा उप्पायपुण्वमणेणियं च' चि यत्रोत्पादमाश्रित्य द्रव्यपर्यायाणां प्ररूपणा कृता तदुत्पादपूर्व, यत्र तेषामेवाग्रं—परिमाणमाश्रित्य तदग्रेणीयं, 'तद्वय च वीरियं पुण्वं'ति यत्र जीवादीनां वीर्यं प्रोच्यते—प्ररूप्यते तद्वीर्यप्रवाहं 'अत्थीनात्थिपवायं'ति यद्यथा लोके अस्ति नास्ति च तद्यत्र तथोच्यते तदस्तिनास्तिप्रवाहं 'तत्तो नाणप्पवायं च'ति यत्र ज्ञानं—मत्यादिकं स्वरूपभेदादिभिः प्रोच्यते तत् ज्ञानप्रवादिमिति १। 'सच्चप्पवायपुण्वं' ति यत्र सत्यः—संयमः सत्यं वचनं वा समेदं संप्रातिपक्षं च प्रोच्यते तत्सत्यप्रवाहपूर्व, ततः 'आयप्पवायपुण्वं च'ति यत्रात्मा—जीवोऽनेकनयैः प्रोच्यते तदात्मप्रवादमिति. 'कम्मप्पवायपुण्वं'ति यत्र ज्ञानावरणादि कर्म प्रोच्यते तत्कर्मप्रवादमिति, 'पच्चक्खवाणं भवे नवमं' ति यत्र प्रत्याख्यानस्वरूपं वर्ण्यते तत्प्रत्याख्यानमिति २। 'विज्जाअणुप्पवायं'ति यत्रानेकविधा विधातिशया वर्ण्यन्ते तद्विद्यानुप्रवाहं, 'अवंग्गपाणाउ वारसं पुण्वं'ति यत्र स-

म्यग्नानादगोत्राभ्याः—सफला वर्ण्यन्ते तद्वच्यमेकादशं, यत्र प्राणा—जीवा आयुशानेकधा वर्ण्यन्ते तत्प्राणपुरिति द्वादश पूर्व, 'त
 सो क्रियविशाल'ति यत्र क्रियाः—क्रियिक्यादिकाः विशाला—विस्तीर्णाः समेत्यादभिधीयन्ते तत् क्रियाविशालं 'पुष्पं सह बिंदुसार
 च' पि लोफुल्लभ्येऽत्र सुतो द्रष्टव्यः, ततश्च लोकस्य विन्दुरिवाश्वस्य सारं सर्वोत्तमं यत्तच्छोकविन्दुसारमिति ३। तथा
 'चोरस वरधूमि'पि द्वितीयपूर्वस्य वर्तन्ति—विभागविशेषाः तानि च चतुर्दश मूलवस्तुनि, चूलावस्तुनि तु द्वादशेति,
 तथा 'साहसिजो'पि सहस्राब्देव साहस्यं, तथा 'कम्मवित्तोही'त्यादि, कर्मविशोधिमार्यणां प्रतीत्य—ज्ञानावरणादिकर्मविशुद्धि
 दिग्वेपनाभाभित्य चतुर्दश जीवितानानि—जीवमेवा प्रज्ञाता, तथा—मिथ्या—विपरिता दृष्टिर्यस्यासौ मिथ्यादृष्टिः
 —उदितमिथ्यात्वमोहनीयविशेषः, तथा 'सासायपसम्मदिष्टि'पि संप्रपञ्चयदानरसास्वादेन वर्तते इति सास्वादनः, षष्ठांश
 लान्प्रायेण प्रायः परित्यक्तसम्यक्त्वः तदुत्तरकाल पञ्चवर्षिकः, तथा चोक्तम्—'उवसमसमचाजो चयजो मिच्छं अपावमाणस्स ।
 सासायपसमप तदतरात्तमि छावलय ॥ १ ॥' इति, सास्वादनभासौ सम्यग्दृष्टिभेति विग्रहः, सम्मामिच्छादिष्टि'पि सम्यक् च मि-
 थ्या च दृष्टिरत्येति सम्यग्मिथ्यादृष्टिः—उदितदर्शनमोहनीयविशेषः, तथाऽविरतसम्यग्दृष्टिर्देष्टविरतिरहितः विरताविरतो—देष्टविरत-
 धावक इत्यर्थः, प्रमत्तस्यत —किञ्चित्प्रमादवान् सर्वविरतः, अग्रमत्तस्यतः—सर्वप्रमादरहितः स एव, 'नियद्दी०' इह वृषकभेनि-
 सुपन्नमभेणि वा प्रतिपन्नो जीवः क्षीणदर्शनसप्तक उपशान्तदर्शनसप्तको वा निवृत्तिबादर उच्यते, तत्र निवृत्तिः—यद्वृणुणत्वानकं सम-
 कालप्रतिपन्नानां जीवानामप्यवसायमेदः तत्प्रधानो बादरो—बादरसम्परायो निवृत्तिबादर, 'अभियष्टिबायरे'पि अनिवृत्तिबादरः, स
 च कथायादकस्यपञ्चभ्रान्तपुस्तकवेदोपपन्नमनरम्भाधारस्य बादरलोमखण्डसप्तकोपपन्नमे यावन्नवतीति, 'सुधुमसंपरा'पि सूक्ष्मः—

सञ्ज्वलनलोभासङ्घेयखण्डरूपः सम्परायः—कथायो यस्य सः स्रक्षमसम्परायो—लोभानुवेदक इत्यर्थः, अयं च द्विविध इत्याह—उपशम-
को वा—उपशमश्रेणीप्रतिपन्नः क्षपको वा—क्षपकश्रेणीप्रतिपन्न इति दशमं जीवस्थानमिति, तथा उपशान्तः—सर्वथानुदयावस्थो मोहो
—मोहनीयं कर्म यस्य स उपशान्तमोहः, उपशमवीतराग इत्यर्थः, अयं चोपशमश्रेणिसमाप्तावन्तर्मुहूर्त्तं भवति, ततः प्रच्यवत् एवेति,
तथा क्षीणो—निःसत्ताकीभूतो मोहो यस्य स तथा, क्षयवीतराग इत्यर्थः, अयमप्यन्तर्मुहूर्त्तमेवेति, तथा सयोगी केवली—मनःप्रभृति-
व्यापारवान् केवलज्ञानीति, तथाऽयोगीकेवली—निरुद्धमनःप्रभृतियोगः शैलेशीगतो ह्रस्वपञ्चाक्षरोद्विरणमात्रं कालं यावदिति चतुर्दश
जीवस्थानमिति, 'भरहे' इत्यादि, भरतैरावतयोर्जीवा, इह भरतैरावतं चारोपितगुणकोदण्डाकारं यतस्त [तस्त]योर्जीवे भवतः, तत्र
भरतस्य हिमवतोऽर्वागनन्तरप्रदेशश्रेणिर्जीवा ऐरावतस्य च शिखरिणः परतोऽनन्तरप्रदेशश्रेणीति भरतैरावतजीवा, 'चाउरंतचक्रवट्टिस्स'
त्ति चत्वारोऽन्ता—विभागा यस्यां सा चतुरन्ता भूमिः तत्र भवः स्वामितयेति चातुरन्तः स चासौ चक्रवर्त्ती चेति विग्रहः, रत्नानि—
स्वजातीयमध्ये समुत्कर्षवन्ति वस्तूनीति, यदाह—“रत्नं निगद्यते तज्जातौ जातौ यदुत्कष्ट”मिति, 'गाहावइ'त्ति गृह्यपतिः—कोष्ठागारिकः
'पुरोहिय'त्ति पुरोहितः—शान्तिकर्मादिकारी 'वड्डइ'त्ति वर्द्धकिः—रथादिनिर्माणयिता मणिः—पृथिवीपरिणामः काकिणी—सुवर्णमयी अधि-
करणसंस्थानेति, इह सप्ताद्यानि पञ्चेन्द्रियाणि शेषाण्येकेन्द्रियाणीति, श्रीकान्तमित्यादीन्यष्टौ विमाननामानीति ॥ १४ ॥

पन्नरस परमाहमिमआ प० तं०—अंबे अबरिसी चेव, सामे सबलेत्ति आवरे । रुदोवरुदकाले अ, महाकालेत्ति
आवरे ॥ १ ॥ असिपत्ते धणु कुम्भे, वालुए वेअरणीति अ । खरस्सरे महाघोसे, एते पन्नरसाहिआ ॥ २ ॥
णमी णं अरहा पन्नरस धणूह उड्ड उच्चत्तेणं होत्था, धुवराह्णं बहुलपक्खस्स पडिवए पन्नरसभागं पन्नरस-

भागेण धवस्स खेस आवरेत्ताण चिट्ठति, त जहा-पढमाए पढम भाग बीआए दुभाग तइआए तिभाग
 पउत्थीए पउत्थीए पउत्थीए छट्ठीए छभाग सत्तमीए सत्तभाग अट्ठमीए अट्ठभाग नवमीए नवभाग
 दसमीए दसभाग द्वादसीए द्वादसभाग पारसीए पारसभाग तेरसीए तेरसभाग चउदसीए चउदसभाग
 पन्नरसेसु पन्नरसभाग, त चेव सुद्धपयम्बस्स य उवयसेमाणे उवयसेमाणे चिट्ठति, तजहा-पढमाए पढम
 भाग जाय पन्नरसेसु पन्नरसभाग, छ पाक्खत्ता पन्नरसमुत्तसमुत्ता प० त०--सत्तमिसय भरणि अदा
 असलेत्ता साई तहा जेट्ठा । एते उण्णकम्बत्ता पन्नरसमुत्तसमुत्ता ॥ १ ॥ वेत्तासोदत्तु ण मासेसु पन्नरस
 मुत्तुसो विवसो भवति एव वेत्तामासेसु पण्णरसमुत्तु ताई भवति, विज्जाअणुप्पवायस्स ण पुब्बस्स
 पन्नरस वत्तू पण्णत्ता, मणूत्ता पण्णरसविहे पओगे प० त०--सवमणओगे मोत्तमणपओगे सवमोत्तमण
 पओगे असवामोत्तमणपओगे सववइपओगे मोत्तवइपओगे सववामोत्तवइपओगे
 ओरत्तिअसरीरकायपओगे ओरत्तिअमीत्तसरीरकायपओगे वेउत्तिवयसरीरकायपओगे वेउत्तिवअमीत्तसरीरका-
 यपओगे आहारयसरीरकायपओगे आहारपमीत्तसरीरकायपओगे कम्मयसरीरकायपओगे, इमीसे ण रथक्-
 प्यमाण पुढवीए अत्थेगइआण नेरइआण पण्णरस पलिओवमाइ ठिई प०, पंचमीए पुढवीए अत्थेगइयाव
 नेरइआण पण्णरस सगरोवमाइ ठिई प०, असुरकुमाराण वेवाणं अत्थेगइयाणं पण्णरस पलिओवमाइं ठिई
 प०, सोइम्मीमाणेसु कप्पेसु अत्थेगइआण वेवाण पण्णरस पलिओवमाइं ठिई प०, महासुक्के कप्पे अत्थे-

गइआणं देवाणं पणरस सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा णंदं सुणंदं णंदावत्तं णंदप्पभं णंदकंतं णंदवण्णं
 णंदलेसं णंदज्झयं णंदसिगं णंदसिंहं णंदकूडं णंदुत्तरवडिसगं विमाणं देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं
 उक्केसेणं पणरस सागरोवमाइं ठिई प० ते णं देवा पणरसण्हं अद्धमासाणं आणमंति वा पाणमंति वा
 उस्ससंति वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं पणरसहिं वाससहस्सेहिं आहारुं समुप्पज्झइ, संतेगइआ भव-
 सिद्धिआ जीवा जे पन्नरसहिं भवगगहणेहिं सिज्झस्संति बुज्झस्संति मुच्चिस्संति परिनिब्वाइस्संति सब-
 दुक्खवाणमंतं करिस्संति ॥ सूत्रं १५ ॥

अथ पञ्चदशस्थानके सुगमेऽपि किञ्चिद्विष्यते, इह स्थितेरर्वाकू सप्त सूत्राणि, तत्र परमाश्च तेऽध्यात्मिकाश्च संक्षिप्तपरिणामत्वात्परमा-
 धार्मिकाः—असुरविशेषाः, ये तिसृषु पृथिवीषु नारकान् कदर्थयन्तीति, तत्रांबेत्यादि श्लोकद्वयं, एते च व्यापारभेदेन पञ्चदश भवन्ति,
 तत्र ‘अंबे’ ति यः परमाधार्मिकदेवो नारकान् हन्ति पातयति बध्नाति नीत्वा चाम्बतले विमुञ्चति सोऽम्ब इत्यभिधीयते १, ‘अम्ब-
 रिषी चैव’ ति यस्तु नारकान्निहतान् कल्पनिकाभिः खण्डशः कल्पयित्वा आष्टपाकयोग्यान् करोति सोऽम्बरिषीति २ ‘सामे’ ति
 यस्तु रज्जुहस्तप्रहारादिना शातनपातनादि करोति वर्णतश्च इयाम् इति ३, ‘सबलेत्ति यावरे’ ति शबल इति चापरः परमा-
 धार्मिक इति प्रक्रमः, स चान्नवसाहस्रकालेयकादीन्युत्पादयति वर्णतश्च शबलः कर्बुर इत्यर्थः ४, ‘रुदोवरुदे’ ति यः शक्तिकुन्ता-
 दिषु नारकान् प्रोतयति स रौद्रत्वादौद्र इति ५, यस्तु तेषामङ्गोपाङ्गानि भनक्ति सोऽत्यन्तरौद्रत्वादुपरोद्र इति ६, ‘काले’ ति यः
 कण्डवादिषु पचति वर्णतः कालश्च स कालः ७, महाकाल इति चापरः परमाधार्मिक इति प्रक्रमः स च श्लक्ष्णमांसानि खण्डयित्वा

खादयति वणतम् महाकाल इति ८, असिपथे'सि असिः—सद्गतादाकारपत्रबद्धं विदुष्यं यस्तत्समाभितान् नारकानसिपत्रपातनेन
 तिलशभिष्ठानसि सोप्रसिपत्रः ९, 'वपु'सि यो घनुर्विमुक्तार्धचन्द्रादिबाधैः कर्णादीनां छेदनमेवनादि करोति स घनुरिति १०, 'कुम्भे'
 सि यः कुम्भादिषु तान् पचति स कुम्भः ११, 'वालु'सि यः कदम्बपुष्पाकारासु पत्राकारासु वैक्रियवालुकासु तप्तसु चणकानिष तान्
 पचति स वालुका इति १२, 'वेयरबी इय'सि वैतरबीति च परमाधार्मिकाः, स च पूरुधिरथ्रपुताप्रादिभिरतिवापात्कलकलायमानैर्मुतां
 विरूप तरुणं प्रयोजनमस्या इति वैतरणीति यथावा नदी विदुष्यं तत्पारमेन कर्षयति नारकानीति १३, 'खरस्सरे'सि यो वज्रकण्ट
 काङ्कलं क्षारमलीवृषं नारकमारोप्य खरस्वर कुर्वन् वा कर्षति स खरस्वर इति १४, 'महाघोस'सि यो मीतान् पलायमानान्
 नारकान् पञ्चनिष वाटकेषु महाघोषं कुर्वन्मिरुणदि स महाघोष इति १५, 'पवमेव [एमे] पञ्चसाहस्य'सि यो 'एव'मित्यम्बादिक्रमे-
 षेते परमाधार्मिकाः पञ्चदशालस्याताः—अचिता जिनैरिति ॥ २ ॥ 'पुवराडु' य मित्यादि, द्विविधो राडुः भवति—पर्वराडुर्ध्रुवराडुश्च,
 तत्र या पर्वणि—पौर्णमास्याममावास्यायां वा चन्द्रादित्ययोरुत्तरागं करोति स पर्वराडुः, यस्तु चन्द्रस्य सदैव सन्निहितः सञ्चरति स
 ध्रुवराडुः, आह च—'किम्बं राडुविमाणं निव्व च्चदेव होत्र अधिराडिच । चउरगुलमण्य ङेडु रावस्स तं चर ॥ १ ॥' सि, ततोऽ-
 सौ पुवराडु 'ब'मित्यतद्गारे बहुलपक्षस्य प्रतीतस्य 'पाडिबयं' सि प्रतिपद—अथमतिथिमादौ कृत्वेति बाधपक्षेयः पञ्चदशभाग पञ्चद-
 शभागानेति वीप्सायां द्विविधनादि यथा पर्वं पवेन गच्छतीत्यादिषु, प्रतिदिनं पञ्चदशभागं पञ्चदशभागमिति मानः, चन्द्रस्य प्रती
 तस्य लेख्यामिति लेख्या—दीप्तिस्तत्कारणत्वात् मण्डल लेख्या तामाहृत्य—आञ्छाप तिष्ठति, एतदेव दर्शयन्नाह—'तद्यथे'त्यादि 'पट

माह, 'त्ति प्रथमायां तिथ्यां प्रथमं भागं पञ्चदशंशलक्षणं चन्द्रलेखाया आवृत्य तिष्ठतीति प्रक्रमः, अनेन क्रमेण यावत् 'पन्नरसेसु'त्ति पञ्चदशसु दिनेषु पञ्चदशं पञ्चदशभागमावृत्य तिष्ठति, 'तं चेव'त्ति तमेव पञ्चदशभागं शुक्लपक्षस्य प्रतिपदादिषु चन्द्रलेखाया उपदर्शयन् २—पञ्चदशभागतः स्वयमपसरणतः प्रकटयन् प्रकटयन् तिष्ठति ध्रुवराहुरिति, इह चायं भावार्थः—षोडशभागीकृतस्य चन्द्रस्य षोडशभागोऽवस्थित एवास्ते, ये चान्ये भागास्तान् राहुः प्रतिदिनमेकैकं भागं कृष्णपक्षे आवृणोति शुक्लपक्षे तु विमुञ्चतीति, उक्तं च ज्योतिष्करण्डके—'सोलसभागे काज्जण उडुवई हायएत्थ पन्नरसं । तत्तियमेत्ते भागे पुणोवि पगिवडुई जोण्हा ॥ १ ॥ इति, ननु चन्द्रविमानस्य पञ्चैकपष्टिभागन्यूनयोजनप्रमाणत्वात् राहुविमानस्य च ग्रहविमानत्वेनाद्वियोजनप्रमाणत्वात्कथं पञ्चदशैर्दिनैश्चन्द्रविमानस्य महत्त्वेनेतरस्य च लघुत्वेन सर्वावरणं स्यात् ? इति, अत्रोच्यते, यदिदं ग्रहविमानानामद्वियोजनमिति प्रमाणं तत्प्रायिकमिति राहोर्ग्रहस्य योजनप्रमाणमपि विमानं सम्भाव्यते, लघीयसोऽपि वा राहुविमानस्य महता तमिस्ररश्मिजालेन तस्यावरणान्न दोष इति, तथा षड् नक्षत्राणि पञ्चदशं मुहूर्तान् यावच्चन्द्रेण सह संयोगो येषां तानि पञ्चदशमुहूर्तसंयोगानि, तद्यथा—'सयभिसया भरणीओ अद्दा अस्सेस साइ जेह्दा य । एए छन्नक्खत्ता पन्नरससुहुत्तसंजुत्ता ॥ १ ॥' संयुक्तं संयोग इति, तथा 'चेत्तासोएसु मासेसु'—त्ति, स्थूलन्यायमाश्रित्य चैत्रेऽश्वयुजि च मासे पञ्चदशमुहूर्तो दिवसो भवति रात्रिश्च, निश्चयतस्तु मेषसङ्क्रान्तिदिने तुलासंक्रान्तिदिने चैवं दृश्यमिति । 'पओगे'त्ति प्रयोजनं प्रयोगः सपरिस्पन्द आत्मनः क्रियापरिणामो व्यापार इत्यर्थः, अथवा प्रकर्षेण शुज्यते—संयुज्यते सम्बध्यतेऽनेन क्रियापरिणामेन कर्मणा सहात्मेति प्रयोगः, तत्र सत्थार्थालोचननिबन्धनं मनः सत्यमनस्तस्य प्रयोगो—व्यापारः

मत्पमनःप्रयोगः, एवं श्लेषेष्वपि, नवरमौदारिकशरीरकायप्रयोग औदारिकशरीरमेव पुद्गलस्कन्धसमुदायरूपत्वेनोपवीयमानत्वात् काय
 स्वस्य प्रयोग इति विग्रहः, अयं च पर्याप्तकस्यैव वेदितव्यः, तदौदारिकमिभकायप्रयोगः अयं चापर्याप्तकस्येति, इह चोत्पत्तिमाभि
 त्यौदारिकस्य प्रारब्धस्य प्रधानत्वादौदारिक कर्मणेन मिथः, यथा तु मनुष्याः पञ्चेन्द्रियतिर्यक् बाह्यबायुक्ष्मयिक्तो वा वैक्रिय करोति
 तदौदारिकस्य प्रारम्भकत्वेन प्रधानत्वादौदारिको वैक्रियेण मिथो यावद्वैक्रियपर्याप्त्या न पर्याप्तिं गच्छति, एवमाहारकेम्याम्यौदारिकस्य
 मिथवाज्वसेवेति, तथा वैक्रियशरीरकायप्रयोगो वैक्रियपर्याप्तकस्य, तथा वैक्रियमिथशरीरकायप्रयोगस्तदपर्याप्तकस्य देवस्य नारकस्य
 वा कर्मणेनैव लब्धिवैक्रियपरित्यागे वा औदारिकप्रवेन्द्रादायामौदारिकोपादानाय प्रवृत्तेवैक्रियप्राधान्यादौदारिकेमाऽपि मिथतेत्येके, तथा
 आहारकशरीरकायप्रयोगस्तदभिनिर्वृत्तौ सत्यां तस्यैव प्रधानत्वात्, तथा आहारकमिथशरीरकायप्रयोगः औदारिकेन सहाहारकपरित्या-
 गनेतरग्रहणापोषणस्य, एतदुक्तं भवति—यदाहारकशरीरीभूत्वा कृतकार्यं पुनरप्यौदारिकं गृह्णाति तदाऽऽहारकस्य प्रधानत्वादौदारिक
 प्रवेष्टं प्रति व्यापारमावाद्यावत् सर्वयैव न परित्यज्यत्याहारक तावदौदारिकेन सह मिथतेति, आह—न त्वेन सर्वथा मुक्तं पूर्वनिर्वाचितं
 विष्टयेव तत्कथं गृह्णाति?, सत्यं, तथाप्यौदारिकशरीरोपादानार्थं प्रवृत्त इति गृह्णात्येव, तथा कर्मणश्चरीरकायप्रयोगो विग्रहे समुद्-
 धातगतस्य च केवलिनस्तृतीयचतुर्थपञ्चमसमवेपु भवतीति ॥ १५ ॥

सोलस य गाहा सोलसगा प० त०-समं वेयालि ए उचसगपरिह्ना इत्थीपरिणो निरयविमत्ती महावीरयुइ
 कुसीलपरिभासिण धीरिण धम्मं समाही मग्गे समोसरणे आहातहि ए गये जमई ए गाहासोलसमे सोलसगे,
 सोलस कसाया प० त०-अणताणुवधी कोहे अणताणुवधी माणे अणताणवधी माया अणताणवधी कोहे

अपच्चक्खाणकसाए कोहे अपच्चक्खाणकसाए माणे अपच्चक्खाणकसाए लोभे पच्च-
 क्खाणावरणे कोहे पच्चक्खाणावरणे माणे पच्चक्खाणावरणा माया पच्चक्खाणावरणे लोभे संजलणे कोहे संज-
 लणे माणे संजलणे माया संजलणे लोभे, मंदरस्स णं पब्बयस्स सोलस नामधेया पं० तं० मंदरमेरुमणोरम
 सुंदसण संयंपभे य गिरिराया^६ । रयणुच्चय^९ पियदंसण मज्झे^८ लोगस्स नाभी य ॥ १ ॥ अत्थे अ^{११} सूरिआवत्ते
 सूरिआवरणेत्ति अ । उत्तरे अ^{१४} दिसाई अ, वडिंसे इअ सोलसमे ॥२॥ पासस्स ण अरहतो पुरिसादाणीयस्स
 सोलस समणसाहस्सीओ उ^{१४} ऋसिआ समण संपदा होत्था, आयप्पवायस्स णं पुब्बस्स णं सोलस वत्थू पं०,
 चमरबलीणं ऊवारियालेणे सोलस जोयणसहस्साई आयामविक्खंभेणं पं०, लवणे णं समुदे सोलस जोयणस-
 हस्साई उस्सेहपरिवुट्ठीए पं०, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं सोलस पलिओवमाइं
 ठिई पं०, पंचमाए पुढविए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं सोलस सागरोवमा ठिती पं०, असुरकुमाराणं देवाणं
 अत्थेगइयाणं सोलस पलिओवमाइं ठिई पं०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं सोलस पलिओ-
 वमाइं ठिई पं०, महासुक्के कप्पे देवाणं अत्थेगइयाणं सोलस सागरोवमाइं ठिई पं०, जे देवा आवत्तं विआ-
 वत्तं नंदिआवत्तं महानंदिआवत्तं अंकुसं अंकुसपलंबं भदं सुभदं महाभदं सब्बओभदं भदूत्तरवाडिंसणं
 विमाणं देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं सोलस सागरोवमाइं ठिई पं० ते णं देवा सोलसहिं-

अदमासाण आणमति वा पाणमति वा उस्ससति वा नीससति वा तेसि णं वेधाण सोलसवाससहस्सेहिं
आहारटे समुप्पज्झह, सतेगइआ, भब्बसिद्धिआ जीवा जे सोलसहिं भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति धुज्झिस्ससति
मुचिस्सति परिनिब्बाहस्सति सव्वधुक्खवाणमत करिस्संति ॥ सुअ १६ ॥

अथ षोडशस्नानकमुच्यते सुगम वेदं, नवरं गाथापोढशकादीनि स्मितिद्वेष्टेभ्य आरात्सप्त सूत्राणि, तत्र सूत्रकुटाङ्गास्य प्रथमश्रुत
स्कन्धे षोडशाध्ययनानि तेषां च गाथामिधान षोडशमिति गाथामिधानमध्ययन षोडश तेषां तानि गाथापोढशकानि, तत्र 'समए'
ति नास्तिकादिसमयप्रतिपादनपरमध्ययन समय एवोच्यते, वैतालीयच्छन्दोजातिवद्धं वैतालीयम्, एवं क्षेत्राणां यथाभिधेय नामानि,
'समोसरणे'ति समवनरणं त्रयाणां त्रिपट्यधिकानां प्रवादिस्रुतानां मतपिण्डनरूपं, 'आरातहिण'ति यथा वस्तु तथा प्रतिपाद्यते यत्र
तद्यथावधिकं, प्रयामिधायकं ग्रन्थः, 'जप्रए'ति यमकीय यमकनिबद्धसूत्रं 'गाहे'ति प्राक्तनपञ्चदशाध्ययनार्थस्य गानाद्गाथा गाथा
वा तत्प्रतिष्ठाभूतत्वादिति, मेरुनामसूत्रे गाथा श्लोकश्च 'मज्जे लोकास्सनामी य'ति लोकमध्ये लोकनामिधेत्यर्थः । १। 'उचरे य'ति
मन्त्रादीनामुचरदिगृह्यत्वाद् यदाह-'सव्वेसि उचरो मेरु'ति [सर्वेषामुचरो मेरुः] 'दिसार य'ति विद्यामादिदिगादिरित्यर्थः, 'वहि-
से इय'ति अपतंस-क्षेत्राः स इवावतस इति, 'पुरिसावाणीय'ति पुरुषाणां मध्ये आदेयस्येत्यर्थः, तथा आत्मप्रवादपूर्वस्य सप्तमस्य,
तथा चमरवस्योर्दक्षिणोत्तरपोरसुरकुमारराजयोगः, 'उवारियालेणे'ति चमरषष्ठावलीचञ्चामिधानराजधान्योर्मध्यसारे तद्भवनयोर्मध्योभवा
ज्वरतरत्पार्श्वपीठरूपे आवतारिष्ठरूपे षोडश योमनसहस्राण्यायामधिकम्भाम्नां ब्रुवत्वाद्येतिरिति, तथा लवणसमुद्रे मन्थमेव दशशु
सहस्रपु नगराकार इव जलमूर्ध्वं गत तस्य चात्सेवद्यदिः षोडश सहस्राणि अत-उच्यते-लवणसमुद्रः षोडश योजनसहस्राभ्युत्से

धपरिवृद्ध्या प्रज्ञप्त इति, आवर्त्तादीन्येकादश विमाननामानि ॥ १६ ॥

सत्तरसविहे असंजमे प० तं०—पुढविकायअसंजमे आउकायअसंजमे तेउकायअसंजमे वाउकायअसंजमे
वणस्सइकायअसंजमे बेइदिअसंजमे तेइदियअसंजमे चउरिंदियअसंजमे पंचिदिअसंजमे अजीवकायअ-
संजमे पेहाअसंजमे उवेहाअसंजमे अवहहुअसंजमे अप्पमज्जणाअसंजमे मणअसंजमे वहअसंजमे कायअसंजमे
सत्तरसविहे संजमे प० तं०—पुढवीकायसंजमे आउकायसंजमे तेउकायसंजमे वाउकायसंजमे वणस्सइकाय-
संजमे बेइदिअसंजमे तेइदिअसंजमे चउरिंदियअसंजमे पंचिदिअसंजमे अजीवकायसंजमे पेहासंजमे उवेहासं-
जमे अवहहुसंजमे पमज्जणासंजमे मणसंजमे वहसंजमे कायसंजमे माणुसत्तरे णं पव्वए सत्तरसएक्कवीसे जोय-
णसए उड्डु उच्चत्तेणं प०, सव्वेसिंपि णं वेलंधरअणुवेलंधरणगराईणं आवासपव्वया सत्तरसएक्कवीसाइं जोय-
णसयाइं उड्डु उच्चत्तेणं प०, लवणे णं समुदे सत्तरस जोयणसहस्साइं सब्वगेणं प०, इमीसे णं रयणप्पभाए
पुढवीए बहुसमरमणिज्जाओ भूमिभागाओ सातिरेगाइं सत्तरस जोयणसहस्साइं उड्डु उप्पत्तिता ततो पच्छा
चारणाणं तिरिआ गती पवत्तति, चमरस्स णं असुरिंदस्स असुररणो तिगिंछिक्खे उप्पायपव्वए सत्तरस
एक्कवीसाइं जोयणसयाइं उड्डु उच्चत्तेणं प०, बलिस्स णं असुरिंदस्स रुअगिंदे उप्पायपव्वए सत्तरस एक्कवी-
साइं जोयणसयाइं उड्डु उच्चत्तेणं प०, सत्तरसविहे मरणे प०—आवीईमरणे ओहिमरणे आयंतियमरणे वला-
यमरणे वसट्टमरणे अंतोसल्लमरणे तव्वभवमरणे बालमरणे पंडितमरणे बालपंडितमरणे छउमत्थमरणे केव-

लिमरणे वेदाणसमरणे गिट्ठपिट्ठमरणे भत्तपक्कस्वाणमरणे इगिणिमरणे पाओवगमणमरणे, सुट्ठमसपराए
या भगव सुट्ठमसपरायमावे वहमाने सत्तरस कम्मपगडीओ णिवधत्ति त०-आमिणियोद्धियणापायरणे सुय-
णाणावरणे ओद्धिणाणावरणे मणपज्जवणाणावरणे केवलणणाणावरणे वक्खुवसणावरणे अवक्खुवसणावरणे
ओहीवसणावरणे केवलवसणावरणे सायावेयणिज्ज जसोकिस्तिनाम उवागोय दाणंतराय लाभतराय भोगत-
राय उवभोगतराय धीरिअतरायं, इमीसे ण रयणप्पमाए पुढवीए अत्थेगइआण नेरइयाण सत्तरस पलि-
ओदमाइ ठिई प०, पचमीए पुढवीए अत्थेगइयाण नेरइयाण उओसेणं सत्तरस सागरोवमाइ ठिई प०, उट्ठीए
पुढवीए अत्थेगइयाण जइण्णेण सत्तरस सागरोवमाइ ठिई प०, असुरकुमाराण देवाण अत्थेगइयाण सत्तरस
पलिओवमाइ ठिई प०, सोइन्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाण देवाण सत्तरस पलिओवमाइ ठिई प०, महा
सुखे कप्पे देवाणं उओसेण सत्तरस सागरोवमाइ ठिई प०, सहस्सारे कप्पे देवाण जइण्णेण सत्तरस सागरो
वमाइ ठिई प०, जे देवा सामाण सुसामाण महासामाण पउम महापउम कुमुद महाकुमुद नलिण महा-
नलिणं पौढरीअं महापौढरीअ सुक्कं महासुक्क सीइ सीइकत्त सीइवीअ भाविअ विमाण देवत्ताए उववण्णा
तेसि ण देवाण उओसेण सत्तरस सागरोवमाइ ठिई प०, ते ण देवा सत्तरसहिं अद्दमासेहिं आणमति ऋ
पाणमति वा उस्ससति वा नीससति वा तेसि ण देवाण सत्तरसहिं धाससहस्सेहिं आहारेद्धे समुप्पज्जइ,
सत्तेगइया भवसिद्धिआ जीवा जे सत्तरसहिं भवग्गइणेहिं सिद्धिस्समंति बुद्धिस्समंति मच्चिस्समंति पणिस्सि-

व्वाइस्सन्ति सव्ववुक्खाणमन्तं करिस्सन्ति ॥ सूत्रं १७ ॥

अथ सप्तदशस्थानकं, तच्च व्यक्तं, नवरभिह स्थितिस्त्रेभ्योऽर्वाङ् दश, तथा अजीवकायासंयमो-चिकटसुवर्णबहुमूल्यवस्त्रपात्र-
पुस्तकादिग्रहणं, प्रेक्षायामसंयमो यः स तथा, स च स्थानोपकरणादीनामग्रत्युपेक्षणमविधिप्रत्युपेक्षणं वा, उपेक्षासंयमोऽसंयमयोगेण
व्यापारणं संयमयोगेणैवव्यापारणं वा, तथा अपहृत्यासंयमः अविधिनोच्चारदीनां परिष्ठापनतो यः स तथा, अप्रमार्जनाऽसंयमः-
पात्रादेरप्रमार्जनयाऽविधिप्रमार्जनया वेति, मनोवाक्कायानामसंयमास्तेषामकुशलानामुदीरणानीति । असंयमविपरीतः संयमः । वेल-
न्धरानुवेलन्धरावासपर्वतस्वरूपं क्षेत्रसमासगाथाभिरवगन्तव्यं, एताश्चैताः—^१“दस जोयणसाहस्सा लवणसिहा चक्कवालओ रुन्दा ।
सोलससहस्स उच्चा सहस्समेगं तु ओगाढा ॥ १ ॥ देखणमद्वजोयण लवणसिहोवरि दगं तु कालदुगे । अतिरेगं २ परिवड्डइ हायए
वावि ॥ २ ॥ अबभंतरियं वेलं धरंति लवणोदहिस्स नागाणं । वायालीससहस्सा दुसत्तरि सहस्स बाहिरियं ॥ ३ ॥ सट्ठी नागसहस्सा
धरंति अग्गे दगं समुदस्स । वेलंधर आवासा लवणे य चउदिसिं चउरो ॥४॥ पुव्वदिसा अणुकमसो गोथुम १ दगभास २ संख ३
दगसीमा ४ । गोथुमे १ सिवए २ संखे ३ मणोसिले ४ नागरायाणो ॥५॥ अणुवेलंधरवासा लवणे विदिसासु संठिआ चउरो ।
कक्कोडे १ विज्जुण्णमे २ केलास ३ ऽरुण्णमे ४ चेव ॥६॥ कक्कोडय कद्दमए केलासऽरुण्णमेत्थ[नाग]रायाणो । वायालीससहस्से

१ दशयोजनसहस्राणि लवणशिखा चक्कवालतो विस्तीर्णा । पोटशसहस्रोच्चा सहस्रमेकं त्वगाढा ॥५॥ देशोनार्थयोजनं लवणशिखोपरि दकं तु कालद्विके अतिरे-
कमतिरेक परिवर्धते हीयते वाऽपि ॥ २ ॥ अभ्यन्तरा वेला धारयन्ति लवणोदधेर्नागानां । द्वाचत्वारिंशत्सहस्राणि द्विसप्तति सहस्राणि बाह्या ॥ ३ ॥
षष्टि नागसहस्राणि धारयति शत्रे दकं समुद्रस्य । वेलन्धराणामावासा. लवणे चतसृषु दिक्षु चत्वार ॥ ४ ॥ पूर्वदिगनुक्रमतो गोस्तुभदकभासशङ्खदचसीमान ।
गोस्तुभशिवशङ्खमन शिला नागराजा ॥ ५ ॥

गतु उपयिषि सव्येवि ॥ ७ ॥ यत्पारि य खोयणसए तीसे कोस च उगया भूमी । सत्तरस खोयणसए इगवीसे ऊसिआ सुब्बे
 ॥ ८ ॥ " वि 'वारणार्ण'ति जद्धाचारणानां विद्याचारणानां च 'तिरिअ'ति तिर्यग रुक्कादिदीपगमनामेति, तिगिच्छिट्ट उत्पात-
 पर्वणो यत्रागत्य मनुष्यब्रामिगमनायोत्पतति, स वेणोऽस्तस्स्यासतमेऽरुणोदयसमूहरे दक्षिणतो द्विचत्वारिंशत योजनसहस्राण्यति
 क्रम्य भवति, रुक्केन्द्रोत्पातपर्वतस्वरुणोदयसमूह एव उत्तरतो एवमेव भवतीति, 'आधीर्मरणे'चि आ-समन्ताद्रीचय इव वीचय-
 -आसुर्दलिक्विच्युतिलक्षणवत्स्या यस्मिस्तदावीचि अबवा वीचि -विच्छेदस्त्वदमावादीचि, दीर्घत्वं तु प्राकृतत्वाच्चदेवभूत मरणमा-
 वीचिमरण-भविष्यणमायुर्ब्रव्यविचटनलक्षणं, तथाऽवधि-भर्यादा तेन मरणमवधिमरण, यानि हि नारकादिभवनिबन्धनतयाऽऽयु-
 कर्मदलिक्रान्यनुभूय त्रियते यदि पुनस्तान्मेवानुभूय मरिष्यति तदा तदवधिमरणमन्यते, तद्वृत्रव्यापेक्षया पुनस्तद्वद्गनावधि यावज्जी-
 वस्य मृतत्वादिति, तथा 'आयंतियमरण'ति आत्यन्तिकमरण यानि नारकाद्यापुष्कतया कर्मदलिक्रान्यनुभूय त्रियतं मृतम् न पुन-
 स्वात्न्यनुभूय मरिष्यतीति, एवं यन्मरणं तद्वृत्रव्यापेक्षया अत्यन्तमाविस्वादात्यन्तिकमिति, 'वलायमरणे'ति सयमयोगेभ्यो बलतां-
 -मद्यवतपरिपत्तीनां द्रवितानां मरणं बलन्मरणं तथा वद्वेन-इन्द्रियविषयपारतन्त्र्येण श्रुता-वाधिता वद्वार्थाः त्रिग्वदीपकालिकाव-
 लोकनात् बलमवत् तथाऽन्तः-मन्त्रे मनसीत्यर्थं क्षुत्पमिव क्षुत्पमपराधपद यस्य सोऽन्तः-मन्त्रो-लक्ष्मामिमानादिमिरनालोचिता-
 तीधारस्तस्य मरणम् अन्तःक्षुत्पमरणं, तथा यास्मिन् मन्त्रे-तिर्यगभुण्णमवलक्षणे वर्धते अन्तुस्तद्भवयोग्यमेवायुर्बद्ध्या पुन' एतद्व-

मनुष्येऽन्तःप्रज्ञायाः कान्धे विविध वलातः संस्किता । कर्णेऽन्तःको विपुत्रम- वेकातोऽन्तःप्रज्ञा-भव ॥ ९ ॥ कर्णेऽन्तःप्रज्ञा-भवः ।
 इत्यन्तःप्रज्ञा-भवः । कर्णेऽन्तःको विपुत्रम- वेकातोऽन्तःप्रज्ञा-भवः । कर्णेऽन्तःको विपुत्रम- वेकातोऽन्तःप्रज्ञा-भवः ।
 इत्यन्तःप्रज्ञा-भवः । कर्णेऽन्तःको विपुत्रम- वेकातोऽन्तःप्रज्ञा-भवः । कर्णेऽन्तःको विपुत्रम- वेकातोऽन्तःप्रज्ञा-भवः ।

धेण श्रियमाणस्य यद्भवति तत्तद्भवमरणं, एतच्च तिर्यग्मनुष्याणामेव न देवनारकाणां, तेषां तेज्वोत्पादाभावादिति, तथा बाला इव बालाः-अविरतास्तेषां मरणं बालमरणं, तथा छद्मस्थमरणम्-अकेवलमरणं, केवलमरणं तु प्रतीतं, 'वेहासमरणं'चि विहायसि-व्योमनि भवं वैहायसं, विहायोभवत्वं च तस्य वृक्षाशाखाद्युद्भूतत्वे सति भावात्, तथा गृद्धैः-पक्षिविशेषैरुपलक्षणत्वाच्छकुनिकाशि-वादिभिश्च स्पृष्टं-स्पर्शनं यस्मिंस्तद्गृध्रस्पृष्टम् अथवा गृध्राणां भक्ष्यं पृष्ठपुलक्षणत्वादुरादि यत्र तद्गृध्रपृष्ठम्, इदं च करिकरभादि-शरीरमध्यपातादिना गृध्रादिभिरात्मानं भक्षयतो महासत्त्वस्य भवति, तथा भक्तस्य-भोजनस्य यावज्जीवं प्रत्याख्यानं यस्मिंस्तत्तथा, इदं च त्रिविधाहारस्य चतुर्विधाहारस्य वा नियमरूपं सप्रतिकर्म च भक्तपरिज्ञेति यद्रूढम्, तथा इङ्गयते प्रतिनियतदेश एव चेष्टयते-ऽस्यामनशनक्रियायामितीङ्गिनी तथा मरणमिङ्गिनीमरणम्, तद्धि चतुर्विधाहारप्रत्याख्यातुर्निष्प्रतिकर्मशरीरस्येङ्गितदेशाम्यन्तरवर्त्तिन एवेति, तथा पादपस्येवोपगमनम्-अवस्थानं यस्मिन् तत्पादोपगमनं तदेव मरणमिति विग्रहः, इदं च यथा पादपः क्वचित् कथञ्चिद् निपतितः सममसममिति चाविभावयन्निश्चलमेवास्ते तथा यो वर्त्तते तस्य तद्भवतीति । तथा सूक्ष्मसम्परायः उपशमकः क्षपको वा सूक्ष्मलोककयायकिट्टिकावेदको भगवान्-पूज्यत्वात् सूक्ष्मसम्परायभावे वर्त्तमानः-तत्रैव गुणस्थानकेऽवस्थितः नातीतानागतसूक्ष्म-सम्परायपरिणाम इत्यर्थः सप्तदश कर्मप्रकृतीनिवध्नाति विंशत्युत्तरे बन्धप्रकृतिशतेऽन्या न वध्नातीत्यर्थः, पूर्वतरगुणस्थानकेषु बन्धं प्रतीत्य तासां व्यवच्छिन्नत्वात्, तथोक्तानां सप्तदशानां मध्यादेका साताप्रकृतिरुपशान्तमोहादिषु बन्धमाश्रित्यानुयाति, शेषाः षोडशैव व्यवच्छिद्यन्ते, यदाह-"नाणं ५ तराय १० दसगं दंसण चत्तारि १४ उच्च १५ जसकिच्ची १६ । एया सोलसपयडी सुहुमकसायमि वोच्छिन्ना ॥ १ ॥" सूक्ष्मसम्परायात्परे न वध्मन्तीत्यर्थः, सामानादीनि सप्तदश विमानानां नामानीति ॥ १७ ॥

अद्वारसविदे पमे प० ४-ओरातिण कामभोगे नेव सय मणेण सेवइ नोवि अण्ण मणेण सेवावेइ मणेण सेवत पि
 अण्ण न समणुजाणाइ ओरातिण कामभोगे नेव सय वायाण सेवइ नोवि अण्ण वायाण सेवावेइ वायाण सेवतपि
 अण्ण न समणुजाणाइ ओरातिण कामभोगे नेव सय कायेण सेवइ नोवि यण्ण काण्ण सेवावेइ काण्ण से
 वतपि अण्ण न समणुजाणाइ, दिव्वे कामभोगे नेव सय मणेण सेवइ नोवि अण्ण मणेण सेवावेइ मणेण
 सेवतपि अण्ण न समणुजाणाइ दिव्वे कामभोगे नेव सय यायाण सेवइ नोवि अण्ण वायाण सेवावेइ वायाण
 सेवतपि अण्ण न समणुजाणाइ दिव्वे कामभोगे नेव सय काण्ण सेवइ नोवि अण्ण काण्ण सेवावेइ काण्ण
 सेवतपि अण्ण न समणुजाणाइ, अरइतो ण अरिद्धनेमिस्स अद्वारस समणसाहस्सीओ उक्कोसिया समण-
 सपया इत्था, समणेण मगवया महावीरेण समणाण णिग्गयाण सवुइयविअत्ताण अद्वारस ठाणा प०
 ते-वयउक्क ६ कायउक्क १२, अकप्पो १३ गिहिमायणा १४ । पलियक १५ निसिज्जा १६ य, सिग्गणा १७
 सोमवज्जणा १८ ॥१॥ आयासरस्स ण मगवतो सवुत्तिआगस्स अद्वारस पयसइस्साइ पयग्गेण प०, धमीण ण
 सिदीय अद्वारसविदे सेवविहाणे प० ४०-बसी जवणी लियोवोसा जरिआ त्वरोटिआ मरसायिआ पद्दारा-
 इया उवत्तारिआ अरुस्वरपुट्टिया भोगययत्ता वेणत्तिया णिणइया अकळिधि गणिअलिबी गयम्बलिबी भूय-
 त्तिवि आदसालिबी माइसरीलेबी वामिलिबी नोळिविलिबी, अत्थिनत्थिण्णयापस्स ण पुट्ठस्स अद्वारम
 वत्तपू प०, पूमण्णमाण ण पुवचीण अद्वारसुत्तर जोयणसयसहस्सं वाहक्केण प० पोम्मासावेसु ण मासेसु मर

उक्कोसेणं अट्टारसमुहुत्ते दिवसे भवइ सइ उक्कोसेणं अट्टारसमुहुत्ता राती भवइ, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं अट्टारस सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं अट्टारस पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइआणं देवाणं अट्टारस पलिओवमाइं ठिई प०, सहस्सारे कप्पे देवाणं उक्कोसेणं अट्टारस सागरोवमाइं ठिई प०, आणए कप्पे देवाणं अत्थेगइयाणं जहण्णेणं अट्टारस सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा कालं सुक्कालं महाकालं अंजणं रिट्ठं सालं समाणं दुमं महादुमं विजालं सुसालं पउमं पउमगुम्मं कुसुदं कुसुदगुम्मं नल्लिणं नल्लिणगुम्मं पुंडरीअं पुंडरीयगुम्मं सहस्सारवडिंसणं विमाणं देवत्ताए उववणा तेसि णं देवाणं अट्टारस सागरोवमाइं ठिई प० ते णं देवा णं अट्टारसेहिं अट्टमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा ऊससंति वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं अट्टारसवाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जइ, संतेगइअ भवसिद्धिया जे अट्टारसहिं भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति मुच्चिस्संति परिनिव्वाइस्संति भव्वदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ सूत्रं १८ ॥

अथाष्टादशस्थानकम्, इह चाष्टौ सूत्राणि स्थितिसूत्रेभ्योऽर्वाक् सुगमानि च, नवरं 'बंभे'ति ब्रह्मचर्यं यथौदारिककामभोगान्-मनुष्यतिर्यक्सम्बन्धिविषयान् तथा दिव्यकामभोगान्-देवसम्बन्धिन इत्यर्थः । तथा 'सखुड्ढगवियत्ताणं'ति सह क्षुद्रकैर्व्यक्तैश्च ये ते सक्षुद्रकव्यक्ताः तेषां, तत्र क्षुद्रका-वयसा श्रुतेन वाऽव्यक्ताः, व्यक्तास्तु ये वयःश्रुताभ्यां परिणताः, स्थानानि-परिहारसेवाश्रय-वस्तूनि 'व्रतपदकं' महाव्रतानि रात्रभोजनविरतिश्च 'कायषट्कं' पृथिवीकायादि, अकल्पः-अकल्पनीयपिण्डशरयावस्त्रपात्ररूपः

पदार्था, 'गृहिमाज्जन'स्याल्यादिः पर्यङ्गो-मश्वक्कादि नियथाश्रिया सहासन 'स्नानं' शरीरशालन 'स्रोभावर्जन' प्रतीति । तथा, आचार-
 स्प' प्रथमाङ्गस्य सचूलिकाकस्य-धूढासमन्वितस्य, तस्य पिण्डैपणाद्याः पञ्च चूलाः श्रितीयभुतस्कन्धात्मिकाः स.च नवप्रज्ञाचर्या-
 मिधानाध्ययनात्मकप्रथमभुतस्कन्धरूपाः, तस्यैव चेद पदप्रमाणं न चूलानां, यदाह--"नववर्गभचेरमङ्गो अङ्गारस पयसइस्तीओ वेओ
 इवइ य सपचचूलो बहुबहुतरओ पयगेण ॥ १ ॥" चि, यच्च सचूलिकाकस्मेति विक्षेपणं तचस्य चूलिकासचाप्रतिपादनार्थं, न तु
 पदप्रमाणमिधानार्थं यतोऽद्यापि नन्वीटीकाकृता--'अङ्गारसपयसइस्साणि पुब्ब पढममुयस्सुबस्स नववर्गभचेरमङ्गयस्स पमाण, विचि-
 चत्तवाणि य सुत्ताणि गुरूवएसओ तेसि अत्थो जाणियव्वो'ति, पदसइस्साचीह यथायौपलब्धित्वत्पदं, 'पदोप्रेणे'-ति पदपरिमाणे
 नेति, तथा 'वमि'पि ब्राह्मी--आदिदेवस्य भगवतो दुरिता ब्राह्मी वा--ससकृताविमेवा धाणी तामाभित्य तेनैव या दक्षिता अवर-
 लेखनप्रक्रिया सा ब्राह्मीलिपिः अवस्तस्या ब्राह्म्या लिपे 'ण' मित्यलङ्कारे लेखो-लेखन तस्या विधान-मेदो लेखविधानं प्रसृतं,
 तयथा--यमीत्यादि, एतत्स्वरूपं न दृष्टमिति न दक्षित । तथा यल्लोके यथाऽस्ति यथा वा नास्ति अथवा स्याद्वादिप्रियापस्यस्यदेवास्ति
 नास्ति वेत्येवं प्रचदतीत्यतिनास्तिप्रवादं, तब धतुर्ब पूर्व तस्य, तथा धूमप्रमा पञ्चमी अष्टादशोत्तरं अष्टादशयोजनसइस्साधिकमि
 त्यर्थः, 'बाहस्सेन' पिण्डेन, 'पोसासाढे'स्यादेरेव योजना-आपाढमासे 'सइ' इति सकृदेकदा कर्कसङ्क्रान्तावित्यर्थः उत्कर्षेण-उत्कर्ष-
 तोऽष्टादशमूहो दिवसो भवति, पद्विंशद्वधटिका इत्यर्थः, तथा पौषमासे सकृदिति-प्रकरसङ्क्रान्तौ रात्रिर्धैवविधेति, कालसुकाला
 दीनि विंशतिविमानानि ॥ १८ ॥

एगूणवीसं णायज्झयणा पं० तं०-उक्खित्तणाए सघाढे, अंडे कुम्मे अ सेलए । तुवे अ रोहिणी मल्ली, मागंदी
 चंदिमाति अ ॥ १ ॥ दावद्वे उदगणाए, मंडुके तेत्तली इअ । नंदिफले अवरकका, आइण्णे सुंसमा इअ
 ॥ २ ॥ अवरे अ पोण्ढरीए, णाए एगूणवीसमे । जंबूदीवे णं दीवे सूरिआ उक्कोसेणं एगूणवीसं जोयणसयाइं
 उड्डमहो तवयंति, सुक्केणं महगहे अवरेणं उदिए समाणे एगूणवीसं णक्खत्ताइं समं चारं चरित्ता अवरेणं
 अत्थमणं उवागच्छइ, जंबूदीवस्स णं दीवस्स कलाओ एगूणवीसं छेअणाओ पं०, एगूणवीसं तित्थयरा
 अगारवासमज्जे वसित्ता मुंडे भवित्ता णं अगाराओ अणगारिअं पन्वइआ, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए
 अत्थेगइआणं नेरइआणं एगूणवीस पलिओवमाइं ठिई पं०, छट्ठीए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं एगूणवी-
 ससागरोवमाइं ठिई पं०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं एगूणवीसपलिओवमाइं ठिई पं०, सोहम्मी-
 साणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं एगूणवीसं पलिओवमाइं ठिई पं०, आणयकप्पे अत्थेगइयाणं देवाणं
 उक्कोसेणं एगूणवीससागरोवमाइं ठिई पं०, पाणए कप्पे अत्थेगइयाणं देवाणं जहणेणं एगूणवीससागरोवमाइं
 ठिई पं०, जे देवा आणतं पाणतं णतं विणतं घणं सुसिरं इंदं इंदोक्तं इंदुत्तरवडिंसगं विमाणं देवत्ताए उव-
 वणा तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं एगूणवीससागरोवमाइं ठिई पं०, ते णं देवा एगूणवीसाए अद्धमासाणं
 आणमंति वा पाणमंति वा उस्ससंति वा नीससंति वा, तेसि णं देवाणं एगूणवीसाए वाससहस्सेहिं आहा-
 र्हे समुप्पज्जइ, संतेगइआ भवसिद्धिया जीवा जे एगूणवीसाए भवगहणेहिं सिज्झस्संति बुज्झस्संति

मुचिस्संति परिनिब्बाइस्सति सखवदुक्खमाणा अत करिस्सति ॥ सुअ १९ ॥

अथैकोनविंशतितमस्यान, तत्र स्थितिविज्ञेय्य^१ पञ्च द्वात्रिंशत् सुगमानी च, नवर ज्ञानानि—इष्टान्तास्तव्यतिपादकान्यध्ययनानि पद्याङ्गाग्रयमधुतस्कन्धवर्षीनि, ‘उपिखणे’ स्यादि सार्द्धं रूपकद्वयम्, इदं च पद्याङ्गाधिगमादवसेयमिति, तथा ‘अबुदीये णं’ इत्यादौ भावना—स्यो स्वस्यानादुपरि योजनश्च तत्पतोऽवभाषादस्य कृतानि, तत्र च समयतलेऽष्टौ भवन्ति, दश चापरविदेह जगतीप्रत्यासन्नदेवे, जम्बूद्वीपापरविदेहे हि निर्भीमवत् क्षेत्रमन्त्रिणे विजयशारस्य देशे अबोलोकेऽष्टमधिगतमिति, द्वीपान्तरस्यार्धतुल्यं श्रुतमबोऽष्टमत्तानि, क्षेत्रस्य समत्वादिति, तथा द्वाकद्वये जयन्स ‘नख्खचाइ’ति विभक्तिपरिणामाभ्यन्तरे^२ सम सह चार—चरणं चरित्वा—विधायेति, तथा ‘कळाओ’ति ‘पंचसप्त छम्मीसे छल कला विस्वहं मरइवास’मित्यादिषु जम्बूद्वीपगणितेषु या कला उच्यन्ते ता योजनस्यैकोनविंशतिभागच्छेदना, एकोनविंशतिभागरूपा इति भावः, ‘अगारमज्जे वसिच’चि अगार—जोहं अधिक—आधिक्येन चिरकाल तन्यपरिपाठनतः आ—मर्यादया नीत्या वसित्वा—उपित्वा तत्र वास विधायेति, अध्येष्टया प्रयत्निता, सेपास्तु पञ्च कुमारमाव एवेत्याह च—“वीर अरिहनेमि पारं मल्लि च वासुपुल्लं च । एए मोचूण विजे अवसेसा आसि रायासो ॥१॥”^३चि ॥

वीर अस्समाहिठाणा पे न—दशवयधारि याचि मयइ अपमज्जियधारि आचि मयइ तुप्पमज्जियधारि आवि मयइ अतिरिक्तसखासणिण रातिणिअपरिभासी चेतोवचाइप मूलोवचाइप सजलण्णे कोहणे पिट्ठिमसिप अभिक्खणं २ ओहारइत्ता मयइ णवाणा अधिकरणणाण अनुत्पण्णाण उत्त्पापत्ता मयइ पोरणाणं अधिकरणणाण

^{१७} स्वामिअविउसविआणं पुणोदीरेत्ता ^{१६} भवइ ^{१३} ससरक्खपाणिपाए ^{१४} अकालसज्जायकारए ^{१५} यावि भवइ ^{१६} कलहकरे
^{१७} सइकरे झंझकरे ^{१८} त्तरप्पमाणभोई ^{१९} एसणाऽसमिते ^{२०} आवि भवइ, मुणिसुव्वए णं अरहा वीसं धणूहं उइहं
उच्चत्तेणं होत्था, सव्वेविअ णं धणोदही वीसं जोयणसहस्साइं बाहल्लेणं प०, पाणयस्स णं देविंदस्स देवरणो
वीसं सामाणिअसाहस्सीओ प०, णंपुसयवेयणिज्जस्स णं कम्मस्स वीसं सागरोवमकोडाकोडीओ बंधओ
बंधठिई प०, पच्चक्खवाणस्स णं पुव्वस्स वीसं वत्थु, उस्सप्पिणिओसप्पिणिमंडले वीसं सागरोवमकोडाकोडी-
ओ कालो प०, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं वीसं पलिओवमाइं ठिई प०, छट्ठीए
पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं वीसं सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं वीसं
पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं वीसं पलिओवमाइं ठिई प०, पाणत्ते
कप्पे देवाणं उक्कोसेणं वीसं सागरोवमाइं ठिई प०, आरणे कप्पे देवाणं जहण्णेणं वीसं सागरोवमाइं ठिई प०,
जे देवा सायं विसायं सुविसायं सिद्धत्थं उप्पलं भित्तिलं तिगिच्छं दिसासोवत्थियं पलंबं रुइलं पुप्फं सुपु-
प्फं पुप्फावत्तं पुप्फपभं पुप्फकंतं पुप्फवणं पुप्फलेसं पुप्फज्झयं पुप्फसिंगं पुप्फसिद्धं पुप्फुत्तरवडिंसगं विमाणं
देवताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं वीसं सागरोवमाइं ठिई प०, ते णं देवा वीसाए अद्धमासाणं
आणमंति वा पाणमंति वा उस्ससंति वा नीसमंति वा, तेसि णं देवाणं वीसाए वाससाहस्सोहिं आहारइ
समुप्पज्जइ, संतेगइआ भवसिद्धिआ जीवा जे वीसाए भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति सुच्चिस्संति

परिणिष्ठाहर्त्सन्ति सख्यदुष्स्वाणमत करिस्सन्ति ॥ सुत्रं २० ॥

अथ विंशतितमस्थाने किञ्चिद्विहितस्यते, तत्र स्थितिविशेषोऽर्थात् सा स्रष्टाणि, तत्र समाधान समाधिः—वेतसः स्वास्थ्यं मोक्षमार्गोऽवस्थानमित्यर्थः न समाधिरसमाधिस्तस्याः स्थानानि—आश्रयभेदाः पर्याया वा अस्माभाविस्थानानि, तत्र 'द्वद्वद्वचारि' पि यो हि द्रुत द्रुतं धरति—गच्छति सोऽनुकूलजम्बुद्वतो द्वद्वद्वधारीत्युच्यते, चापीत्युत्तरासमाधिस्थानापेक्षया सप्तद्वयार्थः, मवतीति प्रसिद्ध, स च द्रुत द्रुतं संयमात्मनिरपेक्षो ब्रजभात्मान प्रपन्ननादिभिरसमाधौ योजयति अन्यान् सत्त्वान् ब्रजसमाधौ योजयति, सत्त्ववज्जनितेन च कर्मणा फलोर्केऽप्यात्मानमसमाधौ योजयति, प्रतो द्रुतगन्तुत्वमसमाधिकारणत्वादसमाधिस्थानम्, एवमन्यत्रापि यथायो गमनसेय १, तथा अप्रमाद्वित्तवारी २ दुष्प्रमाद्वित्तवारी च ३ स्वाननिपीदनत्वगुर्वर्णनादिच्चारमादिविराघनां लभते, तत्रात्रितिरिक्ता-अतिप्रमाणा द्रव्या-वसतिरासनानि च—पीठकदीनि यस्य सन्ति सोऽतिरिक्तकृत्यामुनिकः, स च अतिरिक्तायां धर्म्यायां घट्टस्व-शालादिरूपायामन्येऽपि क्षर्पटिक्कादय आवसन्ति इति ४ सहाधिकरमसम्भवादात्मपरावसमाधौ योजयतीति, एवमासनाधिक्येनापि वाच्यमिति ४, तथा 'राल्लिकस्सीमापी' आचार्यादिपूज्यपुरुषपराभवकारी, स चात्मानमन्यांभासमाधौ योजयत्येव ५, तथा स्यधिरा-आचार्यादिगुरुः तानाचार्यदोषेण क्षीरुदोषेण च ज्ञानादिभिर्योपहन्तीत्येव श्रौताः स एव वेति स्थविरोपपातिकः ६ तथा भूतानि-एवेन्त्रियास्ताननर्धत उपहन्तीति भूतोपपातिकः ७, तथा सञ्जवल्लीति सञ्जवल्हन—प्रतिश्रवणरेपण ८, तथा क्रोधनः—सकृत् क्रुदोऽत्यन्तक्रुदो भवति ९, तथा पृष्ठिप्रासादिक—पराक्रुद्धस्य परस्यार्थवर्षाद्वकारी १०, 'अभिक्रुद्धं क्रोहात्प्रयित्त'पि अभीष्टम-ममीष्टमवधारयिता—अशक्तितन्याप्यर्थस्य निश्चिततत्त्वैवमेवायमिदमेवं वक्ता, अथवाऽवज्ञातयिता—परगुणानामपहारकारी, यथा

अदासादिकमपि परं भणति-दासस्त्वं चौरस्त्वमित्यादि ११, तथाऽधिकरणानां-कलहानां यन्त्रादीनां वोत्पादयिता १२, 'पौराणानां' ति पुरातनानां कलहानां क्षमितव्यवशमितानां-मर्षितत्वेनोपशान्तानां पुनरुदीरयिता भवति १३, तथा 'सरजस्कपाणिपादो' यः सचेतनादिरजोगुण्डितेन हस्तेन दीयमानां भिक्षां गृह्णाति, तथा योऽस्थण्डिलादेः स्थण्डिलादौ सङ्क्रामन्न पादौ प्रमाष्टि अथवा यस्तथाविधे कारणे (ऽसति) सचित्तादिपृथिव्यां कल्पादिनाऽन्तरितायामासनादि करोति स सरजस्कपाणिपाद इति १४, तथा अकालस्वाध्यायादिकारकः प्रतीतः १५, तथा 'कलहकरः' कलहेहेतुभूतकर्तव्यकारी १६, तथा 'शब्दकरः' रात्रौ महता शब्देनोच्छापस्वाध्यायादिकारको गृहस्थभाषाभाषको वा १७, तथा 'झञ्झाकरो' येन येन गणस्य भेदो भवति तत्तत्करो, येन वा गणस्य मनोदुःखं समुत्पद्यते तद्भाषी १८, तथा 'सूत्रप्रमाणभोजी' सूर्योदयादस्तमयं यावदशनपानाद्यभ्यवहारी १९, एषणाअसमितश्चापि भवति-अनेषणां न परिहरति, प्रेरितश्चासौ साधुभिः कलहायते, तथाऽनेपणीयमपरिहरन् जीवोपरोधे वर्तते, एवं चात्मपरयोरसमाधिकरणादसमाधिस्थानमिदं विंशतितममिति २० । तथा घनादधयः-सप्तपृथिवीप्रतिष्ठानभूताः, सामानिकाः-इन्द्रसमानर्द्धयः साहस्रयः-सहस्राणि, बन्धतो-बन्धसमयादारभ्य बन्धस्थितिः स्थितिवन्ध इत्यर्थः, प्रत्याख्याननामकं पूर्वं नवमं, सतादीनि चैकविंशतिर्विमाननामानीति ॥ २० ॥

एकवीसं सबला पणत्ता, तंजहा-हृत्थकम्मं करेमाणे सबले मेहुणं पडिसेवमाणे सबले राइभोअणं भुंजमाणे सबले आहाकम्मं भुंजमाणे सबले सागारियं पिंडं भुंजमाणे सबले उद्देसियं कीयं आहट्टु दिज्जमाणं भुंजमाणे सबले अभिक्खणं पडियाइक्खेत्ता णं भुंजमाणे सबले अंतो छण्हं मासाणं गणाओ गणं संकम-

માણે સયલે અંતો માસસ્ત તઓ વગલેવે કરેમાણે સયલે અંતો માસસ્ત તઓ માઈઠાણે સેવમાણે સયલે
 રાયપિંડ સુજમાણે સયલે આડહિઆપ પાણાઈવાય કરેમાણે સયલે આડહિઆપ સુસાધાય વદમાણે સયલે
 આડહિઆપ અદિણાવાણ ગિણહમાણે સયલે આડહિઆપ અણતરહિઆપ પુઢવીપ ઠાણં ધા નિસીહિય ધા
 ચેતેમાણે સયલે ણવ આડહિઆ ચિત્તમતાપ પુઢવીપ ણવ આડહિઆ ચિત્તમતાપ સિલાપ કોલાવાસસિ ધા
 દાન્ના ઠાણ ધા મિજ્ઞ ધા નિસીહિય ધા ચેતેમાણે સયલે જીવપઈદિપ સપાણે સવીપ સહરિપ સડત્તિદ્દે પળગ-
 વગમદીમઠ્ઠાસતાણપ તદ્દપ્પગારે ઠાણં ધા સિજ્ઞ ધા નિસીહિય ધા ચેતેમાણ સયલે આડહિઆપ મૂલમોઅણ
 યા કવમોઅણ ધા તયામોયણ ધા પવાલમોયણ ધા પુલ્લમોયણ ધા ફલમોયણ હરિયમોયણ ધા ધૂજમાણે
 સયલે અતો સવચ્છરસ્ત વસ વગલેવે કરેમાણે સયલે અતો સવચ્છરસ્ત વસ માઈઠાણાઈ સેવમાણે સયલે
 અમિકન્થન ૨ સીતોવપવિયઢવગ્ધારિયપણિણા અસળ ધા પાળ ધા સ્વાહમ ધા સાહમ ધા પઢિગાહિતા મૂજ-
 માણે સયલે । ગિઅદિપાવરસ્ત ન સ્વવિતસત્તયસ્ત મોહિણિજ્ઞસ્ત કમ્મસ્ત પક્કધીસ્ત કમ્મસ્તા સત્તકમ્મા પ
 ત૦-અપચક્કન્થાવરણકસાપ કોહે અપચક્કન્થાવરણકસાપ માણે અપચક્કન્થાવરણકસાપ માયા અપચક્કન્થાવરણકસાપ લોમે
 પચક્કન્થાવરણકસાપ કોહે પચક્કન્થાવરણકસાપ માણે પચક્કન્થાવરણકસાપ માયા પચક્કન્થાવરણ
 કસાપ લોમે इत्थियेवे पुवेदे णपुवेदे हासे अरति रति भय सोण बुगुंछ । एकमेकाप ण ओसप्पिणीए
 पंचमण्डाओ समाओ पक्कीस पक्कीस वाससइस्साई कालेण प० तं०-दूसमा दूसमदूसमा, एगमेगाए ण

उस्सप्पिणीए पढमबितीआओ समाओ एकवीसं एकवीसं वाससहस्साइं कालेणं प० तं-दूसमदूसमाए
दूसमाए य, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं एकवीसपलिओवमाइं ठिई प०, छट्ठी
पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं एकवीस सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं एगवी-
सपलिओवमाइं ठिई प०, मोहम्मसीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं एकवीसं पलिओवमाइं ठिई प०,
आरणे कप्पे देवाणं उक्कोसेणं एकवीसं सागरोवमाइं ठिई प०, अच्छुते कप्पे देवाणं जहणेणं एकवीस सागरो-
वमाइं ठिई प०, जे देवा सिरिवच्छं सिरिदामकंडं मल्लं किट्टं चावोणतं अरणवडिंसं विमाणं देवत्ताए
उववण्णा तेसि णं देवाणं एकवीसं सागरोवमाइं ठिई प०, ते णं देवा ए०वीसाए अद्धमासाणं आणमंति वा
पाणमंति वा उस्ससंति वा नीससंति वा, तेसि णं देवा एकवीसाए वाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जइ, सं-
तेगइया भवसिद्धिआ जीवा जे एकवीसाए भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति मुच्चिस्संति परिनिव्वाइ-
स्संति सच्चदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ सूत्रं २१ ॥

अथैकविंशतितमस्थानकं, तत्र चत्वारि सूत्राणि स्थितिसूत्रैर्विना सुगमानि, नवरं शबलं-कर्वुरं चारित्रं येः क्रियाविशेषैर्भवति
ते शबलास्तद्योगात्साधवोऽपि, ते एवं-तत्र हस्तकर्म-वेदविकारविशेषं कुर्वन्नुपलक्षणत्वात्कारयन् वा शबलो भवत्येकः १ एवं मैथुनं
प्रतिसेवमानोऽतिक्रमादिभिस्त्रिभिः प्रकारैः २ तथा रात्रिभोजनं दिवागृहीतं दिवाभुक्तमित्यादिभिश्चतुर्भिर्भङ्गकैरतिक्रमादिभिश्च भुज्जान
३ तथा आधाकर्म ४ सागारिकः-स्थानदाता तत्पण्डं ५ औद्देशिकं क्रीतमाहृत्य दीयमानं (च) भुज्जानः उपलक्षणत्वात्पापमिच्छे-

घानिसुष्टप्रहरणमपीह द्रष्टव्यमिति ६, यावत्स्मरणोपापपदान्वेवमर्थतोऽवगन्तव्यानि, अमीक्षण २ प्रत्यास्यायाधुनादि सुखानः ७
 अन्त एषां मासानामेकतो गणाद्रणमन्य सङ्ग्रामन् ८ अन्तर्यासस्य श्रीनुदकलेपान् कुर्वन्, उदकलेपब नामिप्रमाणज्जलावगाहन
 मिति, ९, अन्तर्यासस्य त्रीणि मायास्थानानि, स्थानमिति—भेदः १०, राजपिण्डं सुखान् ११, आकुट्टया प्राणातिपातं कुर्वन्,
 उपेत्य शुचिव्यादिकं हिसमित्यर्थः १२, आकुट्टया मृषाबाद घटन् १३, अदद्यादान गृह्णन् १४, आकुट्टयेवानन्तर्हितायां
 शुचिव्यां स्थान वा नैपेधिक वा वेतयन् कस्योत्सर्गं स्वाध्यायमृमि वा कुर्वमित्यर्थः १५, एवमाकुट्टया सस्निग्धसरजस्कायां
 शुचिव्यां सचिचवत्यां शिलायां लेष्टौ वा कोलाबासे दारुणि, कोला-पुष्पाः तेषामावासः १६ अन्यस्मिन् तथाप्रकरे समाप्ते
 सवीजादौ स्थानादि कुर्वन् १७ आकुट्टया मूलकन्दादि सुखानः १८ अन्तः संवत्सरस्य दशोदकलक्षण यद्विकटं-जल तेन व्यापारितो-व्याप्तो यः पाणि-इतः
 रस्य दश मायास्थानानि च २० तथा अमीक्षण-यौन-पुन्येन स्त्रीतोदकलक्षण यद्विकटं-जल तेन व्यापारितो-व्याप्तो यः पाणि-इतः
 स तथा तेनाश्चन मगृह सुखान द्रबल इत्येकविक्रान्तिवमा २१। तथा निवृत्तिबादरस्य-अपूर्वकरणस्याष्टमगुणस्थानवर्धिन इत्यर्थः,
 कं वाक्यालङ्कारे क्षीप्प सप्तक्रम-अनन्तानुबन्धिवचतुष्टयदर्शनत्रयलक्षण यस्य स तथा, तस्य मोहनीयस्य कर्मणः एकविक्रान्तिः कर्माश्चा-
 अत्रत्यास्थानादिकपापद्वादशनोक्तायनवक्त्ररूपा तत्परमकृतयः सत्कर्म-सत्पावस्वं कर्म प्रकृतमिति, तथा भीवत्सं श्रीवामगण्डं मास्यं
 कृष्टिं चापोन्नत आरणावतसकं चेति पद् विमाननामानीति ॥ २१ ॥

चावीस परीसहा ५० त०-विनिगच्छापरीसहे पिषासापरीसहे सीतपरीसहे उसिणपरीसहे वसमसगपरीसहे
 अबेलपरीसहे अररपरीसहे इत्पीपरीसहे चरिआपरीसहे निसीदियापरीसहे सिआपरीसहे अकोसपरीसहे

वहपरीसहे जायणापरीसहे^{१३} अलाभपरीसहे^{१४} रोगपरीसहे^{१५} तणफासपरीसहे^{१६} जल्लपरीसहे^{१७} सक्कारपुरक्कारपरीसहे^{१८}
 पण्णापरीसहे^{२०} अपणाणपरीसहे^{२१} दंसणपरीसहे^{२२} दिट्ठिवायस्स णं बावीसं सुत्ताइं छिन्नछेयणइयाइं ससमयसु-
 त्तपरिवाडीए बावीसं सुत्ताइं अछिन्नछेयणइयाइं आजीवियसुत्तपरिवाडीए बावीसं सुत्ताइं तिक्रणइयाइं तेरा-
 सिअसुत्तपरिवाडीए बावीसं सुत्ताइं चउ हणइयाइं समयसुत्तपरिवाडीए, बावीसविहे पोग्गलपरिणामे प०
 तं०-कालवणणपरिणामे नीलवणणपरिणामे लोहियवणणपरिणामे हालिइवणणपरिणामे सुक्किल्लवणणपरिणामे सुब्भि
 गंधपंरिणामे दुब्भिगंधपरिणामे तित्तरसपरिणामे कडुयरसपरिणामे कसायरसपरिणामे अंवलरसपरिणामे
 महुररसरिणामे कक्खडफासपरिणामे मउयफासपरिणामे गुरुफासपरिणामे लहुफासपरिणामे सीतफासपरि-
 णामे उस्सिणफासपरिणामे णिद्धफासपरिणामे लुक्खफासपरिणामे अगुरुलहुफासपरिणामे गुरुलहुफास-
 परिणामे, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं बावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, छट्ठीए
 पुढवीए ऊक्कोसेणं बावीसं सागरोवमाइं ठिई प०, अहेसत्तमाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं जहणेणं
 बावीसं सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं बावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, सोह-
 म्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाणं देवाणं बावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, अचुत्ते कप्पे देवाणं बावीसं सागरो-
 वमाइं ठिई प०, हेट्ठिमहेट्ठिमगेवेज्जगाणं देवाणं जहणेणं बावीसं सांगरोवमाइं ठिई प०, जे देवा महियं
 विसृहियं विमलं पभासं वणमालं अच्चुतवडिसगं विमाणं देवत्ताए उववणणा तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं

पावीस सागरोवमाइ डिई प०, ते ण देवा ण पावीसाए अदमासएण आणमति वा पाणमति वा उस्स-
सति वा नीससति वा, तेसि ण देवाण पावीस वासमहस्सेहि आहारहे समुप्पज्झइ, सतेगइया मवसिद्धिया
जीवा जे पावीस भवगगहणेहि सिज्झस्सति बुद्धिस्सति मुचिस्सति परिनिब्बाइस्सति सख्ववुकखाणमत्तं
करिस्सति ॥ सूत्र २२ ॥

द्वारिद्वारित्वम तु स्थानं श्रुतिदार्ढ्येव, नवर सत्राणि यद् स्थितेरर्थाह, तत्र मार्गाध्यवनिर्वाहं परिपन्नन्ते इति परीपहाः,
'दिग्निष्ठ'पि पुद्गला तैव परीपहो दिग्निष्ठापरीपह इति, सहनं चास्य मर्यादानुल्लङ्घनेन, एवमन्यत्रापि १, तथा पिपासा-दृद् २
क्षीतोऽप्य प्रतीते ३-४ तथा दंष्ट्राभ मद्धकाभ दंष्ट्रमद्धका उभयेऽप्येतं चतुरिन्त्रिया महस्यामहत्कृतमैषा विज्ञेयोऽपवा दंष्ट्रो-वक्ष्यते
मक्षयमित्यर्थः, तत्रात्राना मद्धका दंष्ट्रमद्धका, एते च यूकामत्तुमत्कोटकमक्षिकादीनामुपलक्षणमिति ५ तथा बेलानां-वक्ष्याणां
बहुधननवीनावदातमुपमाणां सर्वेषां वाऽमावः अवेतत्त्वमित्यर्थः ६ अरतिः मानसो विकारः ७ स्त्री प्रतीता ८ 'चर्या' ग्रामादिष्व
नियताविहारित्वं ९ 'नैवेष्टिका' क्षोपद्रवेतरा च स्वाध्यायभूमिः १० 'द्वय्या' मनोव्यापनोद्धवसति संस्वारको वा ११ 'आक्रोद्धो'
दुर्बधन १२ 'बधो' यष्ट्यादित्वाठनं १३ 'पाचना' मिश्रणं तथाविधे प्रयोजने मार्गण वा १४ अल्पाभरोगौ प्रतीतौ १५ तुणस्पन्ने
संस्वारक्रमावे तुष्पेण क्षयानस्य १७ 'जलः' क्षरीरवत्त्वादियलः १८ सत्कारपुरस्कारो च वक्ष्यादिपूजनाभ्युत्थानादिसपादनेन सत्कारेण
वा पुरस्सरूपं-सन्मानानं सत्कारपुरस्कारः १९ ज्ञानं-सामान्येन मत्स्यादि कश्चिदज्ञानमिति ध्रुयते २० वर्धनं सम्यग्बर्धनं, सहनं चास्य
क्रियादिवादिनां विविचित्रमतभवेऽपि निबलविषयतया चारणं २१ 'प्रज्ञा' स्वयं विमर्शपूर्वको वस्तुपरिच्छेदो मतिमानविशेषभूत

इति २२। 'दृष्टिवादो' द्वादशाङ्गः, स च पञ्चधा-परिकर्म १ सूत्र २ पूर्वगत ३ प्रथमानुयोग ४ चूलिका ५ भेदात्, तत्र दृष्टिवादस्य द्वितीये प्रस्थाने द्वाविंशतिः सूत्राणि, तत्र [सर्व] द्रव्यपर्यायनयाद्यर्थसूचनात् सूत्राणि, 'छिन्नच्छेयणइयाई'ति इह यो नयः सूत्रं छिन्नं छेदेनेच्छति स छिन्नछेदनयः यथा 'धम्मो मंगलमुक्कट्ट'मित्यादिश्लोकः सूत्रार्थतः छेदनयस्थितो न द्वितीयादिश्लोकानपेक्षते, इत्येव यानि सूत्राणि छिन्नछेदनयवन्ति तानि छिन्नछेदनयिकानि, तानि च स्वसमया-जिनमताश्रिता या सूत्राणां परिपाटिः-पद्धतिस्तस्यां स्वसमयपरिपाट्यां भवन्ति तथा वा भवन्तीति, तथा 'अछिन्नच्छेयणइयाई' ति इह यो नयः सूत्रमच्छिन्नं छेदेनेच्छति सोऽच्छिन्नछेदनयो यथा 'धम्मोमंगलमुक्कट्ट'मित्यादिश्लोकोऽर्थतो द्वितीयादिश्लोकमपेक्षमाण इत्येवं यान्यच्छिन्नच्छेदनयवन्ति तान्यच्छिन्नछेदनयिकानि तानि चाऽऽजीविकसूत्रपरिपाट्यां-गोशालकमतप्रतिबद्धसूत्रपद्धत्यां तथा वा भवन्ति, अक्षररचनाविभागस्थितानप्यर्थतोऽन्योऽन्यं प्रेक्षमाणानि भवन्तीति भावना, तथा 'तिकणइयाई'ति नयत्रिकाभिप्रायाच्चिन्त्यन्ते यानि तानि नयत्रिकवन्तीति त्रिकनयिकानीत्युच्यन्ते, 'त्रैराशिकसूत्रपरिपाट्या' इह त्रैराशिका गोशालकमतानुसारिणोऽभिधीयन्ते, यस्मात्ते सर्वे त्र्यात्मकमिच्छन्ति, तद्यथा-जीवोऽजीवो जीवाजीवश्चेति, तथा लोकोऽलोको लोकालोकश्चेत्यादि, नयचिन्तायामपि ते त्रिविधनयमिच्छन्ति, तद्यथा-द्रव्यास्तिकः पर्यायास्तिकः उभयायास्तिकश्चेति, एतदेव नयत्रयमाश्रित्य त्रिकनयिकानीत्युक्तमिति, तथा 'चउक्कनइयाई'ति नयचतुष्काभिप्रायाच्चिन्त्यन्ते यानि तानि चतुष्कनयिकानि, नयचतुष्कं चैवं नैगमनयो द्विविधः-सामान्यग्राही विशेषग्राही च, तत्र यः सामान्यग्राही स सङ्ग्रहेऽन्तर्भूतो विशेषग्राही तु व्यवहारे, तदेवं सङ्ग्रहव्यवहारक्रजसूत्राः शब्दादित्रयं चैक एवेति चत्वारो नया इति, 'स्वसमये'त्यादि तथैवेति, तथा पुद्गलानाम्-अण्वादीनां परिणामो-धर्मः पुद्गलपरिणामः, स च वर्णपञ्चकगन्धद्वयरसपञ्चस्पशाष्टक-

मेवाद्रिद्विपिथा, तथा गुरुलघुगुरुलघु इति मेदद्वयधेयाद् द्वाविंशतिः तत्र गुरुलघु द्रव्य यथिर्गमाभि वाय्वादि अगुरुलघुर्यत् स्थिरं
मिदिक्षेत्र पष्ठाकारव्यवस्थितज्योतिष्कविमानादीति, तथा मद्रिवादीनि पद् विमाननामानि ॥ २२ ॥

तेवीस सुयगद्वज्रयणा प०, त०--समए थेतालिए उवसगपरिणा वीपरिणा नरयविमत्ती महावीर-
घुई कुसीलपरिमासिण^{१०} विरिए घम्मे^{११} समाही मंगे^{१२} समोसरणे^{१३} आइसहिण^{१४} गधे^{१५} जमईए^{१६} गाथा पुढरीए^{१७}
किरियाठाणा आइरपरिणा अपवक्कणाकिरिआ अणगारसुय अइइअ पालवइअ, जवुदीवेण वीवे भारइ
घासे इमीसे ण ओसप्पिणीए तेवीसाए जिणाण सुरुगमणमुहुससि केवलवरनाणवत्सणे समुत्पण्णे, जवु-
दीये ण वीवे इमीसे ण ओसप्पिणीए तेवीस तित्थकरा पुब्बमवे एद्वारसंगिणे होत्या त०--अजित समव
अभिणवण सुमई जाव पासो वट्टमाणो य, उसमे ण अरहा कोसलिए चोइसपुब्बी होत्या, जवुदीवे ण
वीवे इमीसे ओसप्पिणीए तेवीस तित्थकरा पुब्बमवे मडलिरायाणो होत्या तं०--अजित समव अभिणवण
जाव पासो वट्टमाणो य, उसमे ण अरहा कोसलिए पुब्बमवे चक्कवी होत्या, इमीसे ण रयणप्पमाए पुढ
वीए अत्येगइयाण नेरइयाणं तेवीस पलिओवमाई ठिई प०, अहेसत्तमाए ण पुढवीए अत्येगइयाण नेरइ-
याण तेवीस सागरोयमाइ ठिई प०, असुरकुमाराण देवाणं अत्येगइयाणं तेवीस पलिओवमाइ ठिई प०,
सोइहम्मीसाणाण देवाण अत्येगइयाण तेवीस पलिओवमाइ ठिई प०, हेट्टिममज्झिमगेविज्जाण देवाण जह-
ण्णेण तेवीस सागरोयमाइ ठिई प०, जे देवा हेट्टिमगेवेअपविमाणेसु वेवत्ताए उववण्णा तेसि ण देयाण

उद्धोसेणं तेवीसं सागरोवमाहं ठिई प०, ते णं देवा तेवीसाए अद्धमासाणं आणमंति वा पाणमंति वा ऊस-
संति वा नीससंति वा, तेसि णं देवाणं तेवीसाए वाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जह, संतेगइआ भवसि-
द्धिआ जीवा जे तेवीसाए भवग्गहणेहिं सिज्झस्संति बुज्झस्संति मुच्चिस्संति परिनिब्बाइस्संति सव्वदुक्खा-
णमंतं करिस्संति ॥ सूत्रं २३ ॥

त्रयोविंशतिस्थानकं सुगममेव, नवरं चत्वारि सूत्राणि अर्वाक् स्थितिस्त्रयः, तत्र सूत्रकृताङ्गस्य प्रथमे श्रुतस्कन्धे षोडशाव्यय-
नानि द्वितीये सप्त, तेषां चान्वर्थस्तदधिगमाधिगम्य इति ॥ २३ ॥

चउब्बीसं देवाहिदेवा प० तं० उसभअजितसंभवअभिणंदणसुमइपउमप्पहसुपासचंदप्पहसुविधिसीअलसिजंस-
वासुपुज्जविमलअणंतधम्मसंतिकंथुअरमल्लीमुणिसुव्वयनमिनेमीपासवद्धमाणा, बुल्लहिमवंतसिहरीणं वासहरप-
व्वयाणं जीवाओ चउब्बीसं चउब्बीस जोयणसहस्साइं णववत्तीसे जोयणसए एणं अट्ठत्तीसइभागं जोयणस्स
किंचिविसेसाहिआओ आयामेणं प० चउवीसं देवट्ठाणा सइदया प०, सेसा अहमिंदा अनिंदा अपुरोहिआ,
उत्तरायणगते णं स्वरिए चउवीसंगुलिए पोरिसिद्ध्यं णिव्वत्तइत्ता णं णिअट्ठति, गंगासिंधूओ णं महाणदीओ
पवाहे सातिरेगेणं चउवीसं कोसे चित्थारेणं प०, रत्तारत्तवतीओ णं महाणदीओ पवाहे सातिरेगे चउवीसं
कोसे चित्थारेणं पन्नत्ता, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थे० चउवीसं पलिओवमाहं० अहेसत्तमाए
पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं चउवीसं सागरोवमाहं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं चउ-

धीस पलिओवमाइ ठिई प०, सोहम्मीसाणे ण देवाणं अत्थेगइयाण चउवीसं पलिओवमाइ ठिई प०, हेट्ठि-
 मउयरिमगेवेखाण देवाण जइण्णेण चउवीस सागरोवमाइ ठिई प, जे वेया हेट्ठिममज्झिमगेवेखयचिमाणेसु
 पेउत्ताण उयवण्णा तेसि ण देवाण उकोसेण चउवीस सागरोवमाइ ठिई प०, ते णं वेया चउवीसाए अद्ध-
 मामाण आणमति वा पाणमति वा ऊससति वा णीससति वा तेसि ण देवाण चउवीसाए वाससइस्सेहिं आहारइ
 ममुप्पज्जइ, सत्तेगइया भयसिद्धिया जीवा जे चउवीसाए भयगगइणेहिं मिज्झस्सति बुज्झस्सति सुखिस्सति
 परिनिब्बाइस्सति सउयदुक्खवाणमत करिस्संति ॥ २४ ॥

चतुर्विंशतिस्थानके प० भूदाणि स्थितेः ब्राह्म, सुगमानि च, नवरं देवानाम्-इन्द्रादीनामधिका देवा पूज्यत्वादेवाधिदेवा इति,
 तथा 'जीवाओ'ति जम्बूद्वीपलक्षणवृत्तक्षेत्रस्य वर्षाणां वर्षधराणां (च) ऋज्वी सीमा जीवोच्यते, आरोपितज्याधनुर्जीवाकल्पचातु,
 तयोश्च तदुद्दिमवच्छिद्युत्तरिमत्कयोः प्रमाण २४९३२ अष्टविंशद्भागश्च योजनस्य किञ्चिद्विद्वेषाधिकः, अत्र गाथा-‘चउवीस सहस्साइ
 नव य सस् जीयणाव ववीसे । बुद्धहिमवजजीग आयामेणं कलद च ॥ १ ॥” वि, कलार्द्धमिति-एकोनविंशतिभागस्यार्द्धं, तच्चा-
 ष्टविंशद्भाग एव भवतीति चतुर्विंशतिदेशस्थानानि-देवभेदाः, वद्ध भवनपत्तीनां, अष्टो ग्यन्तराणां, पञ्च ज्योतिष्मन्नां, एकं कल्पो-
 पसमौर्मानिकानां, एतं चतुर्विंशतिः, सेन्द्राणि चमरेन्द्राद्याविष्टितानि शेषाणि, च त्रैवेयकानुपरमुरलक्षणानि अद् अद् इत्येवमिन्द्रा येषु
 तान्यहमिन्द्राणि, प्रत्यारमेन्द्रकागीत्यर्थः, अत एव अनिन्द्राणि-अविद्यमाननायकानि अपुरोहितानि-अविद्यमानद्वान्तिकर्मकारीणि,
 उपलभ्यपरत्वादस्यापि पमानसेवकजनानीति, तयोश्चराण्यगत-‘सुर्वोग्यन्तरमण्डलप्रविष्टः सूर्य कर्कसङ्क्रान्तिदिन इत्यर्थः, चतुर्विंशत्य-

ङ्गुलिकां पौरुष्यां-प्रहरे भवा छाया पौरुषीया तां छायां हस्तप्रमाणशङ्कोरिति गम्यते, 'निर्वर्त्य' कृत्वा णं वाक्यालङ्कारे 'निवर्तते' सर्वाभ्यन्तरमण्डलात् द्वितीयमण्डलमागच्छति, आह च-'आसाढमासे दुपये'त्यादि, 'पवह' इति यतः स्थानान्नदी प्रवहति-चोडु प्रवर्तते, स च पद्महृदात्तोरणेन निर्गम इह सम्भाव्यते, न पुनर्योऽन्यत्र प्रवहशब्देन मकरमुखप्रणालिनिर्गमः प्रपातकुण्डानिर्गमो वा विवक्षितः, तत्र हि जंबूद्वीपप्रज्ञप्त्यामिह च पञ्चविंशतिक्रोशप्रमाणा गङ्गादिनद्यो विस्तारतोऽभिहिताः ॥ २४ ॥

पुरिमपच्छिमगाणं तित्थगराणं पंचजामस्स पणवीसं भावणाओ पणत्ता, तं जहा-ईरिआसमिई मणगुत्ती वयगुत्ती आलोयभायणभोयणं आदाणमंडमत्तनिक्खेवणासमिई ५ अणुवीतिभासणया कोहविवेगे लोभ-विवेगे भयविवेगे हासविवेगे ५ उग्गहअणुणवणया उग्गहसीमजाणणया सयमेव उग्गहं अणुगिण्हणया साहम्मियउग्गहं अणुणविय परिमुंजणया साहारणभत्तपाणं अणुणविय पडिमुंजणया ५ इत्थीपसुपंड-गंसंसत्तगसयणासणवज्जणया इत्थीकहविवज्जणया इत्थीणं इंदियाणमालोयणवज्जणया पुन्वरयपुन्वकीलिआणं अणुसरणया पणीनहारविवज्जणया ५ सोइंदियरागोवरई चक्खिंदियरागोवरई घाणिंदियरागोवरई जिडिंभ-दियरागोवरई फासिंदियरागोवरई ५, मल्ली णं अरहा पणवीसं धणु उहुं उच्चत्तेणं होत्था, सन्वेवि दीह्वेय-हुपन्वया पणवीसं जोयणाणि उहुं उच्चत्तेणं प० पणवीसं पणवीसं गाउआणि उच्चिद्धेणं प०, दोच्चाए णं पुढवीए पणवीसं णिरयावाससयसहस्सा प० [आयारस्स णं भगवओ सच्चलिआयस्स पणवीसं अज्झयणा प० तं-सत्थपरिणणा^१ लोगविजओ^२ सीओसणीअ^३ सम्मत्तं^४ । आवंति धुयविमोह^५ उवहाणसुयं^६ महपरिणणा ॥१॥

^१ पिदेत्सण ^{११} सिञ्चिरिआ ^{१२} भासक्कयणा य चत्थ ^{१४} पाणसा । उग्गइपडिमा ^{१५} सत्तिक्कसत्तया ^{१६} भावण ^{१७} विमुत्ती ॥२॥
 निसीइउअयण पणवीसइमं । मिअणविट्ठियिगलिविए ण अपज्जत्तए ण सक्किलिठपरिणामे णामस्स कम्मस्स
 पणवीस उत्तरपयबीओ णिययत्ति-तिरियगतिनाम विगलिवियजातिनाम ओरालिअसरीरणाम तेअगस-
 रीरणाम कम्मणसरीरणाम हुअगसंठाणनाम ओरालिअसरीरणोषणनाम छेवट्टसयणनाम वणणनाम गघणाम
 रत्तणाम फात्तणाम तिरिआणुपुब्बिनाम अगुल्लुहुनाम उवघायनाम तत्तनाम धावरणाम अपज्जत्तयणाम पत्तेय-
 सरीरणाम अधिरणाम असुभणाम धुभगणाम अणावेज्जनाम अजत्तोकित्तिनाम निम्माणनाम २५, गगासिबूओ
 ण महाणवीओ पणवीसं गाळयाणि पुहुत्तेअ बुइओ घअमुइपविस्तिएण मुत्तावलिहारसठिएण पवातेण पडति,
 रत्तारत्तवइओ ण महाणवीओ पणवीस गाउयाणि पुहुत्तेण अकरमुइपविस्तिएण मुत्तावलिहारसठिएण पवातेण
 पडति, लोअविहुत्तारस्स ण पुळ्वस्स पणवीस वत्थू ५०, इमीसे ण रयणल्पभाए पुळवीए अत्थेगइयाण नेर-
 इयानं पणवीस पलिओवमाइ ठिई ५०, अइसत्तभाए पुळवीए अत्थेगइयाइ नेरइयाण पणवीस सागरोवमाइ
 ठिई ५०, असुरकुमारानं देवाण अत्थेगइयाणं पणवीसं पलिओवमाइ ठिई ५०, सोइस्मीसाणे णं देवाण
 अत्थेगइयाण पणवीस पलिओवमाइ ठिई ५०, मज्झिअभेड्डिमगेवेज्जाण देवाण जइण्णेण पणवीस सागरो-
 वमाइ ठिई ५०, जे देवा हेड्डिमउअरिमगेवेज्जगविमाणेसु देवत्ताए उअवण्णा तेसि ण देवाण उअओसेण पण-
 वीस सागरोवमाइ ठिई ५०, ते णं देवा पणवीसाए अद्धमासेहिं आणमत्ति आ पाण नत्ति वा उत्तस्सति वा

अथेगइयाणं छब्बीसं पलिओवमाइं ठिई प०, मज्झिममज्झिमगेवेज्जयाणं देवाणं जहण्णेणं छब्बीसं सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा मज्झिमहेट्ठिमगेवेज्जयविमाणेसु देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उद्धोसेणं छब्बीसं सागरोवमाइं ठिई प० ते णं देवा छब्बीसाए अद्धमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा ऊससंति वा नीससंति वा, तेसि णं देवाणं छब्बीसं वाससहस्सेहिं आहारहे समुप्पज्जइ, संतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे छब्बीसेहिं भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति मुच्चिस्संति परिनिब्बाइस्संति सव्वदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ २६ ॥

षड्विंशतिस्थानकं व्यक्तमेव, नवरं उद्देशनकाला यत्र श्रुतस्कन्धेऽध्ययने च यावन्त्यध्ययनान्युद्देशका वा तत्र तावन्त एव उद्देशनकाला-उद्देशावसराः श्रुतोपचाररूपा इति, तथा अभव्यानां त्रिपुञ्जीकरणाभावेन सम्यक्त्वमिश्ररूपं प्रकृतिद्वयं सत्तायां न भवतीति षड्विंशतिसत्कर्मांशा भवन्तीति ॥ २६ ॥

सत्तावीसं अणगारगुणा प० तं०-पाणाइवायाओ वेरमणं मुसावायाओ वेरमणं अदिन्नादाणाओ वेरमणं मेहुणाओ वेरमणं परिग्गहाओ वेरमणं सोइदियनिग्गहे चक्खिंदियनिग्गहे घाणिंदियनिग्गहे जिडिंभदियनिग्गहे फासिंदियनिग्गहे कोहविवेगे माणाविवेगे लोभविवेगे भावसच्चे करणसच्चे जोगसच्चे खमाविरागया मणसमाहरणया वयसमाहरणया पाणसंपण्णया दंसणसंपण्णया चरित्तसंपण्णया वेयणअहियासणया मारणंतीयअहियासणया, जंबुद्वीवे दीवे अभिइवज्जेहिं सत्तावीसाए णक्खत्तेहिं

त्रिष्टु'त्यादि, मिथ्यादृष्टिरेव तिर्यग्गत्यादिकाः कर्मप्रकृतीर्बध्नाति न सम्यग्दृष्टिः, तासां मिथ्यात्वप्रत्ययत्वादिति मिथ्यादृष्टिप्रहण,
 पिच्छन्त्रियो-द्वित्रिचतुरिन्द्रियाणामन्यतमः, णमित्यलङ्कारे, पर्याप्तोऽन्या अपि ब्रह्मातीत्यपर्याप्तप्रहण, अपर्याप्तक एव हेता अप्रशस्ताः
 परिवर्तमानानि ब्रह्माति, मोऽप्येता सक्लिष्टपरिणामो ब्रह्मातीति, सक्लिष्टपरिणाम इत्युक्तम्, अयमपि द्वीन्द्रियाद्यपर्याप्तकप्रायोग्यं
 ब्रह्माति, तत्र 'विगच्छिदियज्जानाम'ति कदाचित् द्वीन्द्रियजात्या सह पञ्चविंशतिः कदाचित् द्वीन्द्रियजात्या एवमितरयाऽपीति,
 'गगा' इत्यादि पञ्चविंशतिगम्यूतानि पुरुषत्वेन यः प्रपातस्तेनेति श्रेयः, 'बुद्धो'चि द्वयोर्द्विषोः पूर्वतो गङ्गा अपरत' सि-धुरि-
 त्पर्य, पश्यद्दशदिनिगते पञ्च २ योजनशतानि पूर्वतोपरि गत्वा दक्षिणामिमुखे प्रवृत्ते 'षट्सुदपविषिणं'ति षट्सुखादिव पञ्चविंश
 तिक्रोञ्चपुलविद्विकात् मरुमुलप्रणालात् प्रवृत्तेन मुक्तावलीनां मुक्तासरीणां यो हारस्तत्स्थितेन प्रपातेन-प्रपतज्जलसतानेन
 योजनप्रतोच्छ्रितस्य हिमवतोऽधोवर्तिनोः स्वकीययोः प्रपातकण्डयोः प्रपततः, एव रत्कारकवत्यौ, नवरं शिखरिवर्धरोपरिप्रतिष्ठि
 तपुण्डरीकश्चात्प्रपतत इति, तथा लोकनिन्दुसार-चतुर्वक्षपूर्वमिति ॥ २५ ॥

पृथ्वीस दसकल्पवयद्दाराण उद्देशेसणकाला प० त०-यस दसाण उ कल्पसस दस ववद्दारस्त, अभवसिद्धियाण
 जीवाण मोहणिजस्त कम्मस्त पृथ्वीस कम्मसा सतकम्भा प० त०-मिच्छतमोहणिज्ज सोलस कसाया
 इरथीवेदे पुरिसवेदे नपुसकवेदे हास अरति रति भयं सोग पुगुण, इमीसे ण रथणप्पमाए पुढवीए अरथेगइयाण
 नेरइयाण पृथ्वीस पलिओवमाइ ठिई प०, ओएससमाए पुढवीण अरथेगइयाण नेरइयाण पृथ्वीस सागरोवमाइ
 ठिई प०, अमुरकुमाराण देवाण अरथेगइयाणं पृथ्वीस पलिओवमाइ ठिई प०. सोइम्ममीमाजे णं देवाण

यत्प्रतिलेखनाक्रियां यथोक्तां सम्यगुपयुक्तः कुरुते योगसत्यं-योगानां-मनःप्रभृतीनामवितथत्वं १७ क्षमा-अनाभिव्यक्तक्रोधमान-
स्वरूपस्य द्वेषसञ्ज्ञितस्याप्रीतिमात्रस्याभावः, अथवा क्रोधमानयोरुदयनिरोधः, क्रोधमानविवेकशब्दाभ्यां तदुदयप्राप्तयोस्तयोर्निरोधः
प्रागेवाभिहित इति न पुनरुक्तताऽपीति १८ विरागता अभिष्वङ्गमात्रस्याऽभावः, अथवा मायालोभयोरनुदयो, मायालोभविवेकशब्दाभ्यां
तदुदयप्राप्तयोस्तयोर्निरोधः प्रागभिहित इतीहापि न पुनरुक्ततेति १९, मनोवाकायानां समाहरणता, पाठान्तरतः समन्वाहरणता-अकुशलानां
रोधास्त्रयः २२ ज्ञानादिसम्पन्नतास्तिष्ठः २५ वेदनातिसहनता-शीताद्यतिसहनं २६ मारणान्तिकातिसहनता-कल्याणमित्रबुद्ध्या मार-
णान्तिकोपसर्गसहनमिति २७, तथा जम्बूद्वीपे न घातकीखण्डादौ अभिजिह्वैः सप्तविंशत्या नक्षत्रव्यवहारः प्रवर्तते, अभिजिन्नक्षत्र-
स्योत्तराषाढचतुर्थपादानुप्रवेशनादिति, तथा मासो नक्षत्रचन्द्राभिवर्द्धितकृत्वादित्यमासभेदात्पञ्चविधोऽन्यत्रोक्तः, तत्र नक्षत्रमासः-
चन्द्रस्य नक्षत्रमण्डलभोगकाललक्षणः सप्तविंशतिः रात्रिन्दिवानि-अहोरात्राणि रात्रिन्दिवाग्रेणेति-अहोरात्रपरिमाणापेक्षेयं परिमाणं नतु
मर्वथा, तस्याधिकत्वाद्, आधिक्य चाहोरात्रसप्तपष्टिभागानामेकविंशत्येति, “विमाणपुढवी”ति विमानानां पृथिवी-भूमिका, तथा
वेदकसम्यक्त्वबन्धः-क्षायोपशमिकसम्यक्त्वहेतुभूतशुद्धदलिकपुञ्ज्रूपा दर्शनमोहनीयप्रकृतिस्तस्य ‘उवरओ’ति प्राकृतत्वादुद्वलको-
वियोजको जन्तुः तस्य मोहनीयकर्मणोऽष्टाविंशतिविधस्य मध्ये सप्तविंशतिरुत्तरप्रकृतयः सत्कर्मशाः सत्तायामित्यर्थः, एकस्योद्वलि-
तत्वादिति, तथा श्रावणमासस्य शुद्धसप्तम्यां सूर्यः सप्तविंशत्यङ्गुलिकां हस्तप्रमाणशङ्कोरिति गम्यते पौरुषी छायां निर्वर्त्य दिवस-
क्षेत्रं-रविकरप्रकाशमाकाशं निवर्द्धयन्-प्रकाशहान्या हानिं नयन् रजनीक्षेत्रम्-अन्धकाराक्रान्तमाकाशमभिष्वङ्गयन्-प्रकाशहान्या वृद्धिं
नयन्-चारं, चरति-व्योममण्डले भ्रमणं करोति, अयमत्र भावार्थः-इह किल स्थूलन्यायमाश्रित्य आपाढ्यां चतुर्विंशत्यङ्गुलप्र-

सयवहारे यदृति, पगमेगे ण णक्खसमासे सत्तावीमाहिं राइवियाहिं राइवियगेण प०, सोइम्मीसाणेसु
 कप्पेसु थिमाणपुट्ठी सत्तावीस जोयणासयाइं याइहेण प०, वेयगसम्मत्तबन्धोवरयस्स णं मोइणिज्जस्स
 कम्मस्स सत्तावीस उत्तरपगदीओ सतकम्मसा प०, सावणसुद्धसत्तमीसु ण सूरिए सत्तावीसगुलिय पोरि-
 सिच्छाय गिअत्तइस्ता ण दिवसत्तेत्त नियदेमाणे रयणिलेत्त अभिणिवहमाणे बार चरइ, इमीसे ण रयण
 प्पमाए पुढवीण अत्थेगइयाण नेरइयाण सत्तावीस पळिओवमाइं ठिई प०, अइत्तत्तमाए पुढवीए अत्थेगइ
 याण नेरइयाण सत्तावीस सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराण देवाण अत्थेगइयाण सत्तावीस पळिओ
 यमाइं ठिई प०, सोइम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्थेगइयाण देवाण सत्तावीस पळिओवमाइं ठिई प०, मज्झि-
 मउयरिमगेवेज्जयाण देवाण जइण्णेण सत्तावीस सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा मज्झिमगेवेज्जयविमाणेसु
 देवत्ताए उववण्णा तेसि ण देवाणं उल्लोसेण सत्तावीस सागरोवमाइं ठिई प०, ते ण देवा सत्तावीसाए
 अद्धमासेहिं आणमति वा पाणमति वा उत्तससति वा नीससति वा, तेसि ण देवाण सत्तावीस वाससइस्सेहिं
 आहारद्वे समुप्पज्जइ, सतेगइया भयसिद्धिया जीवा जे सत्तावीसाए भयगइणेहिं सिज्जिस्सति पुज्जिस्सति
 मुथिस्सति परिनिब्बाइस्सति सम्मदुक्ख्वाणमत करिस्सति ॥ २७ ॥

सप्तविंशतिस्थानमपि व्यक्तमेव, केवलं पदं यत्राणि सितेरर्थाः, तत्र अनगाराणां-साधूनां गुणाः-चारित्रविशेषरूपाः अनगर-
 गुणाः, तत्र महाव्रतानि पञ्चेन्द्रियनिग्रहाश्च पञ्च क्रोधादिविवेकभत्त्वारः सत्यानि त्रीणि, तत्र भावसत्य-श्रुदान्तरात्मता करणसत्य-

जीवे णं देवगइम्मि बंधमाणे नामस्स कम्मस्स अट्ठावीसं उत्तरपगडीओ णिबंघति, तं०-देवगतिनामं पंचि-
 दियजातिनामं वेउव्वियसरीरनामं तेयगसरीरनामं कम्मणसरीरनामं समचउरंससंठाणनामं वेउव्वियसरीरंगो-
 वंगणामं वणणनामं गंधणामं रसणामं फासनामं देवाणुपुव्विणामं अगुरुलहुनामं उवघायनामं पराघायनामं
 उस्सासनामं पसत्थविहायोगइणामं तसनामं बायरणामं पज्जत्तनामं पत्तेयसरीरनामं थिराथिराणं सुभासु-
 भाणं आएज्जाणाएज्जाणं दोण्हं अणयरं एगं नामं णिबंघइ जसोकित्तिनामं निम्माणनामं, एवं चैव नेरइ-
 आवि, णाणत्तं अप्पसत्थविहायोगइणामं हुंडगसंठाणनामं अथिरणामं दुब्भगणामं असुभनामं दुस्सरनामं
 अणादिज्जणामं अजसोकित्तीणामं निम्माणनामं, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं
 अट्ठावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, अहे सत्तमाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं अट्ठावीसं सागरोवमाइं
 ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं अट्ठावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु-
 देवाणं अत्थेगइयाणं अट्ठावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, उवरिमहेट्ठिमगेवेज्जयाणं देवाणं जहणणेणं अट्ठावीसं
 सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा मज्झिमउवरिमगेवेज्जएसु विमाणेसु देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उक्को-
 सेणं अट्ठावीसं सागरोवमाइं ठिई प०, ते णं देवा अट्ठावीसाए अद्धमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा
 ऊससंति वा नीससंति वा, तेसि णं देवाणं अट्ठावीसाए वाससहस्सेहिं आहारुहे समुप्पज्जइ, संतेगइया
 भवसिद्धिया जीवा जे अट्ठावीसाए भवगगहणेहिं सिज्झस्संति बुज्झस्संति मुच्चिस्संति परिनिव्वाइस्संति
 सब्बदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ २८ ॥

माणा पौष्पीच्छया भवति, दिनसप्तके सातिरेक छायाऽऽयुल वर्द्धते, ततश्च भावणशुद्धसप्तम्यामङ्गुलत्रयं वर्द्धते, सातिरेकैकविधवित्तमदिनस्याप्तस्याः, तदेवमापादयाः सत्कैरङ्गुलैः सह सप्तविधवित्तङ्गुलानि भवन्ति, निश्चयतस्तु कर्कसकृन्तोरारम्य यत्सातिरेकैकविधवित्तित्तमं दिनं तत्रोक्तरूपा पौष्पीच्छया भवति ॥ २७ ॥

अट्टावीसविधे आयारपकल्पे प० त०-मासिआ आरोषणा सपचराईमासिया आरोषणा सवसराईमासिआ आरोषणा एव चैव दोमासिआ आरोषणा सपचराईदोमासिया आरोषणा एव तिमासिआ आरोषणा चउमासिया आरोषणा उवधयाईया आरोषणा अणुवधयाईया आरोषणा कसिणा आरोषणा अकसिणा आरोषणा एतावता आयारपकल्पे एताव ताव आयारियन्वे, भवसिद्धियाण जीवाण अत्थेगइयाण मोहणिज्जत्स कम्मत्स अट्टावीस कम्मसा सतकम्मा प० त०-सममत्तवेअणिज्ज मिच्छत्तवेअणिज्जं सम्ममिच्छत्तवेअणिज्जं सोलस कसाया एव णोकसाया, आग्निणिपोद्धियणाणे अट्टावीसइविधे प० त०-सोइदियअत्थावगगे चक्खिअत्थावगगे चार्णिदियअत्थावगगे जिहिमदियअत्थावगगे फासिदियअत्थावगगे णोइदियअत्थावगगे सोइदियवज्जणे गगेधार्णिदियवज्जणोगगे जिहिमदियवज्जणोगगे फासिदियवज्जणोगगे सोतिदियइइहा चक्खिअत्थावगगे चार्णिदियइइहा जिहिमदियइइहा फासिदियइइहा णोइदियइइहा सोतिदियइइहा चार्णिदियावाए जिहिमदियावाए फासिदियावाए णोइदियावाए चार्णिदियावाए चार्णिदियधारणा जिहिमदियधारणा फासिदियधारणा णोइदियधारणा, ईसाणे ण कल्पे अट्टावीस विमाणावाससयसइस्ता प०,

जीवे णं देवगइम्मि वंघमाणे नामस्स कम्मस्स अट्ठावीसं उत्तरपगडीओ णिबंघति, तं०-देवगतिनामं पंचि-
 दियजातिनामं वेउव्वियसरीरनामं तेयगसरीरनामं कम्मणसरीरनामं समचउरंससंठाणनामं वेउव्वियसरीरंगो-
 वंगणामं वण्णणामं गंधणामं रसणामं फासनामं देवाणुपुव्विणामं अगुरुलहुनामं उवघायनामं पराघायनामं
 उरसासनामं पसत्थविहायोगइणामं तसनामं बायरणामं पल्लत्तनामं पत्तेयसरीरनामं थिराथिराणं सुभासु-
 भाणं आपएज्जाणाएज्जाणं दोण्हं अण्णयरं एगं नामं णिबंघइ जसोकित्तिनामं निम्माणनामं, एवं चैव नेरइ-
 आवि, णाणत्तं अप्पसत्थविहायोगइणामं हुंडगसंठाणनामं अथिरणामं दुब्भगणामं असुभनामं दुस्सरनामं
 अणादिज्जणामं अजसोकित्तीणामं निम्माणनामं, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं
 अट्ठावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, अहे सत्तमाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं अट्ठावीसं सागरोवमाइं
 ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं अट्ठावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु-
 देवाणं अत्थेगइयाणं अट्ठावीसं पलिओवमाइं ठिई प०, उवरिमहेट्ठिमगेवेज्जयाणं देवाणं जहण्णेणं अट्ठावीसं
 सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा मज्झिमउवरिमगेवेज्जएसु विमाणेसु देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उक्को-
 सेणं अट्ठावीसं सागरोवमाइं ठिई प०, ते णं देवा अट्ठावीसाए अद्धमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा
 ऊससंति वा नीससंति वा, तेसि णं देवाणं अट्ठावीसाए वाससहस्सेहिं आहारुडे समुप्पज्जइ, संतेगइया
 भवसिद्धिया जीवा जे अट्ठावीसाए भवगहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति मुच्चिस्संति परिनिब्वाइस्संति
 सब्बदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ २८ ॥

अष्टाविंशतिस्थानकमपि व्यक्त, नवरमिह पञ्च स्थितेः प्राक् सत्राणि, तत्र आचारः प्रथमाङ्गं तस्य प्रकल्प्य अभ्ययनविशेषो निन्दी-
 यमित्यपराभिधानं आचारस्य वा—साध्याचारस्य धानादिविषयस्य प्रकल्पो—व्यवस्थापनमित्याचारप्रकल्पः, तत्र क्वचिद् धानाद्याचा-
 रविषये अपरापमापन्नस्य कस्यापि प्रायश्चित् दत्त, पुनरन्यमपराधविशेषमापन्नस्तत्स्वयैव प्राक्तने प्रायश्चित्ते मासवहनयोग्य मासिक
 प्रायश्चित्तमरोपितमित्येव मानिक्यारोपणा भवति, तथा पञ्चरात्रिकश्राद्धयोग्य मासिकश्राद्धयोग्य चापराधव्यमापन्नस्ततः पूर्वदत्ते
 प्रायश्चित्ते सपञ्चरात्रिमिकप्रायश्चित्तोपणात्सपञ्चरात्रमासिक्यारोपणा भवति, एव मासिक्यारोपणा पदं ६ एवं द्विमासिक्यः ६
 त्रिमासिक्यः ६ चतुर्मासिक्योऽपि ६ चतुर्विंशतिरारोपणाः, तथा सार्द्धदिनद्वयस्य पक्षस्य शोषघातनेन लघूनां मासादीनां प्राचीन
 प्रायश्चित्ते आरोपणा उपधातिक्त्वारोपणा, यदाह—“अद्वेज छिन्नसेस पुण्ड्रदेष्ण तु संजुय क्रांतं । देज्वा य लहुयदाणं गुरुदाणं तच्चिय
 केव ॥ १ ॥” नि यथा मासम् १५ पञ्चविंशतिकार्द्धं च सार्द्धद्वादश सर्वमीलने सार्द्धसप्तविंशतिरिति लघुमासः, तथा मासद्वयार्द्धं
 मानो मासिकस्यार्द्धं पक्ष उभयमीलने सार्द्धो मास इति लघुद्विमासिकं २५ तथा तेषामेव सार्द्धदिनद्वयाद्यनुवधानेन गुरुणामारोपणा
 अनुवृत्त्यातिकारोपणा २६, तथा यावतोऽपराधानापन्नस्तावतीनां तच्छुद्धीनामारोपणा कृत्स्नारोपणा २७ तथा बहूनपराधानापन्नस्य
 पम्मासान्तं तप इति कृत्वा पम्मासाधिकं तपकर्म तेष्वेवान्तर्भाव्य श्रेयमारोप्यते यत्र सा अकृत्स्नारोपयेत्यष्टाविंशतिः २८, एतच्च
 मम्यगु निन्दीयविंशतिवर्तमोर्देवकावगम्यम्, अत्रैव निगमनमाह—एतावतास्तावदाचारप्रकल्पः, इह स्थानके आरोपणामाधित्य विषयि
 तोऽन्यथा तद्व्यतिरेकेणाऽपि तस्योषधातिक्रानुवृत्त्यातिकरूपस्य भावात्, अथैवावधानेनाऽप्य तावदाचारप्रकल्पः, श्रेयस्याऽत्रैवाऽन्तर्भा-
 वात्, तथा एतावदावदाचीरव्यमित्यपि, तथैव देवगतिश्रेष्ठे स्थिरास्थिरयोः शुभाशुभयोरौदायानादेययोश्च परस्परं विरोधित्वेनैकदा

बन्धाभावाद्वदन्यतरद्भ्रतीत्युक्तं, तत्र चैकशब्दग्रहणं भाषामात्र एवाऽवसेयमिति, नारकसूत्रे विशतिस्ता एव प्रकृतयोऽष्टानां तु स्थाने अष्टावन्या बध्नाति, एतदेवाह—‘एवं चेवे’ त्यादि, नानात्वं विशेषः ॥ २८ ॥

एगूणतीसइविहे पावसुयपसंगे णं प० तं—भोमे सुमिणे अंतरिक्खे अंगे सरे वंजणे लक्खणे, भोमे ति विहे प० तं० सुत्ते त्विती वत्तिए, एवं एक्केत्तं ति विहं, विकहाणुजोगे विज्जाणुजोगे मंताणुजोगे जोगाणुजोगे अणत्तिथियपवत्ताणुजोगे, आसाहे णं मासे एगूणतीसराइदिआहं राइदियगणं प०, (एवं चेव) भइवए णं मासे कत्तिए णं मासे पोसे णं मासे फग्गुणे णं मासे वइसाहे णं मासे, चंददिणे णं एगूणतीसं सुहुत्ते सातिरेगे सुहुत्तगणेणं प०, जीवे णं पसत्थज्झवसाणजुत्ते भविए सम्मदिट्ठी तित्थकरनामसहिआओ णामस्स णियमा एगूणतीसं उत्तरपगडीओ निबंघित्ता वेमाणिएसु देवेषु देवत्ताए उववज्जइ, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं एगूणतीसं पलिओवमाइं ठिई प०, अहे सत्तमाए पुढवीए अत्थेगइयाणं नेरइयाणं एगूणतीसं सागरोवमाइं ठिई प०, असुरकुमाराणं देवाणं अत्थेगइयाणं एगूणतीसं पलिओवमाइं ठिई प०, सोहम्मसीसाणेसु कप्पेसु देवाणं अत्थेगइयाणं एगूणतीसं पलिओवमाइं ठिई प०, उवरिममज्झिमगेवेज्जयाणं देवाणं जहण्णेणं एगूणतीसं सागरोवमाइं ठिई प०, जे देवा उवरिमहेट्ठिमगेवेज्जयविमाणेसु देवत्ताए उववण्णा तेसि णं देवाणं उक्कोसेणं एगूणतीसं सागरोवमाइं ठिई प०, ते णं देवा एगूणतीसाए अद्धमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा ऊससंति वा नीससंति वा तेसि णं देवाणं एगूणतीसं वाससहस्सेहिं आहारइ

समुत्पन्नम्, मतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे एगुणतीसभवगइणेहिं सिद्धिस्तसति बुद्धिस्तसति मुधिस्तसति परिनिव्याइस्सति मन्थदुयव्वाणमत करिस्सति ॥ सूत्र २९ ॥

एतेनश्चिद्वचनमस्थानकमपि व्यक्तमेव, नवरं नवेह स्रग्गणि स्थितेः माहं तत्र पापोपादानानि भुतानि पापभुतानि तेषां प्रमद्व-नयाऽऽमेरनारूपं पापभुतप्रसङ्गः, स च पापभुतानामेकोनश्चिद्विषयत्वात् तद्विषय उक्तः, पापभुतविषयतया पापभुतान्येवोच्यन्ते, अत एवाह-‘भोमे’ त्यादि, तत्र भौम भूमिधिकारफलाभिधानप्रधान निमित्तशास्त्र तथा ‘उत्पातं’ सहजवधिरवृष्ट्यादिलक्षणोत्पातफलनिरूपक निमित्तशास्त्रं, एवं स्वप्न-स्वप्नफलविमर्षकं, ‘अन्तरिक्षम्’ आकाशप्रमथग्रहपुद्गलमेदादिमाधफलनिवेदकं अङ्गद्वारीसारपरममाणस्यन्दितादिविकारफलोद्भावक ‘स्वरं’ जीवानीवादिकाभितस्वस्वरूपफलाभिधायकं व्यञ्जन-मपादिब्यञ्जनफलोपदर्शकलक्षण-लाञ्छनापनेकविषयलक्षणव्युत्पादकमित्यष्टौ, एतान्वेव सूत्रवृत्तिवार्तिकमेवावबुधिविद्वत्तिः, तत्राङ्गवर्जितानामन्येषां सूत्र सदृशप्रमाणं वृत्तिवचनप्रमाणा वार्तिक-वृत्त्यन्यस्यानुरूप कोटिप्रमाण, अङ्गस्य तु सूत्र लर्थं वृत्तिः कोटी वार्तिकमपरिमितमिति, तथा विरूपानुयोग -अर्थरूपमोपायश्रुतिपादनपराणि कामन्दकशास्त्रादयानादिनि शारतादीनि वा शास्त्राणि २५ तथा विद्यानुयोगो-रोहिणीप्रभृतिनियामाधनाभिधायकानि शास्त्राणि २६ मन्त्रानुयोगभेदकादिमन्त्रसाधनोपायशास्त्राणि २७ योगानुयोगो-यन्त्रीकरणदियोगाभिधायकानि हरमण्डलादिशास्त्राणि २८ अन्यतीर्थिकग्याः-कपिलादिभ्यः सकाशादः प्रवृत्तः स्वकीयाचारवस्तुतत्त्वानामनुयोगो-विगार’ तत्पुरुषस्मरणार्थः शास्त्रसन्दर्भः इत्यर्थः सोऽन्यतीर्थिकप्रवृत्तानुयोग इति २९। तथाऽऽप्यादादय एकान्तरिता पण्मासा एकोनश्चिद्विदा इति-रात्रिदियमपरिमाणेन भवन्ति स्थूलन्यायन, कृष्णे पक्षे प्रत्येकं रात्रिन्दिवस्यैकस्य घृणाष्ट, आह च-“आसादबहुलपक्षे

भद्रवए कचिए य पोसे य । फलगुणवइसाहेसु य बोद्धव्या ओमरत्ताओ” ॥ १ ॥ ति [आपाढकृष्णपक्षे भाद्रपदे कार्तिके च पौषे च । फाल्गुने वैशाखे च बोद्धव्या अवसरात्रयः ॥ १ ॥] इयमत्र भावना-चन्द्रमासो हि एकोनत्रिंशद्दिनानि दिनस्य च द्विषष्टि-
 भागानां द्वात्रिंशत्, ऋतुमासश्च त्रिंशदेव दिनानि भवन्तीति चन्द्रमासापेक्षया ऋतुमासोऽहोरात्रद्विषष्टिभागानां त्रिंशता साधिको
 भवति, ततश्च प्रत्यहोरात्रं चन्द्रदिनमेकैकेन द्विषष्टिभागेन हीयते इत्यवसीयते, एवं द्विषष्ट्या चन्द्रदिवसानामेकपट्यहोरात्राणां भवती-
 त्येवं सातिरेके मासद्वये एकमवमरात्रं भवतीति, विशेषस्त्विह चन्द्रग्रहोपरवसेय इति, तथा ‘चंद्रदिणे णं’ ति चन्द्रदिनं-प्रतिपदादिका
 तिथिः तच्चैकोनत्रिंशत् मुहूर्त्ताः सातिरेकमुहूर्त्तपरिमाणेनेति, कथं ? यतः किल चन्द्रमास एकोनत्रिंशद्दिनानि द्वात्रिंशच्च दिनद्विष-
 ष्टिभागा भवन्ति, ततश्चन्द्रदिनं चन्द्रमासस्य त्रिंशता गुणेन मुहूर्त्तराशीकृतस्य त्रिंशता भागहारे एकोनत्रिंशन्मुहूर्त्ता द्वात्रिंशच्च मुहूर्-
 तस्य द्विषष्टिभागा लभ्यन्त इति, तथा जीवः प्रशस्ताध्यवसानादिविशेषणो वैमानिकेऽबुत्पचुकामो नामकर्मण एकोनत्रिं-
 शदुत्तरप्रकृतीर्बध्नाति, ताश्चेमाः-देवगतिः १ पञ्चेन्द्रियजातिः २ वैक्रियद्वयं ४ तैजसकर्मणशरीरे ६ समचतुरस्र संस्थानं ७ वर्णादि-
 चतुष्कं ११ देवानुपूर्वी १२ अगुरुलघु १३ उपधातं १४ पराधातं १५ उच्छ्वासं १६ प्रशस्तविहायोगतिः १७ त्रसं १८ वादरं १९

पर्याप्तं २० प्रत्येकं २१ स्थिरास्थिरयोरन्यतरत् २२ शुभाशुभयोरन्यतरत् २३ सुभगं २४ सुस्वरं २५ आदेयानादेययोरन्यतरत् २६

यशःकीर्त्यशकीर्त्योरिकतरं २७ निर्माणं २८ तीर्थकरश्चेति ॥ २९ ॥

तीसं मोहणीयठाणा प० तं-जे यावि तसे पाणे, वारिमज्जे विगाहिआ । उदएण कम्मा मारेई, महामोहं पकुब्बइ ॥१॥ सीसावेढेण जे केई, आवेढेइ अभिक्खणं । तिब्वासुभसमायारे, महामोहं पकुब्बइ ॥ २ ॥

પાણિના સપિદિસ્તાણ, સોપમાવરિય પાણિણ। અતોનર્દત મારેઈ, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥૩॥ જાયતેયં સમારન્મ,
 યદુ ઓર્નભિયા જણ। અતોપૂમેણ મારેઈ [જા], મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥૪॥ સિસ્સમ્મિ જે પહુણઈ, ઉત્તમગમ્મિ
 વેયસા। યિમદ્ર મરુપ્પ ફાલે, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥૫॥ પુણો પુણો પણિધિય, હરિસ્તા ઉવહસે જણ। ફલેણ
 અબુયા વળેણ, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૬ ॥ ગુહાયારી નિગુહિજ્ઞા, માય માયાણ છાયણ। અસઘવાઈ ણિણહાઈ,
 મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૭ ॥ ઘસેઈ જો અમૂણ, અકમ્મ અત્તકમ્મુણા। અબુવા તુમ કાસિત્તિ, મહામોહ પકુ-
 બ્ધઈ ॥ ૮ ॥ જાણમાણો પરિસજો, સઘામોસાણિ માસઈ। અક્ક્ષીણહમે પુરિસે, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૯ ॥
 અણાપગસ્સ નયવ, વારે તસ્સેવ ધંસિયા। ચિત્તલ વિકલ્લોમહસાણ, કિલા જ પઢિવાહિર ॥૧૦॥ ઉવગસ્સતપિ
 દ્વપિત્તા, પઢિલોમાઈ વગ્ગુહિં। મોગમોગે વિચારેઈ, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૧૧ ॥ અકુમારમૂણ જે કેઈ,
 કુમારમૂણ્ઠિઈ વય। રૂપીઈ ગિદ્દે વસણ, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૧૨ ॥ અવમચારી જે કેઈ,
 ધમચારીત્તિઈ વય। ગરહેચ્ચ ગર્વા મરુહે, વિસ્સરં નયઈ નવ ॥ ૧૩ ॥ અપ્પણો અહિય વાલે, માયામોસ યદુ
 મસે। રૂપીવિસયગેહીણ, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૧૪ ॥ ૧૨ ॥ જ નિસ્સિય ઉબ્બહઈ, જત્તસાહિગમેણવા। તત્તસ
 લુન્નમહ વિક્કમ્મિ, મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૧૫ ॥ ૧૩ ॥ રૂપેણ અબુવા ગામેણ, અણિસરે રૂપરીકણ। તત્તસ
 સપયહીણસ્સ, સિરી અતુલમાગયા ॥ ૧૬ ॥ રૂપાવોસેણ આવિદ્ધે, કલુસાવિલચેયસે। જે અતરાજ વેપઈ,
 મહામોહ પકુબ્ધઈ ॥ ૧૭ ॥ ૧૪ ॥ સપ્પી જહા અટ્ટહ, મસાર જો વિહિસઈ। સેણાવઈ પસત્થાર, મહામોહ

પકુન્વહ ॥ ૧૮ ॥ ૧૫ ॥ જે નાયગં ચ રદ્ધસ્સ, નેયારં નિગમસ્સ વા । સેટ્ઠિં બહુરવં હંતા, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૧૯ ॥ ૧૬ ॥ બહુજણસ્સ ણેયારં, દીવં તાણં ચ પાણિણં । ઇયારિસં નરં હંતા, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૦ ॥ ૧૭ ॥
 ઉવટ્ઠિયં પહિવિરયં, સંજયં સુતવસ્સિયં । બુદ્ધમ્મ ધમ્માઓ ભંસેહ, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૧ ॥ ૧૮ ॥
 તહેવાળંતણાણીણં, જિણાણં વરદંસિણં । તેસિં અવણં વાલે, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૨ ॥ ૧૯ ॥ નેયાહઅસ્સ
 મગ્ગસ્સ, ડુદ્ધે અવયરૂં વહું । તં તિપ્પયંતો ભાવેહ, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૩ ॥ ૨૦ ॥ આયરિયુવજ્ઞાણં
 સુયં વિણયં ચ ગાહિણં । તે ચેવ ચિંસરૂં વાલે, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૪ ॥ ૨૧ ॥ આયરિયુવજ્ઞાણં, સમ્મં
 નો પહિતપ્પહ ॥ અપ્પહિપૂય થંદ્દે, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૫ ॥ ૨૨ ॥ અવહુસ્સુણં જે કેહ, સુણં પવિકત્થહ ॥ સજ્ઞા-
 યવાયં વયહ, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૬ ॥ ૨૩ ॥ અતવસ્સીણં જે કેહ, તવેણ પવિકત્થહ ॥ સન્વલોયપરે તેણે,
 મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૭ ॥ ૨૪ ॥ સાહારણહા જે કેહ, ગિલાણમ્મિ ઉવટ્ઠિણં । પન્નૂ ણ કુણં કિચ્ચં, મજ્ઞંપિ
 સે ન કુન્વહ ॥ ૨૮ ॥ સઠે નિયડીપણાણે, કલુસાલચેયસે । અપ્પણો ય અબોહીય, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૨૯ ॥ ૨૫ ॥
 જે અ આહમ્મિણં જોણ, સંપઓજે પુણો પુણો । સહાહેં સહીહેં, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૩૦ ॥ ૨૬ ॥
 માણુસ્સણં ભોણ, અદુવા પારલોહણં । તેજતિપ્પયંતો આસયહ, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૩૧ ॥ ૨૭ ॥ જે અ
 વણો, દેવાણં બલવીરિયં । તેસિં અવણં વાલે, મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૩૨ ॥ ૨૮ ॥ અપસ્સાણો પસ્સામિ,
 મહામોહં પકુન્વહ ॥ ૩૩ ॥ ૨૯ ॥

दये जयले य गुञ्जगे । अण्णाणी जिणपयद्दी, महामोह पङ्कुअवइ ॥ ३४ ॥ ३० ॥ येरे ण मयियपुत्ते तीस
 यासाइ सामणणपरियाय पाउणिता सिद्धे बुद्धे जाव सव्ववुक्खप्पहीणे, एगमेगे ण अहोरेत्ते तीसमुद्धत्ते
 मुद्धत्तगेण प०, एयसि ण तीसाए मुद्धत्ताण तीस नामवेज्जा प० त०-रोहे सत्ते भित्ते षाऊ सुपीए ५ अमि-
 ण्दे माहिं दे पल्लवे यमे सवे १० आणदे विजाए विस्ससेणे पायाबवे उवस्समे १५ ईसाणे तट्टे भाविअप्पा
 वेसमणे वस्सणे २० सत्तरिसमे गंघब्बे अग्गिबेसायणे आतवे आधत्ते २५ तट्टवे भूमहे रित्तमे सव्वट्टसिद्धे
 रक्खत्ते ३०, अरे ण अरइ तीस घणुइ उट्ट उचत्तेण होत्था, सइस्सारत्त ण देविंवत्त देवरण्णे तीस सामा-
 णियसाइत्तीओ प०, पात्ते ण अरइ तीस वासाइ अगारवासमज्जे वसित्ता अगाराओ अणगारिय पव्व-
 इण, समणे भगव महावीरे तीस वासाइ अगारवासमज्जे वसित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वइए, रयणप्प-
 माण ण पुट्टवीए तीस निरयायाससयसइत्ता प० इमीत्ते ण रयणप्पमाए पुट्टवीए अत्थेगइयाण नेरइयाण
 तीस पल्लिओयमाइ ठिई प०, अहेसत्तमाए पुट्टवीए अत्थेगइयाण नेरइयाण तीस सागरोवमाइ ठिई प०,
 असुरकुमाराण देवाण अत्थेगइयाण तीस पल्लिओवमाइ ठिई प०, उवरिमउवरिमगेवेज्जाणं देवाण जइण्णेण
 तीस सागरोयमाइ ठिई प० जे देवा उवरिममज्जिमगेवेज्जाएसु धिमाणेसु देवत्ताए उव्वण्णा तेसि ण देवाण
 उओत्तेण तीस सागरोवमाइ ठिई प०, ते ण देवा तीसाए अब्बमासेहिं आणमति वा पाणमति वा उस्ससति
 वा नीससति वा, तेसि ण देवाण तीसाए वाससइत्तेहिं आहारट्टे समुज्जअइ, सत्तेगइया भवसिद्धिया

जीवा जे तीसाए भवगहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति सुचिस्संति परिनिब्वाइस्संति सब्बदुक्खाणमंतं करिस्संति ॥ सूत्रं ३० ॥

त्रिंशत्तमं स्थानके सुगमम्, नवरं स्थितैरवर्गणैः सूत्राणि, तत्र मोहनीयं सामन्येनाष्टप्रकारं कर्म विशेषतश्चतुर्थी प्रकृतिः तस्य स्थानानि-निमित्तानि मोहनीयस्थानानि, तथा ‘जे आवि तसे’ इत्यादि श्लोकः, यश्चाऽपि त्रसान् प्राणान्-स्र्यादीन् वारिमध्ये विगाह्य-प्रविश्योदकेन शस्त्रभूतेन मारयति कथं १, आक्रम्य पादादिना स इति गम्यते मार्यमाणस्य महामोहोत्पादकत्वात्सङ्किष्ट-चित्तत्वाच्च भगवत्तदुःखवेदनीयमात्मनो महामोहं प्रकरोति-जनयति १ तदेवंभूतं त्रसमारणेनैकं मोहनीयस्थानमेवं सर्वत्रेति । ‘सीसा’ श्लोकः, शीर्षावेष्टेन-आर्द्रचर्मादिमयेन यः कश्चिद्वेष्टयति स्रयादित्रसानिति गम्यते अभीक्ष्णं-भृशं तीव्राशुभसमाचारः स इत्यस्य गम्यमानत्वात्स मार्यमाणस्य महामोहोत्पादकत्वेन आत्मनो महामोहं प्रकुरुत इति २, यावत्क्रणात् केषुचित्सूत्रपुस्तकेषु शेषमोहनी-यस्थानाभिधानपराः श्लोकाः, सूचिताः, केषुचित् दृश्यन्त एवेति ते व्याख्यायन्तै-पाणिना-हस्तेन संपिधाय-स्थगयित्वा, किं तत् १-‘श्रोतो रन्ध्रं सुखमित्यर्थः तथा आवृत्य-अवरुध्य प्राणिनं ततः अन्तर्नदन्तं-गलमध्ये रवं कुर्वन्तं घुरघुरायमाणमित्यर्थः, मारयति स इति गम्यते, महामोहं प्रकरोतीति तृतीयं ३, ‘जाततेजसं’ वैश्वानरं ‘समारम्भ्य’ प्रज्वाल्य ‘वंहुं’ प्रभूतं ‘अवरुध्य’ महामण्डपवाटादिषु प्रक्षिप्य ‘जनं’ लोकं अन्तःमध्ये धूमेन-बह्मिलिङ्गेन अथवा अन्तर्धूमो यस्यासावन्तर्धूमस्तेन जाततेजसा विभक्तिपरिणा-मात् मारयति योऽसौ महामोहं प्रकरोति चतुर्थं ४, शीर्षे शिरसि यः ग्रहन्ति-खड्गमुद्रादिना प्रहरति प्राणिनीमिति गम्यते, किंभूते स्वभावतः शिरसि १-‘उत्तमाङ्गे’ सर्वावयवानां प्रधानावयवे तद्विधातेऽवरुणं मरणात् चेतसा-सङ्किष्टेन मनसा न यथाकथञ्चिदि-

त्पर्यं तथा विमज्ज्य मस्तकं प्रकटप्रहारदानेन स्फोटयति-विदारयति ग्रीवादिकं कायमपीति गम्यते, स इत्यस्य गम्यमानत्वात् महा
 मोह प्रकरोतीति पञ्चम ५ । पौन पुन्येन प्रणिधिना-मायया यथा वाणिज्यकादिवेष विधाय गलकर्षका पथि गच्छता सह गत्वा
 विजन मारयति तथा हत्वा-विनाशय इति गम्यते उपरिसेत् आनन्दातिरेकात् 'जन' मूर्खलोकं हन्यमान, क्लृप्त इत्वा १- 'फलेन'
 योगमाचिनेन मातुलिङ्गादिना 'अदुषा' अथवा दण्डेन प्रसिद्धेन स इति गम्यते, महामोह प्रकरोतीति पष्ठम् ६ । 'गूढाचारी' मच्छ-
 धानाचारवान् निगूहयेत्-गोपयेत्, स्वकीय मच्छन्न दुष्टमाचार तथा भार्या परकीयां मायया स्वकीयया छादयेत्-जयेत्, तथा छु-
 निमारकाच्छदैरात्मानमावृत्य झङ्कुनीन् गृह्णन् स्वकीयमायया झङ्कुनिभार्यां छादयन्ति, यथा असत्यवादी 'निहवी' अपलापकः
 स्वकीयाया मूत्सुनोचरगुण्यप्रतिसेवायाः धनार्थयोर्वा महामोहं प्रकरोतीति सप्तम ७ । ज्वंसयति-छायया ब्रह्मयति इति यं पुरुषोऽ-
 भूतन-अमदभूतेन, के ?-अकर्मक-अविद्यमानदुष्येष्ट आत्मकर्मणा-आत्मकृतश्चापिषातादिना दुष्टव्यापारेण 'अदुवा' अथवा यद
 न्येन कृतं तदाधित्य परस्य समक्षमेव त्वमकार्षितेन्महापापमिति वदति, वदिक्रियायाः गम्यमानत्वात् इत्यस्यापि गम्यमानत्वात्
 महामोह प्रकरोतीत्यष्टमं ८ । स्नानानः यथा अनुव्रतमेतत्परिपद सभार्या बहुजनमन्ये इत्यर्थ, सत्यामृषाणि-किञ्चित्सत्यानि बहुसत्यानि
 यस्तूनि वाक्यानि वा भाषते 'अक्षीणशस्त्र' अनुपरतकलहः य स इति गम्यते, महामोह प्रकरोतीति नवम ९ । अनायक-अविद्यमा-
 ननायको राजा तस्य नयवान्-नीतिमानमात्यः स तस्यैव राज्ञो 'दारान्' कलत्र दारं वा-अर्थोगमस्योपाय ध्वंसयित्वा मोगमोगान्
 विदारयतीति सम्यग्, किं कृत्वा ?- 'विपुल' प्रचुरमित्यर्थ, 'विद्योम्य' सामन्तादिपरिस्त्रमेदेन सद्योम्य नायकं तस्य क्षोभ जन
 पितृत्वार्थः, 'कृत्वा' विधाय णमित्यलङ्कारे प्रतिपाद्य-अनधिकारिणं दारेभ्योऽर्थागमद्वारेभ्यो वा, दारान् राज्य वा स्वयमधिगृहेत्यर्थः

१० । तथा 'उपकसन्तमपि' समीपमागच्छन्तमपि, सर्वस्वापहारे कृते प्राभृतेनानुलैमैः करुणैश्च वचनैरनुकूलयितुमुपस्थितमित्यर्थः; झम्पयित्वा-अनिष्टवचनावकाशं कृत्वा प्रतिलोमाभिः-तस्य 'प्रतिकूलाभिर्वाग्भिः-वचनैरेतादृशस्तादृशस्त्वमित्यादिभिरित्यर्थः; 'भोगभोगान्' विशिष्टान् शब्दादीन् विदारयति योऽसौ महामोहं प्रकरोतीति दशमं १० । अकुमारभृतः अकुमारब्रह्मचारी सन् यः कश्चित् कुमारभृतोऽहं कुमारब्रह्मचारी अहमिति वदति, अथ च स्त्रीषु गृद्धो-यशकश्च स्त्रीणामेवायत्त इत्यर्थः; अथवा 'वसति' आस्ते स महामोहं प्रकरोतीत्येकादशं ११ । अब्रह्मचारी मैथुनादनिवृत्तो यः कश्चित्त्काल एवासेव्याब्रह्मचर्यं ब्रह्मचारी साम्प्रतमहमित्यतिवृत्ततया परप्रवञ्चनाय वदति, तथा य एवमशोभावहं सतामनादेयं भणन्-गर्दभ इव गवां मध्ये विस्वरं न वृषभवन्मनोज्ञं नदति-मुञ्चति नदं-नादं शब्दमित्यर्थः; तथा य एवं भणन्नात्मनोऽहितो-न हितकारी बालो मूढो मायामृषा बहुश-अनृतं प्रभूतं भाषते, यश्चैवं निन्दितं भाषते, कया ?-स्त्रीविषयगृद्ध्या हेतुभूतया स इत्थंभूतो महामोहं प्रकरोतीति द्वादशम् १२ । यं राजानं राजामात्यादिकं वा निश्चितं-आश्रितं-उद्वहते-जीश्रिकालाभेनात्मानं धारयति, कथं ?-यशसा तस्य राजादेः सत्कोऽयमिति प्रसिद्ध्या अभिगमनेन वा-सेवया आश्रितराजादेस्तस्य निर्वाहकारणस्य राजादेर्लुभ्यति 'वित्ते' द्रव्ये य स महामोहं प्रकरोतीति त्रयोदशं १३ । 'ईश्वरेण' प्रभुणा 'अदुवा' अथवा 'ग्रामेण' जनसमूहेन अनीश्वर-ईश्वरीकृतः तस्य पूर्ववस्थायामनीश्वरस्य समग्रगृहीतस्य पुरस्कृतस्य प्रभवादिना श्रीः-लक्ष्मीरतुला-असाधारणा आगता-प्राप्ता अतुलं वा यथा भवतीत्येवं श्रीः समागता आगतश्रीकश्च प्रभ्वाद्युपकारकविषये ईष्यदिषेणा-विष्टो-युक्तः कलुषेण-द्वेषलोभादिलक्षणपापेनाविलं-गडुलमाकुलं वा चेतो यस्य स तथा योऽन्तरायं-व्यवच्छेदं जीवितश्रीभोगानां-पेतयते' करोति प्रभुत्वादेरसौ महामोहं-प्रकरोतीति चतुर्दशं १४ । 'सर्पि' नागी यथा 'अण्डउड' अण्डककूटं स्वकीयमण्डकसमूह-

मित्यर्थः, अन्तरस्य वा पुट-सम्बन्धवत्तद्वयरूपं विनस्ति, एवं भर्षारं-गोपयितार यो विहिनिस्ति सेनापतिं-राजान प्रक्षास्तारं-अमात्यं
 पर्मपाठक वा स महामोहं प्रकरोतीति, सन्त्यरेषे बहुजनदुःस्यता मधवीति पञ्चदश १५ । यो नायकं वा-प्रभु राष्ट्रस्य राष्ट्रमहारा-
 दिकमिति भावा, तथा 'नेतार' प्रवर्तयितारं प्रयोजनेषु निगमस्य-वामिषकसमूहस्य, कं ?-धेष्टिनं भीदेवताङ्कितपट्टबद्धं, किंभूत ?-
 'बहुल' भूरिशब्दं प्रचुरपक्षमित्यर्थः इत्या महासोहं प्रकुल इति पोटवर्ध १६ । 'बहुजनस्य' पञ्चपादीनां लोकानां 'नेतार' नायकं
 द्वीप इव द्वीप-संसारसागरभवानामासुस्थानं अथवा द्वीप इव द्वीपोऽज्ञानान्धकारावृतबुद्धिप्रसरणां क्षरीरिणां हेयोपादेयवस्तु-
 स्तोमप्रकाशकत्वात् तं, अत एव दार्ण-आपद्रव्येण प्राणिनामेतादृशं यादृक्षा गणधरादयो भवन्ति, 'नवर' प्रावचनिकादिपुल्लं इत्या
 महामोहं प्रकरोतीति सप्तदश १७ । उपस्थित प्रक्रन्त्याणां-प्रविग्रजिपुमित्यर्थः, प्रतिविरतं सावययोगेभ्यो निवृत्तं प्रवृत्तमेवेत्यर्थः
 'संयत' साधु 'सुतपस्विन' तर्पासि कुतबन्ध क्षोभन वा तपः श्रित-आश्रितं क्वचित् 'जे' भिस्तु जगदीश्वरं'ति पाठाः, तत्र जगन्ति-
 जंगमानि वर्तिसकत्वेन जीवयतीति जगदीश्वरस्त विविधैः प्रकारैरुपक्रम्याक्रम्य व्यपक्रम्य बलादित्यर्थ, धर्मात्-भूतचारित्रलक्षणा-
 ईदृशपति यः स महामोहं प्रकरोतीति अष्टादश १८ । यथैव प्राक्तनं मोहनीयस्थानं तथैवेदमपि, अनन्तद्वानिनां ज्ञानस्यानन्तविष-
 यत्वेन अवयित्वेन वा विनानां अर्हातां वरदक्षिनां धायिकदर्थनत्वात् तेषां ये ज्ञानाधनेकादिप्रयसम्पदुपेतत्वेन भुवनत्रये प्रसिद्धाः
 'अवर्णः' अवर्णपादो वक्तव्यत्वेन यस्यास्ति सौज्यर्णवान्, यथा नास्ति कश्चित् सर्वज्ञो ज्ञेयस्यानन्तत्वात्, उक्तं च-"अत्रवि पावद
 नात्र अत्रयदि य अर्कतजो अतोगोवि । अत्रयदि न कोऽपि विठई पावन्ति सत्त्वन्तुयं जीवो ॥१॥ अह पावति तो संतो होष अतोजो
 न येयमिदंति" इति [अप्यपि पावति ज्ञानं अपाप्यनन्तोऽष्टोकोऽपि । अप्यापि न कोऽपि ज्ञाहं प्राप्नोति सर्वज्ञतां जीवः ॥ १ ॥ अथ

ग्रामोति तदा सान्तोऽलोको भवेत् न चेदमिष्टमिति] अदूषणं चैतद्, उत्पत्तिसमय एव केवलज्ञानं युगपह्लोकालोकौ प्रकाशयदुपजा-
 यते, यथाऽपवरकान्तर्वर्त्तिदीपकालिका अपवरकमध्यप्रकाशस्वरूपेत्यभ्युपगमादिति, बालः-अज्ञो महामोहं प्रकरोतीति एकोनविंशति-
 तमं १९ । 'नैयायिकस्य' न्यायमनतिक्रान्तस्य 'मार्गस्य' सम्यग्दर्शनादेः मोक्षपथस्य दुष्टो द्विष्टो वा 'अपकरोति' अपकारं करोती-
 ति 'बहु' अत्यर्थं पाठान्तरेणापहरति बहुजनं विपरिणमयतीति भावः, तं मार्गं 'तिप्पयंतो'ति निन्दयन् भावयति-निन्दया द्वेषेण वा
 वासयति आत्मानं पर च यः स महामोहं प्रकरोतीति विंशतितमं २० । आचार्योपाध्यायैर्यैः श्रुतं-स्वाध्यायं विनयं च-चारित्रं
 'ग्राहितः' शिक्षितः तानेव 'खिसति' निन्दति-अल्पश्रुता एते इत्यादि ज्ञानतः अन्यतीर्थिकसंसर्गकारिण इत्यादि दर्शनतः मन्दधर्मणः
 पार्श्वस्थादिस्थानवर्त्तिन इत्यादि चारित्रवतः, य स एवंभूतो बालो महामोहं प्रकरोतीत्येकविंशतितमं २१ । आचार्यादीन् श्रुतदान-
 ग्लानावस्थाप्रतिचरणादिभिस्तर्पितवतः-उपकृतवतः सम्यक् न तान् प्रति 'तर्पयति' विनयाहारोपध्यादिभिर्न प्रत्युपकरोतीति, तथा
 'अप्रतिपूजको-न पूजाकारी तथा 'स्तब्धो' मानवान् स महामोहं प्रकरोतीति द्वाविंशतितमं २२ । अचहुश्रुतश्च यः कश्चित् श्रुतेन
 'प्रविकल्थते' आत्मानं श्लाघते श्रुतवानहमनुयोगधरोऽहमित्येवं, अथवा कस्मिंश्चित्चमनुयोगाचार्यो वाचको वेति पृच्छति प्रतिभणति
 आमं, स्वाध्यायवादं वदति विशुद्धपाठकोऽहमित्यादिकं यः स महामोहं-श्रुतालाभहेतुं प्रकरोतीति त्रयोविंशतितमं २३ । 'अतवस्सी-
 ए' सुगमं, पूर्वार्द्धं पूर्ववत्, नवरं 'सर्वलोकात्' सर्वजनात् सकाशात्परः-अकृष्टः स्तेनः-चौरो भावचौरत्वात् महामोहं अतपस्विताहेतुं
 प्रकरोतीति चतुर्विंशतितमं २४ । साधारणार्थमुपकारार्थं यः कश्चिदाचार्यादिग्लाने-रोगवति 'उपस्थिते' प्रत्यासन्नीभूते 'प्रभुः' समर्थ
 उपदेशेनौपधादिदानेन च स्वतोऽन्यतश्चोपकारं न करोति, कृत्यमुपेक्षते इत्यर्थः, केनाभिप्रायेणेत्याह-ममाप्येष न करोति किंचनापि

कृत्यं समर्थोऽपि मन्त्रिद्वयेण, असमर्थो वाऽप्य बालत्वादिना किं कृतेनास्य ? पुनरुपकर्तुमशक्तत्वादिति लोभेनेति, 'स्रुट' कैवलयुक्तः
 शक्तिलोपनात् निकृति -माया तद्विषये प्रधानं यस्य स तथा, 'स्नान' प्रतिचरणीयो मा भवत्विति ग्लानवेपथुः करोमीति विकल्पशा-
 नित्यर्थः, अत एव च कृतपाकुलयेताः आत्मनश्चाभेदिको-भयान्तराग्रास्यजिनधर्मको ग्लानाप्रतिजगरेणाङ्गाविराधनात्, चन्द्रब्दा-
 त्वरेणा चाबोधिरुः अविद्यमाना बोधिरस्मादिति व्युत्पादनात्, ये हि तदीय स्नानाप्रतिजगरेणाङ्गाविराधनात् चन्द्रब्दात्पर्यां चाभो-
 धिरुः अविद्यमाना बोधिरस्मादिति व्युत्पादनात्, ये हि तदीय स्नानाप्रतिजगरेण्यपलभ्य जिनधर्मपराङ्मुखा भवन्ति तेषामबोधिवि-
 स्तरात्तुति स एवम्भूतो महामोह प्रकरोतीति पञ्चविंशतितम २५ । कथा-वाक्यप्रबन्धः द्वाभ्यमित्यर्थस्तद्रूपाप्यधिकरणानि कथाधि-
 करणानि-कौटिल्यशास्त्रादीनि प्राप्नुयुष्यमर्दनप्रवर्चकत्वेन तेषामात्मनो दुर्गताधिकारित्वकरणत्वात्, कथया वा क्षेत्राणि कृपत गामद्वय
 तत्पादिकया अधिकरणानि तथाविधप्रवृत्तिरूपाणि, अथवा कथा-राजक्रयादिका अधिकरणानि च-यन्त्रादीनि कलहा वा कथाधिक
 रणानि वानि सम्प्रयुक्ते पुनः पुन एवं 'सर्वतीर्थमेदाय' संसारसागरतरणकारणत्वात् तीर्तानि-ज्ञानादीनि तेषां सर्वथा नाशाय प्रवर्च
 मान' न महामोह प्रकरोतीति पञ्चविंशतितम २६ । 'जे य आहम्मिण' कण्ठधम्, नवरं अघामिकयोगा निमित्तचण्डीकरणदिप्रयोगाः
 किमर्थ ?-साधोहेतोः सतिहो-मिन्ननिमित्तमित्यर्थः इति सप्तविंशतितम २७ । यच्च मानुष्यकान् भोगान् अथवा पारलौकिकान्
 भुंते' नि विभक्तिपरिणामाचैस्तेषु वा अवृत्त्यन्-तुप्तिमगच्छन् 'आस्वादते' अभिलषति आधयति वा स महामोहं प्रकरोतीति अष्टाविं-
 शतितम २८ । श्रद्धि-विमानादिसम्पत् छुतिः-शरीराभरणदीप्तिः यश्च-कीर्तिः-शुद्धादिः शरीरसम्बन्धी देयानां वैमानिकादीनां
 चत शरीरं वीर्यं जीवप्रभं अस्तीत्यप्याहारः, तेषामपि देवानामनेकातिशयाधिगुणवतामवर्णयान्-अस्मा-

घाकारी अथवा 'अवर्णवान्' केनोच्छापेन देवानामृद्धिदेवानां द्युतिरित्यादि काका व्याख्येयं, न किञ्चिद्देवानामृद्ध्यादिकमस्तीत्यवर्ण-
वादावश्यक्यभावार्थः, य एवम्भूतः स महामोहं प्रकरोतीति एकोनत्रिंशत्तमं । २९ । अपश्यन्नपि यो ब्रूते पश्यामि देवानित्यादिस्वरूपेण,
अज्ञानी जिनस्यैव पूजामर्थयते यः स जिनपूजार्थी, गोशालकवत्, स महामोहं प्रकरोतीति त्रिंशत्तमम् ३० । रौद्रादयो मुहूर्त्ताश्चादि-
त्योदयादारम्य क्रमेण भवन्ति, एतेषां च मध्ये मध्यमाः षट् कदाचिद्दिनेऽन्तर्भवन्ति कदाचिद्रात्राविति ॥३०॥

एकतीसं सिद्धाङ्गुणा प० तंजहा-खीणे आभिणिबोहियणाणावरणे खीणे सुयणाणावरणे खीणे ओहि-
णाणावरणे खीणे मणपज्जवणाणावरणे खीणे केवलणाणावरणे खीणे चक्खुदंसणावरणे खीणे अचक्खुदंसणा-
वरणे खीणे ओहिदंसणावरणे खीणे केवलदंसणावरणे खीणे निहा खीणे णिहाणिहा खीणे पयला खीणे पय-
लापयला खीणे थीणद्धी खीणे सायावेयणिज्जे खीणे असायावेयणिज्जे खीणे दंसणमोहणिज्जे खीणे चरित्तमो-
हणिज्ज खीणे नेरइआउए खीणे तिरिआउए खीणे देवाउए खीणे उच्चागोए खीणे निच्चागोए
खीणे सुभणामे खीणे असुभणामे खीणे दाणंतराए खीणे लाभंतराए खीणे भोगांतराए खीणे उवभोगंतराए
खीणे वीरिअंतराए ३१, मंदरे णं पन्वए धरणितले एकतीसं जोयणसहस्साइं छच्चेव तेवीसे जोयणसए किंचि-
देसूणा परिकखेवेणं प०, जया णं सूरिए सन्ववाहिरियं मंडलं उवसंकमित्ता चारं चरइ तथा णं इहगयस्स
मणुस्सस्स एकतीसाए जोयणसहस्सेहिं अट्टहि अ एकतीसेहिं जोयणसएहिं तीसाए सट्ठिभागे जोयणस्स
सूरिए चक्खुप्फासं हन्वभागच्छइ, अभिवट्ठिए णं मासे एकतीसं सातिरगाइ राइंदियाइ राइंदियग्गेणं प०,

आइये ण मासे एकत्तीस राइवियाइ किंवि विसेसूणाइ राइवियगणेणं प०, इमीसे ण रयणज्जमाए पुढवीए अत्येगइयाणं नेरइयाण एकत्तीस पलिओवमाइं ठिई प०, अइसेस्तमाए पुढवीए अत्येगइयाण नेरइयाणं एकत्तीस सागरोवमाइ ठिई प०, असुरकुमाराण देवाणं अत्येगइयाण एकत्तीस पलिओवमाइ ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु अत्येगइयाण देवाण एकत्तीस पलिओवमाइ ठिई प०, विजयवेजयंतजयतअपराजिआण देवाण जइण्णेण एकत्तीस सागरोवमाइ ठिई प०, जे देवा उवरिमउवरिमगेवेज्जयविमाणेसु देवत्ताए उववणणा तेसि णं देवाण उक्कोसेण एकत्तीसं सागरोवमाइ ठिई प०, ते ण देवा एकत्तीसाए अद्धमासेहिं आणमति वा पाणमति वा उस्ससति वा निस्ससति वा, तेसि ण देवाण एकत्तीस वासत्सइत्सेहिं आइरट्ठे समुज्जइ, सतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे एकत्तीसेहिं भवग्गइणेहिं सिज्जिस्संति बुद्धिस्सति सुद्धिस्सति परिनिब्बाइस्सति सम्बदुक्कवाणमत करिस्सति ॥ सूअं ३१ ॥

एकत्रिंशत्तम स्थानकं सुगमं, नवरं सिद्धानामादौ—सिद्धत्वप्रथमसमय एव गुणाः सिद्धादिगुणाः, ते वामिनिबोधिकप्रवण्योद्विद्य-यस्वरूपा इति । मन्दरो—मेरुः, स च धराभीतले दक्षसहस्रविष्कम्म इतिकृत्वा यथोक्तपरिधिमाणो भवतीति । “अया ण दूरिए” इत्यादि, किंल दूर्यस्य चतुरशीत्यधिकं मण्डलद्वयं भवति, मण्डलं च ज्योतिष्कमार्गोऽभिधीयते, तत्र जम्बूद्वीपस्यान्तः अशीत्यधिकं योवनशतं पञ्चपट्टिः दूर्यमण्डलानि भवन्ति, तथा लवणसमुद्रे त्रीणि त्रिंशदधिकानि योवनशतान्यवगाढैकोनविंशत्यधिकं दूर्यमण्डलद्वयं भवति, तत्र सर्वबाह्यं—समुद्रान्तर्गतमण्डलानां पर्यन्तिम, तस्य चायामविष्कम्भो लघु पट्टं क्षतानि च योजनानां षष्ट्यधिकानि,

परिधिस्तु वृत्तक्षेत्रगणितन्यायेन त्रीणि लक्षाणि अष्टादश सहस्राणि त्रीणि शतानि पञ्चदशोत्तराणि ३१८३१५, एतावत्क्षेत्रमादित्योऽ-
होरात्रद्वयेन गच्छति, तत्र च षष्टिमुहूर्त्ता भवन्तीति षष्ठ्या भागापहारे यल्लब्धं तन्मुहूर्त्तगम्यक्षेत्रप्रमाणं भवति, तच्च पञ्च सहास्राणि
त्रीणि च पञ्चोत्तराणि शतानि पञ्चदश योजनषष्टिभागाः ५३०५।^{१५}६०, एतच्च दिवसार्द्धेन गुण्यते, यदा च सर्वबाह्ये मण्डले सूर्यश्चरति
तदा दिनप्रमाणं द्वादश मुहूर्त्ताः तदर्द्धं च षट् अतः षड्भिर्मुहूर्त्तैर्गुणितं मुहूर्त्तगतिप्रमाणं चक्षुःस्पर्शगतिप्रमाणं भवति, तत्र एकत्रिंश-
त्सहस्राणि अष्टौ च शतान्येकत्रिंशदधिकानि त्रिंशच्च योजनषष्टिभागाः ३१८३१।^{३०} अभिवर्द्धितमासः—अभिवर्द्धितसंवत्सरस्य चतुश्च-
त्वारिंशदहोरात्रद्विषष्टिभागाधिकत्रयशीत्यधिकशतत्रयरूपस्य ३८३।^{४४} द्वादशो भागः अभिवर्द्धितसंवत्सरश्चासौ यत्राधिकमासको
भवति, तत्र त्रयोदशचन्द्रमासात्मकत्वाच्चन्द्रमासश्च एकोनत्रिंशता दिनानां द्वात्रिंशता च दिनद्विषष्टिभागानां भवतीति, 'साइरेगाइ'
ति अहोरात्रस्य चतुर्विंशत्युत्तरशतभागानामेकविंशत्युत्तरशतेनाधिकानीति, आदित्यमासो येन कालेनादित्यो राशिं भुङ्क्ते किंचिविसे-
स्नाण्डं' ति अहोरात्रार्द्धेन न्यूनानीति ॥ ३१ ॥

बत्तीसं जोगसंगहा ५०, तं जहा—आलोयण १ निरवलावे २, आवईसु दढधम्मया ३। अणिसिसओवहाणे
४ य, सिक्खा ५ निप्पडिकम्मया ६ ॥ १ ॥ अण्णायया अलोभे ८ य, तित्तिक्खा ९ अज्जवे १० सुई ११ ।
सम्मदिट्ठी १२ समाही १३ य, आयारे १४ विणओवए १५ ॥ २ ॥ धिईमई १६ य संवेगे १७, पणिही १८
सुविहि १९ संवरे २० । अत्तदोसोवसंहारे २१, सव्वकामविरत्तया २२ ॥ ३ ॥ पच्चक्खाणे २३—२४ विउस्सग्गे
२५, अप्पमादे २६ लवालवे २७ । झाणसंवरजोगे २८ य, उदए मारणंतिए २९ ॥ ४ ॥ संगणं च परिणायया

३०, पायच्छिच्छत्तकरणेऽपि य ३१ । आराहणा य मरणते ३२, यत्तीस जोगसंगहा ॥५॥ 'यत्तीस देविवा प०
 तं०-यमरे यली घरणे भूआणंवे जाव घोसे महाघोसे चदे सरे सके ईसाणे सणकुमारे जाव पाणए अन्धुए,
 कुयुत्स ण अरहओ यत्तीसइया यत्तीस जिणसया होत्था, सोहम्मे कप्पे यत्तीस विमाणावाससयसइत्सा
 ण प०, रेयइणफव्यत्ते यत्तीसइमारे प०, यत्तीसतिविहे णहे प०, इमीसे ण रयणप्पमाए पुढवीए अत्येगइयाण
 नेरइयाण यत्तीस पलिओवमाइ ठिई प०, अहेसत्तमाए पुढवीए अत्येगइयाण नेरइयाण यत्तीस सागरोव
 माइ ठिई प०, असुरकुमाराण देवाण अत्येगइयाण यत्तीस पलिओवमाइ ठिई प०, सोहम्मीसाणेसु कप्पेसु
 देवाण अत्येगइयाण यत्तीस पलिओवमाइ ठिई प०, जे देवा विजयवेजयन्तजयन्तअपराजियविमाणेसु
 देवत्ताए उववण्णा तेसि ण देवाण अत्येगइयाण यत्तीस सागरोवमाइ ठिई प०, ते ण देवा यत्तीसाए अद्ध-
 मासेहिं आणमति वा पाणमति वा उत्ससति वा नीससति वा, तेसि णं देवाण यत्तीसवाससइत्सेहिं आहा
 रहे समुप्पज्जइ, सतेगइया भयसिद्विया जीवा जे यत्तीसाए भयरगइणेहिं सिज्झत्सति बुज्झत्सति परि
 निव्याइत्सति सव्यदुक्क्याणमत करिस्सति ॥ सूत्र ३२ ॥

इतिव्रत स्थानकमपि व्यक्त, नवर युन्यन्ते इति योगाः मनोवाक्यव्यापारा ते चेह प्रवृत्ता एव विवक्षितास्तेषां शिष्याचार्यगताना-
 मालोचनानिरपलापादिना प्रकारेण मद्ब्रह्माणानि सद्ब्रह्माः प्रज्ञास्तयोगसम्बन्धा प्रवृत्तयोगसद्ब्रह्मनिमित्तत्वादालोचनादय एव तथोच्य
 न्ते, न च द्वात्रिंशद्वन्ति, तदुपदर्शक श्लोकपञ्चकं 'आलोयणे' त्यादि, अस्य गमनिष्ठा-तत्र 'आलोयण'पि मोक्षसाधनयोगसद्ब्रह्माय

शिष्येणाचार्यालोचना दातव्या १ 'निरवलावे'ति आचार्योऽपि मोक्षसाधकयोगसङ्ग्रहायैव दत्तायामालोचनायां निरपलापः स्यात्,
 नान्यस्मै कथयेदित्यर्थः २, 'आर्वहसु दृढधम्मय'ति ग्रशस्तयोगसङ्ग्रहाय साधुनाऽऽपत्सु-द्रव्यादिभेदासु दृढधर्मता कार्या, सुतरां
 तासु दृढधर्मिणा भाव्यमित्यर्थः ३, 'अणिस्सिओवहाणे य'ति शुभयोगसङ्ग्रहायैवाऽनिश्रितं च-तदन्यनिरपेक्षमुपधानं च-तपोऽनि-
 श्रितोपधानं परसाहाय्यानपेक्षं तपो विधेयमित्यर्थः ४, 'सिक्ख'ति योगसङ्ग्रहाय शिक्षाऽऽसेवितव्या, सा च सूत्रार्थग्रहणरूपा प्रत्यु-
 पेक्षाद्यासेवनात्मिका चेति द्विधा, ५, निष्पडिकम्मय'ति तथैव निष्प्रतिकर्मता शरीरस्य विधेया ६ ॥ १ ॥ 'अण्णायय'ति तपसोऽ-
 ज्ञातता कार्या, यशःपूजाद्यार्थिचेनाप्रकाशयद्भिस्तपः कार्यमित्यर्थः ७, 'अलोभे य'ति अलोभता विधेया ८, 'तितिक्ख'ति तितिक्षा
 परीपहादिजयः ९, 'अज्जवे'ति आर्जवः-ऋजुभावः १०, 'सुह'ति शुचिः सत्यं संयम इत्यर्थः ११ 'सम्मदिट्ठि'ति सम्यग्दृष्टिः-
 सम्यग्दर्शनशुद्धिः १२, 'समाही य'ति समाधिश्च-चेतःस्वास्थ्यं १३, 'आयारे विणओवए'ति द्वारद्वयं तत्राचारोपगतः स्यात् न
 मायां कुर्यादित्यर्थः १४, विनयोपगतो भवेत् न मानं कुर्यादित्यर्थः १५ ॥ २ ॥ 'धिम्मई य'ति धृतिप्रधाना मतिर्धृतिमतिः-
 अदैन्यं १६ 'संवेगो'ति संवेगः-संसारद्वयं मोक्षाभिलाषो वा १७ 'पणिहि'ति प्रणिधिः-मायाशल्यं न कार्यमित्यर्थः १८ 'सुविहि'
 ति'सुविहि' सदनुष्ठानं १९ संवरश्च-आश्रवनिरोधः २० 'अत्तदोसोवसंहारे'ति स्वकीयदोषस्य निरोधः २१ 'सव्वकामविरत्तय'त्ति
 समस्तविषयवैमुख्यं २२ ॥ ३ ॥ 'पक्खणो'ति प्रत्याख्यानं मूलगुणविषयं २३ उत्तरगुणविषयं च २४ 'विउस्सग्गे'ति व्युत्सर्गो
 द्रव्यभावभेदभिन्नः २५ 'अप्पमाए'ति प्रमादवर्जनं २६ 'लवालवे'ति कालोपलक्षणं तेन क्षणे क्षणे सामाचार्य्यनुष्ठानं कार्यं २७
 'ज्ञाणसंवरजोगे'ति ध्यानमेव संवरयोगे ध्यानसंवरयोगः २८ 'उदए मारणंतिए'ति मारणान्तिकेऽपि वेदनोदये न क्षोभः कार्यः

२९।१४॥ 'सगर्गं च परिष्णाय'सि सङ्गर्गानां च द्वपरिष्णायस्यारूपानपरिष्णामेदमिमा परिष्ठा कार्यो ३० 'पायच्छित्तकरणे' इति प्राय-
 धित्वकरणं च कार्यं ३१ 'आराहणा य मरणते'सि आराधना 'मरणान्ते' मरणरूपोऽन्तो मरणान्तस्तत्रेत्येते द्वात्रिंशद्योगसङ्ग्रहा इति
 ३२।१५॥ इन्द्रद्यौ यावत्करणात् 'विणुदेवे वेणुवाली हरिकंठे हरिस्तदे अग्निमीह अग्निमाजवे पुणो षसिद्वे जलकंठे जलप्यहे अग्नि
 यगर्ग अग्निमवाहणे वेर्लने पहजये" इति इत्थं, पुनः यावत्करणात् "मार्हिदे रंभे रंत्तए सुके सहस्रारे'सि द्रष्टव्य, इह च पोढशानां
 स्यन्तरेन्द्राणां पोढशानामेव चाणपर्णीकादीन्द्राणामव्यर्दिक्त्वेनाऽविवक्षितत्वादसङ्ख्यातानामपि चद्रक्षयाणां जातिप्रहयेन द्रयोरेव
 विवक्षितत्वाद्विन्दुका इति, कुण्डुनायस्य द्वात्रिंशदधिकानि द्वात्रिंशत् केवलित्तान्यभूवन, द्वात्रिंशद्विच नाटयमभिनयविषयवस्तु
 मेदायया राजप्रभकृताभिधानद्वितीयोपाङ्ग इति सम्भाव्यते, द्वात्रिंशत्पात्रप्रतिबद्धमिति केचित् ॥ ३२ ॥

तेत्तीस आसायणाओ ५०, त-सेहे राइणियस्स आसन्न गता भवइ आसायणा सेहस्स १ सेहे राइणियस्स
 पुरजो गता भवइ आसायणा सेहस्स २ सेहे राइणियस्स सपक्ख गता भवइ आसायणा सेहस्स ३ सेहे राइ-
 णियस्स आसन्न ठिवा भवइ आसायणा सेहस्स ४ जाव सेहे राइणियस्स आलपमाणास्स तत्थगए भेव पडि-
 सुणिच्चा भवइ आसायणा सेहस्स ५ । भमरस्स ण असुरिवस्स असुररणो भमरधवाए रायहाणीए एक्क-
 मेक्कपाराए तेत्तीस तेत्तीसं भोमा ५०, महाविदेहे ण वासे तेत्तीस जोयणसहस्साइ साइरेगाइ विक्खमेण
 प, जया ण त्तरिए पाहिराणंतं तच्च भंडल उवसकमिता ण चार चरइ तथा ण इहगयस्स पुरिसस्स तेत्ती-
 सण जोयणसहस्सेहिं किंभित्तेसुणेहिं चक्खुप्फासं हव्वमागच्छइ, इमीसे णं रयणज्जमाय पुडबीए अत्थे-

गइयाणं नेरयाणं तेत्तीसं पलिओवमाइं ठिईं (प०), अहेसत्तमाए पुढवीए कालमहाकालरोरुयमहारोरुएसु नेरइयाणं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिईं (प०), अप्पइट्ठाणनरए नेरइयाणं अजहणमणुक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिईं प०, असुरकुमाराणं अत्थेगइयाणं देवाणं तेत्तीसं पलिओवमाइं ठिईं प०, सोहम्मीसाणेसु अत्थेगइयाणं देवाणं तेत्तीसं पलिओवमाइं ठिईं प०, विजयवेजयन्तजयंतअपराजिएसु विमाणेसु उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिईं प०, जे देवा सव्वट्ठसिद्धे महाविमाणे देवत्ताए उव्ववणा तेसि णं देवाणं अजहणमणुक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिईं प०, ते णं देवा तेत्तीसाए अद्धमासेहिं आणमंति वा पाणमंति वा उस्ससंति वा निस्ससंति वा, तेसि णं देवाणं तेत्तीसाए वाससहस्सेहिं आहारट्ठे समुप्पज्जइ, संतेगइया भवसिद्धिया जीवा जे तेत्तीसं भवग्गहणेहिं सिज्झिस्संति बुज्झिस्संति मुच्चिस्संति सव्वडुक्खा-

णमंतं करिस्संति ॥ सूत्र ३३ ॥

अथ त्रयास्त्रिंशत्तमं स्थानकं, तत्र आयः—सम्यग्दर्शनाद्यवाप्तिलक्षणस्तस्य शातनाः—खण्डनं निरुक्तादाशातनाः, तत्र शैक्षः—अल्पपर्यायो रान्तिकस्य—बहुपर्यायस्य आसन्नं—आसत्त्या यथा रजोऽञ्चलादिस्तस्य लगति तथा गन्ता भवतीत्येवमाशातना शैक्षस्येत्येवं सर्वत्र, ‘पुरओ’ति अग्रतो गन्ता भवति, ‘सपक्ख’न्ति समानपक्षं—समपार्श्वं यथा भवति समश्रेण्या गच्छतीत्यर्थः, ‘ठिच्च’ति स्थाता—आसीनो भवति, यावत्करणाद्दशाश्रुतस्कन्धानुसारेणान्या इह द्रष्टव्याः, ताश्चैवमर्थतः—आसन्नं पुरः पार्श्वतः स्थानेन त्रिस्रोऽत्र निषीदनेन च तिस्रः तथा विचारभूमौ गतयोः पूर्वतरमाचमतः शैक्षस्याशातना १० एवं पूर्वं गमनागमनमालोचयतः १ तथा रात्रौ को जागर्तीति

पृष्टे रामिकेन वदचनमग्रतिशृण्वत १२ रामिकस्य पूर्वमालपनीय कचन अवमस्य पूर्वतरमालपतः १३ आश्वनादि लब्धमपरस्य पूर्व-
 मालोचयत १४ एवमन्यस्योपदर्शयतः १५ एव निमन्त्रयतः १६ रातिकमनापृच्छथान्यस्मै भक्तादि वदत १७ स्वय प्रधानतरं
 मृजानस्य १८ कश्चित् प्रयोजने व्याहरतो रामिकस्य वचोऽग्रतिशृण्वतः १९ रातिक प्रति तत्समस्य वा ब्रह्मता श्रुन्देन बहुधा भाष-
 माणस्य २० व्याहृतेन मस्तकन वन्दे इति वक्तव्ये किं मणसीति युवाणस्य २१ श्रेयसि रातिके कस्त्व प्रेरणायामिति वदत २२
 आर्य ! ग्लान किं न मतिचरसीत्याहुक्ते त्वं किं न त प्रतिचरसीत्यादि मणत २३ धर्म कथयति गुरावन्यमनस्कृतां भजतोऽननुमो-
 दयत इत्यर्थ २४ कथयति गुरो न स्मरसीति वदत २५ धर्मकयामाच्छिन्दतः २६ मिश्रावेला वर्धते इत्यादिवचनतः पर्यद भिन्द्या
 नस्य २७ गुरुर्ग्रहोऽनुतिथतापास्तथैष व्ययस्थिताया धर्म कथयतः २८ गुरोः सत्तारकं पादेन बद्धयत २९ गुरुसंस्तारके निपीदतः
 ३० उषामने निपीदत ३१ समासनेऽप्येव ३२ ग्रयस्त्रिभुवमा स्रोक्तं, रातिकस्यालपतस्तत्रगत एव-आसनादिस्थित एव प्रति-
 गणोति, आगत्य हि प्रत्युचर देयमिति शेषस्याद्यातनेति ३३ । 'तेषीस तेषीस मोम'सि मौमानि-नगराकाराणि, विश्विष्टस्यानानी
 त्यन्ते, तथा 'जया म सूरिण' इत्यादि, इह धर्मस्य मण्डलयोरन्तरे द्वे द्वे योजनेऽष्टचत्वारिंशच्चैकपट्टिमागा, एतद्विगुण पञ्च योज-
 नानि पञ्चत्रिंशच्चैकपट्टिमागा, एतावता इनिविष्कम्भं सर्वपादमण्डलावृद्धितीय मण्डल भवति, ततश्च पृथक्पृथक्परिधिगणितन्यायेन
 परिधित मसदगभिर्योर्जनेरपञ्चिद्वता चैकपट्टिमागेन्यूनं द्वितीयमण्डल सर्वपादमण्डलाद्भवति, एष तृतीयमण्डले एतद्विगुणेन द्वीन
 भवति, तथाहि-तद्विष्कम्भस्तत एकादशभिर्योर्जनेनवभिर्धैकपट्टिमागे पर्यन्तिमादीनं भवति, परिधितस्तु पञ्चत्रिंशता योजने पञ्च
 दशभिर्धैकपट्टिमागेन्यूनं भवति, तच्च त्रीणि लघाणि अष्टादश सहस्राणि द्वे द्वे एकोनाधीत्युचरे पदचत्वारिंशच्चैकपट्टिमागा इति,

तथा अन्तिममण्डलान्मण्डले मण्डले द्वाभ्यां मुहूर्तस्यैकषष्टिभागाभ्यां दिनवृद्धिर्भवति, तथा च तृतीये मण्डले यदा सूर्यश्चरति तदा द्वादश मुहूर्ताश्चत्वारैकषष्टिभागा मुहूर्तस्य दिनप्रमाणं भवति, तद्वद् चैकषष्टिभागीकृतेनाष्टपष्टयधिकशतत्रयलक्षणेन, स्थूलगणितस्य विवक्षितत्वात् परित्यक्तांशाः ३१८२७९ । तृतीयमण्डलपरिधौ गुणिते सति एकषष्ट्या च षष्टिगुणितया भागे हते यल्लभ्यते तत्तृतीयमण्डले चक्षुःस्पर्शप्रमाणं भवति, तच्च द्वात्रिंशत्सहस्राण्येकोत्तराणि ३२००१ अंशानामेकषष्ट्या भागे हते लब्धाश्चैकोनपञ्चाशत्षष्टिभागा योजनस्य ६८६ त्रयोविंशतिर्त्रैकषष्टिभागा योजनषष्टिभागस्य ३३ एतत्तृतीयमण्डले चक्षुःस्पर्शस्य प्रमाणं जम्बूद्वीपप्रज्ञप्त्यामुपलभ्यते, इह तु यदुक्तं त्रयस्त्रिंशत्किञ्चिन्न्यूना, तत्र सातिरेकयोजनस्याऽपि न्यूनसहस्रता विवक्षितेति सम्भाव्यते, पञ्चदशमण्डले पुनरिदं यथोक्तमेव प्रमाणं भवति, प्रतिमण्डलं योजनस्य चतुरशीत्याः साधिकायाः प्रथममण्डलमाने प्रक्षेपणादिति ॥३३॥

चोत्तीसं बुद्धाहसेसा ५०, तं०-अवट्टिए केसमंसुरोमनहे १ निरामया निरुवलेवा गायलट्टी १ गोक्खीरपं-
दुरे मंससोणिए ३ पउमुप्पलगंधिए उस्सासनिससासे ४ पच्छन्ने आहारनीहारे अदिस्से मंसचक्खुणा ५ आ-
गासगयं चक्कं ६ आगासगयं छत्तं ७ आगासगयाओ सेयवरचामराओ ८ आगासफलिआमयं सपायपीढं
सीहासणं ९ आगासगंओ कुडभीसहस्सपरिभ्रंढिआभिरामो इंदज्झओ पुरओ गच्छइ १० जत्थ जत्थवि य
णं अरहंता भगवन्तो चिहंति वा निसीयंति वा तत्थ तत्थवि य णं जक्खा देवा संछन्नपत्तपुप्फपल्लवसमाउलो
सच्छत्तो सज्झओ सघंदो सपडागो असो गवरपायवो अभिसंजायइ ११ ईसिं पिट्ठओ मउडठाणंमि तेयमं-
डलं अभिसंजायइ अधकारेवि य णं दस दिसाओ पभासेइ १२ बहुसमरमणिज्जे भूमिभागे १३ अहोसिरा

कटया जायति १४ उज्ज्विधरीया सुहफासा भवति १५ सीयलेण सुहफासेण सुरमिणा मारुण जायणपरि-
 मबल सन्वओ समता सपमज्जिअइ १६ जुत्तफुसिएण मेहेण य निहयरयेणूय किअइ १७ जलथलयमासु-
 रपभूतेणं पिट्टाइणा दसदधणेण कुसुमेण जाणुस्सेइप्पमाणमित्ते पुप्फोवयारे किअइ १८ अमणुण्णाणं
 सइफरिसरसरुवगघाण अवकरिसो भवइ १९ मणुण्णाणं सइफरिसरसरुवगंघाण पाउन्भावो भवइ २०
 पयाइरओवि य णं इिययगमणीओ जोयणनीहारी सरो २१ भगव च णं अद्धमागहीय भासाए धम्ममाइ-
 कवइ २२ सावि य ण अद्धमागही भासा भासिअमाणी तेसिं सव्वेसिं आरियमणारियाण दुप्पयचउप्पअ-
 मियपसुपक्खिसरीसिवाणं अप्पणो इियमिवसुइयमासत्ताए परिणमइ २३ पुब्बवद्धवेरावि य ण देवासुर-
 नागसुवणजक्खरक्खसकिंनराकिंपुरिसगरुल्लगधब्बमइोरगा अरइओ पायमूले पसतचित्तमाणासा
 धम्म निसामति २४ अण्णउत्थियपावयणियावि य णमागया ववति २५ आगया समाणा अरइओ पायमूले
 निप्पलिवयणा इवति २६ जओ जओवि य णं अरइतो भगवतो विहरंति तओ तओवि य णं जोयणपणवी-
 साएण ईती न भवइ २१ मारी न भवइ २८ सुचक्क न भवइ २९ परचक्क न भवइ ३० अइधुट्ठी न भवइ ३१
 अणाधुट्ठी न भवइ ३२ धुट्ठिमक्खं न भवइ ३३ पुब्बुप्पण्णावि य ण उप्पाइया वाही खिप्पमिव उवसमति
 ३४ जवुदीवे ण वीवे चउत्तीम चक्कवट्ठिविजया प० त०-चत्तीसं महाविदेइ वो भरेइ परवए, जंजुदीवे ण वीवे
 चोत्तीस वीहवेयइ प०, जंजुदीवे ण वीवे उक्कोसयए चोत्तीस तित्थकरा समुप्पज्जति, चमरस्स णं असुरिवस्स

असुररणो चोत्तीसं भवणावाससयसहस्सा प०, पढमपंचमछट्टीसत्तमासु चउसु पुढवीसु चोत्तीसं निरया-
वाससयसहस्सा प० ॥ सूत्रं ३४ ॥

अय चतुस्त्रिंशत्तमस्थानके किमपि लिख्यते-‘बुद्धाहसेस’ चि बुद्धानां-तीर्थकृतामतिशेषाः-अतिशया बुद्धातिशेषाः, अवस्थितं-
अवृद्धिस्वभावं केशाश्च-शिरोजाः इमथूणि च कूर्चरोमाणि रोमाणि च-शेषशरीरलोमानि नखाश्च प्रतीता इति द्वन्द्वैकत्वमित्येकः १
निरामया-नीरोगा निरुपलेपा-निर्मला गात्रयष्टिः-तनुलतेति द्वितीयः २ गोक्षीरपाण्डुरं मांसशोणितमिति तृतीयः ३ तथा पञ्च च-
कमलं [च] गन्धद्रव्यविशेषो वा यत्पद्मकमिति रूढं उत्पलं च-नीलोत्पलमुत्पलकुष्ठं वा गन्धद्रव्यविशेषस्तयोर्यो गन्धः स यत्राऽस्ति
तत्तथोच्छ्वासनिश्वासासमिति चतुर्थः ४ मच्छन्नमाहारनीहारं-अभ्यवहरणमूत्रपुरीषोत्सर्गौ, मच्छन्नत्वमेव स्फुटतरमाह-अदृश्यं मांस-
वक्षुषा न पुनरवध्यादिलोचनेन पुंसा इति पञ्चमं ५ एतच्च द्वितीयादिकमतितयचतुष्कं जन्मप्रत्ययं । तथा ‘आगासगयं’ति आकाश-
गतं-व्योमवर्त्ति आकाशगतं (कं) वा-प्रकाशमित्यर्थः, चक्रं-धर्मचक्रमिति षष्ठः ६ एवमाकाशगं छत्रं छत्रत्रयमित्यर्थ इति सप्तमः ७
आकाशके-प्रकाशे श्वेतवरचामरे प्रकीर्णके इत्यष्टमः ८ ‘आगासफालिआमय’ति आकाशमिव यदत्यन्तमच्छं स्फटिकं तन्मयं सिंहासनं
सह पादपीठेन सपादपीठमिति नवमः ९ ‘आगासगओ’ति आकाशगतोऽत्यर्थं तुङ्ग इत्यर्थः ‘कुडभि’ति लघुपताकाः संभाव्यन्ते
ताभिः परिमण्डितश्चासावाभिरामश्च-अभिरमणीय इति विग्रहः ‘इंदज्जओ’ति शेषध्वजापेक्षयाऽतिमहत्त्वादिन्द्रश्चासौ ध्वजश्च इन्द्रध्वज
इति विग्रहः इन्द्रत्वसूचको ध्वज इति वा ‘पुरओ’ति जिनस्याग्रतो गच्छतीति दशमः १० ‘चिहुन्ति वा निसीयन्ति व’त्ति तिष्ठन्ति
गतिनिवृत्त्या निपीदन्ति-उपविशन्ति ‘तक्खणादेव’ति तत्क्षणमेव अकालहीनमित्यर्थः, पवैः संछन्नः पत्रसंछन्नः पत्रसंछन्न इति वक्त-

म्ये माठवत्यान् सछन्नपत्र इत्युक्तं स चासौ पुष्पपल्लवसमाकुलमेति विग्रहः, पल्लवा-अङ्कुराः, सञ्छन्नाः सञ्चजः सवष्टः सपताको-
 ऽञ्जोरुवरपादप इत्येकदश ११ 'ईसि'चि ईषप्-अन्त्यं 'पिहञो'सि प्रष्टतः पभाद्भागे 'मत्तठठाणमि'ति मस्तकप्रवेक्षे तेजोमण्डल-
 प्रभापटलमिति द्वादश १२ बहुसमरमणीयो भूमिमाग इति त्रयोदशः १३ 'अहोसिर'चि अधोमुखाः कष्टका भवन्तीति चतुर्दश १४
 अतवो-विपरीताः कथमित्याह-सुखस्पर्शा भवन्तीति पञ्चदशः १५ योजनं यावत् क्षेत्रश्रुतिः सर्वर्षकवातेनेति षोडश १६ 'जुसफुसि
 एण ति उचितविधिनुपातेन 'निहयररेशुय'ति धातोत्थातमाकाशवर्षि रजो भूर्वर्ती तु रेणुरिति गन्धोदकवर्षाभिधानं सप्तदशः १७
 जलस्थलत्रं यद्भास्वरं प्रभृतं च कुसुमं तेन हन्तस्यायिना-ऊर्ध्वमुखेन दक्षाईवर्णेन जानुनोरुत्सेधस्य उच्चत्वस्य यत्प्रमाणं
 तद्वद् प्रमाणं यस्य स जानुत्सेधप्रमाणमात्रा पुण्योपचार-पुण्यप्रकर इत्याष्टदश १८ तथा 'कालागुरुपरकुंदुरु'रूपवमघमघतगन्धुदु-
 याभिरामे भवद्'चि कालागुरुश्च-गंधद्रव्यविशेषः प्रवरकुन्दुरुक्क च-चीढाभिधानं गन्धद्रव्यं तुरुक्क च-द्विल्लहकामिधानं गंधद्रव्य-
 मिति द्वादशत एतच्छणौ यो घूपस्त्वस्य मयमशायमानो-चतुलसौरम्यो यो गन्ध उदुतः-उर्ध्वभूतस्तेनाभिराम-अभिरमणीय यत्तच्चया-
 म्यान-निपीदनस्यानमिति प्रक्रम इत्येकोनविंशतितमः १९ तथा 'उभयो पासि च ण अहवाण भगवंताण दुवे जम्खा'कहयतुडि
 यथंभियसुया चामरुक्सेवर्णं कर्त'चि कटकाणि-अक्षेष्टामरणविशेषाः श्रुटितानि-बाह्याभरणविशेषाः श्रुटितानि तैरतिबहुत्वेन स्त्वग्भित्ताविव
 स्ताग्भित्तौ मुखौ ययोस्तौ तथा यक्षौ-देवाविति विंशतितम २०, बृहद्राचनयामनन्तरोक्तमतिशयद्वय नाधीयते, अतस्तत्सो पूर्वोऽष्टा-
 दशैव, अमनोमानां दम्बार्दीनामपकर्ष -अयाव इत्येकोनविंशतितम १९ मनोमानां प्रादुर्भाव इति विंशतितमः २० 'पषाहरओ'भिति
 प्रत्याहारतो-व्याहृतो भगवतः 'हिययगमणीओ चि हृदयङ्गमः 'ज्योयणीहारी'ति योजनानतिक्रमो स्वर इत्येकविंश २१ 'अदमाग

ही'ति प्राकृतादीनां पण्णां भाषाविशेषाणां मध्ये या मागधी नाम भाषा 'रसोलसौ मागध्या'मित्यादिलक्षणवती सा असमाश्रित-
 स्वकीयसमग्रलक्षणाऽर्द्धमागधीत्युच्यते, तथा धर्ममाख्याति, तस्या एवातिकोमलत्वादिति द्वाविंशः २२ भासिञ्जमाणी'ति भगवताऽ-
 भिधीयमाना 'आरियमणारियाणं'ति आर्यानार्थदेशोत्पन्नानां द्विपदा-मनुष्याश्चतुष्पदा-गवादयः 'मृगा' आटव्याः 'पशवो' ग्राम्याः
 पक्षिणः प्रतीताः सरीसृपा-उरःपरिसर्प्या भुजपरिसर्प्याश्चेति, तेषां किम् ?-आत्मन आत्मनः-आत्मीयया आत्मीययेत्यर्थः भाषातया-
 भाषाभावेन परीणमतीति सम्बन्धः, किम्भूताऽसौ भाषा ? इत्याह-हितम्-अभ्युदयः शिवं-मोक्षः सुखं-श्रवणकालोद्भवमानन्दं
 ददातीति हितशिवसुखेति त्रयोविंशः २३ 'पूर्वबद्धवरे'ति पूर्व-भवान्तरेऽनादिकाले वा जातिप्रत्ययं बद्धं-निकाचित्वं वैरं-अमित्रभावो
 येषां ते तथा, तेऽपि चासतामन्ये देवा वैमानिका असुरा नागाश्च-भवनपतिविशेषाः सुवर्णाः-शोभनवर्णोपेतत्वाज्ज्योतिष्का यक्षराक्ष-
 सकिन्नराः किंपुरुषाः व्यन्तरभेदाः गरुडा-गरुडलाञ्छनत्वात् सुपर्णकुमारा भवनपतिविशेषाः, गन्धर्वा महोरगाश्च व्यन्तरविशेषा एव,
 एतेषां द्वन्द्वः, 'पंसतचित्तमाणसा' प्रशन्तानि-शमं गतानि चित्राणि-रागद्वेषाद्यनेकविधविकारयुक्ततया विविधानि मानसानि-अन्तः
 करणानि येषां ते प्रशान्तचित्तमानसा धर्मं निशमयन्ति इति चतुर्विंशः २४ बृहद्वाचनायामिदमन्यदतिशयद्वयमधीयते, यदुत-
 अन्यतीर्थिकप्रावचनिका अपि च णं वन्दन्ते भगवन्तमिति गम्यते इति पञ्चविंशः २५ आगताः सन्तोऽर्हतः पादमूले निष्प्रतिवचना
 भवन्ति इति षड्विंशः २६ 'जओ जओऽवि य णं'ति यत्र यत्रापि च देशे 'तओ तओ'ति तत्र तत्रापि च पञ्चविंशतौ योजनेषु
 ईतिः-धान्याद्युपद्रवकारी प्रचुरमूपकादिप्राणिगण इति सप्तविंशः २७ मारिः-जनमरक इत्यष्टाविंशः २८ स्वचक्रं-स्वकीयराजसैन्यं
 तदुपद्रवकारि न भवतीति एकोनविंशः २९ एवं परचक्रं-परराजसैन्यमिति त्रिंशः ३० अतिदृष्टिः-अधिकवर्ष इत्येकत्रिंशः ३१ अना-

दृष्टि-यर्पणमात्र इति द्वात्रिंश ३२ शुर्मिष-दुष्काल इति त्रयस्त्रिंशः ३३ 'उप्याहया वाहि'चि उत्पाताः-अनिष्टस्यैका रुधिरवृष्ट्या-
 दयस्तदेतुका येऽन्यर्थास्ते औत्पातिकास्तथा व्याख्यो-ज्वराद्यास्तदुपश्रुमः-अभाव इति चतुस्त्रिंशः ३४ । अन्यच्च 'पञ्चाहरजो' इव
 आरम्य येऽभिहितस्ते ग्रामामण्डल च कर्मक्षयकृताः, शेषा भवप्रत्ययेभ्योऽन्ये देवकृता इति, एते च यदन्यथापि दृश्यन्ते तन्मतान्त-
 रमात्रगन्तव्यमिति । 'चक्षुर्द्विविधश्च'चि चक्षुर्द्विविधत्वानि क्षेत्रस्थानानि 'उक्कोसपए चोषीसं तित्यगरा समुप्यर्क्षति'चि समुत्प-
 पन्ते सम्मदन्तीत्यर्थः न त्वेकस्मये जायन्ते, चतुर्णामेवैकदा जन्मसम्भवात्, तथाहि-मेरो पूर्वापरशिलातलयोर्द्वे द्वे सिंहासने भव-
 नोन्नो दौ दार्ढवाभिपिब्येते अतो द्रयोर्द्रयोरेव जन्मेति, दक्षिणोचरयोस्तु क्षेत्रयोस्तदानीं दिवससम्भवात् न भरतेरावतयोर्धिनोत्प-
 पिरर्द्रात्र एव दिनोत्पचेरिति, 'पट्टमे' स्यादि प्रथमायां दृष्टिव्यां त्रिंशद्भक्तवासानां लक्षाणि, पञ्चम्यां त्रीणि पष्ठ्यां पञ्चोनं लक्षं
 सप्तम्यां पञ्च नरकाः, एव सर्वमीतने चतुस्त्रिंशल्लक्षाणि भवन्तीति ॥ ३४ ॥

पणतीस सयययणाइसेसा प०, कुपू ण अरहा पणतीस घणूइ उइइ उअत्तेण होत्था, वत्ते ण वासुदेवे पण-
 तीस घणूइ उइइ उअत्तेणं होत्था, नवणे ण बल्लदेवे पणतीस घणूइ उइइ उअत्तेण होत्था, सोइम्मे कल्पे सुइ-
 म्माणं समाणं माणवणं केइयक्खमे इइडा उअरिं च अट्ठेतरस अट्ठेतरस जोयणाणि बजेत्ता मज्जे पणतीस
 जोयणेसु यइरामणसु गोलवट्समुग्गणसु जिणसकहाओ प०, यितियचउत्थीसु पोसु पइवीसु पणतीस
 निरयावामसपसइस्सा प० ॥ सूत्रं ३५ ॥

पञ्चत्रिंशद्वचमस्थानकं सुगम, नवरं सत्यवचनालिङ्गया आगमे न दृष्टाः, एते तु ग्रन्थान्तरदृष्टाः सम्मायिताः, पञ्चनं हि गुणव

द्रुक्तव्यं, तद्यथा-संस्कारवत् १ उदात्तं २ उपचारोपेतं ३ गम्भीरशब्दं ४ अनुनादि ५ दक्षिणं ६ उपनीतरागं ७ महार्थं ८ अव्याहत-
 पौर्वापर्यं ९ शिष्टं १० असान्दिग्धं ११ अपहृतान्योत्तरं १२ हृदयग्राहि १३ देशकालाव्यतीतं १४ तत्त्वानुरूपं १५ अप्रकीर्णप्रसृतं १६
 अन्योऽन्यग्रगृहीतं १७ अभिजातं १८ अतिस्निग्धमधुरं १९ अपरमर्मविद्धं २० अर्थधर्माभ्यासानपेतं २१ उदारं २२ परनिन्दात्मोत्क-
 र्षविप्रयुक्तं २३ उपगतश्लाघं २४ अनपनीतं २५ उत्पादिताच्छिन्नकौतूहलं २६ अद्भुतं २७ अनतिविलम्बितं २८ विभ्रमविक्षेपकालि-
 किञ्चितादिविमुक्तं २९ अनेकजातिसंश्रयाद्विचित्रं ३० आहितविशेषं ३१ साकारं ३२ सत्त्वपरिग्रहं ३३ अपरिखेदितं ३४ अव्युच्छेदं
 ३५ चेति वचनं महानुभावैर्वक्तव्यमिति, [तत्र संस्कारवत्त्वं-संस्कृतादिलक्षणयुक्तत्वं १ उदात्तत्वं-उच्चैर्धृतिता २ उपचारोपेतत्वं-
 अग्राम्यता ३ गम्भीरशब्दं मेवस्येव ४ अनुनादित्वं-प्रतिरवोपेतता ५ दक्षिणत्वं-सरलत्वं ६ उपनीतरागत्वं-मालकोशादि ग्रामराग-
 युक्तता ७ एतेऽस्य शब्दापेक्षा अतिशयाः, अन्ये त्वर्थाश्रया, तत्र महार्थत्वं-बृहदभिधेयता ८ अव्याहतपौर्वापर्यत्वं-पूर्वापरवाक्या-
 विरोधः ९ शिष्टत्वं-अभिमतसिद्धान्तोक्तार्थता वक्तुः शिष्टतासूचकत्वं वा १० असन्दिग्धत्वं-असंशयकारिता ११ अपहृतान्योत्तरत्वं-
 परदूषणाविषयता १२ हृदयग्राहित्वं-श्रोतृमनोहरता १३ देशकालाव्यतीतत्वं-प्रस्तावोचितता १४ तत्त्वानुरूपत्वं-विवाक्षितवस्तुस्वरू-
 पानुसारिता १५ अप्रकीर्णप्रसृतत्वं-सुसम्बन्धस्य सतः प्रसरणं अथवाऽसम्बन्धानधिकारित्वातिविस्तरयोरभावः १६ अन्योऽन्यग्रगृही-
 तत्वं-परस्पररेण पदानां वाक्यानां वा सापेक्षता १७ अभिजातत्वं वक्तुः प्रतिपाद्यस्य वा भूमिकानुसारिता १८ अतिस्निग्धमधुरत्वं-
 अमृतगुडादिवत् सुखकारित्वं १९ अपरमर्मवेधित्वं-परमर्मोदुग्धदृष्टनस्वरूपत्वं २० अर्थधर्माभ्यासानपेतत्वं-अर्थधर्मप्रतिबद्धत्वं २१
 उदारत्वं-अभिधेयार्थस्यातुच्छत्वं गुम्फगुणविशेषो वा २२ परनिन्दात्मोत्कर्षविप्रयुक्तत्वमिति प्रतीतमेव २३ उपगतश्लाघत्वं-उक्तगुण-

योगात्प्राप्तस्यापता २४ अनपनीतत्वं-कारककालवचनलिङ्गादिव्यत्ययरूपवचनदोषापेक्षता २५ उत्पादिताच्छिन्नभकौतूलत्वं-स्वविषये
 भोटृणां अनितमधीच्छन्नं कर्तुं यत्नं तत्रया तद्भावस्तथा २६ अप्रसृत्य-अनतिविलम्बितत्वं च प्रतीतं २७-२८ विभ्रमविशेषकि-
 लिच्छिदादिविमुक्तत्वं-विध्नो-वचनमनसो आन्तता विज्ञेय-तस्यैवाभिधेयार्थं प्रत्यनासक्तता किलिक्किञ्चित्-रोपमयामिलापादिमा-
 वानां युगपद्वा सठ्छरणमादिद्वयद्वान्मनोदोषान्तरपरिग्रहस्तैर्विमुक्त यद्यप्यथा तद्भावस्तत्त्व २९ अनेकजातिसश्रयाद्विचित्रत्वं, इह जा
 तयो वर्णनीयवस्तुरूपवर्णनानि ३० आदितविज्ञेयत्व-वचनान्तरापेक्षया ढौकितविज्ञेयता ३१ साकारत्व विच्छिन्नवर्णपदवाक्यत्वेनाका
 रप्राप्तत्वं ३२ मत्त्वपरिगृहीतत्व-साहसोपेतता ३३ अपरिखेदितत्व-अनायाससम्भवः ३४ अव्युच्छेदित्व-विवक्षितार्थानां सम्यक्सिद्धि
 यावदनवच्छिन्नवचनप्रमेयेतति ३५ ।] तथा दश-सप्तमवासुदेवः नन्दन-सप्तमबलदेवः एतयोश्चावश्यकामिप्रायेण पट्विद्वतिर्घनु-
 पामुपत्त, भवति, मुनोयं च तद्, यतोऽनायमस्मिन्नायमीनोरन्तरे तावमिदितौ, यतोऽप्याधि-“अरमस्मिन्नन्तरे दोष्णि केसवा पुरिसपुह-
 रीय दत्त”चि, अरनायमस्मिन्नाययोश्च क्रमेण त्रिदशत्यश्चविद्वतिश्च घनुपामुपत्त, एतदन्तरालवर्षिणोश्च वासुदेवयोः पटुसप्तमयोरेकोन-
 त्रिदशत्यश्चविद्वतिश्च घनुपां युज्यत इति, इहोक्ता तु पञ्चत्रिंशत् स्यात् यदि दत्तनन्दनौ कुन्नुनाषवीर्यकाले भवतौ, न चैतदेव जिना-
 न्तरग्रणीयत्वं इति दुरवबोधमिदमिति । सौधर्मकत्वे सौधर्माध्वतसकादिषु विमानेषु सर्वेषु पञ्च पञ्च सभा भवन्ति-सुधर्मसमा-१ उप
 पातममा २ अभियेकममा ३ अतङ्कारसमा ४ व्यवसायसमा ५ तत्र सुधर्मसमागम्यभागे मणिपीठिकोपरि पाटियोवनमानो माणवको
 नाम चैत्यस्तम्भोऽस्ति, तत्र ‘वहरामप्लु’चि वज्रमयेषु तथा गोलववृक्षा वर्तुला ये समुद्रका-माज्वनीयदेशपास्तेषु ‘जिणसकशाओ’चि
 जिनसकशीनि तीर्थक्षराणां मनुवलोक्कनिर्गतानां सक्थीनि अस्पीनि प्रप्रज्ञानीति । ‘भित्तिगचउत्थी’त्यादि द्वितीयपृथिव्यां पञ्चनिर्वातिन

रकलक्षाणि चतुर्थ्यां तु दशेति पञ्चत्रिंशत्तानीति ॥ ३५ ॥

छत्तीसं उत्तरज्झयणा प० तं०-विणयसुयं १ परीसहो २ चाउरंगिज्जं ३ असंखयं ४ अकाममरणिज्जं ५ पुरिसविज्जा ६ उरब्भिज्जं ७ काविलियं ८ नमिपव्वज्जा ९ दुमपत्तयं १० बहुसुयपूजा ११ हरिएसिज्जं १२ चित्तसंभूयं १३ उसुयारिज्जं १४ सभिव्खुगं १५ समाहिठाणाइं १६ पावसमणिज्जं १७ संजइज्जं १८ मिय-चारिया १९ अणाहपव्वज्जा २० समुद्धपालिज्जं २१ रहनेमिज्जं २२ गोयमकेसिज्जं २३ सभितीओ २४ जन्नतिज्जं २५ सामांयारी २६ खलुंकिज्जं २७ मोक्खमग्गगई २८ अप्पमाओ २९ तवोमग्गो ३० चरणविही ३१ पमाय-ठाणाइं ३२ कम्मपयडी ३३ लेसज्झयणं ३४ अणगारमग्गो ३५ जीवाजीवविभत्ती य ३६, चमरस्स णं असु-रिंदस्स असुररणो सभा सुहम्मा छत्तीसं जोयणाइं उइढं उच्चत्तेणं होत्था, समणस्स णं भगवओ महावीर-स्स छत्तीसं अज्जाणं साहस्सीओ होत्था, चेत्तासोएसु णं मासेसु सइ छत्तीसंगुलियं सूरिए पोरिसीछायं निव्वत्तइ ॥ सूत्रं ३६ ॥

षट्त्रिंशत्स्थानकं स्पष्टमेव, नवरं चैत्राश्वयुजोर्मासयोः सक्कुट्-एकदा पूर्णिमायामिति निश्चयतस्तु मेषसङ्क्रान्तिदिने तुलासङ्क्रान्तिदिने चेत्यर्थः । षट्त्रिंशदङ्गुलिकां पदत्रयमानां, आह च—“चेत्तासोएसु मासेसु, तिपया होइ पोरिसी”ति [चैत्राश्व-युजोर्मासयोस्त्रिपदा पौरुषी भवति] ॥ ३६ ॥

कुंथस्स णं अरहओ सत्ततीसं गणा सत्ततीसं गणहरा होत्था, हेमवयहेरणवयाओ णं जीवाओ सत्ततीसं

जोयणमहस्ताइ एण णउसत्तरे जोयणसए सोलसएणगूणवीसइ भाए जोयणस्स किंविसेसूणाओ आयामेण प०, सन्यामु ण विजयेजयतजयतअपराजियासु रायहाणीसु पागारा सत्ततीस सत्ततीस जोयणाइ उइइ उयसेण प०, खुट्टियाण ण विमाणपविमत्तीण पढमे वग्गे सत्ततीस उइसणकाला प०, कसिययहुलससमीए ण सुट्ठिण सत्ततीमगुत्तिय पोरिसीणाय निब्बत्तइत्ता णं चार चरइ ॥ सुत्रं ३७ ॥

मत्तत्रिंशत्स्यानकमपि म्यक्त, नवर इन्दुनायस्येह सप्तत्रिंशद्भक्षरा उक्ता आवश्यक्के तु त्रयत्रिंशद् भूयन्त इति मतान्तर, तथा हेमरतादिजीरयोक्तप्रमाणमवादगाथा—“सत्ततीस सहस्सा छब्ब सया जोयणाण चउसयरा । हेमवयवासजीवा किंचूणा सोलस कला य ॥ १ ॥”ति, कला एकोनविंशतिभागो योजनस्येति । तथा विजयादीनि पूर्वोदीनि जम्बूद्वीपद्वाराणि तन्नायकस्तत्त्वामानो इयाम्नां राजवान्यन्तन्नामिका एव पूर्वोदिदिषु इणोऽसङ्ख्येयतमे जम्बूद्वीप इति । भुद्रिकायां विमानप्रविमक्तौ कालिकद्भुतविज्ञेये, तत्र स्मिन् बहवो वर्णा—ब्रह्मयनसमुद्रायात्मका भवन्ति, तत्र प्रथमे वर्णे प्रत्यक्षयनमुद्देशस्य ये कल्लास्व उद्देशनकाला इति । यदि चैत्रस्य पौर्णमास्यां पद्मत्रिंशद्दहुलिक्का पौलीच्छाया भवति तदा वैशाखस्य कृष्णसप्तम्यामहुलस्य इदि गतत्वात्सप्तत्रिंशद्दहुलिक्का भवतीति ॥ ३७ ॥

पामस्म ण अरइओ पुरिसावाणीयस्स अट्ठतीस अज्जिआसाइस्सीओ उक्कोसिया अज्जियासपया होत्था, हेमययणरणयइयाणं जीवाण णणूपिट्ठे अट्ठतीस जोयणसइस्साइ सत्त य चत्ताले जोयणसए वस एगूणवी मइमाणे जोयणस्म किंविसेसूणा परिचखेवेण प०, अत्थस्स ण पक्खयरण्णो यित्तिण ऋडे अट्ठतीस

जोयणसहस्साइं उइहं उच्चत्तेणं होत्था, खुड्डियाए णं विमाणपविभत्तीए बितिए वग्गे अट्ठीतीसं उइेसण-
काला प० ॥ सूत्रं ३८ ॥

अष्टत्रिंशत्स्थानकं व्यक्तमेव, नवरं 'धणुपिट्ठं'ति जम्बूद्वीपलक्षणवृक्षेत्रस्य हैमवैतरण्यवताभ्यां द्वितीयषष्ठवर्षाभ्यामवच्छिन्नस्या-
रोपितज्याधनुःप्रष्टाकारे परिधिखण्डे धनुःप्रष्टे इव धनु प्रष्टे उच्येते तत्पर्यन्तभूते ऋजुप्रदेशपङ्क्ती तु जीवे इव जीवे इति, एतत्सूत्रसंवा-
दिगाथार्द्धं "चत्ताली सत्त सया अड्ठीस सहस्स दस कला य धणु"ति । तथा 'अत्थस्स'ति अस्तो-मेरुयतस्तेनान्तरितो रविरस्तं
गत इति व्यपदिश्यते तस्य पर्वतराजस्य-गिरिप्रधानस्य द्वितीयं काण्डं-विभागोऽष्टत्रिंशद्योजनसहस्राण्युच्चत्वेन भवतीति, मतान्तरेण
तु त्रिषष्टिः सहस्राणि, यदाह-"मेरुस्स तिन्नि कंडा पुढवोवलवइरसक्करा पढमं । रयए य जायरूवे अंके फलिहे य वीयं तु ॥ १ ॥
एकागारं तइयं तं पुण जंबूणयमयं होइ । जोयणसहस्स पढमं वाहल्लेणं च बितियं तु ॥ २ ॥ तेवड्डिसहस्साइं तइयं छत्तीस जोयण-
सहस्सा । मेरुसुवर्णि चूला उन्विद्धा जोयणदुवीसं ॥ ३ ॥ [मेरोस्त्रीणि काण्डानि पृथ्व्युपलवज्जशर्करामयं प्रथमं । राजतं जातरूपं
आइकं स्फाटिकं च द्वितीयं ॥ १ ॥ एकाकारं तृतीयं तत् पुनर्जाम्बूनदमयं भवति । योजनसहस्रं प्रथमं बाहल्येन द्वितीयं तु ॥ २ ॥
त्रिषष्टिः सहस्राणि तृतीयं षट्त्रिंशत् सहस्राणि । मेरोरुपरि चूला उद्विद्धा योजनानि चत्वारिंशत् ॥ ३ ॥] ३८ ॥

नमिस्स णं अरहओ एगूणचत्तालीसं आहोहियसया होत्था, समयखेत्ते एगूणचत्तालीसं कुलपव्वया प०
तं०-तीसं वासहरा पंच मंदरा चत्तारि उसुकारा, दोच्चउत्थंपंचमच्छसत्तमासु णं पंचसु पुढवीसु एगूणच-
त्तालीसं निरयावाससयसहस्सा प०. नाणावरणिज्जस्स मोहणिज्जस्स गोत्तस्स आउयस्स एयासि णं चउण्हं

जोयणमहस्ताइ एण घउसत्तरे जोयणसए सोलसयएगूणबीसइभाए जोयणस्स किंचियिसेत्तणाओ आयामेण
 प०, मग्घासु ण विजययेजयतजयतअपराजियासु रायइणीसु पागारा सत्ततीसं सत्ततीस जोयणाइ उट्ठइ
 उयत्तेण प०, खुट्ठियाए ण विमाणपविमत्तीए पढमे वग्गे सत्ततीस उदेसणकाला प०, कत्तिययइलसत्तमीए
 णं सूदिणं सत्ततीमगुलियं पोरिसीउाय निव्वत्तइत्ता णं चार वरइ ॥ सूत्रं ३७ ॥

मत्तविट्ठरस्मानकमपि व्यक्त, नवर कुन्धुनायस्वेइ सप्तत्रिंशद्गणधरा उक्ताः आवश्यके तु प्रयच्छित् भ्रूयन्त इति मतान्तरं, तथा
 हेमन्तादिजीरयोक्तप्रमाणसवादगाथा—“सत्तचीस सहस्सा छय सया जोयणाण चउसयरा । हेमवयबासजीवा किंचूणा सोलस कल्ला
 य ॥ १ ॥”ति, कल्ला एक्कोनविंशतिभागो योजनस्येति । तथा विजयादीनि पूर्वोदीनि जम्बूद्वीपद्वाराणि तन्नायकास्तन्नामानो
 दवान्तेषां राजपान्यस्तन्नामिका एव पूर्वोदिविषु इतोऽसहस्रयेयतमे जम्बूद्वीप इति । छुट्टिकायां विमानप्रविभक्तौ क्कालिक्कभुवविक्षेपे,
 तत्र किंल यइवो वन्ना—अध्ययनसमुदायात्मका भवन्ति, तत्र प्रथमे वन्ने प्रत्यध्ययनमुदेस्यस्य ये कालास्त उदेसनकाला इति ।
 यदि चैत्रस्य पौर्णमास्यां पद्मत्रिंशदद्गुलिका पौष्णीच्छाया भवति तदा वैशाखस्य कृष्णसप्तम्यामद्गुलस्य बुद्धिं गतत्वात्सप्तत्रिंशदद्गु-
 लिका भवतीति ॥ ३७ ॥

पासस्स ण अरइओ पुरिसावाणीयस्स अट्ठतीस अज्जिआसाइस्सीओ उक्कोसिया अज्जियासपया होत्था,
 हेमयगणरणयईयाण जीवाण घणूपिठ्ठे अट्ठतीस जोयणसहस्ताइ सत्त य चत्ताळे जोयणसए वस गगणबी-
 मइभागे जोयणस्स किंचियिसेत्तणा परिकखेयेण प०, अरथस्स ण पळयरण्णो यितिए कळे अट्ठतीस

जोयणसहस्साइं उइढं उच्चैत्तेणं होत्था, खुड्डियाए णं विमाणपविभत्तीए बितीए वग्गे अट्ठीतीसं उइेसण-
काला प० ॥ सूत्रं ३८ ॥

अष्टत्रिंशत्स्थानकं व्यक्तमेव, नवरं 'धणुपिट्ठं'ति जम्बूद्वीपलक्षणवृत्तक्षेत्रस्य हैमवतैरण्यवताभ्यां द्वितीयपष्ठवर्षाभ्यामवच्छिन्नस्या-
रोपितज्याधनुःपृष्ठाकारे परिधिखण्डे धनुःपृष्ठे इव धनु पृष्ठे उच्येते तत्पर्यन्तभूते ऋजुप्रदेशपङ्क्ती तु जीवे इव जीवे इति, एतत्स्रजसंवा-
दिगाथाद्धं "चत्ताली सत्त सया अडतीस सहस्स दस कला य धणु"ति । तथा 'अत्थस्स'ति अस्तो-मेरुर्यतस्तेनान्तरितो रविरस्तं
गत इति व्यपदिश्यते तस्य पर्वतराजस्य-गिरिप्रधानस्य द्वितीयं काण्डं-विभागोऽष्टत्रिंशद्विधोजनसहस्राण्युच्चत्वेन भवतीति, मतान्तरेण
तु त्रिपष्टिः सहस्राणि, यदाह-"मेरुस्स तिन्नि कंडा पुढवोवलवइरसक्करा पढमं । रयए य जायरूवे अंके फलिहे य वीयं तु ॥ १ ॥
एक्कागारं तइयं तं पुण जंबूणयमयं होइ । जोयणसहस्स पढमं बाहल्लेणं च वितीयं तु ॥ २ ॥ तेवड्डिसहस्साइं तइयं छत्तीस जोयण-
सहस्सा । मेरुसुवारीं चूला उव्विद्धा जोयणदुवीसं ॥ ३ ॥ [मेरोस्त्रीणि काण्डानि पृथ्व्युपलवज्रशर्करामयं प्रथमं । राजतं जातरूपं
आङ्कं स्फाटिकं च द्वितीयं ॥ १ ॥ एक्काकारं तृतीयं तत् पुनर्जाम्बूनदमयं भवति । योजनसहस्रं प्रथमं बाहल्येन द्वितीयं तु ॥ २ ॥
त्रिपष्टिः सहस्राणि तृतीयं षट्त्रिंशत् सहस्राणि । मेरोरुपरि चूला उद्विद्धा योजनानि चत्वारिंशत् ॥ ३ ॥] ३८ ॥

नमिस्स णं अरहओ एगूणचत्तालीसं आहोहियसया होत्था, समयखेत्ते एगूणचत्तालीसं कुलपञ्चया प०
तं०-तीसं वासहरा पंच मंदरा चत्तारि उसुकारा, दोच्चउत्थपंचमच्छट्सत्तमासु णं पंचसु पुढवीसु एगूणच-
त्तालीसं निरयावाससयसहस्सा प०. नाणावरणिज्जस्स मोहणिज्जस्स गोत्तस्स आउयस्स एयासि णं चउण्हं

कम्मपगडीण पगुणचत्तालीस उत्तरपगडीओ प० ॥ सूत्र ३९ ॥

एकोनचत्वारिंशत्स्थानकं व्यक्तमेव, नवर 'आहोदिय'पि नियससेअविपयावधिधानिनस्तेणं श्रुतानीति, 'कुलपव्वय'पि क्षेत्रम-
यादाकारित्वेन कुलकल्याः पर्वताः कुलपर्वताः, कुलानि हि लोकानां मर्यादानिबन्धनानि भवन्तीतीह तैरुपमा कृता, तत्र वर्षघरास्त्रि
द्वद् जंपदीये घातकीरुण्डपुण्डरुर्दपूर्वापरार्द्धेषु च प्रत्येकं हिमवदादीनां पण्यां पण्यां मावात् मन्दराः पञ्चेपुकारा घातकीरुण्डपुण्डरा-
र्द्धयोः पूर्वोत्तरविभागकारिणमत्वार एवमेते एकोनचत्वारिंशदिति । 'दोषे'त्यादि द्वितीयायां पञ्चविंशतिभिरुच्यार्था दश पञ्चम्यां त्रीणि
पठ्यां पञ्चोनलव सप्तम्यां पञ्चेति यथोक्ता सख्या नरकख्यामिति । 'नाणावरणिखे'त्यादि, ज्ञानावरणीयस्य पञ्च मोहनीयस्याष्टाविंश-
तिः गोत्रस्य द्वे आयुषमतल इत्येवमेकोनचत्वारिंशदिति ॥ ३९ ॥

अरहओ ण अरिट्ठेनेमिस्स चत्तालीस अज्झियासाहस्सीओ होत्या, मवरचूलियाणं चत्तालीस जोयणाइ
उइइ उचसेण प०, सती अरहा चत्तालीस घणूइ उइइ उचसेण होत्या नूयाणदस्स ण नागकुमारस्स नागरओ
चत्तालीस भयणावाससयसइस्सा प०, खुगियाए ण विमाणपचिभत्तीए तइए वगगे चत्तालीस उइसणकाला
प०, फग्गुणपुणिणमासिणीए ण त्तरिए चत्तालीसगुलिय पोरिसीछाय निउवइइहा ण चार वरइ, एवं कत्थिया-
एथि पुणिणमाए, महासुक्के कप्पे चत्तालीस विमाणावाससइस्सा प० ॥ सूत्र ४० ॥

चत्वारिंशत्स्थानकं व्यक्तं, नवर 'वसहाहपुण्णिमासिणीए'पि यत्केपुचिव पुस्तकेषु दृश्यते सोऽप्यपाठः, 'फग्गुणपुभिमासिणीए'
सि अत्राऽध्येय, कपम् ? , उच्यते, 'पोसे मासे चउण्णया' इति वचनात् पौषपुर्णिमास्यामष्टम्यत्वारिंशदङ्गुलिका सा भवति ततो मासे

चत्वारि फाल्गुने च चत्वारि अङ्गुलानि पतितानीत्येवं फाल्गुनपौर्णमास्यां चत्वारिंशदङ्गुलिका पौरुषीच्छाया भवति, कार्त्तिकयामप्येवमेव, यतः 'चेत्तासोएसु मासेसु, तिपया होइ पोरिसी' [चैत्राश्विनयोर्मासयोस्त्रिपदा भवति पौरुषी] त्मुक्तं, ततः पदत्रयस्य पदत्रिंशदङ्गुलप्रमाणस्य कार्त्तिकमासातिक्रमे चतुरङ्गुलद्वद्धौ चत्वारिंशदङ्गुलिका सा भवतीति ॥ ४० ॥

नमिस्स णं अरहओ एकचत्तालीसं अजियासाहस्सीओ होत्था, चउसु पुढवीसु एक्कचत्तालीसं निरयावाससयसहस्सा प० तं०-रयणप्पभाए पंकप्पभाए तमाए तमतमाए, महालियाए णं विमाणपविभत्तीए पढमे. वग्गे एकचत्तालीसं उद्देसणकाला प० ॥ सूत्र ४१ ॥

एकचत्वारिंशत्स्थानकं सुगम, नवरं 'चउसु' इत्यादिक्रमेण सूत्रोक्तासु चतसृषु प्रथमचतुर्थपष्ठसप्तमीषु प्रथिर्वीषु त्रिंशतो दशानां च नरकलक्षाणां पञ्चोनस्य चैकस्य पञ्चानां च नरकाणां भावाद्यथोक्तसंख्यास्ते भवन्तीति ॥ ४१ ॥

समणे भगवं महावीरे बायालीसं वासाइं साहियाइं सामणणपरियागं पाउणिन्ता सिद्धे जाव सव्वदुक्खप्पहीणे, जंबुद्दीवस्स णं दीवस्स पुरच्छिमिह्ठाओ चरमंताओ गोथूभस्स णं आवासपव्वयस्स पच्चच्छिमिह्ठे चरमंते एस णं बायालीसं जोयणसहस्साइं संखे दयसीमे य, कालोए णं समुद्दे बायालीसं चंदा जोइंसु वा जोइंति वा जोइस्संति वा, बायालीसं सूरिया पभासिंसु वा ३, संमुच्छिमभुयपरिसप्पाणं उक्कोसेण वायालीसं वाससहस्साइं ठिई प०, नामकम्मे बायालीसविहे प०, तं, गइनामे जाइनामे सरीरनामे सहीरंगोवंगनामे सरीरबंधणनामे सरीरसंधायणनामे संघयणनामे संठाणनामे वण्णनामे गंधनामे रसनामे फासनामे

कम्मपगणीण पगुणवत्तालीस उत्तरपगणीओ प० ॥ सूत्र ३९ ॥

एकोनवत्वारिअस्सानकं व्यक्तमेव, नवर 'आओरिय'पि नियवयेअविपयावधिमानिनस्तेषां भवतानीति, 'कुलपव्वय'पि क्षेत्रम-
यादाकारित्वेन कुलधम्म्या पर्यताः कुलपर्यताः, कुलानि हि लोकानां मर्यादानिवन्धनानि भवन्तीतीह तैरुपमा कृता, तत्र वर्षधरास्त्रिं
शतं जयुणीये घातकीसुण्डपुष्करार्द्रपर्वोपरार्द्धेषु च प्रत्येकं हिमवदावीनां पण्यां पण्यां भावात् मन्दराः पञ्चपुकारा घातकीसुण्डपुष्करा
र्द्रयोः पूर्वतरविभागस्कारिणवत्वारः एवमेत एकोनवत्वारिअदिति । 'दोषे'त्यादि द्वितीयायां पञ्चविंशतिअदुभ्यां दश पञ्चन्यां त्रीणि
पठथां पञ्चोनलस तप्तन्यां पञ्चेति यथोक्ता सस्या नरकवामिति । 'नाणावरणिके'त्यादि, ज्ञानावरणीयस्य पञ्च मोहनीयस्याष्टाविंश
तिः गोत्रस्य द्वे प्रापुपवतल इत्येवमेकोनवत्वारिअदिति ॥ ३९ ॥

अरइओ ण अरिद्धनेमिस्स वत्तालीस अज्जियासाइस्सीओ हेत्था, मयदरवुलियाण वत्तालीस जोजयणाइ
उइदं दवसेण प०, सती अरइा वत्तालीस यणूइ उइउवसेण हेत्था भूयार्णवस्स ण नागकुमारस्स नागरओ
वत्तालीस भवणायाससयसइस्सा प०, खुइयाए ण विमाणपविमसीए तइए वग्गे वत्तालीस उइसणकाला
प०, फग्गुणपुणिणमासिणीए ण त्वरिए वत्तालीसगुलिय पोरिसीछाय निव्वइइस्ता णे वार वरइ, एव कत्तिया-
एवि पुणिणमाए, महासुक्खे कच्चे वत्तालीस विमाणयाससइस्सा प० ॥ सूत्र ४० ॥

वत्वारिअस्सानकं व्यक्तं, नवर 'वइसाहण्णिमासिणीए'पि यत्केपुचित् पुस्तकेषु दृश्यते सोऽपपाठः, 'फग्गुणपुणिमासिणीए'
ति अत्राऽध्वेयं, कथम् !, उच्यते, 'पोसे मासे वउप्पया' इति वचनात् पौषपुणिमास्यामष्टवत्वारिअरदकुलिका सा भवति ततो माघे

शरीरानाम् अद्वयद्वयद्वौवारिकादिशरीरसंक्रोतिः । यदुदयादश्रानां शिरःश्रमृतीनां चक्षुःश्रुत्यादीनां विभागो भवति । तच्छरी-
 राज्ञोपाङ्गनामा । तथा औदारिक्कादिशरीरसुखलाजो भूयवद्वान् । भूयवद्वान् शरीरसम्बन्धनाम् । तथा औदारिक्कादिशरी-
 रपुद्गलानां शुहीतानां श्वदुदयादच्छरीरचक्षुःश्रुत्यादिभक्तिः । तत्संस्थाननामा । तथा यदुदयादश्रानां शरीराणि अवाग्निना तद्वर्णा-
 तत्संस्थाननामा । संस्थानं सुप्तं चतुर्षादिलक्षणं यतोऽस्ममति । तत्संस्थाननामा । तथा यदुदयादश्रानां शरीराणि अवाग्निना तद्वर्णा-
 दिनामा । तथा यदुदयादश्रानां शरीरस्य जीवानां अवति । तदुदयादश्रानां शरीराणि अवाग्निना तद्वर्णा-
 ज्ञायते तदुपघातनामा । तथा यतोऽज्ञावयव एव विषात्मको दंष्ट्रात्वगादि परेषामुपघातको भवति तत्पराघातनामा । तथा यदुदयादन्त-
 ःकालगतौ जीवोऽगति । तदनुपूर्वमात्रं तथा यदुदयादुच्छ्वासनिःश्वासनिष्पत्तिर्भवति तदुच्छ्वासनामा । तथा यदुदयाज्जीवस्तोपवच्छरीरो
 भवति तदातपनामा । तथा यदुदयादित्यविम्बद्वितीयवीकारिकानां यतोऽनुष्णोत्पन्नोऽभवति तदुद्योतनामा । तथा यतोऽनुष्णो
 तपनामवयवो भवति । तद्विहायो गतिवान् । तस्य नामादीन्यष्टौ । अतीतार्थानि । तथा यतः स्थिराणां दन्तद्वयवयवानां निष्पत्तिर्भवति
 तत्स्थिरनामा । यतश्च सुनिद्रादीनामस्थिराणां निष्पत्तिर्भवति तदस्थिरनामा । तथा शिरःश्रमृतीनां श्रुमानां तच्छ्रुतनामा । प्रादादीनाम-
 श्रुमानामश्रुमाना इति । दोषाणि प्रतीतानि । नवरः यदुदयाज्जीवो जातौ जीवदेहेषु स्वयं दिलिङ्गाकारमियमो भवति तत्स्वयं यदश्रमानं
 निर्माणनामेति । पञ्चमच्छरीरो तस्यार्थोऽस्ति । पुष्पमा एतन्तदुष्पमा । तस्यार्थः । पहमवीयाज्जीवकान्तदुष्पमा भवति । तस्यार्थः । पञ्चम-
 । तेयालीसं कम्पम विवर्णगच्छायां । पहमं पहममवउत्थयं चमासु । पहमं पुहवीसु तेयालीसं निरयावाससयसहस्ता प०,
 जं बुद्धीवत्सं पं दीवत्सं पुरच्छिन्मिह्यो चरं सनाओ गोधूमस्सं । आबासं पञ्चमसं पुरच्छिन्मिह्यं चरं सनाओ एसा

अथ श्रद्धाद्वयनाम्ने त्वत्समाधयनासे ॥ हाहा मन्त्रमे ॥ आयापुनर्वीनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मोयनासे ॥ विद्यायाः ॥
नासे ॥ तमनासे ॥ आहसनासे ॥ हृदभनासे ॥ आगनासे ॥ मन्त्रनासे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥
भिरनासे ॥ अभिरनासे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥
अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥
हस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥
प० ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥
अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥
अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥ अस्मासुनामे ॥

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

लीसं इसिभासियज्झयणा प०' 'पुरिसजुगाइं'ति पुरुषाः—शिष्यप्रशिष्यादिक्रमव्यवस्थिता युगानीव—कालविशेषा इव क्रमसाधर्म्यात्पुरुषयुगानि, 'अणुपिट्ठि'ति आनुपूर्व्या 'अणुबन्धेण'ति पाठान्तरे तृतीयादर्शनादनुबन्धेन—सातत्येन सिद्धानि 'जाव'ति करणेन 'बुद्धाइं मुत्ताइं अंतयडाइं सव्वदुक्खप्पहीणाइं'ति दृश्यं, 'महालियाए णं विमाणपविभत्तीए'ति चतुर्थे वर्गे चतुश्चत्वारिंशदुद्देशनकालाः प्रज्ञप्ताः ॥ ४४ ॥

समयखेत्ते णं पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं प०, सीमंतए णं नरए पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं प०, एवं उडुविमाणेवि, ईसिपब्भारा णं पुढवी एवं चेव, धम्मे णं अरहा पणयालीसं धणुइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, मंदरस्स णं पव्वयस्स चउदिसिंसि पणयालीसं २ जोयणसहस्साइं अवाहाए अंतरे प०, सव्वेवि णं दिवड्डुखेतिया नक्खत्ता पणयालीसं मुहुत्ते चंदेण सद्धिं जोगं जोइंसु वा जोइंति वा जोइस्संति वा—तिन्नेव उत्तराइं पुणव्वसू रोहिणी विसाहा य । एए छ नक्खत्ता पणयालमुहुत्तसंजोगा ॥१॥ महालियाए णं विमाणपविभत्तीए पंचमे वग्गे पणयालीसं उद्देसणकाला प० ॥ (सू०) ४५ ॥

पञ्चचत्वारिंशत्स्थानके त्विदं लिख्यते, 'समयखेत्ते'ति कालोपलक्षितं क्षेत्रं मनुष्यक्षेत्रमित्यर्थः, 'सीमंतए णं'ति प्रथमपृथिव्यां प्रथमप्रस्तटे मध्यभागवर्त्ती वृत्तौ नरकेन्द्रः सीमन्तक इति । 'उडुविमाणे'ति सौधर्मेशानयोः प्रथमप्रस्तटवर्त्ति चतसृणां विमानावलिकानां मध्यभागवर्त्ति वृत्तं विमानकेन्द्रकमुडुविमानमिति, । 'ईसिपब्भारा'ति सिद्धिपृथिवी 'मंदरस्स णं पव्वयस्से'त्यादि सूत्रे लवणसमुद्राभ्यन्तरपरिध्यपेक्षयान्तरं द्रष्टव्यमिति । 'सव्वेवि णं'मित्यादि, चन्द्रस्य त्रिंशन्मुहूर्तभोग्यं नक्षत्रक्षेत्रं समक्षेत्रमुच्यते, तदेव साई

ण तेयालीस जोयणसहस्साइ अथाहाए अंतरे प०, एव चउदिसिसिपि दगभागे सखे वयसीमे, महालियाए ण यिमाणपविमसीए तइये वगगे तेयालीस उदेसणकाला प० ॥ सुत्रं ४३ ॥

त्रिचत्वारिंशत्स्थानकेऽपि किञ्चिद्विष्यते, 'कम्मविवागज्झयण'सि कर्मणः—पुण्यपापात्मकस्य विपाकश्च—फलं सत्प्रतिपादकान्य-
ध्ययनानि कर्मविपाकाध्ययनानि एतानि च एकादशाक्षद्वितीयाह्नयोः समाख्यन्त इति । 'अणुदीवस्स ण'मित्यादि, अणुदीपस्य
पौरस्त्यान्वाद्गोस्तुमपर्वतो द्विचत्वारिंशद्विद्योऽवनानां सहस्राणि तद्विष्कम्भस्य सहस्रं तदचिकाया द्वाविंशतेरत्यन्तेनाविषयणादेव त्रिचत्वा-
रिंशत्सहस्राणि मनन्तीति, एवं 'चउदिसिसिपि'सि उच्छदिगन्तमवेन चतस्रो विंश उक्ता अन्यथा एव 'विदिसिसिपि'सि वान्यं स्यात्,
तत्र वैवर्ममिलापः—'अणुदीवस्स ण दीवस्स दाहिणिअओ चरिमताओ दओमासस्स ण आवासपव्वयस्य दाहिणिअे चरिमंवे एस
मं तेयालीस जोयणसहस्साइ अथाहाए अंतरे फन्ने' एवमन्यत्तद्वयं नवर षड्विंशत्योऽहं आवासपर्वत उचरत्त्यां तु दकतीम
इति ॥ ४३ ॥

चोयालीसं अज्झयणा इसिमासिया विपलोगयुयामासिया प०, विमलस्स ण अरइओ ण चउआलसि
पुरिससुगाइ अणुपिट्ठि सिद्धाइ जाव ज्जणीणाइ, यरणस्स णं नागिंवस्स नागरणो चोयालीस भवणावासस-
यसहस्सा प०, महालियाए ण विमाणपविमसीए चउत्ये वगगे चोयालीसं उदेसणकाला प० ॥ सुत्रं ४४ ॥

चतुसत्वारिंशत्स्थानकेऽपि किञ्चिद्विष्यते, चतुसत्वारिंशत् 'इसिमासिय'सि अयिमाणिताध्ययनानि कालिकयुतविशेषमृतानि
विपलययुयामासिय'सि देवलोकच्युतैः अपिभूतैरामापितानि देवलोकच्युतामापितानि, कथित्वाऽहं देवलोकययुयार्ण इसीम चोया

लीसं इसिभासियज्झयणा प०' 'पुरिसजुगाइं'ति पुरुषाः—शिष्यग्रशिष्यादिक्रमव्यवस्थिता युगानीव—कालविशेषा इव क्रमसाधर्म्यात्पुरुषयुगानि, 'अणुपिठिं'ति आनुपूर्व्या 'अणुबन्धेण'ति पाठान्तरे तृतीयादर्शनादनुबन्धेन—सातत्येन सिद्धानि 'जाव'ति करणेन 'बुद्धाइं'मुत्ताइं अंतयडाइं सव्वदुक्खप्पहीणाइं'ति दृश्यं, 'महालियाए'णं विमाणपविभत्तीए'ति चतुर्थे वर्गे चतुश्चत्वारिंशदुद्देशनकालाः प्रज्ञप्ताः ॥ ४४ ॥

समयखेत्ते णं पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं प०, सीमंतए णं नरए पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं प०, एवं उडुविमाणेवि, ईसिपब्भारा णं पुढवी एवं चेव, धम्मे णं अरहा पणयालीसं धणुइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, मंदरस्स णं पव्वयस्स चउदिसिं पि पणयालीसं २ जोयणसहस्साइं अवाहाए अंतरे प०, सव्वेवि णं दिवड्डुखेतिथा नक्खत्ता पणयालीसं सुहुत्ते चंदेण सद्धिं जोगं जोइंसु वा जोइंति वा जोइस्संति वा—तिन्नेव उत्तराइं पुणब्बसू रोहिणी विसाहा य । एए छ नक्खत्ता पणयालमुहुत्तसंजोगा ॥१॥ महालियाए णं विमाणपविभत्तीए पंचमे वग्गे पणयालीसं उद्देसणकाला प० ॥ (सू०) ४५ ॥

पञ्चचत्वारिंशत्स्थानके त्विदं लिख्यते, 'समयखेत्ते'ति कालोपलक्षितं क्षेत्रं मनुष्यक्षेत्रमित्यर्थः, 'सीमंतए णं'ति प्रथमप्रतिध्व्यां प्रथमप्रस्तटे मध्यभागवर्त्ती वृत्ती नरकेन्द्रः सीमन्तक इति । 'उडुविमाणे'ति सौधर्मेशानयोः प्रथमप्रस्तटवृत्तिं चतसृणां विमानावलि-
कानां मध्यभागवर्त्तिं वृत्तं विमानकेन्द्रकमुडुविमानमिति, । 'ईसिपब्भार'ति सिद्धिप्रतिध्वी 'मंदरस्स णं पव्वयस्से'त्यादि सूत्रे लवणस-
मुद्राभ्यन्तरपरिध्यपेक्षयान्तरं द्रष्टव्यमिति । 'सव्वेवि णं'मित्यादि, चन्द्रस्य त्रिंशन्मुहूर्तभोग्यं नक्षत्रक्षेत्रं समक्षेत्रमुच्यते, तदेव सार्द्धं

णं तेयालीस जोयणसहस्ताइ अथाहाण अतरे प०, एव चउदिसिंसिपि वगभागे सत्वे वयसीमे, महालियाए ण यिमाणपविमत्तीए तइये वगगे तेयालीस उदेसणकाला प० ॥ सूत्र ४३ ॥

त्रिचत्वारिंशत्स्यानकेऽपि किञ्चिद्विच्छिष्यते, 'कर्मविभागज्जयण'सि कर्मणः—पुण्यपापात्मकस्य विपाकश्च—फलं तत्प्रतिपादकान्यप्ययनानि कर्मविपाकाप्ययनानि एतानि च एकादशाद्द्वितीयाह्नयो' समाभ्यन्त इति । 'अधुरीवस्त न'मित्यादि, अधुरीपस्य पौरस्त्यान्ताद्रोस्तृमयवर्तो द्विचत्वारिंशद्वयोऽनानां सदृशाणि तद्विक्रमश्च सहस्रं सदधिक्याया द्वाविंशतेरल्पत्वेनाविवक्षणादेव त्रिचत्वारिंशत्सदृशाणि भवन्तीति, एवं 'चउदिसिंसि'सि उक्तदिगन्तमवेन चतस्रो दिश उक्ता अन्यथा एव 'तिदिसिंसि'सि द्वाच्यं स्यात्, तत्र चैवमभिलाप'—'अधुरीवस्त न' दीवस्त दाहिणिअओ चरिमताओ दओमासस्त ण आवासपञ्चयस्य दाहिणिछे चरिमते एस णं तेयालीस जोयणसहस्ताइ अथाहाण अतरे पन्नेचे' एवमन्यत्त्वत्रयं नवर पविमायां शब्द आवासपर्वत उचरत्सां तु दकसीम इति ॥ ४३ ॥

चोयालीस अज्जयणा इसिमासिया दिपलोगयुयामासिया प०, विमलस्त ण अरइओ णं चउआलसि पुरिसजुगाइ अनुपिट्ठि सिद्धाइ जाव प्पहीणाइ, घरणस्त ण नार्गिवस्त नागरणो चोयालीस भवणावासस यसहस्ता प०, महालियाए णं विमाणपविमत्तीए चउत्थे वगगे चोयालीस उदेसणकाला प० ॥ सूत्रं ॥ ४४ ॥

चतुषत्वारिंशत्स्यानकेऽपि किञ्चिद्विच्छिष्यते, चतुषत्वारिंशत् 'इसिमासिय'सि अयिमाषिताभ्ययनानि कालिकद्रुतविद्वेषमृतानि दिपलोपयुयामासिय'सि देवलोकच्युतैः अपिभूतेरामापितानि देवलोकच्युतामापितानि, कथित्याठः दिपलोपयुयानं इसीण चोया-

लीसं इसिभासियज्झयणा प०' 'पुरिसजुगाइं'ति पुरुषाः-शिष्यप्रशिष्यादिक्रमव्यवस्थिता युगानीव-कालविशेषा इव क्रमसाधर्म्यात्पुरुषयुगानि, 'अणुपिट्ठिं'ति आनुपूर्व्या 'अणुबन्धेण'ति पाठान्तरे तृतीयादर्शनादनुबन्धेन-सातत्येन सिद्धानि 'जाव'ति करणेन 'बुद्धाइं मुत्ताइं अंतयडाइं सव्वदुक्खप्पहीणाइं'ति दृश्यं, 'महालियाए णं विमाणपविभत्तीए'ति चतुर्थे वर्गे चतुश्चत्वारिंशदुद्देशनकालाः प्रज्ञप्ताः ॥ ४४ ॥

समयखेत्ते णं पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं प०, सीमंतए णं नरए पणयालीसं जोयणसयसहस्साइं आयामविकखंभेणं प०, एवं उडुविमाणेवि, ईसिपब्भारा णं पुढवी एवं चेव, धम्मं णं अरहा पणयालीसं धणुइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, मंदरस्स णं पव्वयस्स चउदिसिं पि पणयालीसं २ जोयणसहस्साइं अवाहाए अंतरे प०, सव्वेवि णं दिवड्डुखेतिया नक्खत्ता पणयालीसं मुहुत्ते चंदेण सद्धिं जोगं जोइंसु वा जोइति वा जोइस्संति वा-तिन्नेव उत्तराइं पुणव्वसू रोहिणी विसाहा य । एए छ नक्खत्ता पणयालमुहुत्तसंजोगा ॥१॥ महालियाए णं विमाणपविभत्तीए पंचमे वर्गे पणयालीसं उद्देशणकाला प० ॥ (सू०) ४५ ॥

पञ्चचत्वारिंशत्स्थानके त्विदं लिख्यते, 'समयखेत्ते'ति कालोपलक्षितं क्षेत्रं मनुष्यक्षेत्रमित्यर्थः, 'सीमंतए णं'ति प्रथमप्रतिव्यां प्रथमप्रस्तटे मध्यभागवर्त्ती वृत्तो नरकेन्द्रः सीमन्तक इति । 'उडुविमाणे'ति सौधर्मेशानयोः प्रथमप्रस्तटवर्त्ति चतसृणां विमानावलिकानां मध्यभागवर्त्ति वृत्तं विमानकेन्द्रकमुडुविमानमिति, । 'ईसिपब्भारा'ति सिद्धिप्रतिव्यां 'मंदरस्स णं पव्वयस्से'त्यादि सूत्रे लवणसमुद्राभ्यन्तरपरिध्यपेक्षयान्तरं द्रष्टव्यमिति । 'सव्वेवि णं'मित्यादि, चन्द्रस्य त्रिंशन्मुहूर्तभोग्यं नक्षत्रक्षेत्रं समक्षेत्रमुच्यते, तदेव साङ्गं

द्वयद् द्वितीयमर्दमस्येति द्वयर्द्वमित्येव व्युत्पादनात् तथाविधं क्षेत्र येयायास्ति तानि द्वयर्द्वयोश्चक्राणि नक्षत्राणि अत एव पञ्चषत्वार्ति-
सूक्तः चन्त्रेण सार्द्धं योग-सम्बन्धो योजितवन्ति, 'तिशेव' गाहा, ग्रीष्मपराणि उत्तराफाल्गुन्य उत्तराषाढा उत्तराभाद्रपदाश्च ॥४५॥
'विद्विद्यायस्स ण छायालीस माउयापया प०, यमीए ण लिबीए छायालीस माउयक्खरा प०, पमंजणस्स ण
याउकुमारिदस्स छायालीस भवणावाससयसइस्सा प० ॥ सूत्र ४६ ॥

अथ पद्चत्वारिंशत्स्थानके किञ्चिद्विहित्ये, 'विद्विद्यायस्स'चि द्वादशाङ्गस्य 'माउयापय'चि सकलवाङ्मयस्य अक्षरादिमातृका
पदान्तीय इष्टिवादायप्रसवनिषधनत्वेन मातृकापदानि उत्पादविगमघोष्यलक्षणाणि, तानि च सिद्धयेणिमनुष्येभ्योऽप्यादिना विषयभेदेन
कथमपि भिद्यमानानि पद्चत्वारिंशद्वन्तीति सम्भाव्यन्ते, तथा 'यमीए ण लिबीए'चि लेख्यविधौ पद्चत्वारिंशन्मातृकाक्षराणि,
तानि चाक्षरादीनि इकारान्तानि सवकाराणि आश्च तत्त ल इत्येव तदक्षरपञ्चकवर्जितानि सम्भाव्यन्ते, [स्वरचतुष्टयवर्जनात्
विमर्गान्तानि द्वादश पञ्चविंशतिः सन्धाः चतस्रोऽन्तःस्थाः ऊन्मात्राश्चत्वारः क्षवण्येति पद्चत्वारिंशद्वर्णाः] तथा 'पमंजणस्स'चि
जौदीन्यस्यति ॥ ४६ ॥

अथा ण सूरिए सव्यर्णिमतरमल्ल उवसइमिता ण बार वरइ तथा ण इहगयस्स मणुसस्स सत्तथत्ता-
लीम जोगणसइस्सेहिं दोहि य तेवट्टेहिं जोगणसएहिं एकवीसाए य सट्ठिमागेहिं जोगणस्स सूरिए षक्खु-
फास इण्यमागच्छइ चेरे ण अग्गिगर्थइ सत्तयालीस वासाइ अगारमल्ले वसिता नुणे भविता अगाराओ
अणगारिए पव्वइण ॥ सूत्र ४७ ॥

अथ सप्तचत्वारिंशत्स्थानके किमप्युच्यते, 'जणा ण'मित्यादि, इह लक्षप्रमाणस्य जम्बूद्वीपस्योभयतोऽशीत्युत्तरेऽशीत्युत्तरे योजनशते ३६० अपनीते सर्वाभ्यन्तरस्य सूर्यमण्डलस्य विष्कम्भो भवति ९९६४० तत्परिधिस्त्रीणि लक्षाणि पञ्चदश सहस्राणि एकोननवत्यधिकानि ३१५०८९, एतच्च सूर्यो मुहूर्तानां षष्ठ्या गच्छतीति षष्ठ्याऽस्य भागहारे मुहूर्तगतिर्लभ्यते, सा च पञ्च योजनसहस्राणि द्वे चैकपञ्चाशदुत्तरे योजनशते एकोनत्रिंशच्च षष्टिभागा योजनस्य ५२५१।^{२६} यदा चाभ्यन्तरमण्डले सूर्यश्चरति तदाऽष्टादश मुहूर्ता दिवसप्रमाणं, तदङ्गेन नवभिर्मुहूर्तैः मुहूर्तगतिर्गुण्यते, ततश्च यथोक्तं चक्षुःस्पर्शप्रमाणमागच्छतीति, 'अग्निभूइ'त्ति वीरनाथस्य द्वितीयो गणधरस्तस्य चेह सप्तचत्वारिंशद्वर्षाण्यगारवास उक्तः, आवश्यकं तु षट्चत्वारिंशत्, सप्तचत्वारिंशत्तमवर्षस्यासम्पूर्णत्वादवि-
वक्षा, इह त्वसम्पूर्णस्यापि पूर्णत्वविवक्षेति सम्भावनया न विरोध इति ॥ ४७ ॥

एगमेगस्स णं रन्नो चाउरंतचक्कवट्टिस्स अडयालीसं पट्टणसहस्स प०, धम्मस्स णं अरहओ अडयालीसं गणा अडयालीसं गणहरा होत्था, सूरमंडले णं अडयालीसं एकसट्ठिभागे जोयणस्स विक्खंभेणं प०॥सूत्रं ४८॥

अष्टचत्वारिंशत्स्थानके किमपि लिख्यते, 'पट्टण'त्ति विविधदेशणयान्यागत्य यत्र पतन्ति तत्पत्तनं-नगरविशेषः, पत्तनं रत्नभूमि-रित्याहुरेके, 'धम्मस्स'त्ति पञ्चदशतीर्थङ्करस्य, इहाष्टचत्वारिंशद्गणा गणधराश्चोक्ताः आवश्यके तु त्रिचत्वारिंशत्पठ्यन्ते तदिदं मतान्तरमिति, 'सूरमंडले'त्ति सूर्यविमानं येषां भागनामेकषष्ठ्या योजनं भवति तेषामष्टचत्वारिंशत् त्रयोदशभिस्तैर्न्यूनं योजनमित्यर्थः ॥४८॥

सत्त सत्तमियाए णं भिक्खुपडिमाए एगूणपन्नाए राइदिएहिं छन्नउइभिक्खवासएणं अहासुत्तं जाव आराहिया भवइ, देवकुलउत्तरकुरु एसु णं मणुया एगूणपन्ना राइदिएहिं संपन्नजोव्वणा भवंति, तेइदियाणं

उक्थोसेण पगूणपन्ना राईदिया ठिई प० ॥ सूत्र ४९ ॥

अयेकोनपञ्चाशत्स्यानके लिख्यते, 'सप्तसप्तमियाए णं' सप्त सप्तमानि दिनानि यस्यां सा सप्तसप्तमिका—सप्त सप्त दिनानि भवन्ति सप्तसु सप्तकेषु अतः सा सप्तदिनसप्तक्रमयत्वादेकोनपञ्चाशत्ता दिनेर्भवतीति, 'पट्ठिम'सि अग्निग्रहः 'छम्भउएण मिस्सासएणं'ति प्रथमदिनसप्तके प्रतिदिनमेकोत्तरया मिद्यापूढया अष्टाविंशतिमिद्या भवन्ति, एवं च सप्तस्वपि पणवतिभिद्याश्रुत भवति, अथवा प्रतिसप्तमेकोत्तरया इद्वा यथोक्त मिद्यामानं भवति, तथाहि—प्रथमे सप्तके प्रतिदिनमेकैकमिद्याग्रहात् सप्त मिद्या भवन्ति, द्वितीये द्वयो २ त्रीहणाश्चतुर्दश, एव सप्तमे सप्तानां ग्रहणादेकोनपञ्चाशदित्येवं सर्वमीदृशे (सङ्कलने) यथोक्तमानं भवतीति, 'अहामुत्त'ति यथासूत्र—यथागमं सम्यक् कायेन स्पृष्टा भवतीति श्रेयो वृष्टव्य', 'सम्पन्नञ्चोब्बन्ना भवसि'सि न मातापितृपरिपालनामपेक्षन्त इत्यर्थः, 'ठिई'ति आयुष्कम् ॥ ४९ ॥

सुणिमुत्त्वयत्तस ण अरइओ पचास मज्झियासाहस्सीओ होत्था, अणत्ते ण अरहा पन्नास घणूइ उङ्कु उच्च तेण होत्था, पुरिसुत्तमे ण वासुदेवे पन्नास घणुइ उङ्कु उच्चतेण होत्था, सब्बेवि ण दीइवेयङ्का मूले पन्नासं २ जोयणाणि विक्खमेण प०, लतए कत्ते पन्नासं विमाणावाससहस्सा प०, सब्बाओ ण तिमिस्सगुहा-सब्बगप्पवायगुहाओ पन्नासं २ जोयणाई आयामेण प०, सब्बेवि ण कंषणगपब्बया सिहरतले पन्नासं २ जोयणाई विक्खमेण प० ॥ सूत्र ५० ॥

अप पञ्चाशत्स्यानक, तत्र 'पुरिसोचम'सि चतुर्यो वासुदेवोऽनन्तबिज्ज्वनकालमावी, तथा 'कंषण'सि उच्चउरुयु नीलवदादीनां

पञ्चानामानुपूर्वव्यवस्थितानां महाहृदानां पूर्वापरपार्श्वयोः प्रत्येकं दश दश काञ्चनपर्वता भवन्ति, ते च सर्वे शतं, एवं देवकुरुषु निषधादीनां महाहृदानां शतं भवति, सर्व एव च ते जम्बूद्वीपे द्विशतमाना भवन्ति, ते योजनशतोच्छ्रिताः शतमूलविष्कम्भास्तन्नाम-
कदेवनिवासभूतभवनालङ्कृतशिखरतलाः ॥ ५० ॥

नवणहं बंभचेराणं एकावन्नं उद्देसणकाला प०, चमरस्स णं असुरिंदस्स असुररन्नो सभा सुधम्ममा एका-
पन्नखंभसयंसनिविडा प०, एवं चेव बलिस्सवि, सुप्पभे णं बलदेवे एकावन्नं वाससयसहस्साइं परमाउं
पालइत्ता सिद्ध बुद्धे जाव सव्वदुक्खप्पहीणे, दंसणावरणनामाणं दोणहं कम्माणं एकावन्नं उत्तरकस्म-
पगडीओ प० ॥ सूत्रं ५१ ॥

अथैकपञ्चाशत्स्थानकं, तत्र 'बंभचेराणं'ति आचारप्रथमश्रुतस्कन्धाध्ययनानां शतपरिज्ञानीनां, तत्र प्रथमे सप्तोद्देशका इति
सप्तोद्देशनकालाः १ एवं द्वितीयादिषु क्रमेण पट् २ चत्वारः ३ चत्वारः ४ एवं पट् ५ पंच ६ अष्टमे चत्वारः ८ सप्तमे महापरि-
ज्ञायाः सप्तोद्देशाः व्युच्छिन्नं च तदिति प्रान्ते प्रागप्यध्ययनोह्ये उद्दिष्टं प्रान्त्य एवात्रोद्दिष्टा उद्देशा अपि तस्य क्रमापेक्षया सप्त-
मस्य चेत्येवमेकपञ्चाशदिति, 'सुप्पहे'ति चतुर्थो बलदेवः अन्नतजिज्जननाथकालभावी, तस्यैहकपञ्चाशदर्पलक्षण्यायुरुक्तमावश्यकं
तु पञ्चपञ्चाशदुच्यते तदिदं मतान्तरमिति, 'एकावन्नं उत्तरपगडीओ'ति दर्शनावरणस्य नव नाम्नो द्विचत्वारिंशदित्येक-
पञ्चाशदितिः ॥ ५१ ॥

मोहणिजस्स णं कम्मस्स बावन्नं नामधेज्जा प०, तं०-कोहे कोवे रोसे दोसे अखमा संजलणे कलहे चंडिके

उक्तोत्तेण णगूणपन्ना राइदिया ठिई प० ॥ सूत्र ४९ ॥

अयेकोनपञ्चाशत्स्थानके लिख्यते, 'सप्तसप्तमियाए न' सप्त सप्तमानि दिनानि यस्यां सा सप्तसप्तमिका-सप्त सप्त दिनानि भवन्ति सप्तसु सप्तकेषु अतः सा सप्तदिनसप्तकमयत्वादेकोनपञ्चाशत्ता दिनेर्भवतीति, 'पडिम'पि अभिग्रहः 'छक्कउएण भिक्खासएण'ति त्रयमादिनसप्तके प्रविदिनमेकोनरया भिक्खाइदया अट्ठविंशतिभिक्खा भवन्ति, एवं च सप्तस्वपि पणवतिभिक्खाशतं भवति, अथवा प्रविंसप्तमेकोनरया इदा ययोक्तं भिक्खामानं भवति, तथाहि-प्रथमे सप्तके प्रतिदिनमेकैकभिक्खाग्रहणात् सप्त भिक्खा भवन्ति, द्वितीये द्वयो २ ग्रहणाच्चतुर्दश, एव सप्तमे सप्तानां ग्रहणादेकोनपञ्चाशदित्येवं सर्वमीलने (सङ्कलने) ययोक्तमानं भवतीति, 'अट्ठसुत्त'ति यथाग्र-यथागमं सम्यक् कायेन स्पृष्टा भवतीति हेतो उच्यते, 'सम्मन्जोव्वणा भवति'पि न मातापितृपरियालनामयेवन्त इत्यर्थः, 'वि'पि आपुष्कम् ॥ ४९ ॥

मुनिस्तुव्ययस्त न अरइओ यथास अजियासाइस्सीओ इत्या, अणत्ति ण अरहा पन्नास घणइ उड्ड उच्च-
त्तेण इत्या, पुरिसुत्तमे णं वासुदेवे पन्नास घणुई उड्ड उच्चत्तेणं इत्या, सब्बेवि णं वीइवेयड्डा मूळे पन्नास
२ जोयणागि विक्खंमेण प०, लंतए कप्पे पन्नास विभाणावाससइत्ता प०, सब्बाओ णं तिमिस्सगुहा-
संइगप्पवापगुहाओ पन्नास २ जोयणाइ आयामेण प०, सब्बेवि णं कंषणगपक्खया सिहरत्ते पन्नास २
जोयणाइ विक्खंमेण प० ॥ सूत्र ५० ॥

अथ पञ्चाशत्स्थानकं, तत्र 'पुरिसोत्तम'पि चतुर्थो वासुदेवोऽनन्तविज्जिनकालभावी, तथा 'कंषण'पि उत्तरकुल्यु नीलवदादीनां

पञ्चानामानुपूर्वीव्यवस्थितानां महाहृदानां पूर्वापरपार्थक्यो ग्रत्येकं दश दश काञ्चनपर्वता भवन्ति, ते च सर्वे शतं, एवं देवकुरुपु निषधादीनां महाहृदानां शतं भवति, सर्व एव च ते जम्बूद्वीपे द्विशतमाना भवन्ति, ते योजनशतोच्छ्रिताः शतमूलविष्कम्भास्तन्नाम-
कदेवनिवासभूतभवनालङ्कृतशिखरतलाः ॥ ५० ॥

नवणहं बंभचेराणं एकावन्नं उद्देसणकाला प०, चमरस्स णं असुरिंदस्स असुररन्नो सभा सुधम्मा एका-
पन्नखंभसयंसनिविट्ठा प०, एवं चेव बलिस्सवि, सुप्पभे णं बलदेवे एकावन्नं वाससयसहस्साइं परमाउं
पालइत्ता सिद्ध बुद्धे जाव सञ्चडुक्खप्पहीणे, दंसणावरणनामाणं दोणहं कम्मणं एकावन्नं उत्तरकस्म-
पगडीओ प० ॥ सूत्रं ५१ ॥

अथैकपञ्चाशत्स्थानकं, तत्र 'बंभचेराणं'ति आचारप्रथमश्रुतस्कन्धाध्ययनानां शस्त्रपरिज्ञानीनां, तत्र प्रथमे सप्तोद्देशका इति
सप्तोद्देशनकालाः १ एवं द्वितीयादिषु क्रमेण पट् २ चत्वारः ३ चत्वारः ४ एवं पट् ५ पंच ६ अष्टमे चत्वारः ८ सप्तमे महापरि-
ज्ञायाः सप्तोद्देशाः व्युच्छिन्नं च तदिति प्रान्ते प्रागप्यध्ययनोल्लेखे उद्दिष्टं प्रान्त्य एवात्रोद्दिष्टा उद्देशा अपि तस्य क्रमापेक्षया सप्त-
मस्य चेत्येवमेकपञ्चाशदिति, 'सुप्पहे'ति चतुर्थो बलदेवः अन्नतजिज्जननाथकालभावी, तस्यैकपञ्चाशदर्पलक्षणायारुक्तमावश्यकं
तु पञ्चपञ्चाशदुच्यते तदिदं मतान्तरमिति, 'एकावन्नं उत्तरपगडीओ'ति दर्शनावरणस्य नव नाम्नो द्विचत्वारिंशदित्येक-
पञ्चाशदितिः ॥ ५१ ॥

मोहणिजस्स णं कम्मस्स बावन्नं नामधेज्जा प०, तं०-कोहे कोवे रोसे दोसे अखमा संजलणे कलहे चंडिके

उष्मोसेण गङ्गापन्ना रिई प० ॥ सूत्र ४९ ॥

अथैकोनपञ्चाशत्स्थानके लिख्यते, 'सप्तसप्तमियाए ष' सप्त सप्तमानि दिनानि यस्यां सा सप्तसप्तमिका—सप्त सप्त दिनानि भवन्ति सप्तसु सप्तकेषु अतः सा सप्तादिनसप्तकमयत्वादेकोनपञ्चाशत्ता दिनैर्भवतीति, 'पट्ठिम'सि अभिग्रहः 'छक्रउपगं भिक्खासएणं'ति त्रयमदिनसप्तके प्रतिदिनमेकोत्तरया भिक्षाशुद्रया अष्टाविंशतिभिक्खा भवन्ति, एष च सप्तस्वपि पण्णवतिभिक्खाञ्चत भवति, अथवा प्रतिसप्तमेकोत्तरया इदं यबोक्कं भिक्षामान भवति, तथाहि—प्रथमे सप्तके प्रतिदिनमेकैकभिक्खाब्रह्मणात् सप्त भिक्षा भवन्ति, द्वितीये द्वयो २ ब्रह्मणाषतुर्दश, एवं सप्तमे सप्तानां ब्रह्मणादेकोनपञ्चाशदित्येषं सर्वमीलने (सङ्कलने) यथोक्तमान भवतीति, 'अहामुत्वं'ति यथाहं—यथागमं सम्यक् कथेन स्पृष्टा भवतीति श्रुयो द्रष्टव्या, 'सम्पन्नजोष्वया भवति'सि न मातापितृपरिपालनामपेक्षन्त इत्यर्थः, 'ट्ठिम'सि आनुष्कम् ॥ ४९ ॥

મુનિસુબ્યયસ્સ ન અરહઓ પચાસ અબ્બિયાસાહસ્સીઓ હોત્યા, અર્ણતે ન અરહા પન્નાસ ઘણૂંર ઉઠ્ઠુ ઉબ-
 ઘેણ હોત્યા, પુરિસુત્થમે નં વાસુદેવે પન્નાસ ઘણૂંર ઉઠ્ઠુ ઉબછેણં હોત્યા, સુલ્લેવિ નં વીહલેયઙ્કા મૂલે પન્નાસ
 ૨ જોયનાગિ વિક્સમેણ ૫૦, લંતાપ કપ્પે પન્નાસ વિમાળાવાસસહસ્સા ૫૦, સુલ્લાઓ નં તિમિસ્સગુહા-
 ત્થગ્ગપ્પધાયગુહાઓ પન્નાસ ૨ જોયનાહ આયામેણ ૫૦, સુલ્લેવિ ના કલ્લગગપ્પલ્લયા સિહરત્થે પન્નાસ ૨
 જોયનાહ વિક્સમેણ ૫૦ ॥ સૂત્ર ૫૦ ॥

अप पञ्चाद्वत्स्यानरू, तत्र 'पुरिसोषम' चि चतुर्थो वामुदेवोऽनन्तजिन्वनकालभावी, तथा 'कंषण' चि उत्तरद्वय नीलवदारीनां

त्यादि गौस्तुभस्य प्राच्यां लवणसमुद्रमध्यवर्त्तिनो वेलन्धरनागराजनिवासभूतपर्वतस्य पौरस्त्याच्चरमान्तादपसृत्य वडवामुखस्य महापातालकलशस्य पाश्चात्यश्चरमान्तो येन व्यवधानेन भवतीति गम्यते, 'एस णं'ति एतदन्तरमबाधया व्यवधानलक्षणभिर्यर्थः, द्विपञ्चाशद्योजनसहस्राणि भवन्तीत्यक्षरघटना, भावार्थस्त्वयं-इह लवणसमुद्रं पञ्चनवातियोजनसहस्राण्यवगाह्य पूर्वदिषु दिक्षु चत्वारः क्रमेण वडवामुखकेतुकजूपकेश्वराभिधाना महापातालकलशा भवन्ति, तथा जम्बूद्वीपपर्यन्ताद् द्विचत्वारिंशद्योजनसहस्राण्यवगाह्य सहस्रविष्कम्भाश्चत्वार एव वेलन्धरनागराजपर्वता गोस्तुभादयो भवन्ति, ततश्च पञ्चनवत्यास्त्रिचत्वारिंशत्यपकर्षितायां द्विपञ्चाशत्सहस्राण्यन्तरं भवति, तथा सौधर्मे द्वात्रिंशद्विमानानां लक्षाणि सनत्कुमारे द्वादश माहेन्द्रे चाष्टाविति सर्वाणि द्विपञ्चाशत् ॥ ५२ ॥

देवकुरु उत्तरकुरुयाओ णं जीवाओ तेवन्नं २ जोयणसहस्साइं साइरेगाइं आयामेणं प०, महाहिमवंतरुप्पी-णं वासहरपव्वयाणं जीवाओ तेवन्नं तेवन्नं जोयणसहस्साइं नव य एगतीसे जोयणसए छच्च एगूणवीसइ-भाए जोयणस्स आयामेणं प०, समणस्स णं भगवओ महावीरस्स तेवन्नं अणगारा संवच्छरपरियाया पंचसु अणुत्तरेसु महइमहालएसु महाविमाणेसु देवत्ताए उववन्ना, संमुच्छिमउरपरिसम्प्याणं उक्कोसेणं तेवन्नं वाससहस्सा ठिई प० ॥ सूत्रं ५३ ॥

त्रिपञ्चाशत्स्थानके लिख्यते, 'महाहिमवंते'त्यादि सूत्रे संवादगाथा 'तेवन्नसहस्साइं नव य सए जोयणाण इगतीसे । जीवा महाहिमवओ अद्धकला छच्च य कलाओ' ॥ १ ॥ ति । 'संवच्छरपस्याग'त्ति संवत्सरमेकं यावत् पर्यायः प्रव्रज्यालक्षणो येषां ते संवत्सरपर्यायाः 'महइमहालएसु महाविमाणेसु'त्ति महान्ति च तानि-विस्तीर्णानि च अतिमाहालयाश्च-अत्यन्तमुत्सवाश्रयभूतानि

भङ्गे विवाए १० माणे मदे दप्ये धमे अत्तकोसे गब्बे परपरिवाए अक्कोसे अबकोसे [परिम्भे] उन्नए २०
 उनामे माया उयही नियही वलए गहणे णुमे कक्के कुरुए धमे ३० कूढे जिम्भे किन्धिसे अणायरणया गूहणया
 धयणया पलिकुचणया सतिजोगे लोमे इच्छा ४० मुच्छा कला गेही तिण्हा मिज्जा अमिज्जा कामासा
 भोगासा जीधियासा मरणासा ५० नन्दी रागे ५२, गोपुमस्स णं आवासपब्बयस्स पुरच्छिमिज्जाओ वरमताओ
 यलयामुदस्स महापायालस्स पच्छिमिह्ले चरमते एस ण दायन्न जोगणसहस्साइ अयाहाए अतरे ५०,
 एव दग्गमासस्स ण केउगस्स सम्बस्स जूयगस्स दग्गसीमस्स ईसरस्स, नाणावरणिज्जस्स नामस्स अतरायस्स
 एतेसि ण तिण्ह कम्मपगढीणा दावन्नं उत्तरपयढीओ ५०, सोइम्मसणकुमारमाहिदेत्तु तिसु कप्पेसु धावन्न
 विमाणवाससयसहस्सा ५० ॥ सुत्र ५२ ॥

अथ द्विपञ्चाशत्स्थानकं, तत्र 'मोहणिज्जस्स कम्मस्स'पि इह मोहनीयकर्मणोऽवयवेषु चतुर्षु क्रोधादिक्रपावेषु मोहनीयत्वमुपच-
 यावयवेषु समुदायोपचारन्यायेन मोहनीयस्येत्युक्तं, तत्रापि कपायसमुदायापेक्षया द्विपञ्चाशन्नामवेषानि न पुनरेकैकस्य कपायमात्रस्यै
 वेति, तत्र क्रोध इत्यादिनि दद्व नामानि क्रोधकपायस्य 'धम्मिके'पि चाभिव्यक्तं, तथा मानादीन्येकादश मानकपायस्य, अष्टकोसे'पि
 आरमोत्कर्ष 'अवकोसे'पि अपकर्षः 'उन्नए'पि उन्नयः पाठान्तरेण 'उन्नामे'पि उन्नामः, तथा मायादीनि सप्तदश मायाकपायस्य
 'णुमे'पि न्यवर्ग 'कक्के'पि कन्क 'कुरुए'पि कुरु, तथा लोमादीनि चतुर्दश लोमकपायस्य 'मिज्जा अमिज्ज'पि
 अभिप्यानमभिप्येत्यस्य तीतं पिचानमित्यादाविष वैकल्पिके अक्षरलोपे मिथ्याऽभिप्या वेति शब्दमेवान्नामद्वयमिति, 'गोपुमे'

त्यादि गौस्तुभस्य ग्राच्यां लवणसमुद्रमध्यवर्तिनो वेलन्धरनागराजनिवासभूतपर्वतस्य पौरस्त्याच्चरमान्तादपसृत्य वडवामुखस्य
 महापातालकलशस्य पाश्चात्यश्चरमान्तो येन व्यवधानेन भवतीति गम्यते, 'एस णं'ति एतदन्तरमबाधया व्यवधानलक्षणभित्त्यर्थः,
 द्विपञ्चाशद्योजनसहस्राणि भवन्तीत्यक्षरघटना, भावार्थस्त्वयं-इह लवणसमुद्रं पञ्चनवतियोजनसहस्राण्यवगाह्य पूर्वोदिषु दिक्षु चत्वारः
 क्रमेण वडवामुखकेतुकजूपकेश्वराभिधाना महापातालकलशा भवन्ति, तथा जम्बूद्वीपपर्यन्ताद् द्विचत्वारिंशद्योजनसहस्राण्यवगाह्य
 सहस्रविष्कम्भाश्चत्वार एव वेलन्धरनागराजपर्वता गोस्तुभादयो भवन्ति, ततश्च पञ्चनवत्यास्त्रिचत्वारिंशत्यपकर्षितायां द्विपञ्चाशत्स-
 हस्राण्यन्तरं भवति, तथा सौधर्मे द्वात्रिंशद्विमानानां लक्षाणि सनत्कुमारे द्वादश माहेन्द्रे चाष्टाविति सर्वाणि द्विपञ्चाशत् । ५२ ॥

देवकुरु उत्तरकुरुयाओ णं जीवाओ तेवन्नं २ जोयणसहस्साइं साइरेगाइं आयामेणं प०, महाहिमवंतरुष्पी-
 णं वासहरपञ्चयाणं जीवाओ तेवन्नं तेवन्नं जोयणसहस्साइं नव य एगतीसे जोयणसए छच्च एगूणवीसइ-
 भाए जोयणस्स आयामेणं प०, समणस्स णं भगवओ महावीरस्स तेवन्नं अणगारा संवच्छरपरियाया
 पंचसु अणुत्तरेसु महइमहालएसु महाविमाणेसु देवत्ताए उववन्ना, संमुच्छिमउरपरिसप्पाणं उक्कोसेणं तेवन्नं
 वाससहस्सा ठिई प० ॥ सूत्रं ५३ ॥

त्रिपञ्चाशत्स्थानके लिख्यते, 'महाहिमवंते'त्यादि सूत्रे संवादगाथा 'तेवन्नसहस्साइं नव य सए जोयणाण इगतीसे । जीवा
 महाहिमवओ अद्धकला छच्च य कलाओ' ॥ १ ॥ ति । 'संवच्छरपरियाग'त्ति संवत्सरमेकं यावत् पर्यायः प्रव्रज्यालक्षणो येषां ते
 संवत्सरपर्यायाः 'महइमहालएसु महाविमाणेसु'त्ति महान्ति च तानि-विस्तीर्णानि च अतिमाहालयाश्च-अत्यन्तमुत्सवाश्रयभूतानि

भङ्गणे विद्याए १० माणे मदे वच्चे थमे अष्टकोसे गळ्ये परपरियाए अकोसे अवकोसे [परिभवे] उन्नए २०
 उनामे माया उयही नियही यलए गइणे गुमे कळे कुरए वमे ३० कूढे जिम्हे किन्पिसे अणायरणाया गूहणाया
 बंधणाया पळिकुचणाया सातिजोगे लोमे इच्छा ४० मुच्छा कला गेही तिण्हा मिच्छा अभिच्छा कामासा
 भोगासा जीवियासा मरणासा ५० नन्दी रागे ५२, गेणुमस्स ण आयासपच्चयस्स पुरच्छिमिच्छाओ चरमताओ
 बलयासुइस्स महापायालस्स पवठिणमिह्ले चरमते एस ण पावन्न जोयणसहरसाइ अयाइए अतरे ५०,
 एव दगभासस्स ण केउगस्स सखस्स जूयगस्स दगसीमस्स ईसरस्स, नाणावरणिज्जस्स नामस्स अतरायस्स
 एतेसि ण तिण्हा कम्मपगगीणं पावन्न उत्तरपयहीओ ५०, सोइम्मसणकुमारमाहिंदेसु तिसु कप्पेसु पावन्न
 विमाणवाससयसइत्सा ५० ॥ सूत्र ५२ ॥

अथ द्विपञ्चाशत्स्थानक, तत्र 'मोहणिज्जस्स कम्मस्स'सि इह मोहनीयकर्मणोज्वयवेषु चतुर्णु क्रीषादिक्रपायेषु मोहनीयत्वमुपच-
 यायवये समुदायोपचारन्यायेन मोहनीयस्येत्युक्त, तत्रापि कपायसमुदायापेक्षया द्विपञ्चाशत्समाधेयानि न पुनरेकैकस्य कपायमात्रस्यै
 वेति, एतत्र क्रीष इत्यादिनि दश नामानि क्रीषकपायस्य 'चण्डिके'सि चाण्डिक्य, तथा मानादीन्येकादश मानकपायस्य, अष्टकोसे'सि
 आत्मोत्कर्षः 'अवकोसे'सि अपकर्षः 'ठन्नाए'सि उन्नतः पाठान्तरेण 'ठन्नामे'सि उन्नाम, तथा मायादीनि सप्तदश मायाकपायस्य
 'जुमे'सि न्यवर्गं 'कळे'सि कल्लक 'कुरए'सि कुरकं 'जिम्हे'सि जैब, तथा लोमादीनि चतुर्दश लोमकपायस्य 'मिज्जा अमिज्ज'सि
 अमिष्यानममिष्येत्यस्य तीर्तं पिधानमित्यादाविव वैकल्पिके अक्षरलोपे भिष्याजमिष्या चेति शब्दमेवान्नामद्वयमिति, 'गोयुमे'

पृथ्वीणे पढमबिह्यासु दोसु पुढवीसु पणपन्नं निरयावाससयसहससा प०, दंसणावरणिज्जनामाउयाणं तिण्हं
कम्मपगडीणं पणपन्नं उत्तरपगडीओ प० ॥ सूत्रं ५५

पञ्चपञ्चात्स्थानके त्विदं लिख्यते, 'मन्दरस्ये'त्यादि, इह मेरोः पश्चिमान्तात् पूर्वस्य जम्बूद्वीपद्वारस्य पश्चिमान्तः पञ्चपञ्चाशत्
सहस्राणि योजनानां भवतीत्युक्तं, तत्र किल मेरोर्विष्कम्भमध्यभागात् पञ्चाशत्सहस्राणि द्वीपान्तो भवति, लक्षप्रमाणत्वाद् द्वीपस्य
मेरुविष्कम्भस्य च दशसाहस्रिकत्वाद् द्वीपार्धे पञ्चसहस्रक्षेपेण पञ्चपञ्चाशदेव भवन्तीति, इह च यद्यपि विजयद्वारस्य पश्चिमान्त
इत्युक्तं तथापि जगत्याः पूर्वान्त इति किल सम्भाव्यते, मेरुमध्यात् पञ्चाशतो योजनसहस्राणां जगत्या बाह्यान्ते पूर्यमाणत्वात्,
जम्बूद्वीपजगतीविष्कम्भेन च सह जम्बूद्वीपलक्ष पूरणीयं, लवणसमुद्रजगतीविष्कम्भेन च सह लवणसमुद्रलक्षद्वयमन्यथा द्वीपसमुद्रमा-
नाजगतीमानस्य पृथग्गणने मनुष्यक्षेत्रपरिधितिरिक्ता स्यात्, सा हि पञ्चचत्वारिंशल्लक्षप्रमाणक्षेत्रापेक्षयाऽभिधीयते, ततश्चैवमतिरिक्ता
स्यादिति, अथवेह किञ्चिदूनापि पञ्चपञ्चाशत्पूर्णतया विवक्षितेति, 'अन्तिमरायंसि'ति सर्वायुःकालपर्यवसानरात्रौ रात्रेरन्तिमे भागे
पापायां मध्यमायां नगर्यां हस्तिपालस्य राज्ञः करणसभायां कार्तिकमासामावास्यायां स्वातिनक्षेत्रेण चन्द्रमसा युक्तेन नागकरणे
ग्रत्युषसि पर्यङ्कासननिषण्णः पञ्चपञ्चाशदध्ययनानि 'कल्लणफलविवागाहं'ति कल्याणस्य-पुण्यस्य कर्मणः फलं-कार्यं विपाच्यते-
व्यक्तीक्रियते यैस्तानि कल्याणफलविपाकानि, एवं पापफलविपाकानि व्याकृत्य-प्रतिपाद्य सिद्धो बुद्धः यावत्करणात् 'मुत्ते अंतकडे
परिनिव्वुडे सव्वदुक्खप्पहीणे'ति दृश्यं । 'पढमे'त्यादि, प्रथमायां त्रिशन्नरकलक्षाणि द्वितीयायां पञ्चाविंशतिरिति पञ्चपञ्चाशत् । 'दंसणे'
त्यादि, दर्शनावरणीयस्य नव प्रकृतयो नाम्नो द्विचत्वारिंशत् आयुषश्चतस्र इत्येवं पञ्चपञ्चाशदिति ॥ ५५ ॥

महाविमलयास्तेषु महान्ति च तानि प्रशस्तानि विमानानि चेति विग्रहः एते चाप्रवीता, अनुचरोपपातिकोङ्गे तु येऽधीयन्ते ते त्रयस्त्रिंशत् बहुवर्षपर्यायावेति ॥ ५३ ॥

भरहरषण्णसु ण वासेसु एगमेगाए उस्सप्पिणीए ओसप्पिणीए चउवन्न २ उत्तमपुरिसा उप्पज्जिंसु वा ३, त-चउवीस तित्थकरा पारस चक्कवी नव बल्लेवा नव वासुदेवा, अरहा ण अरिट्ठेमी चउवन्न राई वियाई छउमत्थपरियाण पाउणिता जिणे जाए केवली सव्वन्नू सव्वभाववरिसी, समणे सगव महावीरे एगदिवसेण एगनिसिज्जाए चउप्पन्नाई चागरणाइ चागरित्था, अणतस्स ण अरहओ चउपन्नं गणहारा होत्या ॥ तूत्र ५४ ॥

चतुप्पञ्चाशत्स्वानके लिख्यते, 'पाउणिष'सि प्राप्य, 'एगधिसेज्जाए'सि एकेनासनपरिग्रहेण 'चागरणाप्रति व्याक्रियन्ते-अभिधीयन्ते इति व्याकरणानि-प्रश्ने सति निवर्धनवयोज्यमानाः पदार्थाः 'चागरित्थ'सि व्याकृतवान् तानि चाप्रवीतानि, अनन्तनाथस्येह चतुप्पञ्चाशद्गणा गणघरायोक्ताः । आवश्यके तु पञ्चाशदुक्तास्तदिदं मतान्तरमिति ॥ ५४ ॥

मज्झिम्स ण अरहओ पणपन्नं वाससइस्साइ परमाउ पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जावप्पहीणे, मदस्स ण पब्बयस्स पधिच्छिम्भिद्धाओ चरमताओ विजयवारास्स पधिच्छिम्भिद्धे चरमते णस्स ण पणपन्नं जोयणसइस्साइ अवाहाए अतरे प०, एव चउदिसिपि वेजयतजयतअपराजियति, समणे भगव महावीरे अतिमराइयसि पणपन्नं अज्झयणाइ कल्लणफलधियागाइ पणपन्नं अज्झयणाइ पावफलधियागाइ चागरित्ता सिद्धे बुद्धे जाव

स्पहीणे पढमविइयासु दोसु पुढवीसु पणपन्नं निरयावाससयसहस्सा प०, दंसणावरणिज्जनामाउयाणं तिण्हं
कम्मपगडीणं पणपन्नं उत्तरपगडीओ प० ॥ सूत्रं ५५

पञ्चपञ्चात्स्थानके त्विदं लिख्यते, 'मन्दरस्ये'त्यादि, इह मेरोः पश्चिमान्तात् पूर्वस्य जम्बूद्वीपद्वारस्य पश्चिमान्तः पञ्चपञ्चाशत्
सहस्राणि योजनानां भवतीत्युक्तं, तत्र किल मेरोर्विष्कम्भमध्यभागात् पञ्चाशत्सहस्राणि द्वीपान्तो भवति, लक्षप्रमाणत्वाद् द्वीपस्य
मेरुविष्कम्भस्य च दशसाहस्रिकत्वाद् द्वीपार्धे पञ्चसहस्रक्षेपेण पञ्चपञ्चाशदेव भवन्तीति, इह च यद्यपि विजयद्वारस्य पश्चिमान्त
इत्युक्तं तथापि जगत्याः पूर्वान्त इति किल सम्भाव्यते, मेरुमध्यत् पञ्चाशतो योजनसहस्राणां जगत्या बाह्यान्ते पूर्यमाणत्वात्,
जम्बूद्वीपजगतीविष्कम्भेन च सह जम्बूद्वीपलक्ष पूरणीयं, लवणसमुद्रजगतीविष्कम्भेन च सह लवणसमुद्रलक्षद्वयमन्यथा द्वीपसमुद्रमा-
नाजगतीमानस्य पृथग्गणने मनुष्यक्षेत्रपरिधिरतिरिक्ता स्यात्, सा हि पञ्चचत्वारिंशल्लक्षप्रमाणक्षेत्रापेक्षयाऽभिधीयते, ततश्चैवमतिरिक्ता
स्यादिति, अथेवह किञ्चिद्दूनापि पञ्चपञ्चाशत्पूर्णतया विवक्षितेति, 'अन्तिमरायंसि'चि सर्वायुःकालपर्यवसानरात्रौ रात्रेरन्तिमे भागे
पापायां मध्यमायां नगर्यां हस्तिपालस्य राज्ञः करणसभायां कार्तिकमासामावास्यायां स्वातिनक्षत्रेण चन्द्रमसा युक्तेन नागकरणे
प्रत्युपसि पर्यङ्कासननिषण्णः पञ्चपञ्चाशदध्ययनानि 'कल्ल्याणफलविवागाहं'चि कल्ल्याणस्य-पुण्यस्य कर्मणः फलं-कार्यं विपाच्यते-
व्यक्तीक्रियते यैस्तानि कल्ल्याणफलविपाकानि, एवं पापफलविपाकानि व्याकृत्य-प्रतिपाद्य सिद्धो बुद्धः यावत्करणात् 'मुत्ते अंतकडे
परिनिवुडे सव्वदुक्खप्पहीणे'चि दृश्यं । 'पढमे'त्यादि, प्रथमायां त्रिंशत्तरकलशाणि द्वितीयायां पञ्चविंशतिरिति पञ्चपञ्चाशत् । 'दंसणे'
त्यादि, दर्शनावरणीयस्य नव प्रकृतयो नाम्नो द्विचत्वारिंशत् आयुश्चतस्र इत्येवं पञ्चपञ्चाशदिति ॥ ५५ ॥

महातिमहालयास्तेषु महान्ति च तानि प्रशस्तानि विमानानि चेति विग्रहः एते चाप्रवीताः, अनुचरोपपातिक्रोङ्ग तु येऽवीयन्ते ते प्रयश्चिञ्चत् बहुवर्षपर्यायमेति ॥ ५३ ॥

मरुद्देवपदसु ण घासेसु एवमेगाए उस्सप्पिणीए ओस्सप्पिणीए चउयन्न २ उत्तमपुरिसा उप्पज्झिंसु वा ३, तं-चउवीसं तित्थकरा वारस चक्रघी नव बलदेवा नव वासुदेवा, अरइ ण अरिट्ठेनेमी चउवन्न राई-
वियाइ उउमत्थपरियाण पाउणिष्ठा जिणे जाए केवली सव्वन्नु सव्वभाववरिसी, समणे सगव महावीरे
एगविवसेण एगनिसिञ्चाए चउप्पन्नाइ वागरणाइ वागरित्था, अणतस्स ण अरइओ चउपन्नं गणहरा
इेत्या ॥ सूत्र ५४ ॥

चतुप्पञ्चाशत्स्थानके लिख्यते, 'पाठयिष'पि प्राप्य, 'एगमिसेञ्चाए'पि एकेनासनपरिग्रहेण 'वागरणाइति व्याक्रियन्ते-अमि-
वीयन्ते इति व्याकरणानि-प्रश्ने सति निवर्चनतयोच्यमानाः पदार्थाः 'वागरित्थ'पि व्याकृतवान् तानि चाप्रवीतानि, अनन्तनायस्येइ
चतुप्पञ्चाशद्गमा गणधराबोक्ताः । आवश्यके तु पञ्चाशदुक्तास्तदिदं मतान्तरमिति ॥ ५४ ॥

मल्लिस्स णं अरइओ पणपन्न घाससइस्साइ परमाउ पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जावप्पईणे, मवरस्स ण पव्व-
यत्स पच्चिण्णिमिक्खाओ वरमंताओ विजयवारस्स पच्चिण्णिमिक्खे चरमंते एस ण पणपन्न जोयणसइस्साइ
अवाइए अतरे प०, एव चउदिसिंसिपि वेज्जयतजयतअपराजियति, समणे मगव महावीरे अतिमराइयसि
पणपन्न अज्झयणाइ कक्काणफलविवागाइ पणपन्न अज्झयणाइ पावफलविवागाइ वागरित्ता सिद्धे बुद्धे जाव-

पृथीणे पढमविइयासु दोसु पुढवीसु पणपन्नं निरयावाससयसहस्सा प०, दंसणावरणिज्जनामाउयाणं तिण्हं
कम्मपगडीणं पणपन्नं उत्तरपगडीओ प० ॥ सूत्रं ५५

पञ्चपञ्चात्स्थानके त्विदं लिख्यते, 'मन्दरस्ये'त्यादि, इह मेरोः पश्चिमान्तात् पूर्वस्य जम्बूद्वीपद्वारस्य पश्चिमान्तः पञ्चपञ्चाशत्
सहस्राणि योजनानां भवतीत्युक्तं, तत्र किल मेरोर्विष्कम्भमध्यभागात् पञ्चाशत्सहस्राणि द्वीपान्तो भवति, लक्षप्रमाणत्वाद् द्वीपस्य
मेरुविष्कम्भस्य च दशसाहस्रिकत्वाद् द्वीपार्धे पञ्चसहस्रक्षेपेण पञ्चपञ्चाशदेव भवन्तीति, इह च यद्यपि विजयद्वारस्य पश्चिमान्त
इत्युक्तं तथापि जगत्याः पूर्वान्त इति किल सम्भाव्यते, मेरुमध्यात् पञ्चाशतो योजनसहस्राणां जगत्या बाह्यान्ते पूर्यमाणत्वात्,
जम्बूद्वीपजगतीविष्कम्भेन च सह जम्बूद्वीपलक्ष पूरणीयं, लवणसमुद्रजगतीविष्कम्भेन च सह लवणसमुद्रलक्षद्वयमन्यथा द्वीपसमुद्रमा-
नाजगतीमानस्य पृथग्गणने मनुष्यक्षेत्रपरिधिरतिरिक्ता स्यात्, सा हि पञ्चचत्वारिंशल्लक्षप्रमाणक्षेत्रापेक्षयाऽभिधीयते, ततश्चैवमतिरिक्ता
स्यादिति, अथवेह किञ्चिदूनापि पञ्चपञ्चाशत्पूर्णतया विवक्षितेति, 'अन्तिमरायंसि'ति सर्वायुःकालपर्यवसानरात्रौ रात्रेरन्तिमे भागे
पापायां मध्यमायां नगर्यां हस्तिपालस्य राज्ञः करणसभायां कार्तिकमासामावास्यायां स्वातनक्षेत्रेण चन्द्रमसा युक्तेन नागकरणे
प्रत्युषसि पर्यङ्कासननिषण्णः पञ्चपञ्चाशदध्ययनानि 'कल्याणफलविवागाहं'ति कल्याणस्य-पुण्यस्य कर्मणः फलं-कार्यं विपाच्यते-
व्यक्तीक्रियते यैस्तानि कल्याणफलविपाकानि, एवं पापफलविपाकानि व्याकृत्य-प्रतिपाद्य सिद्धो बुद्धः यावत्करणात् 'मुत्ते अंतकडे
परिनिवुडे सव्वदुक्खप्पहीणे'ति दृश्यं । 'पढमे'त्यादि, प्रथमायां त्रिंशन्नरकलक्षाणि द्वितीयायां पञ्चविंशतिरिति पञ्चपञ्चाशत् । 'दंसणे'
त्यादि, दर्शनावरणीयस्य नव प्रकृतयो नाम्नो द्विचत्वारिंशत् आयुषश्चतस्र इत्येवं पञ्चपञ्चाशदिति ॥ ५५ ॥

अपुरीये ण दीये छप्पन्न नयलत्ता थवेण सद्धिं जोग जोइसु वा ३, विमलस्स ण अरइओ छप्पन्न गणा
छप्पन्न गणाहरा होत्था ॥ सूत्र ५६ ॥

अथ पट्पञ्चान्नस्थानक लिम्प्यते, 'जम्बूरीवे' इत्यादि, तत्र चन्द्रद्वयस्य प्रत्येकमष्टाविंशतेर्भावात् पटपञ्चाशमक्षत्राणि भवन्ति,
रिमन्त्यद पट्पञ्चान्नस्थानक लिम्प्यते, 'जम्बूरीवे' इत्यादि, तत्र चन्द्रद्वयस्य प्रत्येकमष्टाविंशतेर्भावात् पटपञ्चाशमक्षत्राणि भवन्ति,
निर्णयं गणिपिङ्गलाण आचारगूलियायञ्चाण सत्तावन्नं अजस्यणा प०, स-आपारे सूयगढे ठाणे, गोयू-

मन्न ण आयामपययस्स पुरच्छिमिद्धाओ भरमताओ वलयामुहस्स महापायालस्स बहुमज्जवेसमाए
णम ण सत्तायन्न जोगणमदस्साइ अथाइण अंतरे प०, एव दगमासस्स केउयस्स य सस्वस्स य जूयस्स य
दयसीमस्स ईसरस्स य, मदिस्स ण अरइओ सत्तावन्न मणपज्जवनाणिसया होत्था, महाहिमवंतरूपीण
यामहरपय्ययाण जीवाण यणुपिद्धं सत्तावन्न २ जोगणसहस्साइ दोसि य तेणउए जोगणसाए दस य एगूण-
यीमइभाग जोगणस्स परिकस्येयेण प० ॥ सूत्र ५७ ॥

अथ मत्तपञ्चान्नस्थानकं किमपि लिख्यते, 'गणिपिङ्गलाण' ति गणिन-आचार्यस्य पिटफानीव पिटफानि सर्वस्वमाज्जनानीति
गम्यते गणपिङ्गलानि तेषां आचारस्य ध्रुतस्कन्धद्वयस्य प्रथमाक्रस्य चूलिका-सर्वान्तिममध्ययन विमुक्तयमिधानमाचारचूलिका
मठवाना, मत्राचारे प्रथमध्रुतस्कन्धे नवाप्ययनानि द्वितीये षोडश निक्षीषाप्ययनस्य प्रस्थानान्तरत्वेनेहानाश्रयणात्, षोडशानां
मत्त षडस्याचारगुलिरेति परिहृतत्वात् त्रेणाणि षडदश, द्वादशते द्वितीयांश्च प्रथमध्रुतस्कन्ध षोडश द्वितीये मत्त स्थानकं द्वादशेते

सप्तपञ्चाशदिति, 'गोधूमे'त्यादौ भावार्थोऽयं-द्विचत्वारिंशत्सहस्राणि वेदिकागोस्तुभपर्वतयोरन्तरं सहस्रं गोस्तुभस्य विष्कम्भः द्विपञ्चाशदोस्तुभवडवामुखयोरन्तरं दशसहस्रमानत्वाद्वडवामुखविष्कम्भस्य तदर्द्धं पञ्चेति ततो द्विपञ्चाशतः पञ्चानां च मीलने सप्तपञ्चाशदिति, 'जीवाणं धणुषिद्व'न्ति मण्डलखण्डाकारं क्षेत्रं, इह सूत्रे संवादगाथाद्ध-“सत्तावन्न सहस्सा धणुषिद्वं तेणउय दुसय दस कल”त्ति ॥ ५७ ॥

पढमदोच्चपंचमासु तिसु पुढवीसु अट्टावन्नं निरयावाससयसहस्सा प० नाणावरणिज्जस्स वेयणियआउय-
नामअंतराइयस्स एएसि णं पंचण्हं कम्मपगडीणं अट्टावन्नं उत्तरपगडीओ प०, गोथुभस्स णं आवासपव्वयस्स
पच्चच्छिमिह्लाओ चरमंताओ वलयामुहस्स महापायालस्स बहुमज्झदेसभाए एस णं अट्टावन्नं जोयणसहस्साइ
अवाहाए अंतरे प०, एवं चउदिसिंसिपि नेयव्वं ॥ सूत्रं ५८ ॥

अष्टपञ्चाशत्स्थानकेऽपि लिख्यते, पढमे'त्यादि तत्र प्रथमायां त्रिंशन्नरकलक्षणि द्वितीयायां पञ्चविंशतिः पञ्चम्या त्रीणीति
सर्वाण्यष्टपञ्चाशदिति, 'नाणे'त्यादि, तत्र ज्ञानावरणस्य पञ्च वेदनीयस्य द्वे आयुषश्चतस्रो नाम्नो द्विचत्वारिंशत्, अन्तरायस्य पञ्चेति
सर्वा अष्टपञ्चाशदुत्तरप्रकृतयः 'गोधूभस्से'त्यादि, अस्य च भावार्थः पूर्वोक्तानुसारेणाऽवसेयः 'एवं चउदिसिंसिपि नेयव्वं'ति अनेन सूत्र-
त्रयमतिदिष्टं, तच्चैवं-'दओभासस्स णं आवासपव्वयस्स उत्तरिह्लाओ चरिमंताओ केउगस्स महापायालस्स बहुमज्झदेसभागे एस णं
अट्टावन्नं जोयणसहस्साइ अवाहाए अंतरे पन्नचे, एवं संखस्स आवासपव्वयस्स पुरच्छिमिह्लाओ चरिमंताओ जूयगस्स महापातालस्स
एवं दगसीमस्स आवासपव्वयस्स दाहिणिह्लाओ चरिमंताओ ईसरस्स महापायालस्स'त्ति ॥ ५८ ॥

चदस्स ण सवच्छरस्स एगमेगे उऊ एगणसद्धिं राइवियाइ राइवियगेणं प०, समवे णं अरहा एगणसद्धिं पुच्यसयसइत्साइं आगारमज्जे वसिप्ता मुंवे जाव पब्बइए, मल्लिस्स णं अरइओ एगणसद्धिं ओइनाणिसया होत्था ॥ सूत्र ५९ ॥

अथैकोनपटिस्थानके लिख्यते, 'चदस्स ण'मित्यादि, सवत्सरो दानेकविधः स्वानाङ्गादिपूक्तः, तत्र यच्चन्द्रगतिमङ्गीकृत्य सवत्सरो विवक्ष्यते स चन्द्र एव, तत्र च द्वादश मासाः पद च द्वादशो भवन्ति, तत्र कैश्चिद् ऋतुरेकोनपटिरात्रिन्विद्वानां रात्रिन्विदाग्रेषु भवति, कथं !, एकोनत्रिंशद्वात्रिंशानि द्वात्रिंशच्च पटिमाणा अहोरात्रस्येत्येवप्रमाणः कृष्णप्रतिपदमारम्य पौर्णमासीपरिनिष्ठितः चन्द्रमासो भवति ग्राम्या च साम्याश्चतुर्भवति, तत एकोनपटिः, अहोरात्राभ्यसौ भवति, यथेह द्विपटिमागद्वयमधिकं तत्र विवक्षित, सम्मन्वयैकोनपटिः पूर्वतथापि गृहस्वपर्याय इहोक्तं 'आवयके तु चतुर्पूर्वाङ्गाधिका सोक्तेति ॥ ५९ ॥

एगमेगे ण मडले तूरिए सद्धिए मुहुसेहिं सघाइए, लवणस्स ण सद्धइस्स सद्धिं नागसाइस्सीओ अगगोवय धारति, विमले णं अरहा सद्धिं षणुइं उइ उवसेणं होत्था, बलिस्स णं बइरोयणिवत्स सद्धिं सामाणियसाइस्सीओ प०, बमस्स ण वेर्विवस्स वेवरन्नो सद्धिं सामाणियसाइस्सीओ प०, सोइस्मीसाणेसु वोसु कप्पेसु सद्धिं विमाणावाससयसइत्सा प० ॥ सूत्र ६० ॥

अथ पटिस्थानकं, तत्र 'एगमेगे'इत्यादि, चतुरशीत्यधिकद्वतसंस्थानां दूर्येगच्छानामेकैकं मण्डलं-तथाविचचारमूमिः दूर्योः षट्पा षट्पा दृइचैः-ग्राम्या ग्राम्यामहोरात्राभ्यामित्यर्थः सङ्गावयति-निष्पादयति, अयमत्र मासार्थः-एकस्मिन्नाहि यत्र स्वाने

उदितः सूर्यस्तत्र स्थाने पुनर्द्वाभ्यामहोरात्राभ्यामुदेतीति 'अर्गोदयं'ति षोडशसहस्रोच्छ्रिताया वेलाया यदुपरि गव्यूतद्वयमानं बुद्धिद्वानिस्वभावं तदग्रोदकं, 'बलिस्स'ति औदीच्यस्य असुरकुमारनिकायराजस्य भवनं, 'बंभस्स'ति ब्रह्मलोकाभिधानपञ्चमदेवलोकैन्द्रस्य, 'सट्ठि'ति सौधर्मे द्वात्रिंशदीशाने चाष्टविंशतिर्विमानलक्षणीति कृत्वा षष्टिस्तानि भवन्तीति ॥ ६०॥

पंचसंवच्छरियस्स णं जुगस्स रिउमासेणं मिज्जमाणस्स इगसट्ठिं उऊमासा प०, मंदरस्स णं पञ्चयस्स पढमे कंडे एगसट्ठिजोयणा सहस्साइं उडढं उच्चत्तेणं प०, चंदमंडलेणं एगसट्ठिविभागविभाइए समंसे प०, एवं सूरस्सवि ॥ सूत्रं ६१ ॥

अथ एकषष्टिस्थानकं, तत्र 'पञ्च'त्यादि, पञ्चभिः संवत्सरैर्निवृत्तमिति पञ्चसांवत्सरिकं तस्य णमित्यलङ्कारे युगस्य कालमानविशेषस्य ऋतुमासेन न चन्द्रादिमासेन मीयमानस्य एकषष्टिः ऋतुमासाः प्रज्ञप्ताः इह चायं भावार्थ—युगं हि पञ्च संवत्सरा निष्पादयन्ति, तद्यथा—चन्द्रश्चन्द्रोऽभिवर्द्धितः चन्द्रोऽभिवर्द्धितश्चेति, तत्र एकोनत्रिंशदहोरात्राणि द्वात्रिंशच्च द्विषष्टिभागा अहोरात्रस्येत्येवप्रमाणेन २९^{३२}_{६३} कृष्णप्रतिपदमारभ्य पौर्णमासीनिष्ठितेन चन्द्रमासेन द्वादशमासपरिमाणश्चन्द्रसंवत्सरस्तस्य च प्रमाणमिदं—त्रीणि शतान्यद्वां चतुष्पञ्चाशदुत्तराणि द्वादश च द्विषष्टिभागा दिवसस्य ३५४^{१३}_{६२}, तथा एकत्रिंशदद्वां एकविंशत्युत्तरं च शतं चतुर्विंशत्युत्तरशतभागानां दिवसस्येत्येवंप्रमाणोऽभिवर्द्धितमासो भवति, ३१^{१२१}_{२४}, एतेन च मासेन द्वादशमासप्रमाणोऽभिवर्द्धितसंवत्सरो भवति, स च प्रमाणेन त्रीणि शतान्यद्वां त्र्यशीत्यधिकानि चतुश्चत्वारिंशच्च द्विषष्टिभागा दिवसस्य ३८३^{४४}_{६३} । तदेवं त्रयाणां चन्द्रसंवत्सराणां द्वयोश्चाभिवर्द्धितसंवत्सरयोरैकीकरणे जातानि [दिनानां] अष्टादश शतानि त्रिंशदुत्तराणि अहोरात्राणां १८३०, ऋतुमासश्च त्रिंशताऽहोरात्रैर्भव-

धवस्स ण सवग्गुरस्स एगमेगे उऊ एगणसट्ठिं राइवियाइ राइवियगेणं प०, संमवे णं अरहा एगणसट्ठिं पुट्टयसपसइस्साइ आगारमज्जे वसिस्सा मुडेजाव पम्बइए, महिस्स ण अरहओ एगणसट्ठिं ओहिनाणिसया होरथा ॥ सूत्रं ५९ ॥

अथैकोनपट्ठिस्थानके लिख्यते, 'धवस्स णं भित्थादि, सवत्तरो दानेकविधः स्थानाङ्गादिपूका, तत्र यच्चन्द्रगतिमङ्गीकृत्य सवत्तरो विवक्ष्यते स चन्द्र एव, तत्र च द्वादश मासा' पदं च ऋतवो भवन्ति, तत्र चैकैक ऋतुरेकोनपट्ठिरात्रिन्दिवानां रात्रिन्दिवाप्रेण भवति, कथं !, एकोनत्रिंशद्वात्रिंशानि द्वात्रिंशच्च पट्ठिमाणा अहोरात्रस्येत्येवप्रमाणं कृष्णप्रतिपदमारम्य पौर्णमासीपरिनिष्ठितः चन्द्रमानो भवति द्वाभ्यां च ताभ्यामृतुर्भवति, तत एकोनपट्ठिः, अहोरात्राण्यसौ भवति, यदेव द्विपट्ठिमागद्वयमधिकं तन्न विवक्षितं, मन्मवस्यैकोनपट्ठिः पूर्वलब्धानि गृहस्यपर्याय इहोकाः आबध्यके तु चतुःपूर्वाङ्गाविक्रमा सोक्तेति ॥ ५९ ॥

एगमेगे णं मडले त्तरिए सट्ठिण मुहुत्तेहिं सचाइए, लवणस्स ण समुइस्स सट्ठिं नागसाइस्सीओ अगगोदय धारत्ति, विमले णं अरहा सट्ठिं घणुइ उइ उच्चसेणं होत्था, बलिस्स णं बइरोयणिदस्स सट्ठिं सामाणियसाइस्सीओ प०, बभस्स ण वेर्विवस्स वेवरन्नो सट्ठिं सामाणियसाइस्सीओ प०, सोइम्मीसाणेसु वोसु कल्पेसु सट्ठिं विमाणावाससयसइस्सा प० ॥ सूत्रं ६० ॥

अथ पट्ठिस्थानकं, तत्र 'एगमेगे' इत्यादि, चतुरशीत्यधिकशतसंस्थानां धर्ममण्डलानामेकैकं मण्डलं-तथाविषवारभूमिः धर्मः पट्ठा पट्ठा मुहुरैः-द्वाभ्यां द्वाभ्यामहोरात्राभ्यामित्यर्थः सङ्घातयति-निष्पादयति, अयमत्र मार्गार्थः-एकस्मिन्नधि यत्र स्थाने

प्युक्तः, तथाहि—“किण्ढं राहुविमाणं निचं चंदेण होइ अविरहियं । चउंगुलमप्पत्तं हेट्ठा चंदस्स तं चरइ ॥१॥ बावाडु बावाडु ॥५५॥
 २ य सुक्कपक्खस्स । जं परिवट्ठइ चंदो खवेइ तं चेव कालेण ॥ २ ॥ पन्नरसयभागेण य चंदं पन्नरसमेव तं चरइ । पण्णरसयभागेण
 य पुणेोवि तं चेव वक्कमइ ॥ ३ ॥ एवं वट्ठइ चंदो परिहाणी एव होइ चंदस्स । कालो वा जोण्हा वा एयणुभावेण चंदस्स ॥ ४ ॥
 [कृष्णं राहुविमानं नित्यं चन्द्रेण भवत्यविरहितं । चतुरङ्गुलमप्राप्तमधस्ताच्चन्द्रस्य तच्चरति ॥ १ ॥ द्वाषष्टि २ दिवसे २ च शुक्लप-
 क्षस्य । परिवर्धते चन्द्रः क्षपयति तावदेव कृष्णेन ॥ २ ॥ पञ्चदशभागेन च चन्द्रं पञ्चदशमेव तत् चरति । पञ्चदशभागेन च पुनरपि
 तावदेवाक्रामति ॥ ३ ॥ एवं वर्धते चन्द्रः परिहाणितरेवं भवति चन्द्रस्य । कृष्णता वा ज्योत्स्ना वैतदनुभावेन चन्द्रस्य ॥ ४ ॥] तथा
 तत्रैवोक्तम्—“सोलसभागे काळ्ण उडुवई हायएत्थ पन्नरसं । तत्तियमेत्ते भागे पुणेोवि परिवट्ठए जोण्हा ॥ १ ॥” इति । [षोडश-
 भागान् कृत्वोडुपतिहरियतेऽथ पञ्चदश । तावन्मात्रान् भागान् पुनरपि परिवर्धते ज्योत्स्ना ॥ १ ॥] तदेवं भणितद्वयानुसारेणानुमीयते
 यथा चन्द्रमण्डलस्य एकत्रिंशदुत्तरनवशतभागविकल्पितस्य एकांशोऽवस्थित एवास्ते, शेषाः प्रतिदिवसं द्विषष्टि द्विषष्टि कृत्वा वर्द्धन्ते,
 ततः पञ्चदशे चन्द्रदिने सर्वे समुदिता भवन्ति, पुनस्तैश्च हीयन्ते पञ्चदशे दिने एकावशेषा भवन्तीति वचनद्वयसामर्थ्यलभ्यं व्या-
 ख्यानमेतत्, जीवाभिगमे तु ‘बावट्ठि २’ गाहा तथा ‘पन्नरसतिभागेण’ गाथा, एते गाथे एवं व्याख्याते—‘बावट्ठि’ २ इत्यत्र द्विषष्टि
 २ भागानां दिवसे २ च प्रत्यहमित्यर्थः, शुक्लपक्षस्य सम्बन्धनि यत् परिवर्द्धते चन्द्रश्चतुरः साधिकान् द्विषष्टिभागान् क्षपयति तदेव
 कालेनैतदेवाह—“पन्नरस” इत्यादिना, चन्द्रविमानं द्विषष्टिभागान् क्रियते ततः पञ्चदशभिर्भागोऽपहियते ततश्चत्वारो भागाः समधिका
 द्विषष्टिभागानां पञ्चदशभागेन लभ्यन्ते, अत उच्यते—पञ्चदशभागेन चोक्तलक्षणेन चन्द्रमधिकृत्य पञ्चदशैव दिवसांस्तद्राहुवि मानं

तीति त्रिभुता मागद्वारे लम्बा एकपटिः शतमासा इति । 'मवरस्ते'त्यादि, इह मेरुर्नवनवतियोजनसहस्रप्रमाणो द्विधा विभक्तः, तत्र प्रथमो माग एकपटिः सहस्राण्युक्ताः द्वितीयस्तु अष्टत्रिंशत् स्थानकेऽष्टत्रिंशदिति प्रोक्तः, क्षेत्रमासे तु कन्देन सह लघुप्रमाणस्त्रिधा योजनस्यैकपटिद्वयैर्मागेर्निमात्रित-विमागेर्ष्यवस्थापित समांशे-समविभागं प्रकृतं, न विपर्याज, योजनस्यैकपटिमागानां पदपञ्चा-
 न्त्रागप्रमाणपुत्रापस्यावशिष्टस्य च मागस्याविषमानत्वादिति, 'एवं दूरस्तवि'ति एव सूर्यस्यापि मण्डल वाच्यं, अष्टचत्वारिंशदेक-
 पचसवच्छरिणं न जुगे वासहिं पुत्रिमाजो धावहिं अमावसाजो प०, वासुपुत्रस्त न अरइजो वासहिं
 विवसे विवसे परिहायइ, सोइन्मीसाणेसु कप्येसु पहले पत्येदे पहमाबलियाए एगमेगाए दिसाए वासहिं
 विमाणा प०, सव्ये बेमागियाण वासहिं विमाणपत्यहा पत्यहगेण प० ॥ सूत्र ६२ ॥

अथ द्विपटिस्वानकं, 'पुत्रे'त्यादि, तत्र युगे त्रयचन्द्रसंवत्सरा भवन्ति तेषु षट्त्रिंशत् पौर्णमास्यो भवन्ति, द्वौ चामिबद्विद
 सवत्सरौ भवताः, तत्र चामिबद्वितसंवत्सरत्रयोदशभिचन्द्रमासैर्भवतीति तयोः षट्त्रिंशतिः पौर्णमास्य इत्येवं द्विपटिस्था भवन्ति
 इत्येवमावास्या कपीति । वासुपुत्रस्येह द्विपटिर्गणा गणकस्यायोक्ता जायक्येके तु षट्पटिच्छेकेति मागान्तरमित्यपीति 'सुखककक-

इत्येवमावास्या कपीति । वासुपुत्रस्येह द्विपटिर्गणा गणकस्यायोक्ता जायक्येके तु षट्पटिच्छेकेति मागान्तरमित्यपीति 'सुखककक-

उसभे णं अरह। कोसलिए तेसहिं पुन्वसयसहस्साइं महारायमज्जे वसित्ता मुंढे भवित्ता अगाराओ अण-
गारियं पन्वइए, हरिवासरम्मयवासेसु मणुस्सा तेवट्टिए राइंदिएहिं संपत्तजोव्वणा भवंति, निसदे णं पन्वए,
तेवट्टिं सुरोदया प०, एवं नीलवंतेवि ॥ सूत्रं ६३ ॥

अथ त्रिषष्टिस्थानकं, तत्र 'संपत्तजोव्वण'ति मातापितृपरिपालनानपेक्षा इत्यर्थः, 'निसहे ण'मित्यादि, किल सूर्यमण्डलानां
चतुरशीत्यधिकशतसंख्यानां मध्यात् जम्बूद्वीपस्य पर्यन्तिमे अशीत्युत्तरे योजनशते पञ्चषष्टिर्भवन्ति, तत्र च निषधवर्षधरपर्वतस्योपरि
नीलवर्द्धर्षधरपर्वतस्योपरि च त्रिषष्टिः सूर्योदयाः सूर्योदयस्थानानि सूर्यमण्डलानीत्यर्थः, तदन्ये तु ये जगत्या उपरि, शेषाणि तु लवणे
त्रिषु त्रिंशदधिकेषु योजनशतेषु भवन्तीति भावार्थः ॥ ६३ ॥

अट्टट्टमिया णं भिक्खुपडिमा चउसट्ठीए राइंदिएहिं दोहि य अट्टासीएहिं भिक्खवासएहिं अहासुत्तं जाव
भवइ, चउसट्टिं असुरकुमारावाससयहस्सा प०, चमरस्स णं रन्नो चउसट्टिं सामाणियसाहस्सीओ प०, सन्वेवि
णं दधिसुहा पन्वया पल्लासंठाणसंठिया सन्वत्थ समा विक्ख भमुस्सेहेणं चउसट्टिं जोयणसहस्साइं प०, सोह-
म्मीसाणेसु बंभलोए य तिसु कप्पेसु चउसट्टिं विमाणावाससयसहस्सा प०, सन्वस्सवि य णं रन्नो चाउर-
न्तचक्कवाट्टिस्स चउसट्टिलट्ठीए महग्घे सुत्तामणिहारे प० ॥ सूत्रं ६४ ॥

अथ चतुःषष्टिस्थानकं 'अट्ट'त्यादि, अष्टावष्टमानि दिनानि यस्यां साष्टाष्टमिका यस्यां हि अष्टौ दिनाष्टकानि भवन्ति तस्या-
मष्टावष्टमानि भवन्त्येवेति, भिक्षुप्रातिमा-अभिग्रहविशेषः अष्टावष्टकानि यतोऽसौ भवत्यतश्चतुःषष्ट्या रात्रिर्दिवः सा पालिता भवति,

षति, एवमपक्वमवीत्यपि सावनीयमिति, अत्रास्मामिर्यबाष्टे लिखिते उपनीते बहुभूतेर्निर्णयः कार्य इति । [११ यथैकर्मशु दर्शय-
 मेन्द्रपरति एकमेव चांश्च राहुपरति तदा प्रत्यहं द्रव्यं द्वावाच्छादनीयौ द्वायेते पञ्चदशभिश्च दिनैराच्छादितोऽप्यशुद्रयुग्मवतिष्ठते तस्याप्य-
 धिमाच्छादनीयमेकैकेनेति माग एक आच्छाद्य इति द्विपट्टिमागीकरणं] 'सोहम्मी' इत्यादि, तत्र सौधमेष्टानयोत्तयोदश विमानप्रस्तट्य
 भवन्ति, सनत्कुमारयोर्द्वयोर्द्वयश्च प्रसक्तोके षट् सान्तोके पञ्च श्लोके चत्वार एव सहस्रारे आनतप्राणयोगत्वार एवमारणाभ्युत्तयोः
 प्रैवेयैकैवधस्तनमभ्यमोपरिमेपु त्रयाः २ अनुचरेवेक इति द्विपट्टिस्ते भवन्ति, एतेषां च मध्यभागे प्रत्येकमुद्रविमानादिकाः सर्वादि-
 सिद्धविमानान्ता वृत्तविमानरूपा द्विपट्टिरेव विमानेन्द्रका भवन्ति, एतेषां च मध्यभागे प्रत्येकमुद्रविमानादिकाः सर्वार्थसिद्धविमाना-
 न्ता वृत्तविमानरूपा द्विपट्टिरेव विमानेन्द्रका भवन्ति, तत्पार्श्वतश्च पूर्वादिषु विष्टु म्यस्रचतुस्त्रयविमानक्रमेण विमानानामावलिका
 भवन्ति, तदेवं सौधमेष्टानयोः कस्ययोः प्रथमे प्रस्तटे-सर्वाचस्तन इत्यर्थः 'पट्टमावलिपार्'चि प्रथमा उत्तरोत्तरावलिकपेक्षया
 आद्यावत्तल आवलिका यस्मिन् स प्रथमावलिककस्तत्र, अथवा प्रथमात् मूलभूतादिमानेन्द्रकदारस्य याऽसावावलिका-विमाना-
 नुपूर्वी तथा अथबोचरोचरावलिकपेक्षया एकैकस्यां विधि या प्रथमा-आद्यावलिका तस्यां 'पट्टमावलिप'चि पाठान्तरे तु उत्तरोत्तरा-
 वलिकपेक्षया एकैकस्यां पूर्वाविकायां विधि या प्रथमावलिका सा द्विपट्टिर्द्विपट्टिबिमानमभावेन प्रवृत्तेति, 'एगमेगाए'चि तद्वि-
 मानाभिधानदेवेन्द्रकापेक्षया एकैकस्यां पूर्वाविकायां विधि द्विपट्टिर्द्विपट्टिबिमानानि प्रवृत्तानि, द्वितीयादिषु पुनः प्रस्तटेषु एकैकान्या
 विमानानि भवन्ति । यावद्विपट्टिपट्टिमेऽनुचरसुरप्रस्तटे सर्वावसिद्धदेवेन्द्रकाः चार्थे तदेकैकमेव भवतीति, तथा 'सुम्बे'चि सर्वे वैमानिकानां
 देवविशेषाणां सम्बन्धिनो द्विपट्टिर्बिमानप्रस्तटा-विमानप्रस्तटाः प्रस्तटाग्रेण-प्रस्तटपरिमोखेन प्रवृत्ता इति ॥ ६२ ॥

त्रिपञ्चाशद्वर्षाणि गृहस्थपर्याय उक्तो न च बोधविषयमुपगच्छति यतो बृहत्तरस्य पञ्चपाट्युज्यते लघुतरस्य त्रिपञ्चाशदिति, 'सोहम्मे' त्यादि. सौधमार्वातंसकं विमानं सौधमर्देवलोकस्य मध्यभागवत्ति शक्रनिवासभूतं, 'एगमेगाए'त्ति एकैकस्यां दिशि प्रकाराभ्यर्णवर्त्तन्ति भौमानि नगराकाराणि, त्रिशिष्टस्थानानीत्येके ॥ ६५ ॥

दाहिणङ्गमाणुस्सखेत्ताणं छावट्ठिं चंदा पभासिंसु वा ३ छावट्ठिं सुरिया तविंसु वा ३ उत्तरङ्गमाणुस्सखेत्ताणं छावट्ठिं चंदा पभासिंसु वा ३ छावट्ठिं सुरिया तविंसु वा ३, सेज्जस्स णं अरहओ छावट्ठिं गणा छावट्ठिं गणहरा होत्था, आभिणिबोहियणाणस्स णं उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं ठिइं प० ॥ सूत्रं ६६ ॥

अथ षट्षष्टिस्थानकं, तत्र 'दाहिणे'त्यादि, मनुष्यक्षेत्रस्यार्द्धमर्द्धमनुष्यक्षेत्रं दक्षिणं च तत्तच्चेति दक्षिणार्द्धमनुष्यक्षेत्रं तत्र भवा दक्षिणार्द्धमनुष्यक्षेत्रा णमित्यलङ्कारे षट्षष्टिश्चन्द्राः प्रभासितवन्तः प्रभासनीयं अथवा लिङ्गव्यत्ययादक्षिणानि यानि मनुष्यक्षेत्राणामर्द्धीनि तानि तथा तानि प्रकाशितवन्तः, पाठान्तरे दक्षिणार्द्धमनुष्यक्षेत्रे प्रभासनीयं प्रभासितवन्तः, ते च एवं-द्वौ जम्बूद्वीपे चन्द्रौ चत्वारो लवणसमुद्रे द्वादश धातकीखण्डे द्विचत्वारिंशत्कालोदधिसमुद्रे द्विसप्ततिश्च पुष्करार्धे, सर्वे चैते द्वात्रिंशदधिकं शतं, एतदद्वं च षट्षष्टिर्दक्षिणपङ्क्तौ स्थिताः षट्षष्टिश्चोत्तरपङ्क्तौ, यदा चोत्तरा पङ्क्तः पूर्वस्यां गच्छति तदा दक्षिणा पश्चिमायामित्येवं सूर्यसूत्रमप्यवसेयमिति, 'छावट्ठिं गण'त्ति आत्रश्यके तु षट्सप्ततिरभिहितेतीदं मतान्तरमिति । 'छावट्ठिं सागरोवमाइं ठिइ'त्ति यच्चातिरिक्तं तदिह न विवक्षितं, यत एवमिदमन्यत्रोच्यते-'दो वारे विजयाइमु गयस्स तिन्निञ्चुए अहव ताइं । अइसेगे नरभविं नाणाजीवाणं सव्वद्वा ॥ १ ॥' इति [द्वे वारे विजयादिषु गतरय त्रीन् वारान् अथवाऽभ्युते तानि । अतिरिक्तं नरभविकं नानाजीवानां

तथा प्रथमऽष्टके प्रविदिनमकैत्रा मिथा एवं द्वितीये द्वे द्वे यावदष्टमे अष्टावष्टाविति सङ्कलनया द्वे द्वे त्रिधाणामष्टाशीत्याधिके मवतः अत उक्तं—‘श्राम्यां चेत्यादि, यावत्कृष्णात् ‘अष्टाकृष्ण्य अष्टागर्गं फलसिया पालिया सोहिया तीरिया किट्टिया सम्मं आणाए आर-हियाधि मवती’ति दृश्य, ‘सम्बेवि न’मित्यादि इतोऽष्टमे नन्वीयरस्मे द्वीपे पूर्वादेषु दिक्षु चत्वारोऽञ्जनकपर्वता मवन्ति, तेषां च प्रत्येकं चतसृषु दिक्षु चतस्रं पुष्करिण्यो मवन्ति, तासां च मध्यभागेषु प्रत्येकं दधिमृक्षपर्वता मवन्ति, तेषां च पोटद्वय पत्त्यङ्गसंस्थान-संस्थिताः, यत सर्वत्र समा विष्कम्भेन, मूलादिषु दक्षसहस्रविष्कम्भत्वात्तेषां, कचिषु ‘विष्वक्स्वस्त्येहेर्ण’ति पाठस्तत्र तृतीयैकवचन-लोपदर्शनाद्विष्कम्भेनेति व्याख्येयं, तथा उत्सरेषेनोचत्वेन चतुःपट्टिचतु पट्टिरिति, ‘सोदम्मी त्यादि, सौधमे द्वात्रिंशदीजानेऽष्टाविंशति-प्रबलोकं च चत्वारि विमानलद्यानि मवन्तीति सवाधि चतुःपट्टिरिति, चतसट्टिलट्टीण’चि चतुःपट्टिर्यदीनां-द्वरीराणां यस्मिन्नसौ चतुःपट्टियाष्टिक ‘मुचामनिमये’ति मुक्ताम-मुक्ताफलानि मणय-चन्द्रकान्ताविरत्नविभ्रेषा मुक्तारूपा वा मणयो-रत्नानि मुक्तामण-यस्त्वद्विक्करो मुक्तामणिमय ॥ ६४ ॥

जम्बुद्वीपे ण द्वीपे पणसट्ठिं सुरमडला प० चेरे ण मोरियपुत्ते पणसट्ठिवासाइ अगारमज्जे वसिस्ता मुंढे मविस्ता अगाराओ अणगारिय पळ्वइए सोहम्मवर्तिसयस्स ण धिमाणस्स एगमेगाण वाहाण पणसट्ठिं पणसट्ठिं मोमा प० ॥ सूत्र ६५ ॥

अथ पञ्चपट्टिस्थानकं, तत्र ‘मोरियपुत्ते भ’ति मौर्यपुत्रो मगधजो महावीरस्य सप्तमो गणधरस्तस्य पञ्चपट्टिवर्षाणि गृहस्यपर्याय’, बाबद्वयकेऽप्येवमेषोक्तो, नवरसेतस्येव यो बृहत्परो ब्राह्मण मण्डितपुत्राभिधान पट्टो गणधरः तदीयादिन एव प्रमन्वितस्तस्यावश्यके

त्रिपञ्चाशद्वर्षाणि गृहस्थपर्याय उक्तो न च बोधविषयमुपगच्छति यतो बृहत्तरस्य पञ्चषष्टिर्युज्यते लघुतरस्य त्रिपञ्चाशदिति, 'सोहम्मे' त्यादि. सौधमार्वातंसकं विमानं सौधर्मदेवलोकस्य मध्यभागवत्ति शक्रनिवासभूतं, 'एगमेगाए'त्ति एकैकस्यां दिशि प्रकागभ्यर्णवर्त्तनि भौमानि नगराकाराणि, विशिष्टस्थानानीत्येके ॥ ६५ ॥

दाहिणङ्गमाणुस्सखेत्ताणं छावट्ठिं चंदा पभासिंसु वा ३ छावट्ठिं स्सरिया तविंसु वा ३ उत्तरङ्गमाणुस्सखेत्ताणं छावट्ठिं चंदा पभासिंसु वा ३ छावट्ठिं सुरिया तविंसु वा ३, सेज्जंस्स णं अरहओ छावट्ठिं गणा छावट्ठिं गणहरा होत्था, आभिणिबोहियनाणस्स णं उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं ठिई प० ॥ सूत्रं ६६ ॥

अथ षट्षष्टिस्थानकं, तत्र 'दाहिणे'त्यादि, मनुष्यक्षेत्रस्यार्द्धमर्द्धमनुष्यक्षेत्रं दक्षिणं च तत्तच्चेति दक्षिणार्द्धमनुष्यक्षेत्रं तत्र भवा दक्षिणार्द्धमनुष्यक्षेत्रा णमित्यलङ्कारे षट्षष्टिश्चन्द्राः प्रभासितवन्तः प्रभासनीयं अथवा लिङ्गव्यत्ययादक्षिणानि यानि मनुष्यक्षेत्राणामर्द्धानि तानि तथा तानि प्रकाशितवन्तः, पाठान्तरे दक्षिणार्द्धमनुष्यक्षेत्रे प्रभासनीयं प्रभासितवन्तः, ते च एवं-द्वौ जम्बूद्वीपे चन्द्रौ चत्वारो लवणसमुद्रे द्वादश धातकीखण्डे द्विचत्वारिंशत्कालोदधिसमुद्रे द्विसप्ततिश्च पुष्करार्धे, सर्वे चैते द्वात्रिंशदधिकं शतं, एतद्वद्धं च षट्षष्टिर्दक्षिणपङ्क्तौ स्थिताः षट्षष्टिश्चोत्तरपङ्क्तौ, यदा चोत्तरा पङ्क्तिः पूर्वस्यां गच्छति तदा दक्षिणा पश्चिमायामित्येवं सर्वसूत्रमप्यवसेयमिति, 'छावट्ठिं गण'त्ति आवश्यकं तु षट्सप्ततिरभिहितेतीदं मतान्तरमिति । 'छावट्ठिं सागरोवमाइं ठिई'त्ति यच्चातिरिक्तं तदिह न विवक्षितं, यत एवमिदमन्यत्रोच्यते-'दो वारे विजयाइसु गयस्स तिन्निञ्चुए अहव ताइ । अइरेगे नरभवियं नाणाजीवाण सव्वद्दा ॥ १ ॥' इति [द्वे वारे विजयादिषु गतस्य त्रीन् वारान् अथवाञ्च्युते तानि । अतिरिक्तं नरभविं नानाजीवानां

सर्वादा ॥ १ ॥] ६६ ॥

पञ्चसंवत्सरियस्स णं जुगस्स नक्खत्तमासेणं भिज्जमाणस्स सत्तसट्ठिं नक्खत्तमासा प०, हेमवयपरन्न-
बयाओ ण बाइओ सत्तट्ठिं ज्ञोयणसयाईं पणपन्नाइ तिणिण य मागा जोयणस्स आयामेण प०,
मवरस्स ण पब्बयस्स पुरच्छिमिह्माओ चरमताओ गोयमवीवस्स पुरच्छिमिह्मे चरमते ण्ण ण सत्तसट्ठिं
जोयणसत्तसाइ अपाइण अतरे प०, सेज्जेसिंयि ण नक्खत्ताण सीमाविक्खत्तमेण सत्तट्ठिं माग भइण
समसे प०, ॥ सूत्रं ६७ ॥

अथ सप्तपट्ठित्थानके किञ्चिद्विचित्रये, तत्र 'पञ्चसंवत्सरी'त्यादि, नक्षत्रमासो येन कालेन चन्द्रो नक्षत्रमण्डलं गृह्णते, स च
सप्तविंशतिरहोरात्राणि एकविंशतिमाहोरात्रस्य सप्तपट्ठिमागाः २७।१५, युगप्रमाणं चाष्टादश क्षतानि त्रिंशदधिकानीति प्राक् दक्षितम्
१८३०, तदेव नक्षत्रमासस्योक्तप्रमाणराशिना दिनसप्तपट्ठिमागतया व्यवस्थापितेन त्रिंशदुत्तराष्टादशक्षतप्रमाणेन युगदिनप्रमाणराशि
सप्तपट्ठिमागतया व्यवस्थापित एकं लघु द्विविधमितिः सहस्राणि पट् क्षतानि दश वेत्त्येव रूपो विमन्यमानः सप्तपट्ठिनक्षत्रमासप्रमाणो
भवतीति, 'बाहाओ'चि लघुहिमवन्धीवाया पूषापरमागतो ये प्रवर्द्धमानेष्वेव प्रवेष्टव्यस्ती हेमवत्तवर्षजीवा यावचे हेमवत्तबाहू उच्येते
एवमेव गण्यवत्तबाहू अपि भावनीये, इह प्रमाणसंवादः—'बाहा सप्तपट्ठिसप्तपट्ठिणि य कलाओ'चि कला—एकोनविंशतिमागाः,
एतच्च बाहुप्रमाणं हेमवत्तवनुगृह्यत् 'बणाल सप्त सया अटवीसप्तसप्त दस कला, य चणु'त्येव लक्षणान् ३८७४०।१८ हिमवत्तनुगृहे
'चणुपिट्ट कत्तपत्तक पञ्चसप्तसप्तसप्त बुसय तीसदिय'त्येव लक्षणे २५२३०।१८ अपनीते यच्छेद्य तददीकृतं सप्तपटीति, आयामेन—

दैर्घ्येणेति । 'मंदरस्से'त्यादि, मेरोः पूर्वान्ताज्जम्बूद्वीपोऽपरस्यां दिशि जगति बाह्यांतर्पयवसानः पञ्चपञ्चाशद्योजनसहस्राणि तावदस्ति
 ततः परं द्वादशयोजनसहस्राण्यतिक्रम्य लवणसमुद्रमध्ये गौतमद्वीपाभिधानो द्वीपोऽस्ति तमधिकृत्य सूत्रार्थः संभवति, पञ्चपञ्चाशतो
 द्वादशानां च सप्तषष्टित्वभावात्, यद्यपि सूत्रपुस्तकेषु गौतमशब्दो न दृश्यते तथाप्यसौ दृश्यः, जीवाभिगमादिषु लवणसमुद्रे गौतम-
 चन्द्ररविद्वीपान् विना द्वीपान्तरस्याश्रयमाणत्वादिति । 'सन्वेसिपि ण'मित्यादि, सर्वेषामपि णमित्यलङ्कारे नक्षत्राणां सीमाविष्कम्भः—
 पूर्वार्परतश्चन्द्रस्य नक्षत्रश्रुत्तिक्षेत्रविस्तारः नक्षत्रेणाहोरात्रभोग्यक्षेत्रस्य सप्तषष्ट्या भागैर्भोजितो-विभक्तः समांशः-समच्छेदः प्रज्ञप्तः,
 भागान्तरेण तु भज्यमानस्य नक्षत्रसीमाविष्कम्भस्य विषमच्छेदना भवति, भागान्तरेण न भक्तुं शक्यते इत्यर्थः, तथाहि-नक्षत्रे-
 णाहोरात्रगम्यस्य क्षेत्रस्य सप्तषष्टिभागीकृतस्यैकविंशतिभागा अभिजिन्नक्षत्रस्य क्षेत्रतः सीमाविष्कम्भो भवति, एतावति क्षेत्रे चन्द्रेण
 सह तस्य योगो व्यपदिश्यत इत्यर्थः, तथा तस्यामेवैकविंशतौ त्रिंशन्मुहूर्तत्वादहोरात्रस्य त्रिंशता गुणितायां ६३० सप्तषष्ट्या हृतभागायां
 यल्लब्धं तत्कालसीमा भवति, चन्द्रेण सह तस्य योगकाल इत्यर्थः, सा च नव मुहूर्त्ताः सप्तविंशतिश्च सप्तषष्टिभागाः ९।३७ आह
 च—“अभिइस्स चंदजोगो सत्तट्ठि खण्डिए अहोरेत्ते । भागाओ एकवीसं स होति अहिगा नव मुहुत्ता ॥१॥” इति, [अभिजिति चन्द्र-
 योगः सप्तषष्ट्या खण्डितेऽहोरात्रे । भागास्त्वेकविंशतिः स भवन्ति नवमुहूर्त्ताधिकाः ॥ १ ॥] क्षेत्रतः कालतस्तथा शताभिषगभर-
 ण्याद्राश्यास्वातिज्येष्ठानां त्रयस्त्रिंशत्सप्तषष्टिभागास्तद्भागार्द्धं च क्षेत्रसीमाविष्कम्भो भवति, तस्यामेव सार्द्धत्रयस्त्रिंशति त्रिंशता गुणि-
 तायां १००५ सप्तषष्ट्या हृतभागायां यल्लब्धं तदेष्टां कालसीमा, तच्च पञ्चदश मुहूर्त्ताः, आह च—“सयभिसया भरणीओ अहा अस्सेस
 साइ जेहा य । एए छण्णक्खत्ता पन्नरसमुहुत्तंसजोगा ॥ १ ॥” इति [शतभिषक् भरणी आर्द्रा अश्लेषा स्वातिज्येष्ठा च । एतानि पङ्

नक्षत्राणि पञ्चदशमुहूर्तसंयोगानि ॥ १ ॥] तयोत्तरात्रयाः पुनर्वसुतोहिणीविशाखाणां सप्तपट्टिभागानां शतं तद्भागदं च क्षेत्रसीमाविष्कम्भो भवति, तथा तस्मिन्नेव त्रिंशद्वगुण्यिते २०१५ तथैव इतमागे यल्लम्बं तदेपां कालसीमा भवति, सा च पञ्चचत्वारिंशन्मुहूर्त्वा इति आह च-“दिग्मेर उत्तराद् पुनर्वसुतोहिणी विसाहा य । एए छमनखया, पणयालमुहूर्त्वासजोगा ॥१॥” इति [वित्त एवोत्तरा पुनर्वसु रोहिणी विशाखा च । एतानि पद् नक्षत्राणि पञ्चचत्वारिंशद्गुण्यितानि ॥ १ ॥] क्षेत्राणां पञ्चदशानां नक्षत्राणां सप्तपट्टिरेव सप्तपट्टिभागानां क्षेत्रसीमाविष्कम्भो भवति, तस्यां च तथैव गुण्यितयां २०१० इतमागायां च यल्लम्बं तत्कालसीमा, तच्च त्रिंशन्मुहूर्त्वा, आह च-“अवसेसा नखया पञ्चसवि इति सीसश्चतुष्टया । चदस्त तेहि जोगो समासजो एस वस्त्वामि ॥” [अवसे-नाणि नक्षत्राणि पञ्चदशापि प्रवन्ति त्रिंशन्मुहूर्त्वाणि चन्द्रस्य त्रयोः समासत एव वक्ष्यामि ॥१॥ एवं चैकस्य पण्या २ पञ्चदशानां वेत्तेवमष्टाविंशतेर्नक्षत्राणामष्टादश छतानि त्रिंशदधिकानि सप्तपट्टिभागानामेतदेव द्विगुणं पद्पञ्चाशतो नक्षत्राणां भवति, तच्च सहस्रत्रयं पद् छतानि पट्टधिकानि ३६६०।६७ ॥

घायश्चरे ण वीरे अहसहिं चक्षवट्टिविजया अहसहिं रायहणीजो प०, उक्कोत्तपप अहसहिं अरहता' ससुण्णजिंसु वा ३ एवं चक्षवट्टी बलदेवा वासुदेवा, पुक्खरवरवीरइहे णं अहसहिं विजया एव चैव जाव वासुदेवा, विमलस्स णं अरहजो अहसइहिं समणसाइस्सीजो उक्कोसिया समणसंपया होत्था ॥ सूत्र ६८ ॥

अथाष्टपट्टिस्थानके किञ्चिद्विस्मये-‘घायश्चरे’त्यादि, इह यदुक्तम् ‘एव चक्षवट्टी बलदेवा वासुदेव’सि तत्र यद्यपि चक्रवर्तिना वासुदेवानां नैक्या अष्टपट्टिः सम्भवति यतो अपन्यतोऽप्येकस्मिन् महाविदेहे चतुर्णां २ तीर्थकरादीनामपश्य मायः स्थानाङ्गादि-

ष्वभिहितः, न चैकक्षेत्रे चक्रवर्त्ती वासुदेवश्चैकदा भवतोऽतः अष्टषष्टिरेवोत्कर्षतश्चक्रवर्त्तिनां वासुदेवानां चाष्टषष्ट्यां विजयेषु भवति तथापीह सूत्रे एकसमयेनेत्यविशेषणात् कालभेदभाविनां चक्रवर्त्त्यादीनां विजयभेदेनाष्टषष्टिरविरुद्धा, अभिलप्यन्ते च जम्बूद्वीपप्रज्ञप्त्या भारतकच्छाद्यभिलाषेन चक्रवर्त्तिन इति ॥ ६८ ॥

समयखित्ते णं मंदरवज्जा एगूणसत्तरिं वासा वासधरपञ्चया प० तं० पणतीसं वासा तीसं वासाहरा चत्तारि उसुयारा, मंदरस्स पञ्चवयस्स पच्चच्छिमिल्लाओ गोयमदीवस्स पच्चच्छिमिल्ले चरमंते एस णं एगूणसत्तरिं जोयणसहस्साइ अबाहाए अंतरे प०, मोहणिज्जवज्जाणं सत्तण्हं कम्मपगडीणं एगूणसत्तरि उत्तरपगडीओ प० ॥ सूत्रं ६९ ॥

अथैकोनसप्ततिस्थानके किञ्चिच्छिख्यते - 'समये'त्यादि, मंदरवर्जा-मेरुवर्जाः वर्षाणि च-भरतादिक्षेत्राणि वर्षधरपर्वताश्च-हिमवदादयस्तत्सीमाकारिणो वर्षधरपर्वताः समुदिता एकोनसप्ततिः प्रज्ञप्ताः, कथं?, पञ्चसु मेरुषु प्रतिबद्धानि सप्त सप्त भरतहैमवतादीनि पञ्चत्रिंशद्वर्षाणि तथा प्रतिमेरु षट् षट् हिमवदादयो वर्षधरास्त्रिंशत्तथा चत्वार एवेषुकारा इति सर्वसंख्यैकोनसप्ततिरिति, 'मंदरस्से'त्यादि, लवणसमुद्रं पश्चिमायां दिशि द्वादश योजनसहस्राण्यवगाह द्वादशसहस्रमानः सुस्थिताभिधानस्य लवणसमुद्राधिपते भवनेनालङ्कृतो गौतमद्वीपो नाम द्वीपोऽस्ति, तस्य च पश्चिमान्तो मेरोः पश्चिमान्तादेकोनसप्ततिसहस्राणि भवन्ति, पञ्चचत्वारिंशतो जम्बूद्वीपसम्बन्धिनां द्वादशानामन्तरसम्बन्धिनां द्वीपविष्कम्भसम्बन्धिनां च मीलनादिति । मोहनीयवज्जानां कम्मणांमेकोनसप्ततिरुत्तरप्रकृतयो भवन्तीति, कथं?, ज्ञानावरणस्य पञ्च दर्शनावरणस्य नव वेदनीयस्य द्वे आयुषश्चतस्रो नाम्नो द्विचत्वारिंश-

श्रोत्रस्य द्वे चन्द्ररायस्य यन्नेति ॥ ६९ ॥

समणे भगव मद्वायीरे वसाणं सवीसहराए मासे यइवंते सत्तरिएहि राइविएहि सेसेहि वासावासं पज्जो सवेइ, पासे पं अरहा पुरिसायाणीए सत्तारि वासाइ बहुपडिपुन्नाइ सामन्नपरियाग पाउणित्ता सिद्धे पुद्धे जावण्णहीणे, वासुपुज्जे ण अरहा सत्तरि वणूइ उइइ उवसेण होत्या, मोइणिज्जस्स णं कम्मस्स सत्तारि साग-
रोवमकोडाकोडीओ अवाइणिया कम्मठिई कम्मनिसेगे प०, माइवस्स ण देविवस्स देवरन्नो सत्तरि सामा-
णिपसाइत्सीमो प० ॥ सूत्रं ७० ॥

अथ सप्तविस्थानके किमपि सिक्तयत-‘समणे’इत्यादि, वर्षाणां-चतुर्मासप्रभायस्य वर्षाच्छलस्य सविंशतिरात्रे-विंशतिदिवसा-
धिके मासे व्यतिक्रान्ते पञ्चाशति दिनेष्वतीतेष्वित्यर्थः सप्तत्या च रात्रिदिनेषु क्षेपेषु माद्रपदश्चतुष्टयपञ्चम्यामित्यर्थः वर्षास्वावासो वर्षा-
वास-वर्षावस्थानं ‘पञ्चोत्सवे’चि परिवसति सर्वथा वासं करोति, पञ्चाशति ग्राहनेषु दिवसेषु तयाविषयसत्यभावादिकारणे स्या-
नान्तरमप्याभयति माद्रपदश्चतुष्टयपञ्चम्यां तु इक्षुमूलादावपि निवसतीति इदयमिति, ‘पुरिसादाणीय’चि पुरुषाणामादानीयः-उपादेयः
पुरुषादानीयः ‘ववाइणिया कम्मठिई कम्मणिसेगे पण्णे’चि इह किलारमा अधिषिष्टमेव कर्मपुद्गलोपादानं कृत्वा उपरकालं ज्ञाना
वरणीयादिकर्मणां एवं स्वमथाचाकालं सुकृत्वा ज्ञानावरणीयादिप्रकृतिविभागतया अनामोगिकेन धीर्येणोदयसहितं तदलिक निषिञ्चति,
उदययोग्यं रचयतीत्यर्थः, अतो द्विविधा स्थितिः-कर्मत्वापादानमुत्तरा अमुमधरूपा च, यतः स्थितिः-अवस्थानं तेन मावेनाप्र
म्यवन, तत्र कर्मत्वापादनरूपा-तामधिकृत्य सति-‘तामरोमकोटीकोटयः, अनुमधरूपा स्वधिकृत्य’ सप्तवर्षसहस्रोनेति, यत्र ‘अवा-

ह'ति किमुक्तं भवति ?—चन्धावलिकाया आरभ्य यावत्सप्तवर्षसहस्राणि तावत्कर्म न बाधते, नोदयं यातीत्यर्थः, ततोऽनन्तरसमये कर्मदलिकं पूर्वनिषिक्तं उदये प्रवेशयति, निषेको नाम ज्ञानावरणादिकर्मदलिकस्यानुभवनार्थं रचना, तच्च प्रथमसमये बहुकं निषिञ्चति द्वितीयसमये विशेषहीनं तृतीयसमये विशेषहीनमेवं यावदुत्कृष्टस्थितिकर्मदलिकं तावद्विशेषहीनं निषिञ्चति, तथा चोक्तम्—“मोक्षं सगमवाहं पठमाए ठिईए बहुतरं दब्बं । सेसे विसेसहीनं जावुक्कोसन्ति सव्वासिं ॥ १ ॥” इति [मुक्त्वा स्वकीयामबाधां प्रथमार्यां स्थितौ बहुतरं द्रव्यं । शेषायां विशेषहीनं यावदुत्कृष्टां सर्वासिं ॥ १ ॥] ‘बाधु लोडने’ बाधत इति बाधा कर्ममण उदय इत्यर्थः. न बाधा अबाधा, अन्तरं कर्मोदयस्येत्यर्थः, तथा ऊनिका अबाधोनिका कर्मस्थितिः कर्मनिषेको भवतीत्येवमेके प्राहुः, अन्ये पुनराहुः—अबाधाकालेन—वर्षसहस्रसप्तकलक्षणेनोना कर्मस्थितिः—सप्तसहस्राधिकसप्ततिसागरोपमकोटाकोटीलक्षणा, कर्मनिषेको भवति, स च कियान् ?, उच्यते—“सत्तरिं सागरोवमकोडाकोडीओ’त्ति ॥ ७० ॥

चउत्थस्स णं चंदसंवच्छरस्स हेमंताणं एक्कसत्तरीए राइंदिएहिं वीइक्कंतेहि सच्चवाहिराओ मंडलाओ सूरिए आउट्ठिं करेइ, वीरियंप्पवायस्स णं पुव्वस्स एक्कसत्तरिं पाहुडा प०, अजिते णं अरहा एक्कसत्तरिं पुव्वस्सय-सहस्साइं अगारमज्झे वसित्ता मुंडे भवित्ता जाव पव्वइए, एवं सगरोवि राया चाउरंतचक्कवट्ठी एक्कसत्तरिं पुव्व जाव पव्वइएत्ति ॥ सूत्रं ७१ ॥

अथैकसप्ततिस्थानके किञ्चित् लिख्यते—‘चउत्थस्से’त्यादि, इह भावार्थोऽयं—युगे हि पञ्च संवत्सरा भवन्ति, तत्राद्यौ चन्द्रसंवत्सरौ तृतीयोऽभिषेकसप्तसंवत्सरश्चतुर्थश्चन्द्रसंवत्सर एव, तत्र च एकोनत्रिंशता दिनानां द्वात्रिंशता च द्विपष्टिभागैर्दिनस्य चन्द्रमासो भवति,

अयं च द्वादशगुणचन्द्रसप्तसरो भवति, त्रयोदशगुणभायमेवाभिर्विदितो भवति, ततश्चन्द्रचन्द्राभिर्विदितलक्षणे सप्तसत्रये दिनानां
महर्षं त्रिनवतिं पद द्विपट्टिमाणा भवन्ति १०९२५, तथा आदित्यसप्तसरे दिनानां शतत्रय पदपट्टिम भवन्ति, तत्रितये च सहस्र
मष्टनवत्यधिक भवति, इह च किल चन्द्रयुगमादित्ययुगं चापाढयामेकं पूर्यतेऽपरश्च भावणकृष्णमतिपदि आरम्यते, एवं चादित्ययुग
संवत्सरययाऽपेक्षया चन्द्रयुग सप्तसत्रय पञ्चमिदिनैः पदपञ्चाशता च दिनद्विपट्टिमागेरूनं भवतीति कृत्वा आदित्ययुगसप्तसत्रय
भावणकृष्णपक्षस्य चन्द्रदिनपक्षे साधिके पूर्यते युगसप्तसत्रय त्वापाढयो, ततश्च भावणकृष्णपक्षसप्तमदिनादारम्य दक्षि
णायनेनादित्यधरद् चन्द्रयुगचतुर्थसंवत्सरस्य चतुर्थमासान्तपूतायामष्टादशोपरशततमदिनभूतायां क्वाचित्कस्यां द्वादशोपरशततमे स्व-
कीयमण्डले चरति, ततश्चान्यान्येकसप्ततिमण्डलानि तावत्स्वेव दिनेषु मार्गशीर्षीदीनां चतुर्णां हेमन्तमासानां सम्बन्धिषु चरति, ततो
द्विमततितमे दिने मापमासे बहुलपक्षत्रयोदशीलक्षणे सूर्यं द्वाविंशति करोति दक्षिणायनाभिहृत्योपरायणेन चरतीत्यर्थः उक्ता च ज्यो-
तिष्करण्डके पञ्चमु युगसंवत्सरेपूषारायणविषयः क्रमेणैव यदुक्तं—“बहुलस्त सप्तमीए १ सरो सुदस्त तो चतुर्थीए २ बहुलस्त य
पाद्विषए ३ बहुलस्त य तेरसीदिवसे ४ ॥ १ ॥ सुदस्त य दसमीए ५ पवचए पंचमी उ आउही । एजा आउहीओ सव्वाओ माव-
माममि ॥ २ ॥” इति, दक्षिणायनदिनानि चैव—“पठमा बहुलपाद्विषए १ बीया बहुलस्त तेरसी दिवसे २ । सुदस्त य दसमीए ३
बहुलस्त य सप्तमीए ४ उ ॥ १ ॥ सुदस्त चतुर्थीए पवचए पंचमी उ आउही । एजा आउहीओ सव्वाओ सावये मासे ॥ २ ॥”
इति । ‘विरियपुंगवस्त’ इति तृतीयपूवस्य ‘पाङ्क’ इति प्राप्तमाधिकाराविशेषः । ‘अविण्’ इत्यादि, तस्य हि अष्टादश पूर्वलक्ष्याणि
इमारत्य त्रिपञ्चाशदैकपूर्वाह्नाधिक्यं रान्यमित्येकसप्ततिरिह च पूर्वोक्तमधिक्यमन्यत्वाच्च विवक्षितमिति ७, सगरो द्वितीयपञ्चाशत्तम
अत्रितस्वामिक्रमलीनः ॥ ७१ ॥

बावत्तरिं सुवन्नकुमारावाससयसहस्सा ५०, लवणस्स समुद्धस्स बावत्तरिं नागसाहस्सीओ बहिरियं वेल्
 धारंति, समणे भगवं महावीरे बावत्तरिं वासाइं सब्बाउयं पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जावप्पहीणे, धेरे णं अयल-
 भाया बावत्तरिं वासाइं सब्बाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, अब्भितरपुक्खरद्धे णं बावत्तरिं चंदा पभा-
 सिंसु ३ बावत्तरिं सूरिया तविसु वा ३, एगमेगस्स णं रन्नो चाउरंतचक्खद्विस्स बावत्तरिपुरवरसाहस्सीओ
 ५०, बावत्तरि कलाओ ५० तं०-लेहं १ गणियं २ ख्वं ३ नटं ४ गीयं ५ वाइयं ६ सरगयं ७ पुक्खरगयं ८
 समतालं ९ जूयं १० जणवायं ११ पोक्खच्चं १२ अट्ठावयं १३ दगमद्वियं १४ अन्नविहीं १५ पाणविहीं १६
 वत्थविहीं १७ सयणविहीं १८ अज्जं १९ पहेलियं २० मागद्वियं २१ गाहं २२ सिलोणं २३ गंधजुत्तिं २४
 मधुसित्थं २५ आभरणविहीं २६ तरुणीपडिकम्मं २७ इत्थीलक्खणं २८ पुरिसलक्खणं २९ हयलक्खणं ३०
 गयलक्खणं ३१ गोणलक्खणं ३२ कुक्कुडलक्खणं ३३ मिढयलक्खणं ३४ चक्कलक्खणं ३५ छत्तलक्खणं ३६
 दंडलक्खणं ३७ असिलक्खणं ३८ मणिलक्खणं ३९ कागणिलक्खणं ४० चम्मलक्खणं ४१ चंदलक्खणं ४२
 सूरचरियं ४३ राहुचरियं ४४ गहचरियं ४५ सोभागकरं ४६ दोभागकरं ४७ विजागयं ४८ मंतगयं ४९ रह-
 स्सगयं ५० सभासं ५१ चारं ५२ पडिचारं ५३ वूहं ५४ पडिवूहं ५५ खंधावारमाणं ५६ नगरमाणं ५७ वत्थु-
 माणं ५८ खंधावारनिवेसं ५९ वत्थुनिवेसं ६० नगरनिवेसं ६१ ईसत्थं ६२ छरूपवायं ६३ आससिक्खं ६४
 हत्थिसिक्खं ६५ धणुन्वेयं ६६ हिरण्णपागं सुवन्नं ६७ मणिपागं धातुपागं ६८ बाहुजुद्धं दंडजुद्धं मुट्ठिजुद्धं

अद्विजुट उद निजुट जुदाह जुद सुष्ठसेह ६८ नालियासेह षहसेह घम्मसेह ६९ पसछेजं कड-
गछेज ७० सजीव निजीव ७१ सउणरुयं ७२ समुच्चिमत्तहयरपंविदियतिरिक्खजोगियाण उधोसेण भाव
त्तरि वाससाहस्ताइ टिई प० ॥ सूत्र ७२ ॥

अथ द्विसप्ततिस्थानकं किमपि लिख्यते—सुवर्णकुमाराणां द्विसप्ततिर्लक्षाणि भवनानि, कथं?, दक्षिणनिकारे अष्टत्रिंशदुत्तरनिकाये
तु चतुर्विंशदिति, नागसाहस्रीओ'चि नागकुमारेदेवसहस्राणि वेलां—योहसहस्रप्रमाणाद्युत्सेषतो विष्कम्भतश्च दशसहस्रमानां लवण-
जलविंशतिं वार्ता—घातकीखण्डपीपामिश्रणी । महावीरो द्विसप्ततिवर्षाप्पायुः पालयित्वा सिद्धः, कथं?, त्रिंशद्वृष्टस्यमावे द्वादश
सार्दानि पञ्च छत्रस्यमावे देशोनानि त्रिंशत्केवलित्वे इति द्विसप्तति । 'अयलभाय'चि अचलो महावीरस्य नवमो गणधरः तस्यायुर्दि-
मसतिवर्षाणि, कथं?, पट्चत्वारिंशद्वृष्टस्यत्वे द्वादश छत्रस्यतायां चतुर्दश केवलित्वे इति । पुष्करोद् द्विसप्ततिभन्द्राः, तत्रैकस्यां
पट्कौ पट्त्रिंशदन्यस्यां पट्कौ च तावन्त एवेति, 'बावचरि कलाओ'चि कला विज्ञानानीत्यर्थः, ताव कलनीयमेवाद्विशसप्ततिर्भवन्ति
तत्र लेउन लेखोऽधरविन्यामः, तद्विषया कला—विज्ञान लेउ एवोच्यते एव सर्वत्र, न च लेखो विद्या—लिपिविषयमेवादौ, तत्र लिपि-
रदादन्नस्थानकोका अथवा लाटादिदेशमेदतस्तथाविधविचित्रोपाधिमेदतो वाऽनेकविधेति, तथाहि—यत्रवत्कष्टादन्तलोहताग्रप्रभतादयो
अधरणाभाधारास्तथा लेवनोत्कीर्णनस्यूतगुच्छग्रीभशदशसङ्क्रान्तिवोऽधराणि भवन्तीति, विषयोपेक्षयाप्यनेकधा—स्वामिसृत्य-
'नवपुत्रगुरुशिष्यभार्यापतिशुमित्रादीनां लेखविषयाणामप्यनेकत्वाद्यथाविधप्रयोजनमेदाच्च, अधरवोपाधेते—'अतिकार्यमतिस्थौन्यं,
केप.५ पट्किञ्चकत्वा । अतुर्यानां च साहस्यमभागोऽवयवेषु च ॥ १ ॥' इति, १ तथा गणितं—सङ्ग्रहानं सङ्कलिताद्यनेकमेदं पाटी

प्रसिद्धं २ रूप्यं-लेप्यशिलासुवर्णमणिवस्त्रादिसु रूपनिर्माणं ३ नाट्यकला-भरतमार्गच्छलिकं लास्यविधानमित्यादिभेदादष्टधा नाट्यग्रहणात् नृत्यकलापि गृहीता, सा च अभिनयिका अङ्गहारिका व्यायामिका चेति त्रिभेदाः स्वरूपं चात्र भरतशास्त्रादवसेयं ४ तथा गीतकला, सा च निबन्धमार्ग-छलिकमार्ग-भिन्नमार्गभेदात् त्रिधा, तत्र 'सप्त स्वरास्त्रयो ग्रामा, मूर्च्छना एकविंशतिः । ताना एकोनपञ्चाशत्, समाप्तं स्वरमण्डलम् ॥ १ ॥' इयं च विशाखिलशास्त्रादवसेयेति, ५ 'वाङ्मयं'ति वाद्यकला, सा च ततचिततशुषिरधन-वाद्यानां चतुषञ्च(ज्ये)कप्रकारतया त्रयोदशधा ६ इत्यादिकः कलाविभागो लौकिकशास्त्रेभ्योऽवसेयः, इह च द्विसप्ततिरिति कलासंख्योक्ता, बहुतराणि च सूत्रे तन्नामान्युपलभ्यन्ते, तत्र च कासांचित् कासुचिदन्तर्भावोऽवगन्तव्य इति ॥ ७२ ॥

हरिवासरम्मयवासयाओ णं जीवाओ तेवत्तरिं २ जोयणसहस्साइं नव य एगुत्तरे जोयणसए सत्तरसय एगुणवीसइं भागे जोयणस्स अद्धभागं च आयामेणं प०, विजए णं बलदेवे तेवत्तरिं वाससयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे ॥ सूत्रं ७३ ॥

अथ त्रिसप्ततिस्थानके-किमपि लिख्यते, 'हरिवासे'ति अत्र संवादगाथा-'एगुत्तरा नवसया तेवत्तरिमे (व) जोयणसहस्सा । जीवा सत्तरस कला य अद्धकला चेव हरिवासेत्ति ॥ १ ॥ (७३९०१-^{१७-१}१८-३) तथा विजयो-द्वितीयो बलदेवस्तस्येह त्रिसप्ततिर्वर्षलक्षण्यायुरुक्तमावश्यके तु सप्तसप्ततिरितीदमपि मतान्तरमेव ॥ ७३ ॥

थेरे णं अग्गिभूई गणहरे चोवत्तरिं वासाइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, निसहाओ णं वासहरपव्वयाओ तिगिग्गिओ णं दहाओ सीतोयामहानदीओ चोवत्तरिं जोयणसयाइं साहियाइं उत्तराद्धिसुही

पयद्विंशत यद्वरामयाए त्रिंशद्विंशतयाए षडजोयणायायाए पन्नासजोयणयिक्खंमाए वहरतले कुठे महया घट-
मुहपयसिण्ण मुत्तावलिहारसठाणसठिण्ण पवापण महया सरेण पवडइ, एव सीतावि वक्खिण्णाहिमुही
मापिपळ्या, षडपयवज्जासु षसु पुढयीसु बोवत्तरिं नरयावाससयसत्तहस्सा प० ॥ सूत्र ७४ ॥

अय षट्पुण्यमसतिस्थानके किञ्चित् लिख्यते, तत्राग्निमूर्तिरिति महावीरस्य द्वितीयो गणधर-गणनायक-तस्येह षट्पुण्यमसतिस्थान-
स्यादि अस्य भाग्य-किल निषधनपरस्य निष्क्रमो योजनानां षोडश सहस्राणि अगौ क्षतानि द्विचत्वारिंशत् कलाद्वय चेति, तस्य
व मध्यमागे तिगिच्छमहाइदः सहस्रद्वयविष्क्रममभटु सहस्रायायः तदेव पर्वतविष्क्रमार्द्रस्य इदविष्क्रममार्द्रेन न्यूनतायां सीतोदाया
महानया पर्वतस्योपरि षट्पुण्यमसतिस्थानेकविंशत्यधिकानि कला चैकेनैव प्रकाशे भवति 'वहरामयाए त्रिंशद्विंशतयाए'सि षडमय्या
त्रिद्विक्रया प्रणालस्यमक्रमुठात्रिद्विक्रया चतुर्गोवनदीर्यया पञ्चाशद्योजनविष्क्रममया 'वहरतले कुठे'सि निषधनपरस्य बोवत्तरि
वज्रभूमिके अशीत्यधिकचतुर्गोवनमुतायामविष्क्रमे द्वाद्वयोजनावगाहे सीतोदादेवीभवनाभ्यासितमस्तकेन तद्द्वीपेनालङ्कृतमभ्यमाने
सीतोदाप्रपातहरे 'महय'सि महाप्रमाणेन यत्पुन 'पुढब्बो'सि कञ्चित् दृश्यते तुदपपाठ इति मन्यते 'षड्पुण्यमसतिस्थान'सि षट्पुण्यमसति-
ष्ठतप्रपदनेनैव प्रवक्षितः-त्रैरितो षट्पुण्यप्रवक्षितस्तेन मुक्तावलीना-मुक्ताफलद्वारीरणां सम्बन्धी हारस्तस्य यत्संस्थानं तेन सस्त्वितो
यस्तेन प्रपात-पर्वतात्प्रपतञ्जलसमुहस्तेन महाप्रपदेन-महाप्रनिना प्रपतति, एव सीताजपि, नवरं नीलवर्णपरारक्षिणामिसुखी
प्रपततीति, 'पडरपवन्दे'स्यादि तत्र मध्यमायो त्रिद्वत् द्वितीयायां पञ्चविंशतिः तृतीयायां पञ्चदश पञ्चम्यां त्रीणि लक्षाणि षष्ठ्यां

पञ्चोनं लक्षं सप्तम्यां पञ्चैत्येतानि षीलितानि द्युतुःसप्ततिर्भवति ॥ ७४ ॥

सुविहिस्स णं पुप्फदंतस्स अरहओ पन्नत्तरि जिणसया होत्था, सीतले णं अरहा पन्नत्तरि पुब्बसहस्साइं अगारवासमज्जे वसित्ता मुंडे भवित्ता जाव पव्वइए, संती णं अरहा पन्नत्तरिवाससहस्साइं अगारवासमज्जे वसित्ता मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए ॥ सूत्रं ७५ ॥

अथ पञ्चसप्ततिस्थानके किमपि लिख्यते 'सुविधेः' नवमतीर्थकरस्य नामान्तरतः पुष्पदन्तस्येति, तथा शीतलस्य पञ्चसप्ततिः पूर्वसहस्राणि गृहवासे, कथं ?, पञ्चविंशतिः कुमारत्वे पञ्चाशच्च राज्य इति, तथा शान्तिः पञ्चसप्ततिवर्षसहस्राणि गृहवासमध्युष्य प्रव्रजितः, कथं ?, पञ्चविंशतिः कुमारत्वे पञ्चविंशतिः माण्डलिकत्वे पञ्चविंशतिश्चक्रवर्त्तित्वे इति ॥ ७५ ॥

छावत्तरिं विज्जुकुमारावाससयसहस्सा प०, एवं-'दीवदिसाउदहीणं विज्जुकुमारिंदथणियमग्गीणं छण्हंपि जुगलयाणं वावत्तरिं सयसहस्साइं ॥ सूत्रं ७६ ॥

अथ षट्सप्ततिस्थानके लिख्यते किञ्चित्-तत्र विद्युत्कुमाराणां भवनावासलक्षाणि दक्षिणस्यां चत्वारिंशदुत्तरस्यां तु पट्त्रिंशदिति षट्सप्ततिरिति, 'एव'मिति इदमेव भवनमानं शेषाणां द्वीपकुमारादिभवनपतिनिकायानां, इहार्थे गाथा-'दीवे'त्यादि 'युगलाना'मिति-दक्षिणोत्तरनिकायभेदेन युगलं, निकाये निकाये भवतीति, ॥ ७६ ॥

भरहे राया चाउरंतचक्कवट्ठी सत्तहत्तरिं पुब्बसयसहस्साइं कुमारवासमज्जे वसित्ता महारायाभिसेयं संपत्ते, अज्जवंसाओ णं सत्तहत्तरि रायाणो मुंडे जाव पव्वइया, गहत्तोयतुसियाणं देवाणं सत्तहत्तरिं देवसहस्स-

परिवारा प०, एगमेगे णं मुहुत्ते सतत्तरिं लवे लवगेणे प० ॥ सूत्रं ७७ ॥

अथ सप्तसप्तविस्थानके विधियते किञ्चित्-चत्र मरुचक्रवर्ची ऋषमस्यामिनः पदसु पूर्वलोष्यतीतेषु जातल्यधीतितमे च तत्रा
तीते भगवति च प्रव्रजिते रात्रा सप्तचः, ततश्च अशीत्या" पदसु निष्कर्षितेषु सप्तसप्ततिस्तस्य कुमारवासो भवतीति, अङ्गवशः-अङ्ग-
राजसन्तानस्तस्य सम्बन्धिनः सप्तसप्तती राजानः प्रव्रजित्वा 'गर्दतोये'त्यादि प्रब्रलोकस्याधोवर्धिनीष्वष्टासु कुम्भाराजिष्वष्टौ सारस्वता
दयो लोकान्तिकाभिधाना देवनिष्क्रया भवन्ति, तत्र गर्दतोयानां द्युपितानां च देवानामुभयपरिवारसंख्यामीलनेन सप्तसप्ततिर्विद्वसद्वस्त्राणि
परिवारः प्रव्रजानीति, तथैकैको मुहूर्तः सप्तसप्ततिर्लवान् लवाग्रेण-लवपरिमाणेन प्रव्रजतः, कथं, उच्यते, 'इदुस्तु अनवगलुस्तु,
निरुगकिदुस्तु अतुभो । एगे ऊसासनीसासे, एस पाणुपि बुर्बई ॥ १ ॥ सप्त पाणूणि से बोवे, सप्त बोवाणि से लवे । लवाण सप्त
इधरिए, एस मुहुत्ते यियादिष्ट ॥ २ ॥' चि, [इष्टस्यानवगलनस्य निरुपकिष्टस्य वन्तोः । एक उद्वेष्टसनिःश्वास एव प्राण इति
उच्यते ॥ १ ॥ सप्त प्राणास्ते त्वोक्तः सप्त स्तोक्तास्ते लवः । लवानां सप्तसप्तत्या एव मुहूर्तो व्याख्यातः ॥ २ ॥] ॥ ७७ ॥

सप्तस्तु ण देविदस्त देवरत्नो वेसमणे महाराथा अट्टइत्तरीए सुवन्नकुमारदीवकुमारावाससयसइस्ताण
आइवय पोरेवय सामित्त भट्टित महारायत्त आणाईसरसेणावय कारेमाणे पालेमाणे विहरइ, येरे ण अक-
पिण अट्टइत्तरिं वासाइ सख्याउय पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, उत्तरायणनियहे ण सूरिए पदमाओ मडलाओ
एगूणवत्तालीसइमे मडले अट्टइत्तरिं एगसट्टिमाए विवसलेत्तस्तु निबुइहेत्ता रयणिलेत्तस्तु अभिनिबुइहेत्ता
ण नार चरइ, एव वक्खिणाणमियहेवि ॥ सूत्रं ७८ ॥

अथाष्टसप्ततिस्थानकं किञ्चित् लिख्यते, 'सक्कस्से'त्यादि, 'वेसमणे महाराय'ति सोमयमवरुणवैश्रमणाभिधानानां लोकपालानां चतुर्थ उत्तरदिक्पालः, स हि वैश्रमणदेवनिकायिकानां सुवर्णकुमारदेवदेवीनां द्वीपकुमारदेवदेवीनां व्यन्तरव्यन्तरीणां चाधिपत्यं करोति, तदाधिपत्याच्च तन्निवासानामप्याधिपत्यमसौ करोतीत्युच्यते, 'अष्टसप्तत्याः सुवर्णकुमारद्वीपकुमारावासशतसहस्राणा'मिति, तत्र सुवर्णकुमाराणां दक्षिणस्यामष्टविंशद्भवनलक्षाणि द्वीपकुमाराणां च चत्वारिंशदित्येवमष्टसप्ततिरिति, द्वीपकुमाराधिपत्यमेतस्य भगवत्यां न दृश्यते, इह तूक्तमिति मतान्तरमिदम्, 'आहेवचं'ति आधिपत्यम्-अधिपतिकर्म 'पोरेवचं'ति पुरोवर्तित्वं अग्रगामित्वमित्यर्थः, 'भट्टिचं'ति भवृत्वं-पोषकत्वं 'सामितं'ति स्वामित्वं-स्वामिभावं 'महारायत्तं'ति महाराजत्वं लोकपालत्वमित्यर्थः, 'आणाईसरसेणावचं'ति आज्ञाप्रधानसेनानायकत्वं 'कारेमाणे'ति अनुनायकैः सेवकानां कारयन् 'पालेमाणे'ति आत्मनापि पालयन् 'विहरइ'ति आस्ते । अकम्पितः स्थविरो महावीरस्याष्टमो गणधरस्तस्य चाष्टसप्ततिवर्षाणि सर्वायुः, कथं ?, गृहस्थपर्याये अष्टचत्वारिंशत् छद्मस्थपर्याये नव केवलपर्याये चैकविंशतिरिति । 'उत्तरायणनियड्डेणं'ति उत्तरायणाद्-उत्तरदिग्गमनान्निवृत्तः उत्तरायणनिवृत्तः, प्रारब्धदक्षिणायन इत्यर्थः 'सूरिए'ति आदित्यः 'पढमाओ मंडलाओ'ति दक्षिणां दिशं गच्छतो रवेर्यत्प्रथमं तस्मात् न तु सर्वाभ्यन्तरसूर्यमार्गात् 'एक्कणचत्तालीसइमे'ति एकोनचत्वारिंशत्तमे मण्डले दक्षिणायनप्रथममण्डलापेक्षया सर्वाभ्यन्तरमण्डलापेक्षया तु चत्वारिंशे 'अट्टहत्तीर'ति अष्टसप्ततिः 'एगसट्टिभाए'ति सुहूर्त्तस्यैकपट्टिभागान् 'दिवसखेत्तस्स'ति दिवसलक्षणस्य क्षेत्रस्य दिक्सप्तैवेत्यर्थः, 'निबुड्डेत्त'ति निवर्ष्य हापयित्वेत्यर्थः, तथा 'रयणिखेत्तस्स'ति रजन्या एव 'अभिनिबुड्डेत्त'ति अभिनिवर्द्धय च वर्द्धयित्वेत्यर्थः, 'चारं चरइ'ति आभ्यतीत्यर्थः, भावार्थोऽस्यैव चन्द्रप्रज्ञासिवाकैयरुपदर्श्यते-जम्बूद्वीपे यदैतौ सूर्यौ सर्वाभ्यन्तरमण्डलमुपसंक्रम्य चारं चरतस्तदा नव-

परिवारा प०, एगमेगे ण मुहुत्ते सत्तात्तरिं लवे लवगेण प० ॥ सूत्र ७७ ॥

अय सप्तसप्ततिस्थानके विधियते किञ्चित्-तत्र भरतपक्षवर्षी ऋषमस्वाभिन' पद्मसु पूर्वलक्ष्येष्वतीतेषु जातह्यक्षीवित्तमे च तत्रा तीते मगवति च प्रग्रजिते राज्ञा संदृष्ट', ततश्च त्र्याशीत्या' पद्मसु निष्कर्षितेषु सप्तसप्ततिस्त्वस्य कुमारवासो भवतीति, अङ्गवन्धुः-अङ्ग-राजसन्तानस्त्वस्य सम्बन्धिनः सप्तसप्तती राजान' प्रग्रीभताः 'गर्तव्ये'त्यादि ब्रह्मभोक्तृस्याधोवर्चिनीष्वष्टासु कृष्णराजिष्वष्टौ सारस्वता द्यौ लोचनिकाभिधाना देवनिकाया भवन्ति, तत्र गर्तव्योयानां तुपितानां च देवानामुभयपरिवारसंख्यामीलनेन सप्तसप्ततिर्देवसहस्राणि परिवारः प्रव्रजसानीति, तथैकैको द्युहर्षः सप्तसप्ततिर्लवान् लवाग्रेण-लवपरिमाणेन प्रव्रजः, कथं, उच्यते, 'दृष्टस्त अनवगच्छस्तः, निरुपकिट्टस्व जतुणो । एगे ऊसासनीसासे, एस पाणुपि बुद्धं ॥ १ ॥ सच पाणुणि से बोये, सच बोवाणि से लवे । लवाण सच इत्तरिण, एन मुहुत्ते विपाहिण ॥ २ ॥' चि, [दृष्टस्यानवगठानस्य निरुपकिट्टस्य अन्तो । एक उन्धासनिभ्यास एव प्राण इति उच्यते ॥ १ ॥ सप्त प्राणास्ते स्वीक सप्त स्वीकास्ते लवः । लवानां सप्तसप्तत्या एव द्युहर्षो व्यास्यात् ॥ २ ॥] ॥ ७७ ॥

सकस्त ण देविद्वस्त देवरन्नो वेसमणे मङ्गराया अट्टइत्तरीण' सुबन्नकुमारदीवकुमाराचासत्तयसइत्ताण जाइयेच पोरेयच सामित्त भदित्त मङ्गरायत्तं आणाईसरत्तेणावब कारेमाणे पाळेमाणे विहरइ, चेरे ण अक-पिण अट्टइत्तरिं धासाइ सरुवाउय पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, उत्तरायणनियहे ण सुत्तिप पढमाओ मडलाओ एगणथत्तालीसइम मडले अट्टइत्तरिं एगसट्ठिमाए विवसत्तेत्तस्स निडुइहेत्ता रयणिलेत्तस्स अभिनिडुइहेत्ता ण चार चरइ, एव वक्खिम्भणायणनियहेवि ॥ सूत्र ७८ ॥

अन्तरे प०, जम्बुद्वीवस्स णं दीवस्स बारस्स य बारस्स य एस णं एगुणासीइं जोयणसहस्साइं साइरेगाइं
अवाहाए अंतरे प० ॥ सूत्रं ॥ ७९ ॥

अर्थेकोनाशीतितमे स्थानके किञ्चिल्लिख्यते, तत्र 'वलयामुहस्स'ति वडवामुखाभिधानस्य पूर्वदिग्व्यवस्थितस्य 'पायालस्स'ति
महापातालकलशस्याधस्तनचरमान्ताद्रत्नप्रमापृथ्वीचरमान्त एकोनाशीत्या (तौ)सहस्रेषु भवति, कथं ? रत्नप्रभा हि अशीतिसहस्राधिकं
योजनानां लक्षं बाहल्यतो भवति, तस्याश्चैकं समुद्रावगाहसहस्रं परिहृत्याधोलक्षप्रमाणावगाहो वलयामुखपातालकलशो भवति, तत-
स्ताचरमान्तात् पृथिवीचरमान्तो यथोक्तान्तरमेव भवति, एवमन्येऽपि त्रयो वाच्या इति, 'छट्ठीए' इत्यादि, अस्य भावार्थः—षष्ठपृथिवी
हि बाहल्यतो योजनानां लक्षं षोडश सहस्राणि च भवति, घनोदधयस्तु यद्यपि सप्तापि प्रत्येकं विंशतिसहस्राणि स्युस्तथाप्येतस्य
ग्रन्थस्य मतेन षष्ठ्यामसावेकविंशतिः संभाव्यते, तदेवं षष्ठपृथिवीबाहल्यार्द्रमष्टपञ्चाशत् घनोदधिप्रमाणं चैकविंशतिरित्येवमेकोनाशी-
तिर्भवति, ग्रन्थान्तरमतेन तु सर्वधनोदधीनां विंशतियोजनसहस्राबाहल्यत्वात्पञ्चमीमाश्रित्येदं सूत्रमवसेयं, यतस्तद्बाहल्यमष्टादशोचरं
लक्षमुक्तं, यत आह—“पढमासीइ सहस्सा १ वत्तीसा २ अट्टवीस ३ वीसा य ४ । अट्टार ५ सोल ६ अट्टय ७ सहस्स लक्खोवरिं
कुज्जा ॥ १ ॥” इति [प्रथमाज्जीति. सहस्राणि द्वाविंशत् अष्टाविंशतिर्विंशतिश्च । अष्टादश षोडशाष्टौ सहस्राणि लक्षस्योपरि कुर्यात्
॥ १ ॥] अथवा षष्ठ्याः सहस्राधिकोऽपि मध्यभागो विवक्षितः, एवमर्थसूचकत्वाद्बहुशब्दस्येति, तथा जम्बुद्वीपस्य जगत्याश्चत्वारि
द्वाराणि विजयवैजयन्तजयन्तापराजिताभिधानानि चतुश्चतुर्योजनविष्कम्भानि गव्यूतपृथुलद्वाराशाखानि क्रमेण पूर्वादिषु दिक्षु भवन्ति,
तेषां च द्वारस्य च द्वारस्य चान्योऽन्यमित्यर्थः, 'एस णं'ति-एतदेकोनाशीतियोजनसहस्राणि सातिरेकाणीत्येवलक्षणमवाधया—व्यव-

नवविंशत्येकसहस्राणि पृथक्त्वारिंशदधिकानि योजनशतान्यन्योऽन्यमन्तरं कृत्वा चरतः, एतच्च अम्बूद्रीपेऽशीत्युत्तरं योजनशतं प्रवि-
 श्याम्यन्तरं मण्डलं भवति एतस्मिन् च द्विगुणे अम्बूद्रीपप्रमाणदपक्षयिते यवोक्तमन्तरं भवतीति, तथा तत्र तयोश्चरतोऽस्तुष्टोऽष्टादशसु-
 दृशो दिवसो भवति अथन्या च द्वादशसुदृशो रात्रिर्भवति, ततोऽन्यन्तरमण्डलाभिष्क्रम्य प्रथमेऽशोरात्रेऽन्यन्तरानन्तरं मण्डलसुपस-
 न्तरं कृत्वा चारं चरतस्तदा नवनवविंशत्येकसहस्राणि पृथक्त्वारिंशदधिकानि योजनशतानि पञ्चात्रिंशच्च एकपटिमागा योजनस्या
 द्वाभ्यां सुदुर्लभैकपटिमागाम्यामधिकेति, एव दक्षिणायनस्य द्वादशवर्षा, द्वाभ्यां सुदुर्लभैकपटिमागाम्यां न्यूनः, द्वादशसुदृशो च रात्रिर्भवति
 धेति, एव च एकोनचत्वारिंशत्प्रथमे मण्डले सूर्ययोरन्तरं नवनवतिः सहस्राण्यष्टशतानि सप्तपञ्चादन्व योजनानां त्रयोविंशतिभिरपटि-
 मागाः, दिनप्रमाणं चाष्टादशानां सुदृशानां मध्यादेकपटिमागानामष्टसप्तत्यां पातितायां पौढश्च सुदृशोऽथतत्त्वारिंशच्चैकपटिमागा
 सुदृशस्य, रात्रेस्त्वष्टसप्तत्यां चिन्तायां त्रयोदश सुदृशः सप्तदशैकपटिमागाभेति, एवं 'दक्षिणायननियते' चि ययोश्चरायननिष्ठ
 एकोनचत्वारिंशत्प्रथमे मण्डले मष्टसप्ततिभिरपटिभागान् द्वादशयति च, एव दक्षिणायननिष्ठचोऽपि सूर्यस्तान् द्वादशयति
 च, केवलं दक्षिणायने दिनभागान् द्वादशयति रात्रिमागाश्च वर्द्धयति इह तु दिनभागान् वर्द्धयति रात्रिमागाश्च द्वादशयति । ७८॥

बलयासुहस्स ण पायालस्स दिट्ठिक्काओ चरमंताओ इमीसे ण रयणप्पमाणं पुढवीपं हेठिक्के चरमंते पस
 णं गण्णासिं जोयणसहस्साइ अयाइण अंतरे प०, एव केउत्तसिं जूयत्तसिं ईसरत्तसिं, छट्ठीपं पुढवीपं
 गढमग्गसदेसमायाओ छट्ठस्स घणोक्कहिस्स हेठिक्के चरमंते पस ण गण्णात्तीति जोयणसहस्साइ अयाइण

कुंथुस्स णं अरहओ एकासीति मणपज्जवनाणिसया होत्था, विवाहपन्नन्तीए एकासीति महाजुम्मसया
प० ॥ सूत्रं ८१ ॥

अथैकाशीतिस्थानके किञ्चिदुच्यते—‘नवनवमिके’ति नव नवमानि दिनानि यस्यां सा नवनवमिका भवति च नवसु नवरेषु नव
नवमदिनानि, तस्यां च भिक्षुप्रतिमायामेकाशीती रात्रिदिनानि भवति, एवं नवानां नवकानामेकाशीतिरूपत्वात्, तथा ग्रथमे नवके
प्रतिदिनमेकैका भिक्षा एवमेकोत्तरया वृद्ध्या नवमे नवके नव नवेति सर्वासां पिण्डने चत्वारि पञ्चोत्तराणि भिक्षाशतानि भवन्तीत्यत
उक्तं ‘चउहि ये’त्यादि, इह च भिक्षाशब्देन दत्तारिभेप्रता ‘अहासुत्तं’ति यथासूत्रं—सूत्रानतिक्रमेण ‘जाव’तिकरणाद्यथाकल्पं यथामार्गं
यथातत्त्वं सम्यक्कायेन स्पृष्टा पालिता शोभिता तीरिता कीर्चिता आज्ञायाऽऽराधितेति द्रष्टव्यं ‘विवाहपन्नन्तीए’ति व्याख्याप्रज्ञप्त्यामे-
काशीतिर्महायुग्मशतानि प्रज्ञप्तानि, इह च शतशब्देनाध्ययनान्युच्यन्ते, तानि कृतयुग्मादिलक्षणीशिशेषत्रिचाररूपाणि अत्रान्तरा-
ध्ययनस्वभावानि तदवगमावगम्यानीति ॥ ८१ ॥

जम्बुद्वीवे दीवे बासीयं मंडलस्यं जं सुरिए दुक्खुतो संकमित्ता णं चारं चरइ तं—निक्खममाणे य पवि-
समाणे य, समणे भगवं महावीरे बासीए राइदिएहिं वीइकंतेहिं गवभाओ गवभं साहरिए, महाहिमवतस्स
णं वासहरपव्वयस्स उवरिल्लाओ चरमंताओ सोगंधियस्स कंडस्स हेड्डिले चरमंते एस णं बासीइं जोयणस-
याइं अबाहाए अंतरे प०, एवं रुप्पिस्सवि ॥ सूत्रं ८२ ॥

अथ द्व्यशीतिस्थानके किमपि लिख्यते, अत्र जम्बूद्वीपे द्व्यशीत्याधिकं मण्डलशतं—सूर्यस्य मार्गशतं तद्भवतीति वाक्यशेषः,

रिए, सीयलस्स णं अरहओ तेसीई गणा तेसीई गणहरा होत्था, थेरे णं मंडियपुत्ते तेसीई वासाइं वासाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, उसभे णं अरहा कोसलिए तेसीई पुव्वसयसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता मुंढे भवित्ता णं जाव पव्वइए, भरहे णं राया चाउरंतचक्कवट्ठी तेसीई पुव्वसयसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता जिणे जाए केवली सब्वन्नू सब्वभावदरिसी ॥ सूत्रं ८३ ॥

अथ त्र्यशीतितमस्थानके किमपि लिख्यते—इह शीतलजिनस्य त्र्यशीतिर्गणाः त्र्यशीतिर्गणधरा उक्ता आवश्यके त्वेकाशीतिरिति मतान्तरमिदमिति, तथा स्थविरो मण्डितपुत्रो—महावीरस्य पट्ठो गणधरः तस्य च त्र्यशीतिर्वर्षाणि सर्वायुः, कथं ? त्रिपञ्चाशद्गृहस्थपर्याये चतुर्दश छद्मस्थपर्याये षोडश केवलित्वे इत्येवं त्र्यशीतिरिति, तथा ‘कोसलिए’ति कोशलदेशे भवः कौशलिकः ‘तेसीई’ति विंशतिः पूर्वलक्षाणि कुमारत्वे त्रिपट्टिः राज्ये इत्येवं त्र्यशीतिः, तथा भरतश्चक्रवर्त्ती सप्तसप्ततिः पूर्णलक्षाणि कुमारत्वे षट् चक्रवर्त्तित्वे इत्येवं त्र्यशीतिमगारासमध्युष्य जिनो जातः—राज्यावस्थस्यैव रागादिक्षयात्केवली—संपूर्णासहायविशुद्धज्ञानादित्रययोगात् सर्वज्ञो विशेषबोधात् सर्वभावदर्शी सामान्यबोधात्ततः पूर्वलक्षं प्रत्रज्याग्रहणपूर्वकं केवलित्वेन विहृत्य सिद्ध इति ॥ ८३ ॥

चउरासीइ निरयावाससयसहस्सा प०, उसभे णं अरहा कोसलिए चउरासीइं पुव्वसयसहस्साइं सब्वाउयं पालइत्ता सिद्धे मुंढे जावप्पहीणे, एवं भरहो बाहुबली बंभी सुंदरी, सिज्जंसे णं अरहा चउरासीइं वाससयसहस्साइं सब्वाउयं पालइत्ता अप्पइत्ताए नरए नेरइयत्ताए उववन्नो, सक्कस्स णं देविंदस्स देवन्नो चउरासीइं सामा-

किंभूत !-यत् सूर्यो दिक्कृतो-शौ वारौ सङ्क्रम्य-प्रविश्य चारं चरति तद्यथा-निष्कामं जम्बूद्वीपात् प्रविशंश्च जम्बूद्वीप एवेति,
 अयमत्र भावार्थः-किंल चतुरद्वीपधिकं सूर्यमण्डलस्य मवति, तत्र सर्वाभ्यन्तरे सर्वबाहो सकृदेव सक्रामति श्लेषाणि तु शौ वाराविति
 इह च दृश्यद्वीपविवक्षयेवेद दृश्यद्वीपेन विज्ञेयमिति भावनीय, यद्यपि जम्बूद्वीपे पञ्चपट्टिरेव मण्डलानां भवति तथापि जम्बूद्वी
 पादिकसूर्यचारविषयत्वाच्छेषाप्यपि जम्बूद्वीपेन विज्ञेयमिति, 'समणे' इत्यादि आपादस्य छरूपक्षपट्टया आरम्य दृश्यद्वीप्यां रात्रिन्दि
 वेष्वातिक्रान्तेषु दृश्यद्वीपे वर्णमाने अक्षयुज कृष्णत्रयोदश्यामित्यर्थः गर्मात्-गर्माक्षयाश्चानंदाद्वाङ्गणीकुक्षित इत्यर्थं गर्म-
 त्रिदश्यामिधानश्रियाङ्गि संदतो-नीतो देवेन्द्रवचनकारिणा हरिषेगमेप्यभिधानदेवेनेति, इदं च द्वात्रं दृश्यद्वीपिरात्रिन्दिवान्यधिकृत्य
 दृश्यद्वीपेति स्थानकेऽधीयते, दृश्यद्वीपेति रात्रिन्दिवाधित्य तु दृश्यद्वीपेति मस्यानक इति, 'महाहिमवतस्से'त्यादि महाहिमवतो द्वितीयव
 र्णपरपर्वस्य योजनशतद्वयोच्छ्रितस्त 'उवरिष्ठाओ'ति उपरिभाषरमान्तात् सौगन्धिककाण्डस्याचस्तनवरमान्तो दृश्यद्वीपेति योजनशतानि,
 कयं !, रत्नप्रमाणयिष्यां हि त्रीणि काण्डानि-खरकाण्डं पञ्चकाण्डमम्बुलकाण्डं चेति, तत्र प्रथम काण्ड पोदश्वविचं, तद्यथा-रत्न
 काण्ड १ वज्रकाण्ड २ एवं वैदूर्य ३ लोहिताक्ष ४ मसारगच्छ ५ हसगर्म ६ पुलक ७ सौगन्धिक ८ ज्योतीरस ९ अजन १० अज
 नपुलक ११ रजत १२ जातरूप १३ अङ्ग १४ स्फटिक १५ रिष्टकाण्डं चेति १६, एतानि च प्रत्येक सहस्रप्रमाणानि, तत्रच सौग
 णिककाण्डस्याष्टमत्वाद्वीपिद्वयानि द्वे च क्षते महाहिमवदुच्छ्रय इत्येष दृश्यद्वीपविश्वतानि इति, एवं रुक्मिणोऽपि पञ्चमवर्णधरस्य धान्यं,
 महाहिमवत्प्रमानोऽन्यस्यानस्येति ॥ ८२ ॥

समणे 'मगध महाधीरे वासीहराद्विपदि' षीदकतेदि तेपासीइमे राहविप बहमाणे गहमाओ गहम माह-

रिए, सीयलस्स णं अरहओ तेसीई गणा तेसीई गणहरा होत्था, थेरे णं मंडियपुत्ते तेसीई वासाइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, उसभे णं अरहा कोसलिए तेसीई पुव्वसयसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता मुंढे भवित्ता णं जाव पव्वइए, भरहे णं राया चाउरंतचक्कवदी तेसीई पुव्वसयसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता जिणे जाए केवली सव्वन्नू सव्वभावदरिसी ॥ सूत्रं ८३ ॥

अथ त्र्यशीतितमस्थानके किमपि लिख्यते—इह शीतलजिनस्य त्र्यशीतिर्गणाः त्र्यशीतिर्गणधरा उक्ता आवश्यके त्वेकाशीतिरिति मतान्तरमिदमिति, तथा स्थविरो मण्डितपुत्रो—महावीरस्य षष्ठो गणधरः तस्य च त्र्यशीतिर्वर्षाणि सर्वायुः, कथं !, त्रिपञ्चाशद्वृहस्थपर्याये चतुर्दश छद्मस्थपर्याये षोडश केवलित्वे इत्येवं त्र्यशीतिरिति, तथा ‘कोसलिए’चि कोशलदेशे भवः कौशलिकः ‘तेसीई’ति विंशतिः पूर्वलक्षाणि कुमारत्वे त्रिपष्टिः राज्ये इत्येवं त्र्यशीतिः, तथा भरतश्चक्रवर्त्ती सप्तसप्ततिः पूर्णलक्षाणि कुमारत्वे षट् चक्रवर्त्तित्वे इत्येवं त्र्यशीतिमगारवासमध्युष्य जिनो जातः—राज्यावस्थस्यैव रागादिक्षयात्केवली—संपूर्णासहायविशुद्धज्ञानादित्रययोगात् सर्वज्ञो विशेषबोधात् सर्वभावदर्शी सामान्यबोधात्ततः पूर्वलक्षं प्रव्रज्याग्रहणपूर्वकं केवलित्वेन विहृत्य सिद्ध इति ॥ ८३ ॥

चउरासीइ निरयावाससयसहस्सा प०, उसभे णं अरहा कोसलिए चउरासीइं पुव्वसयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे मुंढे जावप्पहीणे, एवं भरहो बाहुवली बंभी सुंदरी, सिज्जंसे णं अरहा चउरासीइं वाससयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, तिचिट्ठे णं वासुदेवे चउरासीइं वाससयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता अप्पइत्ताए नरए नेरइयत्ताए उववन्नो, सक्कस्स णं देविंदस्स देवन्नो चउरासीइं सामा-

कुंथुस्स णं अरहओ एक्कासीतिं मणपज्जवनाणिसया होत्था, विवाहपन्नत्तीए एकासीति महाजुम्मसया प० ॥ सूत्रं ८१ ॥

अथैकाशीतिस्थानके किञ्चिदुच्यते—‘नवनवमिके’ति नव नवमानि दिनानि यस्यां सा नवनवमिका भवति च नवसु नवरेषु नव नवमदिनानि, तस्यां च भिक्षुप्रतिमायामेकाशीती रात्रिदिनानि भवति, एवं नवानां नवकानामेकाशीतिरूपत्वात्, तथा प्रथमे नवके प्रतिदिनमेकैका भिक्षा एवमेकोत्तरया वृद्ध्या नवमे नवके नव वेति सर्वासां पिण्डने चत्वारि पञ्चोत्तराणि भिक्षाशतानि भवन्तीत्यत उक्तं ‘चउहि ये’त्यादि, इह च भिक्षाशब्देन दत्तिरभिप्रेता ‘अहासुत्तं’ति यथासूत्रं—सूत्रानतिक्रमेण ‘जाव’तिकरणाद्यथाकल्पं यथामार्गं यथातत्त्वं सम्यक्कायेन स्पृष्टा पालिता शोभिता तीरिता कीर्त्तिता आज्ञयाऽऽराधितेति द्रष्टव्यं ‘विवाहपन्नत्तीए’ति व्याख्याप्रज्ञप्त्यामेकाशीतिर्महायुग्मशतानि प्रज्ञप्तानि, इह च शतशब्देनाध्ययनान्युच्यन्ते, तानि कृतयुग्मादिलक्षणराशिनिशेषत्रिचाररूपाणि अत्रान्तराध्ययनस्वभावानि तदवगमावगम्यानीति ॥ ८१ ॥

जम्बुद्वीवे दीवे बासीयं मंडलसयं जं सुरिए दुक्खुतो संकमित्ता णं चारं चरइ तं—निक्खममाणे य पवि-समाणे य, समणे भगवं महावीरे बासीए राइदिहिं वीइक्केतिहिं गब्भाओ गब्भं साहरिए, महाहिमवत्तस्स णं वासहरपव्वयस्स उवरिल्लाओ चरमंताओ सोगंधियस्स कंडस्स हेड्डिले चरमंते एस णं बासीइं जोयणस-याइं अवाहाए अंतरे प०, एवं रुप्पिस्सवि ॥ सूत्रं ८२ ॥

अथ द्वयशीतिस्थानकं किमपि लिख्यते, अत्र जम्बूद्वीपे द्वयशीत्याधिकं मण्डलशतं—सूर्यस्य मार्गशतं तद्भवतीति वाक्यशेषः;

धानेन व्यवधानरूपमित्यन्यन्तर ग्रन्थात्, कथं !, अम्युदीपपरिचये ३१६२२७ योजनानि श्लोकाः ३ घर्म्मसि- १२८ अङ्गुलानि १३ सार्धानीत्येवंलघणस्यापकर्षितद्वयाद्वारश्वाखाविक्रमस्य चतुर्विंशत्यैवफलत्वादिति ॥ ७९ ॥

सेजसे णं अरदा असीइ घणूइ उइउ उचसेणं होत्था, तिचिट्ठे णं वासुदेवे असीइ घणूइ उइउ उचसेण होत्था, अपले ण पलदेवे असीइ घणूइ उइउ उचसेण होत्था, तिचिट्ठे ण वासुदेवे असीइ वाससंयसइस्साइ महाराया होत्था, आउयहुले ण कण्ठे असीइजोयणसइस्साइं याहल्लेण प०, ईसाणस्स देविंवस्स देवरन्नो असीइं मामाणिपसाइस्सीओ प०, जम्मूदीवे ण कीवे असीउत्तर जोयणसयं ओगाहेत्ता त्तरिए उत्तरकट्ठोवगए पढम उवप करइ ॥ तूत्र ८० ॥

अयाशीतितमस्यानके किञ्चिच्छिक्त्यते-धेयांस-एकदशो जिनः, त्रिष्टुः श्रेयांसजिनकालमावी प्रथमवासुदेवः, अचलः-प्रथम बलदेवः, तथा त्रिष्टुवासुदेवस्य चतुरशीतिवर्षलघाणि सर्वायुरिति, चत्वारि लघाणि कुमारत्वे ज्ञेयं तु महाराज्ये इति । 'आउउइ' इत्यादि, किल रत्नप्रमाया अशीत्युपरयोजनलघवाहन्यायासीमि क्काण्ठानि भवन्ति, तत्र प्रथमं रत्नकण्ठं पोढद्वयिवरत्नमयं पोढद्वय इत्यत्राहत्य त्रितीयं पङ्ककण्ठं चतुरशीतिसहस्रमानं तृतीयमण्डलकण्ठमशीतिर्योवनसहस्रापीति, 'अम्मूदीवे वं'मित्यादि, 'ओगाहिच'चि प्रविश्य 'उत्तरकट्ठोवगय'चि उत्तरां क्काणादिषट्ठपगतः प्रथममुदय करोति, सर्वाभ्यन्तरमण्डले उदेनीत्यर्थः ॥ ८० ॥

नवनवमिया ण भियक्खुपडिमा एकासीइ राइविण्हि चउहि य पडुसरेहि अङ्गसुत्तं जाव आराहििया,

कुंथुस्स णं अरहओ एकासीतिं मणपज्जवनाणिसया होत्था, विवाहपन्नत्तीए एकासीति महाजुम्मसया प० ॥ सूत्रं ८१ ॥

अथैकाशीतिस्थानके किञ्चिदुच्यते—‘नवनवमिके’ति नव नवमानि दिनानि यस्यां सा नवनवमिका भवति च नवसु नव फेसु नव नवमदिनानि, तस्यां च भिक्षुप्रतिमायामेकाशीती रात्रिदिनानि भवति, एवं नवानां नवकानामेकाशीतिरूपत्वात्, तथा प्रथमे नवके प्रतिदिनमेकैका भिक्षा एवमेकोत्तरया वृद्ध्या नवमे नवके नव नवेति सर्वासां पिण्डने चत्वारि पञ्चोत्तराणि भिक्षाशतानि भवन्तीत्यत उक्तं ‘चउहि ये’त्यादि, इह च भिक्षाशब्देन दत्तिभिप्रेता ‘अहासुत्तं’ति यथासूत्रं—सूत्रानतिक्रमेण ‘जाव’तिकरणाद्यथाकल्पं यथामार्गं यथातत्त्वं सम्यक्कायेन स्पृष्टा पालिता शोभिता तीरिता कीर्त्तिता आज्ञयाऽऽराधितेति द्रष्टव्यं ‘विवाहपन्नत्तीए’ति व्याख्याप्रज्ञप्त्यामेकाशीतिर्महायुग्मशतानि प्रज्ञप्तानि, इह च शतशब्देनाध्ययनान्युच्यन्ते, तानि कृतयुग्मादिलक्षणराशिर्विशेषविचाररूपाणि अत्रान्तराध्ययनस्वभावानि तद्वगमावगम्यानीति ॥ ८१ ॥

जम्बुद्वीवे दीवे बासीयं मंडलसयं जं सुरिए दुक्खुतो संकमित्ता णं चारं चरइ तं—निक्खममाणे य पवि-समाणे य, समणे भगवं महावीरे बासीए राइदिएहिं वीइक्कंतेहिं गब्भाओ गब्भं साहरिए, महाहिमवतस्स णं वासहरपञ्चयस्स उवरिल्लाओ चरमंताओ सोगंधियस्स कंडस्स हेड्डिले चरमंते एस णं बासीइं जोयणस-याइं अवाहाए अंतरे प०, एवं रुप्पिस्सवि ॥ सूत्रं ८२ ॥

अथ द्वयशीतिस्थानके किमपि लिख्यते, अत्र जम्बूद्वीपे द्वयशीत्याधिकं मण्डलशतं—सूर्यस्य मार्गशतं तद्भवतीति वाक्यशेषः,

किंभूत ?-यत् सूर्यो दिकृतो-इौ वारौ सङ्क्रम्य-अविश्य चारं चरति तद्यथा-निष्क्रामंश्च जम्बूद्वीपात् अविश्वं जम्बूद्वीप एवेति, अयमत्र साधारण्यं-किल चतुरशीत्यधिकं सूर्यमण्डलञ्चरं भवति, तत्र सर्वाभ्यन्तरे सर्वेषामेव सङ्क्रामति श्रेषाणि तु द्वौ वाराविति इह च दृश्यशीतिविवक्षयेवेदं द्रष्टव्यं विस्थानकेऽपीतिमिति सावनीय, यद्यपि जम्बूद्वीप पञ्चषष्टिरेव मण्डलानां भवति तथापि जम्बूद्वीपादिकर्द्धचारविषयस्यान्धेऽप्यपि जम्बूद्वीपेन विशेषितानीति, 'समणे' इत्यादि आपादस्य शुक्लपञ्चपट्टया आरम्य दृश्यशीत्यां रात्रिन्दि वेचविक्रान्तेषु त्र्यशीतितमे वर्षमाने अक्षयुजः कृष्णत्रयोदश्यामित्यर्थाः गर्मात्-गर्मादयार्थान्नान्नादानीकृषित इत्यर्थः गर्म-त्रिदशमिधानवधियाङ्गिं सहतो-नीतो देवेन्द्रवचनकारिणा हरिरेगमेप्यमिधानदत्तेनेति, इह च सूत्रं दृश्यशीतिरात्रिन्दिद्वान्यधिकृत्य दृश्यसीतिस्थानकेऽपीयते, त्र्यशीतितमं रात्रिन्दिद्वमाधित्य तु त्र्यशीतितमस्थानक इति, 'महाहिमवतस्ते'त्यादि महाहिमवतो द्वितीयवर्षपरपर्वतस्य योवनद्वतद्वयोञ्जिस्तु 'उपरिक्षिप्तो'ति उपरिमाषरमान्नात् सौगन्धिकग्रन्थस्यावस्तनधरमान्तो दृश्यशीतियोजनद्वतानि, कर्म १, रत्नप्रमाणविषयां हि त्रीणि क्काण्डानि-खरकाण्डं पङ्ककाण्डमम्बुदुलकाण्डं चेति, तत्र प्रथमं क्काण्डं षोडशविधं, तद्यथा-रत्न क्काण्डं १ वज्रकाण्डं २ एवं वैदूर्यं ३ लोहिताक्ष ४ मसारगण्ड ५ हसगर्म ६ पुलक ७ सौगाधिक ८ ज्योतीरस ९ अञ्जन १० अञ्ज नपुलक ११ रत्न १२ वातरूप १३ अङ्ग १४ स्फटिक १५ गिष्टकाण्डं चेति १६, एतानि च प्रत्येकं सदस्रममाणानि, ततश्च सौग न्धिकक्काण्डस्याष्टमत्वादशीतिशतानि द्वे च क्षते महाहिमवदुच्छ्रय इत्येवं दृश्यशीतिशतानि इति, एव रुक्मिणोऽपि पञ्चमवर्षपरस्य धार्यं, महाहिमवत्समानोऽभ्युत्थावत्सेति ॥ ८२ ॥

समणे भगव महाथीरे वासीहराद्विपदिं वीहकतेहिं सेयासीदमे राहविप बहमाणे गङ्गाओ गङ्ग म्माह-

रिए, सीयलस्स णं अरहओ तेसीई गणा तेसीई गणहरा होत्था, थेरे णं मंडियपुत्ते तेसीइं वासाइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, उसभे णं अरहा कोसलिए तेसीइं पुब्बसयसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता मुंडे भवित्ता णं जाव पव्वइए, भरहे णं राया चाउरंतचक्कवी तेसीइं पुब्बसयसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता जिणे जाए केवली सव्वन्नू सव्वभावदरिसी ॥ सूत्रं ८३ ॥

अथ त्र्यशीतितमस्थानके किमपि लिख्यते-इह शीतलजिनस्य त्र्यशीतिर्गणाः त्र्यशीतिर्गणधरा उक्ता आवश्यके त्वेकाशीतिरिति मतान्तरमिदमिति, तथा स्थविरो मण्डितपुत्रो-महावीरस्य पष्ठो गणधरः तस्य च त्र्यशीतिर्वर्षाणि सर्वायुः, कथं ? त्रिपञ्चाशद्गृहस्थपर्याये चतुर्दश छद्मस्थपर्याये षोडश केवलित्वे इत्येवं त्र्यशीतिरिति, तथा 'कोसलिए'ति कोशलदेगे भवः 'तेसीइं'ति विंशतिः पूर्वलक्षाणि कुमारत्वे त्रिपष्टिः राज्ये इत्येवं त्र्यशीतिः, तथा भरतश्चक्रवर्त्ती सप्तमप्ततिः पूर्णलक्षाणि कुमारत्वे षट् चक्रवर्त्तित्वे इत्येवं त्र्यशीतिमगारवासमध्युष्य जिनो जातः-राज्यावस्थस्यैव रागादिक्षयात्केवली-संपूर्णासहायविशुद्धज्ञानादित्रययोगात् सर्वज्ञो विशेषबोधात् सर्वभावदर्शी सामान्यबोधात्ततः पूर्वलक्षं प्रत्रज्याग्रहणपूर्वकं केवलित्वेन विहृत्य सिद्ध इति ॥ ८३ ॥

चउरासीइ निरयावाससयसहस्सा प०, उसभे णं अरहा कोसलिए चउरासीइं पुब्बसयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जावप्पहीणे, एवं भरहो बाहुवली बंभी सुंदरी, सिज्जंसे णं अरहा चउरासीइं वाससयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे जावप्पहीणे, तिचिट्ठे णं वासुदेवे चउरासीइं वाससयसहस्साइं सव्वाउयं पालइत्ता अप्पइठाने नरए नेरइयत्ताए उववन्नो, सक्कस्स णं देविंदस्स देवरन्नो चउरासीइं सामा-

गियसाहस्सीओ ५०, सञ्खेवि णं बाहिरया मवता चउरासीई २ जोयणसहस्साई उइठ उअखेणं ५०, सञ्खेवि
 ण अजणगपण्यया चउरासीई २ जोयणसहस्साई उइ उअखेण पणता, इरिवासरम्मयवासियाण जीयाण
 घणुपिढा चउरासीं जोयणसहस्साई सोलस जोयणाई चत्तारि य भागा जोयणस्स परिक्खेवेण ५०, पकब-
 इलस्स ण कणहस्स उयरिछाओ चरमताओ हेट्ठिल्ले चरमते एस ण चोर सीइ जोयणसयसहस्साइ अबाहाए
 अतरे ५०, विधाइपन्नलीए ण भगवतीए चउरासीई पयसहस्सा पवगेण ५०, चोरासीइ नागकुमारावासस
 यसहस्सा ५०, चोरासीइ पइभगसहस्साइ ५०, चोरासीइ जोणिज्जमुहसयसहस्सा ५०, पुब्बाइयाण सीस-
 पेहिलियापअवसाणाण सट्ठाणट्ठाणतराणं चोरासीए गुणकारे ५०, उसमस्स ण अरइओ चउरासीइ समण-
 साहस्सीओ होत्या, सञ्खेवि चउरासीइ विमाणावाससयसहस्सा सत्ताणउइ च सहस्सा तेवीस च विमाणा
 मवतीति मक्खाप ॥ सूत्रं ८४ ॥

चतुरशीतिस्मानके किमपि लिख्यते, चतुरशीतिर्निरकलक्षायमुना विमोगेन--'वीसा य ३० पण्णवीसा २० पप्परस १५ दसेव ९
 विधि य ३ इवति । पञ्चूणसयसहस्सं १ पथेव ५ अनुचरा निरया ॥ १ ॥' इति, भेयांस - एकादशस्तीर्यकर' एकविंशतिर्विपल
 द्याणि कुमारदे तावन्त्येव मवज्यायां द्विचत्वारिंशद्रान्ये इत्येव चतुरशीतिमापु पालयित्वा सिद्धा, तथा 'तिविट्ठु'पि प्रथमवासुदेवः
 भेयांसविनकालमासीति अमतिगानो नरकः--सप्तमयुधिज्यां पद्मानां मध्यम इति, तथा 'सामाणिय'पि समानन्दय , तथा 'बाहिरय'पि
 अम्मूदीपकमेरुपतिरिकावत्तारो मन्दराचतुरशीति' सहस्राणि प्रवृत्ताः 'अजणगपण्यय'पि अम्मूदीपाददमे नन्दीधराभिधाने द्वीपे

चक्रवालविष्कम्भमध्यभागे पूर्वाद्विषु दिक्षु चत्वारोऽञ्जनरत्नमया अञ्जनकर्पवताः, 'हरिवासे'त्यादि 'चत्वारि य भागा ज्योणस्स'ति
एकोनविंशतिभिर्भागाः, इहार्थे गाथार्द्ध- 'धणुपिट्ठकलचउक्कं चुलसीइसहस्स सोलसहिय'त्ति [८४०१६।^{१६}] तथा पङ्कचहुलं काण्डं
द्वितीयं तस्य च बाह्व्यं चतुरशीतिः सहस्राणीति यथोक्तः-सुवार्थ इति, तथा व्याख्याप्रज्ञप्त्यां-भगवत्यां चतुरशीतिः पदसहस्राणि
पदाग्रेण-पदपरिमाणेन, इह च यत्रार्थोपलब्धिस्तत्पदं, मतान्तरेण तु अष्टादशपदसहस्रपरिमाणत्वादाचारस्य एतद्विद्विगुणत्वाच्च शेषाङ्गानां
व्याख्याप्रज्ञप्तिर्द्वे लक्षे अष्टाशीतिः सहस्राणि पदानां भवन्तीति, तथा चतुरशीतिर्नागकुमारवासासलक्षाणि-चतुश्चत्वारिंशतो दक्षिणायां
चत्वारिंशतश्चोत्तरायां भावादिति, चतुरशीतोर्योनयो-जीवोत्पत्तिस्थानानि ता एव प्रमुखानि-द्वाराणि योनिप्रमुखानि तेषां शतसह-
स्राणि-लक्षाणि योनिप्रमुखशतसहस्राणि प्रज्ञप्तानि, कथं ?-“पुढविदगअगणिमारुय एक्केक्कं सत्त जोणिलक्खाओ । वण पत्तेय अण्णे
दस्स चउदस्स जोणिलक्खाओ ॥ १ ॥ विगल्लिदिएसु दो चउरो चउरो य नारयसुरेसु तिरिएसु । होति चउरो चोहसलक्खा उ
मणुएसु ॥ २ ॥” त्ति, [पृथ्व्युदकाग्निमरुतामैकस्मिन् सप्त योनिलक्षाः । वने प्रत्येकानन्तयोर्दश चतुर्दश योनिलक्षाः ॥ १ ॥
विकलेन्द्रियेषु द्वे द्वे चतस्रः चतस्रश्च नारकसुरयोः । तिर्यक्षु भवन्ति चतस्रः चतुर्दश लक्षास्तु मनुजेषु ॥ २ ॥] इह च जीवोत्पत्ति-
स्थानानामसंख्येतत्वेऽपि समानवर्णगन्धरसस्पर्शानां तेषामेकत्वविवक्षणात्र यथोक्तयोनिसंख्याव्यभिचारो मन्तव्य इति, 'पुण्वाइया-
ण'मित्यादि, पूर्वमादिर्येषां तानि पूर्वोदिकानि तेषां शीर्षमहेलिका पर्यवसाने येषां तानि शीर्षमहेलिकार्यवसानानि तेषां स्वस्थानात्-
पूर्वपूर्वस्थानादुत्तरोत्तरस्य संख्यास्थानस्योत्पत्तिस्थानात् संख्याविशेषलक्षणात् गुणनीयादित्यर्थः, 'स्थानान्तराणि' स्थानान्तराण्यपि
अनन्तरस्थानान्यव्यवहितसङ्ख्याविशेषा गुणकारनिष्पन्ना येषु तानि स्वस्थानस्थानान्तराणि क्रमव्यवस्थितसङ्ख्यानिविशेषा इत्यर्थः

यथा स्वस्थानानि च-पूर्वस्थानानि स्थानान्तराणि च-अनन्तरस्थानानि स्वस्थानस्थानान्तराणि अथवा स्वस्थानात्-प्रथमस्थानात्
 पूर्वोक्तलक्षणात् स्थानान्तराणि-विधायित्वस्थानानि स्वस्थानस्थानान्तराणि तेषां चतुरक्षीत्या लक्षैरिति शेषः, गुणकार-अभ्यासराशिः
 प्राप्तः, तथाहि-कृत्त चतुरक्षीत्या बर्षलक्षे पूर्वाङ्ग भवतीति स्वस्थानं, तदव चतुरक्षीत्या लक्षैर्गुणित पूर्वमुच्यते, तच्च स्थानान्तरमिति,
 एव पूर्व स्वस्थान तदेव चतुरक्षीत्या लक्षैर्गुणितमनन्तरस्थान द्रुतिताङ्गमिधान भवतीति, इह सङ्ग्रहाद्या-‘पुण्वतुष्टियाढढावव-
 दुहय सह उपप्ले य पउमे य । नल्लिण्छिनिउर अउए नउए पउए य नायब्बो ॥ १ ॥ चूलियसीसपदेलिय चोइस नामा उ अङ्ग-
 सडुवा । अट्ठावीसं ठावा गउजउयं होइ ठावसया ॥ २ ॥ चूलियसीसपदेलिय चोइस नामा उ अङ्ग-
 चतुरक्षीतिसस्यास्थानकविवरणलेख्यं इह विभागोऽय-‘बर्षीस ३२ अट्ठावीसा २८ बार १२ डु ८ चउर ४ सयसइस्साइ । आरेण
 बमलोणा विमाणसखा भवे एसा ॥ १ ॥ पवास ५० वण ४ छेव ६ सहस्सा लंठ सुक्क सहसारे । सय चउरो आणयपाणएसु
 विष्माणणञ्जुयओ ॥ २ ॥ एकारसुचर हेड्डिमेसु १११ सगुचरं च मञ्जिमए १०७। सयमेगं उवरिमए १०० पञ्चव अणुचरविमाणा
 ॥ ३ ॥” [द्वात्रिंशदष्टाविंशतिर्द्वादशाष्ट च चतस्रो लक्षा । अर्वाक् ब्रह्मलोकात् विमानसस्या भवेदेया ॥१॥ पञ्चाशच्चत्वारिंशत् पद्
 चैव सहस्राणि छान्तके द्युक्ते सहसारे चतुःशतानि आनतप्राणतयोस्त्रीण्याणाभ्युतयोः ॥२॥ एकादशोचरमघस्तनेषु सप्तोचर च
 मध्यमेषु । द्युतमेकमुपरितनेषु पञ्चवानुचरविमानानि ॥ ३ ॥] इति ‘मंथतीति मन्त्रार्थ’ति एतानि विमानान्यव भवन्ति इति-हेतो
 राख्यातानि भगवता सर्वमत्वात् सत्यवादित्वाच्चेति ॥ ८४ ॥

आचारस्त ण भगवओ सचूलियागस्त पञ्चासीइ उदेसणफाला प०, घायइस्सणइस्स ण मवरा पञ्चासीइ

जोयणसहस्साइं सव्वगणेणं प०, रुयए. णं मंडलियपव्वए पंचासीइ जोयणसहस्साइं सव्वगणेणं प० नंदण-
वणस्स णं हेड्डिल्लाओ चरमंताओ सोगंधियस्स कंडस्स हेड्डिल्ले चरमंते एस णं पंचासीइ जोयणसयाइं अवा-
हाए अंतरे प० ॥ सूत्रं ८५ ॥

अथ पञ्चाशीतिस्थानके किञ्चिद्विख्यते, तत्राचारस्य-प्रथमाङ्गस्य नवाध्ययनात्मकप्रथमश्रुतस्कन्धरूपस्य 'सचूलियागस्स' इति
द्वितीये हि तस्य श्रुतस्कन्धे पञ्च चूलिकाः तासु च पञ्चमी निशीथारखेह न गृह्यते भिन्नस्थानरूपत्वात्तस्याः, तासु च प्रथमद्वितीये
सप्तसप्ताध्ययनात्मिके तृतीयचतुर्थ्यवैक्याध्ययनात्मिके तदेवं सह चूलिकाभिर्वर्जित इति सचूलिकाकस्तस्य पञ्चाशीतिरुद्देशनकाला
भवन्तीति, प्रत्यध्ययनं उद्देशनकालानामेतावत्संख्यत्वात्, तथाहि-प्रथमश्रुतस्कन्धे नवस्वध्ययनेषु क्रमेण सप्त ७ पट् १३ चत्वार
१७ अत्वारः २१ षट् २७ पञ्च ३२ अष्ट ४० चत्वारः ४४ सप्त ५१ चेति, द्वितीयश्रुतस्कन्धे तु प्रथमचूलिकायां सप्तस्वध्ययनेषु
क्रमेण एकादश ६२ त्रय ६५ स्रयः ६८ चतुर्षु द्वौ द्वौ ७६ द्वितीयायां सप्तैकसराणि ८३ अध्ययनान्येवं तृतीयैकाध्ययनात्मिका ८४
एवं चतुर्थ्यपीति ८५ सर्वमीलने पञ्चाशीतिरिति । तथा धातकीखण्डमन्दरौ सहस्रमवगाढौ चतुरशीतिसहस्राण्युच्छ्रिताविति पञ्चा-
शीति-र्योजनसहस्राणि सर्वाग्रेण भवतः, पुष्करार्द्धमन्दराप्येवं, नवरं सूत्रे नाभिहितौ विचित्रत्वात्सूत्रगतेरिति, तथा रुचको-रुचका-
भिधानस्रयोदशद्वीपान्तर्गतः प्राकाराकृती रुचकद्वीपविभागकारितया स्थितः, अत एव मण्डलिकपर्वतो, मण्डलेन व्यवस्थितत्वात्, स
च सहस्रमवगाढश्चतुरशीतिरुच्छ्रित इति पञ्चाशीतिः सहस्राणि सर्वाग्रेणेति, तथा 'नन्दनवनस्य' मेरोः पञ्चयोजनशतोच्छ्रितायां
प्रथममेखलायां व्यवस्थितस्याधस्ताच्चरमान्तात् 'सौगन्धिककाण्डस्य' रत्नप्रभापृथिव्याः खरकाण्डाभिधानप्रथमकाण्डस्यावान्तरका-

पुनस्तस्याष्टमस्य सौगन्धिकामिधानरत्नमयस्य सौगन्धिककण्डस्याष्टमस्य भ्रमन्तं पञ्चाशीतिर्योजनशतान्तरमाभित्य भवति, कथम् !, पञ्च शतानि मेत्रोः सम्बन्धीनि प्रत्येकं च सहस्रप्रमाणत्वादेवान्तरकण्डानामष्टमकण्डमशीतिशतानीति ॥ ८५ ॥

सुविद्विहस्तस्य पुष्पदन्तस्तस्य अरुहो छलसीह गणा छलसीह गणहरा होत्या, सुपासस्तस्य ण अरुहो छलसीह वाइसया होत्या, दोषाप ण पुढसीह यहुमज्जदेसभागाओ दोषस्तस्य घणोदहिस्तस्य हेडिल्ले चरमते एस ण छलसीह जोयणसहस्ताह अयाहाए अतरे प० ॥ सूत्र ८६ ॥

अथ पञ्चाशीतिस्तान्त्रे किमपि लिख्यते, तत्र सुविधे-नयमजिनस्योह पञ्चाशीतिर्गणा गणधराभोक्ता आवश्यक्ते तु अष्टाशीतिरिति भवान्तरमिदं, तथा द्वितीया शृण्वी-अर्कप्रममा, सा च बाह्यतो द्वात्रिंशत्सहस्राधिकलक्षमाना तददं पदपट्टिः सहस्राणि यनोदधिश्च तदधोवर्षी द्वितीयाशृण्वीसम्बन्धित्वात् द्वितीयो विंशतिरिति पञ्चाशीतिर्यथोक्तमन्तरं भवतीति ॥ ८६ ॥

मदरस्तस्य णं पञ्चयस्स पुरच्छिमिह्माओ चरमताओ गोशुभस्तस्य आवासपञ्चयस्स पञ्चच्छिमिल्ले चरमते णस्य ण सत्तासीह जोयणसहस्ताह अयाहाए अतरे प०, मदरस्तस्य णं पञ्चयस्स दक्खिणिह्माओ चरमताओ दग्गमासस्तस्य आवासपञ्चयस्स उत्तरिल्ले चरमते एस ण सत्तासीह जोयणसहस्ताह अयाहाए अतरे प०, एव मदरस्तस्य पञ्चच्छिमिह्माओ चरमताओ सत्त्वस्मावा० पुरच्छिमिल्ले चरमते, एव चैव मदरस्तस्य उत्तरिल्ले चरमताओ वगसीमस्तस्य आवासपञ्चयस्स द्वादिणिह्ले चरमते एस ण सत्तासीह जोयणसहस्ताह अयाहाए अतरे प०, एणह्म कम्मपगणीण आइमउबरिल्ले चरमताओ सत्तासीह उत्तरपगणीओ प०, महादिमवतकुडस्स ण

उवरिमंताओ सोगन्धियस्स कंडस्स हेडिले चरमंते एस णं सत्तासीइ जोयणसयाइ अबाहाए अंतरे प०, एवं रुप्पिकूडस्सवि ॥ सूत्रं ८७ ॥

अथ सप्ताशीतिस्थानके किञ्चिद्विख्यते, 'मन्दरे'त्यादि, मेरोः पौरस्त्यान्तात् जम्बूद्वीपान्तः पञ्चचत्वारिंशत्सहस्राणि द्विचत्वारिंशच्च सहस्राणि लवणजलधिमवगाह्य गोस्तुभो वेलन्धरनागराजावासपर्वतः प्राच्यां दिशि भवति, एवं सूत्रोक्तमन्तरं भवतीति, एवमन्येषां त्रयाणामन्तरमवसेयमिति । तथा षण्णां कर्मप्रकृतीनामादिमोपरिमवर्जानां—ज्ञानावरणान्तरायरहितानां दर्शनावरणवेदनीयमोहनीयायुष्कनामगोत्रसंज्ञितानामित्यर्थः सप्ताशीतिरुत्तरप्रकृतयः प्रज्ञप्ताः, कथं?, दर्शनावरणादीनां षण्णां क्रमेण नव द्वे अष्टाविंशतिः चतस्रो द्विचत्वारिंशद्द्वे चेत्यतस्तासां मीलने सूत्रोक्तसंख्या स्यादिति । 'महाहिमवन्ते'त्यादि, महाहिमवति द्वितीयवर्षधरपर्वते अष्टौ सिद्धायतनकूटमहाहिमवत्कूटादीनि कूटानि भवन्ति, तानि पञ्चशतोच्छ्रितानि, तत्र महाहिमवत्कूटस्य पञ्च शतानि द्वे शते महाहिमवद्वर्षधरोच्छ्रयस्य अशीतिश्च शतानि प्रत्येकं सहस्रमानानामष्टानां सौगन्धिककाण्डावसानानां रत्नप्रभाखरकाण्डावान्तरकाण्डानामित्येवं मीलिते सप्ताशीतिरन्तरं भवतीति, एवं 'रुप्पिकूडस्सवि'ति रुक्मिणि पञ्चमवर्षधरे यद्द्वितीयं रुक्मिकूटाभिधानं कूटं तस्याप्यन्तरं महाहिमवत्कूटस्येव वाच्यं, समानप्रमाणत्वाद्द्वयोरपीति ॥ ८७ ॥

एगमेगस्स णं चंदिमस्सरियस्स अट्टासीइ अट्टासीइ महग्गहा परिवारो प०, दिट्ठिवायस्स णं अट्टासीइ सुत्ताइ प०, तं०-उज्जुसुर्यं परिणयापरिणयं एवं अट्टासीइ सुत्ताणि भाणियव्वाणि जहा नंदीए, मंदरस्स णं पव्वयस्स पुरच्छिमिह्माओ चरमंताओ गोथुभस्स आवासपव्वयस्स पुरच्छिमिल्ले चरमंते एस णं अट्टासीइ

जोपणसइत्साइ अयाइए अतरे ५० एव षडसुवि विसासु नेपण्ण, वाहिराओ उत्तराओ ण ऋद्धाओ सूरिण
 पइम उम्मास अपमाणे घोयालीसइमे मडलगते अट्टासीति इगसट्ठिमाणे भुटुत्तस्स विवसत्तेत्तस्स निवुइठेत्ता
 रणणिलेत्तस्स अभिनिवुइठेत्ता सूरिण चारे चरइ, वक्खिणणक्कट्टाओ ण सूरिण दोव उम्मास अयमाणे घोयालीस-
 तिमे मडलगते अट्टासीई इगसट्ठिमाणे भुटुत्तस्स रणणिलेत्तस्स निवुइठेत्ता विवसत्तेत्तस्स अभिनिवुइठेत्ता ण
 सूरिण चार चरइ ॥ सूत्र ८८ ॥

अट्टासीविस्मानके किञ्चिद्विनिश्चये, एकैकस्यासंख्यातानामपि प्रत्येकमित्यर्थः, चन्द्रमास सूर्यस्य चन्द्रमस्यं तस्य, चन्द्रसूर्य
 युगत्तस्य इत्यर्थः, अट्टासीतिमहाप्रहरः, एते च यद्यपि चन्द्रसूर्येव परिवारोऽप्यत्र भूयते तथापि सूर्यस्यापीन्द्रत्वादेव एव परिवारतयाऽवसेया
 इति 'दिट्ठिमाण' इत्यादि, इतिवादस्य-आदद्याहृत्य परिकर्मवृत्तपूर्वगतप्रथमानुयोगचूलिकामेवेन पञ्चप्रकारस्य 'सुचार्' ति द्वितीयप्रकारमू-
 र्तानि अट्टासीविर्भवन्ति 'अहा नदीए' चि अविदेवठः वृत्राणि वृद्धितानि तानि 'आग्रे व्याख्यास्यामः', 'मंदरस्ते'त्यादि, भेरोः पूर्वा
 न्नात् जम्बूद्वीपस्य पञ्चत्वारिंशद्योजनसहस्रमानात् जम्बूद्वीपान्ताव द्विषत्वारिंशद्योजनसहस्रेषु गोस्तुमस्य व्यवस्थितत्वात् तस्य च
 सहस्रविष्कम्भत्वात् यथोक्तः सुत्रार्थो भवतीति, अनेनैव क्रमेण वक्षिणादिदिग्व्यवस्थितान् यक्षवमासंशुद्धकसीमाकम्पान् वेळन्चर
 नागराजनिवासपर्वतानाश्रित्य मान्यमत एवाह-'एवं षडसुवि विसासु नेपण्ण'मिति । 'वाहिराओ ण'मित्यादि, वाद्यायाः सर्वोप्यन्त-
 समण्डितरूपाया उत्तरस्याः काष्ठायाः कश्चित् 'वाहिराओ' चि न दृश्यते सूर्यः प्रथम पण्मास वक्षिणापनलक्षणं वक्षिणायनादिरुक्तात्
 सप्तसरस्य 'अपमाणे' चि आयात्-आगच्छन् चतुष्पत्वारिंशद्योजनसहस्रगतोऽधावीतिमेकपक्षिनागाण् विवसत्तेत्तस्स' चि विवसत्तेत्तस्स

‘निबुद्धे’ति निबुद्धर्थं हापयित्वा ‘रयणिखेतस्स’ति रजत्यास्तु अभिवद्ध्य ‘सुरिए चारं चरइ’ति आम्यताति, इह च भावनव- । तम-
 ण्डलं दिनस्य मुहूर्तकपाटिभागद्वयहानेर्दक्षिणायनापेक्षया चतुश्चत्वारिंशत्तमे अष्टाशीतिभागा हीयन्ते, रात्रेस्तु त एव वद्धन्त इति, द्विः
 सूर्यग्रहणं चेह दिनरात्र्याश्रितवाक्यद्वयभेदकल्पनया ततो न पुनरुक्तमवसेयं, इदं च सूत्रमष्टसप्ततिस्थानकसूत्रवद्भावननीयमिति, ‘दक्खि-
 णकट्ठाओ’ इति आदिसूत्रं पूर्वसूत्रवद्वगन्तव्यं नवरभिह दिनवृद्धिः रात्रिहानिश्च भावनीयेति ॥ ८८ ॥

उसभे णं अरहा कोसल्लिए इमीसे ओसप्पिणीए ततियाए सुसमदूसमाए पच्छिमे भागे एगूणणउए अद्ध-
 मासेहिं कालगए जाव सव्वदुक्खप्पहीणे, समणे भगवं महावीरे इमीसे ओसप्पिणीए चउत्थाए दूसमसुस-
 माए समाए पच्छिमे भागे एगूणनउइए अद्धमासेहिं सेसेहिं कालगए जाव सव्वदुक्खप्पहीणे, हरिसेणे णं
 राया चाउरंतचक्कवदी एगूणनउइं वाससयाइं महाराया होत्था, संतिस्स णं अरहओ एगूणनउइं अज्जासाह-
 रसीओ उक्कोसिया अजियासंपया होत्था ॥ सूत्रं ८९ ॥

अथैकोननवतिस्थानके किञ्चिद्विचार्यते-‘तइयाए समाए’ति सुषमदुष्णमाभिधानाया एकोननवत्यामर्द्धमासेषु-त्रिषु वर्षेषु
 अर्द्धनवसु च मासेषु सत्स्विति गम्यते, ‘जाव’ति करणात् ‘अन्तगडे सिद्धे बुद्धे मुत्ते’ति दृश्यं, हरिषेणचक्रवर्ती दशमस्तस्य च
 दश वर्षसहस्राणि सर्वायुस्तत्र च शतोनानि नव सहस्राणि राज्यं शेषाण्येकादश शतानि कुमारत्वमाण्डलिकत्वानगारत्वेषु अवसेयानि,
 इह शान्तिजिनस्यैकोननवतिरार्यिकासहस्राण्युक्तान्यावश्यके त्वेकषष्टिः सहस्राणि शतानि च षडभिधीयन्त इति मतान्तरमेतदिति॥८९॥

सीयले णं अरहा नउइं धणूइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, अजियस्स णं अरहओ नउइं गणा नउइं गणहरा

जोपणसहस्ताइ अयाहाण अंतरे प० एव चउसुवि विसासु नेयब्ब, बाहिराओ उत्तराओ ण कडाओ सूरिए पइम एम्मास अयमाणे चोयालीसइमे मडलगते अट्ठासीति इगसट्ठिमाणे मुहुत्तस्स विवससेत्तस्स नियुइवेत्ता रगणिलेत्तस्स अभिनिनियुइवेत्ता सूरिए चारं चरइ, वक्खिलणकडाओ ण सूरिए दोष एम्मास अयमाणे चोयालीस-
तिमे मडलगते अट्ठासीई इगसट्ठिमाणे मुहुत्तस्स रगणिलेत्तस्स नियुइवेत्ता विवससेत्तस्स अभिनिनियुइवेत्ता णं
सूरिए चार चरइ ॥ सूत्र ८८ ॥

अथाग्नीतिस्थानके किञ्चिद्विचित्रियते, एकैकस्यासल्यावानामपि ग्रत्सेकमित्यर्थः, चन्द्रमात्रं सूर्यश्च चन्द्रम सूर्यं तस्य, चन्द्रसूर्य इत्यर्थः, अथाग्नीतिर्महाप्रहा, एते च यद्यपि चन्द्रस्यैव परिवारोऽन्यत्र दृश्यते तथापि सूर्यस्यापीन्द्रत्वादेत एव परिवारतयाऽवसेया इति 'दिट्ठिवाण'त्यादि, दृष्टिवादस्य द्वादशाङ्गस्य परिकर्मसूत्रपूर्वगतप्रथमानुयोगवृत्तिकामेवेन पञ्चप्रकारस्य 'सुचाइ'ति द्वितीयप्रकारमू-
त्तानि अथाग्नीतिर्मवन्ति 'जहा नदीए'ति अतिवेदवतः सूत्राणि ददितानि तानि चाप्रे व्याख्यास्यामः, 'मंदरस्से'त्यादि, मेरोः पूर्वो-
न्ताद् जम्बूद्वीपस्य पञ्चचत्वारिंशद्योजनसहस्रमानाद् जम्बूद्वीपान्ताच्च द्विचत्वारिंशद्योजनसहस्रेषु गोस्तुमस्य व्यवस्थितत्वात् तस्य च
महसविष्कम्भत्वाद् ययोकः सूत्रार्थो भवतीति, अनेनैव क्रमेण दक्षिणादिदिगव्यवस्थितान् दक्षाधमासद्विदक्षसीमासूयान् वेल्हन्धर
नागराजनिधानपर्वतानाभित्य वाच्यमत एवाह- 'एवं चउसुवि विसासु नेयब्ब'मिति । 'बाहिराओ ण'मित्यादि, बाह्यायां सर्वाभ्यन्त-
रमण्डितरूपाया उपरस्याः काष्ठायाः क्वचित् 'बाहिराओ'पि न दृश्यते सूर्यः प्रथम पण्मास दक्षिणायनलक्षणे दक्षिणायनादित्वात्
महत्तरस्य 'अयमाणे'पि आयान्-आगच्छन् चतुर्मात्वारिंशत्प्रथममण्डलगतोऽष्टाद्वीतिमेकपक्षिमागान्, दिवसलेखस्स'पि दिवसस्यैव

भणिया ९ । गच्छताणुन्वयणं १० एसो सुस्सुसणाविणओ ॥ २ ॥ [सत्कारोऽभ्युत्थानं सन्मानं आसनाभिग्रहः तथा च । आसना-
 नुप्रदानं कृतिकर्म अञ्जलिप्रग्रहः ॥ १ ॥] ति [आयतोऽनुगमनं स्थितस्य तथा पर्युपासना भणिता । गच्छतोऽनुव्रजनं एष शुश्रू-
 पाविनयः ॥ २ ॥] तत्र सत्कारो-वन्दनस्तवनादिः १ अभ्युत्थानं-आसनत्यागः २ सन्मानो-वस्त्रादिपूजनं ३ आसनाभिग्रहः
 तिष्ठत एवासनानयनपूर्वकमुपविशताञ्चेति भणनमिति ४ आसनानुप्रदानं-आमनस्य स्थानात् स्थानान्तरसञ्चारणं ५ कृतिकर्ममादीनि
 प्रकटानि, तथा तीर्थङ्करादीनां पञ्चदशानां पदानामनाशातनादिपदचतुष्टयगुणितत्वे पष्टिविधोऽनाशातनाविनयो भवति, तथाहि-
 तित्थयरं १ धम्मं २ आयरियं ३ वायगं ४ धरे ५ [य]कुलं ६ गणे ७ सङ्खे ८ । सम्भोइयं ९ किरियां १० मइनाणाई[ण] १५
 य तहेव ॥ १ ॥ [तीर्थकरधर्माचार्यवाचकस्थविरकुलगर्गणसंघेषु । साम्भोगिकक्रिययोः मतिज्ञानादीनां तथैव ॥ १ ॥] अत्र भावना-
 तीर्थकराणामनाशातना तीर्थकरानाशातना, तीर्थङ्करप्रज्ञप्तस्य धर्मस्य अनाशातनाविनयः, एवं सर्वत्र भावना कर्तव्या, “अणसायणा
 य भन्ती बहुमाणो तहय वेणवाओ य” । अरहंतमाइयाणं केवलणाणावसाणाणं ॥ १ ॥” इति [अनाशातना च भक्तिर्बहुमानस्तथैव
 वर्णवादश्च । अर्हदादीनां केवलज्ञानावसानानां ॥ १ ॥] तथौपचारिकविनयः सप्तधा, यदाह-“अब्भासासणं १ छंदाणुवत्तणं २ कय-
 पडिर्किइ तहयं ३ । कारियनिमित्तकरणं ४ दुक्खत्तंगवेसणा तहय ॥ १ ॥” तह देसंकाळजाणणं सव्वत्थे[सु]तहय अणुमई भणिया ७
 उवयारिओ उ विणओ एसो भणिओ समासेणं ॥ २ ॥ [अभ्यासासनं छन्दोऽनुवर्त्तनं कृतप्रतिकृतिस्तथा च । कारितनिमित्तं कर-
 दुःखार्तगवेपणं तथैव ॥ १ ॥ तथा देशकालज्ञानं सर्वार्थेषु तथा चानुमतिर्भणिता औपचारिकस्तु विनय एष भणितः समासेन ॥२॥]
 इति, अभ्यासासनं-उपचरणीयरयान्तिकेज्वस्थानं छन्दोऽनुवर्त्तनं-अभिप्रायानुवृत्तिः कृतप्रतिकृतिर्नाम-प्रसन्ना आचार्याः सूत्रादि

होत्या, एय सतिस्सवि, सपमुस्स ण वासुदेवस्स णउइयासाई विजय होत्या, सञ्चेसि ण वद्वेयधुपठवयाणं
उयरिदाओ सितरतत्ताओ सोगधिपकण्डस्स हेद्विह्ले चरमते एस णं नउइजोयणसयाइ अबाहाए अंतरे प०,
॥ सूत्र १० ॥

अय नवतिस्थानके किञ्चिद् व्याख्यायते, तत्राजितनाथस्य शान्तिनाथस्य चोह नवतिर्गणा गणधराभोक्ता आवश्यके तु पञ्च-
नवतिरजितस्य सृष्टिश्चतुर्द्वान्तेरुक्तास्तदिदमपि मतान्तरमिति, यथा स्वयम्भू-चूरीयवासुदेवस्तस्य नवतिर्वर्षाणि विजय!-युधिवी-
माधनव्यापार, 'सुन्वेसि न'मित्यादि, सर्वेषां विद्वदेषां चतुर्लवैतादृशानां-शब्दापत्तिप्रभृतीनां योजनसहस्रोच्छ्रितत्वात् सौगन्धिक
काण्डवरमान्तस्य चाष्टमु सहस्रेषु व्यवस्थितत्वात् नवमु सहस्रेषु नवतेः श्रुतानां भावात् स्रोक्तमन्तरमनवधमिति ॥ १० ॥

एकाणउई परवेयाववकम्मपहिमाओ प०, कालोए ण समुदे एकाणउई जोयणसयसइस्साइ सइहियाइ
परिवेवेण प०, कुयुस्स णं भरहओ एकाणउई आरोत्तिपसया होत्या, आउयगोपवज्जाण छणइ कम्मपग-
हीण एकाणउई उत्तरपगडीओ प० ॥ सूत्र ११ ॥

अयं कृतवतिस्थानके किञ्चिद्विस्तृत्यते, तत्र परेषां-आत्मव्यतिरिक्तानां वेयाइत्यकम्मोणि-भक्तपानादिभिरुपपद्यमानक्रियास्तादृशियाः
प्रतिया-अभिप्रहविशेषाः परवेयावु-यकम्मप्रतिमा, एतानि च प्रतिमात्वेनाभिहितानि कथिदपि नोपलब्धानि, केवलं विनयवेयाइत्य-
मेदा एते सृग्मचोन्ति, तथाहि-वर्द्धनगुणाधिकेणु सत्कृतादिदृश्या विनयाः, आह ए-“सुखार” इत्युच्चारणे २ सम्भावे ३ भासण
[नि]माहो ४ तदय । आरुच्यप्रपुष्पपाणे ५ च्छिदकम्म ६ अञ्जलिगहो य ७ ॥ १॥ इतस्त्वज्जगच्छब्दया ८ ठिपस्स तइ पन्हुवात्तया

भणिया ९ । गच्छताणुव्वयणं १० एसो सुस्सुसणाविणओ ॥ २ ॥ [सत्कारोऽभ्युत्थानं सन्मानं आसनाभिग्रहः तथा च । आसना-
 नुप्रदानं कृतिकर्म अञ्जलिप्रग्रहः ॥ १ ॥] ति [आयतोऽनुगमनं स्थितस्य तथा पर्युपासना भणिता । गच्छतोऽनुव्रजनं एष शुश्रू-
 पाविनयः ॥ २ ॥] तत्र सत्कारो-वन्दनस्तवनादिः १ अभ्युत्थानं-आसनत्यागः २ सन्मानो-वस्त्रादिपूजनं ३ आसनाभिग्रहः
 तिष्ठत एवासनानयनपूर्वकमुपविशताञ्ज्रेति भणनमिति ४ आसनानुप्रदानं-आसनस्य स्थानात् स्थानान्तरसञ्चारणं ५ कृतिकर्ममादीनि
 प्रकटानि, तथा तीर्थङ्करादीनां पञ्चदशानां पदानामनाशातनादिपदचतुष्टयगुणितत्वे पटिविधोऽनाशातनाविनयो भवति, तथाहि-
 तित्थयरं १ धम्मं २ आयरियं ३ वायगं ४ धेरे ५ [य]ङ्कुलं ६ गणे ७ सङ्के ८ । सम्भोइयं ९ किरियाए १० मइनाणाई[ण] १५
 यं तहेव ॥ १ ॥ [तीर्थकरधर्माचार्यवाचकस्थविरकुलगणसंघेषु । साम्भोगिकक्रिययोः मतिज्ञानादीनां तथैव ॥ १ ॥] अत्र भावना-
 तीर्थकराणामनाशातना तीर्थकरानाशातना, तीर्थङ्करप्रज्ञप्तस्य धम्मस्य अनाशातनाविनयः, एवं सर्वत्र भावना कर्तव्या, “अणसायणा
 य भत्ती बहुमाणो तहयं वेणवांओ यं । अरहंतमाइयाणं केवल्लणाणावसाणाणं ॥ १ ॥” इति [अनाशातना च भक्तिर्वहुमानस्तथैव
 वर्णवादश्च । अहंदादीनां केवलज्ञानावसानानां ॥ १ ॥] तथौपचारिकविनयः सप्तधा, यदाह-“अब्भासासणं १ छंदाणुवत्तणं २ कय-
 पडिक्किइं तहयं ३ । कारियनिमित्तकरणं ४ दुक्खत्तगवेसणा तहय ॥ १ ॥” तहं देसकालंजाणणं सब्वत्थे[सु]तहयं अणुमई भणिया ७।
 उवयारिओ उ विणओ एसो भणिओ समासेणं ॥ २ ॥ [अभ्यासासनं छन्दोऽनुवर्त्तनं कृतप्रतिकृतिस्तथा च । कारितनिमित्तं करणं
 दुःखार्तगवेषणं तथैव ॥ १ ॥ तथा देशकालज्ञानं सर्वोत्थेपु तथा चानुमतिर्भणिता औपचारिकस्तु विनय एष भणितः समासेन ॥२॥]
 इति, अभ्यासासनं-उपचरणीयरयान्तिकेज्वस्थानं छन्दोऽनुवर्त्तनं-अभिप्रायानुवृत्तिः कृतप्रतिकृतिर्नाम-प्रसन्ना आचार्याः सूत्रादि

दास्यन्ति न नाम निज्जरेति मयमानस्याहारादिदानं स्मरितनिमित्तकृत्-सम्पद्भास्यपदमप्यपितस्य विज्ञेयण विनये वर्धनं तद-
 र्वानुष्ठानं च, श्रेयाणि प्रसिद्धानि, तथा वैद्यावृत्त्य दक्ष्या, यदाह-‘आयरिय उवन्नाए धेरतवस्सी गिलाणसेहाणं । साहम्मिय कुलग-
 मंभंषसहप तमिह कायद्व ॥ १ ॥’ [आचार्योपाध्यायस्यविरतपस्विग्लानशैषाणां । साधर्मिके कुलगणसथानां सगत् तदिह कर्त्तव्यं
 ॥ १ ॥] इति, तत्र प्रमाजना १ दिगु २ देश ३ समुद्रेश ४ वाचना ५ चार्यनिनयो भनति, तथौपचारिकविनयोऽभ्यासवृत्त्यादि-
 सप्तभा, तथा वैद्यावृत्त्यं दक्षमेदाचार्यस्य च पञ्चविषत्वापदेव चतुर्दशवेत्येकनवतिर्विनयमेवा एते एव अभिग्रहविषयीभूताः प्रतिमा
 उच्यन्त इति । दर्श० १० जना० ६० औप० ७ वैया० १४ । तथा ‘कालोए णं’ति कालोदः समुद्रः, स चैकनवतिर्लघाणि साधि-
 कानि परिशेषेण, आविश्यं च सप्तत्या सहस्रैः पद्भिः श्रवैः पञ्चोचरैः सप्तदशमिर्वनु श्रवैः पञ्चदशोचरैः सप्ताश्वीस्या चाङ्गुलैः साधि-
 कैरिति ‘आहोदिय’ति नियतवेगविषयावधया । आयुर्गात्रवज्ज्वानां ‘पण्णा’मिति क्षानावरणदर्शनावरणवेदनीयमोहनीयनान्तरायाणां
 क्रमेण पञ्चनवदण्डाविशतिर्द्विचत्वारिंशत्पञ्चमेदानामिति ॥ ९१ ॥

बाणउई पट्टिमाओ पं०, येरे ण इवमूनी बाणउइ वासाइ सत्त्वाउय पालइत्ता सिद्धे दुद्धे, मवरत्स ण
 पव्वयत्स बहुमज्जदेसमागाओ गोपुमत्स आवासपव्वयत्स पव्वन्ठिमिल्ले चरमते एस ण बाणउइ जोयण-
 सहत्साई अबाइए अतरे पं०, एवं णउण्हपि आवासपव्वयाण ॥ सूत्र ९२ ॥

अथ द्विनवतिस्थानके किमप्यभिधीयते, द्विनवतिः प्रतिमाः-अभिग्रहविशेषाः, साध दशाभूतस्कन्धनिर्मुक्त्यनुसारेण दर्शयन्ते,
 तत्र क्लृप्त पञ्च प्रतिमा उक्ताः, तद्यथा-समाधिप्रतिमा द्विविधा १ उपधानप्रतिमा २ विवेकप्रतिमा ३ प्रतिसलीनवाप्रतिमा ४ एक-

विहारप्रतिमा चेति ५, तत्र समाधिप्रतिमा द्विविधा श्रुतसमाधिप्रतिमा चारित्रसमाधिप्रतिमा च, दर्शनं ज्ञानान्तर्गतमिति न भिन्ना दर्शनप्रतिमा विवक्षिता, तत्र श्रुतसमाधिप्रतिमा द्विषष्टिभेदा, कथं?, आचारे प्रथमे श्रुतस्कन्धे पञ्च द्वितीये सप्तत्रिंशत् स्थानाङ्गे षोडश व्यवहारे चतस्र इत्येता द्विषष्टिः, एताश्च चारित्रस्वभावा अपि विशिष्टश्रुतवतां भवन्तीति श्रुतप्रधानतया श्रुतसमाधिप्रतिमात्वेनोपदिष्टा इति सम्भावयामः, पञ्च सामायिकच्छेदोपस्थापनीयाद्याश्चारित्रसमाधिप्रतिमाः, उपधानप्रतिमा द्विविधा भिक्षुश्रावकभेदात्, तत्र भिक्षु-प्रतिमा 'मासाइसत्तंता' इत्यादिनाऽभिहितस्वरूपा द्वादश उपासप्रतिमास्तु 'दंसणवय' इत्यादिनाऽभिहितस्वरूपा एकादशेति सर्वास्त्रयो-विंशतिर्विवेकप्रतिमा त्वेका क्रोधादेरारभ्यन्तरस्य गणशरीरोपधिभक्तपानादेर्बाह्यस्य च विवेचनीयस्यानेकत्वेऽप्येकत्वविवक्षणादिति, प्रतिसंलीनताप्रतिमाऽप्येकैव इन्द्रियस्वरूपस्य पञ्चविविधस्य नोद्भिन्नयस्वभावस्य च योगकपायविविक्तशयनासनभेदतत्त्विविधस्य प्रति-संलीनताविषयस्य भेदेनाविवक्षणादिति, पञ्चम्येकविहारप्रतिमैकैव, न चेह सा भेदेन विवक्षिता, भिक्षुप्रतिमास्वन्तर्भावितत्वादित्येवं द्विषष्टिः पञ्च त्रयोविंशतिरेका एका च द्विनवतिस्ता भवन्तीति । स्थाविरइन्द्रभूतिर्महावीरस्य प्रथमगणनायकः, स च गृहस्थपर्याये पञ्चाशतं वर्षाणि त्रिंशतं छद्यस्थपर्यायं द्वादश च केवलित्वं पालयित्वा सिद्ध इति सर्वाणि द्विनवतिरिति । 'मंदरस्से'त्यादि, भावार्थः, मेरुमध्यभागात् जम्बूद्वीपस्य पञ्चाशत्सहस्राणि ततो द्विचत्वारिंशत् सहस्राण्यातिक्रम्य गोस्तुभपर्वत इति सूत्रोक्तमन्तरं भवतीति, एवं शेषाणामपि ॥ ९२ ॥

चंदप्पहस्स णं अरहओ तेणउई गणा तेणउई गणहरा होत्था, संतिस्स णं अरहओ तेणउई चउइसपु-
ब्बिससया होत्था, तेणउईमंडलगते णं सूरिए अतिवट्टमाणे निवट्टमाणे वा समं अहोरेत्तं विसमं करेइ । सूत्रं ९३

अथ त्रिनवतिस्थानकं किमपि विवक्ष्यते, 'तेनवर्गमंडले'त्यादि, तत्र प्रतिवर्षमानो वा-सर्वधात्मात् सर्वाभ्यन्तरं प्रति गच्छन् निवर्षमानो वा-सर्वाभ्यन्तरात् सर्वबाह्यं प्रतिगच्छन् व्यत्ययो वा व्याख्येयः, सममहोरात्रं विषमं करोतीत्यर्थः अहम् रात्रिश्च अहो रात्रौ सयोः समता तदा भवति यदा पञ्चदश मुहूर्ता उभयोरपि भवन्ति तत्र सर्वाभ्यन्तरमण्डले अष्टादशमुहूर्तमहर्भवति रात्रिश्च द्वादशमुहूर्ता, सर्वबाह्ये तु व्यत्ययः, तथा भ्यक्षीत्यधिकमण्डलस्य द्वौ द्वावेकपट्टिभागौ वर्द्धते द्वीयेते च, यदा च दिनवृद्धि-स्तदा रात्रिश्च द्वौ च दिनश्चान्निरिति, तत्र दिनवर्धितये मण्डले प्रतिमण्डल मुहूर्तैकपट्टिभागद्वयमुहूर्ता एकेनैक-पट्टिभागैनाधिका वर्द्धन्ते वा द्वीयन्ते वा, तेषु च द्वादशमुहूर्तेषु मध्ये विंशति अष्टादशम्योऽप्यसारितेषु वा पञ्चदश मुहूर्ता उभयत्रैकेनैक-पट्टिभागैनाधिका द्वीना वा भवन्तो दिनवर्धितमण्डलस्यादौ समाहोरात्रता तस्यैव धान्ते विषमाहोरात्रता भवति, दिनवर्धितम मण्डलं चादित आरभ्य त्रिनवतितम तत्र च मण्डले यथोक्तः सूत्रार्थ इति ॥ ९३ ॥

निसहनीलयनितियाजो ण जीवाजो षडणउइ जोयणसइस्साइं पण उप्पन्न जोयणसय वोस्मि च पगूणबीसइ-
भागे जोयणस्त आपामेण प०, अजियस्त ण अरहजो षडणउइ ओहिनाणिसया होत्था ॥ सूत्र ९४ ॥

अथ चतुर्नवतिस्थानके किञ्चिद्विविच्यते, 'निसह'त्यादि इह पादोना संवादगाथा 'षडणउइसइस्साइं छप्पयाइय सय कला दो य । जीवा निसइस्सेस' [चतुर्नवतिः सहस्राणि पदपञ्चाशदधिकं स्रुतं कले द्वे च । जीवा नियस्येया] वि ॥ ९४ ॥

सुपासस्त ण अरहजो पचाणउइ गणा पचाणउइ गणहरा होत्था, जम्बुद्वीवस्त ण दीवस्त चरमताओ
चउरिसिं लवणसमुइ पचाणउइ पचाणउइ जोयणसइस्साइ ओगाहिता चत्तारि महापायालकलसा प०

तं०-बलयासुहे केऊए जूयए ईसरे, लवणसमुद्रस्स उभओपांसपि पंचाणउयं पदेसाओ उब्बेहु-
स्सेहपरिहाणीए प०, कुंथू णं अरहा पंचाणउइ वाससहस्साइं परमाउयं पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जाव पहीणे,
थेरे णं मोरियपुत्ते पंचाणउइवासाइं सब्वाउयं पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जावप्पहीणे ॥ सूत्रं ९५ ॥

अथ पञ्चनवतिस्थानके किञ्चिल्लिख्यते, लवणसमुद्रस्योभयपार्श्वतोऽपि पञ्चनवतिः प्रदेशा उद्बोधोत्सेधपरिहान्या विषये प्रज्ञप्ताः, अयमत्र
भावार्थः—लवणसमुद्रमध्ये दशसाहस्रिक्षेत्रस्य समधरणीतलापेक्षया सहस्रमुद्बोधः, उण्डत्वमित्यर्थः, तदनन्तरं पञ्चनवतिं प्रदेशानतिक्र-
म्योद्बोधस्य प्रदेशो हीयते, ततोऽपि पञ्चनवतिं प्रदेशान् गत्वा उद्बोधस्य प्रदेशः परिहीयते, एवं पञ्चनवतिः २ प्रदेशातिक्रमे प्रदेशमात्रस्यो-
द्बोधस्य हान्या पञ्चनवत्यां योजनसहस्रेष्वतिक्रान्तेषु समुद्रतटप्रदेशेषु उद्बोधसहस्रस्यापि परिहानिर्भवतीत्यर्थः, समभूतलत्वं भवतीति,
तथा समुद्रमध्यभागापेक्षया तत्तटस्य साहस्रिक उत्सेधो भवति, उत्सेधश्चोच्चत्वं, तत्र समधरणीतलरूपात्तटोत्पञ्चनवतिं प्रदेशानतिक्रम्य
एकप्रदेशिका उत्सेधस्य परिहानिर्भवति, ततोऽपि पञ्चनवतिं प्रदेशान् गत्वा प्रादेशिकेवोत्सेधहानिर्भवति, एवं पञ्चनवतिपञ्चनवति-
प्रदेशातिक्रमेण प्रादेशिक्यां प्रादेशिक्यां उत्सेधहान्यां पञ्चनवत्यां योजनसहस्रेष्वतिक्रान्तेषु समुद्रमध्यभागे सहस्रमपि उत्सेधस्य
परिहीयते, एवं साहस्रिकोत्सेधपरिहानौ साहस्रिकोद्बोधता भवति 'लवणस्से'ति, अथोद्बोधार्थं योत्सेधपरिहानिस्तस्यां च पञ्चनवतिः
प्रदेशाः—प्रज्ञप्तास्तेष्वतिलङ्घितेषु उत्सेधतः प्रदेशपरिहान्यामुद्बोधः प्रादेशिको भवतीति, तथा कुन्थुनाथस्य—सप्तदशतीर्थकरस्य कुमारत्व-
माण्डलिकत्वचक्रवर्तित्वानगारत्वेषु प्रत्येकं त्रयोविंशतेर्वपसहस्राणामर्द्धाष्टवर्षशतानां च भावात्सर्वायुः पञ्चनवतिर्वपसहस्राणि भवन्तीति,
तथा मौर्यपुत्रो-महावीरस्य सप्तमगणधरस्तस्य पञ्चनवतिर्वर्षाणि सर्वायुः, कथं ? गृहस्थत्वछन्नस्थत्वकैवल्यत्वेपु क्रमेण पञ्चषष्टिचतुर्दशयो-

रन्धानो वर्षीणां भावादिति ॥ ९५ ॥

पुगमेगस्त ण रसो चाउरतचअथद्विस्त छण्णउइ छण्णउइ छण्णउइ गामकोडीओ होत्या, चायुक्कुमाराण छण्णउइ भयणायाससयसइस्सा प०, ववहारिण ण वरे छण्णउइ अहुलाइ अगुलमाणेण, एव घण्णालिया सुणे अरले मुसलेयि ह, अहिमतारओ आइमुसुस्ते छण्णउइअगुलछाप प० ॥ सूत्र ९६ ॥

अथ पण्यवतिस्यानके किमपि व्याख्यापते, चायुक्कुमाराणां पण्यवतिर्मवनतयाणि दधिणस्यां पञ्चासत उचरस्यां च पद्वत्त्वा रिन्दतो भावादिति 'ववहारिण'सि व्यावहारिको येन गम्भूतादि प्रमाणं चिन्त्यते, अब्यावहारिकस्तु लघुः दीर्घो वा भवत्युक्तप्रमाणात्, दण्ढो हि चतु फर उक्त करभतुर्विद्वत्यहुलः एवं चतुर्विद्वतो चतुर्गणितायां पण्यवतिः सादेवेति । 'अन्मतराओ' इत्यादि अन्यन्तर-मण्डलमाधिरयेत्यर्थाः, आदिमुहूर्तः पण्यवत्यहुलच्छायाः प्रसृष्टाः, अयमत्र भावार्थः-सर्वोऽन्यन्तरमण्डले यत्र दिने सूर्यमरति तस्य दिनस्य प्रथमो मुहूर्त्ताद्वादशाहुलमानं द्रष्टुमाधित्य पण्यवत्यहुलच्छायो भवति, तथाहि-तदिनमष्टादशमुहूर्त्तप्रमाणं भवतीति द्वादशभागो दिनस्य भवति, ततश्च छायागणितप्रक्रियया छेदेनाष्टादशलक्षणेन द्वादशाहुलः शङ्कुमुप्यत इति, ततो द्वे द्वे पौर्णमासे २ १६, तयोर्वर्षीकृतयोरोचरं शतं भवति १०८, ततश्च शङ्कुप्रमाणे १२ उपनीते पण्यवतिरहुलानि लभ्यन्ते इति ॥ ९६ ॥

मवरस्त ण पण्ययस्त पचच्छिठिमिह्ताओ चरमताओ गोपुमस्त ण आवासपण्ययस्त पचच्छिठिमिह्ते चरमते पस ण मत्ताणउइ जोयणसइस्साइ अपाहाण अतरे प०, एव चउदिसिंसिपि, अट्ठण्ह कम्मपगणीण सत्ताणउइ

उत्तरपगडीओ प०, हरिसेजे णं राया चाउरंतचक्रवर्ती देसूणाईं सत्ताणउइ वाससयाईं अगारमज्जे वसित्ता मुंढे भवित्ता णं जाव पव्वइए ॥ सूत्रं ९७ ॥

अथ सप्तनवतिथानके किञ्चिदभिधीयते, 'मंदरे' त्यादि, भावार्थोऽयं-मेरोः पश्चिमान्तात् जम्बूद्वीपान्तः पञ्चपञ्चाशत् सहस्राणि ततो द्विचत्वारिंशतो गोस्तुभ इति यथोक्तमेवान्तरमिति, हरिषेणो दशमचक्रवर्ती देशोनानि सप्तनवति वर्षशतानि गृहमधुषितस्त्रीणि चाधिकानि प्रव्रज्यां पालितवान् दशवर्षसहस्रत्वात्तदायुष्कस्येति ॥ ९७ ॥

नंदणवणस्स णं उवरिल्लाओ चरमंताओ पंडुयवणस्स हेट्ठिल्ले चरमंते एस णं अट्टाणउइ जोयणसहस्साईं अवाहाए अंतरे प०, मंदरस्स णं पव्वयस्स पच्चच्छिमिल्लाओ चरमंताओ गोथुभस्स आवासपव्वयस्स पुरच्छिमिल्ले चरमंते एस णं अट्टाणउइ जोयणसहस्साईं अवाहाए अंतरे प०, एवं चउदिसिंपि, दाहिणभरहस्स णं धणुण्णिट्ठे अट्टाणउइ जोयणसयाईं किंचूणाईं आयामेणं प०, उत्तराओ कट्ठाओ सूरिये पढमं छम्मासं अयमाणे एगूणपन्नासतिमे मण्डलगते अट्टाणउइ एकसट्ठिभगे मुहुत्तस्स दिवसखेत्तस्स निवुड्ढेत्ता रयणिखेत्तस्स अभिनिवुड्ढित्ता णं सूरिए चारं चरइ, दक्खिणाओ णं कट्ठाओ सूरिए दोच्चं छम्मासं अयमाणे एगूणपन्नासइमे मंडलगते अट्टाणउइ एकसट्ठिभाए मुहुत्तस्स रयणिल्लित्तस्स निवुड्ढेत्ता दिवसखेत्तस्स अभिनिवुड्ढेत्ता णं सूरिए चार चरइ, रेवइपढमजेट्ठापज्जवसाणाणं एगूणवीसाए नक्खत्ताणं अट्टाणउइ ताराओ तारगेणं प० ॥ सूत्रं ९८ ॥

अथाष्टनवतिस्नानकं किञ्चिदभिधीयते—‘नवदशवर्षे’त्यादि, मासार्थोऽयं—नवदशवर्षं मेरोः पञ्चयोजनशततोऽन्विष्टप्रथममेखलामावि-
 पञ्चयोजनशतोऽन्विष्ट तद्गतपञ्चयोजनशततोऽन्विष्टकृटाष्टकस्य तद्ब्रह्मणेन ग्राहणात् तथा पण्डकयनं च मेरुस्त्रिखरव्यवस्थितं अतो नवन-
 वत्या मेरोरुपैस्त्वस्य आये सहस्रे अपकृष्टे यथोक्तमन्तरं भवतीति । गोस्तुमद्यत्रमाचार्यः पूर्ववक्त्वरं गोस्तुमविष्कम्भसहस्रे स्थिते
 यथोक्तमन्तरं भवतीति । ‘वियददस्स ण’मित्यादि यः केषुचित्युस्तकेषु दृश्यते सोऽपपाठाः, सम्यक्पाठमायं—‘दाहिजमरहदस्स णं
 यशुपिठे अट्ठाफउं जोयणसयाद किंजुलां आयामेणं पण्णचे’ इति, यतोऽन्यत्रोक्तं—‘नव वेव सहस्साइ छावट्ठाइं सयाइ सच्च मवे ।
 सविसेस कला चेगा दाहिजमरेइ धशुप्पिठ ॥ १ ॥ (९६०७-१६) ति वेताब्बधलुःशुल्ल त्वेवहुक्तमन्यत्र—“दस वेव सहस्साइं सचेव
 सया इवति तेयाला । धशुप्पिठ धेयदहे कला य पण्णारस इवति ॥ १ ॥ (१०७४३-१५) ‘उत्तराजो ण’मित्यादि, माचार्यः पूर्वोक्तमावना-
 नुसारेणावसेया, नवरमिह ‘एकतालीसमे’ इति केषुचित्युस्तकेषु दृश्यते सोऽपपाठाः, ‘एगुणपणासइमे’पि एकोनपञ्चाशतो द्विगुणत्वे
 अष्टनवतिर्भवति, इयगुणं च प्रसिमम्भलं गृह्यैक्यादिमागद्वयद्वेदिनस्य रात्रेर्वेति । ‘रेवइ’त्यादि, रेवतिः प्रथमा येषां तानि रेवति
 प्रथमानि तथा ज्येष्ठा पर्यवसाने येषां तानि ज्येष्ठापर्यवसानानि तानि च तानि चेति कर्मधारयः तेषामेकोनविंशतेर्नक्षत्राणामष्टन
 वतिस्नासास्त्रापरिमाणेन प्रशस्ताः, तथाहि—रेवतिनक्षत्रं द्वात्रिंशत्वारं ३२ अश्विनी त्रितारं ३५ मरषी (त्रितारं) ३८ कृत्तिक् पदत्तारं
 ४४ रोहिणी पञ्चतारं मृगशिरस्तारं ५२ आर्द्रा एकवार ५३ पुनर्वसुः पञ्चतारं ५८ पुष्यस्तार ६१ अश्लेषा पदत्तारं ६७ मघा सप्ततारं
 ७४ पूर्वाषाढानुनी द्वितार ७६ उत्तराषाढानुनी द्वितार ७८ इस्त पञ्चतार ८३ चित्रा एकवार ८४ स्वातिरेसतारं ८५ विशाखा पञ्चतारं ९०
 ज्येष्ठा चतुस्तार ९४ ज्येष्ठा त्रितारमित्येवं ९७ सर्वताराभीकने यथोक्तं तासाग्रमेकोनं प्राधान्तराभिप्रायेण भवति, अधिकृतप्रन्याभि-

प्रायेण त्वेषामेकतरस्य एकतराधिकत्वं सम्भाव्यते ततो यथोक्ता तत्संख्या भवतीति ॥ ९८ ॥

मंदरे णं पञ्चए णवणउइ जोयणसहस्साइं उड्डं उच्चतेणं प०, नंदणवणस्स णं पुरच्छिमिल्लाओ चरमंताओ पच्चच्छिमिल्ले चरमंते एस णं नवनउइ जोयणसयाइं अवाहाए अंतरे प०, एवं दक्खिणिक्काओ चरमंताओ उत्तरिल्ले चरमंते एस णं णवणउइ जोयणसयाइं अवाहाए अंतरे प०, उत्तरे पढमे सूवरियमंडले नवनउइ-जोयणसहस्साइं साइरेगाइं आयामविवखंभेणं प०, दोच्चे सूवरियमंडले नवनउइ जोयणसहस्साइं साहियाइं आयामविवखंभेणं प०, तइए सूवरियमंडले नवनउइ जोयणसहस्साइं साहियाइं आयामविवखंभेणं प०, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए अंजणस्स कंडस्स हेट्ठिल्लाओ चरमंताओ वाणमंतरभोमेल्लविहाराणं उवरिमंते एस णं नवनउइ जोयणसयाइं अवाहाए अंतरे प० ॥ सूत्रं ९९ ॥

अथ नवनवतिस्थानके किमपि लिख्यते—‘नंदणवणे’त्यादि, अस्य भावार्थः—‘मेरुविष्कम्भो मूले दश सहस्राणि, नन्दनवनस्थाने तु नवनवतिर्योजनशतानि चतुःपञ्चाशच्च योजनानि षट् योजनैकादशभागा बाह्यो गिरिविष्कम्भो नन्दनवनाभ्यन्तरस्तु मेरुविष्कम्भ एकोननवतिः शतानि चतुःपञ्चाशदधिकानि षट् चैकादशभागास्तथा पञ्च शतानि नन्दनवनविष्कम्भः, तदेवमभ्यन्तरगिरिविष्कम्भो द्विगुणनन्दनवनविष्कम्भश्च मिलितो यथोक्तमन्तरं प्रायो भवति, ‘पढमसूरियमंडले’त्ति, इह जम्बूद्वीपप्रमाणस्याशीत्युत्तरशते द्विगुणिते अपहृते यो राशिः स प्रथममण्डलस्यायामविष्कम्भः, स च नवनवतिः सहस्राणि षट् च शतानि चत्वारिंशदधिकानि, द्वितीयं तु नवनवतिः सहस्राणि षट् शतानि पञ्चचत्वारिंशच्च योजनानि योजनस्य च पञ्चत्रिंशदेकषष्टिभागाः, कथं ?, मण्डलस्य चान्तरं द्वे द्वे

योचने, मयविमानविष्कम्भभाटचत्वारिंशदक्षपटिभागा' एतद्वृष्टिगुणित पञ्च योजनानि पञ्चत्रिंशदक्षपटिभागाधेति ज्ञातमेतच्च पूर्व-
मण्डलविष्कम्भे विप्त ज्ञातमुक्तप्रमाणमिति, तृतीयमण्डलविष्कम्भोऽप्येवमेवावसेयः, स च नवनवतिः सहस्राणि पद् स्रतानि एक-
पञ्चाशत् योजनानि नवैकपटिभागाधेति । 'इमीसे ण'मित्यादि, भाषायाँऽय अञ्जनकाण्डं दशमं, तत्र रत्नप्रभोपरिमान्ताच्छतं स्रतानां
मनति, प्रथमकाण्डे प्रथमश्रुते च व्यन्तरनगराणि सन्तीति तस्मिन्नपसारिते नवनवतिशतान्यन्तरं श्रुत्रोक्तं भवतीति ॥ ९९ ॥

दसवसमिया ण भिक्खुपडिमा एगेण राइवियसतेण अट्टण्डोहं भिक्खुसासतेहिं अहासुत्त जाव आराहियावि
नवइ सयमिसया नवलत्ते एकसयसारे प०, सुविही पुष्कवंते ण अरहा एगं घणूसय उइइ उवत्तेणं होत्तया,
पासे णं अरहा पुरिसावाणीए एत वाससय सब्बाउय पालइत्त। सिद्धे जावप्पहीणे, एव धेरेवि अज्जसुइम्मै,
सन्ध्येयि ण दीक्खेयइइपब्बया एगमेग गाउयसय उइइ उवत्तेण प०, सन्ध्येयि ण पुक्कहिमवत्तसिहरीषासहर-
पब्बया एगमेग जोयणसय उइइ उवत्तेणं प० एगमेग गाउयसयं उवत्तेणेण प० सन्ध्येयि ण कव्वणगपब्बया
एगमेग जोयणसय उइइ उवत्तेण प० एगमेग गाउयसय उवत्तेणेण प० एगमेग जोयणसय मूले विक्खवंमेण
प० ॥ सूत्र १०० ॥

अथ श्रुत्वानेके किञ्चिलिह्यत, तत्र दश दशमानि दिनानि यस्यां सा दशदशमिका, या हि दिनानां दश दशकानि भवन्ति,
दश दशमदिनानि नत च दिनानामत उच्यते एकेन रात्रिदिवसशतेनेति, यस्यां च प्रथमे दशके प्रतिदिनमैकका मिथा द्वितीये द्वे द्वे
परं यावदशमे दश दशमेव सर्वमिथासङ्गले श्रुत्रोक्तसख्या भवत्येव इति, पार्श्वनायस्त्रिंशद्वर्षाणि कुमारत्वं सप्ततिं चानगारत्वमित्येवं

शतमायुः पालयित्वा सिद्धः, एवं 'धेरेवि अज्जसुहमे'त्ति आर्यसुधम्मो-महावीरस्य पञ्चमो गणधरः सोऽपि वर्षशतं सर्वायुः पालयित्वा सिद्धस्तथा च तस्यागारवासः पञ्चाशद्वर्षाणि छग्रस्थपर्यायो द्विचत्वारिंशत्केवलपर्यायोऽष्टौ, भवति चैतद्राशित्रयमिलने वर्षशतमिति । वैतालयादिपूच्चत्वचतुर्थांशः उद्वेधः, कञ्चनका उत्तरकुरुषु देवकुरुषु क्रमव्यवस्थितानां पञ्चानां महाहृदानामुभयतो दश दश व्यवस्थितास्ते च जम्बूद्वीपे शतद्वयसंख्याः समवसेया इति ॥ १०० ॥

चंदप्पमे णं अरहा दिवड्ढं धणुसयं उड्ढं उच्चत्तेणं होत्था, आरणे कप्पे दिवड्ढं विमाणावाससयं प०, एवं अञ्चुएवि १५० सूत्रं १०१ ॥ सुपासे णं अरहा दो धणुसया उड्ढं उच्चत्तेणं होत्था सन्वेवि णं महाहिमवंतरूपीवासहरपन्वया दो दो जोयणसयाइं उड्ढं उच्चत्तेणं प० दो दो गाउयसयाइं उन्वेहेण प०, जम्बुद्वीपे णं दीवे दो कंचणपन्वयसया प० ॥ २०० सूत्रं १०२ ॥

अथैकोत्तरस्थानवृद्ध्या सूत्ररचनां परित्यज्य पञ्चाशच्छतादिवृद्ध्या तां कुर्वन्नाह-'चंदप्पहे'त्यादि, सुगमं सर्वमाद्वादशाङ्गगणि-पिटकसूत्रात् ॥ २०० ॥

पउमप्पमे णं अरहा अड्ढाइज्जाइं धणुसयाइं उड्ढं उच्चत्तेणं होत्था, असुरकुमारणं देवाणं पासायवडिसगा अड्ढाइज्जाइं जोयणसयाइं उड्ढं उच्चत्तेणं प० ॥ २५० सूत्रं ॥ १०३ ॥

नवरं 'पासायवडिसय'त्ति अवतंसकाः-शेखरकाः कर्णपूराणि वा अवतंसका इव अवतंसका प्रधाना इत्यर्थः प्रासादाश्च ते अवतंसकाः प्रासादानां वा मध्ये अवतंसकाः प्रासादावतंसकाः ॥ २५० ॥

सुमई ण अरहा तिणिण घणुसयाइ उइइ उच्चतेण होत्था, अरिद्धनेमी ण अरहा तिणिण वाससयाइ कुमार-
वासमग्गे वसिस्ता सुवे भविता पब्बइए, वेमाणियाण देवाण विमाणयागारा तिणिण तिणिण जोयणसयाइ
उइइ उच्चतेण प०, समणस्स भगवओ महावीरस्स तिस्सि सयाणि बोइसपुब्बीण होत्था, पच्चघणुसइएत्स
ण अंतिमसारीरियस्स सिद्धिगयस्स सातिरगाणि तिणिण घणुसयाणि जीवप्पवेसोगाइणा प० ॥ ३०० ॥
सूत्र ॥ १०४ ॥ पासस्स ण अरइओ पुरिसावाणीयस्स अटुट्टसयाइ बोइसपुब्बीण सपया होत्था, अभिनवणे
ण अरहा अटुट्टाइ घणुसयाइ उइइ उच्चतेण होत्था ॥ ३५० ॥ सूत्र १०५ ॥

तथा 'पच्चघणुसइयस्स ण'मित्यादि, पच्चघणुसइयमाजस्य 'अंतिमसारीरियस्स'पि चरमशरीरस्य सिद्धिगतस्य सातिरेकाणि
त्रीणि श्रुतानि श्रुतानि त्रनुपां त्रीवप्रवेक्षावगाहना प्रज्ञा, यतोऽसौ शैलेदीकरणसमये शरीररन्ध्रपूरणेन देहत्रिभाग विमुच्य घनप्रवेक्षो भूत्वा
देहत्रिभागद्रयावगाहनः सिद्धिमुपगच्छति सातिरेकत्वं चैव 'विमि सया वेचीसा घणुचिमागो य होइ बोदब्बो । एता खलु सिद्धाण
उक्कोसोगाइणा मयिपा ॥ १ ॥' पि [त्रीणि श्रुतानि त्रयस्त्रिंशद् घनयि त्रिभागव भवति बोदब्ब । एषा खलु सिद्धानामुत्कृष्टाव
गाहना भविता ॥ १ ॥] ॥ ३०० ॥ ३५० ॥

समवे ण अरहा वत्तारि घणुसयाइ उइइ उच्चतेण होत्था, सव्वेवि ण गिसड्ढनीलवत्ता दासद्धरपब्बया
वत्तारि वत्तारि जोयणसयाइ उइइ उच्चतेण वत्तारि वत्तारि गाउयसयाइ उब्बेइए प०, सव्वेवि ण वक्खार-
पब्बया गिसड्ढनीलवत्तादासद्धरपब्बयए ण वत्तारि वत्तारि जोयणसयाइ उइइ उच्चतेण वत्तारि वत्तारि

गाउयसयाइं उब्बेहेणं प०, आणययाणएसु दोसु कप्पेसु चत्तारि विमाणसया प०, समणस्स णं भगवओ महावीरस्स चत्तारि सया वार्हणं सदेवमणुयासुरंमि लोगंमि वाए अपराजियाणं उक्कोसिया वाइसंपया होत्था ॥ ४०० ॥ सूत्रं १०६ ॥

‘सन्वेऽवि णं वक्खारपव्वए’त्यादि, वक्षस्कारपर्वता एकक्षेत्रप्रतिबद्धा विंशतिस्ते च वर्षधराः ते च चतुःचतुःशतोच्चाः ॥

अजिते णं अरहा अद्धपंचमाइं धणुसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, सगरे णं राया चाउरंतचक्खट्ठी अद्धपंचमाइं धणुसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था ॥ ४५० ॥ सूत्रं १०७ ॥ सन्वेवि णं वक्खारपव्वय सीआसीओआओ महानइओ मंदरपव्वयंतेणं पंच पंच जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं पंच पंच गाउयसयाइं उब्बेहेणं प०, सन्वेवि णं वासहरकूडा पंच पंच जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था मूले पंच पंच जोयणसयाइं विक्खंभेणं प०, उसभे णं अरहा कोसलिए पंच धणुसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, भरहे णं रायाचाउरंतचक्खट्ठी पंचधणुसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं होत्था, सोमणसंगंधादणविज्जुप्पभमालवंताणं वक्खारपव्वयाण मंदरपव्वयंतेणं पंच २ जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं पंच पंच गाउयसयाइं उब्बेहेणं प०, सन्वेवि णं वक्खारपव्वयकूडा हरिहरिस्सहकूडवज्जा पंच पंच जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं मूले-पंच पंच जोयणसयाइं आयामविक्खंभेणं प०, सन्वेवि णं नंदणकूडा बलकूडवज्जा पंच पंच जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं मूले-पंच पंच जोयणसयाइं आयाममविक्खंभेणं प०, सोहम्मसीसाणेसु कप्पेसु विमाणा पंच २ जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं प० ॥ ५०० ॥ सूत्रं १०८ ॥

सम्येविण वन्यारेत्यादि क्षीतादिनवीमत्यासचौ मेरुप्रत्यासचौ च पञ्चशतोषा इति, तथा 'सन्वेदि षं वासे'त्यादि, तत्र वर्षपर
 कृतानि नवद्वयमक्षीत्यधिक, कथं?, 'लङ्गहिमव हिमवं निसहे एकारस अट्ट नव य कृडाइ । नीलाइसु तिसु नवगं अहेकारस जहासख
 ॥१॥ [मुछहिमवति हिमवती निषे एकादशाष्टौ नव च कृतानि हिमवती नीलादिषु त्रिषु नवकमष्टैकादश च यथासंख्यम् ॥१॥]
 एतेषां च पञ्चगुणत्वाद्, यवस्कारकृतानि त्वक्षीत्यधिकषट् 'क्षतीसल्यानि, कथं?, 'विज्युपइमालवंते नव नव सेसेसु सप्त सचेव ।
 सोलम वन्यारेसुं चउरो चउरो य कृडाइ" ॥ १ ॥ [विपुत्रममाल्यवतोर्नव नव क्षेयेषु सप्त सचेव । षोडश वक्षस्कारेषु चत्वारि
 चत्वारि च कृतानि ॥ १ ॥] एतेषां पञ्चगुणत्वाद्, पञ्चगुणत्वं च जम्बूदीपादिमेरुपलक्षितद्वेष्टाणां पञ्चत्वाद्, सर्वाण्येतानि
 पञ्चक्षनोच्छ्रितानि, एव मानुषोपरादिष्वपि, वैताल्यकृतानि तु सक्कोषपश्योजनोच्छ्रयाणि, वर्षकृतानि तु क्षपमकुटादीन्यष्टयोजनो-
 च्छ्रितानीति, हरिकूटहरिसहकूटवर्चनं स्थिह तयोः सहस्रोच्छ्रयत्वाद्, ग्राह च—'विज्युपमहरिकूटो हरिस्तहो मालवंतवक्ष्णारे ।
 नंदगवणचलकूटो उम्बिदा ज्योणसहस्र' ॥ १ ॥ [त्वपुत्रमहरिकूटे हरिस्तहो माल्यवद्वक्षस्करः । नन्दनवने बलकूट उम्बिदा
 योजनसहस्र ॥ १ ॥] ५०० ॥ १०८ ॥

सणकुमारमार्दिदेसु कल्पेसु विमाणा छज्योणसयाइ उइवं उचत्तेण प०, बुद्धहिमवतकूटस्स उवरिह्णाओ वर-
 मताओ बुद्धहिमवतस्स यासहरपच्चयस्स समवरणिगले एस णं छ ज्योणसयाइ अयाइए अतरे प०, एव
 सिहरीकूटस्सवि, पासस्स ण अरइओ छ सया चार्इण सवेवमगुयासुरे लोए चाए अपराजिआण उक्कोसिया
 चार्इसपया होत्या, अभिषवे ण कुलगरे छ वणुसयाइ उइव उचत्तेण होत्या, वासुपुजे ण अरहा छर्दि पुरिस

सपंहिं सद्धिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए ॥ ६०० ॥ सूत्रं १०९ ॥

‘बुल्लहिमवंतकूडस्से’त्यादि, इह भावार्थो—हिमवान् योजनशतोच्छ्रितस्तत्कूडं च पञ्चशतोच्छ्रितं इति सूत्रोक्तमन्तरं भवतीति, अभिचंदे णं कुलकरे’ति अभिचन्द्रः कुलकरोऽस्यामवसर्पिण्यां सप्तानां कुलकराणां चतुर्थः, तस्योच्छ्रयः षट् धनुःशतानि पञ्चाशदधिकानि ॥ ६०० ॥

बंभलंतएसु कप्पेसु विमाणा सत्त सत्त जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं प०, समणस्स णं भगवओ महावीरस्स सत्त जिणसया होत्था, समणस्स भगवओ महावीरस्स सत्त वेउव्वियसया होत्था, अरिट्ठनेमी णं अरहा सत्त वाससयाइं देसूणाइं केवलपरियागं पाउणित्ता सिद्धे बुद्धे जावप्पहीजे, महाहिमवंतकूडस्स णं उवरिल्लाओ चरमंताओ महाहिमवंतस्स वासहरपव्वयस्स समधरणितले एस णं सत्त जोयणसयाइं अवाहाए अंतरे प०, एवं रुप्पिकूडस्सेवि ॥ ७०० सूत्रं ११० ॥

श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य सप्त जिनशतानि केवलशतानीत्यर्थः, तथा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य सप्त वैक्रियशतानि वैक्रियलब्धिमत्साधुशतानीत्यर्थः, ‘अरिट्ठे’त्यादि, ‘देसूणाइं’ति चतुःपञ्चाशतो दिनानामूनानि, तत्प्रमाणत्वात् छत्रस्थकालस्येति, ‘महाहिमवंते’त्यादौ भावार्थोऽयं—महाहिमवान् योजनशतद्वयोच्छ्रितस्तत्कूटं च पञ्चशतोच्छ्रितमिति सूत्रोक्तमन्तरं भवतीति ॥ ७०० ॥

महासुक्कसहस्सारेसु दोसु कप्पेसु विमाणा अट्ट जोयणसयाइं उड्डं उच्चत्तेणं प०, इमीसे णं रयणप्पभाए

अपादि स्थानेन्द्रोन्मत्तः । इन्द्रोन्मत्तः किं नृप गमन-विद्यायूस्यादिषु गतिप्रवृत्त्यण-टपाधपान्त्रे दरीरभमव्यपोदार्थमितस्तव
ममग्न दनार्न-मन्त्रानाम्बुद्धापोप्यान्तर्न योगयोगेन-व्याध्यायप्रवृत्तप्रवृत्तियापागु पर्या नियोजन माणाः-संयतस्य भागाः
मन्यामन्यामन्या ममिदं-देशममित्याद्याः यत्र गुन्या-मनोगुन्यादयमिदं तथा त्रय्या च-यमनिरुपवि-वक्षादिको मक्त
च-अनुनादिपान्, च-उन्मोदध्वनि इन्द्र, तथा इन्द्रोन्मत्तः श्रुतानां तथाविधमग्न श्रुतानां च प्रवृत्तिं अग्न्यादिप्रवृत्तिः, तथा प्रवृत्तिं मूलगुणा नियमाः-उत्तर
द्रव्यार्थानामुन्मत्तमिति श्रुतं, तथा इन्द्रोन्मत्तः श्रुतानां तथाविधमग्न श्रुतानां च प्रवृत्तिं अग्न्यादिप्रवृत्तिः, तथा प्रवृत्तिं मूलगुणा नियमाः-उत्तर
गुणास्तत्पदुन्मत्तं श्रुतमिति श्रुतं, तथा इन्द्रोन्मत्तः श्रुतानां तथाविधमग्न श्रुतानां च प्रवृत्तिं अग्न्यादिप्रवृत्तिः, तथा प्रवृत्तिं मूलगुणा नियमाः-उत्तर
इन्द्रोन्मत्तमग्न श्रुतमिति श्रुतं, तथा इन्द्रोन्मत्तः श्रुतानां तथाविधमग्न श्रुतानां च प्रवृत्तिं अग्न्यादिप्रवृत्तिः, तथा प्रवृत्तिं मूलगुणा नियमाः-उत्तर
अन्यतरस्य गतावस्थामिदं तन्मत्तं तन्मत्तान्यवस्थापनायमेवयमग्नमिति । 'सि ममासजो' इत्यादि- सः आचारो
यमधिकृत्य प्र-पुस्तार इति मग्ना प्रवृत्तिं 'सुमासजः' मद्येपनः पञ्चविधः प्रवृत्तिः, तद्यथा-ज्ञानाचार इत्यादि- तत्र ज्ञानाचार-
भुतज्ञानविषय-काकाप्यपनविनयाप्ययनादिरूपो व्यवहारोऽप्या 'दर्शनाचार' सम्प्रवृत्तिः तत्र ज्ञानाचार-
'भारिवाचार' चारित्रिणां ममिदयादिपालात्मको व्यवहार इन्द्रोन्मत्तः श्रुतानां तथाविधमग्न श्रुतानां च प्रवृत्तिं अग्न्यादिप्रवृत्तिः, तथा प्रवृत्तिं मूलगुणा नियमाः-उत्तर
वीरस्यागोपनमिति, 'आपार'मि आचारप्रत्यस्य ममिदयलङ्कार परिषा' सख्येया आद्यन्तोपलब्धेर्ना-नन्ता मवन्तीत्यर्थः, काः ?-
पाचन-श्रुताप्रदानलक्षणाः, अत्रसर्पिण्युत्पत्तिर्वाक्यं या प्रतीत्य, 'परीते'ति संख्येयान्यनुयोगादराशि-उपक्रमादीनि, अस्पृयना
नामेव संमस्यत्वात् प्रभापुष्पवनगोचरत्वाच्च 'सखे'वाजो परिवर्णीजो'ति द्रव्यार्थे पदार्थानुपगमा मत्तान्तरापीत्यर्थः, प्रविपापनि

रयणप्पभाए बहुसमरमणिज्जाओ भूणिभागाओ नवहिं जोयणसएहिं सव्ववरिमे ताराख्वे चार चरइ, निस-
 ड्हस्स णं वासहरपव्वयस्स उवरिह्छाओ सिहरतलाओ इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए पढमस्स कंडस्स
 बहुमज्झदेसभाए एस णं नव जोयणसयाइं अवाहाए अंतरे प० एवं नीलवंतस्सुवि ॥ ९०० ॥ सूत्रं ११२ ॥
 निसहकूडस्स णमित्यादि, इहायं भावः-निषधकूटं पञ्चगतोच्छ्रितं निषधश्च चतुःशतोच्छ्रित इति यथोक्तमन्तरं
 भवतीति ॥ ९०० ॥

सव्वेवि णं गेवेल्लविमाणे दस दस जोयणसयाइं उड्हं उच्चत्तेणं प०, सव्वेवि णं जमगपव्वया दस दस
 जोयणसयाइं उड्हं उच्चत्तेणं प० दस दस गाउयसयाइं उव्वेहेणं प० मूले दस दस जोयणसयाइं आयाम-
 विक्खंभेणं प०, एवं चित्तविचित्तकूडावि भाणियव्वा, सव्वेवि णं वट्टवेयड्हपव्वया दस दस
 जोयणसयाइं उड्हं उच्चत्तेणं प० दस दस गाउयसयाइं उव्वेहेणं प० मूले दस दस जोयणसयाइं विक्खंभेणं
 प०, सव्वत्थ समा पल्लगसंठाणसंठिया प०, सव्वेवि णं हरिहरिस्सहकूडा बक्खारकूडवज्जा दस दस जो-
 जोयणसयाइं उड्हं उच्चत्तेणं प, मूले दस जोयणसयाइं विक्खंभेणं, एवं बलकूडावि नंदणकूडवज्जा, अरहावि
 अरिट्ठेनेमी दस वाससयाइं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे बुद्धे जाव सव्वदुक्खप्पहीणे, पासस्स णं अरहओ दस
 सयाइं जिणाणं होत्था, पासस्स णं अरहओ दस अन्तेवासीसयाइं, कालगयाइं जाव सव्वादुक्खपहीणाइं
 पउमदहपुंडरीयव्वा य दस दस जोयणसयाइं आयामेणं प०, ॥ १००० सूत्रं ११३ ॥

अणुसरोवयाइयाणं देवाण विमाणा एकारस जोयणसयाइ उइठ उचसेण प०, पासस्स
 नं अरइओ इकारस सयाइ वेउवियाण होत्था ॥ ११०० सूत्र ११४ ॥ महापउममहा
 पुढीयदहाण दो वो जोयणसहस्साइ आयामेण प० ॥ २००० सूत्र ११५ ॥ इमीसे ण रयणप्पमाए पुढवीए
 पइरकंढस्स उवरिह्हाओ चरमताओ सोहियपलकडस्स हेट्टिल्ले चरमते एस ण तिभि जोयणसयसहस्साइ
 अवाहाण अतरे प० ॥ ३००० सूत्र ११६ ॥ तिगिच्छकेसरिदहाण चत्तारि चत्तारि जोयणसहस्साइ आयामेण
 प० ॥ ४००० सूत्र ११७ ॥ घरणिताले मवरस्स ण पळवयस्स बहुमज्जवेसमाए रुयगनामीओ चउविसि पञ्च
 २ जोयणसहस्साइ अपाहाण अतरे मवरपळव प० ॥ ५००० सूत्र ११८ ॥ सहस्सारे ण कप्पे छ विमाणा-
 वाससहस्सा प० ॥ ६००० सूत्र ११९ ॥ इमीसे ण रयणप्पमाए पुढवीए रयणस्स कंढस्स उवरिह्हाओ चरम-
 ताओ पुलगस्स कंढस्स हेट्टिल्ले चरमते एस ण सत्त जोयणसहस्साइ अवाहाए अतरे प० ॥ ७००० सूत्र १२० ॥
 इरिवासरम्मयाणं धाना अट्ठ जोयणसहस्साइ साइरेगाइ वित्तयेण प० ॥ ८००० सूत्र १२१ ॥ वाहिणइठ-
 भरहस्स णं जीवा पाईणपणीयाया दुइओ समुइ पुढा नव जोयणसहस्साइ आयामेण प० ॥ ९००० सूत्र
 १२२ ॥ मंदरे ण पळवण घरणिताले वस जोयणसहस्साइ विक्कवंमेण प० ॥ १०००० सूत्र १२३ ॥ जम्बूदीवेणं वीवे
 गग जोयणसयसहस्स आयामविक्कवंमेण प० ॥ १००००० सूत्र १२४ ॥ लवणे ण समुइ दो जोयणसयसहस्साइ
 चक्षुयान् विक्कवंमेण प० ॥ २००००० सूत्र १२५ ॥ पासस्स ण अरइओ तिभि सयसाहस्सीओ सत्ताबीस

सहस्साइ उक्तासिया सावया स. हात्था ॥ २००००० सूत्र १२५ ॥ धायइखड ण दाव चस्तार जायणत्त
सहस्साइ चक्कवालिविक्खंभेणं प० ॥ ४००००० सूत्रं १२७ ॥ लवणस्स णं समुद्दस्स पुरच्छिमिह्ठाओ चरमंताओ
पच्चिह्ठमिल्ले चरमंते एस णं पंच जोयणसयसहस्साइ अबाहाए अंतरे प० ॥ ५००००० सूत्रं १२८ ॥ भरहे
णं राया चाउरंतचक्कवट्ठी छ पुव्वसयसहस्साइ रायमज्जे वसित्ता मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पच्च-
इए ॥ ६००००० सूत्रं १२९ ॥ जम्बूदीवस्स णं दीवस्स पुरच्छिमिह्ठाओ वेइयंताओ धायइखंडचक्कवालस्स पच्च-
च्छिमिल्ले चरमंते सत्त जोयणसयसहस्साइ अबाहाए अंतरे प० ॥ ७००००० सूत्रं १३० ॥ माहिंदे णं कप्पे अट्ट
विमाणावाससयसहस्साइ प० ८००००० ॥ सूत्रं १३१ ॥ अजियस्स णं अरहओ साइरेगाइ नव ओहिनाणि-
सहस्साइ होत्था ॥ ९००० सूत्रं १३२ ॥ पुरिस्ससीहे णं वासुदेवे दस वाससयसहस्साइ सन्वाउयं पालइत्ता
पञ्चमाए पुढवीए नेरइएसु नेरइयत्ताए उववन्ने ॥ १००००० सूत्रं १३३ समणे भगवं महावीरे तित्थगरभवग्ग-
हणाओ छट्ठे पोडिलभवग्गहणे एंग वासकोडिं सामन्नपरियागं पाउणित्ता सहस्सारे कप्पे सन्वट्टविमाणे
देवत्ताए उववन्ने ॥ १०००००० सूत्रं १३४ ॥ उसमसिरिस्स भगवओ चरिमस्स य महावीरवट्टमाणस्स
एगा सागरोवमकोडाकोडी अबाहाए अंतरे प० ॥ १००००००००००० सूत्रं १३५ ॥

‘सन्वेवि णं जग्गे’त्यादि, उत्तरकुरुप नीलवद्वर्धरस्य-उत्तरतः शीताया महानद्या उभयोः कूलयोर्द्वौ यमकाभिधानौ पर्वतौ स्तः
ते च पञ्चस्वपुत्रकुरुपु द्वयोर्द्वयोर्भावाद्दश, एवं ‘चित्तविचित्तकूडावि’ति पञ्चसु देवकुरुपु यमकवत्तत्सद्भावात् पञ्च

निग्रह्या पञ्च विभिन्नहृत् इति, सर्वेऽपि ण'मित्यादि, सत्त्वोऽपि ण'मित्यादि, 'सम्बेवि ण इरी'त्यादि, हरिहृत् विपुत्प्रमाभिधाने गजदन्ताकारवक्षस्कारपर्वते हरिसहस्रहृत् तु माल्यवद्वक्षस्कारे, तानि च पञ्चस्वपि मन्दरेषु माघात् पञ्च पञ्च भवन्ति महत्स्रोत्रिहृतानि च, 'धमहारकृद्वज्र'पि श्रेयधधस्कारकृद्वेवमुषत्वं नास्त्येतेष्वेवास्तीत्यर्थः, एव 'चलकृदावि'पि पञ्चसु मन्दरपु पञ्च नन्दनवनानि तेषु प्रत्येकैर्मन्यानां दिशि चलकृदाभिधान कृटमस्ति, ततः पञ्च, तानि सहस्रोच्छ्रितानि च, 'नन्दनहृद्वज्र'पि श्रेयाणि नन्दनवनेषु प्रत्येक पूर्वदिदिग्विदिग्व्यवस्थितानि चत्वारिंशत्सख्यानि नन्दनकृटानि वर्जयित्वा तानि माहत्स्विकानि न भवन्तीत्यर्थः । 'अरहते'स्यादि, कुमारत्वे व्रीणि वर्षशतान्यनगरत्वे सप्तत्येवं दश क्षतानि, 'पुनमहहृद्वज्र'पि पञ्चदशः श्रीवृन्निनासो हिमवद्वर्षपरपर्वतोपरिषती पुष्करीकदो लक्ष्मीदेवीनिवासः शिखरिवर्षरोपरिवर्चीति ॥ १००० ॥ तथा महापद्महापुष्करीकदो महाहिमवदुन्मिवर्षरोपरिवर्चीति ॥ १००० ॥ 'इमीम ण रप्येत्यादि, अयमिह भावार्थः-रत्नममपृथिव्याः प्रथमतः पोटश्चविभागस्य खरकाण्डाभिधानकाण्डस्य प्रथमे रत्नकाण्डं वक्षस्काण्डं नाम काण्डं द्वितीय वैदूर्यकाण्डं तृतीय लोहिताक्षकाण्डं चतुर्थं तानि च प्रत्येक साहस्रिकाणीति त्रयाणां गयीकमन्तरं भवतीति ॥ ३००० ॥ शिगिच्छेच्छ्रमरिहृदो निपघनीलवद्वर्षरोपरिस्थितौ पृथिवीर्षिदेवीनिवासाविति ॥ ४००० ॥ 'घरजितले' इत्यादि, घरजितले-घरण्यां सम भूभाग इत्यर्थः, 'रुगगनामीओ'पि 'अष्टुपयसो रुगगो तिरिय नोगम्भ मज्जयारामि । एमप्यमयो विसाण एसेव मवे अनुदिसाणं ॥ १ ॥ [अष्टग्रदशो रुक्मस्तिर्यग्ग्लोकस्य मध्यः । एष प्रमयो दिनामेव एष मवेदनुदिना ॥ १ ॥] ति, रुक्म एव नामिषकस्य तुम्भमिषेति रुक्मकुनासि एतत्पतसप्तपि विस्र पञ्च

पञ्च सहस्राणं मरुतस्य दशसहस्राण्येकमस्त्वामिदं ॥ १००० ॥ 'हरिवासे'त्यादि, इहार्थे गाथार्द्ध-हरिवासे इगवीमा तुलसी य सया कला य एका
 सप्तमिति सप्तसहस्राणि ॥ १००० ॥ 'दाहिणे'त्यादि दक्षिणो भागो भरतस्येति दक्षिणार्द्धभरतं तस्य जीवेव जीवा-ऋज्वी सीमा प्राचीनं-पूर्वतः
 य'ति ॥ ८००० ॥ 'दाहिणे'त्यादि दक्षिणो भागो भरतस्येति दक्षिणार्द्धभरतं तस्य जीवेव जीवा-ऋज्वी सीमा प्राचीनं-पूर्वतः
 प्रतीचीनं-पश्चिमतः आयता-दीर्घा प्राचीनप्रतीचीनायता 'दुहओ'ति उभयतः पूर्वापरपार्श्वयोरित्यर्थः, समुद्रं-लवणसमुद्रं स्पृष्टा-दुस-
 वती नव सहस्राण्यायामत इहोक्ता, स्थानान्तरे तु तद्विशेषोऽयं 'नव सहस्राणि सप्त शतान्यष्टचत्वारिंशदधिकानि द्वादश च कला'
 इति ॥ ९००० ॥ १०००० ॥ १००००० ॥ २००००० ॥ ३००००० ॥ ४००००० ॥ 'लवणे'त्यादि, तत्र जम्बूद्वीपस्य लक्षं
 चत्वारि च लवणस्येति पञ्च ॥ ५०००००० ॥ 'जम्बूद्वीपस्ते'त्यादि, तत्र लक्षं जम्बूद्वीपस्य द्वे लवणस्य चत्वारि धातकीखण्डस्येति
 सप्त लक्षण्यन्तरं सूत्रोक्तं भवतीति ७००००० ॥ अजितस्यार्हतः सातिरेकाणि नवावधिज्ञानिमहत्वाणि, अतिरेकश्चत्वारि शतानि, इदं
 च सहस्रस्थानकमपि लक्षस्थानकाधिकारे यदधीतं तत् सहस्रशब्दसाधर्म्याद्विचित्रत्वाद्वा मन्त्रगतेर्लक्षकदोषाद्वेति ॥ ९००००० ॥
 पुरुषसिंहः पञ्चमवासुदेवः ॥ १००००००० ॥ 'समणे'त्यादि, यतो भगवान् पोट्टिलाभिधानराजपुत्रो नभृत्र, तत्र वर्षकोटिं प्रव्रज्यां
 पालितवानित्येको भवः, ततो देवोऽभूदिति द्वितीयः ततो नन्दनाभिधानो राजमन्त्रुः छत्राग्रनगर्यां जज्ञे इति तृतीयः, तत्र वर्षलक्षणं
 सर्वदा मासक्षपणेन तपस्तप्त्वा दशमदेवलोके ण्षोत्तरवरविजयण्डरीकाभिधाने विमाने देवोऽभवदिति चतुर्थस्ततो ब्राह्मणकुण्डग्रामे
 ऋषभदत्तब्राह्मणस्य भार्याया देवानन्दाभिधानायाः कुक्षवुत्पन्न इति पञ्चमस्ततस्त्र्यशीतितमे 'दवसे क्षत्रियकुण्डग्रामे नगरे सिद्धार्थ-
 महाराजस्य त्रिशलाभिधानभार्यायाः कुक्षाविन्द्रवचनकारिणा हरिनैगेमपिनाम्ना देवेन संहृतस्तीर्थकरतया च जात इति षष्ठः, उक्तभव-

प्रदणे हि विना नान्यद्भवग्रहणं यष्टं भूयते भगवत इत्येतदेन पष्ठमवग्रहाज्जनता व्याख्यातं, यस्माच्च भवग्रहणादिद पठं तदप्येतन्मात्रं
पष्ठमेवति मुच्यूयते तीर्थक्षरमवग्रहास्याष्टे पोश्चित्तलमवग्रहाये इति ॥ १००००००० ॥ ‘उसमे’त्यादि, ‘उसमसिरिस्त’धि प्राकृतत्वेन
धीन्द्रूपम् इति धाన్ये स्यात्यनेन निर्देशः कृतः; एका सागरोपमकोटाकोटी द्वित्रित्साधिकरुनाऽप्यल्पत्वाद्रि-
श्रेयस्याविधेयोक्तैति ॥ १००००००००००००० ॥ २३५ ॥ इह य एते अनन्तर संस्थाक्रमतसम्बन्धमात्रेण सम्भदा विविधा
वस्तुविज्ञेषा उक्तास्त एवं विश्लिष्टतरसम्बन्धसम्भदा द्वादशाङ्गत्येव प्ररूप्यन्त इति द्वादशाङ्गाख्ये स्वर्ूपमभिधित्सुराह---

दुवालसगे गणिपिङ्गे प० त०-आयारे सुयगडे ठाणे समबाए विवाहपक्ष्ती नायाचम्मकहाओ उवासगदसाओ
अतगढवसाओ अनुत्तरोववाइयदसाओ पणहावागरणाइ विवागसुए विठ्ठिवाए । से किं त आयारे ! आयारे न
समपाण निगपाण आयारगोयरविणयवेणइयट्ठाणगमणथकमणपमाणजोगजुज्जणभासासमितिगुत्ती-
सेओवदिमतपाणउग्गमउप्पायणएसणाविमोहिसुद्धासुद्धगइणवयणियमतवोवइणसुप्पसत्थमाहिअइ, से
समासओ पञ्चविहे प०, त०-णाणायारे दसणायारे वरित्तायारे तवायारे विरियायारे, आयारस्स णं परित्ता
वायणा सलेखा अनुओगवारा सलेखाओ पडिबत्तीओ ससेखा वेढा सलेखा सिलोणा संसेखाओ निज्जुत्तीओ,
से ण अंगदयाए पढमे अंगे वो सुयबम्बंवा पणवीस अज्झयणा पवासीइ उहेसणकाला पवासीइ समुदेसणकाला
अट्ठारस पवसाइस्साइ पवग्गेण सलेखा अनुत्तरा अणत्ता प्रज्जवा पणित्ता तस्य अणत्ता पणित्ता

अद्वारस पदसाइस्साइ पवगेण सलेजा अकुम्भरा अणला प्रकाण पणिका सुवा अणाना भाण्णु अण्णगा म्मा

एवं गाय एवं विण्णाया एवं चरणकरणपरुवणया आधविज्जंति पण्णाविज्जंति परुवज्जंति दासज्जंति निद-
सिज्जंति उवदंसिज्जंति । सेत्तं आयारे ॥ सूत्रं १३६ ॥

‘दुवालसंगे’ इत्यादि, अथोत्तरोत्तरसंख्याक्रमसंबद्धार्थप्ररूपणमनन्तरमकारि, साम्प्रतं संख्यामात्रसंबद्धपदार्थप्ररूपणायोपक्रम्यते-
‘दुवालसंगे’ इत्यादि, तत्र श्रुतपरमपुरुषस्याङ्गानि, द्वादशाङ्गानि-आचारादीनि यस्मिन्तद्द्वादशाङ्गं, गुणानां गणोऽस्यास्तीति गणी-
आचार्यस्तस्य पिटकं-सर्वस्वभाजनं गणिपिटकं, अथवा गणिशब्दः परिच्छेदवचनः, तथा चोक्तम्-“आयारंमि अहीए
जं नाओ होइ समणधम्मो उ । तम्हा आयारधरो भण्णइ पढमं गणिट्ठाणं ॥ १ ॥ [आचारेऽधीते यत् ज्ञातो भवति श्रमणधर्मस्तु ।
तस्मादाचारधरो भण्यते प्रथमं गणिस्थानं ॥ १ ॥] परिच्छेदस्थानमित्यर्थः, ततश्च परिच्छेदसमूहो गणिपिटकं, अत्र चैवं पदघटना-
यदेतद्वणिपिटकं तत् द्वादशाङ्गं प्रज्ञप्तं, तद्यथा-आचारः सूत्रकृत् इत्यादि । ‘से किं त’मित्यादि, अथ किं तदाचारवस्तु ? यद्वा अथ कोऽयमा-
चारः?, आचर्यत इति वा आचारः साध्वाचरितो ज्ञानाद्यासेवनविधिरिति भावार्थः, एतत्प्रतिपादको ग्रन्थोऽप्याचार एवोच्यते, ‘आयारे
ण’ति अनेनाचारेण करणभूतेन श्रमणानामाचारो व्याख्यायत इति योगः, अथवा आचारेऽधिकरणभूते णमिति वाक्यालङ्कारे ‘श्रमणानां’
तपःश्रीसमालिङ्गितानां ‘निर्ग्रन्थानां’ सबाह्याभ्यन्तरग्रन्थरहितानां, आह-श्रमणा निर्ग्रन्था एव भवन्तीति विशेषणं किमर्थमिति ?,
उच्यते, शाक्यादिव्यवच्छेदार्थम्, उक्तं च-“निर्गन्थसक्तावसेरुयआजीव पंचहा समण’त्ति [निर्ग्रन्थशाक्यतापसगौरिकाजीविकाः
पञ्चधा श्रमणाः] तत्राचारो-ज्ञानाद्यनेकमेदभिन्नः गोचरो-भिक्षाग्रहणविधिलक्षणो विनयो-ज्ञानादिविनयः वैनायिकं तत्फलं कर्म-

दयादि स्वान्धयोत्सर्गोपवेदनस्य न मेदात् विरूपं गमन-विद्यारम्यमादिषु गतिष्वकस्मिन्-उपाभयान्तरे शरीरभ्रमव्यपोहार्यमितस्ततः
 सञ्चरण प्रमाणं-भक्तपानाम्यवहारोपभयादेर्मानं योगयोर्वर्न-स्वाध्यायप्रत्युपेक्षणादिव्यापारेषु प्रेराणां क्रियोजनं माणा-संप्रतस्य माणाः
 सत्यासत्यामृषारूपाः समितया-ईर्यासमिस्थायाः पञ्च गुप्तयो-भनोगुप्स्यादयस्तिष्ठः तथा श्रुत्या च-वसतिरुपवि-वस्त्रादिको भक्त
 च-अश्वनादि पान्, च-उष्णोदक्यदीति द्रव्यः, तथा उद्रमोत्पादनेष्वालक्षणानां दोषाणां विवृति -अभाव उद्रमोत्पादनेयस्याविवृतिस्त्वतः
 श्रुत्यादीनाम्यद्रमादिविवृदया द्रुदानां तथाविचक्षरयेऽनुदानां च ग्रहणं श्रुत्यादिग्रहणं, तथा व्रतानि-मूलगुणा नियमाः-उच्चर
 गुणास्तपउपधानं द्वादशविचं नृपाः, एत आचारः गोचरयेत्यादि, यावदुत्तयश्च श्रुत्यादिग्रहणं च नियमाश्च तपउपधानं चेति समाहार
 द्रव्यस्ततस्तश्च द्वादशप्रभृत्स चेति कर्मधारय, एतत्सर्वमाख्यायते-अभिधीयते, एतेषु आचारुदियदेषु यत्र कश्चिदन्यतरोपादाने
 अन्यतरस्य गतार्थस्याभिधानं तत्सर्वं तत्याधान्यस्यापनार्थमेवेत्यवसेयमिति । 'सु समासजोद् इत्यादि, सः आचारो'
 यमविच्छेदप्रत्युत्पाचार इति तस्मा प्रवर्तते 'समासतः' संक्षेपतः पञ्चविधः प्रवृत्तः, तद्यथा-ज्ञानाचार इत्यादि; तत्र ज्ञानाचार -
 श्रुतज्ञानविषयः कालाध्ययनविनयाध्ययनारिरूपो व्यवहारोऽष्टधा 'दर्शनाचार' सम्यक्संबन्ध-व्यवहारो' निश्चिन्तादिरूपोऽष्टधा
 'चारित्राचार' चारित्रिणां समित्यादिपालनारमको व्यवहारः द्वादशविधतयोविशेषानुमितिः वीर्याचारे' ज्ञानादिप्रयोक्तृषु
 वीर्यस्यागोपनमिति, 'आचार'पि आचारग्रन्थस्य यमित्यलङ्कारे परिचा' सख्येया आपुन्तोपलब्धेर्ना-नन्ता भवन्तीत्यर्थः, काः, १-
 वाचना'-यत्रायप्रदानलक्षणाः, अयसर्पिण्युत्सर्पिणीकालं वा प्रतीत्य, 'परीते'ति सख्येयान्यनुयोगद्वाराणि-उपक्रमवीनि, अभ्ययना
 नामेव संख्ययुत्वात् प्रश्नापुङ्गवप्रनगोचरत्वाच्च 'सखेज्जाओ'परिवर्चीओ'पि द्रव्याये पदार्थोऽप्युपगमा मत्तान्तराणीत्यर्थः, प्रविपायनि

(माद्यभि) ग्रहविशेषा वा 'संखेज्जा वेढ'त्ति वेष्टकाः-छन्दोविशेषाः एकार्थग्रतिबद्धवचनसङ्कलिकेत्यन्ये, 'संखेज्जा सिलो'त्ति श्लोकाः-अनुष्टुप्छन्दांसि 'संख्याताः, निर्युक्तयः' निर्युक्तानां-सूत्रेऽभिधेयतया व्यवस्थापितानामर्थानां-युक्तिः-घटना विशिष्टा योजना, निर्युक्तयुक्तिः, एतस्मिंश्च वाक्ये युक्तशब्दलोपाविद्युक्तिरित्युच्यते, एताश्च निक्षेपनिर्युक्त्याद्याः संख्येया इति । 'से ण'मित्यादि स आचारो णमित्यलङ्कारे 'अङ्गार्थतया' अङ्गलक्षणवस्तुत्वेन प्रथममङ्गं स्थापनामधिकृत्य, रचनापेक्षया तु द्वादशमङ्गं, प्रथमं पूर्वं तस्य सर्वप्रवचनात् पूर्वं क्रियमाणत्वादिति, द्वौ श्रुतस्कन्धौ-अध्ययनसमुदायलक्षणौ, पञ्चविंशतिरध्ययनानि, तद्यथा-सत्यपरिणामा १ लोगविजओ २ सीओसणिज्ज ३ संमत्तं ४ । आवंति ५ धुय ६ विमोहो ७, महापरिणो ८ वहाणसुयं ९ ॥ १ ॥' इति प्रथमः श्रुतस्कन्धः, 'पिंडेसण १ सेज्जि २ रिया ३ भासज्जाया य ४ वत्थ ५ पाएसा ६ । उग्गहणडिमा ७ सत्तसत्तिक्कया १४ भावण १५ विमुत्ती १६ ॥ २ ॥' इति-द्वितीयः श्रुतस्कन्धः, एवमेतानि निशीथवर्जानि पञ्चविंशतिरध्ययनानि, तथा पञ्चाशीतिरुद्देशनकालाः, कथं?, उच्यते, अङ्गस्य श्रुतस्कन्धस्याध्ययनस्योद्देशकस्य चैतेषां चतुर्णामप्येक एवोद्देशनकालः, एवं शस्त्रपरिज्ञादिषु पञ्चविंशतावध्ययनेषु क्रमेण सप्त १ षट् २ चतु ४ श्रुतः ४ षट् ५ पञ्च ६ अष्ट ७ सप्त ८ चतु ९ रेकादश १० त्रि ११ त्रि १२ द्वि १३ द्वि १४ द्वि १५ द्वि १६ संख्या उद्देशनकालाः षोडशस्यध्ययनेषु शेषेषु नवसु नवैवेति, इह सङ्ग्रहगाथा-'सत्त य छ चउ चउरो, छ प्रश्च अट्टेव सत्त चउरो य । एक्काश ति ति दो दो, दो दो सत्तेक्क एको य ॥ १ ॥' त्ति, एवं समुद्देशनकाला अपि भणितव्याः, अष्टादश पदसहस्राणि पदाग्रेण प्रज्ञप्तः, इह यत्रार्थोपलब्धिस्तत्पदं, ननु यदि द्वौ श्रुतस्कन्धौ पञ्चविंशतिरध्ययनान्यष्टादश पदसहस्राणि पदाग्रेण भवन्ति ततो यद्भणितं नववंभचेरमइओ अट्टारसपदसहस्रिओ वेउ"त्ति तत्कथं न विरुध्यते?, उच्यते, यत् द्वौ श्रुतस्कन्धावित्यादि तदाचारस्य प्रमाणं

भणित, यत्पुनराष्टादश पदसहस्राणि तत्राष्टादशचर्याभ्ययनात्मकस्य प्रथमश्रुतस्कन्धस्य प्रमाणं, विविधार्थबद्धानि च सूत्राणि,
 गुरुपदप्रवृत्तापामयोऽवसेय इति, संक्षेपानि अक्षराणि, वेदप्रदीनां सत्येयत्वात्, अनन्ता गमाः, इह गमाः—अर्थगमा गृह्यन्ते
 अर्थपरिच्छेदा इत्यर्थः, ते चानन्ता, एकस्मादेव सूत्राण्यदमविशिष्टानन्तधर्मात्मकवस्तुप्रतिपत्तेः, अन्ये तु व्याचक्षते—अभिधाना-
 भिप्रेयवद्गतौ गमा भवन्ति, ते चानन्ता पर्याया स्वपरमेदमिन्ता अक्षरार्थपर्याया इत्यर्थः, परिचाक्षसा आख्यायन्त इति योगः,
 ज्ञमन्तीति ग्रमा—द्वीन्द्रियादयस्ते च परिषा नानन्ता, एवं रूपत्वादेव तेषां अनन्ताः स्यावरा वनस्पतिस्त्रयसहितः, किंभूता
 एवै !—‘सामया कडा निबदा निष्पश्य’चि द्वायता द्रव्यार्थतया अविच्छेदेन प्रवृत्ते कृताः पर्यायार्थतया प्रतिसमयमन्यथात्वावासे-
 निबदाः—सूत्र एव ग्रथिता निष्काचिता—निर्मुक्तिसङ्ग्रहणिहेतुदाहरणादिभिः प्रविष्टिता चिन्तैः प्रकृता मावाः—पदार्था अन्येऽप्यजीवादयः
 ‘आयपिज्जति’सि प्राकृतवैभ्या आख्यायन्ते—सामान्यविशेषाभ्यां कथ्यन्त इत्यर्थः, प्रज्ञाप्यन्ते नामादिमेवमभिधानेन, प्ररूप्यन्ते
 नामादिस्वरूपकथनेन, यथा ‘पञ्चायाणमिधेय’मित्यादि दृश्यन्ते उपमामात्रतः ‘यथा गौर्गवयस्तथा’ इत्यादि, निदर्श्यन्ते हेतुदृष्टान्तो-
 पन्यासेन उपदर्श्यन्ते उपनयनिगमनाभ्यां सकलनयाभिप्रायतो वेति, सांप्रतमाचाराङ्गप्रवृत्त्यप्रतिपादनायाह—‘से एव’मित्यादि,
 स इत्याचाराद्ग्राहको गृह्यते, ‘एवं आय’सि अस्मिन् भावतः सम्यगधीते सत्येषमात्मा भवति, तदुक्तक्रियापरिणामाभ्यतिरेकात् स
 एव भवतीत्यर्थः, इदं च सूत्र पुस्तकेषु न दृष्टं न न्यां तु दृश्यते इतीह व्याख्यातमिति एवं क्रियासारमेव ज्ञानमिति ख्यापनार्थं क्रि-
 यापरिणाममभिधायापुना ज्ञानमधिकृत्य आह—‘एवं नाय’सि इदमधीत्य एवं ज्ञाता भवति येष्वेवोक्तमिति, ‘एवं विद्मय’सि, वि-
 विधो विविधो वा ज्ञाता विविधा एवं विज्ञाता भवति, तन्त्रान्तरीयज्ञाता भवति—तन्त्रान्तरीयज्ञातव्यः प्रधानतर इत्यर्थः, ‘एव’मित्यादि

निगमनवाक्यं, एवं-अनेन प्रकारेणाचारगोचरविनयाद्यभिधानरूपेण 'चरणकरणप्ररूपणता आख्यायत' इति चरणं-द्रतश्रमणधर्म-
संयमाधेनेकविधं करणं-पिण्डविशुद्धिसमित्याद्यनेकविधं तयोः प्ररूपणता प्ररूपणैव आख्यायते इत्यादि पूर्ववदिति, 'सेत्तं आयारे'त्ति
तदिदमाचारवस्तु अथवा सोऽयमाचारो यः पूर्वं दृष्ट इति ॥ १ ॥

से किं तं सूअगडे ? सुअगडे णं ससमाया सूइजंति परसमया सूइजंति ससमयपरसमया सूइजंति जीवा
सूइजंति अजीवा सूइजंति जीवाजीवा सूइजंति लोगो सूइजंति अलोगो सूइजंति लोगालोगो सूइजंति,
सूअगडे णं जीवाजीवपुणपावासवसंवरनिजरणबंधमोक्खावसाणा पयत्था सूइजंति, समणाणं अचिरकाल-
पव्वइयाणं कुसमयमोहमोहमोहियाणं संदेहजायसहजबुद्धिपरिणामसंसमइयाणं पावकरमलिनमइगुणवि-
सोहणत्थं असीअस्स किरियावाइयसयस्स चउरासीए अकिरियवाईणं सत्तट्ठीए अण्णाणियवाईणं बत्तीसाए
वेणइयवाईणं तिण्हं तेवट्ठीणं अण्णदिट्ठियसयाणं बूहं किच्चा ससमए ठांविज्जंति गाणदिट्ठितवयणणिस्सारं
सुट्ठु दरिसयंता विविहवित्थराणुगमपरमसब्भावगुणविसिद्धा मोक्खपहोयारगा उदारा अण्णातमंधकार-
दुग्गेसु दीवभूआ सोवाणा चेव सिद्धिसुगइगिहुत्तमस्स णिक्खोभनिप्पकंपा सुत्तत्था, सुयगडस्स णं परित्ता
वायणा संखेज्जा अणुओगदारा संखेज्जाओ पडियत्तीओ संखेज्जा वेढा संखेज्जा सिलोगा संखेज्जाओ
निज्जुत्तीओ, से णं अङ्गट्ठयाए दोच्चे अंगे दो सुयक्खंधा तेवीसं अज्झयणा तेत्तीसं उद्देसणकाला
तेत्तीसं समुद्देसणकाला छत्तीसं पदसहस्साइं पयग्गेणं प० संखेज्जा अक्खरा अणंता गमा अणंता पज्जवा

परित्ता तसा अणता थावरा सासया कटा गियद्धा गिकाइया जिणपणप्ता भावा आघविज्जति पण्णविज्जति परुयिज्जति निवसिज्जति उववसिज्जति, से एव आया एवं णाया एव विण्णयाया एव वरणकरणपरुवणया आघविज्जति पण्णविज्जति परुविज्जति निवसिज्जति उववसिज्जति, से त सूअगढे २ ॥ सूत्र १३७ ॥

‘से ङिं त मयगढे’ ‘सूच सूचार्या’ सूचनात् सूत्र सूत्रेण क्वं सूत्रकृतमिति सूत्रोच्यते, ‘सूयगढेण’ति सूत्रकृतेन सूत्रकृते वा स्वमया सूच्यन्ते, इत्यादि कण्ठ्यं, तथा सूत्रकृतेन जीवावीधपुण्यपायाधवसरनिर्जसावन्वमोक्षावसाना पदार्थाः सूच्यन्ते, तथा ‘समणाण’मित्यादि, अयं भ्रमणानां मतिगुणविशेषनार्थं स्वसमयः स्याप्यत इति वाक्यार्थः, तत्र भ्रमणानां किंभूतानां ?—अचिरका तत्रप्रवितानां, चिरकालप्रव्रजिता हि निर्मलमतयो भवन्ति, अहर्निशं छास्त्रपरिचयाद्बहुमतसपर्काधेति, पुनः किंभूतानां ?—‘कुसमयमोहमोहमद्मोहियापं’ति कुत्सितः समयः—सिद्धान्तो येषां ते कुसमयाः—इतीर्यिकास्तेषां मोहः—यदायेष्वययावबोधः कुसमयमोहस्तस्मापो मोहः—भ्रोतमनोमूढता तेन मतिमोहिता—मूढतां नीता येषां तं कुसमयमोहमतिमोहिताः, अथवा कुसमया—कुत्सि दान्तास्तेषां ओष—सधो मकरस्तु प्राकृतत्वात् तस्मापो मोह—भ्रोतमनोमूढता तेन गतिमोहिता येषां ते कुसमयौषमोहमति मोहिता’ अथवा कुसमयानां—इतीर्यिकानां मोहो मोयो वा—क्षुमफलापेक्षया निष्फलो यो मोहस्तेन मतिमोहिता येषां ते कुसमयमोह मोहमतिमोहिताः कुसमयमोषमोहमतिमोहिता वा तेषां, तथा संदेहाः—यस्तुतत्त्वं प्रति संशया कुसमयमोहमतिमोहितानामिति विनेपणमाक्षिप्यात् कुसमयेभ्य सकाशात् (ते) ज्ञाता येषां ते सन्देहाज्ञाता, तथा सहजात्—स्वभावसम्पन्नात् ‘न, कुसमयभवन-सम्पन्नावपुदिपरिणामात्—मसिस्वभावात् सम्प्रयो जातो येषां ते सहजपुदिपरिणामसंस्थिताः सन्देहाज्ञाता सहजपुदिपरिणाम

संशयिताश्च ये ते तथा तेषां श्रमणानामिति प्रक्रमः, किमत आह—‘पापकरो’ विपर्ययसंशयात्मकत्वेन कुत्सितप्रवृत्तिनिवन्धनत्वाद-
शुभकर्महेतुरत एव च मलिनः—स्वरूपाच्छादनादनिर्ममलो यो मतिगुणो—बुद्धिपर्यायस्तस्य विशेषनाय—निर्ममलत्वाधानाय पापकर-
मलिनमतिगुणविशोधनार्थं । ‘असीयस्स किरियावाइयसयस्स’ति अशीत्यधिकस्य क्रियावादिशतस्य व्यूहं कृत्वा स्वसमयः स्थाप्यत
इति योगः, एवं शेषेष्वपि पदेषु क्रिया योजनायेति, तत्र न कर्त्तारं विना क्रिया संभवतीति तामात्मसमवायिनीं वदन्ति ये—तच्छी-
लाश्च ते क्रियावादिनः, ते पुनरात्माद्यस्तित्वप्रतिपत्तिलक्षणा अमुनोपायेनाशीत्यधिकशतसंख्या विज्ञेयाः—जीवाजीवाश्रवचन्धसंवर-
निर्जराण्यपुण्यमोक्षाख्यान्नव पदार्थान् विरचय्य परिपाट्वा जीवपदार्थस्याधः स्वपरमेदावुपन्यसनीयौ, तयोरधो नित्यानित्यभेदौ,
तयोरप्यधः कालेश्वरात्मनियतिस्वभावभेदाः पञ्चन्यसनीयाः, पुनरित्थं विकल्पाः कर्त्तव्याः—अस्ति जीवः स्वतो नित्यः कालत इत्येको
विकल्पो, विकल्पार्थश्चायं—विद्यते खल्वात्मा स्वेन रूपेण नित्यश्च कालवादिनः, उक्तेनैवाभिलापेन द्वितीयो विकल्प ईश्वरकारणिकस्य,
तृतीयः आत्मवादिनश्चतुर्थो नियतिवादिनः पञ्चमः स्वभाववादिन, एवं स्वत इत्यपरित्यजता लब्धाः पञ्च विकल्पाः, परत इत्यनेनापि
पञ्च लभ्यन्ते, नित्यत्वापरित्यागेन चैते दश विकल्पाः, एवमनित्यत्वेनापि दशैव, एवं विंशतिर्जीवपदार्थेन लब्धाः, अजीवादिष्वप्यष्टा-
स्वैवमेव प्रतिपदं विंशतिर्विकल्पानामतो विंशतिर्नवगुणा शतमशीत्युत्तरं क्रियावादिनामिति, ‘चउरासीए अकिरियवाइणं’ति एतेषां च
स्वरूपं यथा नन्द्यादिषु तथा वाच्यं, नवरमेतद्याख्याने पुण्यापुण्यवर्जाः सप्त पदार्थाः स्थाप्यन्ते, तदधः स्वतः परतश्चेति पदद्वयं,
तदधः कालादीनां षष्ठी गृह्यच्छा न्यस्यते, ततश्च नास्ति जीवः स्वतः कालत इत्येको विकल्पः, एवमेते चतुरशीतिर्भवन्ति । ‘सत्तड्डीए
अन्नाणियवाइणं’ति एतेऽपि तथैव, नवरं जीवादीन्व पदार्थानुत्पत्तिदशमानुपरि व्यवस्थाप्याधः सप्त सदादयः स्थाप्याः, तद्यथा—

सप्तमसूर्यं सदसप्तमवाच्यस्य सदबाज्यत्वमसदबाज्यत्वमिति, तत्र को जानाति जीवस्य तत्त्वमित्येको विकल्पः,
प्रथमसप्तमित्यादि, तत एते सप्त नवकास्त्रिषष्टिः, उत्पत्तेस्त्वाद्या एव चत्वारो वाच्याः, इत्येव सप्तपष्टिरिति, तथा 'बचीसाए
वेणइयवार्ण'ति एते चैव-सुरनुपतिगतिरितिस्त्रिविराधमभावपितृद्वर्णा मत्सेफकायवास्मनोवानैबतुर्दः विनय कार्य इत्यभ्युपगमवन्तो
द्वात्रिंशदिति । एव चैतशां चतुर्णां वादिप्रकाराणां मीठने ग्रीष्मि त्रिषष्टिचिह्नानि अन्यदृष्टितानि भवन्त्यत उच्यते--'तिष्ठ'मित्यादि,
'बृह किच'ति प्रतिषेध कृत्वा 'क्षसमयो' जैनसिद्धान्तः स्थाप्यते, यत एव द्रव्यकृतेन विधीयते अतस्तत्त्वत्रार्थयोः स्वरूपमाह--'नाणे'
त्यादि, नाना-अनेकविधा बहुभि प्रकारैरित्यर्थः, 'दिष्टुतवपणनिस्सार'ति स्याद्वादिना पूर्वपक्षीकृतानां प्रावदिनां स्वपक्षस्थापनाय
यानि दृष्टान्तवचनानुपलक्ष्यभत्वादेतदुवचनानि च तदपेक्षया नस्सार-सारवाञ्छन्य परेषां भवमिति गम्यते, सुष्ठु-पुनरप्रतिषेध
णीयत्वेन दर्शयन्तौ-प्रकृत्यन्तौ तथाविचभासौ सत्यद्वयरूपणाधेनेकानुयोगद्वाराधितत्वेन विस्तारानुगम-अनुगमनीयानेकजीवादि
तरंगानां विस्तरप्रतिपादन विविधविस्तारानुगमः तथा परमसद्भाव-अत्यन्तसत्यता वस्तुनामैदम्पर्यमित्यर्थस्तावेव गुणौ वाच्यौ विधिष्टौ
विविधविस्तारानुगमपरमसद्भावगुणविधिष्टौ 'मोक्षपथोपारग'चि 'मोक्षपथावतारकौ, सम्यग्दर्शनादिषु प्राणिनां प्रवर्षकावित्यर्थः, 'उदारा'स्ति
उदारा' सकलसुत्रार्थोदोपरहितत्वेन निश्चिन्तगुणसहितत्वेन च, तथाऽज्ञानमेव तम-अ-वकारमात्यन्तिकान्धकारमथवा प्रकृतमज्ञान
मज्ञानतम भूदेवा चकारमज्ञानतमोऽवकारमज्ञानतमोऽवकारमज्ञानतमान्धकार वा तेन ये दुर्गा-दुरधिगमास्ते तथा तेषु तत्त्वमार्गे
चिदिति गम्यते 'दीवभूय'चि प्रकारप्रकारित्वादीपोपमौ 'सोवाणा येव'चि सोपानानीव-उभयतरोहणमार्गधिरोय इव सिद्धिसुगतिपुहो
चमस्य-सिद्धिलक्षणा सुगति' चिदिसुगतिरपवा मिदिस्य सुगतिश्च-युद्धवत्पुमानुपलक्षणा सिद्धिसुगती सकलधनं यत्पुद्गलापाहृषण-

गृहीतम् वरप्रासादस्तस्य सिद्धिसुगतिगृहोत्तमस्यारोहण इति गम्यते 'निवर्णोभनिष्पन्नं'ति निःक्षोभौ वादिना धोभयितुं - चालयितुम्
 शक्यत्वात् निष्प्रकम्पौ स्वरूपतोऽपीपद्व्यभिचारलक्षणकम्पाभावात्, कावित्याह ? - 'सूत्रार्थौ' सूत्रं चार्थश्च निर्युक्तिभाष्यसङ्ग्रहणिट्टि-
 चूर्णिपञ्जिकादिरूप इति सूत्रार्थौ, शेषं कण्ठ्यं यावत् 'सेत्तं सूत्रगडे'ति, नवरं त्रयस्त्रिंशदुद्देशनकालाः - 'चउ ४ तिय ३ चउरो ४ दो
 २ दो २ एक्कास्स चव हूति एक्कसरा । सत्तेव महज्झयणा एगसरा वीयसुयखंथे ॥ १ ॥' इत्यतो गाथातोऽवसेया इति ॥ २ ॥
 से किं तं ठाणे !, ठाणेणं ससमया ठाविज्जन्ति परसमया ठाविज्जन्ति ससमयपरसमया ठाविज्जन्ति जीवा
 ठाविज्जन्ति अजीवा ठाविज्जन्ति जीवाजीवा० लोगा० अलोगा० लोगालोगा ठाविज्जन्ति, ठाणेणं दन्वगुणखेत्त-
 कालपज्जव पयत्थाणं - 'सेला सलिला य समुहा सूरभवणविमाण आगर णदीओ । णिहिओ पुरिसज्जाया
 सरा य गोत्ता य जोइसंचाला ॥ १ ॥ एक्कविहवत्तन्वयं दुविह जाव दसविहवत्तन्वयं जीवाण पोगलान
 य लोगडाइं च णं परूवणया आधविज्जन्ति, ठाणस्स णं परित्तावायणा संखेज्जा अनुओगदारा संसेज्जाओ
 पडिवत्तीओ संसेज्जावेढा संखेज्जा सिलोगा संखेज्जाओ संगगहणीओ, से णं अंगट्ठयाए तइए अंगे एगे सुयक्खंध
 दस अज्झयणा एक्कवीसं उद्देसणकाला बावत्तरिं पयसहस्साइं पयग्गेणं प०, मंखेज्जा अक्खरा अणत्ता
 पज्जवा परित्ता तसा अणत्ता थावरा सासया कडा णिवद्धा णिकाइया जिणपणत्ता भावा आधयिज्जन्ति
 पण्णविज्जन्ति परूविज्जन्ति निर्दसिज्जन्ति उवदंसिज्जन्ति, से एवं आया एवं पाया एवं विण्णयाया एवं चरणकर-
 परूवणया आधविज्जन्ति, सेत्तं ठाणे ३ सुत्रं १३८ ॥

'से किं तं ठाणे' इत्यादि, अथ किं तत् स्थानं?, विष्टन्त्यसिन् प्रविषाणस्य जीवाद्य इति स्थान, तथा चाह—'ठाणेण'मित्यादि,
 स्थानेन स्थाने वा जीवाः स्थाप्यन्ते यथावस्थितस्वरूपप्रतिपादनायेति हृदयं, श्रेयःप्राप्तो निगवसेदमेव, नवरं ठाणेण इत्यस्य पुनरु-
 धारण सामान्येनैव पूर्वोक्तस्यैव व्यापनीयविशेषप्रतिपादनाय वाक्यान्तरमिदमिति स्थापनार्थं, तत्र 'द्वयगुणस्यैवकालपञ्च' इति प्रथमा-
 पहवचनलोपाद्द्रव्यगुणश्रेयश्चकालपर्यवाः पदार्थानां—जीवादीनां स्थानेन स्थाप्यन्ते इति प्रकृमा, तत्र द्वय इव्यार्थता यथा जीवास्ति-
 क्षयोऽन्तानि, 'द्रव्याणि गुण'—स्वभावो यथोपयोगस्वभावो जीवः क्षेत्र—यथा असम्भेयपदेष्टावगाहनोऽसौ, कालो यथा
 अनाद्यपयवसितः, पूर्ववाः—कालकृता अवस्था यथा नारकत्वादयो, 'शालत्वादयो वेति, 'सेला' इत्यादि गायाविशेष, तत्र शैला-
 हिमवदादिपर्वता स्थाप्यन्ते स्थानेनेति योगः सर्वत्र, सलिलाय गङ्गाया महानद्यः समुद्राः लवणादयः सुरा—आदित्या भवनानि—
 जसुरादीनां विमानानि चन्द्रादीनां आकाश—सुवर्णादुत्पत्तिभूमयो नद्यः—सामान्या महीकोसीप्रभृतयो निचयः—चक्रवर्तिसम्बन्धिनो
 नैसर्ग्यादयो नव 'पुरित्वाय' चि पुरुषप्रकारा उग्रतप्रजतादिमेदाः पाठान्तरेण 'पुस्तजोय' चि उपलक्ष्यत्वात् पुण्यादिनसत्राणां चन्द्रेण
 तत्र पश्चिमाग्निमोमयग्रमर्कादियोगां स्वराय—पद्मादयः सप्त, गोत्राणि च—काश्यपादीनि एकोनपञ्चाशत्, 'जोद्रसंशालय' चि
 ज्योतिष—शारकरूपसंशालनानि 'विहिं ठाणेहि ताराकवे चलेला' इत्यादिना क्षेत्रेण स्थाप्यन्ते स्थानेनेति प्रकृमाः । १ । तथा
 एकविध च तद्वक्तव्य च—तदभिधेयमित्येकविधवक्तव्य प्रथमे अध्ययने स्थाप्यत इति योग, एव द्विविधवक्तव्यक द्वितीयेऽध्ययने,
 एवं तृतीयादिषु यावद्विधविधवक्तव्यक दशमेऽध्ययने, तथा जीवानां पुद्गलानां च परूपणताऽऽध्याप्यत इति योग, तथा 'लोगद्वारा
 च नं'ति' लोकस्थायिनां च—धर्माधर्मास्तिकायादीनां परूपणता—प्रस्थापना, श्रेयमाचारसूत्रध्याक्याक्यानवदवसेय, नवरमेकविधवति-

ल्लेशनकालाः, कथं?, द्वितीयतृतीयचतुर्थेष्वध्ययनेषु चत्वारश्चत्वार उद्देशकाः पञ्चमे त्रय इत्येते पञ्चदश, शेषास्तु षट्, पण्णामध्यय-
नानां षड्दशेनकालत्वादिति 'वाचतारि पदसहस्राहं'ति अष्टादशपदमहस्रमानादाचाराद्द्विगुणत्वात् सूत्रकृतस्य ततोऽपि द्विगुणत्वात्
स्थानस्येति ॥ ३ ॥

से किं तं समवाए?, समवाएणं ससमया सूइजंति परसमया सूइजंति ससमयपरसमया सूइजंति जाव
लोगालोगा सूइजंति, समवाएणं एकाइयाणं एगट्टाणं एगुत्तरियपरिबुइहीए दुवालसंगस्स य गणिपिडगस्स
पल्लवग्गे, समणुगाइज्जइ ठाणगसयस्स बारसविहवित्थरस्स सुयणाणस्स जगजीवहिंयस्स भगवओ समसेणं
संमोयारे आहिज्जति, तत्थ य णाणाविहप्पगारा जीवाजीवा य वणिणया वित्थरेण अवरेवि अ बहुविहा, 'वि-
सेसा नरगतिरियमणुअसुरगणाणं आहारुस्सासलेसाआवाससंग्वआययप्पमाणा उववायचवणउग्गहणेवहिं-
वेयणविहाणउवओगजोगइंदियकसाय विविहा, य जीवजोणी विव्वंभुस्सेहपरिरयप्पमाणं विहिंविसेसा य
मंदरादीणं महीघराणं कुलगरतित्थगरगणहशणं सम्मत्तभरहाहिवाण चक्कीणं चेव चक्करहलहराण य वा-
साण य निगमा य समाए एए अण्णे य एवमाइ एत्थ वित्थरेणं अत्था समाहिज्जंति, समवायस्सणं परित्ता
वायणा जाव से णं अइइयाए चउत्थे अंगे एगे अज्झयणे एगे सुयव्वंवे एगे उद्देसणकाले एगे चउयाले पद-
सहस्से पदग्गेणं प० संखेज्जाणि अक्खराणि जाव चरणकरणपरूवणया आद्यविज्जंति, सेत्तं समवाए ४ ॥

सूत्रं १३९ ॥

'सि किं त'मित्यादि, अथ कोऽसौ समवायः?, ध्वनेषु प्राकृतत्वेन वकारलोपात् समाये इत्युक्तं, समवायनं समवाय' सम्यक्
 परिच्छेद इत्यर्थः, तदेतुम ग्रन्थोऽपि समवायः, तथा चाह-समवायेन समवाये वा स्वसमय ब्रूयन्ते इत्यादि कष्टम्, तथा समवा-
 येन समवाये वा 'एगाइयार्ण'ति एकद्वित्रिचतुरादीनां द्रव्यान्तानां कोटाकोट्यन्तानां वा 'एगत्वाण'ति एके च ते अर्थाभेदेत्येकार्थास्तेषां
 नैव गकोचरिका, इह प्राकृतत्वाद् इत्यस्य, परिवृद्धि'पि एगत्वाण'ति एक उत्तरो यस्यां सा एकोचरा
 समवसेय, चन्द्रस्य चान्यत्र सम्बन्धादेकोचरिका वनेकोचरिका च, तत्र ह्यत पावदेकोचरिका परतोऽनेकोचरिकाति, तथा द्वादश्या
 न्नेदं द्वादश्यात् पर्यङ्कः पत्यङ्क इत्यादिवदिति, अथवा पञ्चमा इव पञ्चमाः-अवयवास्तत्परिमाण 'समभुगाद्भजति'पि-समनुगीयते
 प्रतिपादने, पूर्वोक्तमेकार्थं मयज्जयन्नाह --'तामगसयस्त'ति त्वानकद्रवतलैकादीनां द्रव्यान्तानां संख्यात्मानानां तद्विशेषितास्मादि
 पदार्पणानामित्यर्थः, तथा द्वादशविधो विस्तरो यस्याचारादिभेदेन तत् द्वादशविधिविस्तारं तस्य ध्रुवज्ञानस्य-जिनप्रवचनस्य, किंभूतस्य?--
 जगज्जीवितस्य, 'मगसतः' ध्रुवातिशयपुङ्गवस्य 'समासेन' संक्षेपेण समाचाराः-प्रतिस्थानं प्रत्यङ्गं च विविधाभिवायकत्वलक्षणो
 मयकारे इति योगः नानाविधः प्रकाशो येषां ते नानाविधप्रकाशः तथाहि-पदेकस्मिन्प्रादिभेदेन पञ्चमपञ्चमरूपोचिताः अहं २ १ प्रकाशः पञ्चम
 साप्यस्मादिभेदेन नानाविधः, 'जीवा-नीवा य'पि जीवा अनीवास्तस्य कश्चिन्नम '१२' अहं प्रकाशः

जीवाजीवधर्मा वर्णिता इति योगः, तानेव लेशत आह—‘नरय’ त्यादि ‘नरये’त्ति निवासनिवासिनामभेदोपचाराभारकाः, ततश्च नारक-
तिर्यग्मनुजसुरगणानां सम्बन्धिन आहारादयः, तत्र आहारः—ओजआहारादिराभोगिकानाभोगिकस्वरूपोऽनेकधा उच्छ्वासोऽनुसमयादि-
कालभेदेनानेकधा लेश्या कृष्णादिका षोढा आवाससंख्या यथा नरकावासानां चतुरशीतिलक्षाणीत्यादिका आयतप्रमाणमावासानामेव
संख्यातासंख्यातयोजनायामता उपलक्षणत्वादस्य विष्कम्भबाहल्यपरिधिमानान्यप्यत्र द्रष्टव्यानि, उपपात एकसमर्थेनैतावतामेतावता
वा कालव्यवधानेनोत्पत्तिः च्यवनमेकसमर्थेनैतावतामियता वा कालव्यवधानेन मरणं, अवगाहना—शरीरप्रमाणमङ्गुलासंख्येयभागादि
अवधिः—अङ्गुलासंख्येयभागक्षेत्रविषयादि वेदना—शुभाशुभस्वभावा विधानानि—भेदा यथा सप्तविधा नारका इत्यादि उपयोगः—
आभिनिबोधिकादिद्वादशविधः योगः—पञ्चदशविधः इन्द्रियाणि—पञ्च द्रव्यादिभेदाद् विंशतिर्वा श्रोत्रादिच्छिद्राद्यपेक्षयाऽष्टौ वा
कपायाः—क्रोधादयः आहारश्चोच्छ्वासश्चेत्यादिर्द्वन्द्वस्ततः कषायशब्दात्प्रथमाबहुवचनलोपो द्रष्टव्यः तथा त्रिविधा च जीवयोनिः—
सच्चिदादिकं जीवानामुत्पत्तिस्थानं, तथा विष्कम्भोत्सेधपरिरयप्रमाणं विधिविशेषाश्च मन्दरादीनां महीधराणामिति, तत्र विष्कम्भो-
विस्तार उत्सेधः—उच्चत्वं परिरयः—परिधिः विधिविशेषा इति विधयो—भेदा यथा मन्दरा जम्बूद्वीपीयधातकीखण्डीयपौष्कराद्विक्रमेदात्-
त्रिधा तद्विशेषस्तु जम्बूद्वीपको लक्षोच्चः शेषास्तु पञ्चाशीतिसहस्रोच्छिन्ना इति, एवमन्येष्वपि भावनीयं, तथा कुलकरतीर्थकरणधराणां
तथा समस्तभरताधिपानां—चक्रिणां चैव तथा चक्रधरहलधराणां च विधिविशेषाः समाश्रीयन्त इति योगः, तथा वर्षाणां च—भरतादि
क्षेत्राणां निर्गमाः—पूर्वभ्यः उत्तरेषामाधिक्यानि ‘समाए’त्ति समवाये चतुर्थे अङ्गे वर्णिता इति प्रक्रमः, अथैतन्निगमयन्नाह—एते
चोक्ताः पदार्था अन्ये च घनतनुवातादयः पदार्थाः, एवमादय—एवंप्रकाराः अत्र समवाये विस्तरेणार्थाः समाश्रीयन्ते, अविपरीत-

मन्त्रगुणभूषिता पुण्याऽनीक्रियन्त इत्यर्थः, अथवा समस्यन्ते-कुत्ररूपणाम्याः सम्यक्प्ररूपणार्थां धिप्यन्ते, त्रेपं निगदसिद्धमानि-
गमनादिति ॥ ५ ॥

से किं न वियाहे ? वियाहेण ससमया वियाहिज्जति परसमया वियाहिज्जति ससमयपरसमया विया-
हिज्जति जीवा वियाहिज्जति अजीवा वियाहिज्जति जीवाजीवा वियाहिज्जति लोगे वियाहिज्जइ अलोप
वियाहिज्जइ लोगालेगे वियाहिज्जइ, वियाहेण नाणाविहसुरनरिररायरिसिविविहससइअपुच्छियाण जिणेणं
वित्थरेण भासियाण दब्बगुणत्वेत्तकालपच्चपवेत्तपरिणामजहच्छिट्ठियभावअणुगमनिकम्बेवणयप्पमाणसुनि-
उणोयइमयिविहप्पकारपगडपयासियाणं लोगालोगपयासियाणं संसारसमुद्धंउत्तरणसमत्याण सुरवइस
पूजियाणं मयियजणपयइययाभिनवियाण तमरयविद्वसणाण सुद्धिदीवन्मूयईहामतिबुद्धिबद्धणाण उत्ती-
ससइस्ममणूपाण वागरणाण वसणाओ सुयत्ययहुविहप्पगारा सीसइयत्या य गुणमइहया, वियाहस्स णं
परित्ता यायणा सत्वेज्जा अनुओगदारा सत्वेज्जाओ पडिबत्तीओ सत्वेज्जा वेदा सत्वेज्जा सिलोगा सत्वेज्जाओ
निज्जुत्तीओ, से ण अगट्ठयाण पच्चमे अंगे एगे सुयक्कच्चे एगे साइरेगे अज्झयणसत्ते वस उद्देसगसइत्साइ
वस समुद्देसगसइत्साइ उत्तीस वागरणसइत्साइ चउरासीई पयसइत्साइ पयगणेण पणप्ता, सत्वेज्जाइ
अप्पन्नाइ अणत्ता गमा अणना पज्जवा परित्ता तसा अणत्ता धावरा सासया कडा गिवद्धा गिकाइया
जिणपणप्ता माया आपयिज्जति पण्णविरज्जति परुविज्जति निवमिज्जति उववसिज्जति, से एव आया

से एवं णाया एवं विण्णाया एवं चरणकरणपरूवणया आघविज्जंति, सेत्तं वियाहे ५ ॥ सूत्रं १४० ॥
 'से किं तं वियाहे' इत्यादि, अथ केयं व्याख्या ?, व्याख्यायन्ते अर्था यस्यां सा व्याख्या, वियाहे इति च पुल्लिङ्गनिर्देशः प्राकृत-
 त्वात्, 'वियाहेण'ति व्याख्यया व्याख्यायां वा ससमया इत्यादीनि नव पदानि सूत्रकृतवर्णके व्याख्यातत्वादिह कण्ठ्यानि, 'वियाहे
 ण'मित्यादि, नानाविधैः सुरैः नरेन्द्रैः राजर्षिभिश्च 'विविधसंशयैः'ति विविधसंशयवद्भिः पृष्ठानि यानि तानि तथा
 तेषां नानाविधसुरनरेन्द्रराजभूषणविविधसंशयितपृष्ठानां व्याकरणानां षट्त्रिंशत्सहस्राणां दर्शनात् श्रुतार्था व्याख्यायन्त इति पूर्वोपरि
 वाक्यसंबन्धः, पुनः किंभूतानां व्याकरणानां ?—'जिने'ति भगवता महावीरेण 'वित्थरेण भासियाणं' विस्तरेण भणितानामित्यर्थः,
 पुनः किंभूतानां ?—'दब्बे'त्यादि, द्रव्यगुणक्षेत्रकालपर्यवप्रदेशपरिणामावस्थायथास्तिभावाऽनुगमनिक्षेपनयप्रमाणसुनिपुणोपक्रमैर्विविध-
 प्रकारैः प्रदर्शितो यैव्यक्तिरैस्तानि तथा तेषां, तत्र द्रव्याणि—धर्मास्तिकायादीनि गुणा—ज्ञानवर्णादयः क्षेत्रं—आकाशं कालः—
 समयादिः पर्यवाः—स्वपरभेदभिन्ना धर्माः अथवा कालकृता अवस्था नवपुराणादयः पर्यवाः प्रदेश-निरंशावयवाः परिणामाः—अवस्था-
 तोऽवस्थान्तरगमनानि यथा—येन प्रकारेणास्तिभाव अस्तित्वं-सत्ता यथाऽस्तिभावं अनुगमः—संहितादिव्याख्यानप्रकाररूपः उद्देश-
 निर्देशनिर्गमादिद्वारकलापात्मको वा निक्षेपो—नामस्थापनाद्रव्यभावैर्वस्तुनो न्यासः 'नयप्रमाणं' नया—नैगमादयः सप्त द्रव्यास्तिक-
 पर्यायास्तिकभेदात् ज्ञाननयक्रियानयभेदान्निश्चयरव्यवहारभेदाद्वा द्वौ ते एव तावेन वा प्रमाणं—वस्तुतत्त्वपरिच्छेदनं नयप्रमाणं तथा सु-
 निपुणः सुसूक्ष्मो सुनिपुणो—चा सुष्ठु निश्चितगुण उपक्रमः—आनुपूर्व्यादिः, विविधप्रकारता चैषां भेदभणनत एवोपदर्शितेति, पुनः
 किंभूतानां व्याकरणानां ?, लोकालोकौ प्रकाशितौ येषु तानि तथा तेषां, तथा 'संसारसमुद्हरुदुच्चरणसमत्थानं'ति संसारसमुद्रस्य

रंद्स-यिस्तीर्णस्य उत्तरमे-तारणे समर्थानामित्यर्थः अत एव सुरपतिसृजितानां-ग्रच्छकनिर्णायकपूजनात् सूक्तत्वेन स्थापितत्वाद्वा
 तथा 'भविष्यजणपपरिहययामिर्णदियाण'ति मध्यखनानां-मध्यप्राणिनां-प्रवा लोको मध्यखनप्रवा मध्यखनपदो वा तस्यास्तस्य वा
 इदमे-चिचैरभिनन्दितानां-अनुमोदितानामिति विग्रहः, तथा तमोरखसी-अज्ञानपातके चिर्ध्वसयति-नाशयति यस्मिन्मोरजोविष्वसं
 तव तद् दानं च तमोरजोविष्वसज्ञान तेन सुष्ठु दृष्टानि-निर्णीतानि यानि तानि तथा अत एव तानि च तानि दीपभूतानि-चेति,
 पतण्व तानि इदमितिपुद्विर्वदनानि चेति, तेषां तमोरजोविष्वसज्ञानसुदृष्टदीपभूतदेहानमितिपुद्विर्वदनानां, तत्र ईहा वितर्को मतिः-
 अवायो निश्चय इत्यर्थः बुद्धिः-औत्पत्तिरप्यादिचतुर्विधेति, अबवा तमोरजोविष्वसनानामिति पुरमेव पद पाठान्तरेण सुदृष्टदीपभूता-
 नामिति च, तथा 'छत्तीससहस्रमण्ययाण'ति अन्यूनकानि पद्विभृत् सहस्राणि येषां तानि तथा, इह मकारोज्ञ्यया पदनिपातश्च
 प्राकृतत्वादनवद्य इति, 'यागराण्य'ति व्याक्रियन्ते-ग्रभानन्तर्युत्तरतयाऽभिधीयन्ते निर्णायकेन यानि तानि व्याकरणानि तेषां दर्श-
 नात्-ग्रन्थान्नादुपनिबधनादित्यर्थः अथवा तेषां दर्शना-उपदर्शका इत्यर्थः, कर्त्याह-'सुतत्यवदुविहप्ययारे'ति भूतविषया अर्थाः भु-
 तार्था अभिलाष्यार्थविशेषा इत्यर्थः भुता वा आकृषिता विनसक्ये गणचरेण ये अर्थस्ते भुतार्था, अथवा भुतमिति सूत्रं अर्थो-निर्णु-
 स्यादय इति भुतार्थास्ते च ते बहुविधप्रकारायेति विग्रहः भुतार्थानां वा यद्वो विधा-प्रकारा इति विग्रहः, किमर्थं ते व्याख्यायन्त
 इत्याह-'त्रिप्यहितार्थाय' त्रिप्याणां हित-अनर्थप्रतिषातार्थप्राप्तिरूप तदेवार्थं प्रार्थ्यमानत्वाच्च तस्यै इति, किंमृतास्ते अत आह-
 गुणरत्ना-गुण एवार्थप्राप्त्यादिलक्षणे हस्त इव हस्तः प्रधानावयवो येषां ते तथा (गुणमहत्वा-गुणोत्सवार्था), 'धियाहन्ते' स्यादि त
 निगमनान्तं सूत्रमिदं, नवर द्युतमिहाध्ययनस्य मंत्रा, चतुरक्षीतिः पदसहस्राणि पद्यत्रेमेति सम्भाषायापेक्षया त्रिगुणताया इदानीमभ्यग

दन्यथा तद्विगुणत्वे द्वे लक्षे अष्टाशीतिः सहस्राणि च भवन्तीति ॥ ५ ॥

से किं तं पायाधम्मकहाओ १, पायाधम्मकहासु णं गायाणं णगराहं उज्जाणाहं चेइआहं वणखंडा रायाणो
५ अम्मापियरो समोसरणाहं धम्मायरिया धम्मकहाओ इहलोइयपरलोइअइड्ढीविसेसा १० भोगपरिच्चाया
पव्वज्जाओ सुयपरिग्गहातवोवहाणाहं परियागा १५ संलेहणाओ भत्तपच्चक्खाणाहं पाओवगमणाहं देव-
लोगगमणाहं सुकुलपच्चायायाहं २० पुणबोहिलाभा अंतकिरियाओ २२ य आघविज्जंति जाव नायाधम्मक-
हासु णं पव्वइयाणं विणयकरणजिणसामिसासणवरे संजमपईण्णपालणाधिइमइववसायदुब्बलाणं १ तवनि-
यमतवोवहाणरणदुद्धरभरभग्गयणिस्सहयणिसिट्ठाणं २ घोरपरीसहपराजियाणं सहपारद्धरुद्धसिद्धालयम-
ग्गनिग्गयाणं ३ विसयसुहत्तुच्छआसावसदोसमुच्छियाणं ४ विराहियचरित्तानाणदंसणजइगुणविविहप्पयार-
निस्सारसुन्नायणं ५ संसारअपारदुक्खदुग्गइभवविविहपरंपरापवंचा ६ धीराण य जियपरिसहकसायसे-
ण्णधिइधणियसंजमउच्छाहनिच्छियाणं ७ आराहियनाणदंसणचरित्तजोगनिस्सल्लसुद्धसिद्धालयमग्गमभि-
सुहाणं सुरभवणविमाणसुक्खाहं अणोवमाहं भुत्तूण चिरं च भोगभोगाणि ताणि दिव्वाणि महरिहाणि
ततो य कालक्कमच्चुयाण जह य पुणो लद्धसिद्धिमग्गाणं अंतकिरिया चलियाण य सदेवमाणुस्सधीरकरणका-
रणाणि बोधणअणुसासंणाणि गुणदोसदरिसणाणि दिट्ठते पच्चये य सोऊण लोगमुणिणो जहट्टियसासण-
म्मि जरमरणनासणकरे आराहिअसंजमा य सुरलोगपडिनियत्ता ओवेन्ति जह सासयं सिवं सव्वदुक्ख-

मोक्ष, एए अण्णे य एवमाइअत्था वित्थरेण य, नायाधम्मकहासु णं परिता वायणा सखेज्जा अणुओगवा रा जाव सखेज्जाओ सगइणीओ, से ण खंगट्ठयाए छेठ्ठे अगे वो सुअक्खधा एगूणधीस अज्जयणा, ति समा सओ दुयिइ पण्णत्ता, तंजइ-परिता य कप्पिया य, वस धम्मकहाणं घग्गा, तत्थ ण एगमेगाए धम्मकहाए पच्च पच्च अक्खाइयासयाइ एगमेगाए पच्च पच्च उवक्खाइयासयाइ एगमेगाए उवक्खाइयाए पच्च पच्च अक्खाइयउवक्खाइयासयाइ एवमेव सपुब्बावरेणं अट्ठहाओ अक्खाइयाकोहीओ भवतीति भवस्वायाओ, एगूणतीस उवसणकाला एगूणतीसं समुवसणकाला सखेज्जाइ पयसइस्साइ पयग्गेण पण्णत्ता सखेज्जा अ पत्थरा जाव वरणकरणपरुवणया आधविज्जति, सेठ्ठ नायाधम्मकहाओ ६ ॥ सूत्र १४१ ॥

सि किं त'मित्यादि, अब काला ज्ञाताधर्मकथा ?-ज्ञातानि-उदाहरणानि तत्प्रधाना धर्मकथा ज्ञाताधर्मकथा दीर्घत्वं संज्ञात्वाद् अथवा प्रथममुत्तस्क्रन्वो ज्ञातामिवायक्त्वात् ज्ञातानि द्वितीयस्तु तथैव धर्मकथाः, तत्रैव ज्ञातानि च धर्मकथाश्च ज्ञाताधर्मकथा, तत्र प्रथमं व्युत्पत्त्यर्थं द्वयकस्रो दर्शयन्नाह—'नायाधम्मकहासु णं'मित्यादि, ज्ञातानां-उदाहरणभूतानां मेघकुमारदीनां नगरादीन्याख्यायन्ते, नगरादीनि ज्ञाविज्ज्ञीतं पदानि कथ्यानि च, नवरसुधानं-अत्रपुष्पफलच्छायोपगतवृक्षोपशोभित विविधवैयोमतमानम् बहुजनो यत्र मो जनार्थं यातीति, वैतर्क्य-अन्तरायतनं, वनखण्डोज्जेकवातीयैरुपमेर्वैरुपशोभित इति, 'आधविज्जति'इह यावत्स्त्रणादन्यानि पच पदानि इदयानि यावदय सूत्रापयवो यथा 'नायाधम्म'ेत्यादि, तत्र ज्ञाताधर्मकथासु णमित्यलङ्कारे प्रवृत्तिज्ञानां, क्व ?-'विनयकरणजिनस्वामिआसनवरे कर्मविनयकरे जिननायसम्बधिनि श्रेयप्रवचनापेक्षया प्रधाने प्रवचने इत्यर्थः, पाठान्तरेण 'समपार्यं विनयकरणजिज्जिज्जसा-

सर्णामि पवरे' किंभूतानां ?-संयमप्रतिज्ञा-संयमाभ्युपगमः सैव दुराधिगम्यत्वात् कातरनरक्षोभकत्वाद्भीरत्वाच्च पातालमिव पातालं तत्र धृतमतिव्यवसाया दुर्लभा येषां ते तथा, पाठान्तरेण संयमप्रतिज्ञापालने ये धृतिमतिव्यवसायास्तेषु दुर्बला ये ते तथा तेषां, तत्र धृतिः-चित्तस्वास्थ्यं मतिः-बुद्धिर्व्यवसायः-अनुष्ठानोत्साह इति, तथा तपसि नियमः-अवश्यकरणं तपोनियमो नियन्त्रितं तपः स च तप उपधानं चानियन्त्रितं तप एव श्रुतोपचारः तपोनियमतपउपधाने ते एव रणश्च-कातरजनक्षोभकत्वात् सङ्ग्रामो 'दुद्धरभर'ति श्रमकारणत्वादुद्धरभरश्च-दुर्वहलोहादिभारस्ताभ्या भग्न इति (एव)-भग्नकाः-पराङ्मुखीभूतास्तथा 'निरसहगनिसट्ठाणं'ति निःसहानितरामशक्तास्त एव निःसहका निसृष्टाश्चनिसृष्टाङ्गा मुक्ताङ्गा ये ते तपोनियमतपउपधानरणदुर्धरभरभग्नकनिःसहकनिसृष्टाः, पाठान्तरेण निःसहकनिविष्टास्तेषां, इह च प्राकृतत्वेन ककारलोपसन्धिकरणाभ्यां भग्न इत्यादौ दीर्घत्वमवसेयं तथा घोरपरीषहैः पराजिताश्चासहाश्च-असमर्थाः सन्तः प्रारब्धाश्च-परीषहैरेव वशीकर्तुं रुद्धाश्च मोक्षमार्गगमने ये ते घोरपरीषहपराजितासहप्रारब्धरुद्धाः अत एव सिद्धालयमार्गात्-ज्ञानादेर्निर्गताः-प्रतिपतिता ये ते तथा ते च ते चेति तेषां घोरपरीषहपराजितासहप्रारब्धरुद्धसिद्धालयमार्गनिर्गतानां, पाठान्तरेण घोरपरीषहपराजितानां तथा सह-युगपदेव परीषहैर्विशिष्टगुणश्रेणिमारोहन्तः प्ररुद्धरुद्धाः-अतिरुद्धाः सिद्धालयमार्गनिर्गताश्च ये ते तथा तेषां सहप्ररुद्धसिद्धालयमार्गनिर्गतानां, तथा विषयमुखेषु तुच्छेषु स्वरूपतः आशावशदोषेण-मनोरथपारतन्त्र्यवैगुण्येन मूर्च्छिता-अध्युपपन्ना ये ते तथा तेषां विषयमुखतुच्छाशाशदोषमूर्च्छितानां पाठान्तरेण विषयमुखे यां महेच्छा कस्यांचिदवस्थायां या चावस्थान्तरे तुच्छाशा तयोर्विशः-पारतन्त्र्यं तल्लक्षणेन दोषेण मूर्च्छिता ये ते तथा तेषां विषयमुखमहेच्छातुच्छाशावशदोषमूर्च्छितानां, तथा विराधितानि चारित्रज्ञानदर्शनानि यैस्ते तथा, तथा 'यतिगुणेषु विविधप्रकारेषु मूलगुणोत्तरगुणरूपेषु निःसाराः-सारवर्जिताः

पलप्रियायगुणधान्या इत्यर्थः, तथा तैरेव यतिगुणैः शून्यकाः सर्वथा अभावादे ते तथेति, पदत्रयस्य च कर्मधारयोऽस्तेषां
 विराचितचारित्रज्ञानदर्शनयतिगुणविविधप्रकसरनि-सारशून्यकानां, किमत आह-ससारे-ससुतौ अपारदुःखा-अनन्तदुःखा
 ये दुर्गतिषु-नारकतिर्यक्कृमानुषद्वेषत्वरूपास्तु भवा भवप्रहणानि तेषां ये विविधाः परम्पराः पारम्पर्याणि तासां ये प्रपञ्चास्ते संसारा-
 पारदुर्गतिमचविविध-परम्परा-प्रपञ्चाः, आस्यायन्ते इति पूर्वैण योगः, तथा धीराणां च महासत्त्वानां, किमूतानां ?-अितं
 परीपहकपायैरेन्य यैस्ते तथा, पूर्वै-मनःशास्त्रस्य धनिकाः स्वामिनो वृत्तिधनिकाः, तथा संयमे उत्साहो-वीर्यं निश्चिता-अवश्यं
 मासी यषां (ते) संप्रमोत्साहनिश्चितास्ततः पदत्रयस्य कर्मधारयोऽस्तेषां अितपरीपहकपायैरेन्यवृत्तिधनिकस्यमोत्साहनिश्चितानां, तथा
 आरापिता दानदर्शनचारित्रयोगा यैस्ते तथा निःशून्यो-मिथ्यादर्शनादिदृश्यराहितः शुद्धम-वतीचारविमुक्तो यः सिद्धालयस्य-सिद्धेयो (ः)
 मार्गस्तस्याभिमुखा ये ते तथा ततः पदत्रयस्य कर्मधारयः अतस्तपामाराधितज्ञानदर्शनचारित्रयोगनिःशून्यशुद्धसिद्धालयमार्गाभि
 मुजानां, किमत आह-सुरमन्त्रे-देवतयोत्यादे यानि विमानसौख्यानि तानि सुरमन्त्रविमानसौख्यानि अनुपमानि ज्ञातावर्मकथास्वा-
 स्यायन्त इति प्रक्रम, इह च मन्त्रशब्देन मन्त्रपतिमन्त्रानि न व्याख्यातान्यविराचितसमग्रत्रिविधमस्तावात्, ते हि मन्त्रपतिषु
 नोत्पद्यन्त इति, तथा मुनत्वा चिरं च भोगमोगान्-मनोमृदुष्यादीन् तांस्तथाविधान् दिव्यान्-स्वर्गमवान् 'महाहीन' महतः
 आत्यन्तिकान् अर्हान्-प्रदस्ततया पूज्यानिति भावः, ततश्च-देवलोकात् कालक्रमेणान्युतानां यथा पुनर्लब्धसिद्धिमार्गाणां-मनुजराजाववाप्त-
 दानार्दानापन्तक्रिया-मोक्षो भवति तथाऽऽस्यायन्त इति प्रक्रमः, तथा चलितानां च-कथञ्चित्कर्मवद्भूतः परीपहादावधीततया संयम
 प्रतिप्रायाः प्रभटनानां सह देवैर्मानुषाः सदेवमानुषास्तेषां सम्पद्भीनि धीरकृते-धीरस्त्वोत्पादने यानि कारणानि-ज्ञातानि तानि सदेव-

मानुषधीरकरणकारणानि आख्यायन्त इति प्रक्रमः, इयमत्र भावना—यथा आर्याषाढो देवेन धीरीकृतो यथा वा मेघकुमारो भगवता
 शैलकाचार्यो वा पन्थकसाधुना धीरीकृतः एवं धीरकरणकारणानि तत्राख्यायंते, किंभूतानि तानीत्याह—‘बोधनानुशासनानि’ बोधनानि—
 मार्गभ्रष्टस्य मार्गस्थापनानि अनुशासनानि—दुःस्थस्य सुस्थतासम्पादनानि अथवा बोधनं—आमन्त्रणं तत्पूर्वकान्यनुशासनानि
 बोधनानुशासनानि, तथा गुणदोषदर्शनानि—संयमाराधनायां गुणा इतरत्र दोषा भवन्तीत्येवंदर्शनानि वाक्यान्याख्यायन्त इति योगः,
 तथा दृष्टान्तान् ज्ञातानि प्रत्ययांश्च बोधिकारणभूतानि वाक्यानि श्रुत्वा ‘लोकमुनयः’ शुकपरिव्राजकादयो ‘यथा’ येन प्रकारेण
 स्थिताः शासने जरामरणनाशनकरे जिनानां सम्बन्धिनीति भावः, तथाऽऽख्यायन्त इति योगः, तथा ‘आराहितसञ्जम’ इति एत एव
 लौकिकमुनयः संयमं वलिताश्च जिनप्रवचनं प्रपन्नाः पुनः परिपालितसंयमाश्च सुरलोकं गत्वा चैते सुरलोकप्रतिनिवृत्ता उपयान्ति यथा
 शाश्वतं—सदाभाविनं शिवं—अबाधाकं सर्वदुःखमोक्षं निर्वाणमित्यर्थः, एते चोक्तलक्षणाः अन्ये च ‘एवमादिअत्थ’ इति एवमादय आदि-
 शब्दस्य प्रकारार्थत्वादेवंप्रकारा अर्थाः—पदार्थाः, ‘वित्थरेण य’ इति विस्तरेण च शब्दाद् कचित्केचित् संक्षेपेण आख्यायन्त इति क्रिया-
 योगः ‘नायाधम्मकहासु ण’मित्यादि कण्ठ्यमानिगमनात्, नवरं ‘एकूणवीसमज्झयण’ इति प्रथमश्रुतस्कन्धे एकोनविंशतिर्द्वितीये च दशेति,
 तथा ‘दस धम्मकहाणं वग्गा’ इत्यादौ भावनेयं—इहैकोनविंशतिर्ज्ञाताध्ययनानि दार्ष्टान्तिकार्थज्ञापनलक्षणज्ञातप्रतिपादकत्वात्तानि प्रथम-
 श्रुतस्कन्धे, द्वितीये त्वर्हिसादिलक्षणधम्मस्य कथा धर्मकथा—आख्यानकानीत्युक्तं भवति, तासां च दश वर्गाः, वर्ग इति समूहः ततश्चार्थाधि-
 कारसमूहात्मकान्यध्ययनान्येव दश वर्गा द्रष्टव्याः, तत्र ज्ञातेष्वदिमानि दश यानि तानि ज्ञातान्येव, न तेष्वारख्यायिकादिसम्भवः, शेषाणि
 नव ज्ञातानि, तेषु पुनरैकस्मिन् पञ्च चत्वारिंशदधिकानि आख्यायिकाशतानि, तत्राप्येकैकस्यामाख्यायिकायां पञ्च पञ्चोपा-

रूपायिकाश्रुतानि, तत्राप्यैकस्यामुपाख्यायिकायां पञ्च पञ्चाख्यायिकोपाख्यायिकाश्रुतानि, एवमेतानि संपिण्डितानि किं संज्ञात !—
 'शग्वीस फोटिसयं लक्खा पण्णासमेव बोद्धव्वा । १२१५००००० । एवं ठिए समाणे अहिगयसुत्तस्स पत्थारो ॥ १ ॥' तदथा
 'दस धम्मकहाणं वग्गा, तस्य ण एगमेगाए धम्मकहाए पञ्च पञ्च उवक्खाइयासयाइ एगमेगाए अक्खाइयाए पञ्च पञ्च उवक्खाइया
 सयाइ एगमेगाए उवक्खाइयाए पञ्च पञ्च अक्खाइउवक्खाइयासयाइ'ति, एवमेतानि संपिण्डितानि किं संज्ञात !—'पण्णवीसं फोटिसय
 १२५०००००० एत्थ य समलक्खणाइया जम्हा । नवनाययसबद्धा अक्खाइयमाइया तेणं ॥ १ ॥ ते सोहिच्चति फुहं इमाउ
 रासीओ वेगलाण तु । पुणरुच्चवज्जियाणं पमाणमेय विणिदिहं ॥ २ ॥' श्लेषिते चैतस्मिन् सति अर्द्धचतुर्या एव कयानक्कोट्यो
 भवन्तीति, अत एवाह—'एवमेव सपुब्बावरेणं'ति भगितप्रकारेण गुणनश्लेषने कृते सतीत्युक्तं भवति 'अदुद्धाओ अक्खाइयाकोटीओ
 भवन्तीतिमक्खाओ'ति आख्यायिकाः—कयानकानि एता—एवमेतत्संख्या भवन्तीति कृत्वा आख्याता भगवता महावीरेणेति तथा
 मख्यातानि 'पदसयसइस्साणी'ति किल पञ्च लघाणि पदसप्ततिश्च सदस्राणि पदग्रेण अथवा सूत्रालापकपदाग्रेण सख्यातान्येव
 पदसदस्राणि भवन्तीत्येव सर्वत्र भाषयितव्यमिति ॥ ६ ॥

ते किं न उवासगवसाओ ?, उवासगवसासु ण उवासयाण णगराइ उज्जाणाइ येइआइ वणस्वहा रायाणो
 जम्मापियरो समोसरणाइ धम्मायरिया धम्मकहाओ इहलोइयपरलोइयइइधियेससा उवासयाण सीलब्धये-
 रमणगुणपथय्वाणपोसहोवयासपडिक्कज्जणयाओ सुयपरिग्गहा तवोवहाणा पडिमाओ उवसग्गा सलेइ-
 णाओ 'मसपथय्वाणाइ पाओवगमणाइ देवलोगगमणाइ सुकुलपथायाया प्रणो बोद्धिमा अतकिरियाओ

आघविज्जंति, उवासगदसासु णं उवासयाणं रिद्धिविसेसा परिसा वित्थरधम्मसवणाणि बोहिंलाभअभिग-
 मसम्मत्तविसुद्धया थिरत्तं मूलगुणउत्तरगुणाइयारा ठिईविसेसा य बहुविसेसा पडिमाभिगगहगहणपालणा
 उवसग्गाहियासणा णिरुवसग्गा य तवा य विचित्ता सीलव्वयगुणवेरमणपच्चखाणपोसहोववासा अपच्छि-
 ममारणीतिया य संखेहणाद्धोसणाहिं अप्पाणं जह य भावइत्ता बहूणि भत्ताणि अणसणाए य छेअइत्ता उ-
 ववणणा कप्पवरविमाणुत्तमेसु जह अणुभवन्ति सुरवरविमाणवरपोडरीएसु सोक्खाइं अणोवमाइं कमेण भुत्तू-
 ण उत्तमाइं तओ आउक्खएणं चुया समाणा जह जिणमयस्मि वोहिं लद्धूण य संजमुत्तमं तमरयोधोविप्प-
 सुक्का उव्वेति जह अक्खयं सव्वदुक्खमोक्खं, एते अन्ने य एवमाइअत्था वित्थरेण य, उवासयदसासु णं प-
 रित्ता वायणा संखेज्जा अणुओगदारा जाव संगहणीओ संखेसंखेज्जाओ, से णं अंगट्टयाए सत्तमे अंणे एगे
 सुयक्खंधे दस अज्झयणा दस उव्वेसणकाला दस समुव्वेसणकाला संखेज्जाइं पयस्यसहससाइं पयग्गेणं प०
 संखेज्जाइं अक्खराइं जाव एवं चरणकरणपरूवणया आघविज्जंति, सेत्तं उवासगदसाओ ७ ॥ सूत्रं १४२ ॥

'से किं त'मित्यादि अथ कास्ता उपासकदशाः? उपासकाः श्रावकास्तद्गतक्रियाकलापप्रतिबद्धा दशाः-दशाध्ययनोपलक्षिता उपासकदशाः,
 तथा चाह—'उपासकदसासु णं' उपासकानां नगराणि उद्यानानि चैत्यानि वनखण्डा राजानः अम्बापितरौ समवसरणानि धर्माचार्या
 धर्मकथा ऐहलौकिकपारलौकिका क्खविशेषा उपासकानां च शीलव्रतविरमणगुणप्रत्याख्यानपौषधोपवासप्रतिपादनताः, तत्र शील-
 व्रतानि-अणुव्रतानि विरमणानि-रागादिविरतयः गुणा-गुणव्रतानि प्रत्याख्यानानि-नमस्कारसहितादीनि पौषधः-अष्टम्यादिपर्वदिनं

तत्रोपवसनमाहारद्वारीसत्कारादित्यागाः पौषषोपवासाः, ततो ब्रन्दे सत्येतेषां प्रतिपादनताः-प्रतिपक्षय इति विग्रहः, ध्रुतपरिग्रहास्तप
 उपधानानि प्रतीक्षानि 'पदिमाओ'पि एकस्व तपासकप्रतिमाः क्वयोत्सर्गा वा उपसर्गा-देवादिकृतोपव्रवाः संलेखनामकपानत्रत्या
 स्थानानि, पादपोषगमनानि देवलोकगमनानि सुष्ठुप्रत्यायातिः पुनर्बोधिलामोऽन्तक्रिया चास्यायन्ते पूर्वोक्तमेवेतो विशेषत आह-
 'उवासर्गे' स्यादि, तत्र ऋद्विधेया-अनेककोटीसक्यब्रह्मादिसम्पद्विधेयाः तथा परिपदः-परिवारविधेया यया मातापितृपुत्रादिका
 अभ्यन्तरपरिपद दार्सीदासमित्रादिश्च शास्त्रपरिपदिति, विस्तरवर्मभषणानि महावीरसभिषौ, ततो बोधिलामोऽभिगमः-सम्यक्त्वस्य
 विस्तृता सिरत्व-सम्यक्त्वद्वारेव मूलशुणोषणान्-अनुव्रतादयाः अविषारास्तेषामेव-वषवन्धादिव' स्तुष्टनानि स्मितिविधेयाश्च-
 उपासकपर्यायस्य काल्मानमेवाश्च ह्रुविधेयाः प्रविमाः-अभूवमेवाः सम्यग्दर्शनादिप्रविमा' अभिग्रहग्रहणानि तेषामेव च पालनानि
 उपसर्गाधिसदनानि निरुपसर्गश्च-उपसर्गाभावमेत्यर्थः, तर्थासि च विधिप्राणि क्षीलव्रतादयोऽनन्तरोक्तरूपा अपविमा'-यथात्काल-
 माविन्य' अक्षरस्त्वमङ्गलपरिशारार्थं मरणरूपे अन्ये भवा मारणान्तिक्यः आत्मनः-ध्वरिसस्य बीजस्य च संलेखनाः तपसा रागादिखयेन
 च कृष्टीकरणानि आत्मसंलेखनाः तव'-पदत्रयस्य कर्मधारयत्वात्, 'मोसर्ण'ति शोषणाः सेवना कारणानीत्यर्थः, तामिरपविम-
 मारणान्तिकालसंलेखनाबोपणाभिरारमानं यथा च साधयित्वा बहूनि मरूकानि जनश्चनतया च-निर्मोजनतया छेदयित्वा-व्यवच्छेदयि-
 त्वा व्यवच्छेप उपपन्ना मृत्वैति गम्यते, केयुः?-कम्पवरेषु यानि विमानानि उचमानि तेषु, तथा यथानुमन्ति सुरवरविमानानि
 वरपुण्डरीकापीव वरपुण्डरीकाणि यानि तेषु कानि !-सौम्यान्यनुपमानि क्रमेण हृत्त्वोचमानि ततः आयुष्कक्षेण व्युता सन्तो
 यया जिनमते वोपि लब्धा इति शेषः लब्ध्वा च संयमोपमं-अपानं स्वयमं तमोरखबोषविप्रहृष्टा अज्ञानकर्मप्रवाहविप्रहृष्टा उपयास्ति,

यथा, अक्षयं-अपुनरावृत्तिकं सर्वदुःखमोक्षं कर्मक्षयमित्यर्थः, तथोपासकदशास्वाख्यायन्त इति प्रक्रमः, एते चान्ये चेत्यादि प्राग्वन्नवरं
'संखेज्जाइं पयसयसहस्साइं पयगेणं'ति किलेकादश लक्ष्णाणि द्विपञ्चाशच्च सहस्राणि पदानामिति ॥ ७ ॥

से किं तं अंतगडदसाओ १, अंतगडदसासु णं अंतगडाणं णगराइं उज्जाणाइं चेइयाइं वणाइं राया अम्मा-
पियरो समोसरणा धम्मायरिया धम्मकहा इहलोइयपरलोइअइड्ढिविसेसा भोगपरिच्चाया पव्वज्जाओ
सुयपरिग्गहा तवोवहाणाइं पडिमाओ बहुविहाओ खमा अज्जवं मद्दवं च सोअं च सच्चसहियं सत्तरसविहो
य संजमो उत्तमं च बंभं आकिंचणया तवो चियाओ समिइगुत्तीओ चेव तह अप्पमायजोगो सज्झायज्झा-
णेण य उत्तमाणं दोण्हं पि लक्खणाइं पत्ताण य संजमुत्तमं जियपरीसहाणं चउन्विहकम्मक्खयम्मि जह
केवलस्स लंभो परियाओ जत्तिओ य जह पालिओ मुणिहिं पायोवगओ य जो जहिं जत्तियाणि भत्ताणि
छेअइत्ता अंतगडो मुनिवरो तमरयोधविप्पमुक्को मोक्खसुहमणंतरं च पत्ता एए अन्ने य एवमाइअत्था वित्था-
रेणं परूवेइ, अंतगडदसासु णं परित्ता वायणा संखेज्जा अणुओगदारा जाव संखेज्जाओ संगहणीओ, जाव
से णं अंगट्टयाए अट्टमे अंगे एगे सुयक्खंधे दस अज्झयणा सत्त वग्गा दस उद्देसणकाला दस समुद्देसणका-
ला संखेज्जाइं पयसहस्साइं पयगेणं पणत्ता संखेज्जा अक्खरा जाव एवं चरणकरणपरूवणया आघविज्जंति,
सेत्तं अंतगडदसाओ ॥ ८ ॥ सूत्रं १४३ ॥

‘से किं तं’मित्यादि, अथ कास्ता अन्तकृद्दशाः १, तत्रान्तो-विनाशः, स च कर्मणस्तत्फलस्य वा संसारस्य कृतो यैस्ते अन्त-

कृतास्तौ च तीर्थकरादयस्तेषां दशाः—प्रथमवर्गे दशाध्ययनानीति तत्संख्यया अन्तकृतदशाः, तथा चाह—‘अतगहदसामु ण’मित्यादि
 फण्ठय, नवरं नगरादीनि षतुर्दश पदानि यष्टाक्षवर्णकाभिहितान्येव, तथा ‘पठिमाओ’पि द्वादश भिक्षुप्रतिभा मासिक्यादयो बहुविधा-
 तथा दशमा नार्दवं च श्लोचं च सत्यसहित, तत्र श्लोच-पदद्वयापारमालिन्याभावलक्षणं सप्तदशविधम् सयम उत्तम च ब्रह्म-
 मैथुनविराडिरूप ‘आर्किचणिय’पि आकिञ्चन्यं तपस्याग इति आगमोक्तं दानं समितयो गुप्तयथैव तथा अग्रमातयोग स्वाध्यायप्यान
 योश्च उत्तमयोर्द्वयोरपि लक्ष्यानि—स्वरूपाणि, तत्र स्वाध्यायस्य लक्षणं ‘सज्ज्ञाण पसत्यं ज्ञाण’मित्यादि, ध्यानलक्षणं यथा—“अतो
 मुद्रुणमिच चिवावरणमेगवत्पुंमी”त्यादि, व्याख्यायन्त इति सर्वत्र योगः, तथा प्राप्तानां च सयमोत्तमं—सर्वविरतिं जितरीयहाणां
 चतुर्विधकर्मक्षये सति—वातिकर्मक्षये सति यथा केवलस्य ज्ञानादर्लम’ पर्याय—प्रब्रन्यात्सुखो यावाच्च—यावद्वर्षादिप्रमाणो ‘यथा’
 नेन तपोविशेषाभ्यपमादिना प्रव्वरेण पालितो मुनिमिः—पादयोगगतम्—पादयोगमाभिधानमनन्तरं प्रविपन्नो यो मुनिर्यत्र मुद्रुञ्जय-
 पर्वतादौ यावन्ति च मत्कानि—भोजनानि छेदयित्वा, अनश्वनिना हि प्रतिदिनं मत्कद्रवच्छेदो भवति अन्तर्कृतो मुनिवरो जात इति
 ज्ञेयः तमोरत्नजोषविप्रमुक्तः, एवं च सर्वेऽपि क्षेत्रकालादिविशेषिता मुनयो मोक्षसुखमनुसरं च प्राप्ता व्याख्यायन्त इति क्रियायोगः, एते
 अन्ये केत्यादि प्रान्तत् नवर ‘दस अज्जयण’पि प्रथमवर्गपेक्षयैव घटन्ते, नन्यां तेष्वप्य व्याख्यातत्वात्, यथेह पठ्यते ‘सच वर्ग’
 पि तत्प्रथमवर्गादन्यवर्गपेक्षया, यतोऽत्र सर्वेऽप्यष्ट वर्गाः, नन्यामपि तथा पठितत्वात्, तद्युद्धिषिषेय ‘अष्ट वर्ग’पि अत्र वर्गः समूहः,
 स चान्तर्गतानामध्ययनानां वा, सर्वाणि चैकवर्गगतानि युगपदुपिभ्यन्ते, ततो मणित ‘अष्ट उदेसणकाला’ इत्यादि, इह च दस
 उदेसनकाला अधीयन्ते इति नास्याभिप्रायमवगच्छामः तथा संख्यातानि पदसप्तसहस्राणि पदोमेवेति, तानि च किल त्रयोविंशति

लक्षाणि चत्वारि च सहस्राणीति ॥ ८ ॥

से किं तं अणुत्तरोववाइयदसाओ !, अणुत्तरोववाइयदसासु णं अणुत्तरोववाडयाणं नगराडं उज्जाणाडं चेड-
याइं वणखंडा रायाणो अम्मापियरो समोसरणाइं धम्ममायरिया धम्मकट्ठाओ इहलोगपरलोगाडिइहविसेसा
भोगपरिच्चाया पन्वज्जाओ सुयपरिग्गहा तवोवहाणाइं परियागो पडिमाओ मंलेट्ठाओ भत्तपाणपच्चय्वा
णाइं पाओवगमणाइं अणुत्तरोववाओ सुकुलपचायाया पुणो वोहिलाभो, अंतकिरियाओ य आयचिज्जंति,
अणुत्तरोववाइयदसासु णं तित्थकरसमोसरणाइं परमंगल्लजगहियाणि जिणानिसेमा य चहुविसेमा जिणसी-
साणं चैव समणगणपवरगंधहत्थीणं थिरजसाणं परिसहसेणरिउवलपमहणाणं तवदित्तचरित्तपाणसम्मत्त
सारविविहप्पगारवित्थरपस्तथगुणसंजुयाणं अणगारमहरिसीणं अणगारगुणाण वण्णओ, उत्तमवरतवविमि
ट्ठणाणजोगजुत्ताणं जह य जगहियं भगवओ जारिसा इइहविसेसा देवामुरमाण्णमाणं परिमाणं पाडब्भवा
य जिणसमीवं जह य उवासंति जिणवरं जह य परिकट्ठंति धम्मं लोगगुरू अमरनरसुरगणाणं सोऊण य
तस्स भासियं अवसेसकम्मविसयविरत्ता नरा जहा अब्भुवेंति धम्ममुरालं संजमं तवं चावि चहुविहप्पगारं
जह बहूणि वासाणि अणुचरित्ता आराहियनाणदंसणचरित्तजोगा जिणवयणमणुगयमहियं भासित्ताजिण-
वराण हिययेणमणुणेत्ता जे य जहिं जत्तियाणि भत्ताणि छेअइत्ता लट्ठण य समाहिबुत्तमज्झाणजोगजुत्ता
उववन्ना मुणिवरोत्तमा जह अणुत्तरेसु पावंति जह अणुत्तरं तत्थ विमयसोक्खं तओ य चुआ कमेण काहिंनि

मज्झया जहा य अतकिरियं पए अस्से य एयमाइअत्था वित्थरेण, अणुत्तरोववाइयवसासु ण परिस्ता वायणा सखेज्जा अणुओगदारा सखेज्जाओ सगइणीओ, से णं अंगट्ठयाए नवमे अंगे एगे सुयवस्खे वस अज्झपणा तिसि धग्गा वस उदेसणकाला वस समुदेसणकाला संखेज्जाइ पपसयसइस्साइ पयग्गेण प०, सखेज्जाणि अक्खरारणि जाव एव वरणकरणपस्खणया आधविज्झति, सेत अणुत्तरोववाइयवसाओ ॥ ९ ॥ सूत्र १४४

‘सुं किं तं’मित्यादि, नास्मादुत्तरो विषते इत्युत्तर उपपत्तनमुपपातो अन्मेत्यर्थः अनुत्तरः—प्रधानः ससारे अन्यस्य तथाविधस्यामात्रादुपपातो येषां ते तथा त एवात्तुत्तरोपपातिकाः, तद्वक्तव्यताप्रतिषेधा दद्या—दद्यान्वयनोपलक्षिता अनुत्तरोपपातिकदशा, तथा चाह—‘अनुत्तरोववाइयवसासु णं’मित्यादि, तत्रात्तुत्तरोपपातिकानामिति—साधूनां नगरादीनि द्वाविंशतिः पदानि द्वाताचर्मक्यावर्मक्रीकानि यथा तथा [द्वेयानि], एतेषामेव च प्रपञ्च एवयच्चाह—अनुत्तरोपपातिकदशासु तीर्थेकरसमवसरणानि, किंमूतानि—परममाह्वन्यत्वेन जगद्द्वितानि परममाह्वस्यजगद्द्वितानि विनातिशेषात्—बहुविशेषा ‘देह विमलमुयव’ मित्यादयश्चतुर्विधदधिकतरा वा तथा विनश्चिप्याणां चैव—गणधरादीनां, किंभूतानामत आह—भ्रमणगणधरगन्धहस्तिनां—भ्रमणोपमानानामित्यर्थः, तथा स्थिरयन्त्रां तथा परीपहसैन्यमेव—परीपहवृन्दमेव रिपुबलं—परचक्रं सत्त्वमर्जनानां, तथा दशवट्—दावाप्रितिव दीप्तानि—उज्ज्वलानि पाट्नन्तरेण तपोदीप्तानि यानि चारित्रज्ञानसम्यक्स्थानि तैः साराः—सफलाः विविधप्रकारवित्तारा—अनेकविधप्रपञ्चाः प्रद्वस्ताश्च ये धमादयो गुणास्तैः सपुठानां, क्वचिद्वृत्तगुणध्वत्त्वानामिति पाठः, तथा अनगाराश्च ते महर्षयश्चेत्यनगारमहर्षयस्तेषामनगाराणुष्ठानां बर्णक—स्ताथा आख्यायन्त इति योगः, पुनः किंमूतानां विनश्चिप्याणां १—उत्तमाश्च ते आख्यादिभिर्बलतपसश्च ते विशिष्टज्ञानयोग-

युक्ताश्चेत्यतस्तेषामुत्तमवरतपोविशिष्टज्ञानयोगयुक्तानां, किञ्चापरं ? यथा च जगद्धितं भगवत इत्यत्र जिनस्य शासनमिति गम्यते,
 यादृशाश्च ऋद्धिविशेषा देवासुरमानुषाणां रत्नोज्ज्वललक्ष्योजनमानविमानरचनं सामानिकाद्यनेकदेवदेवीकोटिसमवायनं मणिरण्डमण्डि-
 तदण्डपटुप्रचलत्पताकिकाशतोपशोभितमहाध्वजपुरःप्रवर्त्तनं विविधातोद्यनादगगनाभोगपूर्णं चैवमादिलक्षणाः प्रतिकल्पितगन्धसिन्धुर-
 स्कन्धारोहणं चतुरङ्गसैन्यपरिवारणं छत्रचामरमहाध्वजादिमहाराजचिह्नप्रकाशनं च एवमादयश्च सम्पद्दिशेषाः समवमरणगमनप्रवृत्तानां
 वैमानिकज्योतिष्काणां भवनपतिव्यन्तराणां राजादिमनुजानां च अथवा अनुत्तरोपपातिकसाधूनां ऋद्धिविशेषा देवादिसम्बन्धिनस्तादृशा
 आख्यायन्त इति क्रियायोगः, तथा पर्यदां च 'संजयवेमाणित्थी संजइ पुब्बेण पविसिउं वीर'मित्यादिनोक्तस्वरूपाणां प्रादुर्भावाश्च-
 आगमनानि, क्व ?—'जिणसमीवं'ति जिनसमीपे यथा-येन च प्रकारेण पञ्चविधाभिगमादिना उपासते—सेवन्ते राजादयो जिनवरं
 तथाऽऽख्यायत इति योगः, यथा च परिकथयति धम्मं लोकगुरुरिति—जिनवरोऽमरनरासुरगणानां, श्रुत्वा च तम्येति—जिनवरस्य
 भाषितं अवशेषाणि क्षीणप्रायाणि कर्माणि येषां ते तथा ते च ते विषयविरक्ताश्चेति अवशेषकर्मविषयविरक्ताः, के ?—नराः, किं ?—
 यथा अभ्युपयन्ति धम्ममुदारं, किंस्वरूपमत आह—संयमं तपश्चापि, किम्भूतमित्याह—बहुविधप्रकारं, तथा यथा बहूनि वर्षाणि
 'अणुचरित्त'त्ति अनुचर्य आसेव्य संयमं तपश्चेति वर्त्तते, तत आराधितज्ञानदर्शनचारित्र्ययोगास्तथा जिणव्रणमणुगयमहियभासिय'त्ति
 जिनवचनं—आचारादि अनुगतं—सम्बद्धं नार्हवितदमित्यर्थः महितं—पूजितमधिकं वा भाषितं यैरध्यापनादिना ते तथा, पाठान्तरे
 जिनवचनमनुगत्या—अनुकूल्येन सुष्ठु भाषितं यैस्ते जिनवचनानुगतिसुभाषिताः, तथा 'जिणवराण हियएणमणुण्णेन'त्ति इति गप्पी
 द्वितीयार्थे तेन जिनवरान् हृदयेन—मनसा अनुनीय—प्राप्य ध्यात्वेति यावत्, ये च यत्र यावन्ति न भक्तानि छेदयित्वा लब्ध्वा न

ममाधिगुणनं प्यानयोगयुक्ता उपपन्ना मुनिवरोत्तमा यथा अनुष्ठानेन तथा आख्यायन्त इति प्रक्रम, तथा प्राप्नुवन्ति यथाऽनुष्ठानं
 'तत्प'ति अनुष्ठानविधानेन विषयसुख तथाऽऽख्यायन्ते इति योगः, 'ततो य'षि अनुष्ठानविधानेनप्राप्त्युक्ता' क्रमेण करिष्यन्ति संपत्ता
 यथा चान्त्रक्रियां ते तथाऽऽख्यायन्ते अनुष्ठानोपपादिकव्याख्येति प्रकृत, एते चान्ये चेत्यादि पूर्ववत्, नवर 'देस अज्जयणा तिष्ठि
 वग ति, इराध्ययनसमूहो ययो, वगे दशाध्ययनानि, वर्गाद्य युगफरेवोदिश्यते इत्यतस्तत्र एवोदिश्वनकला भवन्तीत्येवमेव च नन्वाम-
 निरीयन्त, इह तु इदमन्ते ददेत्यत्राभिप्रायो न ज्ञाप्य इति, तथा संख्यागतानि 'पदसयसहस्रा इ पयमेवं'ति किल पदचत्वारिंश-
 छप्पण्यदौ च सहस्राणि ॥ ९ ॥

ते किं न पण्हावागरणाणि १, पण्हावागरणेसु अद्दुत्तर पसिणसय अद्दुत्तर अपसिणसय अद्दुत्तर पसि-
 णापसिणसयं विज्जाइसया नागसुबेत्तं इति सदिदिक्वा सबाया आचविज्जति, पण्हावागरणवसासु ण ससंम-
 गपरममयपणययपसेअनुद्विविक्कित्यभासाभासियाणं अइसयगुणउवसमणाणप्यगारआयरियमासियाणं
 यित्तरेण वीरमइसीदिं विविद्वित्तरभासियाणं च जगदियाणं अइसयगुणउवसासुअसिमयिस्सोमआइवमासि-
 याणं विविद्वित्तरभासियाणपसिणविज्जावेवयययोगपहाणगुणप्यगासियाणं सन्भूयवुगुणप्यमाबनरग-
 यमइविग्गहयकारणं अइसयमईयकालसमययवमसमतित्थककृतमस्स ठिइकरणकारणाणं वुरहिगमवुरवगाइ
 स्स मइवसम्भन्नुमम्मअस्स अनुद्वजणविद्योइणकरस्स पवक्कणपपक्कयकारणे पण्हाणं विविद्विगुणमइत्था जि
 णवररप्पणीया आयविज्जति, पण्हावागरणेसु ण परिता वायणा सक्केत्ता अनुओगवारा जाय सत्थेत्ताओ, स-

‘गृहणीओ से नं अंगद्वयाए दसमे अंगे एगे सयक्खंधे पणयालीसं उद्देसणकाला पणयालीसं समुद्देसणकाला संखेज्जाणिं पयसयंसंहस्साणि पयग्गेणं प०, संखेज्जा अक्खरा अणंता गमा जाव चरणकरणपरूवणया आध-विज्जंति, सेत्तं पण्हावागरणाइं ॥ १० ॥ (सूत्रं १४५)

‘से किं त’मित्यादि, प्रश्नः—प्रतीतस्तन्निर्वचनं—व्याकरणं प्रश्नानां च व्याकरणानां च योगात्पञ्चव्याकरणानि तेषु ‘अट्टुत्तरं पसिणसयं’ तत्राङ्गुष्ठबाहुप्रश्नादिका मन्त्रविद्याः प्रश्ना या पुनर्विद्या मन्त्रविधिना जप्यमाना अपृष्टा एव शुभाशुभं कथयन्ति एताः अप्रश्नाः तथाङ्गुष्ठादिप्रश्नभावं तदभावं च प्रतीत्य या विद्याः शुभाशुभं कथयन्ति ताः प्रश्ना-प्रश्नाः ‘विज्जाइसय’ति तथा अन्ये विधातिशयाः स्तम्भस्तोभवशीकरणविद्वेषीकरणोच्चाटनादयः नागसुपर्णेश्च सह भवनपतिविशेषैरुपलक्षणत्वाद्यक्षादिभिश्च सह साधकस्येति गम्यते दिव्याः—तान्त्रिकाः संवादाः—शुभाशुभगताः संलापाः आख्यायन्ते, एतदेव प्रायः प्रपञ्चयन्नाह—‘पण्हावागरणदसे’त्यादि, स्वसमयपरसमयप्रज्ञापका ये प्रत्येकबुद्धास्तैः करकद्वादिसदृशैर्विविधार्थो यका भाषा गम्भीरेत्यर्थः तया भाषिताः—गदिताः स्वसमय-परसमयप्रज्ञापकप्रत्येकबुद्धिविविधार्थभाषाभाषितास्तासां किम् ?—आदर्शाङ्गुष्ठादीनां सम्बन्धिनां प्रश्नानां विविधगुणमहार्थाः प्रश्नव्याक-रणदशास्वाख्यायन्त इति योगः, पुनः किम्भूतानां प्रश्नानां ?—‘अइसयगुणउवसमनाणप्पगारआयरियभासियाणं’ति अतिशयाश्च-आमपौपध्या दयो गुणाश्च-ज्ञानादय उपशमश्च—स्वपरमेदः एते नानाप्रकारा येषां ते तथा ते च ते आचार्याश्च तैर्भाषिता यास्तास्तथा तासां, कथं भाषितानामित्याह—‘वित्थरेण’ति विस्तरेण—महता वचनसन्दर्भेण तथा स्थिरमहर्षिभिः पाठान्तरे वीरमहर्षिभिः ‘विविहवित्थ-रमा सियाणं च’ति विविधविस्तरेण भाषितानां च, चकारस्तृतीयप्रणायकभेदसमुच्चयार्थः, पुनः कथंभूतान प्रश्नानां ?—‘जणहियाणं’ति

समाधिमुत्तमं ध्यानयोगयुक्ता उपपन्ना मुनिबरोक्षया यथा अनुचरेण तथा आरुपायन्त इति प्रक्रमः, तथा प्राप्नुवन्ति यथाऽनुचर
 'तत्प'दि अनुचरविमानेषु विषयसुख तथाऽऽस्थायान्ते इति योगः, 'ततो य'सि अनुचरविमानेभ्यश्चभ्युताः क्रमेण करिष्यन्ति सयता
 यथा चान्तक्रियां ते तथाऽऽस्थायान्ते अनुचरोपपातिकदशास्तिषि प्रकृतं, एते पान्ते वेत्यादि पूर्ववत्, नवर 'दस' धनस्यपणा विभि
 दग'सि, इहाभ्ययनसमूहो वर्गो, वर्गे दशाययनानि, वर्गस्य युगपूर्ववोदिश्यते इत्यतस्तय पूर्वोद्वेगनञ्जला भवन्तीत्येवमेव च नन्याम-
 मिधीयन्ते, इह तु इम्यन्ते दशेत्यत्राभिप्रायो न ज्ञायत इति, तथा संख्यातानि 'पदसयसहस्ताइ पयमेण'ति किल पदचत्वारिंशे-
 छत्ताप्यष्टौ च सहस्राणि ॥ ९ ॥

ते किं त पण्हावागरणाणि १, पण्हावागरणेषु अद्दुत्तर पसिणसय अद्दुत्तर अपसिणसय अद्दुत्तर 'पसि-
 णापसिणसयं विज्जाइसया नागसुवञ्जैहिं सद्धिं विज्जा संवाया आयविज्जंति, पण्हावागरणवसासु'णं सत्सम-
 यपरसमयपणवयपत्तेअबुद्धविबिहत्थमासामासियाण अइसयगुणउवसमणाणप्पगारआयरियमासियाणों
 विरथरेण वीरमहेसीहिं विविहवित्थरमासियाण च जगहियाण अदागगुद्धवाहुअसिमणिखोमआइबमासि-
 याण विविहमहापसिणविज्जामणपसिणविज्जादेवयपयोगपहाणगुणप्पगासियाण सच्चमूयगुणप्पमाबनरग-
 णमइविम्हपकराणं अइसयमईयकालसमयवमसमतिथकरुतमस्त डिइकरणकारणाण पुरहिगमवुरबगाई-
 स्स संअसब्बन्नुसम्मअस्त अबुद्धजणविबोद्धणाकरस्त पच्चक्खयपच्चकराणं पण्हाण विविहगुणमईहया जि
 णवरप्पणीया आयविज्जंति, पण्हावागरणेषु ण परिस्ता चायणा संखेजा अनुओगवारा जाव संखेजाओ, स

प्रत्यक्षमिवेदमित्येवं प्रत्ययः प्रत्यक्षकप्रत्ययस्तत्करणशीलाः—प्रत्यक्षकप्रत्ययकार्यः प्रत्यक्षताप्रत्ययकार्यो वा तासां प्रत्यक्षकप्रत्यय-
कारीणां वा, कासामित्याह—प्रश्नानां—प्रश्नविधानां उपलक्षणत्वादन्यासां च यासामष्टोत्तरशतात्पादौ प्रतिपादितानि, विविधगुणा-
बोधप्रमास्ते च ते महार्थाश्च—महान्तोऽभिधेयाः—पदार्थाः शुभाशुभसूचनादयो विविधगुणमहार्थाः, किंभूता ?—जिनवरप्रणीताः,

याह—‘आघविज्जंति’ति आख्यायन्ते शेषं पूर्ववत्, नवरं ‘पण्यालीस’मित्यादि यद्यपीहाध्ययनानां दशत्वादशैवोद्देशनकाला
‘त तथापि वाचनान्तरपेक्षया पञ्चचत्वारिंशदिति सम्भाव्यते इति ‘पण्यालीस’मित्याद्यविरुद्धमिति, ‘संखेजाणि पयसयसहस्साणि
पयगेण’ति तानि च किल द्विनवतिलक्षाणि षोडश च सहस्राणीति ॥ १० ॥

से किं तं विवागसुयं?, विवागसुए णं सुक्कड्डु ऋड्डाणं कम्माणं फलविवागे आघविज्जंति, से समासओ दुविहे पण-
त्ते, तंजहा दुहविवागे चेव, सुहविवागे चेव तत्थ णं दस दुहविवागाणि दस सुहविवागाणि, से किं तं दुहविवागा-
णि?, दुहविवागेसु णं दुहविवागाणं नगराई उज्जाणाई चेइयाई वणखंडा रायाणो अम्मापियरो समोसरणाई ध-
म्मायरिया धम्मकहाओ नगरगमणाई संसारपबंधे दुहपरंपराओ य आघविज्जंति, सेत्तं दुहविवागाणि । से किं
तं सुहविवागाणि?, सुहविवागेसु सुहविवागाणं नगराई उज्जाणाई चेइयाई वणखंडा रायाणो अम्मापियरो
समोसरणाई धम्मायरिया धम्मकहाओ इहलोइयपरलोइयइड्डिविसेसा भोगपरिच्चाया पन्वज्जाओ सूयपरि-
ग्गहा तवोवहाणाई परियागा पडिमाओ संलेहणाओ भत्तपच्चक्खाणाई पाओवगमणाई देवलो गगमणाई
सूकुलपच्चायाया पुणबोहिलाहा अंतकिरियाओ य आघविज्जंति, दुहविवागेसू णं पाणाइवायअलियवयणचो

जगदितानां पुरुषार्थोपयोगित्वात्, किंसम्बन्धिनीनामित्याह—‘अदागं’षि आदर्शमाङ्गुष्ठाय पाह च अस्मिन् मणिष्य द्यौम च-वस्त्रं
आदित्ययेति ब्रह्मस्ते आदित्येणां कुम्भश्चपट्यदीनां ते तथा तेषां सम्बन्धिनीनां, प्रभविद्याभिरादर्शकादीनामावेक्षणात्, किम्बूतानां
प्रभानामत्र आह—निविधमहाप्रभविद्याय—यच्चैव प्रभे सत्पुण्यदायिन्यः मनःप्रभविद्याय मनःप्रभितापोत्तरदायिन्यस्तासां देवतानि
तदधिष्ठातृदेवतास्तेषां प्रयोगप्राधान्येन—तद्व्यापारप्रधान्यतया गुण—विविधार्थसंवादनलक्षण प्रकाशयन्ति—लोकैक्यञ्जयन्ति यास्ता
विरिधमहाप्रभविद्यामनप्रभविद्योदेवतप्रयोगप्राधान्यगुणप्रकाशिकास्तासां, पुनः किम्बूतानां प्रभानां !—सब्रूभूतेन तात्त्विकेन त्रिगुणेन
पुनः उपलक्षणत्वाद्धौकिञ्चप्रभविद्याप्रभाषापक्षया षड्गुणेन पाठान्तरे विविचगुणेन प्रभावेन—माहात्म्येन नरगणमतेः मनुजसमुदय-
पुद्गेर्विष्णुपकार्यः—चमत्कारहेतवो या प्रभस्ताः सब्रूतत्रिगुणप्रभावनरगणमसिधिसयस्वर्यस्तासां, पुनः किम्बूतानां तासां !—
‘अतिमपमतीतकालसमये’ति अतिद्वयेन योज्यताः कालः समय स तथा तत्र, अतिव्यवहिते काले इत्यर्थाः, दम्—द्वमस्तत्प्रधानः
तीर्थभ्रमां—दर्शनान्तरास्त्वद्गामुचमो यः स तथा मगवान्—जिनस्तस्य दमतीर्थकरोपमस्य स्थितिकरण—स्यापन, आसीत् अतीतकाले
सातिद्वयप्रधानादिगुणयुक्तः सकलप्रणायकश्चिर—शेखरकन्यः पुरुषविद्वेषः एवविचप्रभानामन्ययानुपपत्तित्येवंरूप, तस्य प्रतिष्ठापनस्य
कारणानि—हेतवो यास्तास्तया तासां, पुनस्ता एव विश्विनिष्टि—दुरमिगम—दुःखबोधं गम्भीरं हस्तमार्थत्वेन दुरवगाह च—दुःस्वाभ्येयं
दुःखबहुतापत्तस्य सर्वेषां सर्वग्रानां सम्मर्त—द्वर्तं सर्वसर्वद्वसम्मत अथवा सर्वं च तत्सर्वद्वसम्मतं चेति सर्वसर्वद्वसम्मतं प्रवचनतत्त्वमित्यर्थः,
तस्य अमुचजनविबोधनकरस्य एकान्तहितस्येति भावः ‘पञ्चकल्पपञ्चकल्याण’ति प्रत्ययेकन—ज्ञानेन साध्यादित्यर्थो यः प्रत्यय-
मर्धातिद्वयनिधानमतीन्द्रियार्थोपदर्शनाध्यभिचारि चेदं विनप्रवचनमित्येवरूपा प्रतिपत्तिः अथवा प्रत्ययेष्वेवानेनार्थाः प्रतीयन्त इति

प्रत्यक्षमिवेदमित्येवं प्रत्ययः प्रत्यक्षकप्रत्ययस्तत्करणशीलाः—प्रत्यक्षकप्रत्ययकार्यः प्रत्यक्षताप्रत्ययकार्यो वा तासां प्रत्यक्षकप्रत्यय-
कारीणां वा, कासामित्याह—प्रश्नानां—प्रश्नविद्यानां उपलक्षणत्वादन्यासां च यासामष्टोत्तरशतात्पादौ प्रतिपादितानि, विविधगुणा-
बहुविधप्रभास्ते च ते महार्थाश्च—महान्तोऽभिधेयाः—पदार्थाः शुभाशुभसूचनादयो विविधगुणमहार्थाः, किंभूता ?—जिनवरप्रणीताः,
किमित्याह—‘आघविजंति’ति आख्यायन्ते शेषं पूर्ववत्, नवरं ‘पणयालीस’मित्यादि यद्यपीहाध्ययनानां दशत्वाद्देशवोद्देशनकाला
भवन्ति तथापि वाचनान्तरापेक्षया पञ्चचत्वारिंशदिति सम्भाव्यते इति ‘पणयालीस’मित्याद्यविरुद्धमिति, ‘संखेज्जाणि पयसयसहस्साणि
पयगेण’ति तानि च किल द्विनवतिलक्षाणि षोडश च सहस्राणीति ॥ १० ॥

से किं तं विवागसुयं?, विवागसुए णं सुक्कड्डु ऋडाणं कम्माणं फलविवागे आघविजंति, से समासओ दुविहे पण-
त्ते, तंजहा दुहविवागे चैव, सुहविवागे चैव तत्थ णं दस दुहविवागाणि दस सुहविवागाणि, से किं तं दुहविवागा-
णि?, दुहविवागेसु णं दुहविवागाणं नगरां उज्जाणां चेइयां वणखंडा रायाणो अम्मापियरो समोसरणां ध-
म्मायरिया धम्मकहाओ नगरगमणां संसारपबंधे दुहपरंपराओ य आघविजंति, सेत्तं दुहविवागाणि । से किं
तं सुहविवागाणि?, सुहविवागेसु सुहविवागाणं नगरां उज्जाणां चेइयां वणखंडा रायाणो अम्मापियरो
समोसरणां धम्मायरिया धम्मकहाओ इहलोइयपरलोइयइड्डिविसेसा भोगपरिच्चाया पञ्चज्जाओ सूयपरि-
ग्गहा तवोवहाणां परियागा पडिमाओ संलेहणाओ भत्तपच्चक्खाणां पाओवगमणां देवलो गगमणां
सूकुलपच्चायाया पुणबोहिलाहा अंतकिरियाओ य आघविजंति, दुहविवागेसू णं पाणाइवायअलियवयणचो

रिक्तरणपरदारभेदुणस्तसगयाण महतिर्यकसायइवियप्पमायपावप्पओयअसुहज्जसवसाणसखियाण कम्ममाण
पायसाण पावअणुभागफलधियागा गिरयगतितिरिफस्वजोणियहुविहवसणसयपरपरापयद्धाण मणुयत्तेवि
आगयाण जहा पावकम्मसेसेण पावगा होन्ति फलधियागा वइवसणविणासनासाकन्नुहुं गुहकरचरणनहंछे
यणजिह्मभेअणअजणकद्विगिवाहगयचलणमलणफालणउल्लयणसूललयालउल्लिहमजणतउसीसगतत्तसेल्ल-
कम्मकलअद्विस्सियणकुम्भिपागककपणयिरयधणयेहवज्जसक्तणपतिमपकरकरपल्लीवणाविदारुणाणि दुक्खाणि
अणोयमाणि यहुयियिहपरपराणुपट्टा ण सुवति पावकम्मवल्लीए, अवेयइत्ता हु णत्थि मोक्खो तवेण विइय-
णिययदृक्कण्ठेण साहेण तस्स पावि हुज्जा, ण्ठो य सुहविधागेस्स ण सीलसजमणियमगुणतवोवहाणेसु सा-
हसु सुयिहिगमु अणुक्कासायप्पओगतिकालमइविमुदमतपाणाइ पययमणसा हियसुहनीसेसतिव्वपरिणाम
निच्छियमई पयच्छिअण पयोगसुद्धाइ जइ य निव्वर्त्तति उ योद्विहाम जइ य परित्तीकरोति नरनरयतिरि
यत्तरगमणयिपुत्तरियइअरतिमयवितायसोगमिच्छत्तसेलसकड अभाणतमधकारविक्खिल्लसुत्तार जरम
रणजोणिसरगुम्भिगणकयालं सेलसकसायसायययइयह आणाइअ अणवपग ससारसागरमिण जइ य
णिबंभति आउगं सूरगणेसु जइ य अणुभवति सूरगणविमाणसोक्खाणि अणोवमाणि ततो य कालतरे सु
आणं इहेव नरलोगमागयाण आउवपुण्णरूवजातिक्कलजम्मआरोगगुद्विमेहदियेसा मिस्सजणसपणघण-
पण्णविमयसमिद्वमारसमुदयविसेसा बहुविहकामभोगुग्मवाण सोक्खाण सुहविवागोत्तमेसु, अणुवरप

परंपराणुबद्धा असुभाणं सुभाणं चैव कम्माणं भासिआ बहुविहा विवागा विवागसुयम्मि भगवया जिण-
वरेण संवेगकारगतथा अन्नेवि य एवमाइया बहुविहा वित्थरेणं अत्थपरूवणया आघविज्जंति, विवागसुअस्स
णं परित्ता वायणा संखेज्जा अणुओगदारा जाव संखेज्जाओ संगहणीओ, से णं अंगट्ठयाए एक्कारसमे अंगे
वीसं अज्झयणा वीसं उद्देसणकाला वीसं समुद्देसणकाला, संखेज्जाइं पयसयसहस्साइं पयगणेणं प०, संखे-
ज्जाणि अक्खराणि अणंता गमा अणंता पज्जवा जाव एवं चरणकरणपरूवणया आघविज्जंति, सेत्तं विवा-
गसुए ॥ ११ ॥ [सूत्रं १४६]

‘से किं त’मित्यादि, विपचनं विपाकः—शुभाशुभकर्मपरिणामस्तत्प्रतिपादकं श्रुतं विपाकश्रुतं ‘विवागसुए ण’मित्यादि कण्ठ्यं,
नवरं ‘फलविपाके’ति फलरूपो विपाकः फलविपाकः तथा ‘नगरगमणाइ’ति भगवतो गौतमस्य भिक्षाद्यर्थं नगरप्रवेशनानीति, एतदेव
पूर्वोक्तं प्रपञ्चयन्नाह—‘दुहविवागेसु ण’मित्यादि, तत्र प्राणातिपातालीकवचनचौर्यकरणपरदारमैथुनैः सह ‘संसंगयाए’ति या ससङ्गता
सपरिग्रहता तथा संचितानां कर्मणामिति योगः, महातीव्रकषायेन्द्रियग्रमादपापप्रयोगाशुभाध्यवसायसञ्चितानां कर्मणां पापकानां पापा-
नुभागा अशुभरसा ये फलविपाका—विपाकोदयास्ते तथा ते आख्यायन्त इति योगः, केषामित्याह—निरयगतौ तिर्यग्योनौ च ये बहुविध-
व्यसनशतपरम्पराभिः प्रबद्धाः ते तथा तेषां, जीवानामिति गम्यते, तथा ‘मणुयत्ते’ति मनुजत्वेऽप्यागतानां यथा पापकर्मशेषेण पापका
भवन्ति फलविपाका अशुभा विपाकोदया इत्यर्थः, तथा आख्यायन्ते इति प्रकृतं, तथाहि—वधो—यष्ट्यादिताडनं दृषणविनाशो—वर्द्धितक-
करणं तथा नासायाश्च कर्णयोश्च ओष्ठस्य चाङ्गुष्ठानां च करयोश्च चरणयोश्च नखानां च यच्छेदनं तत्तथा जिह्वाच्छेदनं ‘अंजण’ति

अञ्जनं तप्ताय द्रव्यलाभ्याः नेत्रयोः प्रक्षेपणं वा देहस्य धारतृणादिना 'कृताग्निदाहणं'ति कृतानां-विदलवशादविमयानामग्निः कट्याभिस्तेन
 शानं कट्याग्निदाहनं कटेन परिवेष्टितस्य धावनमित्यर्थः, तथा गजप्रलम्भनमलनं फलनं-विदारण उल्लम्भनं-बुधश्चाखादादुद्गन्धनं तथा
 श्रुतेन लवया लङ्घनेन यष्ट्या च मञ्जनं गात्राणां तथा त्र्युणा-धातुविश्लेषेण तीक्ष्णेण च-चेनैव तप्तेन तैलेन च 'कलकल'चि
 सदुद्भूतानामिवेचनं तथा कुम्भयो-माञ्जनविश्लेषे पाकः कुम्भीपाकः कम्पनं-क्षीतलजलाच्छोटनादिना क्षीतकाळे गात्रोत्कम्पज्वननं तथा
 स्मिरवर्चनं-निषिद्धनियन्त्रणं वेधः-कुन्तादिना छेदः मेदनं वर्धकचर्चनं-त्वगुन्नेटनं प्रतिमयकर-भयजननं तच्च तत् करप्रदीपनं च-
 यमनावेष्टितस्य तैलामिषिक्तस्य करयोरधिप्रबोधनमिति कर्मधारयः ततश्च वचस्य वृषजविनाशघ्नेत्यादि यावत्प्रतिमयकरकरप्रदीपनं
 चेति द्रव्यः, ततस्तानि आदित्यो दुग्धानां तानि च तानि दाल्पानि चेति कर्मधारयः, कानीमानीत्याह-दुग्धानि, किमुतानि !-
 अनुपमानि दुग्धविपाकेवास्यायन्त इति प्रक्रमाः, सयेवमास्यायते बहुविधपरम्परामिः दुग्धानामाह गम्यते, अनुबद्धाः-सन्तव
 मातिह्रिता बहुविधपरम्परानुबद्धा जीवा इति गम्यते न मुख्यन्ते, कथं !-यापकर्मवत्स्या दुग्धफलसम्पादिकया, किमि
 त्याह-यणोऽवेदयित्वा-अननुमूय कर्मफलमिति गम्यते दुर्यस्मादेवं नास्ति-न भवति मोक्षो-विषयोः कर्मणः सकृद्व्याह, जीवाना-
 मिति गम्यते, किं सर्वया नेत्याह-तपसा-अनद्यतनादिना किम्भूतेन ?-पृतिः-विषयसमाधानं तदूपा 'ययिय'चि अस्यर्थ
 बद्धा-निष्पीडिता कृच्छा-बन्धविश्लेषो यत्र सत्तया तेन घृतिबलपुकेनेत्यर्थः, क्षोर्चनं-अपनयनं तस्य कर्मविश्लेषस्य 'वावि'चि स
 म्माननायां 'होन्त्रा' सम्पद्येत नान्यो मोक्षोपायोऽस्तीति याव, 'एषो ये' स्यादि इत्यनन्तरं सुखविपाकेषु द्वितीयधुतस्कन्धाभ्य
 यनेष्वित्यर्थः यदास्यायते तदभिधीयत इति श्लेषः, क्षीरं-ब्रह्मचर्यं समाधिर्वा सुयमः-प्राणादिपातविरतिरित्यम-अभिप्रवृत्तिशेषः गु

णाः—शेषमूलगुणाः उत्तरगुणाश्च तपोऽनशनादि एतेषामुपधानं—विधानं येषां ते तथा अतस्तेषु शीलसंयमनियमगुणतत्पयधानेषु, केचित्प्राह—साधुषु—यत्तिषु, किम्भूतेषु ?—सुष्ठु विहितं—अनुष्ठितं येषां ते सुविहितास्तेषु भक्तादि दत्त्वा यथा बोधिलाभादि निर्वर्त्तयन्ति तथेहाख्यायत इति सम्बन्धः, इह च सम्प्रदानेऽपि सप्तमी न दुष्टा, विषयस्य विवक्षणात्, अनुकम्पा अनुक्रोशस्तत्प्रधान आशयः— चित्तं तस्य प्रयोगोव्यावृत्तिरनुकम्पाशयप्रयोगस्तेन, तथा 'तिकालमति' चि त्रिषु कालेषु या मतिः—बुद्धिर्यदुत दास्यामीति परितोषो दीयमाने परितोषो दत्ते च परितोष इति सा त्रैकालिमतिस्तया च यानि विशुद्धानि तानि तथा तानि च तानि भक्तपानानि चेति- अनुकम्पाशयप्रयोगत्रिकालमतिविशुद्धभक्तपानानि प्रदायेति क्रियायोगः, केन प्रदायेत्याह—प्रयतमनसा—आदरभूतचेतसा, हितोऽनर्थपरिहाररूपत्वात् सुखहेतुत्वात् सुखः शुभो वा 'नीसेस' चि निः श्रेयसः कल्याणकरत्वात् तीव्रः प्रकृष्टः परिणामः—अध्यवसानं यस्याः सा तथा सा निश्चिता—असंशया मतिः—बुद्धिर्येषां ते हितसुखनिः श्रेयसतीव्रपरिणामनिश्चितमतयः किं ?—'पयच्छ्रुणु' ति प्रदाय, किं भूतानि भक्तपानानि ?—प्रयोगेषु शुद्धानि दायकदानव्यापारापेक्षया सकलांशसादिदोषरहितानि ग्राहकग्रहणव्यापारापेक्षया चो मादि- दोषवर्जितानि, ततः किं ?—यथा च—येन च प्रकारेण पारम्पर्येण—मोक्षसाधकत्वलक्षणेन निर्वर्त्तयन्ति, भव्यजीवा इति गम्यते, तु शङ्को भाषामात्रार्थः, बोधिलाभं, यथा च परिशीकुर्वन्ति—ह्रस्वतां नयन्ति संसारसागरमिति योगः, किंभूतं ?—नरनिरयतिर्यक्सुरगतिषु य- ज्जीवानां गमनं—परिश्रमणं स एव विपुलो—विस्तीर्णः परिवर्त्तो—मत्स्यादीनां परिवर्त्तनमनेकधा सञ्चरणं यत्र स तथा, तथा अरति- भयविषादशोकमिथ्यात्वान्येव शैलाः—पर्वतास्तैः शङ्कटः—सङ्कीर्णो यः स तथा ततः कर्मधारयोऽतस्तं, इह च विषादो—दैन्यमात्रं शोकस्त्वाक्रन्दनादिचिह्न इति, तथा अज्ञानमेव तमोऽन्धकारं—महान्धकारं यत्र स तथा अतस्तं, 'चिक्खिल्लसुदुत्तारं' ति चिक्खिल्लं-

कर्दमाः ससारपद्मे तु चिन्मिच्छा—विषयघनस्वप्नविप्रतिबन्धस्तेन सुदुस्वरो-दुःखोचार्यो यः स तथा उ, तथा ज्वरमरणयोः नयः एव
 समुत्थित-महामत्स्यमक्षराद्यनेकजलजन्तुजातसम्मर्देन प्रचिलोदित, चक्रवाल-जलपारिमाण्डन्य यत्र स तथा तं तथा पोडश कपाया एव
 स्वापदानि-मकरप्राहादीनि प्रकाण्डचण्डानि-अत्यर्थं रौद्राणि यत्र स तथा स, अनादिकमनवदग्रमनन्तं ससारसागरमिम प्रत्यक्षमित्यर्थः,
 तथा यथा च सागरोपमाविना प्रकारेण निबध्नन्त्यायुः सुरगणेषु साधुदानप्रत्ययमिति भावः, यथा चानुभवन्ति सुरगणविमानसौ-
 स्थानि अनुपमानि, ततश्च कालान्तरेण स्युतानाम् 'देहव' सि तिर्यग्लोके नरलोकमागतानामायुर्वर्षपुर्वणरूपजातिदुलजन्मारोग्ययुदि-
 मेधाविशेषा अस्यायन्त इति योगः, तत्रायुषो विशेष इतरजीवायुषः सकाशात् शुभत्वं दीर्यत्व च एव वयुः क्षीर तस्य स्थिरसहन
 न्ता वर्णसौवर्णगौरत्वं रूपस्यासिमुन्वता चांतरुषमत्वं कुलस्याप्येव अन्मनो विशिष्टश्रेष्ठफलौ निरावाप्तत्वं आरोग्यस्य प्रकर्षः शु-
 द्धिरौत्पादिक्यादिका तस्याः प्रकटता मेधा अपूर्वधुतग्रहणशक्तिस्तस्या विशेषः प्रकटतैवेति, तथा मित्रजन-सुहृद्व्योक्तः स्वजनः-पितृपि-
 तृभ्यादिः घनचान्यरूपो यो विमर्शो लक्ष्मीः स घनचान्यविमर्शस्य समुद्रः-सुरान्तः पुरकोशकोष्ठागारवलवाहनरूपायाः सम्पदो यानि
 साराणि-प्रधानानि वृत्तानि तेषां याः समुदायः-समूहः स तथा इत्येतेषां इन्द्रस्त्व एषां ये विद्वेषा-प्रकर्षास्ते तथा, तथा बहुविधकाम
 भोगोद्भवानां सौख्यानां विद्वेषा इतीहापि सम्बन्धनीयः, शुभविपाक उत्तमो येषां ते शुभविपाकोद्यमास्तेषु जीवेद्विति गम्य, इह चेय
 पश्यथैः सहस्री, तेन शुभविपाकाध्ययनवाक्यानां साधूनामायुष्कादिविशेषाः शुभविपाकाध्ययनेष्वारूप्यान्ते इति प्रकृत, अथ प्रत्येकं भुत
 स्कन्धयोरारम्भिवेये पुण्यपापविपाकरूपे प्रतिपाद्य तयोरेव योगपथेन ते आह-अनुवरये' त्यादि, अनुपरता-अविच्छिन्ना ये परम्परानु
 बन्दाः-पारम्पर्यप्रतिबन्दाः, के ?-विपाका इति योगः, केषां ?-अनुमानां शुभानां चैव कर्मणां प्रथमद्वितीयैश्चैव तत्कन्धयोः क्रमेणैव च

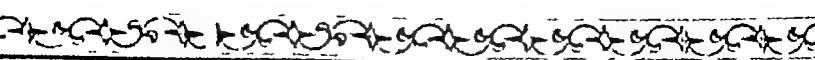
भाषिताः-उक्ता बहुविधा विपाकाः विपाकश्रुते एकादशङ्गैः भगवता जिनवरेण संवेगकारणार्थाः-संवेगहेतवो भावाः अन्येऽपि चवमौदिका आख्यायन्त इति पूर्वोक्तक्रियायां वचनपरिणामाद्वोत्तरक्रियया योगः, एवं च बहुविधा विस्तरेणार्थप्ररूपणता आख्यायन्त इति, शेषं कण्ठं, नवरं संख्यातानि पदशतसहस्राणि पदग्रेणेति, तत्र किल एका पदकोटी चतुरशीतिश्च लक्षाणि द्वात्रिंशच्च सहस्राणीति ॥१॥

से किं तं दिट्ठिवाए, ? दिट्ठिवाए णं सन्धभावपरूवणया आघविज्जंति, से समासओ पंचविहे प० तं-परिकम्मं सुत्ताइं पुव्वगयं अणुओगो चूलिया, से किं तं परिकम्मं ?-परिकम्मं सत्तविहे प० तं-सिद्धसेणियापरिकम्मं मणुस्ससेणियापरिकम्मं पुट्ठसेणियापरिकम्मं ओगाहणसेणियापरिकम्मं उवसंपज्जसेणियापरिकम्मं विप्पजहसेणियापरिकम्मं चुआचुअसेणियापरिकम्मं, से किं तं सिद्धसेणियापरिकम्मं ?, सिद्धसेणिआपरिकम्मं चोइसविहे प० तं-माउयापयाणि एगट्ठियपयाणि पादोट्टपयाणि आगासपयाणि केउभूयं रासिवद्धं एगगुणं दुगुणं तिगुणं केउभूयं पाडिग्गहो संसारपडिग्गहो नंदावत्तं सिद्धबद्धं, सेत्तं सिद्धसेणियापरिकम्मं, से किं तं मणुस्ससेणियापरिकम्मं ?, मणुस्ससेणियापरिकम्मं चोइसविहे पण्णते, तं जहा-ताइं चेव माउआपयाणि जाव नंदावत्तं मणुस्सबद्धं, सेत्तं मणुस्ससेणियापरिकम्मं, अवसेसा परिकम्ममाइं पुट्ठाइयांइ एक्कारसविहाइं पन्नत्ताइं, इच्चेयाइं सत्त परिकम्ममाइं ससमइयाइं सत्त आजीवियाइं छ चउक्कणइयाइं सत्त तेरासियाइं एवामेव सपुव्वावरेणं सत्त परिकम्ममाइं तेसीति भवतीतिमक्खायाइं, सेत्तं परिकम्ममाइं, से किं तं सुत्ताइं?, सुत्ताइं अट्ठासीति भवतीतिमक्खायाइं, तं जहा-उजुगं परिणयापरिणयं बहुभंगियं विप्पच्चइयं [विन (ज) यचरियं] अ-

णतेर परंपर समार्ण सज्जह [मासाण] स भिल्ल अवावय [अइव्वाय नन्था] सोवत्थि (वत्तं य) णवावत्त बहुलं
 पुट्ठापुट्ट विपावत्त एवमूय दुआवत्तं वत्तमाणप्पय समभित्ठ सव्वओमं पणाम [पस्सास नन्था] तुपट्ठि-
 ग्गह इन्वेयाई बावीस सुत्ताई छिण्णोअणइआइ ससमयसुत्तपरिवादीए, इन्वेआइ बावीस सुत्ताइ अठ्ठिअ-
 पेयनइयाइ आजीविपसुत्तपरिवादीए, इन्वेआइ बावीसं सुत्ताई तिकणइयाइ तेरासियसुत्तपरिवादिए, इन्वेआइ
 पावीस सुत्ताई चउक्कणइयाइ ससमयसुत्तपरिवादीए, एवामेव सपुब्बावरेण अट्ठासीति सुत्ताइ भवतीतिमक्ख
 याइ, सेत्तं सुत्ताइ । से किं त पुब्बगयं ? पुब्बगय चउइसविहं पल्लत्त, तज्जहा-उप्पायपुब्ब अग्गेणीय वीरिय
 अत्थिणत्थिप्पवाय नाणप्पवायं सबप्पवाय आयप्पवाय कम्मप्पवायं पक्खसाणप्पवाय विज्जाणुप्पवाय
 अवंअ० पाणाऊ० किरियाविसालं लोगविबुसारं १४, उप्पायपुब्बत्त ण वत्त वत्थू प० वत्तारि वूलियावत्थू
 प०, अग्गेणियत्त ण पुब्बत्त बोदत्त वत्थू बारत्त वूलियावत्थू, वीरियपवायत्त ण पुठवत्त अट्ट वत्थू अट्ट
 वूलियावत्थू प० अत्थिणत्थिप्पवायत्त णं पुब्बत्त अट्ठारत्त वत्थू वत्त वूलियावत्थू प०, नाणप्पवायत्त णं
 पुठवत्त बारत्त वत्थू प०, सबप्पवायत्त णं पुठवत्त पो वत्थू प०, आयप्पवायत्त ण पुठवत्त सोलत्त वत्थू
 प०, कम्मप्पवायपुठवत्त तीस वत्थू प०, पक्खसाणत्त ण पुठवत्त बीस वत्थू प०, विज्जाणुप्पवायत्त ण पु-
 ठवत्त पनरत्त वत्थू प०, अबक्खत्त ण पुठवत्त बारत्त वत्थू प०, पाणाउत्त ण पुठवत्त तेरत्त वत्थू प०,
 किरियाविसालत्त ण पुठवत्त तीस वत्थू प०, लोगविबुसारत्त णं पुठवत्त पणवीसं वत्थू प०, वत्त बोदत्त

अट्टहारसे व बारस दुवे यं वत्थूणि । सोलस तीसा वीसा पन्नरस अणुप्पवायंमि ॥१॥ बारस एक्कारसमे बार-
 समे तेरसेव वत्थूणि । तीसा पुण तेरसमे चउदसमे पन्नवीसाओ ॥२॥ चत्तारि दुवालस अट्ट चेव दस चेव चू-
 लवत्थूणि । आतिस्सण चउण्हं सेसाणं चूलियां णत्थि ॥ ३ ॥ सेत्तं पुब्बगयं, सेकिं तं अणुओगे?, अणुओगे
 दुविहे पन्नत्ते, तंजहा-मूलपढमाणुओगे य, से किं तं मूलपढमाणुओगे?, एत्थ णं अरहं-
 ताणं भगवंताणं पुब्बभवा देवलोगगमणाणि आउं चवणाणि जम्मणाणि अ अभिसेया रायवरसिरीओ सी-
 याओ पव्वज्जाओ तवा य भत्ता कैवलणाणुप्पाया अ तित्थपवत्तणाणि अ संघयणं संठाणं उच्चत्तं आउं
 वन्नविभागो सीसा गणा गणहरा य अज्जा पवत्तणीओ संघस्स चउच्चिहस्स जं वावि परिमाणं जिणम-
 णपज्जवओहिनाणसम्मत्तसुयनाणिणो य वाई अणुत्तरगई य जत्तिया सिद्धा पाओवगआ य जे जहिं ज-
 त्तियाइं भत्ताइं छेअइत्ता अंतगडा मुणिवरुत्तमा तमरओधविप्पमुक्का सिद्धिपहमणुत्तरं च पत्ता, एए अन्ने
 य एवमाइया भावा मूलपढमाणुओगे कहिआ आघविज्जंति पण्णविज्जंति परू० सेत्तं मूलपढमाणुओगे,
 से किं तं गंडियाणुओगे?, अणेगविहे पणत्ते, तंजहा-कुलगरगंडियाओ तित्थगरगंडियाओ गणहरगंडियाओ
 चक्कहरगंडियाओ दसारगंडियाओ बलदेवगंडियाओ वासुदेवगंडियाओ हरिचंसगंडियाओ भद्दबाहुगंडियाओ
 तवोकम्मगंडियाओ चित्तंतरगंडियाओ उस्सप्पिणीगंडियाओ ओसप्पिणीगंडियाओ अमरनरतिरियनिरय
 गइगमणविविहपरियट्ठणाणुओगे, एवमाइयाओ गंडियाओ आघविज्जंति पण्णविज्जंति परूविज्जंति, सेत्तं गंडिया-

गतं परपर समाण सज्ज [मासाण] स भिन्नं अवाच्यं [अहब्बाय नन्या] सोवत्थि (वत्त य) णवावत्तं बहुलं
 पुट्ठापुट्ठं विपावत्तं गवमय पुआवत्तं वत्तमाणप्पय समभिसुट्ठं सन्वओमइ पणाव [पत्तास नन्या] नुपदि
 गइ इप्पेयाइ पावीस सुत्ताइ पिण्णउअणइआइं ससमयसुत्तपरिवादीय, इप्पेआइ पावीस सुत्ताइ अठ्ठिअ-
 टेपनइयां आजीविइयसुत्तपरिवादीय, इप्पेआइं पावीस सुत्ताइ तिकणइयाइ तेरासियसुत्तपरिवादिइ, इप्पेआइ
 पावीस सुत्ताइ वउक्कणइयाइ ससमयसुत्तपरिवादीय, एवामेव सपुब्बावरेण अट्ठासीति सुत्ताइ भवतीतिमक्ख
 याइ, सेत्त सुत्ताइ । से किं त पुब्बगयं ? पुब्बगय वउइसविह पन्नत्त, तज्जा-उप्पायपुब्ब अग्गेणीय वीरिय
 अत्थिणत्थिप्पयाय नाणप्पयायं सयप्पयाय आयप्पयाय कम्मप्पयाय पक्कस्वाणप्पयाय विज्जाणुप्पयाय
 अयत्तं पाणाऊं किरियाविस्सत्तं लोअगियिदुसारं १४, उप्पायपुब्बत्तं ण वत्तं वत्थू प० वत्तारि वूलियावत्थू
 प०, अग्गेणियत्तं ण पुन्यत्तं बोइस वत्थू बारत्तं वूलियावत्थू, वीरियपवायत्तं ण पुब्बत्तं अट्ठ वत्थू अट्ठ
 वूलियावत्थू प० अत्थिणत्थिप्पवायत्तं णं पुब्बत्तं अट्ठारत्तं वत्थू वत्तं वूलियावत्थू प०, नाणप्पवायत्तं ण
 पुन्यत्तं बारत्तं वत्थू प०, सवप्पवायत्तं णं पुब्बत्तं वो वत्थू प०, आयप्पवायत्तं ण पुब्बत्तं सोलत्तं वत्थू
 प०, कम्मप्पवायपुब्बत्तं तीस वत्थू प०, पक्कस्वाणत्तं ण पुब्बत्तं बीस वत्थू प०, विज्जाणुप्पवायत्तं ण पु-
 ब्बत्तं पनरम् वत्थू प०, अवत्तत्तं णं पुब्बत्तं बारत्तं वत्थू प०, पाणाउत्तं णं पुब्बत्तं तेरत्तं वत्थू प०,
 किरियाविस्सत्तम् ण पुब्बत्तं तीस वत्थू प०, लोअगियिदुसारत्तं ण पुब्बत्तं पणवीसं वत्थू प०, -वत्तं बोइस

नयचिन्ताः तत्र नैगमो द्विविधः—साङ्ग्राहिकोऽसाङ्ग्राहिकश्च, तत्र साङ्ग्राहिकः सङ्ग्रहं प्रविष्टोऽसाङ्ग्राहिकश्च व्यवहारं, तस्मात्सङ्ग्रहो
व्यवहार ऋजुसूत्रः शब्दादयश्चैक एवेत्येवं चत्वारो नयाः, एतैश्चतुर्भिर्नयैः षट् स्वसामयिकानि परिकर्म्मणि चिन्त्यन्ते, अतो भणितं 'छ
चउकनयाइ'ति भवन्ति त एव चाजीविकास्त्रैराशिका भणिताः कस्माद् ? उच्यते, यस्मात्ते सर्व ज्ञ्यात्मकं इच्छन्ति, यथा जीवोऽजीवो
जीवाजीवः लोकोऽलोको लोकालोकः सत् असत् सदसत् इत्येवमादि, नयचिन्तायामपि ते त्रिविधं नयमिच्छन्ति, तद्यथा—द्रव्यार्थिकः
पर्यायार्थिकः उभयार्थिकः, अतो भणितं 'सत्त तेरासिय'ति सप्त परिकर्म्माणि त्रैराशिकपाखण्डिकास्त्रिविधया नयचिन्तया चिन्तयन्तीत्यर्थः,
'सेत्तं परिकर्म्मे'ति निगमनं, 'से किं तं सुत्ताइ'मित्यादि, तत्र सर्वद्रव्यपर्यायनयाद्यर्थसूचनात् सूत्राणि अष्टाशीत्यपि च सूत्रार्थतो
व्यवच्छिन्नानि तथापि दृष्टानुसारतः किञ्चिद्विहित्यते. एतानि किल ऋजुकादीनि द्वाविंशतिः सूत्राणि, तान्येव विभागतोऽष्टाशीतिर्भवन्ति,
कथम् ? उच्यते, 'इच्चेइयाइं बावीसं सुत्ताइं छिन्नछेयनइयाइं ससमयसुत्तपरिवाडीए'ति इह यो नयः सूत्रं छिन्नं छेदेनेच्छति स
छिन्नच्छेदनयो यथा "धम्मो मंगलमुक्किट्ट"मित्यादिश्लोकः सूत्रार्थतः प्रत्येकच्छेदेन स्थितो न द्वितीयादिश्लोकमपेक्षते, प्रत्येककल्पित-
पर्यन्त इत्यर्थः, एतान्येव द्वाविंशतिः स्वसमयसूत्रपरिपाट्या सूत्राणि स्थितानि, तथा इत्येतानि द्वाविंशतिः सूत्राणि अच्छिन्नच्छेद-
नयिकान्याजीविकसूत्रपरिपाट्येति, अयमर्थः—इह यो नयः सूत्रमच्छिन्नं छेदेनेच्छति सोऽच्छिन्नच्छेदनयो यथा 'धम्मो मंगलमुक्किट्ट'मि-
त्यादि श्लोक एवार्थतो द्वितीयादिश्लोकमपेक्षमाणो द्वितीयादयश्च प्रथममिति अन्योऽन्यसापेक्षा इत्यर्थः, एतानि द्वाविंशतिराजीविकगो-
शालकप्रवर्तितपाखण्डसूत्रपरिपाट्या अक्षररचनाविभागस्थितान्यप्यर्थतोऽन्योऽन्यमपेक्षमाणानि भवन्ति, 'इच्चेइयाइं' इत्यादि सूत्रं, तत्र
'तिकनइयाइं'ति नयत्रिकाभिप्रायतश्चिन्त्यन्त इत्यर्थस्त्रैराशिका आजीविका एवोच्यन्ते इति, तथा 'इच्चेइयाइं' इत्यादि सूत्रं, तत्र 'चउ-

पुत्रोने से किं तं ब्रूयिष्याओ, जणं आइहाण वउणइ पुठ्ठाण ब्रूयिष्याओ, सेसाइ पुठ्ठाइ अब्रूयिष्याइ सेत्त
 ब्रूयिष्याओ, विट्ठिवायस्स णं परिता वायणा सखेखा अणुओगवारा सखेखाओ पडिबत्तीओ सखेखाओ नि-
 ज्जुत्तीओ सखेखा सिलोगा सखेखाओ संगहणीओ, से णं अंगद्वयाए पारसमे अगे एगे सुयस्सवे वउइस पु-
 ब्बाइं सखेखा वत्थू सखेखा ब्रूयवत्थू सखेखा पाहुइ पाहुइ सखेखा पाहुइ पाहुइ सखेखाओ पाहुइयिओ स
 खेखाओ पाहुइ पाहुइयिओ सखेखाणि पयसयसइस्साणि पयग्गेण पन्नशा, सखेखा अक्खरा अणता गमा
 अणता पज्जवा परिता तसा अणता पावरा सासया कडा निपदा निपाया जिणपण्णाचा भावा आघविञ्जंति
 पणविञ्जंति पत्थविञ्जंति वसिञ्जंति निवसिञ्जंति उवदंसिञ्जंति, एव पाया एव विण्णाया एव वरणकरणा
 परूवणया आघविञ्जंति, सेत्त विट्ठिवाए, सेत्त बुबालसंगे गणिपिइगे ॥ १२ ॥ (सूत्र १४७)

'से किं तं विट्ठिवाए' चि इट्ठो-वर्धनानि वन वादो इटीनां वादो वृष्टिवादः इटीनां वा पावो यत्रासौ वृष्टिपातः सर्वनयदृष्टय
 एवेवाख्यायन्त इत्यर्थः, तथा चाह—'विट्ठिवाए णमित्यादि, इष्टिवादेन इष्टिपातेन वा सर्वमावप्ररूपणाऽऽख्यायते, 'से
 समासओ पचविइ' इत्यादि सर्वमिदं प्रायो व्यवच्छिन्नं तथापि यथाष्ट किमपि लिख्यते, तत्र यथादिप्रकरणयोग्यतासम्पादनसमर्थानि
 परिकर्मानि गणितपरिकर्मवत्, तत्र परिकर्मभूतं सिद्धमेष्वादिपरिकर्मभूलमेवतः सप्तविध, उत्तरमेवतस्तु व्यङ्गीतिविष
 मादृशपदादि, एतच्च सर्वं समूलोत्तरमेवं सूत्रार्थतो व्यवच्छिन्नं एतेषां च परिकर्मणां यद् आदिमानि परिकर्मानि स्वसामयिकान्येव,
 गोदातकप्रवृत्तिताबीविक्रमाश्चिद्विद्वत्सिद्धान्तभतेन पुनः व्युताभ्युदधेगिकापरिकर्मसहितानि सप्त प्रज्ञाप्यन्ते, इदानीं परिकर्मसु

नयचिन्ताः तत्र नैगमो द्विविधः—साङ्ग्याहिकोऽसाङ्ग्याहिकश्च, तत्र साङ्ग्याहिकः सङ्ग्रहं प्रविष्टोऽसाङ्ग्याहिकश्च व्यवहारं, तस्मात्सङ्ग्रहो व्यवहार ऋजुसूत्रः शब्दादयश्चैक एवेत्येवं चत्वारो नयाः, एतैश्चतुर्भिर्नयैः षट् स्वसामयिकानि परिकर्म्मोणि चिन्त्यन्ते, अतो भणितं 'छ चउकनयाइ'ति भवन्ति त एव चाजीविकास्त्रैराशिका भणिताः कस्माद् ? उच्यते, यस्मात्ते सर्वं ज्यात्मकं इच्छन्ति, यथा जीवोऽजीवो जीवाजीवः लोकोऽलोको लोकालोकः सत् असत् सदसत् इत्येवमादि, नयचिन्तायामपि ते त्रिविधं नयमिच्छन्ति, तद्यथा—द्रव्यार्थिकः पर्यायार्थिकः उभयार्थिकः, अतो भणितं 'सत्त तेरासिय'ति सप्त परिकर्म्मोणि त्रैराशिकपाखण्डिकास्त्रिविधया नयचिन्तया चिन्तयन्तीत्यर्थः, 'सेत्तं परिकर्म्मे'ति निगमनं, 'से किं तं सुत्ताइ'मित्यादि, तत्र सर्वद्रव्यपर्यायनयाद्यर्थसूचनात् सूत्राणि अष्टाशीत्यपि च सूत्रार्थतो व्यवच्छिन्नानि तथापि दृष्टानुसारतः किञ्चिद्विच्यते. एतानि किल ऋजुकादीनि द्वाविंशतिः सूत्राणि, तान्येव विभागतोऽष्टाशीतिर्भवन्ति, कथम् ? उच्यते, 'इच्चेइयाइं बावीसं सुत्ताइं छिन्नछेयनइयाइं' ससमयसुत्तपरिवाडीए'त्ति इह यो नयः सूत्रं छिन्नं छेदेनेच्छति स छिन्नच्छेदनयो यथा "धम्मो मंगलमुक्किट्ठ"मित्यादिश्लोकः सूत्रार्थतः प्रत्येकच्छेदेन स्थितो न द्वितीयादिश्लोकमपेक्षते, प्रत्येककल्पित-पर्यन्त इत्यर्थः, एतान्येव द्वाविंशतिः स्वसमयसूत्रपरिपाठ्या सूत्राणि स्थितानि, तथा इत्येतानि द्वाविंशतिः सूत्राणि आच्छिन्नच्छेद-नयिकान्याजीविकसूत्रपरिपाठ्येति, अयमर्थः—इह यो नयः सूत्रमच्छिन्नं छेदेनेच्छति सोऽच्छिन्नच्छेदनयो यथा 'धम्मो मंगलमुक्किट्ठ'मि-त्यादि श्लोक एवार्थतो द्वितीयादिश्लोकमपेक्षमाणो द्वितीयादयश्च ग्रथममिति अन्योऽन्यसापेक्षा इत्यर्थः, एतानि द्वाविंशतिराजीविकगो-शालकप्रवर्तितपाखण्डसूत्रपरिपाठ्या अक्षररचनाविभागस्थितान्यप्यर्थतोऽन्योऽन्यमपेक्षमाणानि भवन्ति, 'इच्चेइयाइं' इत्यादि सूत्रं, तत्र 'तिकनइयाइं'ति नयत्रिकाभिप्रायतश्चिन्त्यन्त इत्यर्थस्त्रैराशिका आजीविका, एवोच्यन्ते इति, तथा 'इच्चेइयाइं' इत्यादि सूत्रं, तत्र 'चउ-

ननु यादृति नपचतुष्टयमिप्रापयतामिन्यन्त इति भावना, एवमेवेत्यादिद्वय, एव चतुष्टयोऽष्टाशीति सप्तत्रिंशति भवन्ति 'सुच
 सुणा'ति निगमनवाक्यं, 'सु' किं च पुष्पगय' इत्यादि, अथ किं तत् पूर्वगतः, उच्यते, यस्मात्तीर्थकर' तीर्थप्रवर्धनाकाले गणधराणां
 सर्वधराधारत्वेन पूर्वं पूर्वगतं द्वायं प्रापते तस्मात्पूर्वाशीति मन्थितानि, गणधराः पुनः पुनरुचरणां विदधाना आचारादिक्रमेण रचयन्ति
 स्वापयन्ति च, मतन्तरेण तु पूर्वगतद्वयार्थः पूर्वमार्ता मापितो गणधरैरपि पूर्वगतद्वयमेव पूर्वं रचित पद्मादाचारादि, नन्वेव यदाचार-
 निरूपणमभिहितं 'सर्वेसिं आयसो पदमे' इत्यादि तत्कथम्?, उच्यते, तत्र स्वापनामाश्रित्य तथोक्तमिह त्वत्तरचरणां प्रतीत्य म
 पितं पूर्वं पूर्वाणि कृतानीति, तन्व पूर्वगत चतुर्विधं प्रथम, तपसा-उप्याये' त्यादि, तत्रोत्पादपूर्वं प्रथम, तत्र च सर्वद्रव्याणां
 पर्यवर्णां चोत्पादभावमङ्गीकृत्य प्रज्ञापना कृता, तस्य च पदपरिमाणमेका कोटी, अग्रेणीय द्वितीयं, तत्रापि सर्वेषां द्रव्याणां पर्य
 वार्णां जीवविशेषाणां चार्द्र-परिमाणं वर्ण्य इत्यग्रेणीय तस्य पदपरिमाण पञ्चवर्तिः पदचतुसहस्राणि, 'वीरिय' ति वीर्यप्रवाद तृतीय,
 तत्राप्यजीवानां जीवानां च सकर्मतराणां वीर्यं प्रोच्यत इति वीर्यप्रवाद, तस्यापि सप्ततिः पदचतुसहस्राणि परिमाण, अस्तिनास्तिप्रवाद
 चतुर्थे, यपष्टोके ययास्ति यथा वा नास्ति, अथवा स्याद्वादाभिप्रायतः तदेवास्ति तदेव नास्तीत्येवं प्रवदतीति अस्तिनास्तिप्रवाद
 मभितं, तदपि पदपरिमाणतः षष्टिः पदचतुसहस्राणि, ज्ञानप्रवादं पञ्चमं, तस्मिन् यतिशानादिष्वकस्य मेवप्रकरणया यस्मात् कृता तस्मात्
 ज्ञानप्रवादं, तस्मिन् पदपरिमाणमेका कोटी एकपदोनेति, सत्यप्रवादं, षष्ठं सत्य-सयमः सत्यवचनं वा तद्यत्र समेदं सप्रतिपद्यं च पच्यते
 तन्मस्यप्रवादं, तस्य पदपरिमाण एका पदकोटी यद् च पदानीति, आत्मप्रवादं सप्तमं 'आय' ति आत्मा सोऽनेकवा यच्च नपदार्थे-
 वेत्येते तत्रात्मप्रवादं, तस्य पदपरिमाणं पदविंशतिः पदविंशतिः पदकोट्यां कर्मप्रवादादयमेव ज्ञानावरण्यादिकमप्यविधं कर्मप्रकृतिभिरप्यप्यप्यप्य-

शादिभिर्भेदैरन्यैश्चोत्तरोत्तरभेदैर्यत्र वर्ण्यते तत्कर्मप्रवादं, तत्परिमाणमेका पदकोटी अशीतिश्च सहस्राणीति. प्रत्याख्यानं नवमं तत्र-
 सर्वं प्रत्याख्यानस्वरूपं वर्ण्यत इति प्रत्याख्यानप्रवादं, तत्परिमाणं चतुरशीतिः पदशतसहस्राणीति, विद्यानुप्रवादं दशमं तत्रानेके विद्या-
 तिथया वर्णितास्तत्परिमाणमेका पदकोटी दश च पदशतसहस्राणीति, अवन्ध्यमेकादशं, वन्ध्यं नाम निष्फलं न वन्ध्यमवन्ध्यं सफ-
 लमित्यर्थः, तत्र हि सर्वे ज्ञानतपःसंयमयोगाः शुभफलेन सफला वर्ण्यन्ते अप्रशस्ताश्च प्रमादादिकाः सर्वे अशुभफला वर्ण्यन्ते अतोऽ-
 वन्ध्यं, तस्य च परिमाणं षड्विंशतिः पदकोटयः, प्राणयुद्धादशं तत्राप्यायुःप्राणविधानं सर्वं समेदमन्ये च प्राणा वर्णितास्तत्परिमाण-
 मेका पदकोटी षट्पञ्चाशच्च पदशतसहस्राणीति, क्रियाविशालं त्रयोदशं, तत्र कायिक्यादयः क्रिया विशालत्ति-समेदाः संयमक्रिया
 छन्दक्रिया विधानानि च वर्ण्यन्त इति क्रियाविशालं, तत्पदपरिमाणं नव पदकोट्यः, लोकविन्दुसारं च चतुर्दशमं, तच्चास्मिन् लोके
 श्रुतलोके वा विन्दुरिवाक्षरस्य सर्वोत्तममिति, सर्वाक्षरसन्निपातप्रतिष्ठितत्वेन च लोकविन्दुसारं भणितं, तत्प्रमाणमर्द्धत्रयोदश पदकोट्य
 इति । 'उप्पायपुव्वस्से' त्यादि कण्ठ्यं, नवरं वस्तु-नियतार्थाधिकारप्रतिबद्धो ग्रन्थविशेषोऽध्ययनवदिति, तथा चूडा इव चूडा, इह
 दृष्टिवादे परिकर्मसूत्रपूर्वगतानुयोगोक्तानुक्तार्थसङ्ग्रहपरा ग्रंथपद्धतयश्चूडा इति, 'सेत्तं पुव्वगते' ति निगमनं, 'से किं त' मित्यादि.
 अनुरूपोऽनुकूलो वा योगोऽनुयोगः सूत्रस्य निजेनाभिधेयेन सार्द्धमनुरूपः सम्बन्ध इत्यर्थः, स च द्विविधः प्रज्ञप्तः, तद्यथा-मूलप्रथमा
 नुयोगश्च, 'से किं त' मित्यादि, इह धर्मप्रणयनात् मूलं तावत्तीर्थकरास्तेषां प्रथमसम्यक्त्वामिक्षणपूर्वभवादगोचरोऽनुयोगो मूलप्र-
 थमानुयोगः, तथा चाह-'से किं तं मूलपढमाणुओगे' इत्यादि सूत्रसिद्धं यावत् 'सेत्तं मूलपढमाणुओगे' 'से किं त' मित्यादि इहैक-
 वक्तव्यतार्थाधिकारानुगता वाक्यपद्धतयो गण्डिका उच्यन्ते तासामनुयोगः, अर्थकथनविधिः गण्डिकानुयोगः, तथा चाह-'गंडियाणु-

इन्द्रयादृ'सि नयचतुष्कामिप्रायवधित्यन्त इति भावना, एवमेवे'त्यादिषु, एव घटसो द्वाविंशतयोऽष्टाश्रीतिः सद्वागि भवन्ति 'सेच
 मुत्ता'ति निगमनवाक्य, 'से किं तं पुन्यगय' इत्यादि, अथ किं सत् पूर्वगतं ?, उच्यते, यस्मात्पीर्यकरः तीर्थप्रवर्धनाकाले गणधराणां
 सर्वश्राधारत्वेन एवं पूर्वगतं धृत्वापं भापते तस्मात्पूर्वाणीति मन्त्रितानि, गणधराः पुनः श्रुतरचनां विवधाना आचारादिक्रमेण रचयन्ति
 स्थापयन्ति च, मतान्तरेण तु पूर्वगतधृत्वापः पूर्वमईता भापितो गणधैररपि पूर्वगतश्रुतमेव पूर्वं रचित पद्मादाचारादि, नन्वेव यदाचार-
 निर्णयकाममिदितं 'सम्बन्धि आयातो पदमो' इत्यादि तत्कथम् ?, उच्यते, तत्र स्थापनामाश्रित्य तथोक्तमिदं त्वधररचनां प्रतीत्य म
 न्त्रितं पूर्वं पूर्वाणि कृतानीति, तच्च पूर्वगत चतुर्दशविधं प्रज्ञप्तं, तद्यथा—'उप्याये' त्यादि, तत्रोत्पादपूर्वं प्रथम, तत्र च सर्वद्रव्याणां
 पर्यवशात् चोत्पादभावमङ्गीकृत्य प्रज्ञापना कृता, तस्य च पदपरिमाणमेका कोटी, अमेणीय द्वितीय, तत्रापि सर्वेषां द्रव्याणां पर्य
 वशात् त्रीन्त्रिविदेषाणां चार्ध-परिमाणं वर्ण्यत इत्यग्रणीय तस्य पदपरिमाणं पण्यवतिः पदस्रतसहस्राणि, 'वीरिय' सि वीरियप्रवादं तृतीयं,
 तत्राप्यजीवानां जीवानां च सक्रमेतराणां वीर्यं प्रोच्यत इति वीर्यप्रवाद, तस्मापि सप्ततिः पदस्रतसहस्राणि परिमाण, अस्तित्नास्तिप्रवादं
 चतुर्थं, यदल्लोकं यथास्ति यथा ना नास्ति, अथवा स्याद्वादमिप्रायतः तदेवास्ति तदेव नास्तीत्येव प्रबद्धीति अस्तित्नास्तिप्रवाद
 भवितुं, तदपि पदपरिमाणतः पटिः पदस्रतसहस्राणि, ज्ञानप्रवादं पञ्चमं, तस्मिन् मण्डितानादिपञ्चकस्य मेदग्ररूपणा यस्माद् कृता तस्माद्
 ज्ञानप्रवाद, तस्मिन् पदपरिमाणमेका कोटी एकफलेनेति, सत्यप्रवादं, षष्ठं सत्य-संयमः सत्यवचनं चा तद्यत्र ममेदं सप्रतिपदं च वर्ण्यते
 तन्मस्यप्रवाद, तस्य पदपरिमाणं एका पदकोटी यद् च पदान्तीति, आत्मप्रवादं षष्ठमं 'आय' सि आत्मा सोऽनेकधा यत्र नयदल्लो-
 र्ण्यते तदारमप्रवाद, तस्य पदपरिमाणं चर्चविद्यतिः पदकोट्यः! कर्मप्रवादं सप्तमं ज्ञानाभावादिपञ्चकस्य मेदग्ररूपणा यस्माद् कृता तस्माद्

अवद्विष्टे निचे से जहा णामए पंच अत्थिकाया ण कयाइ ण आसि ण कयाइ ण कयाइ ण भविस्स-
ति भुविं च भवति य भविस्सति य धुवा णितिया सासया अक्खया अवद्विया णिच्चा एवामेव धुवा
लसंगे गणिपिडगे ण कयाइ ण आसि ण कयाइ णत्थि ण कयाइ ण भविस्सइ भुविं च भवति य भविस्सइ य
धुवे जाव अवद्विए णिच्चे, एत्थ णं दुवालसंगे गणिपिडगे अणंता भावा अणंता अभावा अणंता हेऊ अणं-
ता अहेऊ अणंता कारण अणंता अकारणा अणंता जीवा अणंता अजीवा अणंता भवसिद्धिया अणंता अ-
भवसिद्धिया अणंता सिद्धा अणंता असिद्धा आधविज्जंति पणविज्जंति परुविज्जंति दंसिज्जंति निदंसिज्जंति
उवदंसिज्जंति, एवं दुवालसंगं गणिपिडगं इति (सूत्रं १४८)

‘इच्चय’मित्यादि, इत्येतद्वादशाङ्गं गणिपिटकमतीतकाले अनन्ता जीवा आज्ञया विराध्य चतुरन्तं संसारकान्तरं ‘अणुपरियट्टिसु’त्ति
अणुपरिवृत्तवन्तः, इदं हि द्वादशाङ्गसूत्रार्थोभयभेदेन त्रिविधं, ततश्चाज्ञया सूत्राज्ञया अभिनिवेशतोऽन्यथापाडादिलक्षणया अतीतकाले
अनन्ता जीवाश्चतुरन्त संसारकान्तरं नारकतिर्यग्नरामरविधिवृक्षजालदुस्तरं भवादवीगहनमित्यर्थः, अनुपरावृत्तवन्तो जमालिवत्
अर्थज्ञया पुनरभिनिवेशतोऽन्यथाप्ररूपणादिलक्षणया गोष्ठामाहिलवत् उभयाज्ञया पुनः पञ्चविधाचारपरिज्ञानकरणोद्यतगुर्वीदेशादेरन्यथा-
करणलक्षणया गुरुप्रत्यनीकद्रव्यलिङ्गधार्यनेकश्रमणवत् सूत्रार्थोभयैर्विराध्येत्यर्थः, अथवा द्रव्यक्षेत्रकालभावापेक्षमागमोक्तानुष्ठानसेवाज्ञा
तया तदकरणेनेत्यर्थः, ‘इच्चय’मित्यादि-गतार्थमेव, नवरं ‘परित्ता जीवा’ इति संख्येया जीवाः, वर्त्तमाने विशिष्टविराधकमनुष्यजीवानां
संख्येयत्वात् ‘अणुपरियट्टंति’त्ति ‘अणुपरावर्त्तन्ते भ्रमन्तीत्यर्थः, ‘इच्चय’मित्यादि इदमपि भावितार्थमेव, नवरम् ‘अणुपरियट्टिस्संति’त्ति अनु-

ओगे अयेगे' त्यादि, तत्र कुलक्रमगण्डिकासु कुलकराणां विमलसाहचर्यानां पूर्वजन्माद्याभिधीयत इति, एव श्लेषास्वयि अभिधान-
 इदमती मावनीयं, यावत् विधान्तरगण्डिका, नवरं दशाहोः समुद्रविजयादयो दश 'धमुदेवान्ताः तथा विद्या-अनेकार्या अन्तरे-
 रूपमाजितवीर्यकरान्तरे गण्डिका—एकचक्रव्यवस्थाविष्कारानुगतास्ततश्च विद्याश्च ता अन्तरगण्डिकाश्च विधान्तरगण्डिका, एतदुक्तं
 भवति—रूपमाजितवीर्यकरान्तरे तद्वद्वज्रभूषणीनां श्लेषगतिगमनभ्युदासेन त्रिवर्गमनानुचरोपपातयातिप्रतिपादिकाविधान्तरगण्डिका
 इति, ताश्च 'चोरसलब्धा सिद्धा निर्वर्णेको य इति सम्बन्धे । एवेकैकद्वये पुरिसमुगा इति सम्बन्धे ॥१॥' त्यादिना प्रन्वेन 'नन्दि
 टीक्ष्णयामभिहितस्तव एवावधार्याः, इह स्रग्वमनिकामाश्रय विवाहितत्वादिति, श्लेषं स्रग्वसिद्धमानिगमनात्, नवरं 'सखेज्जा वत्सु' चि
 पञ्च विद्वत्सुचरे द्वे द्वते सखेज्जा चूलवत्सु' चि चतुर्विधत् ॥१२॥ साम्प्रतं द्वादशाङ्गे विरावनातिष्पन्नं त्रैकालिक फलमुपदर्शयन्नाह—
 इयेइय दुवालसग गणिपिङ्ग अतीतकाले अर्णता जीवा आणाए विराहिता चाउरतससारकतार अनुपरि-
 यद्धिस्तु इयेइयं दुवालसग गणिपिङ्ग पटुप्पण्णे काले परिता जीवा आणाए विराहिता चाउरतससारकतार अनुपरि-
 अनुपरियद्वति इयेइय दुवालसग गणिपिङ्ग अणागए काले अणता जीवा आणाए विराहिता चाउरतस
 न्सारकतारं अनुपरियद्विस्तसति इक्खेइय दुवालसग गणिपिङ्ग अतीतकाले अणता जीवा आणाए आराहि-
 ता चाउरतससारकतार वीईवइस्तु एव पटुप्पण्णेऽपि एव अणागएवि, दुवालसंगे ण गणिपिङ्गे ण कयावि
 णतिय ण कयाइ णासी ण भविस्तइ सुंविं च भवति य भविस्तसति य सुवे गितिय सासप अब्बप अळवए

कत्वाच्च हेतोः सूत्रस्य चानन्तगमपर्यायात्मकत्वादिति, यथोक्तेहेतुप्रतिपक्षतोऽनन्ता अहेतवः, तथा अनन्तानि कारणानि मृत्पिण्डत-
न्त्वादीनि घटपटादिनिर्वर्तकानि, तथा अनन्तान्यकारणानि सर्वकारणानामेव कार्यान्तराकारणत्वात्, नहि मृत्पिण्डः पटं निर्वर्त-
यतीति, तथा अनन्ता जीवाः— प्राणिनः एवमजीवाः—द्व्यणुकादयः भवसिद्धिका—भव्याः सिद्धा—निष्ठितार्थो इतरे—संसारिणः, आद्य-
विज्जंती'त्यादि पूर्ववदिति । द्वादशाङ्गस्य स्वरूपमनन्तरमभिहितमथ तदभिधेयस्य राशिद्वयान्तर्भाजितः स्वरूपमभिधित्सुराह—

दुबे रासी पन्नत्ता, तंजहा जीवरासी अजीवरासी य, अजीवरासी दुविहा पन्नत्ता, तंजहा-रूवीअजीवरासी अरूवी-
अजीवरासी य, से किं तं अरूवीअजीवरासी?, अरूविअजीवराशी दसविहा पन्नत्ता, तंजहा-धम्मत्थिकाए, जाव
अद्धासमए, रूवीअजीवरासी अणेगविहा० प० जाव से किं तं अणुत्तरोववाइआ ?, अणुत्तरोववाइआ पंचविहा
पन्नत्ता, तंजहा-विजयवेजयंतजयंतअपराजितसव्वट्टसिद्धिआ, सेत्तं अणुत्तरोववाइआ ? सेत्तं पंचिंदियसंसार
समावण्णजीवरासी, दुविहा णेरइया पन्नत्ता, तंजहा—पज्जत्ता य अपज्जत्ता य एवं दंडओ भाणियन्वो जाव वेमाणि
यत्ति, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए केवइयं खेत्तं ओगाहेत्ता केवइया णिरयावासा पण्णत्ता?, गोयमा! इमीसे णं
रयणप्पभाए पुढवीए असीउत्तरजोयणसयसहस्सवाहल्लाए उवरि एणं जोयणसहस्सं ओगाहेत्ता हेट्ठा चेणं जोय
णसहस्सं वज्जेत्ता मज्जे अट्टसत्तरि जोयणसयसहस्से एत्थ णं रयणप्पभाए पुढवीए णेरइयाणं तीसं णिरयावास-
सयसहस्सा भवंतीतिमक्खाया, ते णं णिरयावासा अंतो वट्ठा बाहिं चउरंसा जाव असुभा णिरया असुभाओ णि-
रएसु वेयणाओ, एवं सत्तवि भाणियन्वाओ जं जासु जुज्जइ—'आसीयं वत्तीसं अट्ठावीसं तहेववीसं च। अट्ठारस

परावर्तिष्यन्ते पर्यतिष्यन्तीत्यर्थः, 'इषेय'मित्यादि कण्ठ्य, नवर 'विश्वईसु'षि व्यतिव्रजितवन्तः घटुर्गविकसंसारोच्छ्वनेन मुक्तिमवाप्ता
 इत्यर्थः, एवं प्रत्युत्पन्नेषुपि, नवर अयं विशेषः 'विश्वयति'षि व्यतिव्रजन्ति-व्यतिक्रामन्तीत्यर्थः, अनागतेऽप्येव, नवर वीइवइस्सति'षि
 व्यतिव्रजिष्यन्ति-व्यतिक्रमिष्यन्तीत्यर्थः, यदिदमनिष्टेतरमेदमिष्टं फलं प्रतिपादितमेतत्सदायस्यायित्वे सति द्वादशाङ्गस्योपजायत इत्याह-
 'दुबालसंगे' इत्यादि, द्वादशाङ्गं नमित्यलङ्कार गणपिटक न कदाचिन्नासीदनादित्वात् न कदाचिन्न भवति सदैव मात्रात् न कदाचिन्न
 भविष्यति अपर्यवसितत्वात्, किं तर्हि !, सुचिं चे'त्यादि असूच भवति च भविष्यति च, ततश्चेद त्रिकालमावित्वादचल अचल-
 त्वाच्च ध्रुवं मेवादिबद् ध्रुवत्वादव नियत पञ्चास्तिकायेषु लोकवचनवत् नियतत्वादेव शश्वतं समयावलिकादिषु कालवचनवत् शश्वत-
 त्वादेव वाचनान्निप्रदानेऽप्यस्य गङ्गासिधुमवाहेऽपि पद्मइववत् अवयवत्वादेवाव्यय मानुषोपराद्वहिः समुद्रवत् अव्ययत्वादेव स्वप्नमायेऽव
 म्मित जम्बूद्वीपादिवत् अवस्थितत्वादव नित्यमाकाशवदिति, साम्प्रतं घटान्तमन्त्रार्थे आह—'से अहा नाम ए' इत्यादि, तदप्या नाम
 पञ्चास्तिक्राया-धर्मास्तिक्रायादयः न कदाचिन्नासमित्यादि ग्रामवत्, 'एवमेवे'त्यादि दार्ष्टान्तिक्रयोचना निगदसिद्धेवेति । 'एतव
 न मित्यादि अत्र द्वादशाङ्गे गमिष्यिक्के अनन्ता मावा आस्पायन्त इति योगः, तत्र भवन्तीति मावा जीवादयः पदार्थाः, एते च
 जीवपूद्गलानामनन्तत्वादनन्ता इति, तथा अनन्ता अमावाः सर्वभाषानामेव पररूपेणासत्त्वाच्च एवानन्ता अमावा इति, स्वपरसत्ता-
 मात्रामात्रोभयाधीनत्वाद्स्तुतत्त्वस्य, तथाहि-जीवो जीवात्मना माधोऽजीवात्मना चामाधोऽन्यथाऽजीवस्यप्रसङ्गादिति, अन्ये तु धर्मा
 पेक्षया अनन्ता मावा' अनन्ता अमावाः (च) प्रतिषस्त्वस्तित्वनास्तिताम्यां प्रतिषद्धा इति व्याप्यधेये, तथाऽनन्ता इति, तत्र
 हिनोति-गमयति विष्ठासितपम्भविशिष्टानर्थानिति हेतुस्त आनन्ताः, घटुर्नोऽनन्तपम्भार्थेत्यकत्वाच्च तत्प्रतिषद्घर्म्मार्थविशिष्टपञ्चगुण

णा य' चि, अतिदिष्टरय च सूत्रतः सर्वस्य प्रज्ञापनापदस्य लेखितुमशक्यत्वादर्थतस्तद्वेश उपदर्श्यते-तत्राजीवराशिर्द्विविधो रूप्यरूपिभेदात्,
 तत्रारूप्यजीवराशिर्दशधा-धर्म्मस्तिकायस्तद्देशस्तद्देशश्चेत्येवमधर्म्मास्तिकायाकाशास्तिकायावपि वाच्यावेवं नव दशमोऽद्वासमय इति,
 रूप्यजीव शिश्चतुर्द्धा-स्कन्धा देशाः प्रदेशाः परमाणवथेति, ते च वर्णगन्धरसस्पर्शसंस्थानभेदतः पञ्चविधाः संयोगतोडनेकविधा इति। जी
 वराशिर्द्विविधः संसारसमापन्नोऽसंसारसमापन्नश्च, तत्रासंसारसमापन्ना जीवा द्विविधाः अनन्तरपरम्परसिद्ध भेदात्, तत्रानन्तरसिद्धाः पञ्चदश
 प्रकाराः परम्परसिद्धास्त्वनन्तप्रकारा इति, संसारसमापन्नास्तु पञ्चधैकेन्द्रियादिभेदेन, तत्रैकेन्द्रियाः पञ्चविधाः पृथिव्यादिभेदेन, पुनः प्रत्ये-
 कं द्विविधाः सूक्ष्मबादरभेदेन, पुनः पर्याप्तापर्याप्तभेदेन द्विधा एवं द्वित्रिचतुरिन्द्रिया अपि, पञ्चेन्द्रियाश्चतुर्द्धा नारकादिभेदात्, तत्र नारकाः
 सप्तविधाः रत्नप्रभादिपृथ्वीभेदात्, पञ्चेन्द्रियतिर्यञ्चद्विधा जलस्थलखचरभेदात्, तत्र जलचराः पञ्चविधा मत्स्यकच्छपग्राहमकरसं-
 मारभेदात्, पुनर्मत्स्या अनेकधा-श्लक्ष्णमत्स्यादिभेदात्, कच्छपा द्विधा अस्थिकच्छपमांसकच्छपभेदात्, ग्राहाः पञ्चधा दिलिवेष्ट-
 कमद्गुपुलकसीमाकारभेदात् मकरा-मत्स्यविशेषा द्विविधाः-शुण्डामकरा करिमकराश्च, संसुमारास्त्वेकविधाः, स्थलचरा द्विधा-चतुष्प-
 दपरिसर्पभेदात्, तत्र चतुष्पदाश्चतुर्द्धा-एकचतुराद्विखुरगण्डीपदसनखपदभेदात्, क्रमेण चैते अश्वगोहस्तिर्सिंहादयः, परिसर्पा द्विधा-
 उरःपरिसर्पभुजपरिसर्पभेदात्, उरःपरिसर्पाश्चतुर्द्धा-अहिअजगराशालिकमहोरगभेदात्, तत्राहयो द्विधा-दर्वीकरा मुकुलिनश्चेति, खच-
 राश्चतुर्द्धा-चर्मपक्षिणो लोमपक्षिणः समुद्रगपक्षिणो विततपक्षिणश्च, तत्राद्यौ द्वौ वल्युलीहंसादिभेदावितरौ द्वीपान्तरेष्वेव स्तः, सर्वे च
 पञ्चेन्द्रियतिर्यञ्चो मनुष्याश्च द्विधा-सम्मूर्च्छिमा गर्भव्युत्क्रान्तिकाश्च, तत्र सम्मूर्च्छिमाः नपुंसका एव, इतरे तु त्रिलिङ्गा इति, गर्भं,
 व्युत्क्रान्तिकमनुष्यास्त्रिधा-कर्मभूमिजा अकर्मभूमिजा द्विविधाः आर्या-म्लेच्छाश्च, आर्या द्वेधा-क्र-

सोलसग अद्दुत्तरमेव बाहल्लं ॥ १ ॥ तीसा य पणवीसा पन्नरस वसेव सयसहस्साइ । तिण्णेग पथूण
 पथेव अणुत्तरा नरगा ॥ २ ॥ चउत्तरी असुराणं चउत्तरी च होइ नागाण । पावत्तरि सुवन्नाण वाउ-
 कुमाराण छण्णउइ ॥ ३ ॥ वीवदिसाउपरीण विज्जकुमारिवयणियमगीणा छण्हयि जुवलयाण धावत्तरिमो य सय
 सहसा ॥ ४ ॥ यत्तीसडावीसा पारत्त अब चउरो य सयसहस्सा । पण्णा चत्तलीसा छव सहस्सा सहस्सारो ॥ ५ ॥
 आणयपाणयकप्पे चत्तारि सयाज्जरणणुए तिन्नि । सत्त विमाणसयाइ चउत्तुवि एण्णु कप्पेसु ॥ ६ ॥ एकार
 सुत्तर हेट्ठिमेसु सत्तुत्तर च मल्लिमए । सयमेग उवत्तिमए पथेव अणुत्तरविमाणा ॥ ७ ॥ दोसाए ण पुढवीए
 तवाएण पुढवीए चउत्तरीए पुढवीए पव्वमीए पुढवीए छट्ठीए पुढवीए सत्तमीए पुढवीए गाहाहिं भाणियव्वर,
 सत्तमाए पुढवीए पुच्छा, गोयसा । सत्तमाए पुढवीए अद्दुत्तरजोयणसयसहस्साइ बाहल्लाय उवत्ति अद्दत्ते
 वन्न जोयणसहस्साइ ओगाहेत्ता हेट्ठावि अद्दत्तेवन्न जोयणसहस्साइ वज्जित्ता मज्जे तिसु जोयणसहस्सेसु
 एत्थ ण सत्तमाए पुढवीए नेरइयाण पथ अणुत्तरा महइमहालया महानिरया पण्णत्ता, तज्जहा-काले महा-
 काले रोत्थ महारोत्थ अप्पइट्ठाणे नाम पथमे ते ण निरया वट्ठे य मत्ता य अहे खुरप्पसठाणसठिया जाव
 असुमा नरगा असुमाओ नरएसु वेयणाओ (सुत्र १४९)

इह च प्रश्नापनायाः प्रथमपदं प्रश्नापनाख्य सर्वतदक्षरमप्येतर्था, किमवसानमित्याह-‘द्याव से किं व’ मित्यादि, केवलमस्य म
 प्रापनाद्यप्रस्य चायं विठ्ठपा, इह ‘बुदे रासी पण्णत्ता’ इत्यमितापद्यत्र (सत्र) तु ‘बुदिहा पण्णवणा पण्णत्ता-जीवपणयणा अजीवपण्णव

सचिक्खिलिच्चाणुलेवणतला असुइवीसा परमदुब्बिभंगथा काऊअगणिवण्णाभा कक्खडफासा दुरहियासा' इति तत्र नित्यं-सर्वदा अ-
न्धकारं-अन्धत्वकारकं वहलवलाहकपटलाच्छादितगगनमण्डलामावास्याद्दुरात्रान्धकारवत्तम -तमिस्रं येषु ते नित्यान्यन्धकारतमसः, अ-
थवा नित्येनान्धकारेण सार्वकालिकेनेत्यर्थः तमसः-तमिस्रा नित्यान्यन्धकारतमसः, जात्यन्धमेधान्धकारामावास्यानिशीथतुल्या इत्यर्थः,
कथमित्यत आह--व्यपगता-अविद्यमाना ग्रहचन्द्रद्वरनक्षत्ररूपाणां ज्योतिषां-ज्योतिष्कलक्षणविमानविशेषाणां ज्योतिषो वा-दीपा-
द्यग्नेः प्रभाप्रकाशो येषु ते तथा, 'पह' ति पथशब्दो वाड्यं व्याख्येयः, तथा मेदोवसापूरुधिरमांसानि शरीरावयवास्तेषां यच्चिक्खि-
ल्लं कर्दमस्तेन लिप्तं-उपदिग्धमनुलेपनेन सकृल्लिप्तस्य पुनः पुनरुपलेपनेन तलं-भूमिका येषां ते मेदोवसापूरुधिरमांसचिक्खिल्ललिप्ता-
नुलेपनतलाः, यद्यपि च तत्र मेदःप्रभृतीन्यौदारिकपञ्चेन्द्रियशरीरावयरूपाणि न सन्ति वैक्रियशरीरत्वाच्चारकाणां तथापि तदाकारा-
स्तदवयवास्तत्र ग्राह्यन्त इति, अशुचयो विश्राः आमगन्धयः पूतिगन्धय इत्यर्थः, अत एव परमदुरभिगन्धाः 'काऊअगणिवण्णाभ'
त्ति कृष्णाग्निलोहादीनां ध्मायमानानां तद्वर्णवदाभा येषां ते कृष्णाग्निवर्णाभाः, तथा कर्कशः स्पर्शो येषां ते कर्कशस्पर्शः, अत एव दुःखेन-
-कृच्छेणाधिसोढुं शक्यते वेदना येषु ते दुराधिसह्याः, अत एवाशुभा नरकाअशुभानरकेषु वेदना इति 'एवं सत्तवि भाणियव्व' ति
प्रथमममुञ्चता सप्त इत्युक्तं, 'जं जासु जुज्झइ' ति यच्च यस्यां पृथिव्यां वाहल्यस्य नरकाणां च परिमाणं च युज्यते स्थानान्तरोक्तानुसारेण
तच्च तस्यां वाच्यं, तच्चेदं-'आसीतं' गाहा 'तीसा य' गाहा अशीतिसहस्राधिकयोजनलक्षं रत्नप्रभायां वाहल्यमेवं शेषासु भावनीयं,
तथा त्रिशल्लक्षाणि प्रथमायां नरकावासानामित्येवं शेषास्वपि नेयमिति, आवासपरिमाणं चासुरादीनामपि दशानां सौधम्मदीनां च
कल्पेतराणां सूत्रैर्वक्ष्यतीति, तन्निवासपरिमाणसङ्ग्रहे 'चउसड्डी' इत्यादि गाथाः पञ्च, एवं चैव सूत्राभिलापो दृश्यः, 'सक्करप्पभाए

द्विप्राप्ता इतरे च, तत्र प्रथमा अहदादयः, द्वितीया नवविधाः-क्षेत्रजातिकुलकर्मधिस्यमापाद्यानदर्शनचारित्र्यमेवात्, देवाभ्यस्तुविधा-
 भवनवास्यादिभेदाद्भवनपतयो दशधा असुरनागादयः व्यन्तरा अष्टविधा पिशाचादयः ज्योतिष्काः पञ्चधा घन्त्रादयः वैमानिका द्वि-
 धाकन्योपगा कन्यातीताश्च, कन्योपगा द्वादशधा सौषर्मादिभेदात्, कन्यातीता द्वेधा-त्रैवेयका अनुचरोपपातिकाश्च त्रैवेयका नवधा
 अनुचरोपपातिकाः पञ्चधेति, एतत्समस्तं सूचयतोक्तं 'जाब से किं त अणुचरे' स्यादि, पूर्वोक्तमेव जीवराशिं दण्डकक्रमेण द्विधा
 दर्शयन्नाह-'दुविहं' त्यादि, सुगमं नवर 'दण्डजो' चि 'नेरया १ असुरार्थ १० पुढवाह ५ वेष्टदियादजो ४ मञ्जुया १। वतर १ ओइस
 १ वेमागिया य १ अह दठजो एवं ॥ १ ॥ अथानन्तर प्रवृत्तानां नारकादीनां पर्याप्तपर्याप्तमेदानां स्थाननिरूपणायाह
 -'इमीसे ण' मित्यादि, अवगाहनाद्व्यावर्तान् सर्वं कण्ठयं, नवर 'ते न निरया' इत्यादि अत्र च जीवामिगमचूर्ण्य-
 तुमारेण लिख्यते-किं द्विविधा नरका भवन्ति आवलिकाप्रविष्टाः आवलिकाबाह्याश्च, तत्रावलिकाप्रविष्टा अष्टासु दिक्षु
 भवन्ति, ते च दृक्पञ्चचतुरलक्रमेण प्रत्यवगन्तव्याः, एतेषां च मध्ये इन्द्रका सीमन्तकादयो भवन्ति, आवलिकाबाह्यास्तु
 पुष्पानक्षीर्णा दिग्विदिन्नामन्तरालेषु भवन्ति नाना सत्सानसंस्थिता इति निरयसत्सानव्यवस्था, तत्र च बाहुस्यमङ्गीकृत्ये-
 दमभिधीयत-अतो वट्टे' स्यादि, उक्तं च क्षत्रकुशुपिकृतानारका सीमन्तकादिका बाहुस्यमङ्गीकृत्यान्तः मध्ये वृत्ता बहिरपि चतुरस्था
 अवयव क्षुरमस्थानसंस्थिताः, एतन्वयं सत्सान पुष्पावक्षीर्षकानाश्रित्योक्तं तेषामेव प्रचुरत्वात्, आवलिकामविष्टास्तु दृक्पञ्चलक्ष
 क्षुरमसत्साना भवन्ती' ति, तत्रान्तर्दृष्टा मध्ये क्षुरपिरमाभित्य बहिरश्च चतुरन्ना कुण्डपरिविमाश्रित्य, यावत्क्षुरादिद एवयं यत्तु
 अपः क्षुरमसत्सानमस्थिताः-भूतलमाभित्य क्षुरप्राकारास्तत्भूतलस्य संचारिसम्भवाद्दण्डेकत्वात् अन्ये स्वाङ्गा-तेषामवस्तनोष्ठाः क्षु-
 र एव इवाग्रग्रे प्रतलो विस्तीर्णश्चेति क्षुरप्रमस्थानत्वा, तथा 'निष्कन्धवपारतमस्ता बलमगगहर्षयश्चानभक्तनभोजोइत्यत्रा भेषवमापमकदिरम-

पडिख्वा, एवं जं जस्स कमती तं तस्स जं जं गाहाहिं भणियं तह चेव वण्णओ । केवइया णं भंते ! पुढ-
 चिकाइयावासा प० १, गोयमा ! असंखेज्जा पुढवीकाइयावासा प०, एवं जाव मणुस्सत्ति, केवइया णं भंते !
 वाणमंतरावासा प० १, गोयमा ! इमीसे णं रयणप्पभाइ पुढवीए रयणामयस्स कंडस्स जोयणसहस्सबाहल्लस्स
 उवरिं एगं जोयणसयं ओगाहेत्ता हेट्ठा चेगं जोयणसयं वज्जेत्ता मज्जे अट्ठसु जोयणसएसु एत्थ णं वाणमंत-
 राणं देवाणं तिरियमसंखेज्जा भोमेज्जा नगरावाससयसहस्सा प०, ते णं भोमेज्जा नगरा बाहिं वट्ठा अंतो चउरंसा,
 एवं जहा भवणवासीणं तहेव णेयव्वा, णवरं पडागमालाउला सुरम्मा पांसाईया दरिसणिज्जा अभिरूवा पडि-
 ख्वा ॥ केवइया णं भंते ! जोइसियाणं विमाणावासा प० १, गोयमा ! इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए बहुसमरम-
 णिज्जाओ भूमिभागाओ सत्तनउयाइं जोयणसयाइं उड्डं उप्पइत्ता एत्थ णं दसुत्तरजोयणसयबाहल्ले तिरियं
 जोइसविसए जोइसियाणं देवाणं असंखेज्जा जोइसियविमाणावासा प०, ते णं जोइसियविमाणावासा अब्भु-
 गगयमूसियपहसिया विविहरमणिरयणभत्तिचित्ता वाउडुयविजयवेजयंतीपडागछत्ताइछत्तकलिया तुंगा
 गगणतलमणुलिहंतसिहरा जालंतरयणपञ्जरुम्मिलियव्व मणिकणगधूभियागा विचिसियसयपत्तपुण्ढरीय-
 तिलयरयणद्धचंदचित्ता अंतो बाहिं च सण्हा तवणिज्जवालुआपत्थडा सुहफासा सस्सिरीयरूवा पांसाईया
 दरिसणिज्जा ॥ केवइया णं भंते ! वेमाणियावासा प० १, गोयमा ! इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए बहुसमरम
 णिज्जाओ भूमिभागाओ उड्डं चंदिमसूरियगहगणनक्खत्ततारारूवाणं वीइवइत्ता बहूणि जोयणाणि बहूणि

नं पुढवीण केवइय ओगाहिचा कइइया निरया पण्णा !, गोयमा ! सकरप्यमाए ण पुढवीण धवीसुचरजोयणसयसइस्सवाइल्लए उव
 रि ण्ण जोयणसइस्स ओगाहिचा वेद्वा वेगं ओयणसइस्सं वल्लेचा मज्जे तीसुचरे जोयणसयसइस्सो एत्थ ण सकरप्यमाए पुढवीणं नेर
 इपालं पणवीसं निरयावाससयमइस्सा मवन्तीतिमक्खाया, ते णं निरया' इत्यादि, एवं गोयानुसारेणान्येऽपि पञ्चालापक्का धाव्या
 इति, एतदेवाह—'दोषाए' इत्यादि 'वियणाओ' इत्येतदन्तं सुगम, नवरं 'गाहाहि' ति गायामिः कण्ठभूताभिर्गोयानुसारेणेत्यर्थः,
 मण्णिवय्या-वाय्या नरक्खासा इति प्रक्रम, तथा 'वेडु य तंसा य' पि मध्यमो वृत्त' श्लेषास्त्यस्ता इति, अयासुरायावासविषयममि
 ताए दर्शयति—

केवइया ण भत्ते ! असुरकुमारावासा प० !, गोयमा ! इमीसे ण रयणप्यमाए पुढवीण असीउत्तरजोयणंसय-
 सहस्समाइल्लए उवरि ण्ण जोयणसइस्स ओगाहेत्ता वेद्वा वेगं जोयणसइस्सं वल्लिप्ता मज्जे अइहसरि
 जोयणसयसइस्से त्थय ण रयणप्यमाए पुढवीण चउसहिं असुरकुमारायासतयसइस्सा प०, 'ते णं भवणा
 याहिं वट्ठा अतो चउरसा अहे पोक्खरकण्णिआसठाणसठिया ठक्खिणंतरविउल्लगमीरत्थायफलिदां अइल्लय-
 चरियवारगोउरकयाउतोरणपडिबुवारेवसमाणा जलमुसलमुसविसयग्धिपरियारिया अउज्झा अडयाल
 कोट्टरइया अडयालकयवणमाला लाउल्लोइयमइया गोसीससरसरसत्तचवणवइरविण्णपच्चगुल्लितत्ता कोलागुरु
 पगरकुटुरुदत्तुरुइज्झतथूवमधमधेतंगधुदुयामिरामा सुगधिया गधधट्टिमूया अल्लं मय्हा लण्हा चट्ठा मट्ठा
 नीरया णिम्मत्ता वितिमिरा विसुद्धा सण्णमा समिरीया सउल्लोआ पासार्इया वरिसणिज्जा अमिस्सवा

अट्टालका-प्राकारस्योपर्यश्रयविशेषाः चरिका-नगरप्राकारयोरन्तरमष्टहस्तो मार्गः पाठान्तरेण 'चतुरय'न्ति चतुरकाः सभाविवेश्याः
 ग्रामप्रसिद्धाः 'दारगोडर'त्ति गोपुरद्वाराणि प्रतोल्यो-नगरस्थैव कपाटानि प्रतीतानि तोरणान्यपि तथैव प्रतिद्वाराणि-अवांतरद्वाराणि
 तत एतेषां द्वन्द्व, एतानि देशलक्षणेषु भागेषु येषां तानि तथा, इह देशो भागश्चानेकार्यः, ततोऽन्योऽन्यमनयोर्विशेष्यविशेषणभावो
 दृश्य इति, तथा जंताणि-पाषाणक्षेपणयन्त्राणि मुशलानि प्रतीतानि सुसुब्धः-प्रहरणविशेषाः शतघ्न्यः-शतानामुपघातकारिण्यो महा-
 कायाः काष्ठशैलस्तम्भयष्टयः ताभिः 'परिवारिय'त्ति-परिवारितानि परिकलितानीत्यर्थः तथा अयोध्यानि-योधयितुं-सङ्ग्रामयितुं
 दुर्गत्वान्न शक्यन्ते परबलैर्यानि तान्ययोध्यानि अविद्यमाना वा योधाः-परबलमुभटा यानि प्रति तान्ययोधानि, तथा 'अडयालको-
 डगरइय'त्ति अष्टचत्वारिंशद्भेदभिन्नविचित्रच्छन्दगोपुररचितानि, अन्ये भणन्ति-अडयालिय (ल) शब्दः किल प्रशंसावाचकः, तथा
 अडयालकयवणमाल'त्ति अष्टचत्वारिंशद्भेदाभिन्नाः प्रशंसाहोः कृता वनमाला-वनस्पतिपल्लवस्रजो येषु तानि तथा, 'लाइय'त्ति
 यद्भूमेच्छगणादिनोपलेपनं 'उल्लोइय'त्ति कुड्यमालानां सेटिकादिभिः सम्मृष्टीकरणं ततस्ताभ्यामिव महितानि, -पूजितानि लाउल्लोइय-
 महितानि, तथा गोशीर्ष-चन्दनविशेषः सरसं च-सोपेतं यद्रक्तचन्दनं-चन्दनविशेषः ताभ्यां दर्दराभ्यां-घनाभ्यां दत्ताः पञ्चाङ्गु-
 लयस्तला-हस्तकाः कुड्यादिषु येषु, अथवा गोशीर्षिसरसरक्तचन्दनस्य सत्का दर्दरेण-चपेटाभिधातेन दर्दरेषु वा-सोपानवीथीषु दत्ताः-
 पञ्चाङ्गुलयस्तला येषु तानि गोशीर्षिसरसरक्तचन्दनदर्दरदत्तपञ्चाङ्गुलितलानि, तथा कालागुरुः-कृष्णागुरुगन्धद्रव्यविशेषः-प्रवरःप्रधानः
 कुन्दुरुकः-चीडा तुरुष्कः-सिलहकं गन्धद्रव्यमेव एतानि च तानि 'डज्जति'त्ति दह्यमानानि यानि तानि तथा तेषां यो धूमो 'मघ-
 मघेत'त्ति अनुकरणशब्दोऽयं मघमघायमानो बहलगन्ध इत्यर्थः तेनोद्धराणि-उत्कटानि यानि तानि तथा तानि च तान्यभिरामाणि-

जोयणसयाणि बह्वणि जोयणसहस्साणि (बह्वणि जोयणसयसहस्साणि) बहुइओ जोयणकोडीओ पधुइओ
जोयणकोठाकोडीओ असंखेज्जाओ जोयणकोठाकोडीओ उइइ वूर वीइयइत्ता एत्थ ण विमाणिपाण देवाणं
सोइम्मीसाणसणकुमारमार्हिवयमल्लगसुद्धसहस्सारआणयपाणयआरणअञ्चुएसु नेवेज्जगमणुत्तरेसु य
वउरत्तासीई विमाणायाससगमहस्सा ससाणउइ च सहस्सा तेवीस च विमाणा भवंतीतिमक्खाया, ते ण
विमाणा अक्खिमालिप्पमा नासरासिवणाभा अरया नीरया निम्मला वितिमिरा विसुद्धा सउवरयणाम-
या अज्जा सण्हा चट्ठा मट्ठा निप्पका निक्कवउत्ताया सय्यमा समरीया सउखोया पासाईया दरिसणिज्जा
अभिरूवा पडिरूवा । सोइम्मे ण भते ! कल्पे केवइया विमाणावासा पणत्ता ? गोयमा ! पत्तीस
विमाणावाससयसहस्सा पणत्ता, एव ईसाणाइसु अट्ठावीस बारस अट्ठ वत्तारि एयाइ सयसहस्साइ पण्णा
स चत्तालीस उ एयाइ सहस्साइ आणए पाणए वत्तारि आरणञ्चुए तिसि एयाणि, सयाणि एव गाइहिं
भाणियट्ठ (सूत्र १५०)

‘केवई’त्यादि सुगमं, नवर तानि भवनानि बहिर्द्वानि इत्येवाकारावतनगरवत् अन्तः समचतुरस्राणि तदवकाशदेयस्य चतुरस्रत्वात्,
अथ ‘पुष्करकर्मिकाससानससितानि, पुष्करकर्मिका-पद्ममध्यमागः, सा चोन्नतसमचित्रविन्दुकिनी मयतीति, तथा ‘उत्कीर्णान्तर
विपुलगम्भीरसावपरिखे’ति उत्कीर्ण-सुनमुत्कीर्णं पालीरूपं कृतमन्तरं-अन्तरालं ययोस्ते उत्कीर्णान्तरे ते विपुलगम्भीरे सावपरिखे
येषां तानि तथा, तत्र सावमप उपरि च सम परिखा एपरि विद्याला अथः सत्कुम्भिता तयोरेतदेषु पाली यत्रास्तीति भाषा, तथा

पभाए चुलसीई नागकुमारावाससयसहस्सा भवन्तिचिमक्खायंति, ते णं भवणा' इत्यादि. द्वीपकुमारादीनां तु ण्णां प्रत्येकं षट्सप्ततिर्वाच्ये-
 ति। 'केत्रइया णं भंते! पुढवी' त्यादि गतार्थ, नवरं मनुष्याणां संख्यातानामेव गर्भव्युत्क्रान्तिकानां असंख्यातानामभावात् संख्याता एवा-
 वासाः सम्मूर्च्छमानां त्वसंख्येत्यनेन प्रतिशरीरमावासभावादसंख्येयानि इति भावनीयमिति । 'केत्रइया णं भंते ! जोइसियाणं
 विमाणावासा' इत्यादि, 'अब्भुग्गयमुसियपहसिय' चि अभ्युद्गता-सज्जाता उत्सृता-प्रबलतया सर्वासु दिक्षु प्रसृता या प्रभा-दीप्तिस्त-
 या सिताः- शुक्ला इत्यभ्युद्गतोत्सृतप्रभासिताः, तथा विविधा-अनेकप्रकारा मणयः-चन्द्रकान्ताद्या रत्नानि-कर्केतनादीनि तेषां
 भक्तयो-विच्छित्तिविशेषास्ताभिश्चित्राः- चित्रवन्तः आश्चर्यवन्तो वेति विविधमणिरत्नभक्तिचित्राः, तथा वातोद्भूता-वातकम्पिता-
 विजयः-अभ्युदयस्तत्संख्यचिका वैजयन्तीत्यभिधाना याः पताका अथवा विजया इति वैजयन्तीनां पार्श्वकर्णिका उच्यन्ते तत्प्रधाना या
 वैजयंत्यस्ताश्च तद्वर्जिताः पताकाश्च छत्रातिच्छत्राणि च-उपर्युपरिस्थितातपत्राणि तैः कलिता-युक्ता वातोद्भूतविजयवैजयन्तीपताका-
 छत्रातिच्छत्रकलिता इति, तुङ्गा-उच्चैस्त्वगुणयुक्ता, अत एव 'गगनतलमणुलिहंतसिहर' चि गगनतलं-अम्बरतलमणुलिखद्-अभिलङ्घ्य
 च्छिखरं येषां ते गगनतलानुलिखच्छिखराः, तथा जालान्तरेषु- जालकमध्यभागेषु रत्नानि येषां ते जालान्तररत्नाः, इह प्रथमा-
 बहुवचनलोपो द्रष्टव्यः, जालकानि च भवनभित्तिषु लोके प्रतीतान्येव तदन्तरेषु च शोभार्थं रत्नानि सम्भवन्त्येवेति, तथा पञ्जरोन्मी-
 लिता इव- पञ्जरवहिष्कृता इव, यथा किल किञ्चिद्भस्त्वु पञ्जराद्-वंशादिमयप्रच्छादनविशेषाद्वह्निःकृतमत्यन्तमविनष्टच्छायत्वाच्छो-
 भते एवं तेऽपीति भावः, तथा मणिकनकानां सम्बन्धिनी स्तूपिका-शिखरं येषां ते मणिकनकस्तूपिकाकाः, तथा विकसितानि यानि
 शतपत्रपुण्डरीकाणि द्वारादौ प्रतिकृतित्वेन तिलकाश्च भित्त्यादिषु पुण्ड्राणि रत्नमयाश्च ये अर्द्धचन्द्रा द्वाराग्रादिषु तैश्चित्रा ये ते विक-

रमणीयानीति ममासा, तथा मुगधय-सुरमयो ये वरगन्धाः-अधानषासास्तेषां गन्धा-आमोदो येव्वस्ति तानि सुगन्धिवरगन्धकानि
 तथा गच्छतिः-गधद्रव्याणां गच्छयुक्तिगासोपदेनेन निर्वाचितगुटिका तद्रूपवानि-तत्कल्प्यानीति गन्धवर्धिभूतानि प्रवरगन्धगुणा
 नीत्यर्थः, तथा अच्छानि आकाशस्फटिकवत् 'सुण्ड'सि सुक्ष्मानि सूक्ष्मस्कन्धनिष्पन्नत्वात् 'सुण्ड'सि सुक्ष्मानि सुक्ष्मानि
 मनुष्यानीत्यर्थः, पुटितपद्मवत्, 'पट्ट'सि पृष्ठानीष पृष्ठानि खरुषायणा पायाणप्रविभावत् 'मठ'सि मृष्टानीष मृष्टानि सुकुमारधाण्या
 पारायक्षतिमेव शोषितानि वा प्रमार्जनीक्येव, अत एव 'नीरय'सि नीरजांसि रजोरहितत्वात् 'निम्मल'सि निर्मलानि कठिनमलामावात्
 'भित्तिमिर'सि भित्तिमिरालि निरधकारत्वात् 'विमुद्ध'सि विद्युदानि निष्कलङ्कत्वात् चन्द्रवत् सकलङ्कानीत्यर्थः तथा 'सुप्पह'सि सप्रभाषि
 मममासायं अपरा म्यन-आत्मना प्रमान्ति-ओमन्ते प्रकाशन्त वेति सप्रभाषि यतः 'समिरीष'सि समरीचीनि-सक्किरणानि, अत एव 'सुड-
 ज्जोष'सि मदीयोनेन-यस्सन्दरप्रकाशनेन वर्णन्ते इति सोपोतानि 'पासाईय'सि प्रासादीयानि मन प्रसविक्रानि 'दरिसिज्ज'सि दर्शनी
 यानि, तानि हि पदमधुषा न धर्म गच्छवीति माव, 'अमिरुव'सि अभिरूपाणि कमनीयानि 'परिरुव'सि प्रविरूपाणि द्रष्टारं द्रष्टारं प्रति
 रमणीयानि नैदस्सकन्धयिदयेत्यर्थः, 'एव' मित्यादि, यथासुरकुमारादासद्ये तत्परिमाणममिहितमेवमिति-तथा यद्भवनादिपरिमाण यस्य
 नागकुमारादिनिष्ठा यस्य क्रमते-यदन तत्तस्य पाठ्यमिति, किञ्चिदं तस्य परिमाणमस आह-'ज जं गाहाई मयियं' यद्यद् गाथायिः 'च्यटसु-
 हि प्रमुत्ताय' मिरयादिक्काभिगमिहित, किं परिमाणमेव तथा वाच्यं नेत्याह 'इह येव वण्णजो'सि यथा असुरकुमारमवनानां वर्णक उक्तस्तथा
 मरेषामनौ वाच्य इति, तथाहि 'किराइया य मीते' नागकुमारादासमयमहस्ता पण्णचा, गोपमा इमीसे यं रयवप्यमाए' पुठवीए असीउत्तर-
 ज्योपपत्रयमहस्सुबारह्साए उरि एगे ज्योपणमहस्सं ओगाइया देहा येम ज्योपणमहस्सं बडेणा मज्जे अइहत्तरे ज्योपणमहस्से एहत्तरे यपण-

तानि निष्कण्टकच्छायानि सप्रभाणि—प्रभावन्ति समरीचीनि—सकिरणानीत्यर्थः ‘सोद्योतानि—वस्त्वन्तरग्रकाशनकारीणी-
त्यर्थः, ‘पासाईए’ त्यादि प्राग्वत् । ‘सोहम्मे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावासा पणत्ता ?, गोयमा ! बत्तीसं विमाणावा-
ससयसहस्सा पणत्ता’ एवमीशानादिष्वपि द्रष्टव्यं, एतदेवाह—‘एवं ईसाणाइसु’ चि, ‘गाहाहि भाणियव्वं’ ति बत्तीस अडुवीसा’ इ-
त्यादिकाभिः पूर्वोक्तगाथाभिस्तदनुसारेणेत्यर्थः, प्रतिकल्पं भिन्नपरिमाणा विमानावासा भणितव्यास्तद्वर्णकश्च वाच्यो ‘जाव ते णं वि-
माणे’ त्यादि यावत् ‘पडिरूवा’, नवरमभिलापभेदोऽयं यथा “ईसाणे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावाससयसहस्सा पणत्ता ?,
गोयमा ! अडुवीसं विमाणावाससयसहस्सा भवंतीतिस्वखाया, ते णं विमाणा जाव पडिरूवा एवं सर्वं पूर्वोक्तगाथानुसारेण प्रज्ञापना-
द्वितीयपदानुसारेण च वाच्यमिति ॥ अनन्तरं नारकादिजीवानां स्थानान्युक्तानि, अथ तेषामेव स्थितिमुपदर्शयितुमाह—
नेरइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई पन्नत्ता ?, गोयमा ! जहन्नेणं दस वाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरो-
वमाइं ठिई प०, अपज्जत्तगाणं नेरइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई प० ?, जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणवि
अंतोमुहुत्तं, पज्जत्तगाणं जहन्नेणं दस वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहु-
त्तूणाइं, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए एवं जाव विजयवेजयंतजयंतअपराजियाणं देवाणं केवइयं कालं ठिई
प० ?, गोयमा ! जहन्नेणं बत्तीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं, सव्वट्ठे अजहण्णमणुक्कोसेणं
तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता (सूत्रं १५१)

‘नेरइया ण भंते !’ इत्यादि सुगमं, नवरं स्थितिः—नारकादिपर्यायेण जीवानामवस्थानकालः ‘अपज्जत्तयाणं’ -ति नारकाः किल

सितवद्रतपप्रपुण्डरीकतिलकरत्नार्द्रचन्द्रचित्रा, तथा अन्तर्बहिर्ब सस्या मसुणा इत्यर्थः, तथा तपनीय-सुषर्णविशेषस्तन्मय्या वासुकायाः
सिक्कदायाः प्रस्तट -प्रतरो येषु ते तपनीयवासुकाप्रस्तटाः, अथवा सण्डश्चन्द्रस्य वासुकाविशेषणत्वात् सस्यतपनीयवासुकाप्रस्तटा इति
म्याम्येयं, तथा सुतुस्पर्शो' क्षुमस्पर्शो वा, तथा सभ्रीक-सशोम रूपं-आकरो येषां अथवा सभ्रीकाभि-शोभायन्ति रूपाणि-नरयु
ग्मादीनि रूपकाणि येषु ते सभ्रीकरूपाः प्रासादनीया दर्शनीया अभिरूपा प्रतिकूपा इति पूर्ववत् । 'केशइए त्यादि, रत्नमाया' पृथि
व्या 'बहुमरमयिज्जाओ भूमिमागाओ'सि बहुसमरमणीयस्य भूमिमागस्य ऊर्ध्व-उपरि तथा चन्द्रमसः-सूर्यग्रहगणनश्चतारा-
रूपाणि षमित्यलङ्कारे किं ?- 'वद्विचइ'सि व्यतिग्रन्थ-व्यतिक्रम्येत्यर्थः, तारारूपाणि येह तारका एवेति, तथा 'बहूनी'त्यादि,
किमित्याह-ऊर्ध्वम्-उपरि दूरमत्यर्थं व्यतिग्रन्थं चतुरशीतिविमानलक्षणि भवन्तीति सम्बन्धः, इतिमन्त्राय'सि इति-एवंप्रकारा
अथवा यतो भवन्ति तत आख्याताः सर्ववेदिनेति, 'ते ण'ति तानि विमानानि णमिति वाक्यालङ्कारे 'अविमालिप्पम'सि अविमालिः-
आदित्यस्तद्वत्प्रमान्ति-शोभन्ते यानि तान्यविमालिप्रमाणि, तथा मासानां-ग्रहाद्यानां राशि -मासराशिः-आदित्यस्तस्य वर्षस्त
इदमा-छायाचर्णो येषां केषांचिदानि भासराक्षिवर्णामानि, तथा 'अरय'सि अरबांसि स्वामाविक्रजोरहितत्वात् 'नीरय'सि नीरबांसि
आगन्तुञ्जजोविरहात् 'निम्मल'सि निर्मलानि कण्ठह (कर्कश) मलमावात् विविमिर'सि चित्तिमिराणि आहार्या चक्ररहितत्वात्
विगुदानि स्वामाविक्रतमोविरहात् सकलदोषविरामाद्वा सर्वसमयानि न दार्वादिदलमयानीत्यर्थः, अञ्छन्याकश्चस्फटिकवत् सस्यानि
यस्मस्त्नधमयत्वात् पृष्ठानीव पृष्ठानि खरदाणया पापाणप्रतिमेव मृष्टानि सुकुमारदाणया पापाणप्रतिमेवेति निष्पद्वा
निकलइविकलत्वात् कर्मविशेषपरहितत्वाद्वा निष्कङ्कटा-निष्कष्या निरावरणा निलयपातेत्यर्थः छाया-धीसिंयपो

तीन निष्कण्टकच्छायानि सप्रभाणि—प्रभावन्ति समरीचीनि—सकिरणानीत्यर्थः ‘सोद्योतानि—वस्त्वन्तरप्रकाशनकारीणी-
त्यर्थः, ‘पासाईए’ त्यादि प्राग्वत् । ‘सोहम्मे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावासा पणत्ता ?, गोयमा ! वत्तीसं विमाणावा-
ससयसहस्सा पणत्ता’ एवमीशानादिष्वपि द्रष्टव्यं, एतदेवाह—‘एवं ईसाणाइसु’ च्छि, ‘गाहाहिं भाणियव्वं’ ति वत्तीस अट्टवीसा’ इ-
त्यादिकाभिः पूर्वोक्तगाथाभिस्तदनुसारेणेत्यर्थः, प्रतिकल्पं भिन्नपरिमाणा विमानावासा भणितव्यास्तद्वर्णकश्च वाच्यो ‘जाव ते णं वि-
माणे’ त्यादि यावत् ‘पडिरूवा’, नवरमभिलापमैदोऽयं यथा “ईसाणे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावाससयसहस्सा पणत्ता ?,
गोयमा ! अट्टवीसं विमाणावाससयसहस्सा भवंतीतिश्रवखाया, ते णं विमाणा जाव पडिरूवा एवं सर्वं पूर्वोक्तगाथानुसारेण प्रज्ञापना-
द्वितीयपदानुसारेण च वाच्यमिति ॥ अनन्तरं नारकादिजीवानां स्थानान्युक्तानि, अथ तेषामेव स्थितिमुपदर्शयितुमाह—

नेरइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई पन्नत्ता ?, गोयमा ! जहन्नेणं दस वाससहस्साइ उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरो-
वमाइं ठिई प०, अपज्जत्तगाणं नेरइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई प० ?, जहन्नेणं अंतोसुहुत्तं उक्कोसेणवि
अंतोसुहुत्तं, पज्जत्तगाणं जहन्नेणं दस वाससहस्साइ अंतोसुहुत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोसुहु-
त्तूणाइं, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए एवं जाव विजयेवजयंतजयंतअपराजियाणं देवाणं केवइयं कालं ठिई
प० ?, गोयमा ! जहन्नेणं वत्तीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं, सव्वट्ठे अजहण्णमणुक्कोसेणं
तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता (सूत्रं १५१)

‘नेरइया णं भंते !’ इत्यादि सुगमं, नवरं स्थितिः—नारकादियर्यायेण जीवानामवस्थानकालः ‘अपज्जत्तयाणं’ ति नारकाः—किल

मितमृतपयपुण्डरीकतिलकरत्नार्द्रचन्द्रचित्रा, तथा अन्तर्गहिम सङ्ख्या मद्युषा इत्यर्थः, तथा तपनीय-सुवर्भविशेषस्तन्मय्या वालुकायाः
 पिरुनाया प्रलट-प्रतरो येषु ते तपनीयवालुकाप्रस्तटा, अथवा सङ्ख्येयस्य वालुकाविशेषणत्वात् सङ्ख्यातपनीयवालुकाप्रस्तटा इति
 व्याख्येयं, तथा सुतस्पर्शा-द्रुमस्पर्शा वा, तथा सधीक-सञ्ज्ञोम रूप-आकरो येषां अथवा सधीकाणि-श्लोभावन्ति रूपाणि-नरयु
 ग्मादीनि रूपयानि येषु ते सधीकरूपा प्रासादनीया दर्शनीया अभिरूपाः प्रतिरूपा इति पूर्ववत् । 'केवइए त्यादि, रत्नममायाः पृषि
 स्या 'बहुमरमणिज्वाओ भूमिमागाओ'सि बहुसमरमणीयस्य भूमिमागस्य ऊर्ध्व-उपरि तथा चन्द्रमस-सूर्यग्रहगणनश्चतारा-
 रूपाणि गमित्यलङ्कार किं ?- 'धीवइए'सि व्यतिवज्य-व्यतिक्रमेत्यर्थः, तारारूपाणि येह तारका एवेति, तथा 'बहूनी'त्यादि,
 किमित्याह-ऊर्ध्वम्-उपरि दूरमत्यर्थं व्यतिवज्य चतुरशीतिविमानलवाणि भवन्तीति सम्बन्धः, इतिमस्त्वाय'सि इति-एवंप्रकारा
 अथना पतो भवन्ति तव आख्याता सर्ववेदिनेति, 'ते भ'ति तानि विमानानि गर्भमिति वाक्यालङ्कारे 'अविमालिप्यम'सि अर्धिमालि
 आदित्यलङ्कारमन्ति-श्लोम-ते यानि तान्यर्धिमालिग्रमाणि, तथा मासानां-ग्रकाद्यानां राशिः-मासराशिः-आदित्यस्तस्य वर्षस्त-
 द्दामा-छायावर्षो येषां कर्षाचिचानि मासराशिवर्णमानि, तथा 'अरय'सि अरक्षांसि स्वामाविक्रजोरहितत्वात् 'नीरय'सि नीरजांसि
 आगन्तुकरजोविरहात् 'निम्मल'सि निर्मलानि कस्तुट (कर्कश) मलामावात् विविमिर'सि विविमिराणि आहार्यान्धकाररहितत्वात्
 गिगुदानि स्याभाविरुतमोविरहात् सकृदोषविरामाद्या सर्वरत्नमयानि न दासीदित्तमयानीत्यर्थः, अन्ध्रान्याकाशस्तटिकवत् सङ्ख्यानि
 ग्रहसम्बन्धमयन्वात् गृहानीव गृहानि सुरदाणया पापाणप्रतिमेव गृहानि सुकुमारदाणया पापाणप्रतिमेवेति निष्पद्गा
 निरुन्मदुपि कृतत्वात् कर्मविशेषरहितत्वाद् निष्कट्टा-निष्कयथा निरावरणा निरुपचातेत्यर्थः छाया-धीसिरीयां

नान निष्कण्टकच्छायानि सप्रभाणि—प्रभावन्ति समरीचीनि—सकिरणानीत्यर्थः 'सोद्योतानि—वस्त्वन्तरप्रकाशनकारीणी-
 त्यर्थः, 'पासाई' त्यादि प्राग्वत् । 'सोहम्मे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावासा पणत्ता !, गोयमा ! बत्तीसं विमाणावा-
 ममयमहस्सा पणत्ता' एवमीशानादिष्वपि द्रष्टव्यं, एतदेवाह—'एवं ईसाणाइसु' चि, 'गाहाहिं भाणियव्वं' ति बत्तीस अट्टवीसा' इ-
 त्यादिकाभिः पूर्वोक्तगाथाभिस्तदनुसारेणेत्यर्थः, प्रतिकल्पं भिन्नपरिमाणा विमानावासा भणितव्यास्तद्वर्णकश्च वाच्यो 'जाव ते णं वि-
 माणे' त्यादि यावत् 'पडिरूवा', नवरमभिलापभेदोऽयं यथा "ईसाणे णं भंते ! कप्पे केवइया विमाणावाससयसहस्सा पणत्ता !,
 गोयमा ! अट्टवीसं विमाणावाससयसहस्सा भवंतीतिस्वखाया, ते णं विमाणा जाव पडिरूवा एवं सर्वं पूर्वोक्तगाथानुसारेण प्रज्ञापना-
 द्वितीयपदानुसारेण च वाच्यमिति ॥ अनन्तरं नारकादिजीवानां स्थानान्युक्तानि, अथ तेषामेव स्थितिमुपदर्शयितुमाह—
 नेरइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई पन्नता !, गोयमा ! जहन्नेणं दस वाससहस्साइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरो-
 वमाइं ठिई प०, अपज्जत्तगाणं नेरइयाणं भंते ! केवइयं कालं ठिई प० !, जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेणवि
 अंतोमुहुत्तं, पज्जत्तगाणं जहन्नेणं दस वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तूणाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहु-
 तूणाइं, इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए एवं जाव विजयेजयंतजयंतअपराजियाणं देवाणं केवइयं कालं ठिई
 प० !, गोयमा ! जहन्नेणं बत्तीसं सागरोवमाइं उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं, सव्वट्ठे अजहणमणुक्कोसेणं
 तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई पन्नत्ता (सूत्रं १५१)

'नेरइया ण भंते !' इत्यादि सुगमं, नवरं स्थितिः—नारकादिपर्यायेण जीवानामवस्थानकालः 'अपज्जत्तयाणं'—ति नारकाः—किल

तस्थित पर्याप्तया एव भवन्ति, कृणतस्तूपातकाले अन्तर्गृहं यावद्वर्णसुक्ता एव भवन्ति ततः पर्याप्तका, ततस्तोषामपर्याप्तकृत्वेन
 स्मिन्निर्वप्यन्तवो व्युत्कर्षतोऽपि चान्तर्गृहर्षमेव पर्याप्तकानां पुनरौघिकमेव अपन्योत्कृष्टा चान्तर्गृहर्षोना भवतीति, अयं चेह पर्याप्त-
 कापर्याप्तविभागः 'नारयदेवा विरिमणुयगन्मया जे असंखवासाऊ । एते उ अपञ्चवा उववाए वेव धोदब्बा ॥ १ ॥ सेसा यं विरि
 यमनुया लद्धिं पप्योववायकाल य । दुदजोविय मइयब्बा पसासियरे य अण्णकयणं ॥ २ ॥' ति, उक्ता सामान्यतो नारकाणां स्वि
 ति। अतस्तस्मात्सिद्धावितिदमाह—'इमीसे ण' मित्यादि, स्थितिप्रकरणं च सर्वं प्रज्ञापनाप्रसिद्धमित्यतिदिष्टमाह 'एव' मिति यथा प्रज्ञापना-
 य, सामान्यपर्याप्तकापर्याप्तकृत्वेन गमत्रयेण नारकाणां नारकाविशेषाणां तिर्यगादिकानां च स्थितिरुक्ता एवमिहापि वाच्या, कियदूर्
 यारदित्याह 'जाव विजये'त्यादि, अनुत्तरसुराणामोषिकाऽपर्याप्तकपर्याप्तकृत्वेण गमत्रये यावदित्यर्थः इह चैवमतिविद्वद्वाच्यार्थतो वाच्यनि
 रनप्रमानारकाणां मदन्त ! कियती स्थितिः !, गौतम ! अथन्येन दक्ष वर्षसहस्राणि उत्कर्षतः सागरोपमं, अपर्याप्तकृत्तलप्रमापृचि
 र्दनारकाणां मदन्त ! कियन्त कलं स्थितिः प्रज्ञा !, गौतम ! उभययापि अन्तर्गृहर्षमेव, पर्याप्तकानां तु सामान्योक्तवान्तर्गृहर्षोना
 वाच्या, एवं त्रेषदृष्टीनारकाणां प्रत्येकं दक्षानामधुरादीनां पृथिवीकायिकानां तिर गं गर्भे श्वेतरमेदानां मनुष्याणां व्यन्तराणामष्टविधानां
 ज्यातिरक्षाणां पञ्चप्रकाराणां सौधर्मादीनां वैमानिकानां च गमत्रय वाच्यं, कियदूर् यावदित्याह—'जाव विजये' स्यादि, इह च विज-
 योदेष्टु अपन्यन्तो द्वात्रिंशत्सागरोपमाणुक्तानि, गच्छन्त्यादिप्यपि नयेव दृश्यते, प्रज्ञापनायां त्वेकत्रिंशदुक्तेषु मत्तान्तरभिर्द, पर्या
 त्तरूपेतिरूपमइयमिह समुपमं, एवं सर्गोपीतिद्विस्थितरपि त्रिभिर्मैर्वाच्येति ॥ अनन्तर नारकादिबीजानां स्थितिरुक्तेदानीं तच्छ-
 रं गणामवगाहनामतिपादनायाह—

कति णं भंते ! सरीरा प० ? गोयमा ! पंच सरीरा प०, तं-ओरालिए वेउव्विए आहारए तेयए, कम्मए.
 ओरालियसरीरे णं भंते ! कइविहे प०, ? गोयमा ! पंचविहे प०, तं-एगिंदियओरालियसरीरे जाव
 गवभवंति यमणुस्संपंचिंदियओरालियसरीरे य, ओरालियसरीरस्स णं भंते ! केमहालिया सरीरोगाहणा
 पन्नत्ता ? गोयमा ! जहन्नेणं अंगुलअसंखेज्जति भागं उओसेणं साइरेगं जोयणसहस्सं, एवं जहा ओगाहण-
 संठाणे ओरालियपमाणं तहा निरवसेसं, एवं जाव मणुस्सेत्ति उओसेणं तिण्णि गाउयाइं ! कइविहे णं भंते !
 वेउव्वियसरीरे प० ? गोयमा दुविहे प०, एगिंदियवेउव्वियसरीरे य पंचिंदियवेउव्वियसरीरे अ, एवं जाव
 सणंक्रमारे आढत्तं जाव अनुत्तराणं भवंधारणिजा जाव तेसिं रयणी रयणी परिहायइ ! आहारयसरीरे णं
 भंते ! कइविहे पन्नत्ते ? गोयमा ! एगाकारे प०, जइ मणुस्सआहारयसरीरे अमणुस्स-
 आहारयसरीरे ? गोयमा ! मणुस्सआहारगसरीरे णो अमणुस्सआहारगसरीरे, एवं जइ मणुस्सआहारग-
 सरीरे, किं गवभवंति यमणुस्सआहारगसरीरे संमुच्छिममणुस्सआहारगसरीरे ? गोयमा ! गवभवंति य-
 मणुस्सआहारयसरीरे नो संमुच्छिममणुस्सआहारयसरीरे, जइ गवभवंति य० किं कम्मभूमिगा० अकम्म-
 भूमिगा० ? गोयमा ! कम्मभूमिगा० नो अकम्मभूमिगा०, जइ कम्मभूमिगा० किं संखेज्जावासाउय०
 असंखेज्जावासाउय० ? गोयमा संखेज्जावासाउयं नो असंखेज्जावासाउयं, जइ संखेज्जावासाउयं किं पज्जत्तय०
 अपज्जत्तय० ? गोयमा ! पज्जत्तय० नो अपज्जत्तय०, जइ पज्जत्तय० किं समदिही० मिच्छदिही० सम्मामि-

षष्ठविद्दी० !, गोयमा ! सममविद्दी० नो मिष्ठविद्दी नो सम्मामिच्छविद्दी, जइ सममविद्दी० किं
 सजय० असजय० सजयासजय० !, गोयमा ! सजय० नो असजय० नो सजयासजय०, जइ सजय०
 किं पम्मत्तसजय० अपम्मत्तसजय० !, गोयमा ! पमत्तसजय० नो अपमत्तसजय०, जइ पमत्तसजय०
 किं इदिइपत्त० अणिइदिइपत्त० !, गोयमा ! इदिइपत्त० नो अणिइदिइपत्त० बयणा विमानियब्बा आहारय
 सरीरे समचउरससठाणसठिए, आहारयसरीरस्स केमइल्लिया सरीरोगाइणा पल्ला !, गोयमा ! जइल्लेण
 वेत्तणा रयणी उक्कोसेण पडिपुण्णा रयणी । तेअसरीरे ण भत्ते ! कत्तिविइ पन्नत्ते !, गोयमा ! पचविइ
 पन्नत्ते, एगिंदियतेयमरीरे यित्तिचउपच० एव जाव गेवेज्जस्स ण भत्ते ! देवस्स ण मारणतियसमुग्घापण
 समोइयस्स समाणस्स केमइल्लिया सरीरोगाइणा पन्नत्ता !, गोयमा ! सरीरप्पमाणमेत्ता विक्खम्म
 पाइल्लेण आयामेण जहन्नेण अइ जाव विज्जाइरसेवीओ उक्कोसेण जाव अहोलोइयग्गामाओ, उइव जाव
 सयाइ विमानाइ, तिरिय जाव मणुस्सलेत्तं, एव जाव अणुत्तरोषवाइया, एवं कम्मयसरीर भाणियब्ब
 (सूत्र १५२)

'कच्च णं मत्ते' इत्यादि कण्ठय नवरमेकेन्द्रियौदारिकक्षरीरमित्यादौ यावत्क्षरणाव् द्वित्रिचतुष्यब्जेन्द्रियौदारिकक्षरीराणि पृथिन्या-
 येकेन्द्रियवत्तरादिपञ्चेन्द्रियमेदेन प्रासुपदश्रितबीषराक्षिकेण धाभ्यानि, कियवृद्धरमित्याह-
 'गम्भवर्द्धसिय' त्यादि, 'ओरालियसरी-
 रस्से' स्यादि, वनोदारं-प्रचानं तीर्षकरादिक्षरीराणि प्रतीत्य अयवोरात्-
 बिस्तरात् विद्याल समचिक्रयोजनसहस्रप्रमाणत्वाद् वनस्य

त्यादि प्रतीत्य अथवा उरालं स्वल्पप्रदेशोपचितत्वात् बृहत्त्वाच्च भेण्डवदिति, अथवा मांसास्थिपूयवद्धं यच्छरीरं तत्समयपरिभाषया उरालमिति, तच्च तच्छरीरं चेति ग्राकृतत्वादोरालियं शरीरं, तस्यावगाहन्ते यस्यां साऽवगाहना- आधारभूतं क्षेत्रं शरीराणामवगाहना शरीरावगाहना अथवौदारिकशरीरस्य जीवस्य औदारिकशरीररूपावगाहना सा भदन्त ! केमहालिया-किम्महती ग्रज्ञसा?, तत्र जवन्ये-नाङ्गुलासंख्येयभागं यावत् पृथिव्याद्यपेक्षया उत्कर्षेण सातिरेकं योजनसहस्रमिति बादरवनस्पत्यपेक्षेयति 'एवं जाव माणुस्से' ति इह एवं यावत्करणादवगाहनासंस्थानाभिधानप्रज्ञापनैकविंशतितमपदाभिहितग्रन्थोऽर्थतोऽयमनुसरणीयः, तथाहि--एकेन्द्रियौदारिकस्य पृच्छा निर्वचनं च तदेव, तथा पृथिव्यादीनां चतुर्णां बादरस्रक्ष्मपर्याप्तापर्याप्तानां जघन्यत उत्कृष्टतश्चाङ्गुलासंख्येयभागो, वनस्पतीनां बादरपर्याप्तानामुत्कर्षतः साधिकं योजनसहस्रं, शेषाणां त्वङ्गुलासंख्येयभाग एव, द्वित्रिचतुरिन्द्रियाणां पर्याप्तानामुत्कर्षतोऽनुक्रमेण द्वादश योजनानि त्रीणि गव्यूतानि चत्वारि चेति, पञ्चेन्द्रियतिरश्चां जलचराणां पर्याप्तानां गर्भजानां संमूर्च्छनजानां चोत्कर्षतो योजनसहस्रं, एवं स्थलचराणां चतुष्पदानां संमूर्च्छनजानां पर्याप्तानां गव्यूतपृथक्त्वं गर्भव्युत्क्रान्तिकानां तेषां षड् गव्यूतानि उरःपरिसर्पणां गर्भव्युत्क्रातिक नां योजनसहस्रं एषामेव संमूर्च्छनजानां योजनपृथक्त्वं भुजपरिसर्पणां गर्भजानां गव्यूतपृथक्त्वं संमूर्च्छनजानां च धनुः-पृथक्त्वं खेचराणां गर्भजानां संमूर्च्छनजानां च धनुःपृथक्त्वमेव, तथा मनुष्याणां गर्भव्युत्क्रान्तिकानां गव्यूतत्रयं संमूर्च्छनजानामङ्गुलासंख्येयभागः, एष एव सर्वत्र जघन्यपदे अपर्याप्तपदे चेति, तथा 'कइविहे ण' मित्यादि स्पष्टं, नवरं विविधा विशिष्टा वा क्रिया विक्रिया तस्यां भवं वैक्रियं विविधं विशिष्टं वा कुर्वन्ति तदिति वैकुर्विकमिति वा, तत्रैकेन्द्रियवैक्रियशरीरं वायुका-यस्य पञ्चेन्द्रियवैक्रियशरीरं नारकादीनां 'एवं जावे'त्यादेरतिदेशादिदं द्रष्टव्यं, यदुत 'जइ एगिंदियवेउव्वियसरीरए किं वाउकाइयए-

गिदियवेठान्त्रियसरीरण अवाउक्काइयएगिदियवेठान्त्रियसरीरण !, गोपमा ! वाउक्काइयएगिदियसरीरण नो अवाउकक्कय' इत्यादिनाऽ
 मिठापेनापमय्यो इय्यः, यदि वायो' किं सुखमस्य वादरस्य वा, वादरस्यैव, यदि वादरस्य किं पर्याप्तकक्षापर्याप्तस्य वा, पर्याप्तकस्यैव,
 यदि पञ्चेन्द्रियस्य किं नारकस्य पञ्चेन्द्रियतिरिक्तो मनुजस्य देवस्य वा !, गौतम ! सर्वेषां, तत्र नारकस्य सप्तत्रिंशस्य पर्याप्तकस्यैव तस्य
 च, यदि तिरम किं सम्मूच्छिमस्य इतरस्य वा !, इतरस्य, तस्यापि सख्यातत्रयायुष एव पर्याप्तस्य, तस्यापि च जलचरादिमेदेन
 त्रिविधस्यापि, तथा मनुष्यस्य गर्भजस्यैव तस्याऽऽकर्मयुमिजस्यैव, तस्यापि सख्यातत्रयायुष पर्याप्तकस्यैव, तथा देवस्य मवनवास्यादे',
 तत्रासुरादेर्दशविधस्य पर्याप्तकस्यैव तस्य च, एवं व्यन्तरस्याष्टविधस्य ज्योतिष्कस्य पञ्चविधस्य, तथा यदि वैमानिकस्य किं
 कन्योपपन्नस्य कन्यातीतस्य !, उभयस्यापि पर्याप्तस्यापर्याप्तस्य चेति, तथा वैक्रिय मदन्त ! किं सत्स्वित !, उभयने
 नानास्वित, तत्र वायो' पताकासत्स्वित, नारकाणां मवधारणीयसुचरवैक्रिय च हुण्डसंस्वित, पञ्चेन्द्रियविर्यमनुभ्यागो
 नानासत्स्वितं, देवानां मवधारणीय समचतुरस्रमस्थानसंस्वितसुचरवैक्रिय नानासत्स्वित, केवलं कन्यातीतानां मवधारणी
 यमेव, तथा वैक्रियद्वीरावगाहना मदन्त ! किमहती !, गौतम ! जषन्यतोऽङ्गुलासखेयमागमुत्कर्षत सातिरेक योजनलक्ष,
 वायोरुभयया अङ्गुलासखेयमागं, एव नारकस्य जषन्येन मवधारणीय, उत्कर्षतः पञ्च वलु घृतानि, एषा च सप्तम्यां, पष्ठ्यादिपु
 त्रियमेव अर्द्धादीनीति उत्तरवैक्रिया तु जषन्यत' सर्वेषामप्यङ्गुलसंख्येयमागमुत्कर्षत नारकस्य मवधारणीयादिगुणेति, पञ्चेन्द्रिय
 तिरिक्तां योजनलक्षतृषण्णमुत्कर्षतः, मनुष्याणां सुत्कर्षतः सातिरेकं योजनानां लक्षं देवानां तु लक्षमेवोत्तरवैक्रिय मवधारणीया तु
 मवनपतिष्पन्तरन्योषिष्कसौषम्येक्षानानां सप्त इत्याः सनरकुमारमाहेन्द्रयोः पञ्च मवाशुक्रसहस्रारयोमत्वार आनवा

दिषु त्रयो त्रैवेयकेषु द्वावनुत्तरेष्वेक इति, अनन्तरोक्तं सूत्र एवाह—‘एवं जाव’ सणकुमारे’त्यादि, एवमिति—दुविहे पन्नत्ते एगिन्दिय
 इत्यादिना पूर्वदशितक्रमेण प्रज्ञापनोक्तं वैक्रियावगाहनमानसूत्रं वाच्यं, कियद्दूरमित्याह—यावत्सनत्कुमारे आरब्धं भवधारणीयवैक्रिय-
 शरीरपरिहानिमिति गम्यं ततोऽपि यावदनुत्तराणि—अनुत्तरसुरसम्बन्धीनि भवधारणीयानि शरीराणि यानि भवन्ति तेषां रत्नी रत्निः
 परिहीयत इति, एतदर्थसूत्रं भवेत् तावदिति, पुस्तकान्तरे त्विदं वाक्यमन्यथापि दृश्यते, तत्राप्यक्षरघटनैतदनुसारेण कार्येति ।
 ‘आहारये’त्यादि सुगमं, नवरं ‘एव’मिति यथा पूर्वं आलापकः परिपूर्ण उच्चारित एवमुत्तरत्रापि, तथाहि ‘जइ मणुस्स’ति—जइ
 मणुस्साहारगसरीरे किं गवभवकंतियमणुस्साहारगसरीरे किं संमुच्छिमंमणुस्साहारगसरीरे? गोयमा! गवभवकंतियमणुस्साहारगसरीरे
 नो संमुच्छिममणुस्साहारगसरीरे, जइ गवभवकंतिय०’ इत्यादि सर्वमूह्यं ‘जाव जइ पमत्तसंजयसम्मदिट्ठिपज्जत्तयसंखेज्जवासाउय-
 कम्मभूमिगवभवकंतियमणुस्साहारगसरीरे किं इडिठपत्तपमत्तसंजयसम्मदिट्ठिपज्जत्तयसंखेज्जवासाउयकम्मभूमिगवभवकंति-
 यमणुस्साहारगसरीरे अणिडिठपत्तपमत्तसंजयसम्मदिट्ठिपज्जत्तयसंखेज्जवासाउयकम्मभूमिगवभवकंतियमणुस्साहारगसरीरे ?;
 गोयमा!’ द्वितीयस्य निषेधः प्रथमस्य चानुज्ञा वाच्या एतदेवाह—‘वयणा विभाणियव्व’त्ति सूचितवचनान्यप्युक्तन्यायेन सर्वाणि
 भवनीयानि, विभागेन पूर्णानुच्चारणीयानीत्यर्थः, ‘आहारय’त्ति ‘आहारगसरीरस्स केमहालिया सरीरोगाहणा पणत्ता ?’ गोयमा !’
 इत्येतत् सूचितं, ‘जहण्णेणं देसणा रयणी’ति कथम् ?, उच्यते, तथाविधप्रयत्नविशेषतस्तथारम्भकद्रव्यविशेषतश्च प्रारम्भकालेऽप्युक्त-
 प्रमाणभावात्, न हीहौदारिकादेरिवाङ्गुलासंख्येयभागमात्रता प्रारम्भकाले इति भावः । ‘तेयासरीरे णं भंते’इत्यादि, एवं यावत्करणात्
 प्रज्ञापनासत्कैवशतितमपदेक्ता तैजसशरीरवक्तव्यता—इह वाच्या, सा चैयमर्थतः—‘एगिन्दियतेयगसरीरे णं भंते ! क्कतिविहे पणत्ते?,

गोपमा ! पंचविदे पण्णसे, तज्जहा-पुटवीजावणस्सइकएणगिदियतेयगसरीरे,' एवं जीवराधिप्ररूपणाऽनुसारेण छत्र भावनीयं, यावत्
 'मय्यहमिदगणचरोदेवायइकएणातीतवेमाणियदेवपयेन्दियतेयगसरीरे नं मंते! किं सठिए ! नाणासुटाणसंठिए' यस्य पृथिव्यादिजीविस्य
 यदीदारिद्र्यादिदरीरसंभ्यान् तदव तैजसस्य कर्मणस्य च, तथा जीवस्य भारणान्तिकसमुद्भातगतस्य कियती तैजसी दरीरावगाहनाः दरी
 रमायाविष्कम्भबाहस्याभ्यामापायतस्तु अचन्येनाङ्गुलस्यासंख्येयमाग उत्कर्षत ऊर्ध्वमथ लोकांन्वाहोक्तान्त यावदेकेन्द्रियस्य, ततस्तत्रोत्प-
 निमहीकृत्यति माग', एव सर्वेपादेकेन्द्रियराणां द्वीन्द्रियाणां तु आयागत उत्कर्षेण तिर्यग्लोकाहोक्तान्तं यावत्प्रायस्तिर्यग्लोके द्वीन्द्रियादि-
 निरर्था भागाद्, नारकस्य अचन्यतो योजनसहस्रं, कथं ! नरकात्पातालकलशस्य सहस्रमानं कुडण भित्त्वा तत्र मत्स्यतयोत्पद्यमानस्य,
 उत्कर्षेण तु अच'मत्तमीं यावत् सप्तमपृथ्वीनारक समुद्रादिभत्सेपूत्पद्यमानं प्रतीत्य, तिर्यक् स्वयम्भूरमणं यावत् ऊर्ध्वं पण्डकवनपुष्करिणीं
 पागद्, यदस्तपोनारक उत्पद्यते, न परत, मनुष्यस्य लोकांतं यावत् भवनवतिव्यन्तरन्योतिष्कसौर्वमेखानद्वानां अचन्यतोऽङ्गुलात्
 तमेयतममागः स्वस्यान एव पृथिव्यादितयोत्पादात्, उत्कर्षतस्तु अचस्तृतीयपृथ्वीं यावत् तिर्यक् स्वयम्भूरमणवर्हिर्वेदिकान्तं
 ऊर्ध्वमीतरागमारां यागद् यत एते द्रुमपर्याप्तबाहरेष्वेव पृथिव्यादिवृत्पद्यन्ते अतो न परतोऽपीति, सनत्कुमारादिसहस्रारान्तदेवानां
 तु अचन्यतोऽङ्गुलासंख्येयमाग', कथं !, पण्डकमनादिपुष्करिणीमखनार्यमवतारे मृतस्य तत्रैव मत्स्यतयोत्पद्यमानत्वात् पूर्वसम्ब-
 पिथनीं वा मनुष्योपसृक्तीक्ष्ण्य परिष्मन्य मृतस्य तद्गर्भे समुत्पादादिति, उत्कर्षतस्तु अथो यावन्महापातालकलशानां द्वितीयस्त्रिमागः,
 तत्र हि जलमक्षानामत्सेपूत्पद्यमानत्वाद्, तिर्यक् स्वयम्भूरमणसमुद्र यावत्, ऊर्ध्वमप्युत यावत्, तत्र हि सङ्गतिक्देवनभया गतस्य
 मूर्खेरोत्पद्यमानत्वादिद, आनतादीनामप्युतानां तु अचन्यतोऽङ्गुलासंख्येय मागः, कथं !, इहागतस्य मरणकालविपर्यस्तमदेर्मनुष्यो-

पशुक्त्वियमप्यभिष्वज्य मृतस्य तत्रैवोत्पत्तेरिति, उत्कर्षतस्त्वधो यावदधोलोकग्रामान् तिर्यञ्चानुष्यक्षेत्रे ऊर्ध्वमच्युतविमानानि यावत्
 मनुष्येभ्योत्पद्यन्ते इति भावना तथैव कार्या, त्रैवेयकानुत्तरोपपत्तिकदेवानां जघन्यतो विद्याधरश्रेणीं यावत् उत्कर्षतोऽधो यावदधोलो-
 कग्रामान् तिर्यञ्चानुष्यक्षेत्रं ऊर्ध्वं तद्विमानान्येवेति, एवं कर्मणस्याप्यवगाहना दृश्या समानत्वादेव तयोरिति । उक्तार्थमेव सूत्रांशमाह-
 'भवेज्जगस्स ण' मित्यादि । अनन्तरं शरीरिणामवगाहनाधर्म उत्कोऽधुना त्ववधिधर्मप्रतिपादनायाह-'मेय विसयसंठाणे अर्द्धिभतर
 चाहिरे य देसोही । ओहिस्स बुडिढहाणी पडिवाई चेव अपडिवाइ॥१॥'द्वारगाथा, तत्र भेदोऽवधेर्वक्तव्यो, यथा द्विविधोऽवधिर्भवति-
 भवप्रत्ययः क्षायोपशमिकश्च, तत्र भवप्रत्ययो देवनारकाणां क्षायोपशमिको मनुष्यतिरश्चास्ति, तथा विषयो-गोचरोऽवधेर्वक्तव्यः,
 स च चतुर्द्धा-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतो जघन्येन तेजोभाषयोरग्रहणप्रायोग्यानि द्रव्याणि जानाति, उत्कर्षतस्तु
 सर्वमेकाणुकाद्यनन्ताणुकान्तं रूपिद्रव्यजातं जानाति, क्षेत्रं जघन्यतोऽङ्गुलसंख्येयभागं जानाति उत्कर्षतोऽसंख्येयान्यलोके लोकमात्राणि
 स्पृष्टानि जानाति कालं जघन्यत आवलिकाया असंख्येयभागमतीतमनागतं च जानाति, उत्कर्षतः संख्यातीता उत्सर्पिण्यवसर्पिणी-
 र्जानाति, भावतो जघन्यतः प्रतिद्रव्यं चतुरो वर्णादीन् उत्कर्षतः प्रतिद्रव्यमसंख्येयान् सर्वद्रव्यापेक्षया त्वनन्तानिति तथा संस्थानमव-
 धेर्वक्तव्यं, यथा नारकाणां तपकाः स्वधिः पल्याकारो भवनपतीनां पटहाकारो व्यन्तराणां झल्लर्याकृतियुक्तिष्काणां मृदङ्गाकारः कल्पो-
 पपन्नानां पुष्पावलीरचितशिखरचङ्क्षेयाकारो त्रैवेयकानां कन्याचोलकसंस्थानोऽनुत्तरसुराणां लोकनाल्याकृतिरित्यर्थः, तिर्यञ्चानुष्याणां तु
 नानासंस्थान इति, तथा 'अर्द्धिभतर'त्ति के अवधिप्रकाशितक्षेत्रस्याभ्यन्तरे वर्त्तन्ते इति वाच्यं, यथा 'नेरइयदेवतित्थंकरा य ओहिस्स
 चाहिरा हुंती'त्यादि, तथा 'बाहिरे य'त्ति केऽवधिक्षेत्रस्य बाह्या भवन्तीति वाच्यं, तत्र शेषा जीवा बाह्यावधयोऽभ्यन्तरावधयश्च

भवन्ति, तथा 'देसोहि'सि अवधिमक्राश्रयवस्तुनो देशप्रकाशी अवधिर्देवावधिः स केना - भवतीति वाच्यं, तद्विपरीतस्तु सर्वाविधिः, तत्र मनुष्याणां उभयमन्येषां देशावधिरेव यतः सर्वाविधिः केवलज्ञानलामग्रत्यासणावेवोत्पद्यत इति, तथाऽवधेर्देहिनिमिष वाच्या, यो मेनां भवति तत्र तिर्यग्मनुष्याणां वर्द्धमानो हीयमानश्च भवति, शेषाणामवसित एव, तत्र वर्द्धमानोऽङ्गुलासस्येयमागादि दृष्ट्वा बहु बहुतरं पश्यति, विपरीतस्तु हीयमान इति, तथा प्रतिपाती चाप्रतिपाती चावधिर्वाच्यः, तत्रोत्कर्षतो लोकमात्रः प्रतिपात्यतः परमप्रतिपाती, तत्र मयप्रस्ययस्त मय यावच्च प्रतिपत्ति दायोपश्रमिकस्तूमययेति । एतदेव दर्शयति—

कञ्चिदे न भते ! ओही पद्मस्ता !, गोयमा ! दुविहा पद्मस्ता, भवपद्मए य लज्जोवसमिए य, एवं सत्त्वं ओहिपद भाणियच्च, सीया य दच्च सारीर सायां तद् वेयणा भवे पुक्त्वा ! अठमुवगमुवक्कमिया गीयाए वेय अणियाए ॥ १ ॥ नेरइया णं भते ! किं सीत वेयण वेयति उत्तिणं वेयण वेयंति सीतोत्तिण वपण वेयंति !, गोयमा ! नेरइया ० एव चेव वेयणापद भाणियच्च ॥ कइ णं भन्ते ! छेसाओ प० १, गो० ! ए छेसाओ प०—, म०—किण्हा नीळा काळ तेउ पम्हा सुक्का, एवं छेसापय भाणियच्च ॥ अणतरा य आहारे आहाराभोगणा इय । पोगल्ला नेव जाणति, अज्जवसाणे य सम्मत्ते ॥ १ ॥ नेरइया ण भते ! अणतराहारा तओ निच्चत्तणया तओ परियाइयणया तओ परिणामणया तओ परियारणया तओ पण्ण विक्कुच्चणया !, हत्ता गोयमा ! एव आहारपद भाणियच्चं (सूत्रं १५३)

‘कसिरे’इत्यादि, अत्रावसरे प्रज्ञापनायाज्जपन्निद्वयत्वं पदमन्यूनमध्येषमिति, अनन्तरसुपयोगमिश्रेण दायोपश्रमिको जीवपर्याया

उक्तोऽधुना स एवौदयिको वेदनालक्षणोऽभिधीयते—‘सीया’इत्यादि द्वारगाथा, तत्र ‘सीया य’ति चशब्दोऽनुक्तसमुच्चये तेन त्रिविधा वेदना—शीता-उष्णा-शीतोष्णा चेति, तत्र शीतासुष्णां च वेदयन्ति नारकाः, शेषास्त्रिविधामपि, ‘दब्बे’ति उपलक्षणत्वाच्चतुर्विधा वेदना द्रव्यादिभेदेन, तत्र पुद्गलद्रव्यसम्बन्धात् द्रव्यवेदना नारकाद्युपातक्षेत्रसम्बन्धात् क्षेत्रवेदना नारकाद्यायुःकालसम्बन्धात् कालवेदना वेदनीयकर्मोदयाङ्गाववेदनाः, तत्र नारकादयो वैमानिकान्ताश्चतुर्विधामपि वेदनां वेदयन्तीति, तथा ‘सारीर’त्ति त्रिविधा वेदना शारीरी मानसी शारीरमानसी च, तत्र संज्ञिपञ्चेन्द्रियाः सर्वे त्रिविधामपि इतरे तु शारीरीमेवेति, तथा ‘साय’त्ति त्रिविधा वेदना साता असाता सातासाता चेति, तत्र सर्वे जीवाः त्रिविधामपि वेदयन्तीति, ‘तह वेयणा भवे दुक्ख’त्ति त्रिविधा वेदना—सुखदुःखा चेति, तत्र सर्वेऽपि त्रिविधामपि वेदयन्ति, नवरं सातासातयोः सुखदुखयोश्चायं विशेषः सातासाते क्रमेणोदयप्राप्तवेदनीय-कर्मपुद्गलानुभवलक्षणे सुखदुःखे तु परेण उदीर्यमाणवेदनीयकर्मानुभवलक्षणे, तथा ‘अब्भुवगमुक्कमिय’त्ति द्विधा वेदना—आभ्यु-पगमिकी औपक्रमिकी चेति, तत्राद्यामभ्युपगतो वेदयन्ति जीवा यथा साधवः शिरोलुञ्चनब्रह्मचर्यादिकां द्वितीया तु स्वयमुदीर्ण-स्योदीरणाकरणेन वोदयमुपनीतस्य वेदनीयस्यानुभवतः, तत्र पञ्चेन्द्रियतिर्यङ्मनुष्या द्विविधामपि शेषास्त्वौपक्रमिकीमेव वेदयन्तीति, तथा ‘णीयाए चेव अणियाए’त्ति द्विविधा वेदना तत्र निदया आभोगतः अनिदया त्वनाभोगतः, तत्र संज्ञिन उभयतोऽसंज्ञिनस्त्व-निदयेति, एतद्वद्वारविवरणाय ‘नेरइयाण’मित्यादि, इहावसरे प्रज्ञापनायाः पञ्चत्रिंशत्तमं वेदनाख्यं पदमध्येयमिति। अनन्तरं वेदना परूषिता, सा च लेख्यावत एव भवतीति—लेख्याप्ररूपणायाह—‘कइ ण भंते’इत्यादि, इह स्थाने प्रज्ञापनायाः सप्तदशं पङ्कदेशकं लेख्याभिधानं पदमध्येतव्यं, तच्चास्माभिरतिबहुत्वादर्थतोपि न लिखितमिति। अनन्तरं लेख्या उक्ताः, सलेख्या एव चार्हारयन्ती-

स्याद्धारप्ररूपणायाद्-‘अर्पतरा ये’त्यादिद्वारस्योक्ताद्, तत्र ‘अणतरा य आहारे’ति अनन्तराभ-अव्यवधानाभाहारविषये अनन्तराहारा-
 जीरा वाच्या इत्यर्थः, तथाऽऽहारस्याभोगता, अपि चेति न चनादनाभोगता च वाच्या, तथा पुद्गलाभ ज्ञानन्त्येव एवकाराभ पश्य-
 न्तीति चतुर्गङ्गी द्यधिता, तथा अप्यवसानानि सम्यक्त्व च वाच्यमिति तत्राद्यद्वारार्थमाह ‘निरण’ स्यादि, ‘अनन्तराहार’सि उपपातधेयप्रा-
 तिममय एवाहारपन्तीत्यर्थः ‘ततो निव्यवणया’ इति तदाध्वरीरनिर्घृषि’ ततो ‘परियाप्रयण्य’सि ततः पर्यादानभङ्गस्यङ्गेः समन्ता-
 (दादा) नमित्यर्थः, ततो परिष्णाम्य’सि ततः शब्दादिविषयोपभोग इत्यर्थः ‘ततो पञ्चा विउव्यजय’सि ततः पञ्चाद्विक्रिया नानारूपा-
 इत्यर्थः, इत्ता गौतम ‘एवमेतदिति भाव’, एव सर्वेषां पञ्चेव्रियाणां वक्तव्य, नवर देवानां पूर्वं विकुर्वन्ना पञ्चात्परिचारणा ज्ञेयाणां तु पूर्वं
 परिचारणा पञ्चाद्विकुर्वन्ना, एकेन्द्रियादीनामप्येवं प्रभे, निर्वचने तु यत्र वैक्रियसम्भवो नास्ति तत्र विकुर्वन्ना निषेधनीयेति, ‘एवमाहार-
 पर्य भाषियन्वं’ति यथाऽऽद्यद्वारस्य प्रभ उक्तस्तथा तदुपर श्लेषद्वाराणि च मण्डि-’ मञ्चापनायाधतुस्त्रिंशच्चम परिचारणापदास्यं
 पदमिह ममित्यप्यमिति, इद चात्राहारविचारप्रधानतया आहारपदस्युक्तमिति, तस्युनरेवमर्थतस्तत्र ‘आहाराभोगज्ज्ञेय’सि, एतस्य
 विवरण-नारक्षणां क्रिमाभोगनिर्दिष्टि आहारोऽनाभोगनिर्दिष्टो वा ? उभयवायीति निर्वचनं, एवं सर्वेषां नवरमेकेन्द्रियाणामन-
 भोगनिर्दिष्टि एवेति, तथा ‘भोगला नेव जावति’सि अस्वार्थः-नारका यान् पुद्गलान् आहारयन्ति तानवचिनापि न जानन्ति
 अविषयत्वात्तदवधेस्तेषां, न पश्यन्ति बहुधापि लोमाहारत्वात् तेषां, एवमसुरादयस्त्रीन्द्रियान्ताः, केवल एकेन्द्रिया अनाभोगाहार-
 त्वाद्द्वित्रीन्द्रियाभ मत्प्राप्तित्वाभ जानन्ति बहुरिन्द्रियाभावाच्च न पश्यन्तीति, बहुरिन्द्रियास्तु बहु-सद्भावेऽपि मत्प्राप्तित्वात्
 प्रवेष्टाहार न जानन्ति, बहुधापि न पश्यन्ति, तथा च एव लोमाहारमाभिस्य न जानन्ति न पश्यन्तीति व्यपदिश्यते, बहुयोऽविषय-

त्वात्तस्य, पञ्चेन्द्रियतिर्यञ्चो मनुष्याश्च केचिज्जानन्ति पश्यन्ति चावधिज्ञानादिषु युक्ताः लोमाहारप्रक्षेपाहाराच्च, तथाऽन्ये जानन्ति न पश्यन्ति लोमाहारं जानन्त्यवधिनो न पश्यन्ति चक्षुषा,, तथा अन्ये न जानन्ति पश्यन्ति, तत्र न जानन्ति प्रक्षेपाहारं मत्यज्ञानित्वात्पश्यन्ति चक्षुषा, तथा अन्ये न जानन्ति न पश्यन्ति लोमाहारं निरतिशयत्वादिति, व्यन्तरज्योतिष्का नारकवत्, वैमानिकास्तु ये सम्यग्दृष्ट्यस्ते जानन्ति विशिष्टावधित्वात् पश्यन्ति चक्षुषोऽपि विशिष्टत्वात्, मिथ्यादृष्ट्यस्तु न जानन्ति न पश्यन्ति, प्रत्यक्षपरोक्षज्ञानयोस्तेषामस्पष्टत्वादिति, तथा 'अज्ज्ञवसाणे य'त्ति द्वारं, नारकादीनां प्रशस्ताप्रशस्तान्यसंख्येयान्यध्यवसायस्थानानीति तथा 'संमत्ते'त्ति द्वारं, तत्र नारकाः किं सम्यक्त्वाभिगमिनो मिथ्यात्वाभिगमिनः सम्यक्त्वमिथ्यात्वाभिगमिनश्चेति, त्रिविधा अपि, एवं सर्वेऽपि, नवरमेकेन्द्रियविकलेन्द्रिया मिथ्यात्वाभिगमिन एवेति ॥१५३॥ अनन्तरमाहारप्ररूपणा कृता आहारश्चायुर्बन्धवतामेव भवतीत्यायुर्बन्धप्ररूपणायाह—

कइविहे णं भंते ! आउगबन्धे पन्नत्ते ? गोयमा ! छव्विहे आउगबन्धे पन्नत्ते. तंजहा-जाइनामनिहत्ताउए गतिनामनिहत्ताउए ठिइनामनिहत्ताउए पएसनामनिहत्ताउए अणुभागनामनिहत्ताउए ओगाहणानामनिहत्ताउए नेरइयाणं भंते ! कइविहे आउगबन्धे पन्नत्ते ? गोयमा ! छव्विहे पन्नत्ते, तंजहा-जातिनामं गइनामं ठिइनामं पएसनामं अणुभागनामं ओगाहणानामं एवं जाव वेमाणियाणं ॥ निरयगई णं भंते ! केवइयं कालं विरहिया उववाएणं पं० ?, गोयमा ! जइन्नेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं बारस सुहुत्ते, एवं तिरियगई मणुस्सगई देवगई सिद्धिगई णं भंते ! केवइयं कालं विरहिया सिज्झणयाए पन्नत्ता ?, गोयमा ! जहन्नेणं

एक समय उक्तेसेण छम्मासे, एवं सिद्धिपञ्चा उच्यहणा, इमीसे ण भते ! रयणप्पमाए पुहवीए नेरइया केवइय काल विरहिंया उववाएण ? एव उववायवंडओ भाणियब्बो उवहणावंडओ य, नेरइया ण भते ! जातिनामनिहत्ताठगं कति आगरिसेहिं पगरति ! गो० सिय १ सिय २।३।४।५।६।७। सिय अट्ठहिं, नो वेव ण नवहिं, एवं सेसाणवि आठगाणि जाव वेमाणियसि ॥ सुत्र १५४ ॥

‘कविहे’त्यादि तत्रायुपो धन्वनिनेक आसुर्बन्धः, निनेकव प्रतिसमयं बहुहीनीनतरस्य दलिकस्यानुभवनार्थं रचना, निषधमपीह निनेक उच्यते, अत एवाह—‘आइनामनिषवाउए, आतिनाम्मा सह निषधं—निषिक्तमनुभवनार्थं बहुव्याख्यतरक मेण व्यवसापितमायुर्जातिनामनिषवायुः, अथ किमर्थं आत्पादिनामकर्मणाऽऽयुर्विशेष्यते ? आयुक्स्य प्राधान्योपदर्शनार्थं, यस्मान्नारकायायुद्धये सति आत्पादिनामकर्मणाहुरयो भवति, नारकादिमवोपग्राहकं वायुरेव, यस्माद्याख्याप्रज्ञस्यासृक्तं—‘नेरए ण भते ! नेरएसु उववब्बा अनेरए नेरएसु उववब्बा !, गोयमा ! नेरए नेरएसु उववब्बा नो अनेरए नेरएसु उववब्बा’ एतदुक्तं भवति—नारकायुःप्रथमसमयसवेदनकाल एव नारक इत्युच्यते, तत्सहचारिणां च पञ्चेन्द्रियजात्यादि नामकर्मणाभ्युदय इति, तथा ‘गतिनामनिषवाउए’षि गतिनारकागत्यादि तल्लुधण नामकर्म तेन सह निषधं—निषिक्तमायुर्गति नामनिषवायु, तथा ‘हिंरनामनिषवाउए’षि स्थितिर्यत् स्यात्तस्य तेन नाम—परिणामो धर्म इत्यर्थः स्थिति नाम, गतिबात्पादिकर्मणां च प्रकृत्यादिभेदेन षतुर्विधानो या स्थितिरूपो भवेत्तत् स्थितिनाम तेन सह निषधमायु स्थितिनाम निषवायुति, तथा ‘पएसनामनिषवाउए’षि प्रदेयानो—अभितपरिमाणानामायुःकर्मवडिक्कानो नाम—परिणामो यः तथाऽऽजमप्रदेयेण

सम्बन्धनं स प्रदेशनाम जातिगत्यवगाहनाकर्मणां वा यत्प्रदेशरूपं नामकर्म तत्प्रदेशनाम तेन सह निधत्तमायुः प्रदेशनाम-
निधत्तायुरिति, तथा 'अणुभागनामनिधत्ताउए'ति अनुभागः—आयुष्कर्मद्रव्याणां तीव्रादि भेदो रसः स एव तस्य वा नामः—परि-
णामोऽनुभागनाम अथवा गत्यादीनां नामकर्मणामनुभागबन्धरूपो भेदोऽनुभागनाम तेन सह निधत्तमायुरनुभागनामनिधत्तायुरिति,
तथा 'ओगाहणानामनिधत्ताउए'ति अवगाहते जीवो यस्यां साऽवगाहना—शरीरमौदारिकादि पञ्चविधं तत्कारणं कर्माप्यवगाहना
तद्रूपं नामकर्मवगाहनानाम तेन सह निधत्तमायुरवगाहनानामनिधत्तायुरिति ॥ 'नेरइयाण'मित्यादि स्पष्टं । अनन्तरमायुर्बन्ध
उक्तोऽधुना बद्धायुषां नारकादिगतिष्वपातो भवतीति तद्विरहकालप्ररूपणायाह—'निरयगई ण'मित्यादि कण्ठ्यं, नवरं यद्यपि
रत्नप्रभादिषु चतुर्विंशतिसुहृत्तादिविरहकालो, यथोक्तं—'चउवीसई सुहुत्ता सत्त अहोरत्त तहय पन्नरसा । मासो य दो य चउरो
छम्मासा विरहकालोत्ति ॥ १ ॥' तथापि सामान्यगत्यपेक्षया द्वादश सुहृत्ता उक्ताः, तथा एवंकरणाद्यत्तिर्यश्चानुष्यगत्योः सामान्येन
द्वादश सुहृत्ता उक्ताः तद्रर्मव्युत्क्रान्तिकापेक्षया, दैवगतौ तु सामान्यत एव, 'सिद्धिवज्जा उव्वइणे'ति नारकादिगतिषु द्वादशसुहृत्तो
विरहकाल उद्वर्चनायामिति, सिद्धानां तद्वर्चनैव नास्ति, अपुनरावृत्तित्वात्तेषामिति 'इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए नेरइया केवइयं
कालं विरहिया उववाएण पणत्ता !, एवं उववायदंडओ भाणियव्वो'ति, स चायं—'गोयसा ! जहणेणं एक्कं समयं उक्कोसेणं
चउवीसं सुहुत्ताई' अनेनाभिलापेन शेषा वाच्याः, तथाहि—'सक्करप्पभाए णं उक्कोसेणं सत्त राइदियाणि वालुयप्पभाए अद्धमासं पंक्कप्पभाए
मासं धूमप्पभाए दो मासा तमप्पभाए चउरो मासा अहेसत्तभाए छमास'ति असुरकुमारा चउवीसइ सुहुत्ता' एवं जाव थणिय-
कुमारा, पुढविकाइया अविरहिया उववाएणं एवं सेसावि, बेइंदिया अंतोमुहुत्तं, एवं तेइंदियचउरिंदियसंमुच्छिन्नपंचिदियतिरिक्ख-

जेषियाणि गन्मपयदितियविरिया मणुया य भारत सुदुषा संशुच्छिममणुस्ता वतवीसर्गं सुदुषा विरहिजा उववाणं, वतरजेप्रसिया
 पउदीर्गं सुदुषां, एवं सोदह्मीसायेवि, सणकुमारे गव दिणाव वीसा य सुदुषा, माहिरे वासस दिवसाव दस सुदुषा वमलोए
 अदनेनीम राशदिपार्दं उंदए पणपलीसं महासुके असीदि सवस्सारे दिणसयं अणए संसेन्वा मासा एवं पाणएवि आरणे संसेज्जा वासा
 एवं अणुयरी गवेअणपवइसु तिसु कमेण ससेन्वावं वाससयार्दं वाससइस्साइ वाससयसइस्साइ विजयाइसु असंसेज्जं काल, सबहु-
 मिदे पलिओरमस्सातनेअदमार्गेति 'एवं उवहुणावइओवि'ति । उपपात उदरर्चना वायुर्वन्धे एव भवतीत्यायुर्वन्धे विधिविधेयप्ररूप
 नायाइ—'नराए त्यादि कच्छ, नवर आकुर्यो नाम कर्मसुद्रलोपादानं, यया गौः पानीयं पिबन्ती भयेन पुनः पुनः आइहति,
 एवं जीरोडवि तीयेनायुर्वं पाध्यवसानेन सकृदेव जातिनामनिषयायुः प्रकरोति, मन्देन इम्यामाकर्पान्या मन्दतरेण त्रिभिर्मन्द-
 तमेन चतुर्भिः पञ्चभिः षट्भिः सप्तभिरष्टाभिर्वा न पुनर्नवभिः, एवं श्रेयाभ्यपि, 'आठगाणि'ति गविनामनिषचायुरादीनि वाच्यानि
 यानंदमानिष्ठा इति, अय पैअयाकर्पनियमो जात्यादिनामकर्मणामायुर्वन्धकाल एव वच्यमानानां श्रेयकालमायुर्वन्धपरिसमाप्तकृत्-
 कालमपि पन्थोऽस्त्येव, एषां प्रुवर्धनीनां च ज्ञानाधरणादिप्रकृतीनां प्रतिसमयमेव बन्धनिर्धयिष्यति, एतास्तु परावृत्य वच्यन्ते
 इति, अतन्तर जीवानामायुर्वं प्रकृत् उक्तोऽयुना वेपामेव संहनसम्मानवेदप्रकारमाइ—

कइविहे णं भते ! मघपणे पन्नप्ते ? गोपमा ! छम्बिहे सघपणे पन्नप्ते, तज्जहा-वहरोस मनारायसंघपणे
 रिममनारायसघपणे नारायसघपणे अदनारायसघपणे कीलियासघपणे छेवइसंघपणे, नेरइया णं भते ।
 विसघपणी ? गोपमा ! छण्ह सघपणाणं अस्सघपणी वेव अट्ठि वेव छिरा वेव वण्णक के येगगल्ल अण्णिहा

अकंता अपिपया अणाएज्जा असुभा अमणुण्णा अमणामा अमणाभिरामा ते तेसिं असंघयणत्ताए परिण-
 मंति, असुरकुमारा णं भंते ! किंसंघयणा पन्नत्ता ? , गोयमा ! छण्हं संघयणाणं असंघयणी नेवढ्ढी नेव
 छिरा नेव ण्हारू जे पोगला इट्ठा कंता पिया मणुण्णा मणामा मणाभिरामा ते तेसिं असंघयणत्ताए परिण-
 मंति, एवं जाव थणियकुमाराणं, पुढवीकाइया ण भंते ! किंसंघयणी पन्नत्ता ? , गोयमा ! छेवढ्हसंघयणी प०, एवं
 जाव संमुच्छिमपश्चिन्दियतिरिक्खजोणियत्ति, गब्भवक्कंतिया छव्विहसंघयणी, संमुच्छिममणुस्सा छेवढ्हसं-
 घयणी गब्भवक्कंतियमणुस्सा छव्विहे संघयणे य०, जहा असुरकुमारा तहा वाणमंतरजोइसियवेमाणिया य ॥
 कइविहे णं भंते ! संठाणे पन्नत्ते ? , गोयमा ! छव्विहे संठाणे प०, तं०-समचउरंसे ? णिगोहपरिमण्डले
 २ साइए ३ वामणे ४ खुज्जे ५ हुंडे ६, नेरइया णं भंते ! किंसंठाणी प० ? , गोयमा ! हुंडसंठाणी प०, असुरकुमारा
 किंसंठाणी प० ? , गोयमा ! समचउरंसंठाणसंठिया प०, एवं जाव थणियकुमारा, पुढवी मसूरसंठाणा प०, आज्ज
 थियुयसंठाणा पन्नत्ता, तेज्ज सूइकलाबसंठाणा पन्नत्ता, वाज्ज पडागासंठाणा पन्नत्ता, णणस्सई नाणासंठाण-
 संठिया पन्नत्ता, बेइदियतेइंदियचउरिंदियसंमुच्छिमपंचदियतिरिक्खा हुंडसंठाणा प०, गब्भवक्कंतिया
 छव्विहसंठाणा संमुच्छिममणुस्सा हुंडसंठाणसंठिया पन्नत्ता, गब्भवक्कंतियाणं मणुस्साणं छव्विहा संठाणा
 पन्नत्ता, जहा असुरकुमारा तहा वाणमंतरजोइसियवेमाणियावि ॥ (सूत्रं १५५)

‘कइविहे णं’मित्यादि, दण्डकत्रयं कण्ठयं, नवरं संहननमस्थिबन्धविशेषः, मर्कटस्थानीयशुभयोः पार्श्वयोरस्थिं नाराचं ऋषभस्तु पृष्ठः

वन्न कीलिष्ठा, वन्नय आश्रमस्य नाराच च यत्रास्ति तद्व्यवस्थायां लिङ्गारचनयुक्तं प्रथमोऽस्ति बन्धः मर्क-
 टपद्माभ्यां द्वितीयः मर्कटपुष्कस्तृतीयः मर्कटकैश्चैव चत्वारिंशत्तृतीयः मर्कटकैश्चैव चत्वारिंशत्तृतीयः मर्कटकैश्चैव चत्वारिंशत्तृतीयः
 दद्या यत्र वरकीलिङ्गासंज्ञानं पञ्चमं यत्रास्तीति चत्वारिंशत्तृतीयः मर्कटकैश्चैव चत्वारिंशत्तृतीयः मर्कटकैश्चैव चत्वारिंशत्तृतीयः
 अतः स्यात्तु सेवाचर्ममिति यद्, 'छन्दः संप्रयणार्थं असंप्रयणार्थं च उक्तरूपाणां पण्यं संहननामन्यतमस्याप्यभावेनाऽसंहनन-अस्थि-
 सञ्चयपरिहाराः, अत एवाह-निषङ्गीनैवास्तीति तच्छरीरके नैव छिः'पि नैव विरा-धयन्यः 'येव ज्वाळ'पि नैव आयूनीतिकृत्वा
 संहननाभावः तत्संहितानां हि प्रचुरमपि दुःखं न बाधाविधापि स्यात्, नारकास्तत्पन्थीताविधाधिता इति, न चास्थिसञ्चया-
 भावः शरीरं नोपपीडयते, स्कन्धवचदुःखपरो, अत एवाह-द्विः 'पेमाळे'त्यादि, ये, दुःखला वनिष्टाः-अवष्टमा सर्वेषां सामान्येन
 तथा अकान्ता-अकमनीयाः सर्वेव तद्भावेन तथा अग्रिया-द्वेष्याः सर्वेषामेव तथाऽष्टमा-प्रकृत्यसुन्दरतया अमनोऽह-अमनोरमाः
 कथयामि तथा अमनः आया-न मनःप्रियाधित्तयापि ते पूर्वमूलाः पुद्गलस्तेषां-नासकाणां 'असंप्रयणपचाप'पि अस्थिसञ्चयविशेष-
 इति शरीरतया परिणमति, 'कञ्जविहं नं मते ! सदावे'त्यादि, सत्र मानोन्मानप्रमाणानि अन्यूनान्यनतिरिक्तानि अज्ञोपाक्रानि च
 यस्मिन् शरीरतस्मान्ने तत्समश्चतुरस्रसंस्थान, तथा नाभित उपरि सर्वाधयनाश्चतुरस्रा-स्रग्णाऽविसर्वादिनोऽप्यस्तु तदनुकूपं यच्च
 भवति तन्व्यप्रोषसंस्थान तथा नाभितोऽधः सर्वाधयनाश्चतुरस्रा लक्षणाविसर्वादिनो यस्योपरि च यत्तदनुकूपं न भवति तत्सादि-
 संस्थानं, तथा ग्रीवा इत्युपादाय समश्चतुरस्रा लक्षणयुक्ता यत्र सविर्षं विहृतं च मध्ये कोष्ठं तत् इन्द्रजसंस्थानं, तथा यल्लक्षणयुक्त
 कोष्ठं चतुरस्रलक्षणोपेत ग्रीवापचयवह इत्युपादं च तद्भामनं, तथा यत्र इत्युपादायचयकाः चतुर्ग्रायाः प्रमाणविसर्वादिनश्च तदनुकूपमि-

लुच्यते ।

कइविहे णं भंते ! वेए प० १, गोयमा ! तिविहे वेए प०, तं० इत्थीवेए पुरिसवेए नपुंसवेए, नेरइया णं भंते ! किं इत्थीवेया पुरिसवेया णपुंसगवेया प० !, गोयमा ! णो पुंवेए णपुंसगवेया प०, असुरकुमारा णं भंते ! किं इत्थी० पुरिस० नपुंसगवेया?, गोयमा ! इत्थी० पुरिसवेया णो णपुंसगवेया जाव थणियकुमारा, पुढवी आऊ तेऊ वाऊ वणस्सई बित्तिचउरिंदियसंमुच्छिमपंचिदियतिरिक्खसंमुच्छिममणुस्सा णपुंसगवेया गग्गवक्कंतियमणुस्सा पंचिदियतिरिया य तिवेया, जहा असुरकुमारा तहा वाणमंतरा जोइसियवेमाणियावि (सूत्रं १५६) तेणं कालेणं तेणं समएणं कप्पस्स समोसरणं णेयव्वं जाव गणहरा सावच्चा निरवच्चा वोच्छिणा जंबुद्दीवे णं दीवे भारहे वासे तीयाए उस्सप्पिणीए सत्त कुलगरा होत्था तं-मित्तदामे सुदामे य, सुपासे य सयंपसे । विमलघोसे सुघोसे य, महाघोसे य सत्तमे ॥ १ ॥ जंबुद्दीवे णं दीवे भारहे वासे तीयाए ओस-प्पिणीए दस कुलगरा होत्था, तंजहा-सयंजले सयाऊ य, अजियसेणे अणंतसेणे य । कज्जसेणे भीमसेणे महाभीमसेणे य सत्तमे ॥ २ ॥ दढरहे दसरहे सयरहे ॥ जंबुद्दीवे णं दीवे भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए समाए सत्त कुलगरा होत्था, तंजहा-पढमेत्थ विमलवाहण [चक्खुम जसमं चउत्थमभिचंदे । तत्तो पसेणईए मरुदेवे चैव नाभी य ॥३॥] एतेसि णं सत्तण्हं कुलगराण सत्त भारिआ होत्था, तंजहा-चंदजसा चंदकंता [सुरूवपडिरूव चक्खुकंता य । सिरिकंता मरुदेवी कुलगरपत्तीण णामाई ॥ ४ ॥] जंबुद्दीवे णं

धीवे 'मारदे' गासे इमीसे ण ओसप्पिणीए बउवीस तित्थगराणं पियरो होत्था, तजहा-णामी य जियसतु
 णा जियायी सवरे इय, मेहे घरे पइहे य मइसेणे य खत्तिए ॥५॥ सुग्गीवे वहरहे विण्ह वसुएजे य खत्तिए ।
 कयवम्मा सीइसेणे भाणू विस्ससणे इय ॥६॥ सरे सूरसणे कुमे सुमित्तविजए समुद्विजये य । राया य
 आससेणे य सिद्धत्येदिय खत्तिए ॥ ७ ॥ [उवितोदियकुलवसा विसुदवसा गुणेहि उववेया । तित्थप्यवस
 पाण ण पियरो जिणवरण ॥ ८ ॥] जंबूदीवे णं धीवे 'मारदे' वासे इमीसे ओसप्पिणीए बउवीस तित्थगराण
 मायरो होत्था त०-मन्नेवी विजया सेणा [सिद्धत्था मगला सुसीमा य । पुहवी ललणा रामा नवा विण्ह
 जया सामा ॥ ९ ॥ सुजसा सुख्य अइरा सिरिया देवी पमावाई पउमा । वप्पा सिवा य वामा तिसला
 देवी य जिणमाया ॥ १० ॥] जंबूदीवे णं धीवे 'मारदे' वासे इमीसे ओसप्पिणीए बउवीस तित्थगरा होत्था,
 तंजहा-उत्तम १ अजिय २ संभव ३ अमिणवण ४ सुमइ ५ पउमप्पइ ६ सुपास ७ वदप्पम ८ सुविदि-
 पुक्कवत्त ९ सीयल १० सिज्जस ११ वासुपुज १२ विमल १३ अणत्त १४ वम्म १५ सत्ति १६ कुपु १७ अर १८
 मल्लि १९ सुणि सुख्य २० णमि २१ नेमि २२ पास २३ वइइमाणो २४ य, एएसिं बउवीसाए तित्थगराणं बउ-
 व्बीस पुग्गभवया णामधेया होत्था, त०-पढमेत्थ बइरणामे विमले तइ विमलवाइणे वेव । तत्तो य वम्म
 सीहे सुमित्त तइ वम्ममित्ते य ॥ ११ ॥ सुवरणाहु तइ वीहवाहु सुगवाहु लट्ठवाहु य । विण्णे य इववत्ते
 सुवर मादिंदरे वेव ॥ १२ ॥ सीहरदे मेहरदे कप्पी अ सुवसणे य बोदव्वे । तत्तो य नंदणे जलु सीहगिरी

चेव वीसहमे ॥ १३ ॥ अदीणसत्तु संखे सुदंसणे नंदणे य बोद्धव्वे ॥ [इमीसे] ओसप्पिणीए एए, तित्थ-
 करणं तु पुव्वभवा ॥ १४ ॥ एएसिं चउव्वीसाए तित्थकराणं चउव्वीसं सीयाओ होत्था, तंजहा-सीया
 सुदंसणा सुप्पभा य सिद्धत्थ सुप्पसिद्धा य । विजया य वेजयंती जयंती अपराजिया चेव ॥ १५ ॥
 अरुणप्पभ चंदप्पभ सूरप्पह अग्गि सुप्पभा चेव । विमला य पंचवण्णा सागरदत्ता य णागदत्ता य ॥ १६ ॥
 अभयकर निव्वुइकरा मणोरमा तह मणोहरा चेव । देवकुल्लरकुरा विसाल चंदप्पभा सीया ॥ १७ ॥
 एआओ सीआओ सव्वेसिं चेव जिणवरिदाणं । सव्वजगवच्छलाणं सव्वोउगसुभाए छायाए ॥ १८ ॥ पुब्बिं
 ओक्खित्ता माणुसेहि साहइडु (इ) रोमकूवेहिं । पच्छा वहंति सीअं असुरिंदसुरिंदनागिंदा ॥ १९ ॥ चल-
 चवलकुंडलधरा सच्छंदविउव्वियाभरणधारी । सुरअसुरवंदिआणं वहंति सीअं जिणंदाणं ॥ २० ॥ पुरओ
 वहंति देवा नागा पुण दाहिंणम्मि पासम्मि । पच्चच्छिमेण असुरा गरुला पुण उत्तरे पासे ॥ २१ ॥ उसभो
 अ विणीयाए बारवईए अरिडवरणेमी । अवसेसा तित्थयरा निक्खंता जम्ममूमीसु ॥ २२ ॥ सव्वेवि एग-
 दूसेण [णिग्गया जिणवश चउव्वीसं । ण य णाम अणालिंगे ण य गिहिलिंगे कुलिंगे य ॥ २३ ॥] एक्को
 भगवं वीरो [पासो मल्ली य तिहि तिहि सएहिं । भगवंपि वासुपुज्जो छहिं पुरिससएहिं निक्खंतो ॥ २४ ॥]
 उग्गाणं भोगाणं राइण्णाणं [च खत्तियाणं च । चउहि सहस्सेहिं उसभो सेसा उ सहस्सपरिवारा ॥ २५ ॥]
 सुमइत्थ णिच्च भत्तेण [णिग्गओ वासुपुज्ज चोत्थेणं पासो मल्ली य अट्टमेण सेसा उ छट्ठेणं ॥ २६ ॥

पणमिं न षडङ्गीसाय तिर्यगराण षडङ्गीस पदमभिवक्त्वाद्यारो होत्या, तजहा-सिञ्जस बभवत्ते
 मुर्तिरयत्ते य इवदत्ते य । पउमे य सोमदेवे माहिदे तद् सोमवत्ते य ॥ २३ ॥ पुस्से पुणञ्चत्त पुण्णणव
 गुणदे जये य विजये य । तत्तो य घम्मसीदे सुमिष्ठ तद् वग्गसीदे अ ॥ २७ ॥ अपराजिय विस्ससेणे
 बीमइमे दोइ उस्समसेणे य । विण्णे वरदत्ते घणे बहुले य आणुपुब्बीय ॥ २८ ॥ एण विसुद्धलेसा जिणवर-
 मसीइ पज्जित्ता उ । तं कालं तं समय पवित्ताभेइ जिणवरिदे ॥ २९ ॥ सबन्धरेण भिवक्त्वा [छद्दा
 उस्समेण लोपणाहेण । सेसेदि बीयवियत्ते छद्दाओ पदमभिवक्त्वाभो ॥ ३० ॥ उस्समस्स पदमभिवक्त्वा लोपरसो
 मासि लोपणाइस्स । सेसाण परमण्ण अमिपरसरसोवम आसि ॥ ३१ ॥ सव्वेसिपि जिणाण जइय लद्धाड ।
 पयममिरणाउ तट्ठियं वसुयाराओ सरिरेमीओ पुद्दाओ ॥ ३२ ॥ एणसिं षडङ्गीसाय तिर्यगराण षडङ्गीस
 बेइयकुरगत्ता होत्या, तजहा-णगोइमस्तिवण्णे साले पियय पियय उट्ठाहे । सिरिसे य पागकक्खे मात्ती य
 विमकगुरगत्ते य ॥ ३३ ॥ तिरुग पाइल जच्चा आसत्ते खल्लु तद्देव वड्ढिबण्णे । णवीकक्खे तिलप अवायकक्खे य ।
 अमोगे य ॥ ३४ ॥ पपय वउले य तद्दा वेइस्सकक्खे य घायइकक्खे । साले य बइइमाणस्स बेइयकक्खे जिणवराण
 ॥ ३५ ॥ वत्तीम पणुयाइ बेइयकक्खो य बइमाणस्स । णिबोउगो अस्सोगो ओउण्णो सालकक्खे ॥ ३६ ॥
 तिण्णे व गाउआइ बेइयकक्खो जिणास्स उस्समस्स । सेसाण पुण कक्खे सरिरेओ वारस्सगुणा उ ॥ ३७ ॥
 मरुणत्ता मपद्दागा मबेइया । तोरेणेदि उववेया सुरअसुरगकक्खमहिप्पा वेइयकक्खे जिणवराण ॥ ३८ ॥ पणसिं

चउन्वीसाए तित्थंगराणं चउन्वीसं पढमसीसा होत्था, तंजहा- 'पढमेत्थ उंसंभसेणे बीइए पुण होइ सीहसेणे या
 चारू य वज्जणाभे चमरे तह सुन्वय विदम्भे ॥३९॥ दिण्णेय वराहे पुण आणंदे गोथुभे सुहम्मे य । मंदर जसे
 अरिट्ठे चक्काह सयंभु कुंभे य ॥ ४० ॥ इंदे कुंभे य सुभे वरदत्ते दिण्ण इंदभूई य । उदितोदितकुलवंसा
 विसुद्धवंसा गुणेहि उववेया । तित्थप्पवत्तयाणं पढमा सिस्सा जिणवरणं ॥ ४१ ॥ एएसि णं चउवीसाए
 तित्थंगराणं चउवीसं पढमसिस्सिणी होत्था, तंजहा-बंभी य फग्गु सांमा अजिया कासवीरई सोमा ।
 सुमणा वारुणि सुलसा धारणि धरणी य धरणिधरा ॥ ४२ ॥ पढम सिवासुयी तह अंजुया भावियप्पा य
 रक्खी य । बंधुवती पुप्फवती अज्जा अमिला य अहिया ॥४३॥ जक्सिणी पुप्फवूला य चंदणज्ज्जा य आहि-
 याउ ॥ उदितोदियकुलवंसा विसुद्धवंसा गुणेहि उववेया । तित्थप्पवत्तयाणं पढमा सिस्सी जिणवरणं ॥४४॥
 गाहां (सूत्र-१५७) जंबूदीवे णं भारहे वासे इमीसे ओसप्पिणीए बारस चक्कवट्ठिपियरो होत्था, तंजहा-उससे
 सुमित्ते विजए समुद्धविजए य ओससेणे य । विस्ससेणे य सरे सुदंसणे कत्तवीरिए चेव ॥४५॥ पउमुत्तरे
 महाहरी, विजए राया तहेव य । वंभे बारसमे उत्ते, पिउनासां चक्कवट्ठिणं ॥४६॥ जंबूदीवे भारहे वासे इमीसे
 ओसप्पिणीए बारस चक्कवट्ठिमायरो होत्था, तंजहा-सुमंगला जसवती भद्दा सहदेवी अइरा सिरिदेवी तारा
 जाला मेरा वप्पा चुल्लणि अपच्छिमां ॥ जंबूदीवे० बारस चक्कवटी होत्था, तंजहा-भरहो सगरो मघवं
 [सणकुमारो य रायसदूदलो । संती कुंथू य अरो हवइ सुभूमो य कोरब्बो ॥ ४७ ॥ नवमो य महापउमो

हरिसेनो येय रागसद्गुहो । अयनामो य नरयई पारसमो वमवल्हो य ॥ ४८ ॥ पयसिं नारसण्ह
 गदगदीण पारस इतिथरयणा होत्या, तजहा पढमा होइ सुभदा भव सुणवा अया य विजया य । किण्हसिरी
 सूरमिरी पउमसिरी यमुपरा देवी ॥ ४९ ॥ छच्छिमई कुकूमई इथीरयणाण नामाह ॥ जवूहीवि० नवबलदेवनवबासु-
 देणपित्तो होत्या, तजहा-ययावई य यमो [मोमो रुदो सिको महसिको य । अगिसिहो य वसरहो नवमो
 अनिजो य यमुदेयो ॥ ५० ॥ जपूरीवे ज० जब वासुदेवमापरो होत्या, तजहा-मियावई उमा येव पुहवी
 मीया य अन्नमया । छच्छिमई सेसमई, केकई देवई तहा ॥ ५१ ॥ जवूहीवे ज० जबलदेवमापरो होत्या,
 तजहा-महा तह सुभदा य, सुप्पमा य सुवसणा । विजया वेजपती य, जयती अपराजिया ॥ ५२ ॥
 जयमीया रोहिणी य, पल्लेपाण मायो ॥ जवुदीवे णं नव वसारमहला होत्या, तजहा-उत्तमपुरिसा
 मगसमपुरिसा पदाणपुरिसा जोगसी तेयसी वणंसी जससी छापसी कंता सोमा सुभगा वियदंसणा
 नुरूआ मुहमीना मुदाभिगमा सख्यजणपणकंता ओहबला अतिबला महाबला अनिहता अपराइया
 मणुमइणा रिपुमइत्ममाणमइणा साणुओसा अमच्छरा अबबला अपढा मियमजुलपलावइसिया
 गर्भरमपुराडिगुणमबवयणा अरुमुवगपवच्छला सरणा लक्खणवजणगुणोवबेआ माणुम्माणपमाणपडि-
 पुणगु पायमज्जगसुवरगा ममिसोमागारकनपियदसणा अमरिसणा पयंइवट्ठप्पमारा गंभीरवरसणिज्जा
 ताल्दओगियदगळ्ळेऊमहापणुविकटया महामहासाअरा दुदरा धनुदरा वीरपुरिसा कृबकिप्पिपुरिसा

विडलकुलसमुभवा महारयणविहाडगा अद्धभरहसामी सोमा रायकुलवंसतिलया अजिया अजियरहा
 हलमुसलकणकपाणी संखचक्रगयसत्तिनंदगधरा पवरुज्जलसुक्रंतविमलगोत्थुभतिरीडधारी कुंडलउज्जोइयाणणा
 पुंडरीयणयणा एकावलिकण्ठलइयवच्छा सिरिवच्छसुलंछणा वरजसा सव्वोउयसुराभिकुसुमरचितपलंबसो-
 भंतकंतविकसंतविचित्तवरमालरइयवच्छा अट्टसयविभत्तलक्खणपसत्थसुंदरविरइयंगमंगा मत्तगयवारिंदल-
 लियविक्रमविलसियगई सारयनवथणियमहुरंगंभीरकुंचनिग्घोसदुंदुभिसरा कडिसुत्तगनीलपीयकोसेज्जवाससा
 पवरदित्तेया नरसीहा नरवई नरिंदा नरवसहा मरुयवसभकप्पा अब्भहियरायतेयलच्छीए दिप्पमाणा
 नीलगपीयगवसणा दुवे दुवे रामकेसवा भायरो होत्था, तंजहा-तिविट्ठ जाव कणहे अयले जाव रामे यावि
 अपच्छिमे ॥ ५३ ॥ एएसि णं णवणहं बलदेववासुदेवाणं पुव्वभविआ नव नामधेज्जा होत्था, तंजहा-विस्स-
 भूई पव्वयए धणदत्त समुददत्त इसिवाले । पियमित्तं ललियमित्ते पुणव्वसू गंगदत्ते य ॥ ५४ ॥ एयाइ-
 नामाई पुव्वभवे आसि वासुदेवाणं । एत्तो बलदेवाणं जहक्कमं कित्तइस्सामि ॥ ५५ ॥ विसनंदी य सुवन्धू
 सागरदत्ते असोगललिए य । वाराह धम्मसेणे अपराइय रायललिए य ॥ ५६ ॥ एएसिं नवणहं बलदेववासु-
 देवाणं पुव्वभविआ नव धम्मायरिया होत्था, तंजहा-संभूय सुभइ सुदंसणे य सेयंस कणह गंगदत्ते आसा-
 गरसमुदनामे दुमसेणे य णवमए ॥ ५७ ॥ एए धम्मायरिया कित्तीपुरीसाण वासुदेवाणं । पुव्वभवे एआसिं
 जत्थ नियणाइं कासीय ॥ ५८ ॥ एएसिं नवणहं वासुदेवाणं पुव्वभवे नव नियानभूमिओ होत्था, तं जहा-

महारा य० इति पण्डितं च ॥ ५९ ॥ एतेसि णं नवणह वासुदेवाण नव-नियणकारणा होत्या, तज्जहा-गाभी-
जुवे० जाव माउआ ॥ ६० ॥ एएसि नवणह वासुदेवाण नव पठिसत्त होत्या, तज्जहा-अस्सगीवे जाव
जरासंघे ॥ ६१ ॥ एए खल्ल पठिसत्त जाव सचवेदि ॥ ६२ ॥ एको य सत्तमीए पव य छट्ठीए पंचमी एको ।
उइइगामी रामा केसव सव्वे अहोर्गामी ॥ ६३ ॥ अणिवाणकडा रामा [सव्वेवि य केसवा नियणकडा, १-
गहमवसही सिमिस्सा आगमिस्सेणं ॥ ६४ ॥] अट्ठकडा रामा एणो पुण बंमलोयकल्पमि । एहस्स
वउब्बीस्स-तित्यपरा होत्या, तज्जहा-यंवाण सुबवं अगीसेण वनविसेण च । इसिदिणं ववहारि-बंदिमो-
सोमचवं च ॥ ६५ ॥ वदामि शुत्तिसेण अजियसेण तदेव सिबसेणं । बुद्धं च देवसम्म सययं निक्खित्तसत्तं च
॥ ६६ ॥ असजल जिणवसह वदे य अणंतय अमियणाणि । उवसतं च पुयय वदे खल्ल शुत्तिसेण च ॥ ६७ ॥ अति-
वदे खीणरायमग्निउत्तं च । वो एसियपिज्जवोस वारिसेण गय सिद्धि ॥ ७० ॥ जंबुदीवे० आगमिस्साए
उस्सत्पिणीए भारहे वासे सत्त कुलगरा भविस्सति, तज्जहा-मियवाहणे सुभूमे य, सुत्पमे य सयपमे ।
वत्ते सुभूमे सुबन्धू य, आगमिस्साण होक्खति ॥ ७१ ॥ जंबुदीवे णं दीवे आगमिस्साए उस्सत्पिणीए परवट्ट
वासे वत्त कुलगरा भविस्सति, त जहा-विमलवाहणे सीमकरे सीमचरे लेमकरे वट्ठपणू वत्तपणू

सयधणू पडिसई सुमइत्ति । जंबुदीवे णं दीवे भारहे वासे आगमिस्साए उस्सप्पिणीए चउवीसं तित्थगरा
भविस्संति, तंजहा-महापउमे सूरदेवे, सुपासे य सयंपभे । सव्वाणुभूई अरहा, देवस्सुए य होक्खई
॥ ७२ ॥ उदए पेढालुत्ते य पोद्धिले सत्तकित्ति य । मुणिसुव्वए य अरहा, सव्वभावविज्ज जिणे ॥ ७३ ॥
अममे णिक्कसाए च, निप्पुलाए य निम्ममे । चित्तउत्ते समाही य, आगमिस्सेण होक्खई ॥ ७४ ॥ संवरे
अणियद्दी य, विज्जए विमलेत्ति य । देवोववाए अरहा, अणंतविज्जए इय ॥ ७५ ॥ एए बुत्ता चउव्वीसं भरहे
वासम्मि केवली । आगमिस्सेण होक्खंति, धम्मतित्थस्स देसगा ॥ ७६ ॥ एएसि णं चउव्वीसाए तित्थकराणं
पुव्वभविआ चउव्वीसं नामधेज्जा भविस्संति, तंजहा-सेणिय सुपास उदए पोद्धिल्ल । अणगार तह दढाज्ज
य । कत्तिअ संखे य तहा नंद सुनंदे य सत्तए य ॥ ७७ ॥ बोधव्वा देवई य सव्वह तह वासुदेव बलदेवे
रोहिणि सुलसा चैव तत्तो खलु रेवइ चैव ॥ ७८ ॥ ततो हवइ सयाली बोद्धव्वे खलु तहा भयाली
य । दीवायणे य कण्हे तत्तो खलु नारए चैव ॥ ७९ ॥ अंबड दारुमडे य साई बुद्धे य होइ बोद्धव्वे । भावी
तित्थगराणं णामाई पुव्वभविआइ ॥ ८० ॥ एएसि णं चउव्वीसाए तित्थगराणं चउव्वीसं पियरो भविस्संति
चउव्वीसं मायरो भविस्संति चउव्वीसं पढमसीसा भविस्संति चउव्वीसं पढमसिस्सणीओ भविस्संति
चउव्वीसं पढणभिव्वादायगा भविस्संति चउव्वीसं चेइयरुक्खा भवस्संति, जंबुदीवे णं दीवे
भारहे वासे आगमिस्साए उस्सप्पिणीए बारस चक्कवट्ठिणो भविस्संति, तंजहा-भरहे य दीहदंते गृहदंते य

महुरा य० इत्थिणाउरं च ॥ ५९ ॥ एतेसि ण नवणइ वासुदेवाणं नव-नियाणकारणा होत्था, तज्जहा-गाबी-
जुवे० जाव माउआ ॥ ६० ॥ एएसि नवणइ वासुदेवाणं नव पढिसच् होत्था, तज्जहा-अस्सगगीवे जाव-
जरासंवे ॥ ६१ ॥ एए खलु पढिसच् जाव सववेहि ॥ ६२ ॥ एको-य सत्तमीए पंच य छट्ठीए पंचमी एको ।
एको य षडत्तीयए कण्हो पुण तवपुटवीए ॥ ६३ ॥ अणिवाणकडा रामा [सञ्जेवि य केसवा नियानकडा ।
उइडेगामी रामा केसव सञ्जे अहोर्गामी ॥ ६४ ॥] अट्टतकडा रामा एगो पुण नमलोयकप्पमि । एकस्स
गम्भवसही सिम्मिस्सइ आगमिस्सेण ॥ ६५ ॥ सूत्र १५८.) जंबूदीवे० परवए वासे इमीसे ओसप्पिणीए
वउब्बीस्-तित्थपरा होत्था, तज्जहा-वंदाणय सुचवं अग्गीसेण च नविसेण च । इसिविणं ववहारि-वविमो
सोमचव च ॥ ६६ ॥ वदामि सुत्तिसेणं अजियसेणं तदेव सिबसेण । इदं च देवसम्मं सयय निक्खित्तसत्तं च,
॥ ६७ ॥ अस्सजल जिणवसइ वंदे य अणंतय अमियणाणि । उवसतं च पुयय वंदे खलु सुत्तिसेण च ॥ ६८ ॥ अति-
पास च सुपासं देवसरवदिय च मक्खेव । निब्बाणगय च वरं-लीणपुइं सामकोट्ट-च ॥ ६९ ॥ अियरागमगिगसेणं
वदे लीणरायमगिगउत्तं च । वोइसियपिअवोस वारिसेण गय सिद्धि ॥ ७० ॥ जजुदीवे० आगमिस्साए
उत्सप्पिणीए भारइ वासे सत्त कुलगरा भविस्संति, तज्जहा-मियवाहणे सुमूमे य, सुत्तमे य, सयंपमे ।
वत्ते सुहुमे सुबन्नु य, आगमिस्साण होववत्ति ॥ ७१ ॥ जजुदीवे णं बीवे आगमिस्साए उत्सप्पिणीए परवए
वासे वस कुलगरा भविस्संति, त जहा-विमलवाहणे सीमकरे सीमकरे लेयंकरे लेयंकरे ववघणू वसघणू

सयधणू पडिसुई सुमइत्ति । जंबुदीवे णं दीवे भारहे वासे आगमिस्साए उस्सप्पिणीए चउवीसं तित्थगरा
भविस्संति, तंजहा-महापउमे सुदेवे, सुपासे य संयंपभे । सव्वाणुभूई अरहा, देवस्सुए य होक्खई
॥ ७२ ॥ उदए पेढालपुत्ते य पोद्धिले सत्तकित्ति य । मुणिसुव्वए य अरहा, सव्वभावविज्ज जिणे ॥ ७३ ॥
अममे णिक्कसाए व, निप्पुलाए य निम्ममे । चित्तउत्ते समाही य, आगमिस्सेण होक्खई ॥ ७४ ॥ संवरे
अणियद्दी य, विजए विमेलेति य । देवोववाए अरहा, अणंतविजए इय ॥ ७५ ॥ एए बुत्ता चउव्वीसं भरहे
वासम्मि केवली । आगमिस्सेण होक्खंति, धम्मतित्थस्स देसगा ॥ ७६ ॥ एएसि णं चउव्वीसाए तित्थकराणं
पुव्वभविया चउव्वीसं नामधेज्जा भविस्संति, तंजहा-सेणिय सुपास उदए पोद्धिल्ल अणगार तह दढाज्ज
य । कत्ति य संखे य तहा नंद सुनंदे य सतए य ॥ ७७ ॥ बोधव्वा देवई य सव्वह तह वासुदेव बलदेवे
रोहिणि सुलसा चेव तत्तो खलु रेवइ चेव ॥ ७८ ॥ ततो हवइ सयाली बोद्धव्वे खलु तहा भयाली
य । दीवायणे य कण्हे तत्तो खलु नारए चेव ॥ ७९ ॥ अंबड दारुमडे य साई बुद्धे य होइ बोद्धव्वे । भावी
तित्थगराणं णामाहं पुव्वभवियाहं ॥ ८० ॥ एएसि णं चउव्वीसाए तित्थगराणं चउव्वीसं पियरो भविस्संति
चउव्वीसं मायरो भविस्संति चउव्वीसं पढमसीसा भविस्संति चउव्वीसं पढमसिस्सणीओ भविस्संति
चउव्वीसं पढणभिक्खवादायगा भविस्संति चउव्वीसं जेइयरुक्खा भवस्संति, जंबुदीवे णं दीवे
भारहे वासे आगमिस्साए उस्सप्पिणीए बारस चक्कवट्ठिणो भविस्संति, तंजहा-भरहे य दीहदंते गृहदंते य

मुदयते य सिरिउत्ते सिरिन्द् सिरिसोमे य सत्तमे॥८१॥पउमे य महापउमे विमलवाहणे(लेतह)विपुलवाहणे
येय । यरिह्ते पारसमे पुत्ते आगमिस्ता भरहादिवा ॥ ८२ ॥ एएसि ण बारसणह चक्षवदीण बारस
पियरो भयिस्सति, पारस मायरो भयिस्सति, पारस इत्थीरयणा भविस्सति, जवुदीवे णं दीवे भारहे वासे
आगमिस्साए उस्सप्पिणीण नव यलदेववासुदेवपियरो भविस्सति नववासुदेवमायरो भविस्सति, नव यलदे
पमायरो भयिस्सति, नव दसारमढळा भविस्सति तजहा-उत्तमपुरिसा मज्झिमपुरिसा पहाणपुरिसा ओयसी
तेपसी णय सो येय यणजो भाणियब्बो जाव नीसगपीतगवसणा बुवे बुवे रामकेसवा मायरो भविस्सति,
तजहा-नदे य नवमित्ते दीदयाह तहा महावाह । अइयले महायले यलभदे य सत्तमे ॥ ८३ ॥ बुविट्ठ य
तियट्ठ य आगमिस्साण वण्हिणो । जयते यिजय भदे सुप्पमे य सुवसणे । आणदे नंदणे पउमे, सकरिस्सणे
य अपरिउमे ॥ ८४ ॥ एएसि णं नवणह यलदेववासुदेवाण पुब्बमविया णव नामयेज्जा भविस्सति, नव
गम्मापरिया भविस्सति, नव नियानमूमीओ भविस्सति, नव नियानकारणा भविस्सति नव पडिस्सत्तु
॥८५॥एय व्वल्लु पडिस्सत्तु कित्तीपुरिस्ताण वासुदेवाण । सव्वेवि चक्षजोही इम्मिहिंति सव्वेकेहिं ॥८६॥जंजुदीवे
परवण यासे आगमिस्साण उस्सप्पिणीण चउब्बीस तित्थकरा भविस्सति, तजहा-सुमगले अ सिद्धत्थे,
गिण्वाणे य महाजसे । धम्मज्जमए य अरहा, आगमिस्साण होवल्हई ॥ ८७ ॥ सिरिचंदे पुत्तकेउ, महाचंदे

य केवली । सुयसागरे य अरहा, आगमिस्साण होक्खई ॥ ८८ ॥ सिद्धत्थे पुण्णघोसे य, महाघोसे य
 केवली । सच्चसेणे य अरहा, आगमिस्साण होक्खई ॥ ८९ ॥ सूरसेणे य अरहा, महासेणे य केवली ॥ सञ्वा-
 णंदे य अरहा, देवउत्ते य होक्खई ॥ ९० ॥ सुपासे सुब्बए अरहा, अरहे य सुक्कोसले । अरहा अणंतविजए,
 आगमिस्सेण होक्खइ ॥ ९१ ॥ विमले उत्तरे अरहा, अरहा य महाबले । देवाणंदे य अरहा, आगमिस्सेण होक्खई
 ॥ ९२ ॥ एए बुत्ता चउब्बीसं, एरवयस्मि केवली । आगमिस्साण होक्खंति, धम्मतित्थस्स देसगा ॥ ९३ ॥
 बारस चक्खवट्ठिणो भविस्संति, बारस चक्खवट्ठिपियरो भविस्संति, बारस मायरो भविस्संति, बारस इत्थी-
 रयणा भविस्संति, नव बलदेववासुदेवपियरो भविस्संति, णव वासुदेवमायरो भविस्संति, णव बलदेवमायरो
 भविस्संति, णव दसारमंडला भविस्संति, उत्तमपुरिसा मज्झिमपुरिसा 'पहाणपुरिसा जाव दुवे दुवे राम-
 केसवा भायरो भविस्संति, णव पडिसत्तु भविस्संति, नव पुब्बभवणामधेज्जा णव धम्मायरिया णव णिया-
 णभूमिओ, णव णियाणकारणा, आयाए एरवए आगमिस्साए भाणियब्बा, एवं दोसुंवि आगमिस्साए
 भाणियब्बा. (सूत्रं १५८) इच्चयं एवमाहिंति, तंजहा-कुलगरवंसेइ य एवं तित्थगरवंसेइ य चक्खवट्ठिवंसेइ
 य गणधरवंसेइ य इसिंवंसेइ य जइवंसेइ य मुणिवंसेइ य सुएइ वा सुअंगेइ वा सुयसमासेइ वा सुयंखंधेइ
 वा समवांएइ वा संखेइ वा सम्मत्तमंगमक्खायं अज्झयणन्तिवेमि ॥ (सूत्रं १५९) इति समवायं चउत्थ-
 मग सम्मत्तम् ॥

'अग्निदे वेद'त्यादि, तत्र स्त्रीवेदः-पुंस्काभिता पुरुषवेदः-स्त्रीकाभिता नपुंसकवेदः-स्त्रीपुंस्काभितेति, एते च पूर्वोदिता अर्याः
 समवसरणस्यितेन मगवता देदिता इति समवसरणवक्तव्यतामाह-तेण कालेण तेण समयेन कल्पस्त समोसरणं येयम्' इह
 गङ्गातो वाक्यालङ्कार्या अवस्ते इति प्राकृतत्वात् तस्मिन् काले सामान्येन दुष्यमसुषमालक्षणे तस्मिन् समये विशिष्टे यत्र मगवानेव
 विहरति स्मेति 'कल्पस्त समोसरणं नेयम्'ति इहावसरे कल्पभाष्यक्रमेण समवसरणवक्तव्यताऽभ्येया, सा चावश्यकोक्ताया न
 व्यतिरिच्यते, वाचनान्तरे तु पर्युषाकृत्योक्तक्रमेणेत्यभिरिति, कियदूरमित्याह-चाव गणे त्यादि, तत्र गणघर'पञ्चमः सुचर्मोक्त्याः
 सापत्या देया निरपत्या'-अविद्यमानश्चिष्यसन्तवय इत्यर्या 'वोच्छिष्य'ति सिद्धा इति, तथाहि-'परिनिष्पुया गणहरा जीयन्ते
 नापए नव जणा उ । इन्दुभूइ सुहम्मो य रायगिहे निव्युए वीरे ॥ १ ॥' ति, अयं च समवसरणनायकः कुलकरवक्षोत्पन्नो महा
 पुरुषत्रेति कुलकृत्ताणां वपुस्त्राणां च वक्तव्यतामाह-'अंशुरीरे' इत्यादि, सुगमं नवरं 'पठमेत्य विमलवाहन चक्षुम जसम
 चउरबमभिचदे । तवो य पसेमए मरुदेवे येव नामीय ॥ ३ ॥' ति तथा 'चंदलस चदकंटा सुत्त पदित्त्त चक्षुक्का य ।
 त्रिरिक्का मरुदेवी इत्तगरपणीय नामां ॥ ४ ॥' ति, तथा 'नामी य वियसपू य जियारी संवरे इय । मेहे घरे पाइइ य, मरुसेये
 य सपिए ॥ ५ सुगीदे इदरे विण्ण वसुण्जे य सपिए । कयवम्मा सीहसेये य माणू विस्ससये इअ ॥ ६ ॥ घरे सुदसये कुमे
 मुमिचरिजए समुविजये य । राया य अस्ससेये य सिद्धत्ये विय सपिए ॥ ७ ॥' ति, तथा 'मरुदेवी विजयासेणा सिद्धत्वा
 मत्तळा मुसीमा य पुहवी लत्तणा रामा नंदा विण्ण जया सामा ॥ ९ ॥ सुअसा सुव्वय अइण, सिरिआ देवी पमाअ पउमा वप्पा
 सिता य वामा तिसअदेवी य विजमाया ॥ १० ॥' ति तथा 'सव्वोत्तगतमयाण छायाए'ति सर्वपुरुषा-सर्वेषु परदादिषु अउअ सुखदया

छायाया प्रभया-आतपाभावलक्षणया युक्ता इति शेषः ॥ १७ ॥ तया 'सा हट्टरोमकूवैहिं' ति सा शिविका यस्यां जिनीऽध्यारूढः हट्टरोमकूपैः-
 उधुषितरोमभिरित्यर्थः ॥ १८ ॥ तथा 'चलचलकुंडलधर' ति चलाश्च ते चपलकुण्डलधराश्चेति वाक्यं, तथा स्वच्छन्देन-स्वरुच्या
 विकुर्वितानि यान्यामरणानि-मुकुटादीनि तानि धारयन्ति ये ते तथेति ॥ १९ ॥ तथा अमुरेन्द्रादय इति योगः 'गरुड' ति गरुड-
 ध्वजाः सुपर्णकुमारा इत्यर्थः ॥ २१ ॥ 'तथा सव्वेवि एगदूसेण निग्गया जिणवरा चउव्वीस' । न य णाम अणलिंगे नय गिहिलिंगे
 कुलिंगे य ॥ २२ ॥ 'दूसेण' ति एकेन वस्त्रेणेन्द्रसमर्पितेन नोपाधिभूतेन युक्ता निष्क्रान्ता इत्यर्थः न चान्यलिङ्गे-स्थविरकल्पि-
 कादिलिङ्गेन तीर्थकरलिङ्ग एवेत्यर्थः, कुलिङ्गे-शाक्यादिलिङ्गे, तथा 'एको भगवं वीरो पासो मल्ली य तिहि तिहि सएहि । भयवंपि
 वासुपुजो छहिं पुरिससएहिं निक्खंतो ॥ २३ ॥ उग्गाणं भोगाणं राइण्णाणं च खत्तियाणं च । चउहिं सहस्सेहिं उसभो सेसा उ
 सहस्सपरिवारा ॥ २४ ॥ तथा 'सुमइत्थ निच्चभत्तेण निग्गओ वासुपुज्ज चोत्थेणं' । पासो मल्लीविय अट्टमेण सेसा उ छट्ठेणं ॥ २५ ॥
 ति, सुमतिरत्र नित्यभक्तेनानुपोषितो निष्क्रान्त इत्यर्थः, तथा 'संवच्छरेण भिक्खा लद्धा उसभेण लोगनाहेण । सेसेहि वीयदिवसे
 लद्धाओ पढमभिक्खाओ ॥ ३० ॥' ति तथा 'उसभस्स पढमभिक्खा खोयरसो आसि लोगनाहस्स । सेसाणं परमणं अभियरस-
 रसोवमं आसि ॥ ३१ ॥ 'सरिरमेत्तीओत्ति पुरुषमात्रा 'चेइयरुक्खे' ति बद्धपीठवृक्षा येषामधः केमलान्युत्पन्नानीति, 'वत्तीसं घणुयाइ'
 गाहा 'निच्चोउगो' ति नित्यं-सर्वदा ऋतुरेव-पुष्पादिकालो यस्य स नित्यचुंकः 'असोगो' ति अशोकाभिधानो यः समवसरणभूमिमध्ये
 भवति, ओच्छन्नो सालरुक्खेण' ति अवच्छन्नः शालवृक्षेणेत्यत एव वचनादशोकस्योपरि शालवृक्षोऽपि कथञ्चिदस्तीत्यवसीयत इति
 ॥ ३६ ॥ 'तिण्णेव गाउयाइ' गाहा, ऋषभस्वामिनो द्वादशगुण इत्यर्थः ॥ ३७ ॥ 'सवेइय' ति वेदिकायुक्ताः, एते चाशोकाः
 समवसरणसम्बन्धिनः सम्भाव्यन्त इति ॥ ३८ ॥ तथा 'भरहो सगरो मघवं सणकुमारो य रायसदूलो । सती कुंभू य अरहो हवइ

[illegible]

परिमिते मञ्जुले-कोमले प्रलापश्च-आलापो हसितं च येषां त । मतमञ्जुलप्रलापहासताः । गम्भीरं-अदर्शितरोषतोषशोकादिविकारं-
मेघनादवद्वा मधुरं-श्रवणसुखकरं प्रतिपूर्णम्-अर्थप्रतीतिजनकं सत्यम्-अवितथं वचनं-वाक्यं येषां ते तथा, ततः पदद्वयस्य कर्म-
धारयः अभ्युपगतवत्सलास्तत्समर्थनशीलत्वात् शरण्यास्त्राणकरणे साधुत्वात् लक्षणानि-मानादीनि वज्रस्वस्तिकचक्रादीनि वा व्यञ्ज-
नानि-तिलकमपादीनि तेषां गुणा-महर्द्धिप्राप्त्यादयस्तरुपेताः, शकन्ध्वादिदर्शनादुपपेताः-युक्ता लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेता मानमुदकद्रो-
णपरिमाणशरीरता, कथं?, उदकपूर्णायां द्रोण्या निविष्टे पुरुषे यज्जलं ततो निर्गच्छति तद्यदि द्रोणप्रमाणं स्यात् तदा स पुरुषो मानप्राप्त इत्य-
भिधीयते, उन्मानं अर्द्धभारपरिमाणता, कथं?, तुलारोपितस्य पुरुषस्य यद्यर्द्धभारस्तौल्यं भवति तदाऽसावुन्मानप्राप्त उच्यते, प्रमाणमष्टोत्त-
रशतमङ्गुलानामुच्छ्रयः, मानोन्मानप्रमाणैः प्रतिपूर्णं-अन्यूनं सुजातमागर्भाधानात् पालनविधिना सर्वाङ्गसुन्दरं-निखिलावयवप्रधानं अङ्गं
शरीरं येषां ते तथा, शशिवत् सौम्याकारमरौद्रमवीभत्सं वा कान्तं-दीप्तं प्रियं जनानां प्रमोदोत्पादकं दर्शनं-रूपं येषां ते तथा, 'अमरिसण'ति
अमसृणाः-प्रयोजनेष्वनलसाः अमर्यणा वा-अपराधेष्वपि कुतश्चमाः प्रकाण्ड-उत्कटो दण्डप्रकार-आज्ञाविशेषो नीतिभेदविशेषो वा येषां
ते तथा, अथवा प्रचण्डो-दुःसाध्यसाधकत्वाद्दण्डप्रचारः-सैन्यविचरणं येषां ते तथा, गम्भीरा-अलक्ष्यमाणान्तर्दृष्टित्वेन दृश्यन्ते ये ते
गम्भीरदर्शनीयाः, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, प्रचण्डदण्डप्रचारेण वा ये गम्भीरा दृश्यन्ते तथा तालस्तलो वा वृक्षविशेषो ध्वजो
येषां ते तालध्वजाः बलदेवा उद्विद्धः-उद्धितो गरुडलक्षितः केतुः-ध्वजो येषां ते उद्विद्धगरुडकेतवो वासुदेवाः तालध्वजाश्च उद्विद्धगरुडके-
तवश्च तालध्वजोद्विद्धगरुडकेतवः महाधनुर्विकर्षकाः महाप्राणत्वात् महासत्त्वलक्षणजलस्य सागरा इव सागरा आश्रयत्वान्महासत्त्वसागराः
दुर्द्धरा रणाङ्गणे तेषां प्रहरतां केनापि धन्विना धारयितुमशक्यत्वात्, धनुर्धराः-कोदण्डप्रहरणाः, धीरेष्वेतेषु च ते पुरुषाः-पुरुषकारवन्तो
न कातरेष्विति धीरपुरुषाः, युद्धजनिता या कीर्तिस्तत्प्रधानाः पुरुषा युद्धकीर्तिपुरुषाः, विपुलकुलसमुद्भवा इति प्रतीतं, महारत्नं-वज्रं

तस्य महाप्राणतया विषट्क-अद्भुतदर्शनीभ्यां पूर्णका महारत्नविषट्काः, यत्र हि अधिकरणां धृत्वा अयोधनेनाऽऽस्फोट्यते न च
भिद्यत तावदेव भिनयीति, दुर्मेद तदिति अथवा महीती या रचना सागरझफटव्यूहादिना प्रकारेण सिसम्भ्रामयिपोर्महासैन्यस्य रण-
रत्नसिन्धुतया महापटतया च विपर्ययन्ति-वियोजयन्ति ये ते महारचनाविषट्काः, पाठान्तरेण तु महारणविषट्काः, अर्द्धमरुत
स्वामिनः सौम्या नीरुद्धा राजकुलैर्दग्धतिलका अजिताः अजितरथाः, 'इक्षुधलकणकपाणयः' तत्र हलमुद्धले प्रतीते ते प्रहरणतया
पाणौ-इन्ते येषां ते तथा बलदेवा येषां तु कम्पका-याणां पाणौ ते शार्ङ्गधन्वानो वामुदेवा, धंखण पाञ्चजन्यामिधानः चक्रं तु
मुदर्शननामकं गदा च कौमोदकी सक्ता लङ्घयिष्येयः अक्षिष्य त्रिशूलविद्येयो नन्दकञ्च नन्दकाभिधानः खड्गस्तान् वारयन्तीति शूखचक्र-
गदाशक्तिनन्दकधरा वामुदेवा, प्रवरो वरप्रभाषयोगादुज्ज्वलः द्युद्धत्वात् सप्लव्या वा ह्युक्रान्तः कान्तियोगात् पाठान्तरे सुकृतः-
मुपरिर्क्षम्वितत्वात् विमलो मलदाञ्जितत्वात् गोपुमसि-कौस्तुभाभिधानो यो मणिविद्येयस्त विरीडति-किरीटव द्युद्धट वारयन्ति ये ते
तथा, द्युद्धटलोपोनिताननाः पुण्डरीकधर्यने येषां ते तथा, एकावली-आमरवर्षिषेयः सा कण्ठे ग्रीवायां लगिता अवलम्बिता सती
वयसि-उरसि वर्धते येषां ते एकावलीकण्ठलगितवयसः, धीवत्साभिधान सुष्टु लाञ्छन महापुरुषत्वसूचकं वयसि येषां ते धीवत्सला
भट्ना, वरयश्मः सर्वत्र विरप्यातत्वात् सर्वतुक्कानि-सर्वशत्रुसमर्थानि सुरभीणि-सुगन्धीनि यानि कुसुमानि तैः सुरचिता-कृता या
प्रलम्भा आप्रदीपना सोमतरसि-शोभमाना कान्ता कुमनीया विफसन्ती-फुल्लन्ती विप्रा-यश्ववर्णा वरा-प्रधाना माला-स्रक् रचिता-
निहिता रविदा वा-मुलच्छरिक् वयसि येषां ते सर्वतुक्कसुखसिन्धुपरधितप्रलम्भशोभमानकान्तविकसविभ्रवरमालारभितवयसः, तथा
प्रष्टयतसस्यानि विमक्तानि-विविक्तरूपाणि यानि लक्ष्यानि-चक्रादीनि तैः प्रशस्तानि-मङ्गल्यानि सुन्दराणि च-मनोहराणि
निरपिनानि-विदितानि 'अंगमंग चि अङ्गोपाङ्गानि शिरोऽङ्गुन्यादीनि येषां ते अष्टशतविमक्तलक्षप्रशस्तमुन्दरधिरचिताङ्गोपाङ्गाः,

तथा मत्तगजवरेन्द्रस्य यो ललितो-मनोहरो विक्रमः संचरणं तद्वद्विलासिता संजातविलासा गतिः-गमनं येषां ते मत्तगजवरेन्द्र-
 ललितविक्रमविलासितगतयः, तथा शरदि भवः शारदः स चासौ नवं स्तानितं-रसितं यस्मिन्निर्घोषे स नवस्तनितः स चेति समासः स चासौ
 मधुरो गम्भीरश्च यः क्रौञ्चनिर्घोषः-पक्षिविशेषनिनादस्तद्वद् दुन्दुभिस्वरो-वर्चं स्वरो नादो येषां ते शारदनवस्तानितमधुरगम्भीरक्रौञ्च-
 निर्घोषदुन्दुभिस्वराः, इह च शरत्काले हि क्रौञ्चा माद्यन्ति मधुरध्वनयश्च भवन्तीति शारदग्रहणं, तथा पौनःपुन्येन शब्दप्रवृत्तौ
 तद्भङ्गादमनोज्ञता तस्य स्यादिति नवस्तनितग्रहणं स्वरूपोपदर्शनार्थं मधुरगम्भीरग्रहणमिति, तथा कटीसूत्रकं-आभरणविशेषस्तत्प्रधानानि
 नीलानि बलदेवानां पीतानि वासुदेवानां कौशेयकानि-चक्षुविशेषभूतानि वासांसि-वसनानि येषां ते कटीसूत्रनीलपीतकौशेयवाससः,
 प्रवरदीप्ततेजसो वरप्रभावतया वरदीप्तिताया च, नरसिंहा विक्रमयोगात् नरपतयः तन्नायकत्वात् नरेन्द्राः परमैश्वर्ययोगात् नरवृषभा
 उत्पक्षिप्तकार्यभरनिर्वाहकत्वात् मरुद्वृषभकल्पाः-देवराजोपमा अम्यधिकं शेषराजेभ्यः राजतेजोलक्ष्म्या दीप्यमानाः, नीलकपीतकवसनना
 इति पुनर्भणनं निगमनार्थः-कथं ते नवेत्याह-‘दुवे दुवे’ इत्यादि, एवं च नव वासुदेवा नव बलदेवा इति, ‘तिविट्टे य’यावत्करणात्
 ‘दुविट्टे’यः, सयम्भू पुरिसुत्तमे पुरिससीहे । तह पुरिसपुंडरीये दत्ते नारायणे कण्हे ॥ ५२ ॥ चि, ‘अयले विजये भट्टे, सुप्पमे य
 सुदंसणे । आनंदे णंदणे पउमे रामे यावि अपच्छिमे ॥ ५३ ॥’ चि किन्तीपुरिसाणं’ति कीर्त्तिप्रधानपुरुषाणामिति ॥ ५८ ॥ महुरा
 य कणगवत्थू सावत्थी पोयणं च रायगिहं । कायंदी कोसम्बी मिहिलपुरी हत्थिणपुरं च ॥ ५९ ॥ तथा ‘गावि जुए संगामे तह
 इत्थी पराइओ रङ्गे । भज्जाणुराग गोट्टी परइट्टी माउया इय ॥ ६० ॥’ चि तथा ‘अस्सग्गीवे तारए मेरए महुकेढवे निंयुंमे य ।
 बलि पहराए तह रावणे यं नवमे जरासंधे ॥ ६१ ॥’ चि ‘एए खलु पडिसत्तू किन्तीपुरिसाण वामुदेवाणं । सव्वेवि चक्क जोही
 सव्वेवि हया सचक्केहिं ॥ ६२ ॥’ चि ‘अणियाणकडा रामा सव्वेवि य केसवा नियाणकडा । उहंडंगामी रामा केसव सव्वे अहोगामी

६४ ॥' ति 'आगमिस्सण'ति आगमिष्यता फालेन 'आगमेस्साण'ति पाठान्तरे आगमिष्यतां भविष्यतां मज्जे सेत्स्यन्ति ॥६५॥'ति
 त्रैपुडीपरबन श्रयाममपिण्या चतुर्विधविस्तीर्यकरा अभूवन्, तांश्च स्तुतिद्वारेणाह-तद्यथा-ष्वदाष्णं गाहा० 'चव्रानण सुचन्द्रं अधिसेन
 च नन्दिनेन च, ह्रिदिदालमसनोऽप्यय इश्यते, श्रापिदिश्र व्रतधारिण च वन्दामहे श्यामचन्द्रश्च ॥ ६६ ॥ 'वन्दामि' गाहा, वन्दे
 युक्तिमन एपिदय दीर्घबाहुर्दीप्तिसेनो घोच्यते, अजितसेन कश्चिदय द्रव्यायुरुच्यते, तथैव श्रिवसेन कचिदय सत्यसेनोऽभिधीयते,
 मल्यकिपनि यूद चारगततत्र च देवग्रमाण देवसनापरनामकं सतत सदा वद इति प्रकृत निश्चितश्रुत्वा च नामान्तरतः श्रेयांस ॥
 ६७ ॥ 'यमजल' गाहा, असज्जल जिनश्रुपमं पाठान्तरेण स्वयजल वदे अनन्तकं जिनममितश्रुतीन सर्वश्रुमित्यर्थः, नामान्तरेणाय
 निरसन इति, उपग्रान्तं च उपग्रान्तसमं घृतरजसं वन्दे खलु गुप्तिसेन च ॥६८॥ 'अशपास' गाहा, अतिपार्श्वं च सुपार्श्वं देवेश्वरवन्दित
 च मरुदेव निर्वाणगत च धर-धरमुग्र प्रक्षीणदुरं श्यामकोष्ठं च ॥ ६९ ॥ जिय' गाहा जितरागमधिसेन महासेनमपरनामकं वन्दे
 धीभरजसमग्निपुत्र च व्यवकृष्टप्रेमद्वेष च यारिणेण गवं सिद्धिभिति, स्थानान्तरे किञ्चिदन्याप्याप्यानुपूर्वी नाम्नामुपलभ्यते ॥ ७० ॥
 महापद्मादयो विजयान्ताग्रतुर्विन्नति ॥ ७५ ॥ एवमिद सर्वं सुगमं ग्रथसमाप्तिं यावत्, नवरं 'आयाए'ति पलदेवादेरायात देवलो
 क्कदइधुनम्पू मनुच्यगृत्पाद' मिदिश्र यथा रामस्येति, एवं 'देसुवि'ति भरैतरावतयोरगमिष्यन्तो वासुदेवादयो मणितब्ध्या । इत्ये-
 पमनरुयापानुपदर्याधिकृतप्रयस्य यथायान्यभिधानानि दशयितुमाह-इत्येतदधिकृतश्रासमेवमनेनाभिधानश्रकारेणाऽऽस्यायते-
 त्रभिधीयते, तपसा-इलकरवग्रस-तत्प्रवाहस्य प्रतिपादकत्वात् कुलकरवंश इति च, इतिरुपवर्द्धने षडब्द समुच्चये, एवं तिरथगर
 वमर यानि यथा दानन कुलकरवग्रप्रतिपादकत्वात् कुलकरयश्च इत्येतदाख्यायते एव देवसत्तीर्थकरवग्रप्रतिपादकत्वात् तीर्थकरयश्च
 इति च आम्नायायन एतदिनि, एव चत्रचक्षिष्यन् इति च तत्प्रतिपादकत्वात् दशारवंश इति च गणधरयंश इति च गणधरम्यतिरिक्ताः

शेषा निनाशिन्या ऋषयस्तद्वंशप्रतिपादकत्वाद्द्विपिंश इति च तत्प्रतिपादनं चात्र पर्युषणाकल्पस्य ऋषिवंशपर्यवसानस्य समवसरण-
 प्रक्रमेण भणितत्वादत्त एव यतिवंशो मुनिवशश्चैतदुच्यते, यतिमुनिशब्दयोः ऋषिपर्यायत्वात्, तथा श्रुतिमिति चैतदाख्यायते,
 परोक्षतया त्रैकालिकार्थविवोधनसहत्वादस्य, तथा 'श्रुताङ्गमिति वा' श्रुतस्य-प्रवचनस्य पुरुषरूपस्याङ्ग-अवयव इतिकृत्वा, तथा
 'श्रुतसमास इति वा, समस्तद्व्यत्रार्थानामिह संक्षेपेणाभिधानात् 'श्रुतस्कन्ध इति वा,' श्रुतसमुदायरूपत्वादस्य 'समा ए व' चि समवाय
 इति वा समस्तानां जीवानां-जीवादिपदार्थानामभिधेयतेह समवायनात् मीलनादित्यर्थः, तथा एकादिसंख्याप्रधानतया पदार्थप्रति-
 पादनपरत्वादस्य संख्येति व्याख्यायते, तथा समस्तं-परिपूर्णं तदेतदङ्गमाख्यातं-भगवता, नेह श्रुतस्कन्धद्वयादिखण्डनेनाचारादिव-
 दङ्गतेति भावः, तथा 'अज्ज्ञयणति' चि समस्तमेतदध्ययनमित्याख्यातं नेहोद्देशकादिखण्डनाऽस्ति शस्त्रपरिज्ञादिष्विवेति भावः, इति-
 शब्दः समाप्तौ 'ब्रवीमी'ति किल सुधर्मस्वाभी जम्बूस्वामिनं प्रत्याह स्म, ब्रवीमि-प्रतिपादयामि, एतत् श्रीमन्महावीरवर्द्धमानस्वामिनः
 समीपे यदवधारितमित्यनेन गुरुरारम्पर्यमर्थस्य प्रतिपादितं भवति, एवं च शिष्यस्य ग्रन्थे गौरवबुद्धिरुपजनिता भवति, आत्मनश्च
 गुरुषु बहुमानो दक्षित औद्धत्यं च परिहृतं, अयमेवार्थः शिष्यस्य सम्पादितो भवति मुमुक्षूणां चायं मार्ग इत्यावेदितमिति समवायाख्यं
 चतुर्थमङ्गं वृत्तितः समाप्तम् ॥

नमः श्रीवीराय प्रवरवरपार्थाय च नमो, नमः श्री वाग्देव्यै वरकविसभाया अपि नमः ॥

नमः श्रीसद्वाय स्फुटगुणगुरुभ्योऽपि च नमो, नमः सर्वस्मै च प्रकृतविधिसाहाय्यककृते ॥ १ ॥

यस्य ग्रन्थवरस्य वाक्यजलधेरलक्षं सहस्राणि च, चत्वारिंशदहो चतुर्भिरधिका मानं पदानामभूत् ॥

तस्योच्चैश्चलकाकृतिं निदधतः कालादिदोषात्तथा, दुर्लेखात् खिलतां गतस्य कुधियः कुर्वन्तु किं मादृशा. ? ॥२॥

गोण्ण समयकय वा ज वाधि हविज्ज तनुमण्ण कय । त विंति नामपिण्ड ठवणापिण्ड अओ वोच्छ ॥ ३३४ ॥

तत्र नाम गोण्ण भवति यथा गुहपिण्ड इति, तथाऽन्यत् समयकृत भवति, समय-सिद्धान्तसेन कृत, यथा 'हे भिक्षु वा द्रवस्वभावस्य (कृते) प्रविष्टस्तथाऽप्यसौ पिण्डार्थं प्रविष्ट इत्युच्यते, एष समयसिद्धः पिण्डः, यद्वा नाम भवेत्तदुभयेन कृतं लोकोक्तोक्तोचरकृत वा यस्मान् भवेत्, यथा 'गाहावहङ्गं पिण्डवायपट्टियाए पविष्टेण पिण्डो वेव सच्चुगाणं केरओ लदो' गुहपिण्डो वा" तत्र लोके गुहपिण्डकः गुहपिण्डक एवोच्यते, समयेऽप्येवमेव पिण्डक एवोच्यते, तमेव गुणविशिष्ट सर्वमेव नामपिण्ड भवति, इत ऊर्चं स्वापनापिण्डं वक्ष्ये इति ।

अवस्थे वराहप वा कट्टे पोरेथे व विचकम्मे वा । सत्भावमसंभवा ठवणापिण्ड वियाणाहि ॥ ३३५ ॥

स्वापना द्विविधा-सद्भावस्वापना असद्भावस्वापना चेति, तत्राद्यविषया सद्भावस्वापना असद्भावस्वापना च भवति, क्वं ? यदा एक एवाद्यः पिण्डकल्पनया बुद्ध्या कल्प्यते तदाऽसद्भावस्वापना, यत्र पुनस्त एवाद्यास्त्रिप्रभृतय एकत्र स्थाप्यन्ते तदा सद्भावस्वापना, एव 'वराहकेसु' कर्षकेसु, तथा काष्ठकर्मणि पुस्तकर्मणि चित्रकर्मणि चेति । यदैकमेव काष्ठ पिण्ड एव इत्येवं कल्प्यते तदाऽसद्भावस्वापना, यदा तु बहूनि एकत्र मिलितानि पिण्डत्वेन कल्प्यन्ते तदा सद्भावस्वापना, एव 'पुस्ते'

१ अक्षरवर्ध वा २ वा पा १ अक्षरपावर्ध वा ३ १ २ कट्टयो वा पा १ १ १ अभावा वा १ ४ केति वा ।

पुत्तलिकादिष्वपि एवं चित्रकर्मण्यपि, यदैकचित्रकर्मणि पुत्तलकपिण्ड इति स्थाप्यते तदाऽसद्भावपिण्डस्थापना, यत्र त्रिप्रभृति पिण्डबुद्ध्या कल्प्यते तदा सद्भावस्थापना, एवं सद्भावपिण्डमसद्भावपिण्डं च जानीहि । इदानीं द्रव्यपिण्डस्य ज्ञशरीरमव्य-
शरीरमव्यशरीरव्यतिरिक्तस्य प्रतिपादनायाह—

तिविहो य द्वापिण्डो सच्चित्तो मीसओ य अच्चित्तो । अच्चित्तो य दसविहो सच्चित्तो मीसओ नवहा ॥३३६

त्रिविधो द्रव्यपिण्डः—सच्चित्तोऽचित्तो मिश्रश्चेति । तत्र योऽसावचित्तः स दशविधः, सच्चित्तो नवप्रकारः, मिश्रश्च नवधा ॥
तत्राचित्तपिण्डप्रतिपादनायाह—

पुढवी आउक्काए तेउवाऊवणस्सई चेव । विअतिअचउरो पंचिदिआ य लेवो य दसमो उ ॥ ३३७ ॥

पृथिवीकायपिण्डः अप्कायपिण्डस्तेजस्कायपिण्डः वायुकायपिण्डः वनस्पतिकायपिण्डः द्वीन्द्रियकायपिण्डः त्रीन्द्रिय-
कायपिण्डः चतुरिन्द्रियकायपिण्डः पञ्चेन्द्रियकायपिण्डः पात्रकार्थं लेपपिण्डश्चेति दर्शयः । एवमयं दशप्रकारोऽचित्तपिण्डः,
इदानीं योऽसौ अचित्तः पृथिवीकायादिपिण्डः स सच्चित्तपूर्वको भवतीति कृत्वा स एव प्रथमं सच्चित्तपिण्डः प्रतिपाद्यते,
तथोपन्यासोऽपि सच्चित्तस्यैव प्रथमं कृतः, तथा योऽसौ सच्चित्तो मिश्रश्च एकैको नवप्रकार उक्तः सोऽप्यनेन क्रमेण व्याख्यातो
भवतीति कृत्वा पूर्वं सचित्तं व्याख्यानयन्नाह—

पुढविक्काओ तिचिहो सच्चित्तो मीसओ य अचित्तो । सच्चित्तो पुण दुविहो निच्छयववहारओ चेव ॥ ३३८ ॥
 पुविवीअयसिचिपः सच्चित्तो मिओजपिणय । तत्र सच्चित्तो सिचिपः-निअयसच्चित्तो व्यवहारसच्चिपय ।
 निच्छयओ सच्चित्तो पुढविमहापवयाण बहुमज्जे । अच्चित्तमीसवज्जो सेसो ववहारसच्चित्तो ॥ ३३९ ॥

निअयतः सच्चिपः पुविवीनां-रत्नवर्द्धनाप्रवृत्तीनां संबन्धी यः 'महापर्वतानां' हिमवदादीनां च 'बहुमज्जे' मरुतदेष्टमाने ।
 इदानीं व्यवहारसच्चिपप्रतिपादनायाह-अच्चिपवर्द्धः मिअवर्द्धय, एतदुक्तं भवति-योऽच्चित्तो न भवति न च मिअः स व्यव
 हारतः सचेतन इति, स चारण्यादौ भवति यत्र वा गोपयादिर्नास्ति । उक्तः सच्चिपः पुविवीक्याया, इदानीं मिअपुयिवी
 क्याय प्रतिपादनायाह-

स्वीरदुमहिदु पथे कटोछा इवणे य मीसो य । पोरिस्सी पगवुगतिग बहुइवणमअस्योवे य ॥ ३४० ॥
 स्वीरदुमा-उदुम्बरादयस्तेषामवो वा पुविवीक्यायः स मिअः, ते हि स्वीरदुमाः मधुरस्वभावा भवन्ति, पयि च मिअः
 पुविवीअयम्, 'कटोछा'पि इककरो यः पुविवीक्यायस्तत्स्वभावेन आर्द्रं बहुमज्जं कश्चिन्मिअः पुविवीक्यायः 'इवणे य'पि
 इवणं-योमयो भव्यते, तस्य कुम्भकारेण सद्रवो जायिओ तेज मिलितो संतो पुविवीक्यायो मिओ भवति, कियत्काळं
 यावत् ? अत आह-'पोरिस्सीपगदुयसिण' यथासहस्रेण 'बहुइवणमअस्योविण' (योवे य) यदि बहु इन्धन स्वत्पाः

पृथिवीकायस्ततः पौरुषीमात्रं यावत् मिश्रो भवति, मध्ये तु इन्धने अर्द्धमिन्धनस्य अर्द्धं पृथिवीकायस्य यत्र स पौरुषीद्वितयं यावन्मिश्रः, स्वल्पेन्धनस्तु पृथिवीकायः पौरुषीत्रयं यावन्मिश्रो भवति । उक्तो मिश्रः, इदानीमचित्त उच्यते, स चैवं भवति—
सीउण्हखारखत्ते अग्गीलोणूसअंबिले नेहे । वक्कंतजोणिएणं पओयणं तेणिमं होई ॥ ३४१ ॥

शीतशस्त्राभिहतः, उष्णशस्त्राभिहतः, क्षारः—तिलक्षारादिस्तेनाभिहतो यः, क्षत्रशस्त्रेणाभिहतः, क्षत्रं—करीषविशेषः, अग्निशस्त्राभिहतः, लवणशस्त्राभिहतः, उषशस्त्राभिहतः, कास्त्रिकशस्त्राभिहतः, स्नेहेन—घृतादिना शस्त्रेणाभिहतः सन् यो व्युत्क्रान्तयोः अथवा वक्कंतजोणियेणं केचित्पठन्ति, तत्रायमर्थः—व्युत्क्रान्ता अपगता योनिः स्वयमेव यस्य पृथिवीकायस्य, तेन च 'इदं' वक्ष्यमाणं प्रयोजनं भवति । किं तत्प्रयोजनमित्यत आह—

अवरद्धिग विसंबंधे लवणेण व सुरभिउवलएणं वा । अच्चित्तस्स उगहणं, पओयणं होइ जं चऽन्नं ॥ ३४२ ॥

अवरद्धिगा—लूताफोडिआ तस्यां लूतास्फोटिकायामुत्थितायां दाहोपशमार्थमचेतनेन पृथिवीकायेन परियेकः क्रियते, यदि वा अवरद्धिगा—सर्पदंशस्तस्मिन् परियेकादि क्रियते, दंशे विषे वा पतिते सति तयाऽचेतनया मृत्तिकया बन्धो वा दीयते, लवणेन वा प्रयोजनमचित्तेन भवति, 'सुरभिउवलएणं व'ति गन्धारोहकेणापि किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्पामादौ, एभिः प्रयोजनेन रचेतनस्य पृथिवीकायस्य ग्रहणं भवति—प्रयोजनं भवति । इदं च वक्ष्यमाणलक्षणमन्यत्—

१. १ इति जा. । २ (अवस्थायशस्त्राभिहत) काश्चिद् जा. । ३ 'योनिकः, आ. ४. १ पा. १-२ । ४ भवत्यामादौ, आ. ।

ठाणानि सीयणतुयहण उधारार्द्धेण चैव उत्सग्गो । घहगढगल्लेवो एमाइ पओयण बहुहा ॥ ३४३ ॥
 स्थान-कायोत्सर्गः सोऽप्येतेन पृथिवीकाये क्रियते, निपीयनम्-उपवेशनम् स्वगवर्धनं च क्रियते उधारदीनां वोत्सर्गः
 क्रियते, 'घहम'पि बहुका-याषाण्काः येन पात्रकं लेपितं सप्त द्रुष्यते, तथा ढगल्लकाः अपानप्रोञ्जनार्थं लेप्य पात्रकाणां,
 एवमादि प्रयोजनमर्थितेन पृथिवीकायेन भवति । उक्तः पृथिवीकाया, इवानीमच्छाय उच्यते, असावपि त्रिविधः सचिच
 मिमाविचमेवता, तत्र सचिचप्रतिपादनायाह—

घणठदहीधिणवळया करगसमुद्दहाण बहुमज्जे । अह निच्छयसच्चित्तो ववहारनयस्स अगडाई ॥ ३४४ ॥
 वनोदवयो रत्नप्रमापृथिव्यादीनां वनवलयानि च करकाश्च एतेषु निर्यमात् सचिचोऽच्छायः समुद्रबहुमध्ये-मध्यप्रदेशे
 ब्रह्ममध्ये च निर्भयतः सचेतनः, व्यवहारनयतश्च पुनरगढोदो-रूपादौ योऽच्छायः स व्यवहारतः सचिचः । इदानीं मिथ
 प्रतिपादनायाह—

उत्तिणोदगमणुवत्ते दढे वासे य पढिममेत्ते य । सोत्तूणाप्पसत्तिग चाउलउदग बहुपसत्त ॥ ३४५ ॥
 उष्णोदकमनुदुचे दण्ढे मिथ भवति, तत्त्व य मज्जे बीवसंघाजो पिरीपूवो अच्छा पच्छा उच्ये सो परिणमइ, सो वांन न

१-मिथक्कनं च भा. उ २-या १-२ । २ विवक्कः भा पा १-२ । ३ निवक्कये भा. उ २ पा २ । ४ ववत्त भा ३ पा १-२ ।
 ५ 'दीनां रूपादौ' उ. १-२ । ६ जाव वरि भा ।

परिमह ताव मीसो, वासे य पडियमित्ते-वैषं च पतितमात्रे मिश्रो भवत्यप्कायः, तन्दुलोदके व्यवस्था कां ? इति चेत् तदुच्यते, 'मोत्तू' इत्यादि, तदपि मिश्रं, चाउलोदगं बहु प्रसन्नं सदचेतनं भवति आदेशत्रितयं मुक्त्वा तदनेकान्तान् ॥ के च ते आदेशाः ? आएसतिगं बुब्बुय बिन्दू तह चाउला न सिज्झंति । मोत्तूण तिणिण एए चाउलउदगं बहु पसणं ॥ ३४६

केई भणंति-जाव बुब्बुया न फिट्ठति ताव तं मीसं, अण्णे भणंति-भंडयलगा बिंदुणो ण सुक्कंति जाव ताव मीसं, अण्णे भणंति-जाव चाउला न सिज्झंति ताव मीसं, एते अणाएसा, जम्हा एयाणि तिणिण वत्थूणि कयाइ चिरेण होंति कयाइ सिग्घतरं चेवै होति आहारवसाओ, तम्हा चाउलोदगं जदा बहुपसन्नं होइ तदा तं अचित्तं भवइ, अथवा मुक्त्वा तन्दुलोदकं बहुप्रसन्नं यदन्यदादेशत्रितयं प्रतिपादितं तन्मिश्रं द्रष्टव्यमिति । उक्तो मिश्रोऽप्कायः, इदानीमचित्तप्रतिपादनायाह—
सीउणहखारखत्ते अग्गीलोणूसअंबिले नेहे । वक्कंतजोणिएणं पओयणं तेणिमं होंति ॥ ३४७ ॥

पूर्ववत् । तेन चाचित्ताप्कायेन इदं प्रयोजनम्—

परिसेयपियण हत्थाइधोवणे चीरधोवणा चेव । आयमण भाणधुवणं, एसाइ पओयणं बहुहा ॥ ३४८ ॥

परिषेकः-सेचनं त्रेणकुष्ठाद्युत्थिते सति क्रियते, तथा पानं हस्तादिधावनं चीरधावनं च क्रियते, तथा आचमनं भाजन-

प्रधातन च क्रियते, एवमादीनि प्रयोगानि बहुधा भवन्ति । इदानीं वीरप्रधातन क्रियत इत्युक्तं तच्च श्रुतवदे न कर्षव्यं, अथ क्रियते तत एते दोषा भवन्ति—

उउषद्धुवण वाउस वमविणासो अठाणठवण च । सपाइमवाउवहो पलवण आतोपघातो य ॥३४९॥

श्रुतवदः—शीर्षकासोष्णकालौ मिलितावेव भव्येते, तत्र यदि वीवरणां घावन क्रियते ततो बाहुशिको भवति विभूषणशील इत्यर्थः, यदा च विभूषणशीलो भवति तदा अद्याविनाशो भवति, तथा अस्थानस्थापनं च भवति, यदुत नूनमय कामी तेनारमन मण्डयति ततश्चास्थानस्थापनम्—अयोग्यतास्थापनं भवतीति, तथा सपातिमस्रस्थानां धारोच्च वधो भवति तथा प्लवनेन च सत्त्ववधो भवति, तथाऽऽग्नेयोपघातश्च भवति इस्ते कण्टकपतनाविति । बाह—यदेव न घावितव्यान्वेव वीवरान्पि, उच्यते, वर्षाकाले प्रधातयितव्यानि, यत्र न प्रधास्यन्ते तत एते दोषा भवन्ति—

अइभारचुहणपणप् सीयलपाउरण अजीरगेलझे । ओमावणकायवहो वासासु अधोवणे दोसा॥३५०॥

मलेनातिगुरुणि भवन्ति तथा 'चुहण'चि वीर्यन्ते एनकश्च तत्र लगति एनकः—कुछी, वीरलभ्रावरणे चावीर्यं भवति, ततश्च स्नानता भवति, तथा 'ओमावणा' परिभवो भवति कायवधश्च भवति, तानि हि भार्वाणि व्योतन्ति सन्ति अष्कापादि विनाशयन्ति, एते पर्यास्त्रघातने दोषा भवन्तीति । कदा पुनस्तत्प्रधातन कार्यमित्याह—

१ शीतोष्णऽन्ते भिद्यतापि केच भव्येते वा. । २ वीरस्तप वा । ३ प्रधातन वा य ३५० ।

अप्यप्ते चिय वासे सत्त्वं उवाहिं ध्रुवंति जयणाए । असइए व दवस्स उ जहन्नओ पायनिजोगो ॥३५१॥

अप्राप्ते एव वर्षाकाले अर्द्धमासमात्रेण सर्वमुपधि प्रक्षालयन्ति यतनया । अथोदकं प्रासुकं प्रचुरं नास्ति ततो जघन्येन 'पात्रनिर्योगं' पात्रकोपकरणं प्रक्षालनीयं येन गृहस्था भिक्षां प्रयच्छन्तो न जुगुप्सन्ते इति । आह—किं सर्वेषां वर्षपर्यन्त एवोपधिः प्रक्षाल्यते ? न इत्यत आह—

आयरियगिलाणाणं मइलामइला पुणोवि धोवंति । मा हु गुरुण अवन्नो लोगंमि अजीरणं इयरे ॥३५२॥

सुगमा ॥ नवरं 'अजीरणं इयरे'ति इतरेषां ग्लानानां चीवराणि प्रक्षालनीयानि, यदि न प्रक्षालयन्ते ततोऽजीर्णं भवति । इदानीमुपधिप्रक्षालनकाले कानि न विश्रामणीयानि ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

पायस्स पडोयारं दुनिसिज्जतिपट्टपोत्तिरयहरणं । एतेण उ विस्सामे जयणा संकामणा धुवणं ॥३५३॥

पात्रकस्य 'पडोयारं' परिकरं पात्रबन्धादिकं न विश्रामयेत्, तथा 'दुन्निनि(दुनि)सिज्ज'ति रजोहरणनिषद्याद्वयं एका और्णिकी बाह्यनिषद्या द्वितीया मध्यवर्तिनी क्षौमी निषद्या, एतद्वद्वयं न विश्रामणीयं । 'तिपट्ट'ति एकः संस्तारपट्टको द्वितीय उत्तरपट्टकः तृतीयश्चोलपट्टकः, 'पोत्ति'ति मुखवस्त्रिका 'रयहरणं'ति रजोहरणं प्रसिद्धमेव, एतानि न विश्रामयेत्, यतो

ना-पान्यनुपमोग्यानि सन्ति । तत्र च पदपदसङ्क्रामण केच क्रियते इत्यत आह-‘अथवा संक्रामणा’ यतना वक्षान्तरितेन
इत्तेनान्यस्मिन् वक्षे पदपदीः मङ्गलमयणि ततो वाचन करोतीति । इदानीं शेषमुपदि विभाषयतः ‘को विधिरित्यत आह-
आदिभतरपरिमोग उवर्णि पाउणइ णातिदूरेय । तिस्रि य तिस्रि य एक्क निस्सि तु काउ परिच्छिज्जा ॥३५४॥
‘अदिभतरपरिमोग’ धीमद्वत्य शेषक्ययोरुपरि प्रावृणोति, केति रात्रयः । तिस्र इति वक्ष्यति, तथा नासिदूरे धात्मासमे
तमेव कृत्य रात्रिचयमेव स्वापयति, ‘तिस्रि य तिस्रि य’पि पदद्वयं योचितमेव द्रष्टव्य, ‘एक्क निस्सि तु काउ’ति एकां रात्रिमा-
स्मोपरि कीलकादौ तमेव कृत्य स्वापयेत् । ‘परिच्छिज्ज’सि एव सप्त दिनानि परीक्षा कर्तव्या । अथवा ‘परिच्छिज्ज’सि एव
सप्तवाराः कृत्वा पुनश्च क्षीरे वक्ष-प्रावृत्त्य परीक्षणीयं, यदि पदपदा न लगन्ति ततः प्रवालनीयमिति ॥
केई एक्केक्कनिस्सि तवासेउ तिहा परिच्छसि । पेउणिय जइ णं लगति छप्पया ताहे धोविज्जा ॥३५५॥

केचनाचार्या एवमाहुः-‘एक्केक्कनिस्सि संवासेउ’ति अथमत्रार्याः-तमभ्यन्तरं कृत्यं क्षीममितरकल्पयोरुपरि एकां रात्रि
प्रावृणोति, पुनरपरस्यां रात्रावात्मासमे केरोति, पुनरपरस्यां रात्रौ आत्मापेरि कीलकादौ लम्बमान करोति, एव त्रिरात्र
पावत्परीक्ष्यते पश्चाच्च त कृत्य पुनः प्रावृणोति, प्रावृते च कृत्ये यदि न लगन्ति पदपदस्तदा धावयेत्-प्रक्षारयेत् । ते च

१ कर्कशं ब्रा. । २ कर्मिस्ताह-भा. क २ पा १-२ । ३ विधिमाह-भा. । ४ न न एकां भा. । ५ परिच्छेज्जा भा. पा १ । ६ दोर्वाद्यतः प्रा.
भा. पु. । ७ कपाः । नस्तिछ भा. । ८ नास्वयवे भा. । ९ उ एत कृत्यः स्वापये भा. पा १-२ । १ नरं क १ पाठ पु. ।
११ पाठमिदमवचनमिति भा. । १२ स्वापयति भा. क १ ।

प्रक्षालयन्तः—

निव्रोदगस्स ग्रहणं केई भाणेसु असुइ पडिसेहो । गिहिभायणेसु ग्रहणं ठियवासे मीसिअं छारो ॥ ३५६

ते च साधवश्चीवरप्रक्षालनार्थं नीव्रोदकस्य ग्रहणं कुर्वन्ति, तत्राह—‘केई भाणेसु’ति केचनैवं ब्रुवते यदुत ‘भाजनेषु’ पात्रेषु नीव्रोदकग्रहणं कार्यं, आचार्य आह—‘असुइ’ लोका एवं भणन्ति, यदुत अशुचय एते, ततश्च प्रतिषेधं कुर्वन्ति । क पुनर्ग्राह्यमित्यत आह—‘गिहिभायणेसु’ गृहस्थसत्केषु भाजनेषु-कुण्डादिषु भाजनेषु गृह्यते, कदा ?—‘ठियवासे’ स्थिते प्रवर्षणे-थक्के वरिसियवे, ‘मीमंगं(सिअं)’ति अर्थं तत्र प्रवर्षति पर्जन्ये गृह्यते ततो गृह्यतो मिश्रं भवत्यन्तरिक्षोदकपातात् तस्मात्स्थिते प्रवर्षणे ग्राह्यं, गृहीत्वा च क्षारः क्षेपणीयो येन सचिचतां न याति । कस्य पुनः प्रथममुपधिः प्रक्षालनीय इत्यत आह—

गुरुपच्चक्खाणगिलाणसेहमाईण धोवणं पुवं । तो अप्पणो पुवमहाकडे य इतरे दुवे पच्छा ॥ ३५७ ॥

प्रथमं गुरोरुपधिः प्रक्षालनीयः ततः ‘पच्चक्खाय’ति प्रत्याख्यानी अनशनस्थस्तस्योपधिः प्रक्षाल्यते समाधानार्थं ततो ग्लानस्य पश्चात्सेहस्यावधिप्रक्षालनं मा भून्मलपरीषहपीडया चित्तमङ्गः, एवमेतेषां पूर्वमुपधिः प्रक्षाल्यते तत आत्मनः प्रक्षालयत्युपधिम । इदानीं कानि प्रथमं प्रक्षालनीयानि ? इत्यत आह—‘पुवमहाकडेय’ति यानि एककुण्डानि अतूर्णितानि यथाकृतानि

१ भयाऽत्र आ ल २ पा १ । २ गृहीते च आ पा. १ । ३ प्रक्षाल्यते आ ल. २ पा. २ । ४ ‘ख्याता’ आ ल. २ पा. २ । ५ ‘हस्य मा आ. ल. २ पा. १ । ६ च तानि यथा’ आ ल २ पा १-२ ।

पूर्वं प्रधास्यति, 'इयरे इवे पच्छ' इतरो द्वौ वस्त्रमेवौ पद्मास्पृशालयति, एकान्यत्यपरिकर्माणि-यानि क्वचिन्मनाकृ तूर्णितानि
अन्यानि बहुपरिकर्माणि यानि द्विधा सीवितानि तूर्णितानि च, स्वत्यपरिकर्माणि च क्षालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि क्षालयति ।
अच्छोडपिहणासु य ए ध्रुवे धोत्रे पतावण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेह कक्षाण ॥३५८॥

इदानीं स साधुः प्रक्षालयन् कर्पटानि नाच्छोडयति रत्नकवत्, नापि च पिष्टयति काष्ठपिष्टनेन स्त्रीवत्, किन्तु इस्तेन
कर्पटव्यानि कानि वा न कर्पटव्यानि ? इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'णि सानि कर्पटानि द्विविधानि भवन्ति-परिमोम्यानि
अपरिमोम्यानि च, तत्र पद्यामल्लस्येन छायासपयोः कर्पटव्यानि, 'पेह'पि सानि च कर्पटानि श्लेष्यन्ति, सा भूत्तत्र वदपदी स्यात्,
अपरिमोम्यान्यार्तये श्लेषयति, 'पेह'पि सानि च कर्पटानि श्लेष्यन्ति सन्ति निरूपयत्यपहरणमयात् । 'कक्षाण'ति पद्मास्पृश
इदहापागाईण बहुमज्जे विज्जुयाइ निच्छद्वयो । इगालाई इयरो मुम्मुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

असावपि त्रिविधः सत्त्विकादिभेदेन, तत्र सत्त्विक इष्टकापाकादीनां बहुमज्जे विज्जुयादिको नेत्रयिको भवति, अङ्गारादिभेदतो
व्यावहारिकः शुभ्रादिकः-उत्प्लुक्तादिभिर्भ्यो भवति । इदानीमपिचादिकायस्योपयोगमपिचाधिदरीरूपयोग च दर्शयन्नाह—
१ त्वे 'पेह'पि ना पल १-२ । २ 'कक्षाण' ना १ । ३ एत सत्त्विक इह' ना पा १ ।

ओदणवंजणपाणगआयामुसिणोदगं च कुम्मासा । उगलगसरक्खसूई पिप्पलमाई य परिभोगो ॥३६०॥

ओदनं-कुरादि व्यञ्जनं-तिम्मणं पानकं-आचाम्लं आयामं-अवश्रावणं उष्णोदकं कुलमाषाश्च, एतानि अग्नेर्निर्वन्त्यानि कार्याणि, ततश्चैभिरुपयोगः क्रियते । इदानीमग्निनिर्वर्तितशरीरोपभोगं दर्शयन्नाह-उगलका-इष्टकाखण्डा अतीव पक्काः सरक्खो-मम्मसूच्यः पिप्पलकः-क्षुरकः, एवमादिभिरचितैरग्निशरीरैरुपयोगः क्रियते, अग्निशरीराणि च द्विविधानि भवन्ति-बद्धिष्ठयाणि मुक्किष्ठयाणि च, तत्रात्र मुक्किष्ठयाणि द्रष्टव्यानि । इदानीं वायुकाय उच्यते, असावपि त्रिविधः सचिच्चादिरूपः, तत्र नैश्चयिकसचिचप्रतिपादनायाह—

सवलयघणतणुवाया अतिहिमअतिदुद्दिणे य निच्छइओ । ववहार पाइणादी अक्कंतादी य अच्चित्तो ॥३६१॥

सह बलैर्वैर्वन्त इति सवलया घनवाताश्च तनुवाताश्च सवलयाश्च ते घनतनुवाताश्च सवलयघनतनुवाता निश्चयतः सचिच्चाः । तथाऽतिहिमपाते यो वायुरतिदुद्दिने च यो वायुः स नैश्चयिकः सचिच्चः, व्यवहारतः पुनः प्राच्यादि-पूर्वस्यां यो दिशि, आदि-ग्रहणादुत्तरादिग्रहणपरिग्रहः, एतदुक्तं भवति-अतिहिमअतिदुद्दिनरहितो यः प्राच्यादिवायुः स व्यवहारतः सचिच्चः । इदानीम-चित्तः 'अक्कंताई य अच्चित्तो'ति यः कर्दमादावाक्रान्ते सति भवति सोऽचित्तः, स च पञ्चधा-अक्कंते धंते पीलिए सरीराणुगए संघुच्छिमे, तत्थ अक्कंतो चिक्खिलाइसु, धंतो दतियाइसु, पीलिओ पोत्तचम्ममाईसु, सरीराणुगओ ऊसासनीसासवाऊ उदरत्था-

पूर्वं प्रधातयति, 'इयरे इवे पच्छ'ति इतरो दो वस्त्रमेवौ पश्चात्प्रधातयति, एकान्यस्यपरिकर्माणि—यानि कचिन्मनाकं तृणिगतानि
अन्यानि बहुपरिकर्माणि यानि द्विषा सीधितानि तृणिगतानि च, स्वस्यपरिकर्माणि च खालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि धालयति ।
अच्छोडपिट्टणासु य ण धुवे धोवे पतावण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेहु कच्छाण ॥३५८॥

इदानीं म सायुः प्रधातयन् कर्पटानि नाच्छेदयति रजस्तत्, नापि च पिट्टयति काष्ठपिट्टनेन स्त्रीवत्, किन्तु इस्तेन
मनागतनया बाधन करोति, धौवानि च वस्त्राणि मातये न प्रतापयति, मा मूषत्र काचित् पट्टयदी स्यात्, कानि पुनरातये
कर्षय्यानि कानि वा न कर्षय्यानि ? इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'ति तानि कर्षटानि द्विविधानि भवन्ति—परिमोग्यानि
अपरिमोग्यानि च, तत्र यथामकस्येन छायातपयोः कर्षय्यानि, परिमोग्यानि छायायां क्षोभ्यन्ते, मा मूषत्र पट्टयदी स्यात्,
अपरिमोग्यायातये शोषयति, 'पेह'ति तानि च कर्षटानि शुष्यन्ति सन्ति निरूपयस्यहरणमयात् । 'कच्छाणं'ति पश्चात्तस्य
पधातनप्रत्ययमेककस्याणक प्रायश्चित्त वीयते उक्तोऽङ्कायः, इदानीमधिकाय उच्यते—
इदगपागार्हण बहुमज्जे विज्जुयाइ निच्छइओ । इगालाई इयरो सुम्भुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

अत्रापि त्रिविधः संक्षिप्तदिमेदन, तत्र सक्षिप्त इदकापाकावीनां बहुमज्जे विज्जुयादिको नैवयिक्को भवति, अङ्गारादिभेदतो
भ्यासद्वारिकः सुर्गतादिकः—उत्सुकादिभिर्मयो भवति । इदानीमपि चाधिकायस्योपयोगमवितापिस्त्रीरूपयोगं च दर्शयन्नाह—
१ तले 'पेह'ति भा. ग. १-२ । २ 'कच्छाणं' भा. १ तत्र सक्षिप्त इद का पा १ ।

जहणो निद्धे काले बत्थी वाउणाऽऽपूरिओ तिण्णि प्हरे जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव चउत्थे प्हरे मिस्सो होइ, तदुवरिं पंचमे प्हरे सो चेव सचित्तो होइ । एवं निद्धकाले माणं मणिअं, इदाणिं रुक्खकाले दिणेहिं पुरुवणा किञ्जइ, तत्थ लुक्खकालोऽवि तिविहो-जहन्नलुक्खो मज्झिमलुक्खो उक्कोसलुक्खो य, तत्थ जहन्नलुक्खे काले बत्थी वाउणाऽऽपूरिओ एगदिवसं जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव बिईयदिवसे मिस्सो होइ तदुवरिं सो चेव ततिए दिवसे सचित्तो होइ, मज्झिमलुक्खे काले बत्थी वाउणाऽऽपूरिओ दो दिणाणि जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव तहए दिवसे मिस्सो होइ, तदुवरिं चउत्थे दिवसे सचित्तो, एवं सो चेव वाऊ उक्कोसलुक्खकाले दिवसतिगं जाव अचित्तो होइ, तदुवरिं सो चेव चउत्थे दिवसे मिस्सो होइ, तदुवरिं सो चेव पंचमे दिवसे सचित्तो भवति । एवं एगदुगतिसंखा पोरिसिदिणेषुं अनुवट्ठावणीआ इति । इदानीमचित्तेन वायुना यत्प्रयोजनं भवति तत्प्रदर्शयन्नाह—

दइएण वत्थिणा वा पओयणं होज्ज वाउणा मुणिणो । गेलन्नं मि^४वि होज्जा सचित्तमीसे परिहरिज्जा । ३६३

सुगमा ॥ नवरं दत्तिएणं तरणं कीरति, गेलन्ने बत्थिणा कजं होइ । उक्तो वायुः, इदानीं वनस्पतिकाय उच्यते, असावपि सचित्तोदिभेदान्निधा, तत्र निश्चयसचित्तप्रतिपादनायाह—

सवो वऽणंतकाओ सच्चित्तो होइ निच्छयनयस्स । ववहाराउ अ सेसो मीसो य पवायरोट्ठाई ॥ ३६४ ॥

१ अच्छइ आ. क २ पा. १. २. पु. १. २ होइ, सो आ. पा १ । ३ तत्प्रतिपादयन्नाह-आ. पा. १. २. १. ४ य. रु. २, व. आ. ।

मीओ, संवृष्टिओ गालिपटाईहिं अचिओ । इदानीं मिथ उच्यते, आह—किं पुनः कारणमिह मिथः पञ्चाङ्ग्याख्यायते !, उच्यते, अचिचेनेव मायुर्ब्यवहारं करोति, स च गृहीतः सन्नेव मिथीभवति, अस्यार्थस्य प्रदर्शनार्थं पञ्चान्मिथ उच्यते । हरयसयमेग गता दइओ अचिओ विइए समीसो । तइयमि उ सच्चित्तो बरथी पुण पोरिसिदिणेहिं । ३६२

अचिबवापुमुतो इतिस्तरभायं गृह्यते, स च क्षेत्रतो इत्यन्तरमेक यावद्गत्वापि अचिष एव, तोय सीर्त्वापि ततो इत्स्व नवात्पूर्वं द्वितीयहस्तगतप्रारम्भे मिथो भवति, तृतीयहस्तगतप्रारम्भे सचिषो भवति, क्षेत्रमङ्गीकृत्य पावता क्षेत्रेण मिथो भवति तथोक्त, इदानीं कालमङ्गीकृत्य यावता कालेनाचिषः सन् मिथः सचिषो वा भवति तत्प्रदर्शयन्नाह—‘बत्वी पुण पोरिसि दिणेहिं’ति तत्र वस्तिः—धर्ममयी सङ्ख्येयते, सा चाचिषवायोरापुरिणा तेत्कटस्निग्धकाले पौल्यीमात्र काल यावच्चित्रस्यो वायुरचिष एवास्ते, अयमत्र यावार्थः—कालो हि द्विविधः—निदो लुक्स्वो य, तस्य निदो कालो सपाणितो इयरो लुक्स्वो, तस्य निदो तिविहो उक्कोसो मज्झिमो बहसो य, तस्य उक्कोसनिदे काले णेग पोरिसी भाव बत्वी वायुपुरितो अचिषो होइ तदुचरिं सो वेव बिइए पदरे मिस्सो होइ तदुचरिं सो वेव तए पदरे सचिषो होइ, मज्झिमनिदे काले बत्वी वाटणाऽऽपुरि-ओ दो पोरिसीओ दाव अचिषो होइ तदुचरिं सो वेव तइयपदरे मीसो भवति तदुचरिं सो वेव चउत्तये पदरे सचिषो होइ,

१ चार्त्त मिथः अ. । १ बिइए अ. क २. ३. । २ प्रारम्भेयपि मिलो अ. पा १ । ४ अचिष अ. । ५ अतिस्निग्धकाले अ. । ६ तत्र स्थितो अ. क २. पा. १ । ७ पौरुषोमानं कालं यावत् बत्वी अ. पा १ । ८ वायुणाऽऽपुरितो अ. क पा १ । ९ एतए पदरे अ. पा १. ५ ।

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अध्याणां' चन्दनकानां सशङ्खा या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते । त्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा त्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृचिकया प्रयोजनं, न सर्वस्त्रीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चतुरिन्द्रियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छिया चेव । पञ्चिदिअपिंडम्मि उ अववहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविरक्तः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च तथाऽक्षणोरक्षराः पतिता उद्ध्रियन्ते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डेपरिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि परं नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चम्ममिट्ठिदंतनहरोमसिगअविलाइच्छगणगोमुत्ते । खीरदहिमाइयाणं पञ्चिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना—गृध्रनलकेन प्रयोजनं भवति चार्द्धपहरणार्थं पादे बध्यते, दन्तेन सूकरादेः संबन्धितानां प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनं मुरभ्रादीनां सत्कैस्तैः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्, अविला उरभ्रा तत्पुरीषं पामादाबुपयुज्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्श्यते—

१ पिण्ड, पक्षे^० आ । २ 'अमिलान्' आ. पा १ पु । ३ कार्यं आ. पा. १ । ४ वाय्वाद्यप^० आ. पा. १ । ५ अमिला आ. पा. १-२ पु । ६ युज्यते तेन आ. ।

सुर्ष एवानन्तपनस्पतिक्वायो निबधनयेन सचिषः, श्रेयः परिचयनस्पतिर्व्यवहारनयमतेन सचिषः, 'मीसो पषायरोद्गाई' चि मिथस्तु प्रम्ळानानि फळानि यानि ह्युत्तमानि पर्षानि च रोद्गो-छोद्गो तन्दुलाः कुट्टिताः, तस्य तदुल्लुहाइ अञ्छति तेण फारयेन सो मिसो भण्यइ । इदानीमच्चिचयनस्पतिक्वाय तदुपयोग च दर्शयन्नाइ—
सथारपायददगस्वोमिअकैप्पाइ पीढफलगाई । ओसहमेसब्बाणि य एमाइ पओयण तरुसु ॥ ३६५ ॥

तत्र संस्वारकः मशुपिरतुल्यैः क्रियते, कस्यह्य च क्षार्पासिक भवति, औपधमन्तरुपयुज्यते, मेपख तु बहिल्लेपः । उक्तो वनस्पतिक्वायः, इदानीं द्वीन्त्रियादिप्रतिपादयन्नाइ—
वियतियचउरो पचिदिया य तिप्पमिह ज़रय उ समिति । सदुणो सदुणो सो पिढो तेण कब्बमिण ॥ ३६६ ॥

द्वित्रिल्लुप्पञ्चेन्द्रिया एकैके त्रिप्रमृत्तयो यत्र समवाय गच्छन्ति स द्वीन्त्रियादियिण्डः, ते वैच समवाय गच्छन्ति स्वस्थाने तेस्त्रीन्त्रियपिण्ड उच्यते, एतदुक्त भवति—द्वीन्त्रिया द्वीन्त्रियैरेव मिलितैर्द्वीन्त्रियपिण्ड उच्यते, तथा त्रीन्त्रियास्त्रीन्त्रियैरेव त्रिप्रमृतिभिर्मिलित-
जय तावत् द्वीन्त्रियादिः पञ्चेन्द्रियपर्यन्तः सचिषादियिण्डो भवति, यथापिचपिण्डो द्वीन्त्रियादिसत्कस्तेन वैतस्कार्यम्—
वेइदियपरिभोगो अक्खाण ससस्स^१ सिप्पिमाईण । तेइदियाण उदेहिगाइ अ वा वए विण्णो ॥ ३६७ ॥

^१ मवदि वा । २ कप्पाय च । ३ पु. । ४ बहिः । उक्तो वा । ५ तिप्पम्यं वा ।

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षाणां' चन्दनकानां सशङ्खा या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते । त्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा त्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृत्तिकया प्रयोजनं, स सर्वस्वीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चउरिंदियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छिया चेव । पंचिदिअपिंडम्मि उ अववहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविरक्तः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च तयाऽक्षणोरक्षराः पतिता उद्ध्रियन्ते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डपरिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि परं नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चम्मट्टिदंतनहरोमसिगअविलाइच्छगणगोमुत्ते । खीरदहिमाइयाणं पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना—गृध्रनलकेन प्रयोजनं भवति वार्ष्णहरणार्थं पादं बध्यते, दन्तेन सूकरादेः संबन्धना प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरग्रादीनां सत्कैस्तैः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्, अविला उरग्रा तत्पुरीषं पामादाबुधुल्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्श्यते—

१ 'पिण्ड', पक्षे' आ. । २ 'अमिनाइ' आ. पा १ पु. । ३ कार्यं आ. पा. १ । ४ नाख्याद्यप' आ. पा. १ । ५ अमिना आ. पा. १-२ पु. ।
६ युज्यते तेन आ. ।

संयित्ते पवावण पधुवेदेसे य भिक्खुदाणाहं । सीसट्ठियमच्चित्ते मीसट्ठिसरक्खपहंपुच्छा ॥ ३७ ॥

प्रथमार्द्धं सुगम, सविषमनुपप्यप्रयोजनमुक्तम्, इदानीमविषमनुपप्यपिण्डप्रतिपादनायाह—‘सीसट्ठियमच्चित्ते’चि अचिवेन द्विरः रूपालेन प्रयोजन मयति, पिणारुएसु घसित्त्य विमाह, वेपपरावर्चादि क्रियते । इदानीं मिथमनुपप्यपिण्ड उच्यते—‘मीसट्ठि मरक्खपहंपुच्छा’ मिथोऽस्मिपुक्तो यः मरक्खः कापास्त्रिस्तस्य मिमस्य पवि पूच्छनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रतिपादनायाह—

स्वमगाइकालकज्जातिएसु पुच्छिज्ज देवय किंचि । पये सुमासुभे वा पुच्छिज्ज व दिवमुवओगो ॥ ३७१ ॥

धवक्कादिः कश्चिद्, आदिशब्दावाचार्यादयः कालकार्यादौ आदिप्रश्नास्तद्वादि कार्ये वा उत्पन्ने पूच्छति अर्चयते काच्चिदेवतां, पयि वा गच्छन् सुमासुभं पूच्छेत्, अथवा सुमासुभं—दुर्मिथ्यादि पूच्छेत्, ततश्चाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव तावत्तमचिषो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिथोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादिताः, अचिषोऽपि नवप्रकारः प्रतिपादित एव । इदानीं दशमो मर्दोऽचिषो लेपपिण्ड उच्यते, स चैतपामेव पृथिव्यादीनां नवानां मेदानां संयोगेन भवति, एतदेव प्रदर्शयन्नाह—

१ चचित्ते भा उ २ । २ वेदेवाह स १ । ३ यिपण्ड हाव्वाह भा प १ । ४ एवेवावाह भा पा १-२ । ५ पूच्छमोक्त्वा भा पा १ ।
६ वीरि स्वस्सुप्रप्यनारी—वार्हिदं भा । ७ ‘पूच्छेत् तवेवेत्त भा. उ. २. पा. १-२ ।

अह होइ लेवपिंडो संजोगेण नवणह पिंडाणं । नायवो निष्फन्नो परूवणा तस्य कायवा ॥ ३७२ ॥

अथ भवति लेपपिण्डः संयोगेन नवानां पिण्डानां निष्पन्नो ह्यातव्यः, कथं ? दुचक्का गड्डिआ, तत्थ अक्खे मक्खिए पुढविकायस्स रजो लग्गति, आउक्काओ नदीए उत्तरओ लग्गइ, तेउक्काओ तत्थ लोहं फंसइति, वायु तत्थेव, यत्राग्निस्तत्र वायुना भवितव्यम् । वणस्सई अक्खो वितिचउ संपातिमा पाणा पंडति, पंचिदियाणवि वरत्ता घस्सति । एवं संजोएण निष्फन्नो लेवो, इदानीं तस्य प्ररूपणा कर्त्तव्या ।

अवक्कालिअलेवं भणांति लेवसणा नवि अ दिट्ठा । ते वत्तवा लेवो दिट्ठो तेलोक्कदंसीहिं ॥ ३७३ ॥

पर आह-अर्वाक्कालिकं लेपं केचन प्रतिपादयन्ति, सदोषत्वाहेपस्य, तथा लेपैषणा च समये न क्वचिद् दृष्टा, यतो द्विविधैव एषणा प्रतिपादिता-वस्त्रैषणा पात्रैषणा च, ततश्चायमर्वाक्कालिको यतो न युक्त्या घटते नाऽपि समये दृष्ट इति एवमुक्ते आचार्य आह-'ते वत्तवा' त एवं भगनीयाः-इदं वक्तव्याः, यदुत लेपो दृष्टस्त्रैलोक्यदर्शिभिः-जिनैः, एतदुक्तं भवति-पात्रैषणां प्रतिपादयता लेपैषणाऽपि उक्तैव द्रष्टव्या, अन्यथा तद्व्यतिरेकेण पात्रग्रहणानुपपत्तेः, पात्रं हि लेपादिसंस्कृतमेवोपयोगभाग् भवति नान्यथेति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

आयापवयणसंजमउवघाओ दीसई जओ तिविहो । तम्हा वदंति केई न लेवगहणं जिणा बिंति ॥ १९२ भा०

संविचे पद्यावण पथुवेदेसे य भिक्खुदाणार्ह । सीसट्टियअच्चित्ते मीसट्टिसरक्खपहंपुच्छा ॥ ३७० ॥
 प्रथमादं मुगम, मविषमनुष्यप्रयोजनमुक्तम्, इदानीमविषमनुष्यपिण्डप्रतिपादनायाह—‘सीसट्टिगअच्चित्ते’सि अविषेन
 द्विरःकपालेन प्रयोजनं यद्वति, पिषारुणमु षसिउण्य दिस्साह, वेपपरावर्णादि क्रियते । इदानीं भिषमनुष्यपिण्ड उच्यते—‘मीसट्टि
 मारक्खपहंपुच्छा’ मिभोऽस्मिपुक्तो यः मरजस्कः कापालिकस्तस्य भिषस्य पपि पुच्छेनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रति
 पादनायाह—

स्वमगाइकालकज्जातिएसु पुच्छिज्ज देवय किंचि । पये सुमासुमे वा पुच्छिज्ज व दिवमुवओगो ॥ ३७१ ॥

स्रक्कादिः कश्चिद्, आदिश्रद्धादाकार्यादयः कालकार्यादौ आदिग्रहणात्मकादिकार्ये वा उत्पन्ने पुच्छति अर्थयते
 कश्चिदेवता, पपि वा गच्छन् शुमान्द्रम पुच्छत्, अथवा शुमान्द्रम—दुर्मिषादि पुच्छेत्, ततश्चाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव
 तावरमणिजो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिभोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादिता, अचिचोऽपि नवप्रकारः प्रति
 पादित एव । इदानीं ददमो मयोऽचिचो लेपपिण्ड उच्यते, स चेतपामेव पृथिव्यादीनां नषानां मेदानां संयोगेन भवति,
 एतदेव प्रदत्तपद्माह—

१ वचित्ते अ. २. १. २ वदेवाह न १. १. १ मिरसु वाणाह अ. पा १. १. ४ वसेनायाह अ. पा १-२. ५ पुच्छमोप० अ. पा १. १.
 ६ वीरो रक्खपुत्तरपय्यारो—अर्हि अ. १. ७ पुच्छेत् अथवेत् अ. २. १. पा. १-२. १.

चिद्वर्षति ततश्चाकाशविराघना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराघना भवति, एतच्चुक्ते सैत्याह सूरिः—
दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाए कीरैए तेसिं । पाए उ अलिपपंते ते दोसा होंति नेगगुणा ॥ १९५ ॥ भा.

दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपस्य ग्रहणं क्रियते, ततश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपधातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यन्वयोदिता आत्मोपधातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपधातादि दर्शयन्नाह—

उड्ढाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंमि य गरहइ लोगो पवयणंमि ॥ १९६ ॥ भा.

ऊर्ध्वादि-छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराघनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् माजने भिक्षां शुद्धतो लोको गहाँ करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन "जक्खुल्लिहणे पवयणंमि" तत्रेदमुच्यते—

पवयणघाया अन्नेवि अत्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ॥ १९७ ॥ भा.

प्रवचनोपधातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपधाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः' आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपधातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणान्न

१ 'द्रव्यं भवति तत' आ पा. १-२ । २ सूरिहाह आ पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ होंति आ पा. १-२ । ५ यतनया आ. ऋ १-२ ।

पर आह—आत्मप्रवचनसंयमोपघातो इत्यते यत्सिधिवस्तस्माद्वन्ति केचन न छेपग्रहणं विना भवते । इदानीं पर एवात्मोपघातादि प्रदर्शयन्नाह—

रहपट्टणउत्तिमगाइमजण घट्टणे य करघाओ । अह आयाविराहणया जक्खुच्छिहणे पवयणमि १९३ भा०
 तस्य साधोर्छेपं गृह्णतो दुःस्वित्तरवपतनेनोपमाङ्गादियङ्गो भवति, घट्टने च—यत्तने सति रवस्य करस्य—इत्तस्य घातो भवति—संपीडनं भवतीत्यर्थः, अवेवाऽऽत्मविराधनोक्ता, इदानीं प्रवचनोपघातं प्रदर्शयन्नाह—‘जक्खुच्छिहणे पवयणमि’ यद्यः—
 आ स हि यद्योऽथप्रदेयमुच्छिहति ततश्च तस्मिन् यद्योच्छिहने सति ‘प्रवचने’ प्रवचनविषये उपघातो भवति । इदानीं संयम विराधनां प्रदर्शनायाह—

गमणागमणे गैहणे तिट्ठणे सयमे विराहणया । महिसरितम्भुगहरिआ कुयू वास रओ व सिया ॥१९४॥
 लेपायं गमने च आगमने च ब्रह्मे च छेपस्य संयमविराधना भवति, क्व ! ‘महिसरितम्भुगहरिआ कुयू’पि तत्र गच्छतो मही सचिषा भवति, तथा सरितुत्तरयेऽप्यायविराधना भवति, तथा ब्रह्मे ध्यानिविराधना भवति, स हि गृह्णन् कदाचिदुत्तरुकं बालयति ततश्चाग्निरविराधना, यद्वाग्निस्तत्र बाधुना भवितव्यं, तथा कदाचिदसौ यन्त्री हरितकुन्त्युक्तादिमन्त्रे व्यवस्थिता भवति ततश्चासौ लेपं गृह्णन् तानि विराधयति, अथवाऽनया मङ्गला सयमविराधना भवति—‘वासं रओ व सिया’ तत्र गतस्य कदा

१ एव स्तोत्रे आ । २ बट्टणमि आ । ३ च विराधना उ १-२ पा. १-२ ।

चिद्वर्षति ततश्चाकाशविराघना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च पृथिवीकायविराघना भवति, एवमुक्ते सत्याह सूरिः—
दोसाणं परिहारो चोयग ! जयणाए कीरैए तेसिं । पाए उ अलिप्पंते ते दोसा होंति जेगगुणा ॥ १९५ ॥ भा.

दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपम्य ग्रहणं क्रियते, ततश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपघातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदिता आत्मोपघातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपघातादि दर्शयन्नाह—

उड्ढाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंमि य गरहइ लोगो पवयणंमि ॥ १९६ ॥ भा.

ऊर्ध्वादि-छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराघनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् भाजने भिक्षां गृह्णतो लोको गहाँ करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपघातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन "जक्खुल्लिहणे पवयणंमि" तत्रेदमुच्यते—

पवयणघाया अन्नेवि अत्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु ॥ १९७ ॥ भा.

प्रवचनोपघातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपघाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः' आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपघातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणान्न

१ 'द्रव' भवति तत' आ पा. १-२ । २ क्षरिराह आ पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ होंति आ पा. १-पु । ५ यतनया आ. क. १-२ ।

प्रवचनोपपादो भवतीति, तत्रैव लेखे तत्र को मत्सरः । इदानीं पात्रस्थालेपने समयविराचनां प्रतिपादयन्नाह—
 खडमि मग्निअस्मी लोणे दिक्षमि अत्रयवविणासो । अणुकपाई पाणमि होइ उदगस्त उ विणासो ॥३७४

एतेन साहुना गिनाबहु खड मग्निवर्ध, तस्मि च विसय लोणपि खड मज्जाइ, ततो तण मावएण लोण मग्निगयति
 काठ मायए लोण दिप्प, पच्छा पडिस्तय मएण विट्ट चाव स लोण, सतो तेण पुत्रविकाउचि काऊण परिट्टुविअं, ततो
 परिट्टुवियमिवि समि सोबमि सत्त्व स्वरफुल्ले मायणे लग्गा राइसु य पधिहुट्ट लोणावयवा, ततो अदि तस्य अण्णपाणगाइ
 वेप्पइ ततो ताण लोणावयवाय विणासो होइ, अय न मिण्डइ लोणस्वरदिष्ट मायणे तत आत्मादिविराचना भवति, अहवा
 कविअपाणे मग्निवर्धमि विहत्थीए अणुकपाए आठकाओ दिप्पो, आदिग्रहणात्पट्टिणीयचणेण अजामोएण वा तओ तमि
 कइयमायणमि सो विप्पस्मइ-विराज्यते ततो संजमविराचना भवति । अयवा इमो दोसो इवइ पायस्म अलेखणे—
 पूयल्लिअलग्गअगणीपलीवण गाममाइण होज्जा । रोहपणगा तरुमी मिगुकुथादी ये छट्टमि ॥३७५॥

एतेन साहुना कणिक्कमडलिआ लडा, तीए हेहा सुहुमो अयारो लग्गो दिप्पो, सो उ साहुना न दिट्टो, ततो ममतस्स त
 पत्त पडलेहिं सम पैल्लिं सतो तेव पल्लितपाय दहूण वसिय तपि वादीए पडिअं गापपलीवण आय, यत्रापिस्तत्र वायुरपि ।
 अइवा रोहो पाठसरोहो लडो, सो अपरिषवो होइ, 'पणगा पैरुमि'सि पणयो उल्ली राइसु होइ, ततो वडिणासो-तरुविणासो,

१ एवेनपार-आ न १-२ । २ केवपिइ साहुना न १ । ३ एवविज्ज आ । ४ जल्लो वा २ । ५ न मा न् २ । ६ पल्लितपाय
 आ । ७ तस्मीणि न् १ ।

वणस्सइविणासोत्ति भंणिअं होइ, भिगु-राजिर्मण्यते, तत्र कुंथाईआ पाणिणो हवंति, तैतो एवं छट्ठो तसकाओ विणासिओ होइ,
 एवं अलिंते पत्ते छज्जीवणिकायविराघना अवस्सं होइ ॥ यच्चोक्तं 'त्रैलोक्यदर्शिभिः समये लैपैषणा नोक्ता' तत्रेदमुच्यते—
 पायग्गहणंमि य देसिअंमि लेवेसणावि खलु वुत्ता । तम्हा उँआणणं लिपणा यज्यणाए कायवं॥३७६॥

पात्रग्रहणे दर्शिते-उपदिष्टे सति लैपैषणाऽपि खलुक्तैव द्रष्टव्या, तस्मादानयनं लैपस्य लिम्पनं च यतनया कर्त्तव्यम् ।

अत्राह परः—

हत्थोवघाय गंतूण लिपणा सोसणा य हत्थंमि । सागारिए पभुजिंघणा य छक्कायजयणा य ॥ ३७७ ॥

यदि नाम पात्रं लिप्यते लिप्यतां नाम, किन्तु तत्रैव शकटसमीपे नीत्वा लिप्यतां यतो लेपानयने हस्तस्योपधातो-
 बाधा भवति, अथवा हस्तेन यदि लेप आनीयते ततः संपातिमसत्त्वानामुपधातो भवति, तस्माद्रत्वा पात्रलेपनं कार्यं, एव-
 मुक्ते आचार्या भणिष्यन्ति, यदुत त्वदीयेऽपि पक्षे आत्मोपधातादि भवत्येव । तथा पुनरपि पर एवं भणति तत्पात्रकं
 लेपयित्वा पुनश्च शोषणा हस्तव्यवस्थितस्यैव पात्रकस्यैव कर्त्तव्या, येन सार्द्रनिक्षेपदोषः परिहृतो भवति, आचार्योऽप्यत्र
 प्रत्युत्तरं दास्यति, यदुत हस्ते ध्रियमाणेन पात्रेण आत्मोपधातादयो दोषा भवन्ति तस्मात्पात्रकं हस्ते न शोषणीयं लेपश्च

१ ज भणिअ, भिगु आ पा १-२ । २ एव आ । ३ अलेविए पाए आ. पा. १-२ । ४ आपयना लिपं आ ल २, आणणा पु पा १ ।

५ पायस्य जयणाए आ ल २ पा. १ । ६ लेपन पात्रस्य यतं आ, लेपन च पात्रस्य यतं पा १-२ । ७ समीप गत्वा आ । ८ यथा
 आ । ९ ददाति आ ।

मानयनीयः, तत्र च लेपाय गच्छन् स साधुः क्वाचिदासन्न एव 'सागारिण'सि आभारिकः-दृष्ट्यातरस्तच्छकटानि यदि पश्यति ततस्तेष्वेव लेप गृह्णाति, न तत्र गृह्णातः दृष्ट्यातरपिण्डयोरो भवति, 'पद्'सि तेन साधुना लेप गृह्णाता यस्तेषां यतना च क्षर्या, इत्येतस्मै वक्ष्यति। इदानीं एतामेव गाथां माध्यकारी व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवग्याचिख्यासयाऽऽ-चोदगवयण गतुण लिपणा आणणे बहू दोसाः। सपाइमाइघाओ अतिउघरिण् य उस्सगो ॥१९८ मा० चोदकस्य वचन, किं तत् !, गत्वा लेपना पात्रकस्य कर्तव्या, यत् ज्ञानयने लेपस्य बहवो दोषा भवन्ति, कथं !, यदि तावदस्तेनानीयत लेपस्ततो भावनमेदो भवति, व्यापृतस्य च-आकृतस्य पात्रकलेपन गन्ध्याबलने सत्त्वास्मोप परिष्ठापन भवति, तत्र चार्त्तयम इत्यतस्त्वेन भत्वा लिम्पतु। एवमुक्ते भृत्याचार्य आह—

एवमपि गत्वा भावन लिम्पतो भावनमेदो भवति, निसर्कियं च पायमि गिण्हणे इहरहा सका ॥ १९९ मा० वातो भवति तथा प्रकट तत्रैव पात्रे लेपग्रहण कुर्वतो निर्गृहीत सोकस्य भवति यदुत्तेऽमुचयः येनाशुचिना लेपेन पात्रक-सपनं कुर्वन्ति। इहरहा संक'सि इतरया यदि तत् पात्र तत्र प्रकट न लिप्यते ततो लोकस्य दृष्टेय केवला भवति यदुत्त न

१ दृष्टनीका भा. १ वर भा. म. १-२। २ 'वेकपस्यस्य'नेन भा या १-२। ३ सत्त्वाह गुह्य भा या १-२। ४ 'निर्गमि'म जावेभि भा क

२ भा १। ६ विःपदं भा।

विद्यः किमप्यनेन लेपेनैते करिष्यन्ति इति, ततः प्रतिश्रय एवागत्य लेपना कर्त्तव्येति ।

चोएइ पुणो लेवं आणेउं लिपिउंण तो हत्थे । अच्छउं धारेमाणो सद्वनिक्खेव परिहारी २०० ॥ (भा०)

अत्र परः पुनरपि चोदयति—एवं नामानीय लेपमाश्रये लिप्पतु पात्रकं, किंतु लेपयित्वा ततो हस्ते तत्पात्रकं लिप्त्वं सत् धारयंस्तिष्ठतु यावत्तद्वत्स्थितमेव शोषमुपयाति, किं कारणं ? यतो यूयं 'सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः' सद्रवस्य निक्षेपः सद्रवनिक्षेपस्तं परिहर्तुं शीलं येषां भवेतां ते सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः, एतदुक्तं भवति—पात्रकं तोयार्द्रमपि न निक्षिपथ किं पुनर्लेपलिप्त्वमिति । एवमुक्ते सति परेणाचार्य आह—

एवं होउवघाओ आताए संजमे पवयणे य । मुच्छाईपवडंते तम्हा उ न सोसए हत्थे ॥ २०१ ॥ (भा०)

एवं पात्रकं 'लेपितं हस्तेन धारयतो भवत्युपघात आत्मनि संयमे प्रवचने च, तत्रात्मविषयः संयमविषयश्च कथं ?—'मुच्छाईपवडंते'ति कदाचित्तस्य साधोनिरोधे पात्रकं हस्तस्थं धारयतो मूर्च्छा भवति ततश्च प्रपतति, पतितस्य चात्मोपघातो भवति अङ्गविनाशलक्षणः, पात्रकमेदे च संयमविराधना भवति, तथा प्रवचनोपघातश्चैवं भवति, तं तथा पतितं साधुं दृष्ट्वा कश्चित्सागारिकं एवं ब्रूयात्, यदुत—त्वदीयसर्वज्ञेन हस्ते पात्रधारणमुपदिशता अयमप्यपाथो भावी न दृष्ट इति, तस्मादेत-

१ लिपणा कुणइ हत्थे ल. १ । २ अच्छइ ल. १ । ३ °मानयित्वा ल. १ । ४ लिप्प सत् भा. । ५ भवति पा. २ । ६ लिप्प सद्रस्तेन भा. ।

७ भवेत्ततश्च भा. पा. १-२ । ८ एतदीयं भा. पा. १-२ ।

रोपमयाप्त इस्ते शोषयेत् पात्रमिति ।

दुविहा य होति पाया जुम्हा य नवा य जे उ लिप्यति । जुम्हे दाएऊण लिपइ पुच्छा य इयरेसि ॥ ३७८ ॥

तानि च लेपयितव्यानि पात्रकाणि द्विविधानि भवन्ति, जूषाणि' पुराणानि 'नवानि' अधुनेव यान्यानीतानि तानि प्रथम निप्यन्ते, तत्र यानि जूषाणि पात्रकाणि लिप्यनीयानि तानि गुप्तोः प्रदर्श्य लिप्यति, एवविधान्येतानि पश्य किं लिप्यन्ते उत न !, इतरेषां नवानां पात्रकाणां लेपनं पूच्छा कर्तव्या, किं एतानि लिप्यन्ते उत तिष्ठन्तु ! इति । आह—कः पुनरनापृच्छय पात्रकाणि विहितम्यति ! उच्यते, यो मायावी भवति स चैवं ज्ञात्वा पात्रकाणि लिप्यति— पाटिच्छगसेहाण नाऊण कोइ आगमणाई । दठलेवेवि उ पाए लिपइ मा तेसि दिज्जिज्जा ॥ ३७९ ॥

पाटिच्छगा—सुत्रार्थप्रदर्शार्थं ये आचार्यसुवीपमाणच्छन्ति सेहा—अभिनवप्रवचिताः, एतेषामागमनं ज्ञात्वा कश्चिमायावी एतेषान्यपि तानि पुराणपात्रकाणि लेपयति, मा भूदाचार्यस्तेभ्यः प्रवीच्छकसेहम्यो दयात् ॥

अहवावि त्रिमूसाए लिपइ जा सेसगाण परिहाणी । अपटिच्छणे य दोसा सेहे काया अओ दाए ॥ ३८० ॥

अथवा एतलेपमपि पात्र विमृशण लिप्यति, तस्मिन् लिप्ये पात्रे या 'क्षेपकाणां' गलानादीनां परिहानिः सा सर्वा तेन

१ 'जुषाणि' दुष्टं च २ । २ बीर्षाणि भा. घ. १-२ । ३ किमिति नति शेषः । उच्यते च १ । ४ एष देवैज्ज आ । ५ किमिति भा. घ. १ ।

कृता भवति । 'अपडिच्छणे य दोस'ति पत्तयाभावे आयरिओ ते न पडिच्छति ततो 'दोसा' निर्जराद्यभावलक्षणाः । 'सेह' ति यः प्रव्रजितमात्रस्त्वस्मै यदि पात्रकादि न दीयते ततस्तस्योपकरणरहितस्य चित्तविरिणामो भवति, विपरिणामतश्च कायान् व्यापादयति, अतः अस्मात्कारणाद्दर्शयित्वा पात्रं लिप्यते, कदाचिदसावाचार्यः प्रतीच्छकादीनागन्तुकान् श्रुत्वा निवारयेत्तं साधुं लिम्पन्तमिति । कदा पुनर्लेपग्रहणं दानं च कर्त्तव्यमित्यत आह—

पुव्वणिह लेवदाणं लेवगहणं सुसंवरं काउं । लेवस्स आणणे लिपणे य जयणाविही वोच्छं ॥ ३८० ॥

पूर्वाह्ने लेपप्रदानं पात्रकस्य कर्त्तव्यं लेपेन लेपनमित्यर्थः, येन तत्प्रत्यूषसि लिप्तं दिवसेन शुष्यति, तथा 'लेपगहणं सुसंवरं काउं'ति गृह्यतेऽस्मिन्निति ग्रहणं—शरावसंपुटं सुसंवरं—सुगुप्तं चीवरेण कृत्वा तं शरावसंपुटम् । इदानीं लेपस्यानयने लेपने च पात्रकस्य यो यतनैर्विधिर्भवति तं वक्ष्ये । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—

पुव्वणिह लेवगहणं काहिंति चउत्थगं करिज्जाहि । असहूवासिअभत्तं अकारऽलंभे य दितियरे ॥ २०३ भा०

पूर्वाह्ने लेपदानं करिष्यामीति कृत्वा चतुर्थमेकमुपवासं कुर्याद् येन निर्व्यापारः सुखेनैव करोति, अथासौ चतुर्थं कर्त्तुं न शक्नोति अत्यन्तमसहिष्णुस्ततो नासिकभक्तं भक्षयित्वा पात्रकाणि लेपयति । 'अकारऽलंभे'ति अथ तद्वासिकभक्तमका-

१ पात्रकाभावे भायरिओ तान् प्रतीच्छकान् न प्रतीच्छति, अपडिच्छणे 'दोषा' भा. २ । २ 'मोहो आ ल. २ । ३ विधिस्तं आ. पा. १ ।

४ साध्येण व्याचष्टे पा. २ ।

रक्त-अपथ्यं तस्याहम्भो वा तथा वेदया स न लभते यत्क ततः 'दिवितरे'णि 'इतरे' अन्ये साधव आनीय वदति उम्भिसंपन्ना ये । ततश्च लेपयित्वा कृत्यकृत्यो घट्टयन्नास्ते—

कयकितिकम्भो छदेण छदित्यो मणइ लेवइ घेतु । तुम्भमपि आस्य अट्ठो ? आम त किन्तिअ किं वा ॥ ३८१

स हि लेपायं ब्रबन् गुरोः कृतिकर्म-आवद्यावर्षवन्दनं करोति, कृतकृतिकर्मां च छन्देनेति-आवद्यावर्षवन्दनके गुरुणा क्यपेयत्, छन्दितः-ब्रह्मवतः सन् मयसि-लेपयां ब्रह्मिण्यामि ततश्च तुभ्य-भवतामपि अस्त्ययित्व लेपेन !, पुनरसौ गुरु-मभवति-आमस-अस्ति कर्म, पुनः साधुर्मभवति-'तु किरिब'त लेप कियन्त ब्रह्मिण्यामि ? 'किं ब'सि किं वा मलिकया तव प्रयोजनं तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोजनं भवति ? तस्य गच्छसाधारण नन्वीपात्रमस्ति तदयं तस्य वाऽऽवा र्थिन्नां करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊण कयउत्सम्मो गुरु पणमिऊण । मल्लगरुवे गिणहइ जइ तेसिं कप्पिअो द्दोइ ॥ ३८२ ॥

न क्वचत् गुरुमेव पृच्छति श्रेयानपि साधून् शृणा 'कुरोत्सर्गः' कुरोपयोमो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मल्लगरुवे गिणहइ' मल्लर्क-शराव यत्र लेपो गृह्यते इत्य च गृह्णाति येनासौ लेपो छादसाह, मल्लकृत्ययोष तदा प्राहण करोति यदा तयोः किरिक्को भवति, एतदुक्तं भवति-यद्यसौ बल्लोपणार्थां पात्रेयणार्थां च गीतार्थस्त्वदा मल्लक इत्य च मार्गयित्वा गच्छतीति ।

गीयत्यपरिर्गाहि ए अयाणओ रूवमल्ल ए धितुं । छारं च तत्थ वच्चइ गहि ए तसपाणरक्खट्ठा ॥ ३८३ ॥
 अथासौ मल्लकरुतयोर्मणिणे न कल्पिकस्वतो गीतार्थपरिगृहीते-स्वीकृते मल्लकरूते गृहीत्वा क्षारं च-भूतिं गृहीत्वा तत्र
 मल्लके व्रजति, गृहीते लेपे सति चीरमुपरि दत्त्वा लेपस्य ततो रूतं तत उपरि भूतिं ददाति, किमर्थं ? , त्रसप्राणरक्षणार्थमिति ।
 इदानीं यदुक्तं ग्रेरकेणासीत् यदुत सागारिकगन्ध्यां लेपग्रहणं न कार्यं यतोऽसौ शययातरपिण्डो वर्त्तत इति, तत्प्रतिषेधाय-
 वच्चतेण य दिट्ठं सागारिदुचक्कगं तु अब्भासे । तत्थेव होइ ग्रहणं न होइ सो सागारिअपिण्डो ॥ ३८४ ॥

व्रजता साधुना लेपग्रहणार्थं यदि दृष्टं सागारिकसंबन्धि द्विचक्रं-गन्त्रिका अभ्यासे-समीपे ततस्तत्रैव ग्रहणं कर्त्तव्यं
 न भवत्यसौ सागारिकपिण्डः-शययातरपिण्डोऽसौ न भवति । इदानीमसौ गत्वा किं कृत्वा लेपं गृह्णातीत्यत आह—
 गंतुं दुचक्कमूलं अणुत्ताविता पहुं तु साहीणं । एत्थय पटुत्ति भणि ए कोई गच्छे निवसमीवे ॥ ३८५ ॥

गत्वा 'द्विचक्रमूलं' गन्त्रीसमीपं, यदि तत्प्रभुः 'स्वाधीनः' सन्निहितो भवति ततस्तमनुज्ञाप्य गृह्यते, अथ तत्र गन्ध्या
 आसन्नः प्रभुर्नास्ति ततश्चासौ साधुः पृच्छति-कोऽत्र प्रभुः ? इति, पुनश्चैवं पृष्टे सति कश्चित्पुरुष एवं ब्रूयाद्, यदुत 'एत्थ
 य पभुत्ति' अत्र शकटप्रभू राजा, ततश्चैवं भणिते सति कश्चिदगीतार्थो गन्त्रीणामनुज्ञापनार्थं नृपसमीपमेव गच्छेत् । एत्थ
 य अविहीअणुणवणाए दिट्ठतो—

१ ० ग्राहिअ भा. । २ रूतो भा. । ३ पृच्छेत् क. १ ।

रह-अपप्यं तस्यालम्भो वा तथा वेलया स न समते मक्त तवः 'दितिवरे'चि 'इतरे' अन्ये साधन आनीय ददति रुग्घिसंपभा ये । ततम तेपयित्वा कुरूपकृत्यो षड्वयमोस्ते—

कयकितिकम्मो छुदेण छदिओ मणइ लेवइ घेतु । तुक्कमपि अस्थि अट्ठो ? आम त कित्तिअ किं वा ॥ ३८ ?

स हि लेपायं ब्रधन् गुरोः कृतिकर्म-द्वादशार्चवन्दन करोति, कृतकृतिकर्मा च छन्नेनेति-द्वादशार्चवन्दनके गुरुवा इयमेवत्, छन्दिता-अनुवातः सन् यणति-लेपमह ग्रीष्पायि ततश्च शुभ्य-मवतामपि अस्त्यर्पित्व लेपेन !, पुनरसौ गुरु-मेषति-आमस्-अस्ति कार्यं, पुनः साधुर्मेषति-'तु कित्तिअ'तं लेप कियन्त ग्रीष्पायि ? 'किं व'चि किं वा मल्लिकया तव प्रयोजन तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोजनं भवति ! तस्य भञ्जसाधारण नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽवा र्धधित्वा करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊण कयउस्सग्गो गुरु पणमिऊण । मल्लगरुवे गिणइइ जइ तेत्ति कप्पिओ होइ ॥ ३८२ ॥

न केवल गुरुमेव पृच्छति शेषानपि साधून् प्रष्टु 'कृतोत्सर्गः कृतोपयोगो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मल्लकरुवे गिणइ' मल्लकं-द्वाराव यत्र लेपो गृह्यते कृतं च गृह्णाति येनासौ लेपो छाइका, मल्लकरुवयोश्च तदा ब्रह्म करोति यदा तयोः कदिरसो भवति, एतदुक्तं भवति-यद्यसौ वस्त्रेणार्था पात्रेणार्था च गीतार्थस्तथा मल्लक रूप च मार्गयित्वा गच्छतीति ।

कङ्कतिलमखिलो ताहे न वेण्णह, सो अथिरो होह, जो मिट्टतिलतेल्लमखिलो सो धिप्पइ । कथं पुनर्जिघ्रणं करोति ? ,
नासिकया अस्पृशन् । जिघ्रणा इति अवयवो भणिओ । इदानीं लुक्कायजयण 'त्ति व्याख्यानयन्नाह—

हरिण बीए चले जुत्ते वच्छे साणे जलट्टिए । पुढवी संपाइसा सामा महवाते महियाऽमिए ॥ ३८८ ॥

हरिते बीजे वा तच्छकटं प्रतिष्ठितं भवति ततश्च तत्र न ग्राह्यो लेपः, तथा तत्कदाचिच्छकटं 'चलं' गमनाभिमुखं व्यव-
स्थितं भवति तदापि न ग्राह्यः, तथा जुत्ते वा हवह तदापि न ग्राह्यः, कदाचिच्च तस्मिन् शकटे वत्सको बद्धो भवति तदास-
न्नो वा ततश्च न ग्राह्यः, आ वा तत्र बद्धः तथापि न ग्राह्यः, जलमध्ये तत् शकटं व्यवस्थितं भवति ततश्च न ग्राह्यः, कदा-
चिच्च सचित्तपृथिवीप्रतिष्ठितं भवति तथाऽपि न ग्राह्यः, कदाचित्संपातिमसत्त्वैः स प्रदेशो व्याप्तो भवति ततश्च न ग्राह्यः,
तथा इयामा-रात्रिस्तस्यां च न ग्राह्यः, महावाते च वाते सति न गृह्यते, 'महिकायां' धूमिकायां निपतन्त्यां न गृह्यते,
अमितश्चासौ लेपो न गृह्यते किन्तु प्रमाणयुक्त एव ग्राह्यः । द्वारगाथेयम्, इदानीं भाष्यकृद्व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्या-
ख्ययासुराह—

हरिण बीएसु तहा अणंतरपरंपरे वि य चउक्का । आया दुपयं च पतिट्ठियंति एत्थंपि चउभंगो ॥ ३८९ ॥

१ ततश्च आ ल २ । २ युक्तं वा वहति तदापि जा. पा १ । ३ व्याप्तस्ततश्च' आ. पा. १ २ । ४ युक्त. । द्वारं आ. पा. १ ।

५ 'सयाऽऽह आ ल. २ पा. १-२ पु । । ६ 'द्वियमि ल. १ ।

किं देमिति नरवई तुज्झ स्वरमखिखआ दुचक्कित्ति । सो य पसरयो लेवो इत्थ य भदेत्तरे दोसा ॥ ३८६ ॥

एगो साइ लेबस्स कअं निगळो जाव पेच्छइ सगढाइ, साइणा पुच्छिअं-कस्स एते सगढा !, गिहत्थेण सिट्ठ-
राउला, साइ अगीपत्थो चित्तेइ-पइ अणुणवेयव्वो, वव्वामि राय पिच्छामि तेण राया दिट्ठो, मय्यति राया-किं तुइ
देमि !, साइ मणत्ति-तुम्म सगढे तिष्ठमक्खिए अत्थिए तरय लेवो पसत्थो होइ त मे देहि, एत्थ य मदेयरे दोसा भवति,
तरय जइ सो राया मरो ताहे सबहिं वेव उग्घोसअं कंठावेपि जहा न केणपि सगढा वएण मक्खियवा जो मक्खेइ सो
इह पथो एवमाई मरओ पसंगं क्खआ, अर सो एतो राया ताहे सो मणिका-अअ किंपी न जाइय इमीए परिसमव्वे सो
लेवो जातिओ, अब्बो असुईं सेमणा सल्ल एए मा एएसि कोई भिक्खु पिं देठ । एते अविहीअणुण्णववाए दोसा ।

तम्हा दुचक्कवइणा तस्सादिट्ठेण वा अणुण्णाए । कइगवजाणणट्ठा जिंघे नैसेण अफुसता ॥ ३८७ ॥

तम्हा बिहीए अणुण्णवेयव्वो, सो य बिही-साव समढाअं पासे ठिवो अक्खइ जाव दुचक्कयई जागजो, तवो दुचक्क
वइमा-गहिं पावइमा अणुण्णाए सति लेवो गोइयव्वो, तेज वा दुचक्कवसिणा जो संविट्ठो एहुत्ते ठवितो जहा तुमे मलेयव,
तेण वा अणुण्माओ संतो मेणइइ, कइगवजाणणठ्ठं विधियव्वो लेवो-किं सो कइवो ?-कइअविस्समभिसव्वो नवप्पि, जइ

१ गोदे जइ वेर केमइ सक्का मा पा. १ । २ समणा एए मा पा. १ । ३ वेर मा क. १ । ४ मासे. ए ककु मा पा १ पु ।

५ एव पट्ठिविओ मा. क २ पा १ ।

यं सुद्धो । एवं अनेवि परिचणंताईहि मंगा सवुद्धीए ऊहेयवा । 'हरिते चीए'ति गयं, ईदानीं 'चले'ति व्याख्यानयन्नाह-
दवे भावे य चलं दवंमि दुपइट्टिअं तु जं दुपयं । आयाएँ संजमंमिअ दुविहा उ विराहणा तत्थ ॥२०५ भा.

चलं द्विविधं-द्रव्यचलं भावचलं च, तत्र द्रव्यचलं 'दुपइट्टिअं तु जं दुपयं' दृष्टप्रतिष्ठितं यद् द्विपदं-शकटं तद्द्रव्यचल-
मुच्यते, तत्र च द्रव्यचले लेपं गृह्यत आत्मसंयमविराधना द्विविधा भवति । ईदानीं भावचलप्रतिपादनायाह—

भावचलं गंतुमणं गोणाई अंतराइयं तत्थ । जुत्ते विअंतरायं वित्तस चलणे य आयाए ॥२०६॥ (भा.)

भावचलमुच्यते यच्छकटं गमनाभिमुखं वर्त्तते, तत्र च लेपं गृह्यतः 'गोणाई अंतराइयं'ति-गवादीनां अंतरायं भवति,
कथं ? , स कयाह सगडपभू मद्दओ भवति ततो सो जाव साहू लेवं गेण्हइ ताव ते चइछे न जोएह पच्छा ऊम्मेरे जोतेति
ततो ताणं बइछाणं पैयइत्ति काउं चारिं न दिति अंगतो य जा चारी सा ऊम्मेरे पत्ता, एवं भावचले गिण्हंतस्स अंतरायं
हवइ । दारं । इदानीं 'जुत्ते'ति व्याख्यायते, तत्राह-'जुत्ते वि अंतरायं' चलीवर्द्धयुक्तेऽपि शकटे एवमेवान्तरायं भवति ।
तथाऽयं च दोषः 'वित्तस चलणे य आयाए' ते चलीवर्द्धोः कदाचिच्चं साधुं दृष्ट्वा विव्रसन्ति, ततश्च गन्ध्याश्रलेने लेपं गृह्यत
आत्मोपधातो भवति । दारं । इदानीं 'वच्छे'ति व्याख्यायते—

१ सुद्धो आ. पा १-२ । २ परित्ताणंतयादीहि पा १-२ पु. १ । ३ चलति भा. चलित्ति ल १ पा. १ । ४ आया य आ. पा. १ ।
५ भाव आ पा १ । ६ पइत्ति काठ ल. १ । ७ अरग एवं जा ल. १ ।

हरिते बीजे च द्वौ चतुष्कौ भवतः, कथम् !, अनन्तरपरम्परकल्पनया, एतदुक्तं भवति हरितबीजनयोरनन्तरप्रतिष्ठितत्वं
 माभित्य मङ्गचतुष्टयं निष्पद्यते, तथा तयोरेव हरितबीजयोः परम्परप्रतिष्ठितत्वमाभित्य द्वितीयमङ्गचतुष्टयं निष्पद्यते ।
 अत्र देय भावना-अण्तरं हरिते पतिष्ठित्या गङ्गी बीए अ अण्तरं पतिष्ठित्या, एगो भगो । तथा अण्तरं हरिए पतिष्ठित्या न
 बीए तेषामभावात्, बिइओ भगो २ । अण्णा हरिए अण्तरं न पतिष्ठित्या तस्याभावात् बीए अण्तरं पइष्ठित्या तइओ ३ । तथा
 मग्गा न हरिए अण्तरं पइष्ठित्या न बीए अण्तरं पइष्ठित्या तयोरभावात्, चतस्यो ४, एस सुदो भगो । एवं हरित
 बीजपदद्वयेनानन्तरप्रतिष्ठितत्वकल्पनया मङ्गचतुष्कं लब्धं । इदानीं हरितबीजपदद्वयेन परम्परप्रतिष्ठितत्वकल्पनया यथा
 मङ्गचतुष्कं लभ्यते तथोच्यते, तथैवं-हरिते परंपरपइष्ठित्या गङ्गी बीए परंपरपइष्ठित्या एगो भगो, अण्णा हरिए परंपरपइष्ठित्या
 न बीए परंपरपइष्ठित्या बीजानामभावात् बिइओ भगो, तथा अण्णा हरिते न परंपरपइष्ठित्या हरितोभावात् बीजे उज परंपरपइष्ठित्या
 तइओ, अण्णा न हरिए परंपरपइष्ठित्या न बीए परंपरपइष्ठित्या तयोरभावात् चतस्यो भगो, एस सुदो भगो । 'आया दुपय
 च पइष्ठित्वाति एतपि चतमगो' तथा तेष्वेव हरितबीजेषु आत्मा प्रतिष्ठितः द्विपद च प्रतिष्ठितमिति, एतस्मिन्नपि पदद्वये
 चतुर्भेदिका भवति कथम् !, आया हरितबीजेषु पइष्ठित्यो दुपयं च हरितबीजेषु पइष्ठित्यो एगो भगो १ । तथा आया हरित
 बीजेषु पइष्ठित्यो न दुपय हरितबीजेषु पइष्ठित्यं नितिओ २ । तथा आया न हरितबीजेषु पइष्ठित्यो दुपय च हरितबीजेषु
 पइष्ठित्यं तइओ ३ । तथा न आया हरितबीजेषु पइष्ठित्यो गोपि दुपयं च हरितबीजेषु पतिष्ठित्यं चतस्यो भगो ४, एसो

१ बीजद्वयेनैव परं भा. पा. १-२ । २ तेषामभावात् भा. ७ १ । ३ परंपर ७ २ । ४ द्विर्भेदिका ७ १ । ५ दुपयं च हरितबीजेषु न परं भा. ७ २ ।

व्याख्यायते, तत्र च इयामायां भङ्गचतुष्कं भवति, कथं ? लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाइओ एगो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाइओ बीओ २, राईए गहिओ दिवा लाइओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाइओ चउत्थो भंगो ४ । दारं । 'महावाए'त्ति व्याख्यायते—

वाउंमि वाय्माणे संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुन्नायं गहणं अमियस्स य मा विगिंचणया ॥ २०९ ॥

वायौ वाति सैति संपतत्सु वा त्रसगणेषु नानुज्ञातं लेपग्रहणं । दारं । इदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शुब्देन व्याख्यातैव दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च निपतन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'त्ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्तव्यं, यतः 'मा विक्किंचणय'त्ति मा भूत्प्रभूतलेपस्य ग्रहणे विक्किंचणं—त्यागस्तत्कृतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयद्दोसविमुक्कं धित्तू छारेण अक्कमित्ताणं । चीरेण बंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा वस्त्रेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्यापथिकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअ छंदिअगुरुसेसए य ओमंथियस्स भाणस्स । काउं चीरं उवरिं रूयं च छुभिज्ज तो लेवं ॥ ३९० ॥

चच्छो भएण नासइ भडिक्खोमेण आयवावत्ती। आया पवयण साणे काया य भएण नासति ॥२०७॥

यदि च तत्र इत्थं आमन्न एव भवति त्वेवमासौ सं साधुं इष्टा कदाचिद्वयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापादयति । प्रथमो मर्यामेय गच्छां बद्धस्तनोऽसौ मयेन नश्यन् गच्छ्याः खोम करोति तेन च 'मग्निद्वयोमेण' गन्त्रीद्योमेण प्रातमक्यावधिर्मरति । इदानीं 'माणे'सि व्याख्यायते कदाचित्तत्र या विष्टति, स च तमर्धं जिह्वया लिखति ततश्च लेपं गृह्णत प्राग्मोपपानो भवति प्रयत्नोपपातश्च, मयेन नश्यता कायाश्च विनाशयन्ते । दार । इदानीं 'बलपुहवि'सि व्याख्यायते, तत्राह—

जो चेन व हरिएसु सो चेव गमो उ उदगपुढवीसु । सपाइमा तसगणा सामाप होइ चउभगो ।२०८।

य एव इति वीजैः गमः अधिगम उक्तः अमाद्येवोरकृष्यिष्योर्ग्रहस्थः, एतदुक्तं मरति-यथा तत्र पदद्वयेन भङ्गका उपनञ्चा, गरमवाभ्युदकृष्यिषीपदद्वयेन भङ्गकाः कर्षण्याः । दार । इदानीं 'संपातिम'सि व्याख्यायते, तत्राह-संपादमा तमगना' संपातिमदुग्धन ग्रमगणा उच्यन्ते, ते यदि मरन्ति ततो लेपो न प्रादः, तत्र च भङ्गचतुष्टय भवति, तद्यथा-संपातिमेसु प्रप्या पश्विओ मही णि पश्विआ एगो १, तथा अप्या संपातिमेसु पश्विओ न मही पश्विआ वीओ २, अप्या न पश्विओ मही तु पश्विआ तशओ ३, अप्या न पश्विओ न मही पश्विआ चतस्यो ४, एसो सुदो । दारं ॥ इदानीं 'सामाप'सि

१ भङ्गते मादि ऋ. १ । २ तनोऽशोभा । ३ केरं पा १-२ पु । ४ पश्विओ ऋ. १-२ पा २ । ५ वीओ भा. पा २ ।

व्याख्यायते, तत्र च श्यामार्थां भङ्गचतुष्कं भवति, कथं १, लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाइओ एणो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाइओ वीओ २, राईए गहिओ दिवा लाइओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाइओ चउत्थो भंगो ४ । दारं । 'महावाए'त्ति व्याख्यायते—

वाउंमि वायमाणे संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुन्नायं गहणं अमियस्स य मा विगिंचणया ॥ २०९ ॥

वायौ वाति सैति संपतत्सु वा तसगणेषु नानुज्ञातं लेपग्रहणं । दारं । इदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यातैव दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च निपतन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'त्ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्त्तव्यं, यतः 'मा विक्किंचणय'त्ति मा भूत्प्रभृतलेपस्य ग्रहणे विक्किंचणं—त्यागस्तत्कृतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयद्दोसविमुक्कं धित्तू छारेण अक्कमित्ताणं । चीरेण बंधिऊणं गुरुमूलपडिक्कमालोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा वस्त्रेणान्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं शरावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्याप-
थेकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

इंसिअ छंदिअगुरुसेसए^१ य ओमंथियस्स भाणस्स । काउं चीरं उवरिं रूयं च छुभिज्ज तो लेवं ॥ ३९० ॥

१ 'माणेसु आ । २ सपतत्सु आ. पा. १-२ । ३ 'सेसएसु (य) ओमत्थि' आ. पा. १ ।

वच्छो भएण नासइ भडिक्खोभेण आयवावत्ती। आया पवयण साणे काया य भएण नासति ॥२०७॥

यदि च तत्र वत्सक आमभ एव भवति तैतथासौ व साधुं एता कदाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापादयति । अयानो तस्यामेव गच्छ्या पदस्ततोऽसौ मयेन नश्यन् गन्ध्याः क्षोभं करोति तेन च 'मण्डिहोमेज' गन्धीक्षोभेण आरमब्बापविर्मयति । इदानीं 'साप्पे'सि व्याख्यायते कदाचित्तत्र या तिष्ठति, स च तमस्य जिह्वया लिखति ततश्च लेप गृह्णत आरमोपयानो भवति प्रवचनोपधावध, मयेन नश्यता कायाश्च विनाश्यन्ते । वार । इदानीं ' जलपुदवि 'सि व्याख्यायते, तत्राह—

जो चेव व हरिणसु सो चेव गमो उ उदगपुदवीसु । सपाइमा तसगणा सामाप होइ चउभगो ।२०८।

य एव हरितबीजेषु गमोऽग्निगम उक्तः असायेवोदकपृथिव्योर्द्रष्टव्याः, एतदुक्तं भवति—यथा तत्र पदभयेन मङ्गका उपनग्नाः, एतमत्राप्युदकपृथिवीपदभयेन मङ्गकाः कर्तव्याः । वारं । इदानीं 'सुपात्तिम'सि व्याख्यायते, तत्राह—संपाइमा तमगना' सपातिमद्वन्द्वन तमगणा उच्यन्ते, ते यदि भवन्ति ततो हेतो न प्राप्ताः, तत्र च मङ्गचतुष्टय भवति, तद्यथा—संपात्तिमेसु अप्या पश्विओ मदी ति पश्विओ एगो १. तथा अप्या सर्पात्तिमेसु पश्विओ न मदी येद्विओ वीओ २, अप्या न पश्विओ नदी तु पश्विओ तद्विओ ३, अप्या न पश्विओ न मदी पश्विओ चतस्यो ४, एसो सुदो । वारं ॥ इदानीं 'सामाप'सि

१ मङ्गको भवति भा. पा. १ । २ ततोऽदी भा । ३ हेतु पा १-१ पु । ४ पश्विओ भा. १-१ पा २ । ५ वीओ भा पा २ ।

मुक्तश्लेपेन भवति तदा रूढे सति 'आणेह तमेव दिणं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रएउं' रङ्ग-यित्वा पात्रकं तदेव 'अमत्तट्टि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृत्यकरो भवेत्ततः—

अमत्तट्टियाण दाउं अन्नोसिं वा अहिंडमाणणं । हिंडिज्ज असंथरणे असहू धित्तुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्यकरस्ततो ये अभक्तार्थिकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो 'दाउं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं व्रजति । अथवा 'अन्नेसिं वा अहिंडमाणणं' अन्ये वा ये भिक्षां नाटन्ति तेषामहिण्डमानानां भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे—असंस्तरणए होतए एवमसौ करोति । 'असहु'चि अथासौ स्वयमेवासहिष्णुरुपवासं कर्तुं ततः 'धित्तुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन् दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति कश्चिद्यस्य तत्र नवलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षामटति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो मत्तपतद्रहस्तृतीयमशुद्धार्थं मात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिज्जा जइ तिन्नी हिंडावेउं तओ अछारेणं । उच्चुण्णेउं हिंडइ अन्ने य दवं सि गिण्हंति ॥ ३९४ ॥

१ 'दत्त्वा' समर्प्य आ. पा. १-२ । २ 'अन्नेसिं आ. पा. १ । ३ समर्थ आ. पा. १-२ । ४ पूर्वलिप्तमिं आ. पा. १-२ ।

पुनश्चासौ कायव्यापारेण दर्शयति, पुनश्च गुरुं छन्दयति-आमन्त्रयति, यदि मन्त्रस्य प्रयोर्बनमनेन लेपेन ततश्च
गृह्यतामिति, एवं छन्दयति । 'सेसए य'ति शेषांश्च साधून् छन्दयति, पशुत यदि भवतामनेन लेपेन किञ्चित्प्रयोजनं ततो
गृह्यतामिति । एव यद्वा न कश्चिद् गृह्णाति तदा 'ओर्मयिपस्स माणस्स'पि ओमस्थितस्य-अघोषुखीकृतस्य माजनस्य
उपरि कृत्वा धीरं, तत्धीरस्योपरि कृतपटलं करोति, 'धुमिञ्ज सो लेव'ति ततो कृतस्योपरि लेपं प्रक्षिपेत् ।
अगुट्टुपयसिणिमज्झिमाहि धिचु घण तओ चीर । आलिपिऊण भाणे एक दो तिणि वा घहे ॥ ३९१

पुनश्चासौ कृतस्योपरि धरिषिष्य लेपं पुनरगुट्टुप्रदेशिनीमन्त्रमाभिरुद्धीरिगृह्णाति, गृहीत्वा च 'वनम्' अत्ययं धीरं
पुनः पोट्टुलिङ्गाविनिर्गतेन लेपसेन पात्रमाक्षिप्यति, तत्र पात्रकं कदाचिदेकं भवति कदाचिद् द्वे कदाचिद्भीषि ततश्च
तान्यालिष्य पुनः षड्वयति-अङ्गुरया मसुंजानि करोति इत्यर्थः । तानि च पात्रकाणि एव लिप्यति—
अओओअ अकमि उ अल्ल घहेइ वारवारेण । आणेइ तमेव दिण दव रएउ अमत्तट्टी ॥ ३९२ ॥

अपद् अन्यद् अहे-उत्सङ्गे स्यापयति, स्यापयित्वा चान्वद् 'षड्वयति' अङ्गुरया मसुंज करोति, एव वारया वारया
एक द्वे वाऽष्टे स्यापयति अपयैकं मसुंजं करोति एव तापयावन्मसुंजानि संजातानि भवन्ति । यदा पुनरेकमेव 'लेपित

१ अर्थ लेपेन ततो एव" भा. १. २ क्लिप्त्वा अथ पा १. ३ धीमेव भा. १. ४ धी पा १. ५ मघभीकं क १. ६ मघवजति भा. पा
१-२. ७ स्यापयेद भा पा १. ८ मघवजति भा पा. १-२. ९ क्लिप्त्वा भा. पा १-२. १०

मुच्छेद्येन भवति तदा रूढे सति 'आणेह तमेव दिणं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रण्डं' रङ्गयित्वा पात्रकं तदेव 'अमत्तट्टि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृत्यकरो भवेत्ततः—

अमत्तट्टियाण दाउं अन्नोसिं वा अहिंडमाणानं । हिंडिज असंथरणे असहू धितुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्यकरस्ततो ये अमत्तार्थिकाः-उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो 'देाउं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं व्रजति । अथवा 'अन्नेसिं वा अहिंडमाणानं' अन्ये वा ये भिक्षां नाटन्ति तेषामहिण्डमानानां भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे-असंस्तरणए होंतए एवमसौ करोति । 'असहू'चि अथासौ स्वयमेवासहिष्णुरुपवासं कर्तुं ततः 'धितुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन् दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति कश्चिद्यस्य तन्नवलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षामदति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो भक्तपुत्रद्रहस्तृतीयमशुद्धान् मात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिजा जइ तिन्नी हिंडावेउं तओ अच्छरेणं । उच्चुण्णेउं हिंडइ अन्ने य दवं सि गिण्हंति ॥ ३९४ ॥

१ 'दत्त्वा' समर्प्य का. पा. १-२ । २ 'अन्नेसिं का. पा. १ । ३ समर्थ्य का. पा. १-२ । ४ पूर्वलिप्तमिं का पा १-२ ।

‘न तरेत्’न नृस्येत यदि ग्रीणि पात्रकाणि हिण्डापयितु ततो नवलेप पात्रक छारेण भूतिना अवधूर्य—गुण्डयित्वा एकस्मिन् प्रदेशे स्थापयित्वा हिण्डते । ‘अमे य दव सि गिण्डति’सि अन्ये साधवस्तदर्थं प्रवधानक गृह्णन्ति । तथा च—
लितयारियाणि जाणित घट्टगमाईणि तस्य लेवेण । सजसफाइनिमित्तं ताई भूतीय गुडिज्वा ॥३९५॥

‘लितयारियाणि’ लिप्तानि, केन ? लेपेनेति सूचन्वा, यानि बट्टकादीनि, तत्र बट्टको येन पापापकेन पात्र नवलेप सन् मसृण क्रियते, आदिग्रहणाच्छरावं धीरं च लेपेन लिप्ता, एतानि लेपेन सर्वाण्येव लिप्तानि तत्र पात्रक लेप्यताः, तत्रैव तानि बट्टकादीनि भूत्वा गुण्डयति येन तत्र प्रविष्टापितानां सर्वां कीटिकाद्युपघातो न भवेत् । किमर्थं पुनरेवं क्रियते ? अत आह—संजसफातिनिमिषमिति संयमोद्दिनिमिषमिति ।

एव लेवगहण आणायणं लिपणा य जयणा य । भणियाणि अतो वोळ्ळ परिकम्मविहिं तु लिंत्तस्स ॥३९६॥
‘एवम्’ उक्तेन न्यायेन लेपग्रहण तथा तस्यैवानयनं लिम्पना च पात्रकस्य यतना च ग्रहणे लेपस्यैवानि भवितानि, अतः परं वक्ष्ये परिकर्मविधिं लिप्तास्य पात्रकस्य यो भवति । स चाय परिकर्मविधिः—
लिंत्ते छगणिअळारो घणेण चीरेणऽवधित उण्हे । अछण परियत्तण सोर्सणा य घोप् पुणो लेवो ॥३९७॥

१ लज्जुवाट का पा १-२ । २ हिण्डति का पा १-२ । ३ मूलीय का उ २ । ४ लिम्पत का पु पा. १-२ । ५ वट्टवर्गमिति का पा १-२ । ६ वेवस्य का । ७ कस्य । ८ चाय का पा. १ । ८ वट्टये न चोदे पुनो का पा १ ।

लिप्ते तस्मिन्पात्रके सति 'छगणियछारो'ति गोमयछारेण तत्पात्रकं गुण्ठ्यते, पश्चाच्च घनेन 'चीरेण' पात्रकबन्धेन वेष्टयित्वा रजस्त्राणेन च परिवेष्ट्य 'अंबंधिउं'ति पात्रकबन्धग्रन्थिमदत्त्वा तत एवंविधं कृत्वा 'उण्हे'ति उष्णे स्थापयति, 'अंछण'ति ततोऽङ्गुल्या लिप्तस्य रङ्गितस्य पात्रकस्याकर्षणं-समारणं करोति, 'परियत्तण'ति आतपे कृत्वा पुनः परिवर्त्तयति आतपाभिमुखं स्थापयति, एवं शोषणा तस्य नवलेपस्य पात्रकस्य, धौते च छारगुण्डिते तस्मिन् पात्रके पुनर्लेपो दीयत इति । इदानीं भाष्यकार एतामेव गार्था व्याख्यानयति, तत्र 'लित्ते छगणियछारो'ति इदं व्याख्यातमेव द्रष्टव्यं शेषं व्याख्यानयन्नाह—

दाउं सरयत्ताणं पत्तावंधं अंबंधणं कुज्जा । साणाइरक्खणट्ठा पमज्ज छाउण्हसंकमणा ॥२१०॥ (भा.)

दत्त्वा तस्मिन् पात्रके सरजस्त्राणं पात्राबंधं पुनश्चाबंधणं कुज्जति तत्र-ग्रन्थि न ददाति, किमर्थम्?, अत आह—'साणा-दिरक्खणट्ठा' श्वानादिरक्षणार्थं ग्रन्थि न ददाति, एतदुक्तं भवति-ग्रन्थिना दत्तेन सता कर्पटैकदेशे गृहीतं सत् शुना मार्जारिण वा नीयते, पुनश्च तत्पात्रकं प्रमृज्य भुवं छायात उष्णे सङ्क्रामयति, एतदुक्तं भवति-अपराङ्गछायाक्रान्तं सत् पुनरुष्णे स्थापयति ।

तद्धिवसे पडिलेहा कुंभमुहाईण होइ कायवा । छन्ने य निसिं कुज्जा केए य कज्जे विउस्सगो ॥ २११ भा.

१ करोति स्ना. पा. १-२ । २ श्वावधग आ. पा. १ । ३ गृहीतः सन् आ. ल. १-२ । ४ वंसं आ. पा. १ । ५ कयकज्जाणं विं आ. पा. १-३. ल. १ ।

पस्मिन् दिवसे पात्रकं लेपयति तस्मिन् दिवसे 'कुम्भपुलाहीनां' षट्प्रीवादीनां प्रत्युपेक्षणं कृत्वा ततश्च गुह्याति, येन लिप्तं पात्रकं बहिरस्तस्यां प्रीवायां तस्मिन् दिवसे क्रियते, विद्यायां तु छत्रे तत्पात्रकं कुर्यात् आत्मसमीपे, कृते च कार्ये न्नीति । अथ लेपद्वेषः कथिदास्ते तवस्तस्य को विधिरित्यत आह—
अदृगह्वेड लेवाहिय तु सेत सखग पीसे । अहवाचि नरिय कज्जं सरुवमुज्जे तओ विधिणा ॥३९८॥

अथ तेन लेपद्वेषेण न किञ्चित्कार्यमस्ति ततः सरुवमेव विधिना परित्यजेत् छारेण गुम्भयित्वेत्यर्थः । इदानीं तत्पात्रकं कस्यां पौरुष्यां बाधतः स्थापनीय ! कस्यां धाम्यन्तरे प्रवेशयमित्येतत्प्रदर्शयमाह—
पढमचरिमाउ सिसिरे गिम्हे अद्ध तु तासि वज्जिज्जा । पाय ठवे सिणेहातिरक्खणट्ठा पेवेसो वा ॥३९९॥

'अद्विरे' शीतकाले प्रथमपौरुषी वर्जयित्वा तत्पात्रकं बहिरातये स्थाप्यते, धरमार्पा-चतुर्थप्रहरे अद्विरे पौरुष्यां तत्पात्रकमभ्यन्तरे प्रवेशयेत्, 'गिम्हे' अद्द तु तासि वज्जिज्जा'पि ग्रीष्मकाले तयोः-प्रथमधरमपौरुष्योरर्धे बर्जयेत्, ततः पात्रकं स्थापयेत् प्रवेशयेद्वा, एतदुक्तं भवति, ग्रीष्मे अर्धपौरुष्यां गतायां सस्यां पात्रकं बहिः स्थापयेत्, तथा धरम

प्रहराद्धे गते सति तत्पात्रकं प्रवेशयेत्, किमर्थं ?—‘सिगेहाइक्खण्डा’ एतदुक्तं भवति—‘शिशिरे प्रथमप्रहरः चरमप्रहरश्च स्निग्धः कालस्तस्मिंश्च पात्रकं न क्रियते (स्थाप्यते), लेपविनाशभयात्, तथोष्णकाले च प्रथमप्रहराद्धे चतुर्थप्रहराद्धे च न स्थाप्यते, सोऽपि स्निग्ध एव कालः, अतीवोष्णे स्थापनीयं येन रुह्यत इति ।

उवओगं च अभिक्खं करेइ वासाइक्खण्डा । वावारेइ व अन्ने गिलाणमाईसु कज्जेसु ॥ ४०० ॥

तस्मिंश्चातपस्थापिते पात्रके ‘उपयोगं’ निरूपणं ‘अमीक्षणं’ पुनः पुनः करोति, किमर्थमित्यत आह—‘वासाइक्खण्डा, वर्षादिरक्षणार्थं, आदिग्रहणात् श्वादिरक्षणार्थं च, अन्यान् वा साधून् व्यापारयति पात्रकरक्षणार्थं यद्यात्मना ग्लानादिकार्यैर्व्यव-
क्षणीको भवति । कियन्तः पुनर्लेपा दीयन्त इत्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

एक्को व जहन्नेणं दुगतिगचत्तारि पंच उक्कोसा । संजमहेउं लेवो वज्जित्ता गारवविभूसं ॥ ४०१ ॥

एको जघन्येन प्रलेपो दीयते मध्यमेन न्यायेन द्वौ त्रयश्चत्वारो वा लेपा दीयन्ते, उत्कृष्टतः पञ्च लेपा दीयन्ते, स च संयमार्थं दीयते वर्जयित्वा गौरवविभूषे, तत्र गौरवं येन मां कश्चिद्भ्रूणति यथैतदीयमेतच्छोभनं पात्रमिति, विभूषा सुगमा । इदानीं ‘धीते पुणो लेवो’ति, अमुमवयवं व्याख्यानयन्नाह—

अणुवदंते तहवि हु सवं अवाणित्तु तो पुणो लिपे । तज्जायसचोप्पडगं घट्टगरइयं ततो धोवे ॥ ४०२ ॥

१ °कार्येषु क्षणिक. । कियन्त आ. । २ इत्यस्य प्रदं आ पा. १-२ । ३ उत्कृष्टं आ. पा. १. २ । ४ यथा त्वदीयं आ. । ५ धोवे आ. पा. १ । २८

अनुपविष्टि-अरुणभाषे अरुन्धते, एतस्मिन्पात्रके 'समाऽपि' तेनापि प्रकारेण यदा न रोहति तदा सर्वं छेपमपनीय
ततः पुनर्लिम्पति । एष तावत् स्वअनलेपरिययो विधिरुक्तः, इदानीं तच्चातलपविधिं प्रदर्शयन्नाह-'तज्जायसचोप्पवङ्ग' तस्मि
मेव चातस्तज्जातो-गृहस्यस्येवाप्तापुक्रस्य 'सचोप्पवङ्गसु' तैलस्निग्धस्य यद्रजः सुस्य चिक्कण लघं स तच्चातलेष उप्यते,
एवं तच्चातलेषः सचोप्पवङ्ग-सस्नेह पस्यावकं तद् 'पट्टमयस' पट्टकेन रचितं मसुणितं घृतं सघतः क्वाञ्चिकेन धातयेत् ।
कतिप्रकारः पुनर्लेपः ! इत्यत आह—

तज्जायजुचितेवो स्वजणलेवो य द्दोहं वोद्धवो । मुदिअनावावधो तेणयवधेण पट्टिक्कुट्ठो ॥ ४०३ ॥

तच्चातलेषो युक्तिलेपः-पाषाणादिः स्वअनलेपयेति विधेयः । एवं च यदा तत्पात्रकं पूर्वमेव मग्नं भवेत् छेपयतो वा
मग्नं भवेत् तदा किं कर्तव्यमित्यत आह-तदाज्यदुद्धते पात्रकं, पदाऽऽस्पागावस्तदा किं कर्तव्यमित्यत आह-'मुदिअना
वावधो'पि तदा तदेव पात्रकं सीदयति । केन पुनर्बधेन तस्सीवनीयः ? द्वित्रिकावधेन-ग्रन्थिबधेन तेषां नोबन्धेन सीदयति
यादृशो नापि बन्धो भवति तत्सदृशेन गोमूत्रिकावधेनेत्यर्थः, अन्यः स्तेनकबन्धो गूढो भवति स बधितो यतस्तत्पात्रकं
तेन स्तेनकबधेनाऽदृढं भवति द्रुसिरं च होतिपि । इदानीमेतामेव गावां व्याख्यानयति, तत्र तच्चातलअनलेषो व्याख्या
सायेव, इदानीं युक्तिलेपं प्रतिपादयन्नाह—

जुत्तीउ पत्थराई पडि कुट्टो सो उ सन्निही जेणं । दयसुकुमार असन्निहि खंजणलेवो अओ भणिओ ॥ ४०४ ॥

युक्तिलेपः पुनः प्रस्तरादिरूपः आदिग्रहणाच्छर्करिकालेपो वा, स च प्रस्तरादिलेपः प्रतिकुष्टः—प्रतिषिद्धो भगवद्भिर्यतः स सन्निधिमन्तरेण न भवति, यतश्चैवमतो जीवदयार्थं सुकुमारत्वादसन्निधिरिति च कृत्वा खञ्जनलेप एभिः कारणैरुक्तो—भणितः । आह—एवं हि सुकुमारं लेपमिच्छतस्तस्य विभूषा भवति ? उच्यते, नैतदस्ति, यतः—

संजमहेउं लेवो न विभूसाए वदंति तित्थयरा । सइ असई दिट्ठतो सइसाहम्मो उवणओ उ ॥ ४०५ ॥

‘संयमहेतुं’ संयमनिमित्तं लेप उक्तो न विभूषार्थं वदन्ति तीर्थकराः । अत्र च सईदृष्टान्तः असईदृष्टान्तश्च । एकंमि सन्निवेसे दो इत्थियाओ, ताणं एक्का सई अण्णा असई, जा सा सई सा अत्ताणं विभूसंती अच्छइ, असईवि एवमेव, तओ सईए भत्तारमत्तिच्चि काउं उवणवेसो लोणेण गणिज्जइ न य हसिज्जइ, असईए उण वेस उवणो लोए हसिज्जइ, यतस्तस्या असो वेषोऽन्यार्थं वर्त्तते । एवमत्र सतीसाधर्म्ये उपनयः कर्त्तव्यः, यथा सत्या विभूषां प्रकुर्वत्या अपि सा विभूषा लोकेऽन्यथा न कल्प्यते, एवं साधोः संयमार्थं शोभनं लेपयतोऽपि न विभूषादोष इति ॥ इदानीं मुद्रिकादिबन्धान् व्याख्यानयति, तत्संबन्धं प्रतिपादनायाह—

भिज्जिज्ज लिप्पमाणं लित्तं वा असइए पुणो बंधो । मुहिअनावाबंधो न तेणएणं तु बंधिज्जा ॥ ४०६ ॥

मिषेय तक्षिप्यमान पात्रक वा 'लेपित वा समिदयेत सतोऽन्यस्य पात्रकस्याभावे पुनरपि षड्यते-सीठयते, तत्र मुद्रिका
 षडस्येय स्थापना ॥ ४॥, नौब-धः पुनर्दिक्षिषो मवसि तस्य वेय स्थापना- ॥ ४॥ । स्तेनकबन्धः पुनर्गुप्तो मवति,
 मध्येनैव पात्रककाष्ठस्य दधरको याति तावपावत् सा राशिः सीविता मवति, ॥ ४॥ तेन स्तेनकबन्धेन दुर्बल पात्रक
 मवस्यतोऽसौ बर्बनीयः । इदानीं स लेप उचयमध्यममवबन्धमेवेन त्रिविधो मवत्यत आह—

स्वरअयसिकुसुमसारिसव कमेण उक्कोसमज्झिमजहसा । नवणीप् सप्पिवसा गुले य लोणे अलेवो उ४०७

स्वर इति-स्वरं सप्त तिलतिल तेन कत्रो उबोसो लेवो, मवसि-कुसुमिआतिष्ठिब मज्झिमो लेवो, सरिसवतेष्ठेय य
 वदधजो होइ, अनेन कमेणोत्कृष्टो मध्यमो वबन्ध इति । केः पुनर्लेपो न मवतीत्यत आह-नवनीतेन सर्पिया-धुतेन वसया
 गुदेन लबधेन च, एमिः रसेरलेपा-यमिलेपो न मवति । तक्तो द्रव्यपिण्डः, इदानीं पिण्डस्यैकाधिकान्युच्यन्ते, तत्राह—

पिढानिकायसमूहे सपिढण पिढणा य समवाय । समोसरण निचय उवचय चप्प य जुम्मे य रासी य ४०८

पिण्डो निज्जयः समूहः सपिण्डन पिण्डना च समवायः समवसरण 'सु गतो' सम्भग्-एक्क ममन समवसरण, निजय
 उपचयः वयम कुम्भमद्य राशिः संघोतार्थः । प्रतिपादितो द्रव्यपिण्डः, इदानीं माधपिण्डप्रतिपादनायाह—

बुविहो य भावपिढो पसस्यमो होइ अप्पसस्यो य । दुगसत्तट्टवउक्क जेण वा वज्झइ इयरो ॥ ४०९ ॥

द्विविधो भावपिण्डः—प्रशस्तभावपिण्डोऽप्रशस्तभावपिण्डश्च, तत्राप्रशस्तं प्रतिपादनायाह—‘दुयसत्तु’ इत्यादि, दुविहो रागो य दोसो य, सत्तविहो सत्त भयट्टाणाणि, एतानि च तानि—इहलोकभयं परलोकभयं आयाणभयं अकम्हाभयं आजीवियाभयं मरणभयं असिलोगभयं, ‘इहपरलोयायाणमकम्हाआजीवमरणमसिलोए’त्ति । ‘अट्टविहो’ अट्ट कम्मपयडीओ णाणावरणाइयाओ, अहवा अट्ट मयट्टाणाइं—जाइकुलवलरूवे तवईसरिए सुए लामे । चउविहो कोहमाणमायालोहरूवो । रागद्वेषावेव पिण्डः औदयिको भावोऽनन्तकर्मपुद्गलनिर्वृत्तः पिण्डः, एवं सत्तभिर्भयस्थानैर्यो जन्यते स कर्मपिण्डः, एवमन्यत्रापि योज्यं, ‘येन वा बाह्वेन वस्तुना इतरः—आत्मा बध्यते कर्मणाऽष्टप्रकारेण सोऽप्रशस्तः । इदानीं प्रशस्तं भावपिण्डं प्रतिपादयन्नाह—

तिविहो होइ पसत्थे नाणे तह दंसणे चरित्ते य । मोत्तूण अप्पसत्थं पसत्थपिण्डेण अहिगारो ॥ ४१० ॥

त्रिविधः प्रशस्तभावपिण्डः—ज्ञानविषयः दर्शनविषयः चारित्रविषयश्च । तत्र ज्ञानपिण्डो ज्ञानं स्फाति नीयते येन सः तथा दर्शनं स्फाति नीयते येन, चारित्रं स्फाति नीयते येन, स बाह्योऽभ्यन्तरश्च पिण्डः, मुत्तवाऽप्रशस्तं प्रशस्तपिण्डेनाधिकारः । अयं च भावपिण्डः केन पिण्ड्यते ?—प्रचुरीक्रियते, शुद्धेनाहारोपधिशय्यादिना, अत्र चाहारेण प्रकृतं, स एव प्रशस्तो भावपिण्डः, कारणे कार्योपचारात्, ज्ञानादिपिण्डकारणमसौ, स चाहार एपणाशुद्धो ग्राह्यः, अनेन संबन्धेनागता एपणा प्रतिपाद्यते । अथवा पूर्वमिदमुक्तं—‘पिण्डं च एसणं च वोच्छं’ तत्र पिण्ड उक्तः, इदानीमेपणा प्रतिपाद्यते, अथवा स्वयमेवायं भाष्यकृत्संबन्धं करोति—

लित्वमि भायर्णेस्मी पिढस्स उवग्गहो य कायवो । जुत्तस्स एसणाए तमह वोच्छ समासेण । २१२ । मा०
 लिप्ते मावने सति ततः पिण्डस्योपग्रहो-ग्रहण कर्तव्य, किंरिषिष्टस्य पिण्डस्य ?-एषणायुक्तस्य, अतस्तामेवैषणां
 प्रतिपादयन्नाह—

नाम ठवणादविए भावमि य एसणा मुणेयव्वा । दवमि हिरण्णाई गवेसगहमुजणा भावे ॥ ४११ ॥

नामस्वापने सुगमे, द्रव्ये-द्रव्यविषया, यथा हिरण्यादेर्गवेषणां करोति कथिद, भावे-भावविषया त्रिविधा-गवेषणै
 यथा-अन्वेषणैषणा, ग्रहणैषणैषणा-पिण्डादानैषणा, संखनैषणा-प्राप्तैषणा चेति । सा च गवेषणैषणा एमिद्वारैरभिगन्तव्या-

पमाने काले आवस्सए य सचाहए य उवकरणे । मत्तगकाउत्सगो जत्त य जोगो सपडिवक्खो । ४१२

प्रमाण कतिवारा मिथार्थं प्रवेष्टव्यमिति, एतद्वक्ष्यमिति, 'काले'चि कस्यां वेलायां प्रवेष्टव्य ? , मिथा गवेषणीया इत्यर्थः,
 'आवस्सए'चि आत्रयक-कारिकादिषुस्मर्ये कृत्वा मिथातन कर्तव्य गवेषणमित्यर्थः, 'सचाहए'चि सहाटकयुक्तेन हिण्ड-

नीय नैकाकिना, 'उवकरणे'चि मिथामदता किं सर्वसुपकरण प्राप्तामाहोषित्वस्वर्यं, 'मत्तग'चि मिथामदता गवेषयता मात्रक
 प्रहण कर्तव्य, कायोत्सर्गः मिथार्थं गच्छता उपयोगप्रत्ययः कार्यः, तथा च यस्य योयः-मिथार्थं गच्छमिदं किं यस्य
 योयो-येन वस्तुना सह संगन्वो भविष्यति तद् ग्रहीष्यामीत्यर्थः, 'सपडिवक्खो'चि सर्व एवाय द्वारक्यापः सप्रतिपद्योऽपि

१ नमि इ पिढ ॥ २ गवेसणा । या वा । ३ कर्त्तव्यं वा । ४ वक्तव्यं वा । १ ।

वक्तव्यः, सापवादोऽपीत्यर्थः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेतां गार्थां व्याख्यानयति, तत्र 'पमाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—
दुविहं होइ पमाणं काले भिक्खा पवेसमाणं च । सन्ना भिक्खायरिआ भिक्खे दो काल पढमद्धा । २१३ ।

द्विविधं प्रमाणं भवति, 'काले'ति एकं कालप्रमाणं कालनियमः—वेलानियम इत्यर्थः, तथाऽन्यद्विधार्थं प्रविशमानानां 'प्रमाणं' वारालक्षणं भवति, तत्र भिक्षाप्रवेशप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—'सन्ना भिक्खायरिया भिक्खे दो' भिक्षार्थं वाराद्वयं प्रविशति, एकमकालसञ्ज्ञापानकनिमित्तं, द्वितीयं भिक्षाचर्याकाले प्रविशतीति । जदि पुण तइयवारं भिक्खायरिअं करेइ ततो खेत्तं चमडिअइ उट्ठाहो य हवइ, जहा णत्थि एएसि भिक्खाहिण्डणे नियमो, तम्हा दोणि वाराउ हिडियव्वं, एयं च पुव्वभणियमेव—पुणो पुणो पविसणे सड्डयकुलाणि चमडिअंतित्ति, तेण मासकारेण बहुवारा पविसणे दोसा निंदसिआ । उक्तं भिक्षाप्रवेशवाराप्रमाणं । इदानीं भिक्षाकालप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—'काले पढमद्धा' काल इति भिक्षाकालस्तस्मिन् प्रविशितव्यं, तथा 'पढमद्धो' इति प्रथमपौरुष्यां यदद्दं तस्मिंश्च भिक्षार्थं प्रविशितव्यं, उक्तं कालप्रमाणम् ।

आरेण भहंपंता भद्ग उट्ठवण भंडण पदोसा । दोसीण पउरकरणं ठवियगदोसा य भद्दंमि । २१४ । भा०

यदि पुनरर्द्धपौरुष्या आरत एव—प्रत्यूपसि एव भिक्षार्थं प्रविशति ततो भद्रकप्रान्तदोषा भवन्ति, तत्र भद्रककृता एते दोषाः 'उट्ठवणं भंडण पओसा' उट्ठावणं पसुत्तमहिलाए करेइ, जहा पवितियगा आगया तं उट्ठत्ता देसुत्ति, अहवा सा

आत्मसेन न तद्वद्वत्तजो भट्टज-फलतो होला, अथवा सा चेव पओसिखा, प्रदेय भण्ठेदिस्पर्यः । 'दोसीण पठरकरण'ति सो वेव गिद्वर्द इम मणइ-जहा एय तवस्सिणो रसि अजिमिआ एसाहे छुहार्दभा बहो(ओ) समसिरेग रंविआसु जेण एयाण पसरवेलाए आगयाण होदसि । तथा 'ठविअगरोमा य'सि स्थापनाकृताधेव दोपा भवन्ति ॥ साम्प्रतं प्रान्तकृतवोपकयनायाह—

अद्दागमगलवा उच्छमा(ओमा)वणस्सिसणा हणण पते । फिडिउग्गमे य ठविया भद्गच्चारी किलिस्सणया ।

गिरवर्द वरे अण्ठति, तजो पसरे माहू आगजो, त दहूण य गिरवर्द इम भणिसा-बहो मे अद्दागमिव अविट्ठान दिट्ठं, अमगल चासो गृहपतिर्मन्यते माधुवर्द्धन, ततथैव ओहावणा-परिमवो इवद, तथा स्सिसणा वा भवति, जहा एते वोडू पूरणत्यमेव पवदया, आहणया वा पते-प्रान्तविषये भवति । एते तावत्प्रत्यूपस्येव प्रविशन्तो दोपा उक्ताः । 'फिडिउ'सि अयापगतायां अतिक्रान्तायामर्द्धयोरुष्ण्यां मिथार्थं प्रविशति ततश्च यदि मद्रको भवति तत एव ब्रवीति-यदुत अक्षविषसादा रम्य यया इयतां वेला रादस्य मरुस्य भवति तथा कर्त्तव्यं ततश्च तद्रमवोपः-आषाकर्मदिदोयः, 'ठविप'सि अथवा यदु ईरित तद्वयाऽप्यदिवसादारम्य सावर्ग्यं स्थापनीयं, ततथैव स्थापनादयो दोपा मद्रकविषया भवन्ति, अमासौ गृहपतिर्मद्रको न भवति ततः 'चारी' इति ततश्चासौ वेलायां अतिक्रान्तायां मिथार्थं प्रविष्टे एव प्रान्तो ब्रवीति-यदुताय चारी मण्डकः कश्चिद् अथवा कोऽयं मिष्टाकाल इति, नाम प्रत्यूपकालो नापि मर्यादकाल इति । 'किलिस्सणय'सि तथा अवेलायां मिथानि

१ पच्छीसरेः आ. वा १ १ १ अरिष आ । २ विहसुणं क. १ १ ४ एवं तान् आ । ५ कर्ता दोषा आ । ६ इति अय । ७ आरैज्जनां मिथार्थं वा वा १-२ ।

मित्तं प्रविष्टस्य क्लेश एव पर्यटनजनितः परं न तु भिक्षाप्राप्तिः, तम्हा दोसीणवेलाए चेव उयरेयवं । इदानीं मध्याह्नस्यारत एव यदि भिक्षामटति ततः को दोषः ? इत्यत आह—

भिक्षवस्सवि य अवेला ओसक्काहिसक्कणे भवे दोसा । भद्गपंतातीया तम्हा पत्ते चरे काले ॥२१६॥ (भा.)

भिक्षाया अवेलायां यदि प्रविशति ततो यदि भद्रकः ‘ओसक्कणं’ति याऽसौ रन्धनवेला तां मध्याह्नादारत एव कारयति येन साधोरपि दीयते, एवं तावद्भिक्षावेलायामप्राप्तायां हिण्डतो दोषाः, अथ पुनर्निवृत्तायां भिक्षावेलायामटति ततः ‘अहिसक्कणे’ति रन्धनवेलां तामुत्तरं एव कारयति येन साधोरपि भक्तं भवति, एवमेते दोषा भद्रके भवन्ति । ‘पंतादीय’ति प्रान्तकृतास्तु दोषा पूर्ववद्द्रव्याः भैण्डिकोऽयमिति ब्रूते प्रान्तः, तस्मात्प्राप्ते काल एव चरेद्भिक्षां न न्यूनेऽधिके वा । ‘काल’चि गयं, इदानीं ‘आवस्सए’ति व्याख्यायते—

आवस्सग सोहेउं पविसे भिक्खस्स सोहणे दोसा । उग्गाहिअवोसिरणे दवअसईए य उड्डाहो ॥२१७॥ भा.

अवश्यं कर्त्तव्यमावश्यकं—कायिकाव्युत्सर्गरूपं शोधयित्वा कृत्वेत्यर्थः, ततो भिक्षार्थं प्रविशति, अशोधने आवश्यकस्य दोषा भवन्ति, कथं ?—‘उग्गाहियवोसिरणे’ति यद्यसौ साधुः उद्गाहितेन—गृहीतेनैव पात्रकेण व्युत्सृजति तत उड्डाहः, अथ तत्पात्रकमन्यस्य साधोः समर्प्य यदि व्युत्सृजति ततश्च द्रवस्यासति—अभावे सति ‘उड्डाहो’ उपघातो भवति ।

अइदूरगमणफिडिओ अलहतो एसणपि पिछिज्जा । छडावण पतावण धरणे मरण च छकाया ॥ २१८ ॥ भा
 अयाओ अतिदूर गमन करोति स्थण्डिले ततः 'फिडिओ'पि अष्टः सन् मिषावेलाया मिषामप्राप्नुवमेवणामपि 'घेर
 येत्' अतिक्रामयेत्, अय तत्रैव कचिद् गृहासमे व्युत्सुयति ततः 'छडावण'पि स गृहपतिस्तद्व्युत्तिं छडावेति त्याज्यती
 त्यर्थः, अथवा पठावणं-साठनं कथादिना करोति, अथेतदोपमयाद्वरणं करोति पुरीपवेमस्य सतो मेरण मवेत्, व्युत्सुयवस्तु
 पदकायविराचनेति, स्थण्डिलाभावात् । 'आवस्सए'ति गय, इदानीं 'संवाटए'पि व्याख्यायते—
 एकाणियस्स दोसा इत्थी साणे तथेव पटिणीए । मिक्खवित्तोहि महव्वय तम्हा सवित्तिज्जए गमण ।

पदि सहाटकसेतः सन् मिषाटनं न करोति तत एकाकिन एते दोषाः—स्त्रीकृतः शबनितः प्रत्यनीकश्रनितः, मिषा
 विष्टुदिरैकस्य न भवति तथा महाववोपघातो भवति वर्त्तमास्तद्वितीयेन गन्तव्यम् । इय च प्रतिद्वारमाया, इदानीं भाष्यकारः
 प्रतिपद व्याख्यानयति—
 सधोदगअगाहणे दोसा एगस्स इरिययाउ भवे । साणे मिक्खुवओग सजमआएगयरदोसा ॥ २१९ ॥ भा

'सहाटकस्य' सहाटकसंयोगस्य 'अग्रहणे' अक्षरेणि दोषा एकाकिनः स्त्रीम्यो भवन्ति, एकाकिन इहा साधुं कदाचिद्
 द्रीयात् । 'इरिय'पि गय, 'साणे'पि व्याख्यायते—शुन्नुपयोगं यदि ददाति ततः संयमविषयो दोषो भवति, अय मिषाया

मुपयोगं ददाति तत आत्मोपधातदोषः, एवमेकाकिनः प्रविशतः शुनीकृत एकतरदोषो भवतीति, यथासङ्ख्यं चैतद् व्याख्ये-
यं । 'साणे'त्ति गयं, इदानीं 'पडिणीए'त्ति व्याख्यायते—

दोणिण उ दुद्धरिसतरा एगोत्ति हणे पटुटपडिणीए । तिघरगहणे असोही अगहण पदोसपरिहाणी । २२०

द्वौ साधू भिक्षामटन्तौ प्रत्यनीकस्य दुष्प्रधृष्यतरौ भवतः—दुःखेन परिभूयेते दुर्जयतरौ इत्यर्थः । 'एगोत्ति हणे' एकाकिनं
पुनर्दृष्ट्वा प्रह्नयात् प्रद्विष्टः सन् प्रत्यनीकस्तस्मात् सङ्घाटकेन गन्तव्यम् । 'पडिणीए'त्ति गयं, इदानीं 'भिक्षवविसोहि'त्ति भण्णइ
यदा स एकाकी कैस्मिंश्चित्पाटके भिक्षार्थं प्रविष्टः समकमेव च गृहत्रयाभिर्गतां भिक्षां गृह्णतो भिक्षाया अशुद्धिर्भवति—आहत-
दोषो भवति, यत ईर्यापथिकां शोधयितुं न शक्नोति, अथ तत्रैकां भिक्षां गृह्णाति यस्यामुपयोगो दत्तः तत इतरस्य भिक्षा-
द्वयस्याग्रहणे 'पओस'त्ति ते भिक्षादातारः प्रद्वेपं गच्छेयुः, यदुतास्माकमयं परिभवं करोति येन नास्मदीयं गृह्णाति 'परि-
हाणि'त्ति अग्रहणे च परिहाणिर्भवति भिक्षाया गच्छस्य वा तेनागृहीतेन 'भिक्षवविसोहि'त्ति गयं, इदानीं 'महव्वय'त्ति
व्याख्यायते—

पाणिवहो तिसु गहणे पउंजणे कौटलयस्स बितियं तु । तेणं उच्छुद्धाई परिगहोअणे सणगहणे ॥ २२१ ॥

त्रिषु गृहेषु योगपद्यागतां भिक्षां यदा गृह्णाति तदा प्राणित्रयः कृतो भवति, ततश्च प्रथमव्रतभङ्गः, तथाऽसौ एकाकी

कौटिलिं ज्योतिष निमिष वा प्रयुक्ते, तत्रैवानुवृत्तस्य निषेधेनैव सम्यगनो यतस्तत्रोपघातकरमवश्यमुच्यते, उपघातजनकं ततश्च तदुच्चारणे द्वितीयव्रतमग्नः । 'तुषं तच्छुद्धाई' अथ तत्र गृहे एकाकी प्रविष्टः सन् तच्छुद्ध-विधिं हि रण्यादि पश्यति ततश्च तदुच्चारति, एकाकिनो मोहसंयमात्, 'तेषां'ति सतः स्तेन्यदोषस्त्वतीयव्रतमग्न इत्यर्थः, तथा कदाचिद्देकाकी अनेयं भीयमपि गृहीयात्, ततस्त्वस्मिन्नेयबीये गृहीते परिग्रहकृतो दोषश्चतुर्थः, चतुर्थव्रतमत्र एव नोक्तं, मध्यमतीर्थकराणां परिग्रह एव तस्यान्वर्तमानात्, किञ्च नापरिगृहीता स्त्री शुच्यत इति, पश्चिमस्य तु तीर्थकृतः पृथक् चतुर्थं व्रतं, तन्मतेन चतुर्थव्रतमग्नं दर्शयन्नाह—

विहवा पटरथवइया पयारसलभति ददुमेगागी । दारपिहणे य गहण इच्छमणिच्छेय दोसा उ । २२२ भा

विधवा स्त्री, ब्रह्म-मनुष्यः स विनष्टो यस्या इति समासः, तथा प्रोषितमर्वाका, तथा या प्रचारं न लभते-निरुद्धा ध्रियते, सा पूर्वविधा त्रिप्रकारा स्त्री एकाकिनं साधु प्रविष्टं दद्याद्गृहे द्वारं देहयित्वा गृहीयात्, तत्र यद्यसौ तां द्वियमिच्छति ततः संयममग्नः, अथ नेच्छति ततः सद्ग्राहः, सैव स्त्री लोकास्य क्षययति, यदुत्ताय मामभिमवतीति, ततश्चोद्ग्राहः । प्रतिद्वारमाया व्याख्याता, हेः पुनः कारणैस्तौ एकाकी भवति ?, तथा—

गारविण काहीप माइछे अलस लुछ निछम्मे । दुखभअत्ताहिद्विय अमणुझे वा असघाढो ॥ ४१४ ॥

१ बीरबं अ ७ १ बीरबं पा १-२ । २ लताय अथतस्य भा. । ३ दोषः चतुर्थव्रतं वा । ४ विहाज्य भा । ५ इच्छयित्वा अ १ पा ३ ।

‘गारवि’त्ति गर्वेण लब्धिसंपन्नोऽहमिति कृत्वा एकाकी भवति, तथा ‘काहीए’त्ति भिक्षार्थं प्रविष्टो धर्मकथां महतीं करोति महतीं वेलां तिष्ठति ततस्तेन सार्द्धं न कश्चित्प्रयाति ततश्चैकाकी भवति, तथा मायावानेकाकी भवति, स हि शोभनं भुत्वाऽशोभनमानयति, स च द्वितीयं नेच्छतीत्यत एकाकी भवति, ‘अलसः’ अन्येन सह प्रभूतं पर्यटितुमसमर्थस्तत एकाक्येवानीय भक्षयति, गच्छेवैयावृत्त्येऽलसः स एकाकी भवति, ‘लुद्ध’त्ति लुब्धो विकृतीः प्रार्थयति, ताश्च द्वितीये सति न शक्यन्ते प्रार्थयितुमत एकाकी भवति । निर्द्धर्मः अनेषणीयं गृह्णाति ततश्च द्वितीयं नेच्छति, ‘दुल्लभ’त्ति दुर्लभे दुर्भिक्षे एकाकी संभवति, तत्र हि एक एव गच्छति येन पृथक् पृथक् भिक्षा लभ्यते, तथा ‘अचाहिद्धिय’त्ति आत्माधिष्ठितो यदाऽऽत्मना लभते तदाहारयति ‘अत्तलद्धिउ’त्ति जं भणिअं होइ, तथा अमनोज्ञो न कस्यचित्प्रतिभाति रटनशीलत्वात्ततश्चैकाकी हिण्डते, एवमसङ्घाटको भवतीति । इदानीं एतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—

संघाडगरायणिओ अलद्धिओमो य लद्धिसंपन्नो । जिट्ठग(ज)पडिग्गहगं मुय गारवकारणा एगो । २३भा-

कस्यचित्सङ्घाटकस्य योऽसौ रत्नाधिकः—पर्यायज्येष्ठः स ‘अलद्धि’त्ति अलब्धिकः—लब्धिरहितः ‘ओमो य’त्ति पर्याय-लघुद्वितीयः स च लब्धिसंपन्नः, तस्मै योऽसौ पर्यायेण लघुर्लब्धमान् स भिक्षामटन्नग्रतो गच्छति रत्नाधिकस्तस्य पृष्ठतः एव व्रजति । पुनश्च मण्डल्यां भोजनकाले आचार्या एवं मणन्ति, यदुत ज्येष्ठार्यस्याग्रतः पतद्गृहं मुञ्च, पुनरसौ ओमराहणिओ

१ °कथां करोति । २ एकैक एव आ. पा. २-१ । ३ अथवा अम वा. पा. २. १. पु. । ४ कश्चित्प्रति आ. । ५ °कृदाह-पा. १-२ ।

६°भिक्षश्च पृष्ठतो व्रजति आ. पा. १ ।

चिन्तयति, यदुतास्यां वेलायां न्येष्टार्यः सञ्जातो न तु मिषावेलायां न्येष्टार्यः, अहं भक्तं लभे यावता न्येष्टार्यस्य प्रथमं समर्प्यते । ततश्चानेन गर्वकारणेन एकाकी भवति—एकाकेनैवाह मिषां यामीति । 'भारविण'पि गत, 'काहीण'पि गत, 'काहीण'पि व्याख्यायते—काहीओ कहेइ कह विइओ वारेइ अहव गुरुकहण । एव सो एगागी माइछो भइग भुजे ॥ २२४ ॥ भा०

मिषार्थं प्रविष्टा कयको धर्मकयां कुर्वन्नास्ते, ततश्च एतस्य द्वितीयो वारयति—मा कया धर्मकयां ग्लानादयः सीदन्तीति, अथवाऽगत्य गुरोः कययति यदुताऽय धर्मकयां कुर्वन्तिष्ठति, गुरुपि तं निवारयति, यदि वारितोऽपि कययति तदा स एकाकेनैव संवायते । 'काहिण'पि गय, मायावी भद्रक छेइ अत एव एकाकी गच्छति ॥ 'माइछे'पि मय, 'अलस'पि व्याख्यायते—

अलसो चिर न हिंइइ लुछो ओहासए विगईओ । निद्धम्म णेसणाई बुछइ भिक्खे व एगागी । २२५ ॥ भा

अलसश्चिर न हिन्दते, कतिपयां मिषां गृहीत्वाऽगच्छति । 'अलसे'पि मयं 'लुछो'पि मण्यति, लुछो विकृतीः प्रार्थयते, ततश्चैकास्मैव याति । 'लुछो'पि गय, 'निद्धम्मे'पि मण्यते, निर्धमो बनेपणीयादि करोति कृत्वा चानेपणां क्षीप्रमागच्छति, अपरमाधुमेरित्तैकाकी मयेवाऽटति, 'धिद्धम्मे'पि गय । 'बुछम'पि मण्यते, दुर्मिषे दुर्लभाणां मिषायां संघाटकं नेच्छति एकास्मैव मिययति, ततश्चैकाकी भवति, 'बुछम'पि गयं 'अवाहिट्टिय'पि व्याख्यायते—

१ न्येष्टार्यः सञ्जातः अ । २ लभ भा. । ३ कनेव हिंति भा. । ४ एतापि अपरसङ्खं भा. । ५ मण्यति अ. १ पा १ १ पु. ।

अत्ताहिद्वियजोगी असंखडीओ वडणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंडइ उवएसऽणुवदेसा ॥ २२६ ॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना युज्यते इति आत्माधिष्ठितयोगी अत्तलद्धिओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति । 'अत्ताहिद्विए'ति गयं, 'अमणुन्ने'ति व्याख्यायते—'असंखडिओ वडणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेषामनिष्टः सन् ततश्च-काकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्हते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमुपकरणद्वारमुच्यते—

सवोवगरणमादाय असहू आयारभंडगेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ ॥ भा.

तत्रोत्सर्गतः सर्वमुपकरणमादाय भिक्षागवेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्तत आचारमण्डकेन समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति । 'उवगरणे'ति गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिपादनायाह—नयणं गाहद्धं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'ति गयं 'काउस्सगं'ति व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा बिइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवस्सिया य तइया जस्स य जोगो चउत्थो उ ॥ भा.

पढमं आपुच्छइ, यदुत—संदिसह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सगं, अट्ठहिं उस्सासेहिं

चिन्तयति, यदुतास्वां वेलायां ज्येष्ठार्यः सञ्जातो न तु मिथ्यावेलायां ज्येष्ठार्यः, अह मरुतं लभे यावता ज्येष्ठार्यस्य प्रथमं समर्प्यते । ततश्चानेन गर्वकारणेन एकाक्षी भवति—एकाक्ष्येवाह मिथां यामीति । 'मारविण'सि गत, 'काहीण'सि व्याख्यायते—काहीणो कहेइ कह विइओ वारेइ अहव गुरुकहण । एव सो एगागी माइछो मद्ग मुजे ॥ २२४ ॥ भा०

मिथार्यं प्रविष्टः कथको धर्मकथां कुर्वन्मास्ते, ततश्च एव द्वितीयो वारयति—मा कथा धर्मकथां ग्लानादयः सीदन्तीति, स एकाक्ष्येव समाप्यते । 'कारिण'सि गय, मायावी मद्रकं मुळे अत एव एकाक्षी मच्छति ॥ 'माइछे'सि मय, 'अतस'सि व्याख्यायते—

अकसो चिर न हिंढइ लुच्छो ओहासए विगईओ । निद्धम्म णेसणाई दुछहमिक्खे व एगागी । २२५ ॥ भा

अतसच्चिरं न हिण्डते, कतिपयां मिथां गृहीत्वाऽप्यच्छति । 'अतसे'सि मय 'लुद्धो'सि मण्यति, लुद्धो विठ्ठीः प्रार्थयते, अपरसाधुप्रेरितैर्बैकाक्षीभूयैवाऽटति, 'पिद्धम्मे'सि मण्यते, निर्धर्मो जनेष्वपीयादि करोति कृत्वा चानेयणां शीघ्रमागच्छति, एकाक्ष्येव मिथयति, ततश्चैकाक्षी भवति, 'दुछम'सि गय 'अचाहिण्डिय'सि व्याख्यायते—

१ ज्येष्ठार्यः सञ्जातः अ । २ अम भा । ३ जनेष्व हिच्छति भा । ४ एहाति ज्वरघातुं भा । ५ मण्यति अ । ६ पा २ १ पु ।

अत्ताहिद्वियजोगी असंखडीओ वडणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंडइ उवएसऽणुवदेसा ॥२२६॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना युज्यते इति आत्माधिष्ठितयोगी अत्तलद्धिओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति । 'अत्ताहिद्विए'ति गयं, 'अमणुन्ने'ति व्यख्यायते—'असंखडिओ वडणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेषामनिष्टः सन् ततश्चैकाकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्डते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमपकरणद्वारमुच्यते—

सबोवगरणमादाय असहू आयारभंडेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ भा.

तत्रोत्सर्गतः सर्वमपकरणमादाय भिक्षागवेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्तत आचारमण्डकेन समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः क्षौमिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति । 'उवगरणे'ति गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिपादनायाह—नैयणं गाहद्धं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य मात्रकस्य कार्येण विना संसत्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'ति गयं 'काउस्सग'ति व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा बिइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवस्सिया य तइया जस्स य जोगो चउत्थो उ॥भा.

पढमं आपुच्छह, यदुत—संदिसह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सगं, अट्ठहि उस्सासेहि

नमोकारं चित्ते, ततो नमोकारेण पारेक्ष्य मणति-संदिग्ध, आयरिओ मणइ-लामो, साह मणइ-कहसि, एसा पडिपुच्छा, ततो आयरिओ मणइ-यहसि, ततो 'आवस्सिपाए अस्स य ओमो'पि न च सत्तमस्स उवगारे बहुइ सं स गिणिहस्सामि, 'अस्स य ओमो'पि व्याख्यातम् । इदानीमेतान्येव प्रमाणादीनि द्वाराणि सप्रतिपक्षान्यभिधीयन्ते, तत्र यदुक्त प्रमाणद्वारे-
 नारादय प्रवेष्टव्य, तस्य प्रतिपक्ष उच्यते, नारात्रयमपि प्रविशति, किमर्थमत आह—
 आयरियाईणट्टा ओमगिलाणट्टया य बहुसोऽवि । गेलसत्त्वमगणाहुण अतिप्पएऽतिच्छिप्प यावि ॥४१५

आचार्यादीनामर्चाय बहुश्रोत्रपि वाराः प्रविशति, ओमो-बालस्त्वर्थं ग्लानार्थं च बहुश्रुः प्रविशति । प्रमाणयतनोक्ता, इदानीं यदुक्त कालदये प्रवेष्टव्य तत्प्रतिपक्ष उच्यते, ग्लानवपक्वप्रार्थार्थमतिप्रत्युपस्यपि प्रविशति तथा 'अविच्छिप्प पावि'पि अतिक्रान्तायामपि मिश्रावेलायां प्रविशति बहुश्रुः ॥
 अणुकपा पडिसेहो कयाइ हिंढिज्ज वा न वा हिंढि । अणमोगि गिलाणट्टा आर्धस्सगऽसोहइत्ताण ॥४१६

स च प्रत्युपस्येव प्रविष्टः कस्मिंश्चिद् गूरे ग्लानार्थं, लब्धं च तथेन तत्र, ततश्च पुनर्मजति अनुकम्पया, यदुत पुनरपि त्वया ग्लानार्थमस्यां वेलायां आगन्तव्य, ततश्चासौ साधुः प्रतिपेक्ष करोति, कथं ? त गृहस्थमेवं मजति, यदुत प्रत्युपसि साः क्वाचिदह हिंढिस्सा क्वाचिन्न हिंढिमि, एव मण्ठेन आगतुक्का उगमवोसा परिहरिया होति न च प्रतिपेक्षः कुतो

१ बहुश्रुप ८. १ पा १-२ । २ पारब्धार्थं पा. १ पारब्धार्थं पा २ अरण्ये नति पु. । ३ आवापयसो ८. १-२ । ४ हिंढिज्ज वा न वा १-२ ।

भवति । उक्ता कालयतना, इदानीमावश्यकयतनोच्यते—कदाचिदसौ साधुरनाभोगेन 'आवश्यकं' कायिकाव्युत्सर्गलक्षणम-
कृत्वा ग्लानार्थं त्वरितं गतः, ततः—

आसन्नाउ नियत्तई कालि पहुप्पंति दूरपत्तोवि । अपहुप्पंति तत्तो व्विय एगो धरे वोसिरे एगो ॥४१७॥

तत आसन्नात्सञ्जातकायिकाद्याशङ्को निवर्त्तते, जति कालो पहुप्पइ ततो दूरगतोऽवि निवर्त्तते, अथ निवर्त्तमानस्य
कालो न पहुप्पइ, ततः 'तत्तो व्विय' तत एव यतो भिक्षार्थं गतस्तत एव व्युत्सृजति, कथम् ? एकः साधुर्माजनं धारयति
एकस्तु व्युत्सृजति कायिकादि ।

भावासन्ने समणुन्न अन्नओसन्नसङ्खविज्जघरे । सल्लपरूवणविज्जे ईत्थेव परोहडे वावि ॥ ४१८ ॥

अथवा 'भावासन्नः' असहिष्णुरत्यन्तं भवति ततः समनोद्भा यदि तस्मिन् क्षेत्रे आसन्ना अन्यस्मिन् प्रतिश्रेये ततस्तत्र
प्रविश्य व्युत्सृजति । 'अण्ण'ति अथवा अमनोद्भास्तत्रासन्नास्ततस्तद्वसतौ प्रविश्य व्युत्सृजति, तदभावेऽवमग्नानां वसतौ
व्युत्सृजति तदभावे श्राद्धगृहे, तदभावे वैद्यगृहे व्युत्सृजति, तत्र च वैद्यगृहे प्ररूपयति यदुत 'तिणिण सल्ला महाराथ' इत्येवमादि,
ततश्चासौ वैद्यः स्मारितग्रन्थ एवं भणति 'ईत्थेव'ति अत्र पश्चाद्गृहे व्युत्सृज, 'परोहडे'वा' गृहस्य पश्चादङ्गणे व्युत्सृजेति ।
एतेसिं असईए रायपहे दोघराण वा मज्झे । हत्थं हत्थं मोत्तुं मज्झे सो नरवइस्स भवे ॥ ४१९ ॥

१ नियसे आ पा २ । २ तत्थेव आ. एत्थेव ल २ पा १ । ३ स्मारिते ग्रन्थ एव आ १४ एत्थेव आ पा २-१ पु. । ५ व्युत्सृजति आ. ।

एतेषां-पूर्वोद्दिष्टानां अमावे नरपतिपथे-राजमार्गे व्युत्सुजेषु यतोऽसौ सामान्यो लोकस्य, तदमावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये व्युत्सुजति तयोश्च मध्ये व्युत्सुजन् इत्यमार्गं ओलिकाया उमयोर्गृहयोर्द्वेष्टा व्युत्सुजति, यतोऽसौ मण्यप्रदेशः, स च नरपतेः पस्मिन् ततश्च कलहादिर्न भवति ।

उगगद्दकाइयवज्ज छेड्डणि ववहारो लब्धमप तस्य । गारविण पन्नवणा तव वेव अणुगगहो एत ॥४२०॥

तदमावे गृहस्वसत्केष्वग्रे परिगृहीते तस्मिन्नि व्युत्सुजति, क्व ! कायिकात्वं पुरीषमुत्सुजन्नपि कायिकी न व्युत्सुजति । किं कारण !, अथो छेड्डणि ववहारो लब्धम, अदि भित्तो मण्डि-छेड्डि, तो न छेड्ड, ववहारं रातले करेइ । अहा धाणक्केऽनि मण्डि-‘वह काइवं न वोसिइ ततो मदोसो’ । मयमित्थभूतस्तत्र ववहारो लब्धते, अतः कायिका न व्युत्सुजति । उक्ताऽऽवश्यकयतना, इदानीं सदृशाटकयतनोच्यते, एतं येष प्रतिहारभावोपपत्त्याऽऽसीत् ‘गारविण काही’ त्वेव मादिका, तस्या यतनोच्यते, तत्र ‘गारविण’ शब्दस्य पदस्य यतनार्माह-गारविण गाहापच्छद् ‘गारविण पन्नवणा’ योऽसौ ओमराइभिक्षो लब्ध्या गर्वितः सन्नेकाकी भवति तमाचार्यो वर्मकषणा प्रश्नापयति, यदुत त्वेवायमनुग्रहो यस्वदीपलब्धयु-पहर्मेन स्वाध्यापादि कुर्वन्तीति । गारविणप्रयत्ना गया, एवमिदमुपलक्षणं वर्णते, अन्येषामपि क्रियाक्रमाया विबलसत्तुन्व निर्दमार्त्ता प्रश्नापना कर्तव्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्यानं कुर्वमिदमाह—

१ व्युत्सुजति ल. १-१ पा. २ । २ लब्धम अ. ७ १ पु. १ । ३ गाहापच्छदि ना अ. २ पा. १ । ४ ‘माह-‘गारविण पन्नवणा’ ना ।

जइ दोणह एग भिक्खा न य वेल पहुप्पए तओ एगो । सवेवि अत्तलाभी पडिसेहमणुन्नपियधम्ममे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न' च कालः पर्याप्यते—न य पहुप्पह तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोक्ता, इदानीं अत्ताहिट्टिययतनोच्यते—यदि ते सर्व एव खगूडा अत्तलद्धिया होइउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिषेधं करोति, अथ कश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततैश्वमेकाकी भवति, अत्ताहिट्टिअजयणा मणिया, इदानीं अमणुण्यतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुन्न अन्नसंजोयणा उ सवेवि णेच्छण विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसणबलियं न उ विगिंचे ॥४२२॥

यद्यसौ 'अमनोद्भूतः' रतनशीलस्ततोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोद्भूतस्य विवेकः—परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुगुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रतनशीलता एषणायां च बलवांस्ततो नासौ परित्यज्यते । मणिया अमणुणजयणा, इदानीं यदुक्तम्—'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमुत्क्रमेण ख्यादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततैश्वकाकिनामटतां यद्यपि स्वीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं या गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

१ 'संजोइया' आ. पा. १ । २ 'दोसे' आ. १ । ३ 'बलवं' आ. ल २ पा १ । ४ 'गुणसंपन्न' किन्तु आ. पा. १ । ५ 'शील' इति एषं आ ।

एतेषां-पूर्वोदितानां अभावे नरपतिपदे-राजभागं व्युत्सृज्येत् यतोऽसौ सामान्यो लोकस्य, तदभावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये व्युत्सृजति तयोश्च मन्त्रे व्युत्सृजन् हस्तमात्रं हस्तमात्रं ओलिङ्गाया उभयोर्गृहयोर्दृष्ट्वा प्रुत्सृजति, यतोऽसौ मन्त्रप्रदेशः, स च नरपदेः परिग्रहः ततश्च कलहादिर्न भवति ।

उगग्रहकाश्यवज्जं छेदुणि ववहारो लुभमप तस्य । गारविण् पञ्चवणा तव चेव अणुग्राहो यस ॥४२०॥

तदभावे गृहस्यसर्केऽवप्रदे परिगृहीते तस्मिन्पि व्युत्सृजति, क्वं ! क्वायिकावर्षं पुरीषमुत्सृज्यमपि क्वायिकी न व्युत्सृजति । किं कारण !, अत्रो छेदुणि ववहारो लुभम, यदि गिरत्यो मणिञ्छ-छेदिति, तो न छेद, ववहारं रातले करेद । अत्रा भवति । उक्ताऽऽवश्यकयतना, इदानीं सट्वाटकयतनोच्यते, तत्र चेय प्रविष्टारगायोपत्यस्ताऽऽसीत् 'मारविण् काही' तयेव मादिका, तस्या यतनोच्यते, तत्र 'गारविण्' स्वस्य पदस्य यतनामाह-गारविण् माहापञ्चद 'मारविण् पञ्चवणा' योऽसौ ओमारादपिको लुभस्या गर्वितः सन्नेकाकी भवति तमाचार्यो धर्मकथया प्रज्ञापयति, यदुत तवैवायमनुग्रहो यस्वदीयलब्ध्यु पटम्मेन स्वार्थायादि दुर्वर्त्तसीति । गारविण्ययण्या गया, एवमिदमपलक्षणं वर्धते, अन्येषामपि क्वायिकमाया विबलसत्तुक्च निर्दमर्माणां प्रज्ञापना कर्त्तव्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्यानं दुर्विभिदमाह—

१ व्युत्सृजति क. १-१ पा. २ । २ छेदय क. क २ पु. । ३ माहापञ्चवि का क २. पा. १ । ४ 'माह-पारविण् पञ्चवणा' का ।

जइ दोणह एग भिक्खा न य वेल पहुप्पए तओ एगो । सबेवि अत्तलाभी पडिसेहमणुन्नपियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते-न य पहुप्पह तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोक्ता, इदानीं अत्ताहिट्ठिययतनोच्यते-यदि ते सर्व एव खगूडा अत्तलद्धिया होहउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिपेधं करोति, अथ कश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततश्चैवमेकाकी भवति, अत्ताहिट्ठिअजयणा मणिया, इदानीं अमणुणयतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुन्न अन्नसंजोयणा उ सबेवि णेच्छण विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसणबालियं न उ विगिंचे ॥४२२॥

यद्यसौ 'अमनोद्भूः' रतनशीलस्त्वतोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्तस्यामनोद्भूस्य विवेकः-परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुगुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रतनशीलता एषणायां च बलवांस्त्वतो नासौ परित्यज्यते । मणिया अमणुणजयणा, इदानीं यदुक्तम्-'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमुत्क्रमेण रूपादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततश्चैकाकिनामटतां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं या गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

१ °संजोइया आ. पा १ । २ °दोवे आ । ३ °बलवं आ. ल २ पा १ । ४ °गुणसपन्न. किन्तु आ. पा. १ । ५ °शील इति एषं आ ।

इरथीगहणे धम्म कहेइ वयठवण गुरुसमीवमि । इह चोवोर रज्जू भएण मोहोवसम तीसे ॥ ४२३ ॥

एव तस्यैकाकिनो मतस्य सतः क्षीप्रद्वये सति-क्षिया गृहीतः सन् धर्मकथां करोति यदुत नरकगमनाय भेयुनसेधेत्येवमा-
दिषां, अथ कथितेऽपि धर्मे न मुञ्चति ततो भवति यदुत ब्रह्मानि गुरुसमीपे स्थापयित्वाऽप्राच्छामीति, एतदभिप्राय नश्यति
अथ तथापि न संमते गन्तु ततो भवति इदेषापवरके ब्रतमाद्यम क्लोमीति, तत्र च प्रविश्य, उल्लम्बनार्थं रज्जु गृह्णाति,
ततस्तेन मयेन कदाचिन्मोहोपदमो भवति, मोहिनीयसो मयेन त्रियते, अथैवमपि न मुञ्चते ततो त्रियत एवेति । उक्त्वा
क्षीपतना, इदानीं श्लाघितनोच्यते—

साणा गोणाइ धरे परिहरऽणाभोगकुङ्कु कढनीसा । वारेइ य ददएण वारावे वा अगारेहिं ॥ ४२४ ॥

शानो गवादयम येयु गृहेषु तानि परिहरति, भवानाभोगेन कथमपि प्रविष्टस्ततः कुम्बच्छनिमया विप्रति, कुम्ब कट
वा श्रेष्ठे करोति अपतो दम्बकेन वारयति, अमारैर्वा वारायति । उक्त्वा श्रयतना, इदानीं पटिणीयपतनोच्यते—

पटिणीयगेहवज्जण अणभोगपविट्ठु बोलनिक्खमण । मज्झे तिणह घराण उवढोग क्करित्तु गिणहेज्जा ॥ ४२५ ॥

एकाकिना प्रत्यनीकगृहे न प्रवेष्टुम्, भवानाभोगेन प्रविष्टः प्रत्यनीकेषु गृहीतमारुचस्ततो बोल करोति-उच्छब्दयति

१ कम्बो वा । २ प्रविशति वा. क २ । ३ मोहनसो वा. । ४ मुञ्चति वा । ५ योष्य इवो वा । ६ बाल्य न पु । ७ वारयति
वा, घटयति वा. १ । ८ कटेड वा पा ३ ।

येन लोको मिलति, तत आकुले निष्क्रामति । उक्ता प्रत्यनीकयतना, अधुना भिक्षाविशोधियतनोच्यते-मन्त्रे स्थितस्त्रयाणा-
मपि गृहाणामुपयोगं दत्त्वा पङ्क्त्या स्थितानां भिक्षां गृह्णाति, उक्ता भिक्षाविशोधियतना, अधुना पञ्चमहाव्रतयतनोच्यते, तत्र
भिक्षायामुपयोगं दत्त्वा प्राणातिपातसंरक्षणं कृतमेव, इदानीं द्वितीयमहाव्रतयतनां प्रतिपादनायाह--

विटल पुटो न याणे आइन्नादीवि वज्जए ठाणे । सुद्धं गवेस उच्छं पंचइयारे परिहरंतो ॥ ४२६ ॥

वेण्डलं-निमित्तादि पृष्ठः सन्नेवं भणति- न जान इति एवं भणता द्वितीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं तृतीय-
महाव्रतयतनां दर्शयन्नाह-‘आइन्नादीवि वज्जए ठाणे’ तत्र भिक्षार्थं प्रविष्ट आकीर्णादिस्थानं परिवर्जयेत्, यत्र हिरण्यादि
विक्षिप्तमास्ते तदाकीर्णस्थानं तच्च साधुना वर्जनीयं, एवं तृतीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं पञ्चममहाव्रतयतनां
प्रतिपादयन्नाह-‘शुद्धम्’ उदमादिदोषरहितं ‘गवेसयति’ अन्वेषयति ‘उच्छं’ भक्तं पञ्चाप्यतीचारान् रक्षन् । उक्ता पञ्चममहा-
व्रतयतना, चतुर्थमहाव्रतयतना तूक्तेव । ‘इत्थिगहणे धम्मं’ इत्येवमादिना, उक्ता सङ्घाटकयतना, इदानीमुपकरणयतनामाह--
जहन्नेण चोलपट्टं वीसरणाल्लु गहाय गच्छिज्जा । उस्सग्ग काउ गमणं मत्तयगहणे इमे दोसा ॥ ४२७॥

उत्सर्गवस्तावद्विक्षार्थं गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यं, यस्तु विस्मरणाळुः स जघन्येन चोलपट्टकमादाय गच्छति,
उपलक्षणं चात्र चोलपट्टकोऽन्यथा पात्रकं पटलानि रजोहरणं दण्डकं कल्पद्वयं चैतद् गृहीत्वा गच्छति । उक्तोपकरणयतना,

इदानीं मात्रकयतनां प्रतिपादनायाह—मात्रकं गृहीत्वा गन्तव्यं, गृहीत्वा चोत्सर्गो-उपयोगं कृत्वा प्रभृति, अथ मात्रकं न गृह्णाति गच्छस्वतत्र मात्रकाग्रहणे एते च वक्ष्यमाणस्युषणा दोषाः, अत्र च यदुत्सर्गग्रहणं कृतं तद्विधिप्रदर्शनार्थं न तु पुनः स्वस्थानमिति । इदानीं मात्रकाग्रहणे दोषान् प्रदर्शयन्नाह—

आयरिप् य गिलाणे पाहुणप् दुल्लहे सहसल्लोमे । ससत्तमत्तपाणे मत्तगगहणं अणुण्णाय ॥ ४२८ ॥

आचार्यार्थे ग्लानार्थे प्राचूर्णकार्थं वा दुर्लभं वा किञ्चिदुन्म्यते तदर्थे, 'सहसा' वक्रस्मार्त्किञ्चित्कदाचिदुन्म्यते तदर्थे, तथा सप्तकमच्छपानग्रहणार्थं मात्रकाग्रहणमनुशातस् । इदानीमेतामेव गार्थां माध्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

प्रायोग्यमाचार्यादीनां कं गृह्णातु मात्रकंऽगृहीते सति १, तदग्रहणाय वा तेषामाचार्यादीनां विराचना सा तेनाङ्गीकृता भवति, अथैव मन्यसे ब्रवमाणेने गृह्णातु ततमेवं ब्रवेऽगृहीते ब्रवेण विना या विराचना सा तदवस्थेय, आदिग्रहणाद् दुल्लहं दध्वं सिया घयाइ गिण्हे उवगाहकरं तु । पठरऽल्लपाणलमे असयरे कैत्थइ सिया उ ॥ २३० ॥ मा

दुर्लभं वा ब्रव्यं घृतादि 'स्पात्' मवेत् तैत्तम घृतादि युज्यते एत उपग्रहं करोति—अवष्टम्भं करोति एत्, अथ 'सहसा' व्याक-

१ कथरीत्या दोषवर्त्ममिति-उप भा. । २ 'दाले' क. ३ । ३ कट् भा. । ४ किण्वइ क १ । ५ कट् भा. ३ । ६ उपल्लभ भा. ।

स्मिकः प्रचुरान्नपानलम्भः स्यात्तत्तुः असंस्तरतां प्रव्रजितानामात्मानं कृच्छ्रेण यापयतां कुत्रचित् स्याद् ग्रहणमिति । तथा च—
संसत्तभत्तपाणे मत्तग सोहेउ पक्खिवे उवारी । संसत्तगं च णाउं परिट्ठेवे सेसरक्खट्ठा ॥२३१॥ (भा.)

संसक्तभक्तपानग्रहणे सति मात्रके 'शोधयित्वा' प्रत्युपेक्ष्य सक्तुकाञ्चिकादि पात्रकस्योपरि प्रक्षिपेत् । अथ तत्पानकादि गृहीतं मात्रके किन्तु अशुद्धं संसक्तं जातं, ततश्चैवं ज्ञात्वा विधिना तस्मिन्नेव क्षणे परिष्ठापयति किमर्थं ? शेषभक्तरक्षणार्थं, मा भूच्चद्रन्धेन शेषस्यापि संसक्तिः स्यात्, तस्मान्मात्रकं गृहीतव्यं, एभिश्च कारणैर्न गृह्णाति—

गेलन्नकज्जतुरिओ अणभोगेणं च लित्त अगगहणं । अणभोगगिलाणट्ठा उस्सग्गादीणि नवि कुज्जा ॥२३२॥

ग्लानकार्येण त्वरितो गतः ततश्चैवं न गृह्णाति, अनाभोगेन वा निर्गतो यदि, लिप्तं वा लेपेन तन्मात्रकं यदि, ततश्चैवमग्रहणं मात्रकस्य संभवतीति । उक्ता मात्रकयतना, इदानीं उत्सर्गयतना प्रतिपादनायाह—अणभोग पच्छद्धं, अणभोगेण गिलाणट्ठा अनाभोगेन उत्सर्ग-उपयोगं न कुर्यात्, ग्लानार्थे वा त्वरित उत्सर्गं न कुर्यात्, आदिग्रहणादावश्यकं च न कुर्यादिति । उत्सर्गयतनोक्ता, इदानीं 'जस्स य जोगो' अस्य विधिरुच्यते—

जस्स य जोगमकाऊण निर्गओ न लहई तु सच्चित्तं । नवि वत्थपायमाई तिण्णं गहणे कुणसु तम्हा ॥२३३॥

'जस्स य 'जोगो' इत्येवं 'अकुत्वा' अभणित्वा निर्गतः सन् एवं 'न लभते' न भवत्याभाव्यं 'सच्चित्तं' प्रव्रज्यार्थमुपस्थितं

इदानीं मात्रक्यतनां प्रतिपादनायाह—मात्रक गृहीत्वा गन्तव्य, गृहीत्वा चोत्सर्गो—उपयोग कृत्वा ब्रह्मति, अथ मात्रक न गृह्णाति गच्छंस्तस्य मात्रकाग्रहणे एते च वक्ष्यमाणलक्षणा दोषाः, अत्र च यदुत्सर्गग्रहणं कृतं तद्विचित्रवर्धनार्थं न तु पुनः स्वस्थानमिति । इदानीं मात्रकाग्रहणे दोषान् प्रदर्शयन्नाह—

आयरिष य गिलाणे पाहुणए दुल्लहे सहसल्लोमि । ससकभत्तपाणे मत्तगगहण अणुण्णाय ॥ ४२८ ॥

आचार्यो ग्लानार्थं प्रापूर्वकार्थं वा दुर्लभं वा किञ्चिदुच्यते तदर्थं, 'सहसा' अकस्मात्किञ्चिदुच्यते तदर्थं, तथा संसर्गमक्षपानग्रहणार्थं मात्रकाग्रहणमनुज्ञाय । इदानीमित्येव गार्थां मात्पकारो व्याख्यानयन्नाह—

पाउग्गायरियाई कैद्धिं गिण्हउ मत्तए अगहिियमि । जा एसि विराहणया दवमाणे ज दवेण विणा २२९ मा

प्रायोग्यमाचार्यादीनां कं गृह्णातु मात्रकं गृहीते सति । तदग्रहणाच्च वा वेपामाचार्यादीनां विराचना सा तेनाङ्गीकृता भवति, अथैव मन्यसे ब्रह्माखने गृह्णातु तत्तत्त्वं ब्रह्मेऽगृहीते ब्रह्मेण विना वा विराचना सा तदवश्यैव, आदिग्रहणाच्च ग्लानप्रापूर्वकार्थं अपि व्याख्याता एव ।

दुल्लह दव व सिया घयाइ गिण्हे उवग्गाहकर तु । पउरउत्तपाणलमे असथरे केत्थइ सिया उ ॥ २३० ॥ मा

दुर्लभं वा द्रव्यं पुनरादि 'स्यात्' भवेत् तैवच्च द्रुतादि गृह्यते यत उपग्रहं करोति—अवष्टम्भं करोति तत्, अथ 'सहसा' आक-

तत्र हि ग्रामासन्ने उपविश्य पादप्रमार्जनं करोति, किं कारणं ? तत्पादरजः कदाचित्सचित्तं भवति कदाचिन्मिश्रं लभ्यं भवेत्, ग्रामे च नियमादचित्तं रजोऽतः प्रमार्जयति, पुनश्च प्रत्युपेक्षणां करोति पात्रद्वितयस्य पतद्गृहस्य मात्रकस्य च, एवं 'देशकाले' भिक्षावेलायां प्राप्तयां करोति, अथाद्यापि न भवति भिक्षाकालस्ततस्तस्मिन्प्राप्ते भिक्षाकाले पादौ प्रमार्ष्टि, ततस्तावदास्ते यावद्भिक्षाकालः प्राप्तः, ततस्तस्मिन् प्राप्ते सति तस्यां वेलायां पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्षत इति । एवमसौ पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्ष्य ग्रामे प्रविशन् कदाचिच्छ्रमणादीन् पश्यति ततस्वान् पृच्छति, एतदेवाह—

समणं समर्पिं सावगसावियगिहअन्नातिथि बहि पुच्छे। अतिथह समण ? सुविहिया सिट्ठे तेसालयं गच्छे।

श्रमणं श्रमणीं श्रावकं श्राविकां गृहस्थमन्यतीर्थिकान् वा बहिर्दृष्ट्वा पृच्छति, एतानन्तरोक्तान् सर्वान् दृष्ट्वा पृच्छति, अत्र सन्ति श्रमणाः ? किं विशिष्टाः ?—शोभनं विहितमेवामिति सुविहिताः—शोभनानुष्ठानाः, ततश्चैतेषामन्यतमेन कथिते सति ततस्तेषामेव—श्रमणादीनां 'आलयं' आवासं गच्छेत् । ततस्तेषां आलयं प्राप्य किं करोति ? इत्याह—

समणुण्णेसुं पवेसो बार्हिं ठवेऊण अन्न किङ्कम्मं । खग्गूडोसन्नेसुं ठवणा उच्छोभवंदणयं ॥४३५॥

यदि हि ते समनोज्ञाः—एकसामाचारीप्रतिबद्धास्ततस्तेषां मध्ये प्रविशति, अन्ये—असमनोज्ञा भवन्ति यदि ततो बाह्यत उपकरणं स्थापयित्वा प्रविश्य 'कृतिकर्म' द्वादशावर्तवन्दनं ददाति, अथ ते संविद्यपाधिका अवसन्ना भवन्ति ततो बहिर्व्यव-

गृहस्य, नाप्यपि वस्त्रपात्रादि, अथ यस्य योग इत्येवमकृत्वा गृह्णाति ततः स्तैन्य भवति, तस्माच्छुद्ध यस्य योग इत्येवम् ।
सो आपुच्छि अणुष्णाओ सग्गामे हिंढ अहव परगामे । सग्गामे सह काले पत्ते (इत्तो) परगामि वोच्छामि

आपुच्छन्ना वाम संदिसह उवयोग करेमि'पि, भित्तिया पडिपुच्छणा-किंर गिण्ढामिपि, गुरु मज्झ-सहसि, यथा पूर्व
सापवो गृहन्तीत्यर्थः, एवमसौ बनेन क्रमेण प्रच्छन्ने कुरे सत्यनुष्णात् जावश्यकी कृत्वा यस्य च योग इत्येवमभिधाय
निर्गत्य स्वप्नामे हिण्ढते, अथवा 'परगामे' समीपगामे तत्र स्वप्नामे यदि हिण्ढते ततः 'सवि काले' प्राप्त्वायां मिधावेलाया
मिस्वर्य, इदानीं परगामे वस्याभि हिण्ढतो विविध, समेवाह—
पुरतो जुगमायाप् गतूण अन्नगामि वाहिठिओ । तरुणे मज्झमथेरे नव पुच्छामो जहा हिट्ठा ॥ ४३२ ॥

पुरतो युग्मात्र निरीक्षमाणो 'गत्वा' अन्यग्राम संप्राप्य बहिर्भ्यवस्थितः पृच्छति—किं विधते मिधावेलाञ्च ग्रामे उत न ?
कान् पृच्छन्तीत्यत आह—तरुण मरुपम स्वधिरं, एकैकस्य त्रैविध्यान्वय पृच्छाः कर्तव्याः, पयाडवस्तात् प्रतिपादितास्तथैवा
त्रापि न्याय्याः, अत्र च तरुण क्षीणुनपुसक मन्व्यम क्षीणुनपुसक स्वधिरं क्षीणुनपुसकमिति । एव दृष्ट्वा यदि तत्र मिधावेला
वत्त्वम एव, ततः को विधिरित्यत आह—
पायपमज्जणपटिलेहणा ये भाणतुग देसकालमि । अप्पत्तेऽवियं पाए पमज्ज पत्ते य पायतुग ॥ ४३३ ॥

१ अथ भा. १ 'पस्सद' अथ २ । २ ईशालय पा १-२ अ २, नाम भा. । ४ 'पेडपिणी' अ १-२ । ५ अ भा. पा. २ । ६ 'सिमन्ति' पाए अ १ ।

गौर्वा यत्र दुष्टो गृहे तच्च, 'पुण्णे'चि, पुण्यार्थं यत्र बहु रन्धयित्वा भ्रमणादीनां दीयते, अथवा पूर्णं यद्गृहस्थैर्बहुभिस्तच्च प्रदर्शयन्ति, जुगुप्सितं-छिम्पकादि तच्च, हिंसागं-सौकरिकादिगृहं तच्च, मामाकं चोक्तं, एतानि दर्शितानि सन्ति सर्वयत्नेन परिहर्त्तव्यानीति । इदानीं यदुक्तं 'यतनया स्थापनाकुलानि प्रच्छनीयानि कथनीयानि च' तत्प्रतिपादनायाह—

बाहाए अंगुलीइ व लट्टीइ व उज्जुओ ठिओ संतो । न पुच्छिज्ज न दाएजा पच्चावाया भवे दोसा ॥४३॥

बाहुं प्रसार्य गृहाभिमुखं न दर्शयति नाऽपि पृच्छति, तथाऽङ्गुल्या यष्ट्या वा न पृच्छति नापि कथयति, क्रजुर्गृहाभिमुखं स्थितो न पृच्छति साधुर्नापि दर्शयेद्, यतस्तत्र दोषाः, किंविशिष्टाः?—प्रत्यपायजनिता भवन्ति । के च ते प्रत्यपायाः? इत्यत आह—

अगणीण(हि) व तेणेहि व जीवियवंरोवणं तु पडिणीए । खरओ खरिया सुणहा णट्टेवट्टक्खुरे संका ॥४४॥

यया दिशा साधुना बाहुं प्रसार्य गृहं पृष्टं तेन वा बाह्वादि प्रसार्य तैत्कथितं तद्गृहं कदाचिदग्निना दग्धं भवति ततश्च गृहपतिस्तं साधुमाशङ्कते, यदुत तेन साधुनाऽन्यस्य साधोर्ह्यस्तनेऽह्नि दर्शितमासीत्तद्यदि तत्कृतोऽयं घातः स्यात्, नान्यः, स्तेनकैर्वा मुषितं भवति जीवितव्यपरोपणं वा गृहस्थस्य प्रत्यनीकेन कृतं भवति तत आशङ्का साधोरुपरि भवति, कदाचिद्वा 'खरिय'चि द्व्यक्षरिका-कर्मकरी नष्टा भवति, 'खरओ' द्व्यक्षरो वा-कर्मकंप्रायो नश्यति, सुणहा वा-स्नुषा वा केनचित्सह गता, एतेषु नष्टेषु सत्सु साधोरुपरि शङ्का भवति यदुत तत्कृतोऽयं उपघात इति, 'बुचखुरः' अश्वः प्रधानः केनचिदपहतो

१ पृच्छं आ ल १ पा १ पु । २ लीय, आ पु पा १ लीओ ल. १ । ३ लट्टीओ ल. १ । ४ पृच्छेत् आ. ल. २. पा. १-२ ।
५ कथित ल १ पा १-२ पु । ६ गृहं आ ल २ । ७ करः प्रायो आ ल १-२ । ८ घात आ. ल २ ।

स्थित एव बन्धन कृत्वाऽऽर्थां वृच्छति, अथ ते 'अवसंभवाः' समग्रद्वयास्ततो बहिरेवोपकरणं स्योपयित्वा पुनश्च प्रविश्य
तेषामुच्छोभबन्धनं करोति ।

गेलन्नाह अथाह पुच्छिय सयकारण च दीवित्ता । जयणाए ठवणकुले पुच्छइ दोसा अजयणाए ॥४३६॥
एव सर्वेष्वेतेष्वनन्तरोदितेषु समनोद्गादिषु प्रविश्य ग्लानाद्यर्थां गृह्णा स्वकीयभागमनकारण 'दीपयित्वा' निवेद्य
तदप्यो यतोऽथो पतनया वृच्छति । एतानि सानि स्वापनाङ्गानि वृच्छति । अयतनया वृच्छतो दोषः वक्ष्यमाण
दाणे अभिगमसङ्गे समत्ते खलु तेहैव मिच्छते । मामाए अचियत्ते कुलाह जयणाइ दायति ॥४३७॥

दानभादङ्गोऽभिगमपथादङ्को-यत्र कारणे आपन्ने प्रविश्यते, सम्यक्त्वपरकुल, मिथ्यात्वकुल, मामाकः-मा मम समणा
घरमईतु वत्कुल, 'अचियत्तं' भदानधीलकुल, एतानि कुलानि ते वास्तव्यास्तस्य साधोयतनया दर्शयन्ति ।
सागारि वणिम सुणाए गोणे पुत्ते दुगुच्छियकुलाह । हिंसाग मामाग सवपयत्तेण वज्जेज्जा ॥ ४३८ ॥

सागारिकः-अयथावरस्तद्गृह दर्शयन्ति, तथा वणीमथो-दखिस्तद्गृह दर्शयन्ति, तत्र हि एतदर्थं न गृह्यते, स हि
दखिोऽस्ति मत्के लब्धां करोति, यथा पत्तिकब्बिदस्ति तद्वत्ता पुनरात्मार्यं रुचनं करोति, तथा सा पत्रं दुहो गृहे तत्र,

दुर्लभां नोधि करोतीति । ननु च ये इह जुगुप्सितास्ते चैवान्यत्राजुगुप्सितास्ततः कथं परिहरणं कर्त्तव्यं ? उच्यते—
जे जहिं दुगुंछिया खलु पवावणवसहिभत्तपाणेसु । जिणवयणे पडिकुट्ठा वज्जेयवा पयत्तेण ॥ ४४४ ॥
ये 'यस्मिन्' विषयादौ जुगुप्सिताः प्रव्रज्यामङ्गीकृत्य वसतिमङ्गीकृत्य तथा भक्तं पानं चाङ्गीकृत्य ते तत्र वर्जनीयाः,
तत्थ पवावणं प्रतीत्य अवरुद्धिगा ण पवावणजोगा वसहिभत्तपाणेसु जोगा, वसहिमङ्गीकृत्य जुगुप्सितो भंडाण वाड्ढओ
तत्थ वसई न कीरइ, जतो तत्थ गाइयव्वनच्चियव्वएण असज्झायादि होइ, पवावणभत्तपाणेसु पुण जुगो, तथा भत्तपान-
ग्रहणेषु जुगुप्सितानि स्तुतकगृहाणि पवावणेसु य, ताणि पुण वसहिं अणत्थ दवावेति, अण्णाणि पुण तिहिंयि दोसेहिं दुट्ठाणि
चम्मकराईणि, एते जिनवचनप्रतिकुष्टा वर्जनीयाः प्रयत्नेन । अथवा पश्चार्द्धमन्यथा व्याख्यायते, पवावणे दुगुंछिया एते—
अट्टारस पुरिसेसु वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसु । पवावणाए एए दुगुंछिया जिणवरमयंमि ॥ ४४५ ॥

पवावणे जिणवयणे पडिसिद्धा, वसहिदुगुंछिया ओसण्णा अमणुणा वा, भत्तपाणेवि एते चेव, एते जिनवचनप्रतिकुष्टाः ।
दोसेण जेण अयसो आयासो पवयणे य अगगहणं । विप्परिणामो अप्पच्चओ य कुच्छा य उप्पज्जे ॥ ४४६ ॥

सर्वथा येन केनचित् 'दोषेण' निमित्तेन यस्य संबन्धिना 'अयशः' अश्लाघा 'आयासः' पीडनं प्रवचने भवति, अग्रहणं
वा विपरिणामो वा श्रावकस्य शैक्षकस्य वा तत्र कर्त्तव्यं, तथाऽप्रत्ययो वा शासने येन भवति यदुतैतेऽन्यथा वदन्ति

गच्छे केचित्पुरुषा निरुद्धाः सन्तः शङ्कुनीं पञ्जरान्तरनिरुद्धा, ते 'सारणवारणचहया' सारण-प्रसर्पणं संयमे तेन 'सु गतौ' इत्यस्येदं रूपं अथवा सारणं-स्मारणं वा संयमविषयं, वारणं-दोषेभ्यो निवारणमिति एवं निरुद्धाः सन्तः 'चहृत्ता' त्याजिताः सन्तः पार्श्वस्थादिषु प्रविहरन्ति । तथा-'जह मागरंमि०' गाहा सुगमा, 'एवं गच्छसमुद्दे' गाहा सुगमा ।

तिविहोवधायभूयं परिहरमाणो गवेसए पिंडं । दुविहा गवेसणा पुण दवे भावे इमा दवे ॥ ४५१ ॥
 एवं त्रिविधस्य ज्ञानदर्शनचारित्रयोपधातभूतं पिण्डं 'परिहरन्' परित्यजन्, किं कुर्वीत ? अत आह 'गवेसए' गवेपयेद्-अन्वेषयेत्, कं ?-तमेव 'पिण्डं' संयमोपकारिणं । इदानीं सा गवेसणा द्विविधा-द्रव्यतो भावतश्च, द्रव्यतस्तावद् 'इमा' वक्ष्यमाणलक्षणा । का चासौ वक्ष्यमाणा ?, सोच्यते-वसंतपुरं नयरं जियसत्तू राया धारिणी देवी, सा य अत्तणो चित्तसमं अहगया कणगपिट्टिमिगे पासइ, सा य गुविणी, तेसु कणगपिट्टिमिगेसु दोहलो समुप्पणो, चित्तेइ य-घन्नाओ ताओ जाओ एएसिं चम्मेसु सुवंति मंसाणि य खायंति, सा तेणं डोहलेणं अणवणिजंतेण दुब्बला जाया, रणा य पुच्छिया, कहियं च तीए, ताहे रणा पुरिसा आणत्ता, वच्चह कणगपिट्टे मिगे-गिण्हह, तेसि पुण मिगाणं सीवणिफलाणि आहसो, तया य सीवणीण अकालो फलस्स, ताहे कित्तिमाणि कणिक्काफलाणि काउं गया अडवीए, तत्थ य पुंजयपुंजया सीवणीणं हिट्ठा ठवंति, ताहे कुरंगेहिं दिट्ठं, गया य जूहवइस्स साहेति, ताहे ते मिगा आगया, जो सो तेसिं अहिवई सो भणइ-अच्छह तुम्मे पेच्छामि तात्र अत्तणा गंतुं, दिट्ठं च तेणं, कहियं च ताणं जहा केणइ धुत्तिमा कया अम्ह गहणत्थं, जेण अकालो

अन्यथा कुर्वन्ति एवंविधोऽप्रत्ययो येन भवति तत्र कर्षण्य, तथा लुगुप्सा च येनोत्पद्यते यदुत वराका एते दयामनस्का स्वदेवंविध न किञ्चित्कार्यम् । यस्तु पुनरेव करोति तस्येदमुक्त भगवता—

पवयणमणपेहतस्त तस्त निद्धधसस्त लुद्धस्त । धद्रुमोहस्त भगवया ससारोऽणतओ भणिओ ॥ ४४७ ॥
 प्रवचनमनेषमाणस्य तस्य 'निद्धधमस्य' निःशूक्तस्य लुग्धस्य धद्रुमोहस्य भगवता संसारोऽनन्त उक्त इति । तथा न केवल धद्रुमोहस्येतद्भवति योऽप्यपस्वस्याप्येवं कुर्वतोऽनन्त एव संसारः, एतदेवाह—
 जो जह व तह व लेंद्ध गिणहइ आहारउवाहिमाईय । समणगुणमुक्कजोगी ससारपवहुओ भणिओ ॥ ४४८ ॥

सुगमा ॥ एव तावज्ज्ञानवतामपि दोषाः, ये तु पुनराचार्येण सुष्ठितमात्रा भगीवार्था एव मुक्तास्ते सुतरामहानादेव एषमादि न कुर्वन्ति, एतदेवाह—
 एणसमणेसण वा कह ते नाहिंति जिणवरमय वा । कुरिणमि व पोयाला जे मुक्का पवइयमिचो ॥ ४४९ ॥

सुगमा ॥ नवरं 'कुरिणमि'ति महति अरण्ये 'पोयाला' मृगादिपोतलकास्ते यथा यूपपतिना मुक्ताः सन्तो विनश्यन्ति एव तेष्वीति । एव तावदाचार्यदोषैकविधा भवन्ति, एते तु स्वदोषेण भवन्ति, के च ते !, अत आह—
 गच्छमि केइ पुरिसा सउणी जह पजरतरनिरुद्धा । सारणवारणचइया पासस्यगया पविहरति ॥ ४५० ॥

१ मुक्तं प्रवर्तत एव क. १ । २ वरुणो न १ । ३ ना एव छ १ । ४ 'येता वा ।

केइ न सुगति, जेहि सुयं ते परिहरति, ते य अंतकुलपंतकुलेसु हिंढति, अरिहंताणं च आणा आराहिआ परलोने य महं-
ताणं सुहाणं आभागिणो जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहिं भोयणे गया अरहंताणं आणाभंगो कओ अणेगाणं च जम्म-
मरणणं आभागिणो जाया ॥ इदानीमेनमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरआह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणगपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥

सीवन्निसरिसमोदगकरणं सीवन्निरुखहिट्टासु । आगमण कुरंगाणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥

विइयमेयं कुरंगाणं, जया सीवन्नि सीदिई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रशस्तोपमा यैर्यथपतेर्मंतं कृतं, अप्रशस्ता च यैर्न कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणि सीयई फलतीत्यर्थः ।

हत्थिभँहणं गिम्हे अरहट्टेहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदण्ण नलवणा अभिरूढा गयकुलागमणं ॥४५५॥

विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां मरणम् ॥ तथा च—

पहाणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७॥

मोषणिफुत्तानं, अहं भणइ-अकालेवि इवति नेव फलाणि, तं सच, किंतु ण पुअंणुअया होति, अहं मणइ वातेण तहा कया
 तण्ण, त्रओ पुरावि एवमेव वाया वायता न तण पुअणपुअणहिं फलाइ कयाइ ठियाणि सा ण गच्छामो तत्थ, एव मणिए
 केइ तत्थ ठिया, मण्ये पुण अमइइता गया, तत्थ य वषणभरणां पाविया, जे तण ठिया ते सच्छद वप्पेसु सुह मोवते ।
 एम एगो दिहुतो, बीओ मण्णइ-एको राया, तेण य इत्थिगइणत्थ पुरिसा मणिया, अहा गिणइइ इत्थी, ते मणति-अत्थ
 इत्थी परीति त नलवण सुक्क भिण्णकालेण, सो तत्थ अरण्ये अरइहुओ कीरंउत्ति, राणा तहसि पडिवप्प, तेहिंवि तत्थ गतुण
 तहनि कय टेल्हइ च नलवण इरिय आय, ताहे जूइइइणा दिहु, निवारोइ नियकलहणे, अहा विदियमेयं गयकुलाण अया
 रोइति नलवणा, एत्थ पुण अकालेण, अहं मणइ पाणिय पम्य निज्जरेसु बइइ तेण नीला, त न (तन्न), अण्णयावि जेण कारयेन
 वइय पाणिय हुन न तण नीला नलवणा, ता मच्छइ मा एत्थ पविसइ-विणासं समागच्छिइ, एव मणिए जे तत्थ ठिया
 ते पउरप्पयाणियएसु मुह विहरंति, जे पुण न ठिया ते वारीसु बइइ इम्मति अंकुसपहारेहिं । एस वित्तिओ दिहुतो ॥ एसा
 दइगवेमणा, इमा य माग्गवेमणा-लेगुमणवणाइसु मिलिपाण साहुण केणइ सावणण मएण वा आहाकम्माणि मक्खमाणि
 रइत्थयाणि, मोएणं वा क्कणइ साहुणो वहुं मएण कय, तत्थ य अपेते निमतिआ अण्णाय य एभूय विअइ, सो य मइओ
 चिनेइ-एय दइण साहुणो आगमिस्सति, आपरिण त नाय, ततो साहुणो निवारिता, मा तेसु अस्सियइ, ताहे केइ सुणति

१ मणइ भा. न १-२ । २ पुअया होता भा. वा १ । ३ हुंताणि ते न छ १ । ४ कोछ, भा. छ २ वा १-२ । ५ उअइ छ. १-२ ।
 ६ न तुण एव वट्ठम न १-३ । ७ एवं वडिवा जे भा । ८ एह विचारोइ भा. वा १-२ ।

केह न सुणति, जेहि सुयं ते परिहरति, ते य अंतकुलपंतकुलेसु हिंडति, अरिहंताणं च आणा आराहिआ परलोगे य महं-
ताणं सुहाणं आभागिणो जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहिं भोयणे गया अरहंताणं आणाभंगो कओ अणेगाणं च जम्म-
मरणं आभागिणो जाया ॥ इदानीमेनमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरआह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणगपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥

सीवन्निसरिसमोदगकरणं सीवन्निरुखहिट्ठासु । आगमण कुरंगणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥

विइयमेयं कुरंगणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रशस्तोपमा यैर्यूथपतेर्मंतं कृतं, अप्रशस्ता च यैर्न कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणि सीयई फलतीत्यर्थः ।

हत्थिमहणं गिमहे अरहद्देहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदएण नलवणा अभिरूढा गयकुलागमणं ॥४५५॥

विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां भरणम् ॥ तथा च—

पहाणाईसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७॥

१ 'पतं' आ । २ 'तसुहाणं' आ । ३ अधुनाऽसुमेवार्थं आ. पा १-२ । ४ 'गहणमि आ ल. २ पा १' । ५ जहा आ ।

स्नानादिषु निरचितं किञ्चिद्भक्तं, आरम्भे वा मोक्षने दानादि किञ्चित्प्रवर्तितं, तत्राचार्यो निवारणो करोति । अथ
 चाप्रशस्तस्येव तस्य घोषनय उक्ता, अथवा इमा मातृगर्वसणा-धम्मरुई नाम^१ अणगारो सो^२ बिट्ठामुले^३ ज्जेष्ठमास इत्यर्थः, तेहि
 आपावेह अट्ठम व करोह, सो य पारण्य सग्गामे न हिंइह अम मामं पव्वा, तस्य य पव्वत साहु वट्ठम एका देवया आउट्ठा,
 कोऊजगल्लपाइ दो वितवइ, ताहे सा रुक्खहिंहा अपुऊपाए ताउएण कअियस्स मरियए अच्छइ, ताहे त साहु अण्मासण
 वट्ठम एगो मवइ तुमं पिब कअिय ताहे सो मवइ अलाहि मम पीएणं ताहे सो मवइ-को उव एय वैहीहिंवि तन्हा
 साहुस्स दिअउ, ताहे वीओ मवइ-देहि छेइहि वा, तजो तेणं सो अणगारो निमंतिओ मअिओ य तुग्गे इम गिण्हइ, ताहे
 सो मगव ववओ खेएओ कालओ मावओ य मवेसइ, ववओ इम कअिय सीयल सुरहि व^४ खेएओ इमाए अट्ठवीए को
 देइ^५, कालओ जेइमासो, एतएवि दुक्कं दाउ, मावओ इत्थंउट्ठिपेण निमतेति, त एतए कंरमेणं मविपव^६, ताहे सो
 उवउओ इहा पिच्छइ नाव मूमीए पाया न लम्माति, उववि पेच्छइ अच्छीणि अअिमिसाणि ताहे देवयपि नाऊण वअिव ॥^७
 अइवा वइरसामी दिट्ठवो, वइरसामी आयरिएहिं समं वासारण एममि नगरे ठिओ, तस्य व सप्पाइएले न कोइ साहु गीइ,
 सोवि मगव वइरओ म^८ गीति तस्स पुवसंणया देवा आणयो, ते हि तस्य वअियेवसें काऊण मरियहिं आमत्तए अण्मासे
 ठिआ, तेहि तस्य अयेगरुवं उवक्खुअिय, अंवाया अकल्लिअता य गता^९ निमतति साहुओ, ते मयंति-एस सुइलओ गेण्हउ,
 ताहे सो आयरियसंविट्ठो पयडो नाव अअवि वरिसइ, ताहे तेहि देवेहिं सब वरुं उवसइरियं, आमओ तं पयसं, देवेहिं य

१ ठिहिं, वा । २ 'स्वदि सो भि' वा. । ३ गहिंठो ना^४ २ । ४ मएहिं वा प २ । ५ अण्णस वा पा ३ ।

वीहिङ्गरो दाउमारद्धो पूसफलं माहुरयं च, सो भगवं उवउत्तो-को कालो वाणियगांणं एत्थ आगमणे, एअ वा अकाले वासं
वा न उवसमइ तो किह आगया?, इमो य पढमपाउसो कतो वीहिणो पूसफलं वा ?, एवं 'चित्तिता हेट्ठा उवरिं च निरुवेइ
जाव भूमीए पाया न लग्गंति अणिसिमाणि अच्छीणि तओ गुज्झगत्ति काऊण वज्जेइ, ताहे देवा सैत्थं साहरित्ता वंदंति
अभिनंदंति धन्नोऽसि भयवं !, तत्थ य से वेउवलद्धिं न भोगमणलद्धिं च दिति, ताहे गया देवा ॥ एसा भावगवेसणा ।
अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरति, अत्र निर्युक्तिकारः कथानकद्वयमपि उपसंहरन्नाह—

धम्मरुइ अज्जवइरे लंभो वेउव्वियस्स न भगमणं । जिट्ठामूले अह अट्ठमेण उवरिं हिट्ठा य देवाणं ॥४५८॥

धर्मरुचिरनगरस्तथाऽयं वैरस्वामी लम्भो वैकुण्ठिकलब्धेर्न भोगमनलब्धेश्च तस्यैव, तथा ज्येष्ठामूले ज्येष्ठमांस इत्यर्थः ।
धर्मरुचिरष्टमभक्तेन स्थितोऽन्यस्मिन् ग्रामे गच्छन् देवेन दृष्टः स च भगवानधस्तादुपरि चोपयोगं दत्त्वा पुनश्च न गृहीतवान-
न कल्पयामिति । इदानीं भाष्यकारो धर्मरुचिकथानकमुपसंहरन्नाह—

आयावणऽट्ठमेणं जेट्ठामूलं मि धम्मरुइणो उ । गमणऽन्नगामाभिवखट्ठयाए देवस्स अणुकंपा ॥२३२॥ भा.
कौकणरूवविउव्वण अंबिल छड्डेमऽहं पियसु पाणं । छड्डेहिंति य बिइओ तं गिणह मुणिंति उवओ गं २३३ भा.

१ चित्तो आ । २ वज्जेइ आ. । ३ सव्व पा. १ २ । ४ नमसति पससति घन्नो आ. । ५ अट्ठम उवरिं आ ल. २ । ६ उट्ठया य
आ. पा. १-२ । ७ रुयं ल. १ । ८ ओगो आ. पा १ पु. ।

तण्हाल्लुहाकिलत ददूण कुकणो भणइ साहु । उज्झामि अचकजिय अज्जो गिण्हाहि ण तिसिओ ॥ २३४ ॥
 सोऊण कौकणस्स य वयण साहु इम विचितेइ । गविसणविहिण् निउण जह भणिअ सबदसीहि २३५ भा
 गविसणगहणकुहग नाऊण मुणी उ मुणियपरमत्यो । आहउरक्खणधेउ उवउजइ भावओ निउणा ॥ २३६
 उकोसदवखिच च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहठो दिट्ठा उवरि च उवओगो ॥ २३७ ॥ भा
 ददूण तस्स क्व अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुर्वि गुज्झगमिणमो चि वज्जेइ ॥ २३८ ॥ भा

गवेषणागहनमेव 'कुहग' गह्वरमित्यर्थः, उज्झात्वा मुनिः ॥ तत्कष्टमेतद्रूप्य-काष्ठिकं सुरभि क्षेत्रतोऽरण्ये कुत्रोऽय सम्भवः ।
 श्रेय सुगम ॥ दद्वो च 'तस्य' देवस्य रूप वर्चयतीति संबन्धः । इदानीं भाष्यकार एव वैरस्वामिकयानकपुणसंहरमाह—
 सत्ताहवदले पुवसगई वणिपयविकुवउवक्खदण । आमतण खुत्र गुरु अणुणवण विंदु उवओगो ॥ २३९ भा

प्रश्नश्च, पुनश्च विन्दुपतनात् स्थितो, वेदेन धोपसहरित्, पुनश्च वैरस्वामिना उपयोगो वच इति ।
 एसा गवेसणविही कहिया मे धीरपुरिसपन्नत्ता । गहणेसणपि एत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहस्य ॥ २४० ॥

१ ग्रन्थिप अ । २ गह्वर अ. । ३ तं जाला अ । ४ उवक्ख अ । ५ भणिण् अ. १ ।

सुगमा ॥ तत्र यदुक्तं 'इत ऊर्ध्वं ग्रहणैषणां वक्ष्ये' इति तत्प्रतिपादनायाह—

नामं ठवणा दविण् भावे गहणेसणा मुणेयद्वा । दवे वानरजूहं भावंमि य ठाणमाईणि ॥ ४६० ॥

याऽसौ ग्रहणैषणा सा चतुर्विधा—नामग्रहणैषणा, स्थापनाग्रहणैषणा, द्रव्यग्रहणैषणा, भावग्रहणैषणा च ज्ञेया । नाम-ग्रहणैषणा सुगमा, तत्र स्थापनाग्रहणैषणा द्विविधा—सद्भावस्थापनाग्रहणैषणा चित्रकर्मणि साधुग्रहणैषणां कुर्वन् दृश्यते, अस-द्भावस्थापनाग्रहणैषणाऽश्वादिषु । तत्र द्रव्यग्रहणैषणा आगमतो नो आगमतश्च, आगमतो ग्रहणैषणापदार्थज्ञः तत्र चानुपयुक्तः, नो आगमतो ज्ञशरीरमव्यशरीरे तथा ज्ञशरीरमव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यग्रहणैषणां वानरयूथं, भावग्रहणैषणायां तु स्थानादीनि भवन्ति, एतदुक्तं भवति—भावग्रहणैषणां कुर्वन् विवक्षिते स्थाने तिष्ठति, दातुप्रभृतीनि च परीक्षते भाव-ग्रहणैषणायां, तत्र द्रव्यग्रहणैषणायामिदमाख्यानकम्—एकं वणं तत्थ वानरजूहं परिवसह, कालेण व तं परिसडिय-पंडुपत्तं जायं, ताहे जूहवई भणइ-अणं वणं गच्छामो, तत्थ तेसि जूहवई अणवणपरिक्खणत्थं दोन्नि न तिन्नि न पंच व सैच व पयवूह, वच्चह वणंतरे जोएह, ताहे गया एगं वणसंडं पासंति पउरफलपुप्फं, तस्स वणस्स मज्झे एगो मह-द्वहो, तं दट्ठण हट्ठतुट्ठा गया जूहवहणो साहंति ताहे सो जूहवई सैवेहिं समं आगओ ताहे तं वणं रुक्खेण रुक्खं पलोएइ, ताहे तं वणं सुद्धं, तेण भणिया—खायह वणफलाइं, जाहे ते तत्थ घाया ताहे पाणियं गया, ताहे सो जूहवई दहस्स परिपेरं-तेहि पलोएइ जाव ओयंरंताणि पयाणि दीसंति नीसरंताणि न दीसंति, ताहे सो भणइ-एस दहो सावाओ ता मा एत्थ

१ भमइ क. १-२ । २ जणे पयं क. १-२ । ३ सव्वेसि आ. । ४ उत्तरंताणि क. १ पा. २ ।

तपहालुहाकिलत ददूण कुकणो भणइ साहु । उज्जामि अवकजिय अज्जो गिणहाहि ण तिसिओ ॥ २३४ ॥
 सोऊण कौकणस्स य वयण साहु इम विचित्तेइ । गविसणविधिप्प निउण जह भणिअ सबदसीहिं २३५ मा
 गविसणगहणकुढग नाऊण मुणी उ मुणियपरमस्यो । आहउरक्खणहेठ उवउजइ भावओ निउणा ॥ २३६
 उकोसदवस्सिच च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहो छिट्ठा उवरिं च उवओगो ॥ २३७ ॥ भा
 ददूण तस्स क्व अल्लिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुर्विं गुज्जगमिणमो चि वज्जेइ ॥ २३८ ॥ भा

गवेषणागहनमेव 'कुढग' गह्वरमित्यर्थः, हेज्जात्वा मुनिः ॥ उल्लस्येवद्रव्य-काञ्चिकं सुरभि क्षेत्रतोऽरण्ये कुतोऽस्य सम्भवः ? ,
 श्रेय सुगम ॥ इदं च 'तस्य' देवस्य रूपं वर्षयतीति संबन्धः । इदानीं माष्यकार एव वैरस्वामिकथानक्रमसहस्रमाह—
 सत्ताहवद्वले पुषसगई वाणियविक्रयउवक्खट्ठण । आमत्तण खुइ गुरू मणुणवणं धितु उवओगो ॥ २३९ ॥

सत्ताहवद्वले पूर्वसहस्रविक्रयविक्रय-अनेकप्रकारं तवक्खट्ठिणा आयन्त्रण पुल्लस्य कृतवान्, गुरूणा वातुवातः
 प्रवृत्तम्, पुनश्च विन्दुपतनात् स्थितो, देवेन शोषसंहारित, पुनश्च वैरस्वामिना उपयोगो वच इति ।
 एसा गवेषणाविही कहिया मे चीरपुरिसपप्पत्ता । गहणेसणपि एत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहस्य ॥ २४० ॥

१ शुभ्रिण भा. । २ गह्वर भा. । ३ व इत्यादि ३-२ । ४ पुषस्य भा वा ३-२ । ५ अस्मिन्कुल भा. ३ ।

तावद्भव्यग्रहणैषणा उक्ता तथा इमा भावग्रहणैषणा एभिर्द्वारैरनुगन्तव्या—

ठाणे ये दायए चेव, गमणे गहणागमे । पत्ते परियत्ते पाडिए य गुरुयं तिहा भावे ॥ ४६४ ॥

तत्र पिण्डग्रहणं कुर्वता वक्ष्यमाणं स्थानत्रितयं परिहरणीयं, तद्यथा—आत्मोपघातिकं प्रवचनोपघातिकं संयमोपघातिकं चेति । तथा पिण्डग्रहणं कुर्वता दाता परीक्षणीयः—योऽव्यक्तादिरूपो यदि न भवति, तथा दातुर्गमनं निरूपणीयं भिक्षार्थमभ्यन्तरं प्रविशतो भिक्षां च दत्त्वा गच्छतो गमनं निरूपणीयं, 'गहणं'ति स भिक्षादाता यस्माद् हण्डिकादिस्थानाद्ग्रहणं भिक्षायाः करोति तन्निरूपणीयं, स दाता तां भिक्षां गृहीत्वाऽभ्यागच्छन् निरूपणीयः, 'पत्ते'ति प्राप्तस्य दातुस्तस्य हस्त उदकाद्रौ न वेति निरूपणीयः, अथवा 'पत्ते'ति पात्रं—स्थानं यस्मिन् भिक्षामादाय गृहस्थ आगतः कङ्कुळुकादि तन्निरीक्षणीयं, अथवा पत्तेति प्राप्तं द्रव्यमोदनादि निरूपयति 'परियत्ते'ति परावृत्तमधोमुखं स्थितं भिक्षां ददतो दातुः कङ्कुळुकादिकं तन्निरूपयति कदाचिदुदकाद्रौ भवति, 'पाडिए'ति पातितश्च पात्रके पिण्डो निरूपणीयः, 'गुरुयं'ति गृहस्थभाजनं स्थात्यादि गुरु भवति, कदाचित्त्तद्द्रव्यं गुडादि गुरु भवति, पाषाणादिर्वा तैर्द्रव्यस्योपरि यो दत्तः, तथा 'तिह'ति त्रिविधः कालो वक्तव्यः, भावश्च—प्रशस्ताप्रशस्तरूपो वक्तव्यः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवं प्रति व्याख्यानायाह—

आया पवयण संजम तिविहं ठाणं तु होइ नायवं । गोणाइ पुढविमाई निछमणाई पवयणंमि । २४० । भा०

१ भावग्रहणै° षा । २ दायए षा. ल. २. । ३ रीक्षणीयं षा पा २. । ४ गुरुर्वति षा. पा. २. पु । ५ मण्डकस्यो° षा ल. २ पा. १-२ पु ।

वीरद्विआ मन्त्रे वा उंगरिपः पाणिय विपर किंतु नालेण विपर, तस्य जेहिं सुय तस्स पयण ते पुण्णफलाण आमागिणो
 आया, जेहिं न सुय तस्स ते रुस्सेहिं तो वस्सि दहे जपाउ दिंति न वेव उत्तरंति तेण अयामागिणो जाता, एव वेव आय
 रिओ गणं माहण आहाकम्भेसियाणि समोसरणद्वणासु परिहर वेइ उवाएण फासुय गिण्हावेइ जहा न छलिअति आहा-
 कम्भाएणा नहा करइ, तस्य पुवरूपाणि खी(ददिपयार्इणि तारिसाणि गिण्हावेइ अक्याकारियासं कप्पियाणि, तस्य जे
 आयरियाण वयण सुमिंति ते परिहरंति ते अन्विरेण कालेग कम्मव स्वय करिंदिंति, जे न सुणति ते मणति एते तुम्हारया
 जमदिक्कपाः, किं कारण एय न विप्पतिचिं, एंव असुगंठा अयेगण जाइयवमरियवयाण आमागिणो जाया ॥ इदानी
 ममुमेगार्थं गायामि प्रदक्षयन्नाह—

परिसडियपडुपत्त वणसड दट्टु अन्नहिं पेसे । जूहवई पडियरिण जूहेण सम तहिं गच्छे ॥ ४६१ ॥
 तयमेवालोएउ जूहवई त वण संम तेहिं । वियरइ तेसि पयार चरिक्कण य ते दह गच्छे ॥ ४६२ ॥
 ओयरत पय दिट्ठे उत्तरत न दीसइ । नालेण विधइ पाणीय ने एस निक्कारणो दहो ॥ ४६३ ॥

सुगमा, नवर 'पडियरिण' निरुविण ॥ नवर 'विपरइ' ददाति 'तेपा' वानराणां 'प्रचारं' अटनमुत्सङ्गलयति ॥ एवं

१ उंगरि प जा न १ । २ जाया एवं नर आर्कं भा. । ३ तेहिं न मुबं पुण ते अन्वेयाण क १ २ । ४ समं वेवं क १ २. कु. ।
 ५ दइ का क १ २. पा १ एवं पु । ६ एव भा. स. २. ।

पुढविदगअगणिमारुयतरुतसवज्जंमि ठाणि ठाइज्जा । दिंती व हिट्ठउवरिं जह व न घट्टेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकायिमारुततरुत्रसैर्वर्जिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्घट्टयति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितो गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपघातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिणाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवज्जिजा ॥४६८॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कञ्जत्थोत्कुरुटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकघसरस्थानं यत्र वाऽऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपघातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहानि-हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दातृद्वारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवत्तमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खाइट्ठे करचरणछिन्नऽन्ध णियले य ॥ ४६९ ॥

तदोसगुविणीबालवच्छकंडंतिपीसभज्जंती । कत्तंती पिजंती भइया दगमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अव्यक्तः' अष्टानां वर्षाणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्यते, तथा अप्रभुर्यस्तस्य हस्तान्न गृह्यते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकात्' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्यते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

१ गृहस्थी आ पु । २ प्रवेशे आ । ३ स्नानं आ ल. २ पा. १ २ । ४ 'कुरटि' आ । ५ उपघसं आ ल. २ । ६ वाऽन्यदशुचि
 ल. १ पा १ २. । ७ भुज्जती ल. २ ।

त्रिविधप्रपञ्चातिकं स्थान भवति, तद्यथा-आत्मोपघातिकं प्रपञ्चनोपघातिकं संयमोपघातिकं चेति, तत्र यथायोगं मवादिधिरात्मोपघातिकं भवति, दृषिणीकायादिभिः संयमोपघातिकं भवति, निद्रमणादि-नमरोदकोपघसरादि उपघातस्थानप्रपञ्चनविषय भवति । तत्र गवादिभिः कथमात्मोपघातो भवतीति ऐतस्यदर्शनायाह—

गोणे महिसे आसे पिह्ण आह्ण मारण वावि । दुरगाहिय भाणमेदो छडुणि भिक्खस्स छक्काया ॥४६५॥
चलकुडुपढणकटगचिलस्स वा पासि होइ आयाय । निक्खमपवेसवज्जण गोणे महिसे च आसे य ॥४६६॥

यदा गोमहिष्यादिस्थाने स्थितो मिथुग्रहण करोति ततो गोमहिष्यादिप्रेरण-विशेषण आघातो वा मारण तत्कृत भवति इय आत्मविराधना, अर्दगुरीतायां मिथ्यायां 'भावनमेदो' पात्रकमेदो भवति, ततश्च मिथ्यायाः 'छडुने' प्रोब्धने पढपि काया विराध्यन्ते, इय संयमविराधना । अथवाज्जेन प्रकारेणात्मविराधना भवति-तत्र मिथ्याग्रहणस्थाने कदाचिच्चल कुब्धमासने भवति-ततस्तत्पतनबनित आत्मोपघातो भवति, कण्टका वा तत्र भवन्ति, बिलस्य वा 'पासो' आसने तत्स्थान भवति ततश्चात्मविराधना । तथा निष्क्रमणप्रवेष्टस्थानं गोमहिष्यादीनां वर्धयित्वा तिष्ठति मिथ्याग्रहणार्थं । तथा प्रक्षारान्तरेण संयमोपघात प्रदर्शनायाह—

१ पाठस्वार्थं आ. क १ पा १-२ । २ दर्शयन्नाह आ वा २ । ३ भवइ आ पा १-२ । ४ पिह्णी एवमिदं ततो व्या क २-पा. १-२ ।
५ बहि आ । ६ आत्म आ पा ३ । ७ अवेए आ ।

पुढविद्गअगणिमारुततसवज्जंमि ठाणि ठाइज्जा । दिंती व हिट्ठुउवरिं जह व न घट्टेइ फलमाई ॥
 वृथिव्युदकाग्रिमारुततरुत्रसैर्वर्जिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्गृह्यति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितो गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपधातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिणाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवज्जिज्जा । ॥४६८॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कज्जत्थोत्कुलटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकघसरस्थानं यत्र वाऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपधातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहानिं-हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दातृद्वारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अव्वत्तमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खाइट्टे करचरणछिन्नऽन्ध णियले य ॥ ४६९ ॥
 तदोसगुब्विणीबालवच्छकंडंतिपीसभंजंती । कत्तंती पिंजंती भइया दग्गमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अव्यक्तः' अष्टानां वर्षाणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्यते, तथा अप्रभुर्यस्तस्य हस्तान्न गृह्यते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकाव' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्यते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

१ गृहस्थी आ पु । २ प्रवेशे आ । ३ स्नानं आ ल. २ पा. १. २ । ४ 'कुरटि' आ । ५ उपघसं आ. ल. २ । ६ वाऽन्यदशुचि
 ल. १ पा १ २. १ ७ भुंजती ल २ ।

सति चित्तविभ्रमो जातः, तथा शीघ्रं चित्तं यस्यासकृच्छृणुपराजयानुत्कर्षेणातिविस्मयाभिभूतस्य चित्तप्राप्तो जातः यथा मनु-
 रयो नास्तीति, तथा 'यथाविष्ट' पिशाचगृहीतः करच्छिन्नः चरणच्छिन्नः अचक्षु निगदितश्च यः, त्वग्दोषः—कुणी यः तथा
 गुर्विण्या इस्तात् तथा पाशवत्सा क्षिप्रबोलका या, कण्ठन्ती ब्रीह्यादि, तथा पिपन्ती गोधूमादि, तथा सुखन्ती यवधान्यादि,
 तथा केषाच्चित्पाठो सुखन्ती, तथा कर्षयन्ती छत्र, पिङ्गयन्ती रुत, एतेभ्यो माथाइयोपन्यस्तेभ्यो वातृभ्योऽव्यक्तादिभ्यः
 पिङ्गयन्तीपर्यन्तेभ्यो वातृभ्यो इस्तात् न प्राणा मित्रा, 'मय'पि मज्जना विरूप्यनाऽत्र कर्षय्या, एतदुक्तं भवति—कदाचिदे-
 तेभ्योऽव्यक्तादिभ्यः पिङ्गयन्तीपर्यन्तेभ्यो वातृभ्यो इस्तात् गृह्यते कदाचिन्न गुह्यात्पि, 'दग्गमाइणो दोस'पि एतेषु सुज्ञा
 नादिवातृषु आचमनोदकप्रोक्त्वनदोषः, अव्यक्तादिभ्योऽनेके उपधातादयः । प्रतिशारगावाद्यमेतत्, इदानीं माष्यकारः प्रति
 पद व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—

कम्पट्टिगळप्याहुणादिहे अन्नसगहणपज्जत्त । त्वातियमगगणादिस्स उट्ठाहपदोसचारमडा ॥२४१॥(मा)

तत्र अहचो मण्डइ जाव अट्टवरिसो आओ तस्स इत्थात्त न गिण्हियव, को दोसो ? इमो—एगा मदिगा सा छेत्त गया-
 तीए बहरगा चेदी संदिस्सिअह, क्हा यदि एअ पवइयगो तस्स भिक्ख वेत्थाहि, तवो ताए गयाए आगयो भिक्खावेत्ताए
 पवइयगो, ताहे तेव सा चेदी मण्डइ—कहिं तुव यथा मया ? सा मणइ—छेत्तं, सो मणइ—आण्णेहि भिक्ख, ताहे ताए करो
 दिण्णो, ताहे सो अज्जव्यापिणि जेमणाणि मग्गाह, ताहे सबं दिण्ण खीरं वहिं तर्कं, तवो वेव चटत्थरसिअं, तेणहि सबं गहे

ऊण पञ्चत्तं काऊण निग्गओ, सा भद्दिगा आगया अवरण्हे ताहे खंतिया जेमणं मग्गह, सा चेडी भण्ह-पव्हयस्स मए दिण्णं, सा भण्ह सुहु कयं, कूरं आणेहि जेमेमि, सा भणति-दिण्णो पव्हयस्स, सा भण्ह-सुहु कयं, आणेहि कुंसणं दधिदुद्धादि, सा भण्ह-दिण्णं, सुहु कयं, आणेहि कंजिअं^१, चेडी भण्ह-तंपि दिण्णं, एत्थ सा भद्दिगा रुद्धा भैणति-कीस सबं देहि ?, चेडी भण्ह, सो मग्गह, सा भण्ह-चेडरूवं परिभविऊण सबं घेत्तूण गओ, गया आयरियस्स पासं, तत्थ खिससति-एस चारमडो इव सबं घेत्तूण आगओ, तत्थवि आयरिएणं तीए पुरओ चेव तस्स सबं उवकरणं अदक्खेयवं, एते दोसा अवत्तगहत्थाओ गहणे । दारं । इदानीं अप्रभुद्वारमुच्यते—

अप्पमु भयगार्हया उभएगत्तरे पदोस पहु कुज्जा । थेरे चलंत पडणं अप्पभुदोसा य ते चेव ॥२४२॥(भा.)

अप्रभवो-भृतकादयस्तेषां हस्ताद्धिक्षा न ग्राह्या, यतः 'उभयोः' प्रव्रजितभृतकयोः प्रद्वेपं कुर्यात्, एकतरस्य वा भृतकस्य प्रव्रजितस्य वोपरि द्वेषं कुर्यात् प्रभुः, द्वारं । इदानीं स्थविरद्वारमुच्यते-स्थविरस्यापि हस्ताद्धिक्षा न गृह्यते, यतस्तस्य चलतः-कस्यमानस्य पतनं भवति, अप्रभुदोषाश्च त एव भवन्ति, एतदुक्तं भवति-स्थविरः प्रायेणाप्रभुर्भवति परिभृतत्वादिति । द्वारं । इदानीं पण्डकद्वारमुच्यते—

आयपरोभयदोसा अभिक्खगहणंमि खुब्भण नपुंसे । लोगदुगुंछा संका एरिसगा नूणमेतेऽवि ॥२४३ भा.

नपुंसकाश्च गृह्यते यत् आरम्भः परत उभयतश्च दोषाः संभवन्ति, आरम्भशब्देन साधुर्गृह्यते, ततः को दोषः ?, क्षोभण
 स्यात् बहुभोजनपुसब्धर्थनेऽमीक्ष्य, तत्र मिथाप्रारब्धे च तदा शुभ्यति अमीक्ष्यं साधुवर्धनादिना, तमयच्छतो वा दोषः,
 लोकाश्च शुगुप्सते यद्गृहे च, नूनमेतेऽपि नपुंसकांनीति । द्वारं । मत्तद्वारमाह—

अवयास माणभेदो वमण असुहृत्तिलोगउद्वाहो । खित्ते य दिप्तश्चित्ते जक्त्वाद्दृष्टे य दोसा उ । २४४ । मा०

सुरापानेन यो मत्तस्तस्य इत्साद्विद्या न गृह्यते, किं कारण ?, यतः सै मणो मिथां प्रयच्छन् कदाचिदवयासं करोति—
 आलिङ्गितं कदाचिद्वा मावनं—यात्रकं भिनपि वमनं वा—सत्र छर्दन करोति, तत्राशुचिरिति कृत्वा लोका उद्वाहो भवति—
 प्रवचनोपचातः । द्वारम् । इदानीं द्वारत्रितयमुच्यते—स्यास्त्रिप्तश्चित्ते दीप्तश्चित्ते यथाविष्टे एव एव दोषा आलिङ्गनमाचन
 भेदवमनाशुचित्रभुतयो भवन्तीति । इदानीं द्वारपञ्चक्यतिपादनायाह—

करिञ्छिन्न असुहृ चलणे पढण अभिक्खप्प य छक्काया । नियलाऽसुहृ पढण वा तद्दोसी सकम्मे असुहृ । २४५ ।

छिन्नकरो यदि मिथां ददाति ततो न गृह्यते यतोऽशुचिदोषो लोके भवति । द्वारं । तथा यस्यापि चरन्तौ छिन्नौ तस्मा
 दपि इत्सास्त्रिद्या न गृह्यते यतः तस्य प्रयच्छतः पतनं भवति । द्वारं । वन्यादपि न गृह्यते यतोऽसौ प्रयच्छन् षट् कायान्

१ छन्दोग भा । २ च इति न. १ । ३ मत्ते भा पा. १ २ । ४ तीक्ष्णः कदाचिन्नावनं भा पा १ २ । ५ तृतीयद्वार भा ।
 ६ चरन्तौ छिन्नौ इति न. भा ।

व्यापादयति । दारं । निगडित्पुरुषहस्तादपि न गृह्यते भिक्षा यैतस्तस्याशुचिर्भवति, पतनं वा तस्य निगडवद्धस्य स्यात् । दारं ।
 त्वग्दोषदूषितस्यापि हस्तान्न गृह्यते यतः कदाचित्कुष्ठसंक्रमः स्यात्, अशुचिश्चासौ वर्त्तते । दारं ।
 गुविणि गन्धे संघट्टणा उ उद्धृत निविसमाणी य । बालाई मंसुडंग मज्जारई विराहिज्जा ॥ २४६ ॥

गुर्विणीहस्तान्न गृह्यते यतस्तस्या गर्भे संघट्टनं भवति, कथम् ?, उत्तिष्ठन्त्याश्चोपविशन्त्याश्च । दारं । बालवत्साया अपि
 हस्तान्न गृह्यते भिक्षा, यतो बालं मुत्तवा यदि भिक्षां ददाति ततस्त्वं बालं 'मंसुण्डकादिबुद्ध्या' मांसपिण्डादिबुद्ध्या, आदि-
 ग्रहणान्नवनीतबुद्ध्या वा मार्जारादिर्विराधयेत् । दारं । इदानीं द्वारपञ्चकप्रतिपादनायाह—

बीएद्गसंघट्टण कंडणपीसंति भज्जणे उहणं । कत्तंती पिंजंती हत्थे लिंत्तंमि उद्गवहो ॥ २४७ ॥

कण्डयन्त्याः पिषन्त्याश्च हस्तान्न गृह्यते यतस्त्वत्र यथासङ्ख्येन एकस्या बीजसंघट्टनकृतो दोषः अपरस्या उदकसंघ-
 ट्टनकृतो दोषः, इति द्वारद्वयम् । याऽपि यवादीनां मर्जनं करोति तस्यापि हस्तान्न गृह्यते यतस्त्वत्र यवादिदहनकृतो दोषो
 भवति । दारं । तथा कर्त्तयन्त्याः पिञ्जयन्त्याश्च हस्तान्न गृह्यते यतस्त्वयोर्निष्ठीवनलिप्तौ हस्तौ भवतः पुनश्च तत्प्रक्षालने
 उदकवधः भवति, द्वारद्वयं । इदानीं यदुक्तमासीद् भजनया—विकल्पेनैषामव्यक्तादीनां हस्ताद् गृह्यते न त्वेकान्तैर्नैवाग्रहणं

१ तादपि न आ ल. १ पा. १ २ । २ यतोऽसावशुं आ. ल. २. पा. १. २. । ३ उद्धृति आ. पा. १. २. । ४ मसुडंग आ. ।
 ५ बीमोदगं आ. । ६ मुंजणे ल १ पा. १ २ । ७ १ तत्प्रक्षां आ पा. १-२ ।

किन्तु प्रश्नमपि तत्प्रदर्शयति, तत्राद्यावयवमखनाप्रतिपादनायाह—

भिक्ख्वामित्ते अवियाळण तु बालेण दिज्जमाणमि । सदिट्ठे वा गह्ण अइयहुयवियाळणुत्ताप् ॥ ४७१ ॥

बालो यदि मिथामात्र परोक्षेऽपि ददाति ततो मिथामात्रे दीयमानेऽविचारणया गृह्णाति, अथाऽसौ बालो गृह्यपक्षिना प्रत्यक्षमेव 'सदिष्टः' उक्तो यथा प्रपञ्चास्मै साधये मिथां, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति, अथाऽसौ 'बालोऽसिबहु प्रयच्छति ततः साधुर्विचारयति पटुत किंमवातिबहु दीयते ? , एवमुक्ते सति ययसौ गृहस्य एव ममति—यदुताप्य प्राधुर्णकादिवक्षाद्बहु ससकृत, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति । उक्ताऽप्युक्तयतना, इदानीं अप्रसुयतनोप्यते—

अप्यहुसदिट्ठे वा भिक्ख्वामित्ते व गह्णऽसदिट्ठे । येरपहु थरयरते धरण अह्वा दढसररीरे ॥ ४७२ ॥

अप्रसुः—मृतकादिर्यदि सन्दिष्टः—उक्तो भवति प्रसुषा ततस्तस्य इत्थासुखते मिथा, यदा पुनर्न सन्दिष्टः—नोक्तः स प्रसुषा यथा स्वया दातव्य, तस्मिन्नसन्दिष्टे सति मिथामात्रकस्येव ग्रहण करोति । अप्रसुयतनोक्ता, इदानीं स्यविरयतनोप्यते—स्यविरः सन् प्रसुर्यदि ददाति किंविच्छिष्टः ?—कम्पमानः परेषा बृताः सन् धदि दधात् ततो गृह्यते, अथासौ स्यविरः प्रसुर्यदि दढररीरो ददाति तथाऽपि गृह्यते । दारं । इदानीं पण्डकादीनां यतनादर्जनायाह—

पढगअप्यदिसेवी मत्तो सहुो व अप्यसागरिप् । खित्ताइ मद्दगाण करचरिषिट्ठप्पसागरिप् ॥ ४७३ ॥

पण्डकस्य ददतो गृह्यते यद्यसावप्रतिसेवी भवति-न कुतिसत्वं कर्म आचरति । दारं । श्राद्धकस्य च मत्तस्य हस्ताद्गृह्यते यद्यसावल्पसागारिकः भवेत्, वाशब्दादल्पमदश्च यदि स्याद् । दारं । तथा क्षिप्तचित्तदीप्तचित्तयक्षाविष्टानां हस्ताद्गृह्यते कथं ? , यदि प्रकृत्या भद्रका भवन्ति-साधुवासनावन्त इत्यर्थः । द्वारत्रितयं । तथा कररहितचरणरहितानां हस्ताद्गृह्यते, कथं ? , चरणरहितो यद्युपविष्टो ददाति अल्पसागारिकं च यदि भवति, कररहितोऽपि यद्यल्पसागारिके ददाति ततो गृह्यते नान्यथा । द्वारद्वितयं । इदानीमन्धादियतनाप्रदर्शनायाह—

सङ्घो व अन्नरुंभण अंधे सवियारणा य बद्धंमि । तद्दोसिए अभिन्ने वेला थणजीवियं थेरा ॥ ४७४ ॥

अन्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि श्रद्धावानन्येनाकृष्यमाणो ददाति । दारं । बद्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि स सविचारो भवति-परिष्वङ्कितुं शक्नोति । दारं । 'त्वद्दोषदुष्टस्यापि' कुष्ठिनोऽपि हस्ताद्गृह्यते यद्यसावभिन्नकुण्ठी भवति-गलत्कुण्ठी न भवतीति । दारं । वेलेति-गुर्विण्या यदि वेला मासस्ततस्तस्या हस्तान्न गृह्णन्ति स्थविरकल्पिका इतरत्र गृह्णन्ति, जिन-कल्पिकादयस्तु यतः प्रभृत्यापन्नसत्त्वा भवति तत एवारभ्य न गृह्णन्ति । दारं । तथा स्थविराः स्थविरकल्पिकाः स्तनोपजीवी यो बालस्तद्युक्ता या बालवत्सा तस्या हस्तान्न गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यावदपि बालस्तावदपि तां बालवत्सां परिहरन्ति-न तस्या हस्ताद्गृह्णन्ति । द्वारद्वयं । इदानीं कण्डयन्त्यादियतनोच्यते—

उक्खित्तऽपच्चवाए कंडे पीसे वल्लूढ भजन्ती । सुक्कं व पीसमाणी बुद्धीए विभावए सम्मं ॥ ४७५ ॥

तत्र कण्ठयन्त्या हस्तादुद्यते यणुत्थिष्य हस्तलमास्ते साधुष्य प्राप्तस्ततोऽत्यपाये स्थाने मुञ्चल स्यापयित्वा यदि ददाति । दारं । पीसे वधि-येयेपन्त्या हस्तादुद्यते यदि तस्येपणीयमचेतन-धानादि तथा यदि सविच पूर्वं मैत् प्रक्षिप्यं सत्पिष्टं अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुष्य मिश्रार्यमाणतः ततस्तस्या हस्तादुद्यते, तेन पेय्यं क्षिराणां भरद्वे वा । दारं । 'अच्छृष्ट मज्ज न्ती'ति मर्मयन्त्या अपि हस्तादुद्यते यदि पूर्वप्रक्षिप्य मृष्ट अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुष्य प्राप्तोऽस्मिन्नवसरे, शुष्कं वाऽचेत न तदस्तु यदि पिनष्टि ततश्च दुग्धा 'विमाष्य' निरूप्योपरकाल गृह्णाति । इदानीमेनामेष गायां माष्यकारो व्याख्यानयति-मुसले उक्त्वित्तमि य अपक्षवाप य पीस अक्षिते । भज्जती अच्छृष्टे मुज्जती जा अणारच्छा ॥२४८॥भा०॥

मुञ्चले तत्क्षिप्ये सति अग्रत्यपाये प्रवेष्टे स्यापयित्वा यदि मिश्रां ददाति, 'पीस अक्षिते'ति अचेतन वा यदि वज्जदो पिनष्टि ततो ददाति मिश्रां, मज्जतीति ब्रजवाजे मर्द्धमि अष्यमि अप्यक्षिते सति ययमि अवसरमि साहुमो भिक्खं देदु, सुञ्जा नाया अपि हस्तादुद्यते यद्यद्यापि न विहालयति मर्कं यज्ज्जाबनणीत्तं तदुत्पाय ददाति ॥

कचतीप थुल्ल विक्खिणणोरुणण जति य निट्ठविग । पिण्ण असोयवाई मयणागहण तु पपसि ॥४७६॥

तथा कर्षयन्त्या अपि हस्तादुद्यते यदि स्पूरमसौ कर्षयति, किं कारणं, यथा स्पूरमसौ कर्षयन्ती न अह्वयूर्णेन

१ पीस' स. १ पिन स २ । २ यद स आ. । ३ यदि प्र' आ । ४ एनावसर उपरिष्णो भिक्खं तत' अय पा २ । ५ तत्र पीसने
अ. १ २. । ६ तत्र ब्रजवाज स १-२ । ७ विमिश्रणं ब्रजं जति आ । ८ विमिश्रि स १-२ ।

हस्ताङ्गुलीः करोति, नापि निष्ठीवनेन, 'विकल्पवर्णं'ति रूपं विस्मयवर्णंतीए हत्याउ घेप्पह, तथा उरुणणं-लोढणं यदि निङ्कु-
विअं ततो तीए हत्याओ भिक्खा घेप्पह, एतदुक्तं भवति-जो सो कंप्पासघाणो लोढणीए दिन्नो सो लोढिओ अन्नो न
अज्जवि दिज्जह घाणो, एथाए वेलाए धिप्पह भिक्षा देंतीए तीए । पिञ्जयन्त्या अपि हस्ताङ्गुलीति यद्यसौ महेलाऽअशौच-
वादिनी भवति-न हस्तौ प्रक्षालयति । एवमेषां दातॄणां हस्ताङ्गुजनया ग्रहणं करोति । उक्ता प्रतिद्वारगाथा, तत्प्रतिपादना-
चोक्तं दातृद्वारं, इदानीं गमनद्वारप्रतिपादनायाह—

गमणं च दायगस्सा हेट्ठा उवरिं च होइ नायवं । संजमआयिविराहण तस्स सरिरे य मिच्छत्तं ॥४७७॥

‘गमनं च’ भिक्षादानार्थमभ्यन्तरप्रवेशस्तस्य दातुः ‘अघस्ताइ’ भुवि विज्ञेयम् ‘उपरि च’ उपरिविभागश्च विज्ञेयः । -यदि
न निरूपयति ततस्तस्य गच्छतः पृथिव्यादिमर्दने सति साधोः संयमविराधना भवति, आत्मविराधना च तस्य दातुः शरीरे
सर्पादिदशनजनिता भवति, अत एव च निमित्ताच्छ्राद्धः सन् मिथ्यात्वं यायात् यदुतैवंविधस्य दत्तं येन तत्क्षण एव स
दाता सर्पेण दष्ट इति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

वच्चंती छक्काए पमदहए हिट्ठतो उवरि तिरियं च । फलवस्तिरुक्खसाला तिरिया मणुया य तिरियं तु ॥२४९॥

व्रजन्ती सा स्त्री भिक्षादात्री षडपि कायान् प्रमर्दयेत्, क ?—‘अघस्ताइ’ भुवि पृथिव्यप्तेजोवनस्पतिव्रजान् व्यापा-

१ शङ्खचूर्णं न हस्ताङ्गुली करोति सा. । २ विकल्पवर्णंति ल. १-२ । ३ उरिणं सा. । ४ लोढ्येव तीए सा. । ५ अकप्पासो घाणो सा. ।

दयेत्, वापुर्नाय कंदाचिद् एतौ स्थित स्मृन्वती र्भ्यापादयेत्, तयोपरि तिर्यग्यवस्थिताः फलवल्लीवृक्षशालाः-शाला
 भितापपत्ति, तथा तिर्यग्ननुवान्-जातमात्रपालकान् निरथा-अश्वत्थस्मकादीन् सहकुर्येत् । अथ चैते दोषाः—

फटगमादं य अहे उपि अहिमादिलयणे आया । तस्स सरीरविणासो मिच्छन्तुग्गाह वोच्छेओ ॥२५०॥

कच्छकादयो वाऽप्यो भवन्ति, तपरि अयादि-मर्षादिलम्बने आत्मविराचना दातु, तस्य च-दातुः क्षरीरविनाशे
 मिष्यात्त तस्या-यस्य वा मरति, 'उद्धारय' प्रवचनोपपातश्च मरति यदुत एतेषामेतावानपि प्रमावो नास्ति येन दातारं
 रञ्जन्ति । व्यासपात्र गमनद्वारम्, इदानीं ग्रहणद्वारप्रतिपादनायाह—

नीयतु गारुण्याडकवाडठिय देह दारमाइन्ने । ईडुरपरिथियलिंदे गहण पत्तस्सऽपडिलेहा ॥ ४७८ ॥

'नीयद्वार' गाहा, नीयद्वारं यदि मरति तत्र वक्षुषा निरूपण कर्तुं न क्षमनोति अतो न गृह्यते मिषा, तयोद्धवाटक-
 पाट-प्रनर्गन्तिरूपाटं न किन्तु विहितरूपाट, तत्रापि न गृह्णाति, तथा दातुः सबन्धना स्वदेहेन द्वारे रुद्धे सति न गृह्यते,
 प्राक्षीर्णं वापपुरुषैर्गमागम कुरद्भिः तथा इद्वरं-गच्छया संबन्धितेन तिरोहिते, परिष्का-युद्धती "पिठिका तथा वा तितो-
 दिन अन्निन्द-कुण्डक नन वा तिरोहिते द्वारे मति, एवमेतेषु दोषेषु मत्सु 'ग्रहणं प्राप्तस्य' गृहस्यस्य गृह्यतेऽस्मिन्निति ग्रहण,

१ एतौ भा १ २ तौ एति भाग म १-२ । १ एतिर भा १ ४ पागमं भा १ ५ सिद्धिष्य भा. विद्विष्य स १ । ६ विहिते द्वारे भा. पा.
 १. २ १ २ एते भा म १ ४ वा. १ ।

यस्मात्प्रदेशाद्गण्डकं गृह्णाति तं प्रदेशं प्राप्तस्य 'अपडिलेह'त्ति यतः प्रत्युपेक्षणा न शुद्ध्यति अनन्तरोदितैर्दोषैरतो न गृह्यते भिक्षा, यद्येभिरनन्तरोदितैर्दोषैर्मवद्भिर्न ग्रहणं ततो ग्रहणप्रदेशं प्राप्तस्य गृहस्थस्य प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या—श्रोत्रादिभिरुपयोगं करोति यदि श्रोत्राद्युपयोगेन शुद्धा ततो ग्रहीष्यति, अथ न शुद्धा श्रोत्राद्युपयोगेन ततो न ग्रहीष्यति ॥ इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेनामेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र कथं जिनकल्पिकादयो गृह्णन्ति कथं वा स्थविराः ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

नियमा उ दिट्ठगाही जिणमाई गच्छनिगया होंति । थेरावि दिट्ठगांही अदिट्ठि करेंति उवओगं ॥२५१॥

'नियमात्' अवश्यन्तयैव दृष्टग्राहिणः जिना—जिनकल्पिका न नीचद्वारादितिरोहिते गृहद्वारे ते गृह्णन्ति यतस्ते जिन-कल्पिकादयो 'गच्छनिर्गताः' परित्यक्तगच्छा भवन्ति, 'स्थविराः' स्थविरकल्पिका अपि 'दृष्टग्राहिण एव' अतिरोहितद्वार एव गृहे गृह्णन्ति, किमयमेव नियमः ? , नेत्याह 'अदृष्टे' तिरोहिते गृहद्वारे कपाटादिना उपयोगं श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैर्दत्त्वा ततः परिशुद्धं गृह्णन्ति । इदानीं 'नीयदुवारुघाडकवाडे'त्ति व्याख्यानयन्नाह—

नीयदुवारुवओगे उड्डाह अवाउडा पदोसोय । हियनट्ठमि अ संका एमेव कवाडउगघाडे ॥२५२॥ (भा०)

नीचद्वारे गृहे न ग्राह्यं यतस्तत्र नीचद्वारे निक्कुटनं कृत्वोपयोगं निरीक्षणं कुर्वत उड्डाहः पश्चाद्भागदर्शने अपानपेलादि-दर्शने सति कदाचित्राप्रावृताः स्त्रियस्तिष्ठन्ति ततश्च निरूपयतः ग्रंथेषु तदुपरि कुर्वन्ति, तथा हते चौरादिना नष्टे—स्वयमेवा-

दृश्यमाने कस्मिंश्चिद्वस्तुनि घट्टोपघ्रायते गृहस्थानां यदुत पक्षरण निर्देष्टुं न निरुपयिष्ये ।
 एते एव दोषाः पिहितरूपाटे निरर्गलमुद्रवाक्यतोऽप्रावृत्तिमादयः ॥

प्रसरीरेण व दार पिहित जणाउल वावि । इज्जुरपत्थियलिदेण वावि पिहित भवे दव ॥ २५३ ॥ (भा०)
 दातुरेण पिहित स्पृत्तत्वारहस्य अन्यस्य वा पार्श्वस्य सरीरेण दारं पिहित । दारम् । बाकीर्ण व्याख्यानयति-
 जनाङ्गल वा दारं निर्गच्छता शविश्रुता वा लोकेन, तथा 'इहरेण' गन्त्रीसम्बन्धिनना 'पत्थिकया' ब्रह्मपिडिकया 'बलित्तेन'
 कुण्डकेन वा 'पिहित दारं भवेत्', 'वहि वावि' चि भस्मिन् वा इहारादौ स्थगितं ईद्व्य भवेत्तत्र न गृह्यते ॥

येतेहि अदीसमाणे अग्गहण अहव कुञ्ज उवमोग । सोतेण चक्खुणा घाणमो यज्जीहाए फासेण । २५४ ।
 अनन्तरोदितैः । 'अग्रयमाने' बचसुर्दग्धने सरयग्रहण भवति, अथवा इत्यमानेऽप्युपयोग कुर्यात्, कैरित्याह-
 गणतो ब्रह्मया सन्नेन वेति ॥ कथं भोग्रापुपयोग करोति ?—

सुवे सद्दो उदकस्स अहव मत्तस्स । गघेण कुलिगाई तस्येव रसो फरिसर्धिदू ॥ २५५ ॥ (भा०)
 इह मात्र वा कुण्डेलिका मा गृहस्था प्रक्षालयेत्तद्योदकस्य मलम्ललासम्बद्धो भवति, अथवा मात्रकस्य-कुण्डेलिकादेः

१ सर्धिदू का. पा. १-२ । २ यथा तेन पक्वं का. म. १ । ३ निम्बदिक्कन का निम्बदिक्कन का १ पा १-२ । ४ तेन व हिने का तेजावहितं का १
 ५ वहि वावि का । ६ स्थगितं का । ७ उव का । ८ तपह्वं का । ९ एतेहपरीचं का का २ पु । १ कुण्डलिक्कदि का पा १-२ ।

प्रक्षाल्यमानस्य खसखसाशब्दो भवति, तथा प्राणेनोपयोगं करोति, कदाचित्कुलिङ्गः—द्वित्रीन्द्रियादिर्मदितो भवेदागच्छन्त्या, एतच्च गन्धेन जानाति अशोभनेन, ततश्च न गृह्णाति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपीति रसेन जानाति, तथा स्पर्शेन चोपयोगं ददाति, कदाचिदुदकविन्दुर्लगति शीतलः चक्षुषा तूपयोगं ददाति गमनागमने प्राप्तस्य च द्रव्यस्य हस्तस्य भाजनस्य वा, मा भूदुदकसंस्पृष्टं स्यात् ।

सो होइ दिट्ठगाही जो एते जुंजई पदे सबे । निस्संकिंय निग्गमणं आसंकपयांमि संचिक्खे ॥२५६॥ (भा.)

स एवंविधो दृष्टग्राही भवति य एतानि पदानि स्थानान्तराणि पूर्वोक्तानि प्रयुक्ते उपयोगपूर्वकं सर्वाणि, अथ निःशङ्कितमेव भवति यदुत्तानेन गृहस्थेन पुरःकर्मादि कृतं तत्र वारयित्वा निर्गच्छति, अथाऽशङ्कितं भवति किमनेन पुरःकर्मादि कृतं न वेतीत्यमाशङ्कायां निरूपयति प्राप्तां सतीं गृहस्थाप् । उक्तं ग्रहणद्वारम्, इदानीं आगमनद्वारप्रतिपादनायाह—

आगमणदायगस्सा हिट्ठा उवरिं च होइ जह पुर्विं । संजमआयविराहण दिट्ठतो होइ वच्छंमि ॥४७९॥

‘आगमनं’ भिक्षां गृहीत्वा साध्वभिमुखमागच्छन्त्या अधस्तादुपरि च निरूपणीयमागमनं यथा पूर्वं गमने संयमात्मविराघने निरूपिते एवमत्रापि संयमात्मविराघने निरूपणीये । उक्तमागमनद्वारं, इदानीं ‘पत्ते’त्ति द्वारप्रतिपादनायाह—‘दिट्ठतो होइ वच्छंमि’ अत्र प्राप्तायां भिक्षायां दात्र्यां वत्सकेन दृष्टान्तो वेदितव्यः । जहा एगस्स वाणियस्स वच्छओ

तद्विषयं तस्मात्स सल्लोही न काह तस्मात्स मत्तपात्रिय देह, मन्त्राण्ये वच्छण्य रक्षिय, सुखाय से बलकियविमृसियाए दिष्ण मत्त पाय, नहा तस्मात्स वच्छस्स चारीए दिह्नी ण मरिणाए, एवं साहुभावि कायं । अहना—

पत्तस्स उ पडिलेहा हृत्ये मत्ते तदेव दवेय । उदउल्ले ससिणिच्छे सत्तत्ते चेव परियत्ते ॥ ४८० ॥

प्राप्तस्य गृहस्वस्य प्रत्युपेक्षणा कार्यो हस्ते, किमय हस्तोऽस्य उदकापात्रो न वेति, तथा मात्रक च-कुण्डेलिकादि गृहस्वसत्क निरूपयति यत्र गृहस्या मिथामादाय निर्गता, द्रव्यं च-मण्डकादि निरूपयति संसक्त न वेति । एवं पचदार निन्दुविकारेण वस्त्राण्यपि, इदानीं निर्पुक्किार एव परियचेत्तिहारं व्याकरणयन्माह-परिवर्षिते पर्यस्तिवे सति गृहस्वेन मात्रकं कुण्डेलिकादौ यदुदकाद्र हस्यते सस्निग्ध बोधकमेव संसक्त वी मात्रकं ततस्वस्मिन्नेवविधे मात्रके परिवृत्ते सति दृष्टा न गृह्यते । इदानीं माप्यकारः 'पचे'ति व्याकरणयन्माह—

तिरिय उट्टमहेवि य मायणपडिलेहण तु कायव । हृत्य मत्त दव तिसि उ पत्तस्स पडिलेहा । २५७ । (भा०)

गृहस्वमाजनस्य मागच्छत एव तिर्यक्-गोर्मतो मावनस्य तर्धं कर्ष्येण्यु मावनस्य बधो-युज्जे प्रत्युपेक्षणा कर्षव्या, तथा 'प्राप्तस्य' मासभीभूतस्य गृहस्वस्य इत्स मात्रकं द्रव्यं ग्रीष्मव्येतानि गृहस्वसत्कानि प्रत्युपेक्षयेत्-निरूपयेत्, किम् ?-ससिणिच्छोदउल्ले तसाउल मा गिण्ह पगतर दट्टु । परियसिय च मत्त ससिणिच्छाईसु पडिलेहा ॥ २५८ भा

१ परिवर्षेति भा । २ व्योमगुले इत्ये वसि भा पा १ । ३ इतिचारी भा य २ पा १ । ४ च-प्रत्युपेक्षणे एतत् भा १ पा १-२ ।

सस्निग्धं तोयेन उदर्काद्रं त्रसाकुलं च हस्तं मात्रं द्रव्यं वा दृष्ट्वा एकतरमपि तन्मा गृहाण । 'पत्ते'त्ति द्वारमुक्तं, इदानीं भाष्यकार एव 'परियत्ते'त्ति व्याख्यानयन्नाह—'परियद्वियं च मत्तं' परावर्त्तितं सत् गृहस्थमात्रकं कदाचित्सस्निग्धधादिसमन्वितं भवति ततश्च सस्निग्धधादिषु सत्सु प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या । उक्तं परावर्त्तितद्वारं, इदानीं 'पाडिय'त्ति द्वारं व्याख्यासुराह—
पडिओ खलु दट्ठवो कित्तिमसाभाविओ व जो पिण्डो । संजमआयविराहण दिट्ठतो सेट्ठिकेप्पट्ठो । ४८१ ।

पतितः पात्रके पिण्डो द्रष्टव्यः किमयं कुत्रिमः ?—योगेन निष्पन्नः सत्तुमुद्गपिण्ड इव सिद्धपिण्डो वा "किं स्वाभाविककुरखोडु इव, तत्र यदि कुत्रिमं पिण्डं स्फोटयित्वा तं न निरूपयति ततः संयमात्मविराधना भवति, यथा सेट्ठिकेप्पट्ठस्स हैता काष्ठेन कुण्डिका इत्येतत्कथानकमनुसरणीयं, तेन हि संयोगपिण्डो न निरूपितस्तत्र च संकलिकाऽऽसीत्, तत्र राजकुले व्यवहारस्तेन च काष्ठर्विणा भगवता निर्व्यूढम्, अन्यश्च कदाचित्तादृशो न भवति ततश्च निरूपणीय इति । तत्रात्मविराधनादिप्रतिपादनायाह—

गरविस अट्टिय कंटा विरुद्धद्वंमि होइ आयाए । संजमओ छक्काया तम्हा पडियं विगिंचिज्जा ॥ ४८२ ॥

स गर उच्यते य आहारं स्तम्भयति कर्मणं वा गरः, स कदाचित्तत्र पिण्डे भवति, तथा विषमस्थीनि कण्टकाश्च कदाचिद्भवन्ति, विरुद्धं वा किंचिद्रव्यं तत्र भवति, ततश्चानिरूपणे एभिरात्मविराधना भवति, तथा संयमतश्च षट्काया

१ "कार्त्तमुदके त्रसा" आ । २ 'परियत्तिय'त्ति आ, "यत्तिए"त्ति ल १ पा. १ । ३ तत् गृहं आ. । ४ "कब्बट्ठो आ. । ५ स्वाभा" आ. पा. १ ।
६ "कब्ब" आ पा १ । ७ इता ल १-२ पा २ । ८ कन्थिका आ. ।

विराभ्यन्ते, कथं ? कदाचिच्च पुषिषी उदक वनस्पतिरग्निर्वा लग्नो भवति, यत्राग्निस्तत्र वायुरपि, द्वीन्निपादयच्च कदा चिद्वचन्ति, ततश्च 'पठिय विगिधिष्ठा' विमागेन विमजेत-निरूपयेदित्यर्थः । अथवाऽनामोगेन कदाचिच्चत्र सुवर्णादि स्थापयित्वा ददाति, एतदेवाह—

अणभोगेण मण्ण व पटिणी उस्मीस मच्चपाणमि । दिज्जा हिरणमार्ह आवज्जणसकणादिट्ठे ॥ ४८३ ॥

अनामोगेन ददाति—उन्दुकादिमन्त्रे व्यवस्थितं सुवर्णादि पुनश्च रत्नयित्वा तददात्यनामोगेन प्रदानं भवति, मयेन वा ददाति, कथं ? कस्यापि कस्वचित्परसत्क सुवर्णमण्डप पुनश्च प्रत्याकलिता सती कलिकलङ्कमयात्साधोर्वेद्ययित्वा ओदना दिना ददाति, प्रत्यनीकत्वेन वा 'उन्मिम्य' एकीकृत्य मक्तपानादिना सह हिरण्यादि ददाति, ततश्च तस्य साधोरेतदोप विनाऽपि यदि न निरूपयति ततः 'आवज्ज'ति आवर्त्तन पूर्वोक्त संयमविराधनादिदोषाणां भवति, प्रमादप्रस्ताचस्य, तथा ब्रह्मना—ष्टे तस्मिन् सुवर्णादौ राक्षप्रमृतीनां ब्रह्मा भवति, यदुत न विद्वः किं तावदय साधुरेवविधः आहोस्त्रिभिरा दारेति । तस्मात्परितः सन् पिण्डो निरूपणीयः । इत्युक्त पतितद्वारं, इदानीं गुरुकृत्वाप्रतिपादनायाह—

उक्खेवे निक्खेवे महक्खया लुक्खया व्हो दाहो । अचियत्ते वोण्ठेओ लक्कायव्हो य गुरुमत्ते ॥ ४८४ ॥

एत्यापाणादिषट्पुन वप तस्योत्क्षेपे सति निक्षेपे वा—योक्षये सति तस्य गृहस्यस्य कटिमङ्गो वा पावस्योपरि पतनं वा

भवति 'महच्छया' इति महत्प्रमाणं वा तद्गृहस्थमाजनं तस्योत्क्षेपे निक्षेपे सति दोषा भवन्ति, अथवा 'महच्छया' इति महता मण्डकेन दीयतामित्येवं कदाचिदसौ साधुर्भणति; ततश्चैवं लुब्धता साधोरुपजायते, तथा वधश्च-तस्यैव साधोः पादस्योपरि पतितेन मण्डकेन वधो भवति, गृहस्थस्य वा पादस्योपरि पतितेन वधो भवति, तथा 'दाहो'ति दाहो वा भवति यदि तदुष्णं मण्डकं भवति, अचियत्तं वा भवति तस्यैव गृहस्थस्य तद्गृहपतेर्वा 'अचियत्तं वा' अप्रीतिर्वा भवति, महाप्रमाणकेन मण्डकेन दीयमाने सति व्यवच्छेदो वा तद्गृहस्थस्यान्यद्रव्यस्य वा भवति, षट्कायवधश्च मण्डकपतने सति भवति, एवं गुरुके मण्डके एते दोषा भवन्ति । इदानीमेतामेव गाथां माष्यकारो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयव्याचिख्यासयाऽऽह—

गुरुदण्डवेण व पिहिअं सयं व गुरुयं हवेज्ज जं दवं । उक्खेवे निक्खेवे कडिभं जण पाय उवरिं वा ॥२५९॥ भा०-

गुरुद्रव्येण वा 'पिहितं' वृद्धितं भवेत् तद्गुरुयं, स्वयं वा तद्गुरुयं गुडपिण्डकादि गुरुकं भवेत्, ततश्च तस्य 'उत्क्षेपे' उत्पाटने निक्षेपे च पुनर्मोचने सति कटिमग्नौ भवति, पादस्य वा उपरि पतेत्तत्रात्मविराघना भवति । इदानीं 'महच्छया'-

दीनि व्याख्यानयन्नाह—

महच्छेण देहि मा उहरएण भिन्ने अहो इमो लुच्छो । उभएगंयरे व वहो दाहो अच्चुपिह एमेव ॥२६०॥ भा०

कश्चित्साधुः कहुच्छुक्किया ददतीं स्रियं एवं ब्रूते-यदुत 'महच्छेण' बृहता भाजनेन स्थाख्यादिना देहि, मा उहरकेण

१ तथा 'दाहो' आ. । २ अचियत्तं भवति ल १-२ पा. २ । ३ 'कृदाह, तत्रायावयवमाह-आ । ४ एगतरवहो आ. । ५ 'च्छिक्या आ. ।

तद्युना प्रपञ्च कङ्कुलुहादिना, ततः सा तत्रैव करोति, अक्षयनुवन्त्याश्च कदाचिच्चक्राञ्जन मज्जते ततश्च भिन्ने सति तस्मिन्
मात्रेण गृहस्य एव भवति-यदुताहो ! अप साधुर्महालुब्धः येन पुराणा भावनेन वीर्यमान गृह्णाति, तत 'उभयस्य'
'विर्गृहस्यस्य पादस्योपरि पतितेन मण्डकेन वधो भवति, देहतरस्य वा वधो भवति, तथा दाहश्च अत्युष्णे तस्मिन् द्रव्ये
देव सति भवति, 'प्रेम'सि उभयोरन्यतरस्य वा ॥ इदानीं 'अचियत्ते'सि व्याख्यानयन्माह—
बहुगहणे अचियत्त वोच्छेओ तदस्म दद्व तस्स वावि । छक्कायाण य वहुण अइमत्ते तमि मत्तमि ॥२६१॥ भा०

बहुग्रहणे सति तस्य घृतादिद्रव्यस्य 'अचियत्त' अप्रीतिर्भवति तस्य तद्वृत्तपतेर्वा, व्यक्तेदो वा, तदन्यद्रव्यस्य
भवति-तस्य घृतादेः, अन्यद्-सदन्यधीगुहादि तस्य व्यक्तेदो भवति, तस्य वा-घृतादेर्द्रव्यस्य वा व्यक्तेदो भवतीति,
तथा बहुग्रहणानां वधनं भवति 'अविमात्रे' पुरात्वमात्रे 'मात्रके' स्वात्स्यादौ गृहीते सति । उक्तं गुरुकद्वारं, इदानीं
त्रिविधेतिद्वारं प्रतिपादनायाह—

ये य होइ कालो गिम्हो हेमत तह य वात्तासु । तिविहो य दायगो खलु यी पुरिस नपुसओ चेव ॥
त्रिविधो भवति, तपसा-ग्रीष्मो हेमन्तो वर्षा च, तत्र त्रिविधेऽपि काले दाता त्रिविध एव भवति, तपसा-स्त्री
चेति ।

तथा शरत् ऋ. १ । १ वा इत्थं भवति आ पा १ ।

एकैकोवि अ तिविहो तरुणो तह मज्झिमो य थेरो य। सीयतणुओ नपुंसो सोम्हिहत्थी मज्झिमो पुरिसो ॥४८६॥

स पुन एकैकः लयादिदाता त्रिविधो भवति-तरुणो मध्यमः स्थविश्च । इदानीं नपुंसकादीनां स्वरूपप्रतिपादनायाह-
शीतलतनुनपुंसको भवति, 'सोम्हिहत्थि'त्ति सोष्मा स्त्री भवति, मध्यमश्च पुरुषो भवति-नात्युष्णो नातिशीतल इति ॥

पुरकम्मं उदउल्लं ससिणिद्धं तंपि होइ तिविहं तु । इक्किक्कंपि य तिविहं सच्चित्ताचित्तमीसं तु ॥४८७॥

न केवलं कालादयस्त्रिविधाः यच्च पुरःकर्मादि तदपि त्रिविधं, तद्यथा-पुरःकर्म उदकाद्रं सस्निग्धं चेति, तत्पुनरैकैकं
त्रिविधं सचित्ताचित्तमिश्रमेदमिन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-यत्पुरःकर्म तत्सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति, तत्राचित्तं स्थाप्यं,
यदपि उदकाद्रं तदपि सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति, यदपि सस्निग्धं तदपि सचित्तमचित्तं मिश्रं चेति । इदानीं यदुक्तं पुरः-
कर्मादित्रितयं तत्राद्यद्वयस्य प्रतिषेधं कुर्वन्नाह—

आइदुवे पडिसेहो पुरओ कैयं जं तु तं पुरेकम्मं । उदउल्लबिंदुसहिअं ससणिद्धे मगगणा होइ ॥४८८॥

आद्यद्वयस्य पुरःकर्मेण उदकाद्रस्य च प्रतिषेधो द्रष्टव्यः, यतस्ताभ्यां सदोषत्वान्नैव व्यवहार इति । इदानीं पुरःकर्मा-
दीनां लक्षणप्रतिपादनायाह—'पुरओ कैयं जं तु तं पुरेकम्मं' भिक्षायाः पुरतः-प्रथममेव यत्कृतं कर्म-कङ्कुक्षादिप्रक्षालनादि
तत्पुरःकर्माभिधीयते, उदकाद्रं पुनरुच्यते यद्विन्दुसहितं भाजनादि गलद्विन्दुरित्यर्थः, सस्निग्धं पुनरुच्यते यद्विन्दुरहि-

उभोर्द्वे च, तत्रैव सास्त्रग्वे 'मागेष्वा' अन्येषणा कर्तव्या यतः सस्त्रिग्वे इत्यादौ ग्रहण भविष्यत्यपि ॥
सासिणिद्धपि य तिविह सचिचाचित्तमीसग चेव । अचित्त पुण ठप्प अहिगारो मीससच्चित्ते ॥ ४८९ ॥

यद्यत्सस्त्रिग्वे तत्त्रिविधं-सचिचमचिच मिम वेति । तत्रापि स्याप्य यतस्त्राचिचसस्त्रिग्वे ग्रहण क्रियत एव न
सत्र निरूपणा, अभिस्कारः पुनः-निरूपण मिमसचिचयोः कर्तव्यं । इदानीं मिमसचिचसस्त्रिग्वे इत्ये सति ग्रहणविधिं
प्रतिपादनायाह—

पद्याण किंचि अद्याणमेव किंचिच्च होअणुद्याण । पापण हि त सव एक्ककहाणी य बुद्धी य ॥ ४९० ॥

तत्र इत्ये सस्त्रिग्वे किञ्चित् प्रम्भान-मनादृष्टकं तथा 'अद्याण'ति आभ्यानमुद्धानं किञ्चित्स्त्रिग्वे 'किञ्चित् होअणु
द्याण'ति किञ्चित् स्त्रिग्वमनाभ्यानमनुद्धान च, त्रिविधमप्येतत्सर्वं प्रायेण सस्त्रिग्वमुच्यते, एवमेतद्विभाग्य तत एकैकशु
शुक्लमागइत्याद्या ग्रहण कर्तव्यं पूर्वानुपूर्व्या, तथा एकैकशुक्लमागइत्याद्या पद्यानुपूर्व्या एकाति मिद्यां । सा एकैकमाग
इतिः कथं कर्तव्येयत आह—

सत्तविभागो उ कर विग्मावइत्ताण इत्थियमाईण । निच्चुमैपयेरवि य पव्वे रेहा करतले य ॥ ४९१ ॥

'सत्त विभागान्' सप्तधा वा 'कर' इत्थं 'विमज्ज' विमागीकृत्य, केमां !-उत्पादीनां, एते विमागा एतानङ्गीकृत्य

१ 'मागे' वा । २ 'विमज्जे' करं वा प १ । ३ 'अप्ये' वा प १ । ४ 'ते' च 'वि' वा प २ ।

कर्त्तव्याः, के च ते ?—‘निम्नोन्नतेतरान्’ तत्र निम्नं त्वङ्गुलिपर्वरेखा उन्नतमङ्गुलिपर्वाणि इतरत्—कर्त्तव्यं नोन्नतं नापि निम्नं । इदानीं केन शुष्केण प्रदेशेन कः प्रदेशः प्रमलानो भवति ? केन वा प्रमलानेन प्रदेशेन कः सार्द्रः प्रदेशो भवतीत्य-
स्यार्थस्य ज्ञापनार्थमाह—

जाहे य उन्नयाइं उवाणाइं हवंति हत्थस्स । ताहे तलपवाणा लेहा पुण होतऽणुवाणा ॥ ४९२ ॥

यदा उन्नतानि हस्तस्थानानि उद्धानानि भवन्ति तदा हस्ततलं प्रमलानं—मनाक् शुष्कं भवति रेखास्तु भवन्त्यनुद्धानाः ।
इदानीं शुष्कहस्तस्थानानामेकैकवृद्ध्या यथा यस्मिन् काले ग्रहणं भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

तरुणित्थि एक्कभागे पवाणे होइ गहण गिम्हासु । हेमंते दोसु भवे तिसु पवाणेसु वासासु ॥ ४९३ ॥

तरुण्याः स्त्रिय उन्नतसप्तमैकभागे प्रमलाने शुष्के सति उष्णकाले गृह्यते भिक्षा यतः स्वीर्हमतया कालस्य चोष्णतया यावता कालेन असावुन्नतप्रदेशः शोषमुपगतस्तावता कालेन इतरेऽपि निम्नप्रदेशाः सार्द्रा अपि अचित्ताः संजाता अतः कल्पते भिक्षाग्रहणं, हेमन्तकाले तस्या एव तरुण्या द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सत्वोभिक्षाग्रहणं भवेदिति, तस्या एव तरुण्या वर्षाकाले त्रिषु सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं भवति ।

एमेव मज्झिमाए आढत्तं दोसु ठायए चउसु । तिसु आढत्तं थेरी य नवरि ठाणेसु पंचसु उ ॥ ४९४ ॥

१ निम्नोन्नतेतरे आ पा १-२ । २ सोष्मं आ पा १-२-पु ।

एवमेव मन्थमायाः स्त्रिया उष्णकाले द्वयोर्भागयोः प्रारब्ध चतुर्थ्यु भागेषु संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-मन्थमायाः स्त्रिया उष्णकाले द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सत्वोर्भाग्य भवति, तथा तस्या एव मन्थमायाः स्त्रिया हेमन्ते काले त्रिषु सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण भवति, तस्या एव च मन्थमस्त्रिया वर्षाकाले चतुर्थं सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्य, एवं स्वविराया अपि उष्णकाले त्रिषु भागेषु प्रारब्ध पञ्चसु भागेषु संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-ठण्णकाले स्वविर्यास्त्रिषु सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण भवति, तथा तस्या एव स्वविर्या हेमन्तकाले चतुर्थं सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण भवति, तथा तस्या एव स्वविर्या वर्षाकाले पञ्चसु सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्यम् ।

एवमेव होइ पुरित्से तुगाइछट्टाण पज्जवसिप्पसु । अपुम तु तिभागाई सत्तमभागे अत्रसिते उ ॥ ४९५ ॥

एवमेव पुरुषस्य द्वयोर्भागयोः प्रारब्ध षट्स्यानपर्यवसितेषु भागेषु संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-वृश्णपुरुषस्योष्णकाले माग द्वये शुष्के सति गृह्यते, तथा तस्यैव वृश्णस्य शीतकाले त्रिषु भागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्या गृह्यते, तथा तस्यैव वृश्णस्य वर्षा काले चतुर्थं भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण, तथा मन्थमपुरुषस्योष्णकाले त्रिषु भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण भवति, तस्यैव मन्थमस्य हेमन्तकाले चतुर्थं भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण, तथा तस्यैव मन्थमस्य वर्षाकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्य, तथा वृद्धपुरुषस्योष्णकाले चतुर्थं भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण कर्तव्य तथा तस्यैव वृद्धस्य हेमन्तकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहण, तस्यैव वृद्धस्य वर्षाकाले षट्सु भागेषु शुष्केषु सत्सु मिथ्याग्रहण कर्तव्य । नपुंसकस्य पुनस्त्रिभागेष्वारब्ध

सप्तमर्मागे अवसिते सति संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति-सर्वस्मिन् हस्ते शुष्के सति ग्रहणं कर्तव्यं भवति, अत्र चैयं भावना-
तरुणनपुंसकस्योष्णकाले त्रिषु भागेषु शुष्केषु भिक्षाग्रहणं कल्पते, तस्यैव तरुणनपुंसकस्य हेमन्तकाले चतुर्षु भागेषु शुष्केषु
भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु ग्रहणं, मध्यमनपुंसकस्योष्णकाले चतुर्षु भागेषु शुष्केषु सत्सु ग्रहणं,
तस्यैव च हेमन्तकाले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु ग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले षट्सु विभागेषु शुष्केषु ग्रहणं, वृद्धनपुंसकस्योष्ण-
काले पञ्चसु भागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव हेमन्तकाले षट्सु भागेषु शुष्केषु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वृद्धनपुंसकस्य
वर्षाकाले सप्तस्वपि सप्तमभागेषु शुष्केषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्तव्यमिति । एवमेकैकवृद्ध्या ग्रहणमुक्तं, पञ्चानुपूर्व्या तु एकैक-
भागहान्या भिक्षाग्रहणं वेदितव्यं, तच्चैवं-स्थविरनपुंसकस्य वर्षाकाले सप्तभिरपि हस्त(सप्तम)भागैः शुष्कैर्गृह्यते भिक्षा,
तस्यैव च शीतकाले षट्भिर्भागैः शुष्कैर्गृह्यते भिक्षा, तस्यैवोष्णकाले पञ्चभिर्भागैः शुष्कैर्गृह्यते, एवमनया हान्या तावन्नैतव्यं
यावत्तरुणी स्त्रीति । उक्तं त्रिधा द्वारं, भावद्वारप्रतिपादनायाह—

दुविहो य होइ भावो लोइयलोउत्तरो समासेणं । एक्किक्को वि य दुविहो पसत्थओ अप्पसत्थो य । ४९६ ।

द्विविधो भवति भावः-लौकिको लोकोत्तरश्चेति, समासतः पुनरेकैको द्विविधः-प्रशस्तोऽप्रशस्तश्च, लौकिकः प्रशस्तोऽप्रश-
स्तश्च, एवं लोकोत्तरोऽपि । तत्रोदाहरणमुच्यते-एगंमि सन्निवेसे दो माउया वणिया, ते य परोप्परं विरिक्का, तत्थ एगो गामे
गंतूण करिसणं करेइ, अण्णोवि तहेव, तत्थ एकस्स सुमहिला अणस्स दुम्महिला, जा सा दुम्महिला सा गोसे उड्डिया मुहो-

दगदतपस्वालयप्रदागकलिहमाईहि मढती अञ्छइ कम्मरगार्इण न किंचि नोगक्खेम बहइ, क्खेउय च करेइ, अण्णस्स य
 वा मा मढिता कम्मरमार्इण नोगक्खेम बहइ अचणो य सक्खं मढणादि करेइ, एउण वा सा अचणो वेव मढये लग्गा
 अञ्छइ तीण अचिरेण कालेण परिक्खणीण घरं, इयरीए घरं घणयण्णेण समिद्ध आर्यं । एव च को साह वण्णहेउ रूवहेउ वा
 रेमहेउं या आहारं आहारेइ, नचि आयरिए णचि बालवुट्ठगिलाणदुग्गले य पढियग्गति अण्णो य गहाय पछच नियचइ,
 एव सो मप्पयोसओ, बहा सा बुक्का हिरण्णार्इण एव इमोवि जो निअरालामो तस्स बुक्किहिइ, पसरयो इमो जो जो वण्णहेउ
 जो रूवहेउ या रसहेउं वा आहारं आहारेइ, बालार्इण दाठ पच्छा आहारेइ, सो नायवसणचरिचाण आमामी भवति । एवं
 पसरयेण मावेण आहारेयवो सो पिढो । इदानीमेतदेवार्थवात गाथाभिरुपसंहरआह—

सज्जिलगा दो वणिग्या गाम गतूण करिस्सणारमो । एगस्स देहमढणथाउसिआ भारिया अलत्ता ॥४९७॥
 मुहधोवण दतवण अद्दागार्इण कद्ध आवात्त । पुंन्वणिहकरणमप्पण उकोसयर च मज्झण्हे ॥ ४९८ ॥
 तणकट्टुहारगाण न देइ न यदासपेसवग्गस्स । न य पेसणे निउजइ पलाण हिय हाणि गेहस्स ॥४९९॥
 थिइयस्स पेसवग्ग वावारेऊण पेसणे कम्मे । काले देआहार सय च उवजीवई इड्डी ॥ ५०० ॥

मुग्गमाः नवरं 'वाउसिआ' विहमणसीला ॥ मुखधावन करोति तथा 'कट्टु'पि करयपूपकम् आबहयक पूर्वदि करो
 १ आदर अ. । २ सोरि विज्ज आ. पा १ । १ नमेपार्थ आ. पा १. २ । ४ यमणे व क १ पु. । ५ पुव्वण्णं आ । ६ अचपेउये आ ।

त्यात्मन उत्कृष्टतरं च द्रुतपूर्णादि मध्येकै मध्यत्येकाकिनी । तृणकाष्ठहारकाणां न किञ्चिद्ददाति दासवर्गस्य तथा प्रेक्ष्यो
यः कश्चित्प्रेष्यते तद्वर्गस्य च न किञ्चिद्ददाति, न च 'प्रेषणे' कार्ये, नियुक्ते कर्मकरान्, ततश्च भोजनादिना विना 'पलाणा'
नष्टा हृतं च यत्किञ्चिद्दहे रित्यर्थमासीत्, एवं हानिर्जाता गेहस्य, तत्रायं लौकिकोऽप्रशस्तो भावः । इदानीं लौकिकप्रश-
स्तभावप्रतिपादनायाह-द्वितीयस्य या भार्या सा प्रेक्ष्यवर्गं प्रेषणे कार्ये व्यापार्य कर्मणि च त्रिविधे काले च तेषामाहारं
ददाति स्वयं च काले आहारमुपजीवति ऋद्धिं च उपजीवति । अयं च लौकिकोऽत्र प्रशस्तो भाव उक्तः, इदानीं लोकोत्तरा-
प्रशस्तभावप्रतिपादनायाह—

वन्नवलरूवहेउं आहारे जो तु लाभि लब्भंते । अतिरेगं न उ गिणहइ पाउग्गगिलाणमाईणं ॥५०१॥
जह सा हिरणमाईपरिहीणा होइ दुक्खआभागी । एवं तिगपरिहीणो साहू दुक्खस्स आभागी ॥५०२॥
आयरियगिलाणट्ठा गिणहइ न मंहति एव जो साहू । नो वन्नरूवहेउं आहारे एस उ पसत्थो ॥५०३॥

वर्णबलरूपहेतुमाहारयति यश्च लाभे क्षीरादौ लभ्यमाने सति प्रायोग्यं ग्लानादीनामतिरिक्तं न गृह्णाति । यथा सा
गृहस्था हिरण्यादिपरिहीणा संजाता दुःखभागिनी च जाता एवं साधुरपि त्रिकेण-ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणेन हीनो दुःखस्य

१ 'तमना चोत्तु' आ. पा. १ । २ स्थितमा^० ल १ । ३ व्यापारयित्वा प्रेषणा कार्ये कर्मणि च विविधे आ. । ४ 'जीवति । अय आ. । ५
'भाईश परि' आ. पा. १ ।

५

आमागी मयति । उक्तो लोकोचरोऽप्रशस्तः, इदानीं लोकोचरप्रशस्तमाश्रयप्रदर्शनायाह-आचार्यादीनामर्याय गृह्णाति, न ममेद योग्य क्लित्वाचार्यादिः, एव यः साधुर्गृह्णाति, श्रेय सुगम । उक्तो लोकोचरः प्रशस्तो भावः, उक्त भावशरम् ॥

उगमउप्यायणर्पसेणाद् घायाल ह्येति अवराह । सोऽहेउ समुयाण पटुप्यन्ने वक्ष्य वसर्हि ॥ ५०४ ॥ सुस्रघरदेउले वा असर्ह य उवस्सयस्स वा दारे । ससत्तकट्टगाई सोऽहेउमुवसग पविसे ॥ ५०५ ॥

एव साधुरुद्रमोत्पादनैयणाभिर्द्विषत्वारिन्दपराधा मयन्ति तैः समुदान मेष 'ओषयित्वा' विविच्य ततः 'पटुप्यन्ने वक्ष्य वसर्हि' लन्धे मति मक्कादौ वसति प्रयाति । इदानीं तस्मिन् गृहीत सन्धोषयित्वा वसति प्रविशति, केपु स्थानेषु ? , अत आह-गृहीत्वा मक्तमुपाधयामिमुत्तो म्रजन् धून्यगृहे तस्मिन् प्रत्युपेक्ष्य ततो वसति प्रविशति, तदभावे देवकुले वा, 'असर्ह य' गृह्णादीनामभावे उपामयदारे संसक्त म्रसैः कष्टैर्कषा यक्ष्यान्त तत् ओषयित्वा-म्रोनस्य संसक्तादिमक्त तत उपामय प्रविशति । एव तस्य प्रत्युपेक्ष्यमाणस्य कदाचित्संसक्त मयति ततः किं कसोतीत्यत आह-

ससत्त तत्तोच्चिअ परिटुविच्चा पुणो दव गिण्हे । कारण मत्तय गहिअ पैटिग्गहे छोटु पविसणया ॥ ५०६ ॥

यदि तत्र संसक्त मक्त पानक वा मधेचतोऽस्मादेव स्थानात्परिस्थाप्य पुनरप्यन्यद्भव गृह्णाति, तथा गृह्णानादिकारण्येन च मात्रके पटुर्गृहीतमासीत्तत्पटुग्रहे प्रक्षिप्य प्रविशति, यतस्तस्य साधुभिराकृपात यदुत गृह्णानस्यान्यलुब्धमतो निष्कारण

मात्रकोपयोगं परिहरन् पतद्ग्रहे प्रक्षिप्य प्रविशति, निष्कारणमात्रकोपयोगे च प्रमादी भवति । एवमसौ परिशुद्धे सति भक्ते प्रविशति उपाश्रयं । अथाशुद्धं भवति ततः परिष्ठाप्य किं करोतीत्यत आह—

गामे य कालभाणे पहुवभाणे हवंति भंगट्टा । काले अपहुप्यंते नियत्तई सेसए भयणा ॥ ५०७ ॥

यदा ग्रामः पर्याप्यते कालश्च यदा पर्याप्यते भाजनं च पर्याप्यते एवमस्मिन्नर्थे पर्याप्यमाणे सति पदत्रयनिष्पन्ना अष्टौ भङ्गका भवन्ति, तेषां च भङ्गकानां मध्ये यस्मिन् भङ्गके कालो न पर्याप्यते तस्मिन्निवर्त्तत एव, शेषेषु च चतुर्षु भङ्गकेषु ‘भजनां’ विकल्पनां करोति । इदानीं भजनां दर्शयन्नाह—

अणणं च वए गामं अणणं भाणं व गिणह सइ काले । पढमे बीए छप्पंचमे य भय सेस य नियत्ते ॥ ५०८ ॥

अन्यं ग्रामं वा व्रजति काले पर्याप्यमाणे, अन्यच्च भाजनं गृह्णाति पर्याप्यमाणे काले सति एवं प्रथमे भङ्गके द्वितीये च षष्ठे पञ्चमभङ्गके च ‘भजनां’ सेवनां करोति काले सति, शेषभङ्गकेषु येषु कालो न पर्याप्यते तेषु ‘निवर्त्तत’ न गन्तव्यं भिक्षाया इत्यर्थः । स च पर्याप्यमाणः कालो द्विविधः—जघन्य उत्कृष्टश्च तत्र जघन्यप्रतिपादनायाह—

वोसिट्ठुमागयाणं उँवासिअ मत्तए य भूमितिअं । पडिलेहँअणत्थमिए सेसत्थमिए जहन्नो उ ॥ ५०९ ॥

१ करोति सेवना वा करोति आ. । २ अन्य च आ । ३ ‘निवर्त्तन’ गन्तं आ. पा. १ । ४ वोसिट्ठुं आ, वोच्चिचमां पु । ५ उव्वसिअ ल. १

पु । ६ ल्लेहियमत्थमणं आ. पा. १ ।

सम्पदां व्युत्पन्नपागतानां मात्रकं च यस्मिन् तोय गृहीत्वा यत् आसीद्विज्ञेयनार्थं तस्मिन्नुद्गासिते—शोधिते सति भूमि-
त्रिके च—कापिकीभूमौ द्वादश स्वर्णिङलानि सम्ब्याभूमौ द्वादश स्वर्णिङलानि काळभूमौ श्रीणि स्वर्णिङलानि, एषमस्मिन्
भूमित्रिके प्रत्युपेक्षिते सति यदाऽस्तमन भवति तस्मिन् प्रवेक्षे 'सेसस्थमिण'चि श्रेषानधि बस्तमिते आदित्ये प्रत्युपेक्षते यदा
अपमिरयम्भूतो जघ-यः काळ इति ।-इदानीयुक्तदृक्काळप्रतिपादनायाह—

मुचे विचारभूमिं गयागयाण सु जह य ओगाहे । चरमाप पोरिसीए उक्कोसो सेस मउम्मओ ॥५१०॥
मुक्ते सति विचारभूमिं—सम्ब्याभूमिं यत्वाऽऽगतानां यथा 'ओगाहे' आगच्छति चरमा गौळी—चतुर्थः प्रहरः, अथवा
चरमगौळी—पादोनचतुर्थप्रहरो यथाऽऽगच्छति अस्यां वेलायामयमुक्तदृक् काळः, शेषस्त्वन्यो मध्यमः काळ इति । तेन च
मिधामदिरवा विनिर्णय प्रविशता वसतौ किं कर्तव्यमत आह—

पायपमज्जण धौहिं निसीहि तिमि उ करे पवेसमि । अजलि ठाणविसोही दढग उवहिस्स निक्खेवो ॥
बहिरैव वसतेः पादौ प्रमार्जयति निपीधिका(नैपिधिकी)त्रितयं करोति, प्रविशन् पुनश्च गुरोः पुरस्तादञ्जलिना
नमस्कारं करोति " नमो त्वमासमभाण "ति, तथा प्रविष्टव स्थान विप्रोचयति यत्र दण्डकस्योपवेश्य निक्षेप करोति ।
इदानीमेवमेव गार्वा माध्यकारो व्याख्यानयथाह—

१ भूपी भा. उ. १ । २ यत्तां भा पा. २ । ३ "मिहीहिअ न तिमि भा. ।

एवं पडुपन्ने पविसओ उ तिसि उं निसीहिया होंति । अग्गद्वारे मज्झे पवेस पाए असागरिए ॥२६२॥ भा०

एवं प्रत्युत्पन्ने-लब्धे सति भक्ते प्रविशतस्तिस्त्रो निषीधिका(नैषेधिक्यः) भवन्ति, क ? अग्रद्वारे प्रथमा द्वितीया मध्य-
प्रदेशे वसतेः प्रवेशे च मूलद्वारस्य तृतीयां निषीधिकां(नैषेधिकीं) करोति पादौ च प्रमार्जयति यदि काश्चित्सागारिको न
भवति, अथ तत्र सागारिको भवति ततो वरण्डकाभ्यन्तरे प्रमार्जनं करोति, अथ मध्येऽपि भवति-द्वितीयनिषीधिका (नैषेधिकी)
स्थानेऽपि भवति सागारिकः ततो मध्ये प्रविश्य प्रमार्जयति पादौ, अनेनैव कारणेन पश्चाद्वाढ्यकारेण पादप्रमार्जनं व्याख्यातं
येन तदनियतं वर्तते, निषीधिकासु (नैषेधिकीषु) कृतास्त्वपि कारणवशात्संभवतीति । इदानीमञ्जल्यवयवं व्याख्यानयन्नाह—

हत्युस्सेहो सीसप्पणामणं वाइओ नमोक्कारो । गुरुभायणे पणामो वायाए नमो न उस्सेहो ॥२६३॥ भा०

हस्तस्योत्सेधं नमस्कारार्थं करोति, शीर्षप्रणमनं करोति, वाचा च “नमो खमासमणान्”ति, इत्येवं नमस्कारं करोति,
अथ तद्गुरु भिक्षाभाजनं भवति मात्रकं च गुरु गृहीतमङ्गुलीभिः ततश्चैवं गुरुणि भाजने सति शिरसा प्रणामं करोति वाचा च
नम इत्येवं ब्रूते, न हस्तस्योच्छ्रयं करोति, यतोऽसौ गुरोर्मात्रकस्याधो हस्तो दत्तः संधारणार्थमतोऽक्षणिकस्ततश्च नोच्छ्रयं
करोति । इदानीं स्थानविशोधि व्याख्यानयन्नाह—

१ व आ ल. १-२, पा. २ । २ य सागरिए आ ल १-२ पा १-२ । ३ निषेधिका ल. १-२ । ४ मय्यमेऽपि आ. ।
६ ततो आ । ७ तेन च कारं आ पा १, २ । ८ अकृतां आ । ९ हस्तोच्छ्रयं ल १ । १० साधारणं आ. ।

उर्वरिं हिद्वा य पमस्त्रिज्जलं लट्ठिं ठवेज्ज सट्ठाने । पट्ट उवहिस्सुवरिं मायणवस्थाणि भाणेसु ॥२६४॥ (मा)

उपरि-इन्द्रस्थाने अथस्ताव-सुव प्रमृज्य पुनश्च स्वस्थाने यष्टिं स्थापयेत्, पुनश्च 'पट्टक' चोलपट्टकमुपधेयुरिति स्या-
पपन्ति-मुञ्चति 'मायनयस्त्रापि च' पट्टकानि 'मायनेषु' पात्रकोपरि स्थापयति ॥

अइ पुण पासवण से हविज्ज तो उग्गह सपच्छाग । दाउ अन्नस्स सचोलपट्टओ काइय निसिरे ॥२६५॥
यदि पुनस्तस्य साधोः 'प्रभवर्णे' कायिकादिर्मयति ततश्च 'अवग्रह' पठद्वय 'सपच्छाग' सपटल 'दाउ' अर्पयित्वा
वन्यस्य साधोः पुनश्च सह चोलपट्टकेन-चोलपट्टकद्वितीयाः कायिकां व्युत्सुचति । कायिकां व्युत्सुज्य कायोत्सर्गं करोति, तत्र
च को विभिरित्यत आह—

चउरल्लमुहपत्ती उज्जुए धामहसि रयहरण । वोत्सट्टच्चसदेहो काउत्सग करिज्जाहि ॥ ५१२ ॥
बहुमिरल्लुसैवानुनोरुमरि चोलपट्ट करोति नामेवाथयतुमिरल्लुसैः पादयोवान्तरं चतुरल्ल कर्पण्य, तथा सुलवस्रिका
तच्छुगे-दक्षिणहस्तेन गृह्णाति धामहस्तेन च रजोहरण गृह्णाति, पुनरसौ व्युत्सुष्टवेहः-प्रलम्बितबाहुस्त्यक्तवेहः सर्पापुप
त्रवेज्जपि नोत्सारयति कायोत्सर्गं, अथवा व्युत्सुष्टवेहो दिव्योपसर्गेष्वपि न कायोत्सर्गमत्र करोति, त्यक्तवेहोऽधिमलद्वय
कामपि नापनयति, स एवविषयः कायोत्सर्गं कुर्यात् । इदानीमेनामेव गार्थां माभ्यकारी व्याख्यानयमाह—

चउरंगुलमप्पत्तं जाणुगहिट्ठा छिवोवरिं नाहिं । उभओ कोप्परधरिअं करिज पढं च पडलं वा २६६ भा०
पुवुद्धिट्ठे ठाणे ठाँउं चउरंगुलंतरं काउं । मुहपोत्ति उज्जुहत्थे वामंमि य पायपुंछणयं ॥ ५१३ ॥

काउस्सगंगंमि ठिओ चित्ते समुयाणिए अईयारे । जा निगमप्पवेसो तत्थ उ दोसे मणे कुज्जा ॥ ५१४ ॥

चतुर्भिरङ्गुलैरधो जानुनी अप्राप्तश्चोलपट्टको यथा भवति तथा नाभिं चोपरि चतुर्भिरङ्गुलैर्यथा न स्पृशति, उभयतो-
चाङ्गुर्पराम्यां धृतं करोति 'पट्टकं' चोलपट्टकं पडलं वा उभयङ्गुर्परधृतं करोति, यदा चोलपट्टकः सच्छिद्रो भवति तदा
पटलं गृह्णाति । पूर्वोद्दिष्टमेव कायोत्सर्गस्थानं तस्मिन् स्थित्वा, तथा पादस्य पादस्य चान्तरं चतुरङ्गुलं कृत्वा मुखव-
किर्कां च दक्षिणहस्ते कृत्वा वामहस्ते च पादपुञ्जलनकं-रजोहरणं कृत्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठति । पुनश्च कायोत्सर्गे च स्थित-
श्चिन्तयेत्, 'सामुदानिकानतिचारान्' भिक्षातिचारानित्यर्थः, कस्मादारभ्य चिन्तयत्यतिचारान् ?-निर्गमादारभ्य याव-
त्प्रवेशो वसतौ जातः, अस्मिन्नन्तराले तत्र ये दोषा जातास्तान् 'मनसि करोति' स्थापयति चेत्तसि ॥

ते उ पडिसेवणाए अणुलोमा होति विउडणाए य । पडिसेवविउडणाए एत्थ उ चउरो भवे भंगा ॥ ५१५ ॥

तांश्चातिचारान् प्रतिसेवनानुलोम्येन-यथैव प्रतिसेवितास्तेनैवानुक्रमेण कदाचिच्चिन्तयति, तथा 'विउडणाए'ति विक-
टना-आलोचना तस्यां चानुलोमानेन चिन्तयति, एतदुक्तं भवति-पढमं लहुओ दोसो पडिसेविओ पुणो वड्ढो वड्डयरो,

चित्ते एवमेव, ततश्च प्रतिसेवनायां अनुकूलम्, आलोचनायामप्यनुकूलमेव, यतः प्रथमं लघुको दोष आलोच्यते पुनर्बृह-
 तः पुनर्बृहत्तम इत्येव प्रथमो मङ्गल इति, अण्यो पठिसेवनाए अशुक्लो न तत्र विग्रहनाए, एतदुक्तं भवति-आसेनिदं
 पदम ननु पुनो लङ्घ्यं पुनो वङ्ग पुनो वङ्गयर्, चित्ते एवमेव, ततश्च प्रतिसेवनाया अनुकूलं न स्वालोचनायाः, यतस्तत्र
 प्रथमं लघुतर आलोच्यते पुनर्बृहत्तरः पुनर्बृहत्तम इत्येव द्वितीयो मङ्गलः, अण्यो पठिसेवनाए अशुक्लो आलोचनाए पुन
 अशुक्लो, एतदुक्तं भवति-अङ्गनियता पठिसेविना चित्ते पुन आलोचनाशुक्लेषं, एतो तद्वतो ममो, अण्ये तत्र पठि
 सेवनाएवि अशुक्लो आलोचनाएवि अशुक्लो, एतदुक्तं भवति-पदम वङ्गो पठिसेविनो पुनो लङ्घ्यो पुनो वङ्गो पुनो
 वङ्गयरो, चित्ते पुन न तदा संमत्, पदम वङ्गो पुनो लङ्घ्यो पुनो वङ्गयरो एव अङ्गनियतं चित्तवत्स न पठिसे
 वनाशुक्लो आलोचनाशुक्लो, एत वतत्यो, एतो य नञ्जेयवो । इदानीममुषेवार्थं भाषार्थेनोपसंहरन्नाह-‘पठिसेववियदगाए
 य होति एतयं चित्तमगा’ (एतत्तु च वतरो मवे मंगा) इदं व्याख्यातमेवेति । इदानीं साधुदानिष्पन्नविचारानालोचयति
 यत्ति व्याखेपादिरहितो गुरुर्भवेत्, अथ व्याधिप्यो भवति तदा नालोचयति, एतदेवाह—
 वन्निस्त्वत्पराहुत्ते पमत्ते मा कयाह आलोप । आहार च करितो नीहार वा जइ करेइ ॥ ५१६ ॥

कहणार्थवन्निस्त्वे विकहाइ पमत्ते अन्नतो व मुहे । अतरमकारण वा नीहारे सक मरण वा ॥ २६७ ॥ (मा)
 व्याधिप्यो धर्मरूपनादिना स्वाख्यायेन, ‘पराहुत्ते’पि पराहुत्तः परामिष्टुल इत्यर्थः, प्रमत्त इति विकल्पयति, एवमिदं

गुरौ न कदाचिदालोचयेत्, तथाऽऽहारं कुर्वति सति, तथा नीहारं वा यदि करोति ततो नालोचयति । इदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यातयन्नाह-धर्मकथादिना व्याक्षिप्तः कदाचिद् गुरुर्मवति, विकथादिना वा प्रमत्तोऽन्यतोऽभिमुखो वा भवति, मुञ्जतोऽपि वा नालोचनीयं, किं कारणं ? 'अंतर'ति अन्तरायं भवति यावदालोचनां शृणोति, अकारकं वा-शीतलं भवति यावदालोचनां शृणोति । तथा नीहारमपि कुर्वतो नालोचनीयं, किं कारणं ? यत आशङ्कया साधुजनितया न कायिकादि निर्गच्छति, अथ धारयति ततो मरणं वा भवति । यस्मादेते दोषास्तस्मात्—

अवक्खित्ताउत्तं उवसंतमुवट्ठिअं च नाऊणं । अणुन्नवित्तु मेहावी आलोएज्ज सुसंजए ॥ ५१७ ॥
कहणाइ अवक्खित्ते कोहाइ अणाउलेतदुवउत्ते । संदिसहत्ति अणुन्नं काऊण विदिन्नमालोए ॥ ५१८ ॥

धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते गुरौ आलोचयेत्, आयुक्तं-उपयोगतत्परं 'उपशान्तं' अनाकुलं गुरुं दृष्ट्वा 'उपस्थितं' उद्यतं च ज्ञात्वा, एवंविधं गुरुमनुज्ञाप्य मेधावी आलोचयेत् 'सुसंयतः' साधुः । इदानीमेतामेव गाथां व्याख्यानयन् भाष्यकृदाह-धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते क्रोधादिभिरनाकुले तदुपयुक्ते-भिक्षालोचनोपयुक्ते च 'संदिसहत्ति अणुन्नं काऊण' संदिशत आलोचयामीत्येवमनुज्ञां कृत्वा मार्गयित्वेत्यर्थः, 'विदिण्ण'चि आचार्येण विदिन्नायामनुज्ञायां भणत इत्येवंलक्षणायां तत आलोचयेत् । तेन च साधुनाऽलोचयता एतानि वर्जनीयानि—

नट्ट वल चल भास मूय तह बटुर च वज्जिजा । आलोङ्गञ्ज सुविहिओ हुरथ मत्त च वावार ॥ ५१८ ॥
 करपाय भर्मुहसीसऽच्छिउट्टुमाईहि नद्धिय नाम । वलण हुरथसरीरे चलण काए य भावे य ॥ २६९ ॥ भा
 गारत्थियभासाओ य वज्जए मूय बटुर च सर । आलोए वाधार सत्तट्टियरे च करमत्ते ॥ २७० ॥ मा

नृत्यमालोचयति पलच्च नालोचयति वंगानि वल्लयमालोचयति, तथा 'मौसं'ति गृहस्यभाषया नालोचयति, किं
 तर्हि ?—सयतमापयाऽऽलोचनीयमिति, तथया—मुयारियाओ इत्येवमादि, तथा आलोचयन् मूकेन स्वरेण नालोचयति भिणि
 दिओ इत्त्वमुदकस्निग्ध, तथा 'मात्रकं' गृहस्वसत्क कञ्जुक्कादि—उदकाद्रादि, तथा गृहस्यया कृतम व्यापारं कुर्वत्या मिखा
 च, एवमादीनामद्धानां सविकारं चलन नर्चन नाम, तब नर्चित कुर्वमालोचयति, वलन इत्त्वस्य स्त्रीरस्य च कुर्वमालोचयति,
 तथा चलन कापस्य करोति मोटन तत्कुर्वमालोचयति, तथा भाषतवलनमन्यथा गृहीतमन्यथाऽऽलोचयति अट्टवियट्ट ॥
 आलोचयन् गृहस्वभाषया नालोचयति येटुत "तल्लयणीओ(?)स्तदाओ मत्तया लट्ठा" इत्येवमादि, किन्तु संयतमापयाऽऽलो

१ 'ममुदि' अ । २ 'छिउट्टु'—आ । ३ 'मत्तमापयो' आ । ४ 'लोचयति' आ पट् । ५ 'मिने' अ. । ६ 'त्वत' आह पा १-२ । ७ एतए
 कुर्वा' आ. क २ प १ २ । ८ मापले वल्लज क १-२ । ९ तथा 'मुम्मीओ' (कयणीओ) कयणीओ आ. क. २ ।

चनीयमिति 'सुयारियाउ' इत्येवमादि, मूकस्वरं मनाक् दृढुरं च महान्तं स्वरं वर्जयन्नालोचयति, किमालोचयति ?—'व्यापारं' गृहस्थायाः सम्बन्धिनं, तथा 'संसृष्टम्' उदकाद्रादि, इतरं असंसृष्टं, किं तत् ?—करं संसृष्टमसंसृष्टं च उदकेन, तथा 'मात्रकं' गृहस्थसक्तं कुण्डेलिकादि उदकसंसृष्टमसंसृष्टं चेति, एतदालोचयेत् ।

एयद्दोसविमुक्तं गुरुणो गुरुसम्मयस्स वाऽऽलोए । जं जह गहिंयं तु भवे पढमाए जा भवे चरिमा । ५१९ ।

एभिर्दोषैर्विमुक्तमनन्तरोक्तैर्मैक्षमालोचयेद्गुरोः समीपे वा यो गुरोः संमतो—बहुमतस्तस्य समीपे आलोचयेत्, कथमालोचनीयं ? यद्यथा गृहीतं भवेत्—येन क्रमेण यद्गृहीतं प्रथमभिक्षाया आरभ्य यावच्चरमा—पश्चिमा भिक्षा तावदालोचयेदिति । एष तावदुत्सर्गेणालोचनाविधिः । यदा पुनरेतानि कारणानि भवन्ति तदा ओघत आलोचयतीत्येतदेवाह—

काले अपहुप्पंते उच्चाओ आवि ओहमालोए । वेला गिलाणस्स व अइच्छई गुरू व उच्चाओ ॥ ५२० ॥

यदा तु पुनः काल एव न पर्याप्यते यावदनेन क्रमेणालोचयति तावदस्तं गच्छत्यादित्यः तदा तस्मिन् काले ओघतः—संक्षेपेणालोचयति, यदि वा श्रान्तः कदाचिद्भवति तदाप्योघत एव आलोचयति, वेला वा ग्लानस्यातिक्रामति यावत्क्रमेणालोचयति अत ओघत आलोचयति, अथवा गुरुः उच्चातो—श्रान्तः कुलादिकार्येण केनचित् तत ओघत आलोचयति एभिः कारणैरिति । का चासावोघालोचना ?—

पुरकम्मपच्छकम्मे अप्यऽसुद्धे य ओहमालोप । तुरियकरणमि ज से न सुज्झई तत्तिअ कहए ॥५२१॥
 आइसरत्ते आपत्ते सत्तेबमोषालोचनयाऽऽलोचयति-पुरःकर्म यथाकर्म च अत्यन्त-नास्ति किञ्चिदित्यर्थः, 'असुद्धे य' इति-अशुद्ध वात्य, अशुद्धमात्राकर्मोपनिषीयते तदन्त्य-नास्तीति, एवमोचता-संक्षेपेणालोचयेत् । 'तुरियकरणमि'सि त्वरिते कार्ये ज्ञाने एव हि येन दुद्ध्यति तत्केन प्रकारेण तावन्मात्रमेव कथयति, एषा ओषालोचनेति ॥

आलोपेत्ता सव्व सीस सपटिग्गह पमज्जित्ता । उट्टमहे तिरियम्मि य पडिल्लेह सव्वओ सव्व ॥५२२॥
 एवमेव मानसी आलोचना वाचिकी वाऽऽलोचनोक्ता, इदानीं कायिकी आलोचना मण्यते-आचार्यस्य मित्रा दृश्यन्ते, एत मनेना वाचा कैयेनालोचयित्वा 'मर्मे' निरपेक्षेय, तथा सुखवसिक्काया शिरः प्रमृज्य पतद्गह च सपटल प्रमृज्य 'ऊर्ध्वे पीठी' 'अधो' सुवि 'तिर्यक्' तिरिबीन 'ग्रस्त्युपेक्षेत' निरूपयेत् 'सर्वताः' समन्वाद्यतसुष्वपि विद्यु सर्वं नैरन्तर्येण, ततः पतद्गह इत्ने कृत्वा मक्कादि गुरोर्दक्षयतीति वैक्यति माप्यकृत् । इदानीमेवामेव पापां माप्यकृत् व्याख्यानयति, अत्र गुरोरोपस्थाप्रथममूर्द्धादीनि त्रीणि पदानि व्याख्यानयन्नाह—
 उट्ट पुप्फफलाई तिरिय मज्जारसाणट्ठिमाई । खीलगदारुगआवटणरक्खणट्ठा अहो पेहे ॥५२३॥ भा

तयानादौ आत्रामितानां मर्ता पुष्पफलादिपातमूर्धं निरूप्य ततो गुरवे दक्षयति, तिर्यक् मार्जारश्चङ्चिन्मानालोचया-

१ तत्तिअ एतत्ते भा १ । २ यत्तुत्तं तत्केन कारणेन भा १ । ३ वाऽऽलोचं भा १ । ४ व्याख्यानमि क १ । ५ आह एतं भा पा १ ।

लोचयति मा भूते आगच्छन्तस्तत्पात्रमुत्प्रेथ पातयिष्यन्ति, आदिशब्दात्काण्डं वा केनचिद्विश्विप्तमायाति अतस्तिर्यग्
निरूप्यते, तथाऽधो निरूपयति, किमर्थ ! कदाचित्कीलको भवति देारुकाष्टं वा भवति, तत्रापतनम्-आस्वलनं मा भूदिति,
अतोऽधो निरूप्य ततो भक्तादि दर्शयति । इदानीं 'सीसं सपडिगहं पैमज्जिच'त्ति व्याख्यानयति—

ओणमओ पवडिज्जा सिरैओ पाणा सिरं पमज्जेज्जा । एवमेव उगगहंमिवि मा संकुडणे तसविणासो ॥२७२॥

हस्तस्थे पतद्ग्रहेऽवनमतः शिरसः प्रपतेयुः प्राणिनः कदाचिदतः शिरः प्रथममेव प्रमार्जयेत्, एवमेव पतद्ग्रहे प्रमार्जनं
कृत्वा प्रदर्शयेद्भक्तादि, किं कारणं ? मा संकुडणे तसविणासो'त्ति मा भूत्सङ्कोचने सति पटलानां त्रसादिविनाशो भविष्यत्यतः
प्रसृज्य पतद्ग्रहं भक्तं प्रदर्शयतीति ॥

काउं पडिगहं करयलंमि अद्धं च ओणमित्ताणं । भत्तं वा पाणं वा पडिदंसिज्जा गुरुसगासे ॥२७३॥ भा०

कृत्वा पतद्ग्रहं करतले अर्धं च शरीरस्यावनम्य पुनर्भक्तं वा पानं वा प्रदर्शयेत् गुरुसकाश इति—

ताहे उदुरालोइय भत्तपाण एसणमणेसणाए उ । अट्टस्सासे अहवा अणुगहादीउ झाएज्जा । २७४ । भा०

ततः कदाचिदुरालोचितं भक्तपानं भवति, 'नहुं वलं चलं' इत्येवमादिना प्रकारेण, तथैषणादोषः कदाचित्सूक्ष्मः कृतो
भवति, अनेषणादोषो वा कश्चिदज्ञानता कृतः, ततश्चैतेषां विशुद्ध्यर्थमष्टोच्छ्वासं-नमस्कारं ध्यायेत्, अथवा 'अनुगहादीउ'त्ति

अपवाञ्जुप्रहादि व्यायेत्, 'बह मे वज्रमहा कुष्ठा साह होष्ठाभि तारिओ' इत्येवमादि गाथाद्वय (वक्ष्ये, अथ ५
उदे १ मा ९४-९५) कार्योत्सर्गस्यो विद्वत्स्वार्थं व्यायेत्, उत्सार्गं च कायोत्सर्गं ततः स्वाध्याय प्रस्थापयेत् । एतदेवाह—
विणायुण पट्टचित्ता सञ्ज्ञाय कुणइ तो मुहुत्ताग । पुवमणिया य दोसा परिस्समाई जढा एव ॥५२३॥

विन्म्येन प्रस्थाप्य स्वाध्याय ईदृर्षमात्रं करोति, अथपतो गाथात्रय पठति, उत्कृष्टतत्त्वतुर्द्वयापि पूर्वोक्तिं सूक्ष्मानप्राण
तन्निवसुपमोऽन्वहृत्वेन परावर्षयति, एव च कुर्वता पूर्वमविता दोषा 'वातुस्सोमे मरण' मित्येवमादयः तथा परिभमादयश्च
दोषा 'बढा'त्येका भवन्तीति ॥

दुविहो य सोवि साहू महलिउवजीवओ य इयरो य । महलिमुवजीवतो अच्छइ जा पिडिया सवे ॥५२४॥

म च माधुर्दिप्रकारो-मन्दत्यनुपवीचकः इतरथ-मन्दत्यनुपवीचकः, तत्र यो मन्दत्यनुपवीचकः साधुः सोऽदित्वा मिमां
तावत्प्रतिपाठयति यावत् 'पिण्डिताः' एकीभूताः सर्वेऽपि साधवो भवन्ति, पुनश्च स तेः सह भुङ्क्ते ।
इयरो वि गुरुसगास गतूण भणइ सदिसह भते ॥ पाट्टुणगस्सवगअतरतवाल्लुट्टाण सेह्वाण ॥५२५॥

'इतरोऽपि' अमण्डत्यनुपवीचकः साधुर्गुरुसङ्काश्रमस्या तमेव गुरुं भजति-येवुत हे आचार्याः ! संनिष्ठत-वदत यूयमिदं

१ बोधविन्दविह एतां स्थापानं मुहं का न २. पु. पा २ । २ सुष्मा' का । ३ होह का पा १ ओ न क २ । ४ तत्र यो मन्दत्यनुपवीचकः
स पाठु अ न. २ । ५ यथा का. पा १-२ ।

भोजनं प्राधूर्णकक्षपकअतरन्तबालवृद्धशिक्षकेभ्यः साधुभ्य इति । पुनश्च—

दिण्णे गुरूहिं तेसिं सेसं भुंजिज्ज गुरुअणुन्नाए । गुरुणा सांदिट्ठो वा दाउं सेसं तओ भुंजे ॥ ५२६ ॥

एवमुक्तेन सता गुरुणा दत्ते सति तेभ्यः—प्राधूर्णकादिभ्यो यच्छेपं तद् भुञ्जीत गुरुणाऽनुज्ञाते सति, यदिवा गुरुणा 'सन्दिष्टः' उक्तं यदुत त्वमेव प्राधूर्णकादिभ्यः प्रयच्छ, एवमसौ साधुर्भणितः सन् दत्त्वा प्राधूर्णकादिभ्यस्ततः शेषं यद् भक्तं तद्भुङ्क्ते । एवं न केवलमसौ प्राधूर्णकादिभ्यो ददाति अन्यानपि साधून्निमन्त्रयति, तत्र यदि ते गृह्णन्ति ततो निर्जरा, अथ न गृह्णन्ति तथाऽपि विशुद्धपरिणामस्य निर्जरैवेति ॥ एतदेवाह—

इच्छिज्ज न इच्छिज्ज व तहविय पयओ निमतंए साहू । परिणामविसुद्धीए अ निज्जरा होअगहिएवि । ५२७।

इच्छेत् कश्चित्साधुर्नेच्छेद्वा तथापि प्रयत्नेन-सद्भावेन निमन्त्रयेत्साधून्, एवं सद्भावेन निमन्त्रयमाणस्य 'परिणाम-विशुद्ध्या' चित्तैर्नर्मल्यानिर्जरा भवति-कर्मक्षयलक्षणाऽगृहीतेऽपि भक्ते भवतीति । अथावज्ञया निमन्त्रयति ततश्चायं दोषः । भग्नेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहू । एक्कमि हीलियंमी सबे ते हीलिया होति ॥ ५२८ ॥ भग्नेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहू । एक्कमि पूइयंमी सबे ते पूइया होति ॥ ५२९ ॥

अहं को पुणाइ नियमो एक्कमि वेमाणियंमि ते सबे । होति अवमन्निया पूइए य संपूइया सबे ॥ ५३०

१ 'णैवासौ 'सन्दिष्ट' ल १-२, 'णैव 'सन्दिष्ट' पु. पा १-२ । २ 'वि हीलियंमि ते आ पा १-२ । ३ 'माणिया आ पा १ । ४ पूइयमि सपू पा. १ ।

नाण व दसणा धा तवो य तह सजमो य साहुगुणा । एके सवेसुवि हीलिपसु ते हीलिया होति ॥ ५३१ ॥
 एमेव पूइयमिवि एकमिवि पूइया जइगुणा उ । थोव वहुनिवेसं ईइ नखा पूयए महम ॥ ५३२ ॥
 तम्हा जइ यस गुणो एकमिवि पूइयमि ते सवे । मत्त वा पाण वा सवपयत्तेण दायव ॥ ५३३ ॥

सुममा ॥ पदा पुनरादरेण निम्नत्रयते तदायं महान् गुणः-सुममा ॥ अत्राह परः-अथ कः पुनरय नियमः ? पदेत
 एकस्मिन्भवमानिते सति सर्व एवापमानिता भवन्ति, तथैकस्मिन् संप्रबिते सर्व एव संप्रबिता भवन्ति, न चैकस्मिन् संप्रबिते
 सर्वे संप्रबिता भवन्ति, न हि यद्गदये युक्ते देवदणो युक्तो भवतीति । आचार्य आह-ज्ञान दर्शन च तपस्तथा संयमश्च एते
 साधुगुणा वर्धन्ते, एते च गुणा पदैकस्मिन् साधो व्यवस्थिता एव सर्वेष्वपि, एकस्वरूपत्वाच्चेष्टा, पतञ्जलमत एकस्मिन्
 साधो हीलिते-अपमानिते सर्वेषु वा साधुषु हीलितेषु 'ते' ज्ञानादयो गुणा 'हीलिताः' अपमानिता भवन्ति ॥ एवमेकस्मिन्
 प्रबिते प्रबिता यतिगुणाः सर्वे भवन्ति, यस्मादेव तस्मात्तलोकमेतन्मूल्यानां वि 'बहुनिवेशं' ब्रह्मायमित्यर्थः निर्बरादेतुरिति,
 तस्मादेवं ज्ञात्वा पूजयेत्साधून् मतिमानिति, यतश्चेवमत एवमेव कर्तव्यम् । एतदेवाह-'तुम्हे' त्यादि, सुगमा ॥
 वेयावच्च नियय करेह उत्तमगुणे धरिन्ताण । सब किल पढिवाई वेयावच्च अपढिवाई ॥ ५३४ ॥

पढिमगस्त मयस्स व नासह चरणं सुय अगुणणाए । न तु वेयावच्चचित्थं सुहोदय नासए कम्म ॥ ५३५ ॥

लाभेण जोजयंतो जइणो लाभंतराइयं हणइ । कुणमाणो य समाहिं सवसमाहिं लहइ साहू ॥५३६॥
 भरहो बाहुबलीवि य दसारकुलनंदणो य वसुदेवो । वेयावच्चाहरणा तम्हा पडितप्पह जईणं ॥५३७॥
 होज्ज न व होज्ज लंभो फासुगआहारउवहिमाईणं । लाभो उ निज्जराए नियमेण अओ उ कायवं ॥५३८॥
 वेयावच्चे अब्भुट्ठियस्स सद्धाए काउकामस्स । लाभो चेव तवस्सिस्स अट्ठीणिमणसस्स ॥५३९॥

'वेयावृत्त्यं' सततं कुरुत, केषाम् ?-उत्तमान् गुणान् धारयतां साधूनां कुरुत । शेषं सुगमम् । किञ्च-'प्रतिमग्न-
 स्य' उन्निष्क्रान्तस्य मृतस्य वा नश्यति चरणं श्रुतमगुणनथा न तु 'वेयावृत्त्यचित्तं'-बद्धं शुभोदयं नश्यति कर्म । किञ्च-
 'लाभेन' प्राप्त्या घृतादेः 'योजयन्' घृतादिलाभेन योजयन् कान् ?-यतीन्, लाभान्तरायं कर्म हन्ति । तथा पादप्रक्षालना
 दिना कुर्वन् समाधि 'सर्वसमाधि' मनसः स्वस्थतां वाचो माधुर्यादिकं कायस्य निरुपद्रवताम्, एवं कुर्वन्निरूपमपि सर्व-
 समाधि लभते ॥ सुगमा, नवरं 'पडितप्पह'ति वेयावृत्त्यं कुरुत । किञ्च-भवेद्वा न वा लाभः, केषां ?-प्रासुकानामाहा-
 रोपध्यादीनां तथापि तस्य वेयावृत्त्यर्थमभ्युद्यतस्य साधोर्विशुद्धपरिणामस्य लाभ एव निर्जरायाः, न अवश्यं लाभे एव सति
 निर्जरा भवति, यस्मादेवं तस्मात्कर्तव्यं वेयावृत्त्यम् । सुगमा, नवरं वेयावृत्त्ये 'अभ्युत्थितस्य' उद्यतस्य श्रद्धया कर्तु-
 कामस्य लाभ एव ॥

एसा गहणेसणविही कहिया मे धीरपुरिसपन्नत्ता । घासेसणपि इत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥ ५४० ॥
 सुममा ॥ उक्ता ब्रह्मैषणा साम्प्रतं प्राप्तेषोच्यते, तथा चार—

दवे भावे घासेसणा उ दधमि मच्छआहरण । गलमसुद्धगमक्खण गलस्स पुच्छेण घट्टणया ॥ ५४१ ॥

सा च प्राप्तेषणा द्विविधा—ब्रह्म्यतो यावत्तम, तत्र ब्रह्मे मत्स्योवाहरण, त अहा—एगो किर मच्छबधो गले मत्तपिट्ठ दाक्ख्य दवे छुरह, त च एयो मच्छो जायह, अहा एस गलोचि, सो परिपेरेणेण मसं स्वाइक्ख्य ताहे पराहुणो छिप्पाए गलमाहरणह, मच्छबधो जाणह—एस गहिवोचि, एव तेण सर्व स्वरय मसं, सो" य मच्छबधो स्वरएण मसेण अदिहए लदो वच्छह । एव य आहरण बुधिरं—वरिअ कप्पिले च, तं एव मच्छबध मोहयमणसंक्ख्य स्थायत दहुं मच्छो मणह—बहं पमत्तो वरन्तो गहियो बलागाए, ताहे सा उक्खिविणा पच्छा गिलह, ताहे अह बको तीसे गूहे पढामि, एव विसिय तइय पि उच्छाळियो ताहे सुको, बण्णया समूहे अहं गवो तएय मच्छबधा बलयासुहाइ करेति कइएहि, ताहे समुहवेलापामिणं सह अह तस्य वकीक्खए कटे पविहो, ताहे तस्स कइयस्स अणुसारेण अतिगवो, एव तिप्पि वारा बलयासुहावो सुको, बाळाओ—एकबीसं वारा फिडिओ, किर पुण ?, आहे बाल छट्ट मबति ताहे अहं भूमि विपुल मच्छामि, तथा एकमि छिण्णोदियमि दइमि अच्छिणा, अम्मेहि किरि वि न नाय अहा इमो दहो

१ इत्थमपीच्छह—मत्स्ये बध । २ छप्पाए ना पा २ पु । ३ तो खे मच्छ ना पा १ । ४ किरिण ना वरिक्कणा ख २ । ५ व म्म पा १ ।
 ६ परिचये ना. । ७ मूली ना. पा १ । ८ इए बहे छिमा अम्मेहि ना. पा १-२ ।

सुकिर्हिह, ताहे सो दहो सुको, मच्छाणं थले गई णत्थि, ते सबे सुक्कते पाणिए मया, केई जीवन्ति, तत्थ कोइ मच्छन्धो
 आगओ, सो हत्थेण गहाय स्रलाए पोएत्ति, ताहे मए नायं, अहंपि अचिरा विज्झीहामि जाव न विज्झामि ताव उपायं
 चित्तेमि, ताहे तेसि मच्छाणं अंतरालं खलं मुहेण गहिज्जण ठिओ, सो जाणइ-एते सबे पोइयल्लया, ततो सो गंतूण अण्हि
 दहे धोवइ, तत्थ अहं मच्छुवचं करितो चेवुडीणो पाणिए पविट्ठो, तं एयारिसं मम सत्तं, तहवि इच्छसि गलेण धित्तुं ?
 अहो ! ते निछजत्तणंति ॥ अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह-‘गलमंसुडगं’ गाहद्धं, गलमांसपिडमक्खणं, शेपं सुगमं ॥

अहं मंसंमि पहीणे ज्ञायंतं मच्छियं भणइ मच्छो । किं ज्ञायसि तं एवं ! सुण ताव जहा अहिरिओऽसि ॥ ५४२
 चरियं व कप्पियं वा आहरणं दुविहमेव नायवं । अत्थस्स साहणत्था इंधणमिव ओयणट्ठाए ॥ ५४३ ॥
 तिवलागमुहुम्मसुको तिबुत्तो वलथामुहे । तिसत्तबुत्तो जालेणं सइं छिन्नोदए दहे ॥ ५४४ ॥
 एयारिसं ममं सत्तं, सढं घट्ठिअघट्ठणं । इच्छसि गलेण धित्तुं, अहो ते अहिरीयया ॥ ५४५ ॥
 अहं होइ भावघासेसणा उ अप्पाणमप्पणा चेव । साहू भुंजिउकामो अणुसासइ निज्जरट्ठाए ॥ ५४६ ॥
 बायालीसेसणसंकडंमि गहणंमि जीव ! नहु छलिओ । इण्हि जह न छलिज्जसि भुंजंतो रागदोसेहि ॥ ५४७ ॥

१ मच्छाणं थले आ पा १-२ । २ कइवि आ पा. १-२ । ३ ढसिउ मुहेग ठिओ आ. पा. १-२ । ४ मुहा सुको आ ल २ पा. १ । ५ सयं आ. पा. १ ।

जह् अरुभगणलेवा सगढस्ववषणाण जुचिओ होति । इय सजमभरवहणट्टयाए साहूण आहारो ॥५४८॥

सुगमाः, तिस्रो वारा मलाकाया मुखेनोद्भूतः-ऊर्ध्वं क्षिप्यः त्रिकृत्यो 'वलयासुखे' कटात्मके धावर्षवप्रक्षिते, तथा त्रयः सप्तका बालास्यन्युतः 'संकटू' पक्ष्मात् 'छिमोदके' ब्रह्मे छुटितः ॥ एवमिष मम मस्य छठ मां तथा 'धटितवहुन' धटितानि-संबद्धानि बहूनानि-बालादीनि बतनानि यस्य सोऽह धटितवहुनः, तमेवमिष इच्छसि मलेन ग्रीहीतुः, बहो ते निर्लज्जता ॥ उक्ता द्रव्यप्राप्तेष्वपि पणेश्चौ प्राप्तं कूर्चश्च कविच्छलित इति । इदानीं भावप्राप्तेष्वपि प्रतिपादयन्नाह-अथ भवति भावप्राप्तेष्वपि, कथं ? यदाऽऽत्मानमात्मनेव साधुलुब्धास्ति, कदा पुनः ?- 'मोक्षकामः' मोक्षमलिखपन्, निर्भरार्यं न तु वर्णयिष्यद् । किं पुनरसौ चिन्तयन्नात्मानमनुशास्तीत्यत आह-द्विषस्वार्थिद्वेषयादयोः संकटं-दुष्प्रवेशं यद्गहनं गह्वरं तस्मिन् हे क्षीन ! न त्वं छलितः, क्षेपं सुगमं, यथा न व्यस्यसे तथा कर्तव्यं । यथाऽभ्यङ्गलेपा यथासङ्क्षेपेन दृक्कटाक्षस्य व्रणानां च मुक्तिर्लो भवन्ति, एतदुक्तं भवति-यथाऽभ्यङ्गः छक्काथे युरया दीयते न चातिबहुनं चातिस्तोको मारवहनाय, तथा व्रणानां च क्षेपो युरया दीयते नातिबहुनंतिस्तोकाः, एव संयममरवहनाय साधूनामाहारः ॥

उवजीवि अणुवजीवी मदलिं पुठवभिओ साहू । मदलिअसमुदिसगाण ताण इणमो विहिं दुण्ठ ॥५४९॥

तत्र मण्डत्पुपबीवी अनुपबीवी च पूर्वमेव द्विविधो व्यावर्णितः साधुरेकः, इदानीं बहूनां मण्डस्यामसमुदिस्रिकानां यो

१ भक्तो इव प्रिये ऋ. १. २ छक्का ऋ. १. ३ 'पुष्कलो' ऋ. १. ४ 'क्षीनो' ऋ. १. ५ बहिं ऋ. १. ६ बहिं ऋ. १. ७ यथा ऋ. ५५. ८ १.

विधिर्भवति तं वक्ष्ये ॥ ते च कथं मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति ?, अत आह—

आगाढजोगवाही निज्जूढत्तट्टिआ व पाहुणगा । सेहा सपायछित्ता बाला बुद्धेवमाईया ॥ ५५० ॥

आगाढयोगो-गणियोगः तत्स्था ये ते मण्डलीं नोपजीवन्ति, 'निज्जूढ'त्ति अमनोद्भाः कारणान्तरेण तिष्ठन्ति ते पृथग् भुञ्जते, तथाऽऽत्मार्थिकाश्च पृथग् भुञ्जते प्राघूर्णकाश्च, यतस्तेषां प्रथममेव प्रायोग्यं पर्याप्त्या दीयते, ततस्तेऽप्येकाकिनो भवन्ति, शिक्षका अपि सागारिकत्वात् पृथग् भोज्यन्ते, सम्रायश्चित्ताश्च पृथग् भोज्यन्ते, यतस्तेषां शवलं चारित्रं, शवलचारित्रैः सह न भुज्यते, बालवृद्धा अप्यसहिष्णुत्वात्प्रथममेव भुञ्जतेऽतस्तेऽप्येकाकिन इति, एवमाद्या मण्डल्यामसमुद्देशका भवन्ति, आदिग्रहणात्कुष्ठव्याध्याद्युपद्रुता इति ॥ ते च भुञ्जानाः सन्त आलोकं भुञ्जते, स चालोको द्विविधो भवतीत्येतदेवाह—
दुविहो खलु आलोको दवे भावे य दवि' दीवाई । सत्तविहो पुण भावे आलोगो तं परिकहेऽहं ॥ ५५१ ॥

द्विविध आलोको-द्रव्यालोको भावालोकाश्च, तत्र द्रव्यालोकः प्रदीपादिः, भावविषयः पुनरालोकः सप्तविधः, तं च कथयाम्यहं, तत्र भावालोकास्येयं व्युत्पत्तिः-आलोक्यते इत्यालोकः-स्थानदिगादिनिरूपणमित्यर्थः । तं च सप्तविधमपि प्रतिपादयन्नाह—

ठाजादिसिआसणथा भायणपक्खेवणे य गुरुभावे । सत्तविहो आलोको सयावि जयणा सुविहियाणं ॥

तैश्चामण्डलिसमुद्देशकैर्निष्क्रमप्रवेशवर्जिते स्थाने भोक्तव्यं, तथा कस्यां दिशि आचार्यस्योपवेष्टव्यमित्येतद्वक्ष्यति, तथा

ततः कदाचित्साधुः 'मत्सिद्धयम्' अतिप्रचुरं मध्येभिःस्रष्टुः सन्, स च सध्यासंस्मरीरः कदाचिद्वा गुरोरदर्शनपथे' सुखानो
ऽङ्कारक-अपच्यमपि सुखीयाभिश्चष्टुः सन्, कदाचिद्वा मिथामतताऽनेन स्निग्धप्रभ्यं लब्ध मवेत् तथानालोच्यैव मध्येषु
एकान्ते मा भूमोमाधायो निवारयिष्यति । अतः

पयसि जाणणट्टा गुरुआलोप तओ उ मुजिज्जा । नाणाइसधणट्टा न वल्लथलरूव विसयट्टा । २८० । (मा०)

'एतेषां' प्रचुरमधितादीनां दोषाणां ज्ञानार्थं गुरोः 'आलोकं' वस्तुदर्शनपथे सुखीर वेन गुरुः समीपस्य सुखान इष्ट्वा
प्रचुरं मध्यन्त निवारयति, तथाऽङ्कारक मध्यन्त निवारयति, तथा अणालोइय चोरिअं स्थायत निवारयति, मा भूदवारपेड-
पाटवमनिता दोषाः स्युः । इदानीं मावेति व्याख्यायते--'आणाइ'पि ज्ञानाविर्भावः ज्ञानं दर्शन चारित्रं च, एतच्छानादिभाव
त्रयमसुन्यमाने बुध्यति-भ्युच्छियते, अत एतेषां ज्ञानादीनां बुध्यतां 'स'यानार्थे' अविच्छिन्नमवाहार्यं सुच्यते, न वर्णार्थं सुन्यते,
न वर्णो मम गौरित्वं स्यादित्येवमर्थं, तथा बल मम भूयाद् इत्येवमर्थमपि न सुच्यते, रूपं मम भूयाद् इत्येवमर्थं क्षीणगण्ड
पार्थः सन् मांसोपचयेन पूरितगण्डपार्थो रूपवान् भविष्यामीति नैवमर्थं युद्धे, नापि 'विपयार्थं' मैयुनायासेवनार्थं युद्धे ।
सो आलोइयमोई जो एए जुजए पए सव्वे । गविसणगहणग्घासेसणाइ तिविहाइवि विसुद्ध । ५५३ ।

'मः' मायुर्गुरोरालोपितं युद्धे य एतानि पदान्यनन्तरोदितानि 'युनक्ति' प्रयुद्धे करोति स्थानादीनि, स च गवेषणेपण

१ 'विपरीतः' भा. २ । २ 'युते' भा. । ३ 'वेडप्रारक' भा. । ४ 'त' निमिषः भा. पा. १ । ५ 'आमावा' भा. । ६ गीतं भा. ।
७ 'मैयुनायन' अ. ।

या ग्रहणैषणया ग्रासैषणया, अनया त्रिविधाऽप्येषणया विशुद्धं शुद्धं य एतानि पदानि प्रयुक्ता इति ।

एवं एगस्स विही भोत्तव्वे वन्निओ समासेणं । एमेव अणेयाणवि जं नाणत्तं तमहं वोच्छं ॥ ५५४ ॥
एवमेकस्य साधोभोक्तव्ये विधिर्वर्णितः 'समासेन' संक्षेपेण, एवमेवानेकेषामपि साधूनां भोजने विधिः, यत्तु पुनर्नाना-
त्वं भवति तदहं वक्ष्ये । आह—किं पुनः कारणं मण्डली क्रियते ?, उच्यते—

अतरंतबालवुद्धा सेहाएसा गुरू असहुवग्गो । साधारणोग्गहाऽलद्धिकारणा मंडली होइ ॥ ५५५ ॥

अतरन्त इति ग्लानस्तत्कारणात्—तन्निमित्तं मण्डली भवति, यतस्तस्य ग्लानस्य यद्येकः साधुर्वैयावृत्यं करोति ततस्तस्य
तत्रैवाक्षणिकस्य सूत्रार्थहानिर्भवति, मण्डलीमध्ये तु कश्चित्किञ्चित्करोति, अत एतदर्थं मण्डली क्रियते येन बहवः प्रति-
जागरका भवन्तीति । बालोऽपि भिक्षामादितुमसमर्थः, स च बहूनां मध्ये सुखेनैव कथं नु नाम वर्त्तेत ?, अतो मण्डली भवति ।
बुद्धोऽप्येवमेव । सेहः—शैक्षकः स चैकः सन् भिक्षाविशुद्धिं न जानाति ततस्तस्यानीय दीयते, आएसो—प्राधूर्णिकस्तस्य
चागतस्य सर्व एवोपकुर्वन्ति, स चोपकारः सर्वैरेव मिलितैः कर्तुं शक्यते न त्वेकेन, गुरोश्च सर्वैरेवोपकर्तुं शक्यते न त्वेकेन
सूत्रार्थपरिहानेः, तथा 'असहुवग्गो'ति असमर्थो राजपुत्रादिः स च भिक्षामादितुं सुकुमारत्वान्न शक्नोति ततश्च सर्व एव मिलिता
उपकुर्वन्ति, तस्मात् 'साधारणोग्गहा' साधारणपग्रहश्च साधारणोपग्रहस्तस्मात् साधारणोपग्रहात् कारणान्मण्डली

१ तयं वोच्छं आ पा. १ पु. १ २-यो भेदो यदस्तिस्ति तदहं आ पा १ २. पु. १ ३ ०रन्त-अतिग्लानं आ ४ ०वन्धे आ ५ एतदर्थं आ. १

कर्तव्या, अथवा मण्डलीविशेषणमेतत्, उपगृह्णातीत्युपग्रहो-मन्कादिः स साधारणा-सुख्यो यस्यां सा साधारणोपग्रहा मण्डली भवति । 'असद्विकारणा मण्डली होह' इति कदाचित्कश्चित्साधुरलक्षिमान् भवति तत्रापि तेऽन्ये साधवस्तस्मै भानीय प्रयच्छन्ति, अत एतत्कारणान्मण्डली भवति । इदानीं भिन्नागतानां साधूनां यो वसतिरक्षपाल आस्ते तेन किं कर्तव्यमित्यत आह—
नाउ नियट्टणकाल वसहीपालो य भायणुग्गाहे । परिसठियच्छदवगिणहट्टया गच्छमासज्ज ॥ ५५६ ॥

आत्मा भिन्नागतानां निर्वर्तनकाल वसतिपालो 'माबन' नन्दीपात्र तत्प्रत्युपेक्ष्योद्वाहयति-सङ्घटितेनास्त इत्यर्थः, किमर्थः, परिसंस्थिताच्छदवग्रहणार्थम्, एतदुक्तं भवति-तत्रानीय साधवः पानकं प्रक्षिपन्ति, पुनश्च तत्र परिसंस्थित-स्वच्छीभूतं सचस्मादन्यत्र पात्रकं क्रियते येन तत्स्वच्छमाधार्यादीनां प्रायोग्यं भवति, पात्रकादिप्रक्षालनं च क्रियते । 'गच्छमामब्ब'पि 'गच्छमाधित्थ' मच्छस्य प्रमाणं द्वात्वा पात्रकमुद्वाहयन्ति, एतदुक्तं भवति-यदि महान् गच्छस्ततः पानकगलनार्थं महत्प्रमाणं पात्रकमुद्वाहयति, तदा द्वे त्रीणि वत्सारि पञ्चादीनि यावत् । असद्विद्यं नियट्टेसु एकं चउरगुल्लणमाणेसु । पक्खिविय पट्ठिग्गाहग तस्यऽच्छदव तु गालिज्जा ॥ ५५७ ॥

अथ तत्र रक्षपालः समयो नास्ति यः पात्रकमुद्वाहयति, अथवा 'असद्वि'य'पि यदि नन्दीपात्र नास्ति, यत्रोदकमानीतं स्वच्छीकरणार्थं क्रियते ततोऽसति तस्मिन् नन्दीपात्रे तदेकं एतद्वा प्रक्षिप्य, कः, अत आह-चउरगुल्लणमाणेसु' चउरगु-
१ 'पाम्मस्तेन डि' जा । ५ मिनेसु जा. ।

लैरूनानि यानि भाजनानि तेषु ग्रक्षिप्य पतद्ग्रहं पुनस्तस्मिन् क्षणीभूते अच्छं द्रवं गालयेत्, अत्र चायं नियमो द्रष्टव्यः यदुत-भिक्षां तावत्साधवः पर्यटन्ति यावत्पात्रकं चतुर्भिरङ्गुलैरूनमास्त इति । आह-किं पुनः कारणं तद्रवगलनं क्रियते ? , आयरियअभावियपाणगट्टया पायपोसधुवणट्टा। होइ य सुहं विवेगो सुह आयमणं च सागरिए ॥५५८॥

आचार्यपानार्थं अभावितसेहादिपानार्थं च गलनं क्रियते । तथा पादधावनार्थं 'पोस'त्ति अधिष्ठानं तस्य प्रक्षालनार्थं, तथा भवति च सुखेन विवेकः-त्यागोऽतिरिक्तस्य सेतः, तथा सुखेन वाऽऽचमनं सागारिकस्याग्रतः क्रियते, एवमर्थं गलनं क्रियत इति । कियन्ति पुनः पात्रकाणि गलितद्रवस्य अत्रियन्ते ? इत्यत आह—

एक्कं व दो व तिन्नि व पाए गच्छप्पमाणमासज्ज । अच्छद्वस्स भरिज्जा कसट्टवीए विगिंचिज्जा ॥५५९॥

एकं द्वे त्रीणि वा पात्रकाणि अत्रियन्ते, गच्छप्रमाणं ज्ञात्वा चतुष्प्रभृतीन्यपि अत्रियन्ते स्वच्छद्रवस्य, तत्र च गलिते सति कसट्टं-कचवरं बीजानि च-गोधूमादीनि 'विगिञ्चेत्' परित्यजेत्, एवं तावत्पतद्ग्रहकर्णेनापि उदकमपबृन्त्य पानकगलनं क्रियते । अर्थं पुनस्तत्र कीटिकामर्कोटकादयः प्लवमाना दृश्यन्ते ततस्तत्र गौलने को विधिः ? इत्यत आह—

मूङ्गाईमक्कोडएहिं संसत्तगं च नाऊणं । गालिज्ज छब्बएणं सउणीघरएण व दवं तु ॥ ५६० ॥

मूङ्गा-कीटिका मर्कोटकाश्च तैः संसक्तं ज्ञात्वा गालयेत् 'छब्बएणं' वंशपिटकेन शकुनिगृहकेण वा गालयेत् तद् द्रवं ।

१ तस्य पानकस्य, तथा आ पा १-२ । २ गलिते आ. । ३ गृहेण ल. १-२ ।

इय आलोइयपट्टविअगालिण् मढलीण् सट्टाणे । सज्झायमगल कुणइ जाव सवे पढिनियत्ता ॥ ५६१ ॥
 'इय'पि पूर्वोक्तविधिना आलोचिते सति प्रस्थापिते स्वाध्याये गालिते च पानके पुनश्च मण्डल्यां स्वस्थाने उपविश्य
 स्वाध्यायमङ्गल करोति—स्वाध्याय एव मङ्गलं स्वाध्यायमङ्गलं तार्वत्करोति यावत् सर्वे साधवः प्रतिनिष्टया भवन्ति । एव
 पत्रि महिष्यवस्तवो योगयोगेन युञ्जते, अयाऽसहिष्णुवस्तत्र केचिद्भवन्ति ततः को विधिरित्यत आह—
 कौले पुरिते आसज्ज मत्तय पक्खिविनु तो पढमा । अहवावि पढिगहग मुयति गच्छ समासज्ज ॥ ५६२ ॥

स चासहिष्णुर्ग्रीष्मकालाद्यङ्गीकृत्य भवति, स एव वा पुरुषः कदाचित् पुष्टबालुर्भवति, तमाभिस्य मात्रके प्रक्षिप्य मक्त
 प्रथमात्मिका तावदीयते, अथ बहवो पुष्टबालवस्ततः पतद्भ्रष्टकं मुञ्चति तेभ्यो भेषणार्थं, गच्छ 'समासज्ज'चि गच्छमत्स्यं बहू
 ना मात्सा तदनु रूप पतद्भ्रष्टं मुञ्चतीति । पुनश्च भित्तिषु साधुषु मण्डलीस्वरिः प्रविशति, किं कृत्वेत्यत आह—
 चित्त घालाईण गहाय आपुच्छिठ्ठण आयरिम । जमलजणणीसरिच्छो निवेसई मढलीयेरो ॥ ५६३ ॥

चिच बालादीनां गृहीत्वा पुष्टाऽचार्यं मण्डलीस्वरिः प्रविशति, किं विधिः ! इत्यत आह—जमलजणणीसरिच्छो
 'निवेसई' उपविशति मण्डलीस्वरि इति । स च मण्डलीस्वरिरो गीतार्यो रत्नाधिकोऽनुष्ठवक्य भवति । अनेन च पद-
 त्रयेणाष्टौ मन्त्राः सूचिता भवन्ति, तत्र तेषां मन्त्रे ये शुद्धा अशुद्धाश्च तान् प्रदर्शयन्माह—

१ छत्थेति भा. स १ पा १ पु । २ अज्जयुरिणे च भाव अय पु । ३ तत एव भा । ४ सुज्जये भा. १ । ५ रज्जयार्थे भा ।

जइ लुद्धो राइणिओ अंहव अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो । ओमोवि हु गीयत्थो मंडलिराईणि उ अलुद्धो उ ॥

यद्यसौ मण्डलीस्थविरो लुब्धो रत्नाधिकश्च ततस्तिष्ठति-न परिविशति, अनेन च लुब्धपदेन द्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमा मङ्गका अशुद्धाः प्रदर्शिता भवन्ति । 'अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो ओमोवि हु'त्ति अलुब्धोऽपि यदि गीतार्थ ओमः-लघुपर्यायः स मण्डल्यां परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन तृतीयमङ्गकः कथितो भवति, अयं च प्रथममङ्गकाभावे भवति । अत्र च मङ्गके गीतार्थपदग्रहणेन यत्र मङ्गकेऽगीतार्थपदं स सर्वो दुष्टो ज्ञातव्यः । 'गीयत्थो मंडलिराइणिउ अलुद्धो'त्ति यस्तु पुनर्गीतार्थो रत्नाधिकोऽलुब्धश्च स मण्डल्यां परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन प्रथमो मङ्गकः शुद्धः प्रदर्शितो भवति, सर्वथा यत्र यत्र लुब्ध-पदमगीतार्थपदं च स स परिहार्यः, ओमराइणियपदं च यद्यगीतार्थः लुब्धपदं च न भवति ततोऽपवादे शुद्धं भवति, प्रथमं तु शुद्धमेव ॥ इदानीं ते मिलिताः सन्त आलोकं भुञ्जन्ते, स च आलोको द्विविधो द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतः प्रदीपादिः, भावतः सप्तप्रकारस्तं दर्शयन्नाह—

ठाणदिसिपगासणया भायणपक्खेवणा य भावगुरू । सो चेव य आलोगो नाणत्तं तद्विसा ठाणे ॥ ५६ ५ ॥

स्थानं वक्तव्यं उपविशने दिग् वक्तव्या प्रकाशमुखे भाजने भोक्तव्यं, भोजनक्रमो वक्ष्यमाणः, प्रक्षेपणं च वदने वक्तव्यं, भावालोको वक्तव्यः गुरुवक्तव्यः, स एवालोकः पूर्वोक्तः, नानात्वं त्वत्र यदि परं दिशः स्थानस्य च, अत्र दिक्पद-

१ होइ आ. पा. १ । २ लुद्धो व होज ल १-२ । ३ इणि अलुद्धो आ पा. २ । ४ प्रविशति आ । ५ ल्यामुपविशति, आ. पा. १ । ६ स परि आ. ल १. २ ।

मन्यथा वक्ष्यति स्थान च । इदानीं माध्यकारः स्थानानां स्व दर्शयति, तत्र स्थानव्याख्यानां योगः—

नियस्वमपवेस मोक्षु पठमसमुद्दिस्तगाण ठायति । सज्ज्ञायैप्परिहाणी भावास्त्रेवमार्दया ॥२८१॥ (भा०)

प्रथमसमुद्दिष्टानां ग्ठानादीनां निर्गमप्रवेशो वृत्त्वा उपविशन्ति, किमर्थं !, तत्र यदि ते मार्गं लब्ध्वा मण्डस्यां विद्यन्ति ततः पूर्वसूक्तानां स्वाध्यायपरिहाभिर्मनति तथा 'भावास्त्रेवमार्दया' सज्ज्ञादिवेगधारणासहिष्णोः पीढा भवति । एवमादयोऽन्येऽपि दोषाः ॥ दिग्दारप्रतिपादनायाह—

पुवमुहो राइणिओ एक्को य गुरुस्त अभिमुहो ठाइ । गिणइइ व पणामेइ व अभिमुहो इहरहाऽवस्सा ॥२८२॥

पूर्वामुहो रत्नाधिक उपविशति मण्डरया, तस्यां च मण्डरयामेकः साधुर्गुरोरभिमुख उपविशति, किमर्थं !, कदाचित्किञ्चिद्गुरोरविरक्त भवति तद्द्वाराति शतव्य वा किञ्चिद्भवति तद्वाराति मण्डलीस्यविरेणार्पित, ईदवर्धमभिमुख उपविशति, इतरया-पयभिमुखो नोपविशति ततोऽत्रद्या-परिमवः कुतो भवति, पृथ्यादि दस्योपविशेतोऽवज्ञादिकृता दोषा भवन्ति ॥

जो पुण हविज खवओ अतिउच्चाओ य सो धहिं ठाइ । पठमसमुद्दिहो वा सागारियरक्खणट्ठाए ॥२८३॥
यस्त पुनः षपकोऽर्द्धमासादिना भवेदतिमान्तो वा माघूर्जकादिः स महिर्मण्डरयास्तिष्ठति प्रथमसमुद्दिहो वा साधुः धीघवरेण येन सूक्तं स सागारिकरध्वनार्थं बहिस्तावनमण्डरयास्तिष्ठति ॥

१ 'भगवद्-भा' । २ 'परिहाणी' भा पा १-५- । ३ पूर्वोक्तानां भा । ४ एवमर्थं भा. पा. १-२. । ५ 'एति वरोऽव्यवहा' भा ।

एकिक्कस्स य पासंमि मल्लयं तत्थ खेलमुगाले । कण्टट्टिएव तुब्भइ मा लेवकडा भवे वसही ॥५६७॥

तत्र च साधूनां भुञ्जानानामैकैकस्य साधोः पार्श्वे मल्लकं भवति, तत्र खेलः श्लेष्म उद्गालयेत्-तस्मिन् मल्लके श्लेष्म-निष्ठीविनं कुर्वन्ति, तथा तत्र भुञ्जतः कदाचित्कण्टको भवेत् स तत्र क्षिप्यते, अस्थिखण्डं वा भवेत् तच्च क्षिप्यते, अथ तु भुवि क्षिप्यतेऽस्थिकण्टकादि ततो वसतिर्लेपकृता-अनायुक्ता भवति, अतस्तत्परिहारार्थं मल्लकेषु क्षिप्यते । तथाऽमुमपरं भुञ्जानानां विधिं प्रतिपादयन्नाह—

मण्डलिभायणभोयण गहणं सोहीय कारणुवरिते । भोयणविही उएसो भणिओ तेल्लुक्कदंसीहिं ॥५६८॥

मण्डली यथा रत्नाधिकतया कर्तव्या, भाजनानि च पूर्वं अहाकडाइं भुञ्जन्ति, भोजनं च स्निग्धमधुरं पूर्वं भोक्तव्यं, ग्रहणं च पात्रकात् कुक्कुल्यण्डकमात्रं कवलैर्ग्रहणं-कर्त्तव्यं, तथा ग्रहणस्यैव शुद्धिर्वक्तव्या, अथवा शुद्धिर्भुञ्जतो यथा भवति तथा 'वक्तव्यं, कारणे भोक्तव्यं, तथा 'उवरिए' ति अतिरिक्ते विधिर्वक्तव्यः । अयं भोजनविधिः सुगमः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

मंडलि अहराइणिआ सामायारी य एस जा भणिआ । पुवं तु अहाकडगा मुच्चंति तओ कमेणियरे ॥२८३॥

मण्डली कथमुपविशति ?, अत आह-यथा रत्नाधिकतया सामाचारी चात्र कार्या, एषा या भणिता-उक्ता कतमा ?,

१ ष्टकोऽस्थिखण्डं वा भवति स तत्र क्षिप्यते आ । २ लं गृह्णाति, आ पा १-२ । ३ 'योक्ता' भणिता, कतमा ?, आ. पा. १-२ ।

‘ठाण्ठिमिपणासप्पया” इत्येवमादिका साऽत्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं मास्वनद्वारप्रतिपादनायाह-
‘पुब तु अवाकडगा’ ‘पूर्वं’ प्रथम ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरहितानि लुब्धानि यानि तानि समुद्वेगनायं सुच्यन्ते, एतदुक्तं भवति-
प्रथममप्रतिकर्मा प्रतिग्रहो भ्राम्यते, सतः क्रमेण ‘इतरे’ अत्यपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एव सुच्यन्ते । ‘मायण’सि गय,
इदानीं ‘मोयण’ च व्याख्यायते—

निद्धमहुराणि पुब पिताईपसमणट्टया भुजे । बुद्धिवलवडुणट्टा दुक्ख खु विक्किचिउ निद्ध ॥ २८४ ॥ (भा)

प्रथमार्धं सुगमं । किमयं स्निग्धमधुराणि पूर्वं मक्ष्यन्ते !, यतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं भवति, तथा चाह—“ बृतेन
वर्द्धते मेघा” इत्यादि, बलवर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, बलेन च वर्द्धितेन वैयाडस्यादि कर्तुं शक्यते, दुःखं च परिस्थापयितुं स्निग्ध-
धृतादि भवति यतोऽसंयमो भवतीति ॥

अहं होज्ज निद्धमहुराणि अप्पपरिकम्मसपरिकम्मेहिं । मोत्तूण निद्धमहुरे फुसिअ करे मुचऽहागहप्प २८५

अप भवेयुः स्निग्धानि मधुराणि च द्रष्टव्यानि अत्यपरिकर्मसु बहुपरिकर्मचर्चितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
आह—तान्येव सुक्खा स्निग्धमधुराणि द्रेव्याणि ततः करान् प्रोच्छ्रयति प्रोच्छ्रयित्वा च करान् ‘मुचऽहाकडप्प’सि यथा-
कृतानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्वेगनायं सुच्यन्ते । ‘मोयण’सि गय, इदानीं ग्रहणद्वारप्रतिपादनायाह—

कुक्कुडिअङ्गमिच्चं अहवा खुड्डागलंबणासिस्स । लंबणतुल्ले गिणहइ अविगियवयणो य राइणिओ ॥ २८६ ॥
 तस्मात्पतद्ग्रहात्कवलं गृह्णन् कुक्कुड्यण्डकमात्रं गृह्णाति, अथवा 'खुड्डागलंबणासिस्स' क्षुल्लकेन लम्बनकेन—हस्तेन अशितुं
 शीलं यस्य स क्षुल्लकलम्बनाशी तत्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति—स्वमावेनैव लघुकवलशिनस्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति 'अविक्रिय
 वयणो य राइणिओ' अविकृतवदनो रत्नाधिकः, न भावदोषेण मुखमत्यर्थं बृहत्कवलप्रक्षेपार्थं निर्वादयति, किं तर्हि ?, स्वभाव-
 स्थेनैव मुखेनेति । अथवाऽयं ग्रहणविधिः—

गहणे पक्खेवंमि अ सामायारी भवे पुणो दुविहा । गहणं पायंमि भवे वयणे पक्खेवणा होइ ॥ २८७ (भा.)

‘ग्रहणे’ कवलादाने प्रक्षेपे च सामाचारी पुनरियं द्विविधा भवति, तत्र ग्रहणं पात्रकविषये भवेत् पात्रकात्कवलोत्क्षेपः,
 वदनविषयं च प्रक्षेपणं कवलस्य भवति । तत्र पात्रकात्कथं भक्षयद्भिर्गृह्यते ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

कडपयरच्छेएणं भोत्तवं अहव सीहखइएणं । एगेण अणेगेहि व वज्जेत्ता धूमङ्गालं ॥ २८८ ॥ (भा०)

तत्र कैटच्छेदेन मोक्तव्यं यथा कलिञ्जस्य खण्डलकं छित्त्वाऽपनीयते, एवमसावपि भुङ्क्ते, तथा प्रतरच्छेदेन वा मो-
 क्तव्यं तरिकाच्छेदेनेत्यर्थः, अथवा सिंहभक्षितेन, सिंहो हि किल एकदेशादारभ्य तावद्भुङ्क्ते यावत्सर्वभोजनं निष्ठितं
 भवति, तच्चैकेन बहुभिर्वा भोक्तव्यं, वर्जयित्वा धूमाङ्गारकं द्वेषरागौ वर्जयित्वेत्यर्थः । इदानीं वदनप्रक्षेपणशोधिं दर्शयन्नाह—

१ ततः पं आ. । २ कटकच्छे° आ । ३ तच्चै° आ ।

‘गणदिनिरगाम्यया’ इत्येवमादिका साऽत्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं भाषनद्वाराप्रतिपादनायाह—
 ‘पुत्र तु महाकदम्बा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरहितानि लब्धानि यानि तानि समुद्देशनार्थं मुख्यन्ते, एतदुक्तं भवति—
 प्रथमप्रतिकर्मो प्रतिग्रहको ग्राम्यते, ततः क्रमेण ‘इतरे’ अत्यपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एवं मुख्यन्ते । ‘मायण’पि गय,
 इदानीं ‘मोयण’ लि व्याख्यायते—

निद्धमहुराणि पुत्र पिताईपसमणट्टया भुजे । बुद्धिबलवद्गणट्टा दुक्ख खु विक्किचिउ निद्ध ॥२८४॥ (भा)

प्रथमादौ सुगमं । क्रिमये स्निग्धमयुराणि पूर्वे मस्यन्ते !, यतो बुद्धेर्यस्य च वर्द्धन भवति, तथा चाह—“ धृतेन
 पदने मेवा” इत्यादि, बलवर्द्धनं च प्रमिदमेव, बलेन च वर्द्धितेन वेयाहस्यादि कर्तुं शक्यते, दुःखं च परिस्मापयितुं स्निग्धं—
 पुत्रादि मवति यतोऽस्यमो मवतीति ॥

अहं होञ्च निद्धमहुराणि अप्यपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निद्धमहुरे कुसिअ करे सुच्चऽहागडए २८५

अथ मैवेयुः स्निग्धानि मयुराणि च द्रव्याणि अत्यपरिकर्मसु बहुपरिकर्मवन्तिषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आह—नान्येव सुखा स्निग्धमयुराणि द्रव्याणि ततः करान् प्रोच्छयति प्रोच्छयित्वा च करान् ‘सुचञ्चाकडए’पि यथा—
 कृतानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि तसुदिदुनार्थं मुख्यन्ते । ‘मोयण’पि गय, इदानीं ग्रहणद्वाराप्रतिपादनायाह—

आददानः योऽसौ पतद्गहो भ्रमति तस्मात्साधुः 'असारकः' अप्रधानो ज्ञानदर्शनचारित्र्याण्यङ्गीकृत्यासारः स भवति । तथा
 उद्गमोत्पादनाशुद्धमेषणादोषवर्जितं साधारणमेतद्रव्यमित्येवं जानानोऽदुष्टेनान्तरात्मना कवलं गुडादेराददानः साधुर्भवति
 'ससारः' ज्ञानदर्शनचारित्रसारवान् भवति । कथं पुनरसारः साधुर्भवति ? अत आह—उद्गमोत्पादनाशुद्धमेषणादोषवर्जितं
 साधारणमेतद्गुडादिद्रव्यमित्येवमजानं दुष्टेन भावेनाददानः साधुः स्तेयं करोति ततोऽसारोऽसौ । स कथं पुनः ससारः
 साधुर्भवति ? उद्गमोत्पादनाशुद्धमेषणादोषवर्जितं 'साधारणं' तुल्यमेतत्सर्वेषां गुडादीत्येवं जानानोऽदुष्टान्तरात्मना स्वल्प-
 माददानः साधुर्निर्जरां करोति अतः ससारो ज्ञानदर्शनचारित्रैरिति । इदानीं ससारः कदाचिद्भोजनार्थमुपविशन् भवति
 कदाचिदुपविष्टः कदाचिदुत्थितः, एतत्प्रदर्शयन्नाह—अन्त्यं—प्रान्त्यं वल्लवणकादि तदप्यन्त्यं—पर्युपितं चणकादि अन्त्यम-
 प्यन्त्यमन्त्यान्त्यं मक्षयिव्यामि एवंविधेन परिणामेनोपविष्टो मण्डल्यां उपभुङ्क्ते यस्तथैव एष साधुः शुभपरिणामत्वात्
 ससार उपविष्टः ससारश्चोत्थितः, तस्य शुभपरिणामस्याप्रतिपत्तित्वात्, एवमेव भङ्गत्रितयं योजनीयं, तत्र प्रथमो भङ्गः
 ससारो निविडो ससारो उड्डिओ १, ससारो निविडो असारो उड्डिओ विड्यो भङ्गो २, असारो निविडो ससारो उड्डिओ
 तड्यो ३, असारो निविडो अमारो उड्डिओ एस चउत्थो ४, सारश्चात्र ज्ञानादि, आदिग्रहणाद्दर्शनं चारित्रं चेति, तेन
 ज्ञानादिना सहितो यः साधुः स ससारो भण्यते । अत्र च समुद्रवणिजा दृष्टान्तः ॥ एगो समुद्रवणिओ बोहित्यं भंडस्स
 भरिउं ससारो गओ, ससारो य पउरं हिरन्नाइ विढवेऊण आगओ । अण्णो पुण ससारो भंडं गहेऊण गओ निस्सारो आगओ,

१ 'गुडादीत्येवमजानानो दु' आ । २ 'नानो दु' पा १-२ । ३ 'रो भवति आ । ४ प्रत्यवरं आ. पा. १ पु. ।

असुरसुर अचवचवं अहुयमविलंविअं अपरिसाहिं । मणवयकायगुत्तो भुजे अह पक्खवणसोही ॥ २८९ ॥

असुरसुरं सुहृ-सरदसरद अकरंते 'अचवचवं' न चर्वयन् चरकमिव चपचपावेह, तथा 'अहुयम्' अस्वरित तथा 'अविलम्बितम्' अमपरं अपरिसाहिं मनोवाकायगुत्तो सुधीय, न मनसा विरूपमिक्षि चिन्तयति, वाचा नैन वक्ति, यदुत को इम मन्वेह ! को अम्भारिसो न होह, कायण उदोसए सुहेन न देह, एव त्रिगुणस्य बुद्धानस्य प्रक्षेपज्जोविर्मवति ॥

उगमउव्पायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारण अयाणतो साहू होइ असारओ ॥ ५६९ ॥

उगमउव्पायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारण विमाणतो साहू होइ ससारओ ॥ ५७० ॥

उगमउव्पायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारणं अयाणतो साहू कुणइ तेणिअ ॥ ५७१ ॥

उगमउव्पायणासुद्ध एसणादोसवज्जिअ । साहारण वियाणतो साहू कुणइ निज्जर ॥ ५७२ ॥

अतत भोक्खामिच्छि येसए मुजए य तह चेंव । एस ससारनिविट्ठो ससारओ उट्ठिओ साहू ॥ ५७३ ॥

एमेव भगतिअ जोएयव तु सारनाणाई । तेण सहिओ ससारो समुदवणिपण दिट्ठतो ॥ ५७४ ॥

उत्तमसुद्ध उत्तादनासुद्ध एयवाधोपवर्द्धित 'साधारण' सामान्यमेतदुपगुहादि अज्ञानानः-अविमानं दृष्टेन मायेन

१ मुचय नद भा. १ 'सोहि' क्ख । २ एज्जमिव क्ख १ पु । ४ अचवचरणिट्ठ, भा. । ५ पाण्डु भा पा १ । ६ 'अह' गुहादि भा क १-२ ।

‘सुके’ति शुष्कभक्तपतद्रहे, येन तोयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलामः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ? , अभक्तार्थिकानामर्थे येन मनोज्ञं भवेत् । उक्ता ग्रहणशोधिः, अधुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भावे वीइंगालं च विगयधूमं च । रागेण सइंगालं दोसेण सधूमगं जाणे ॥ ५७८ ॥
जत्तासाहणहेउं आहारेंति जवणट्टया जइणो । छायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरागा ॥ ५७९ ॥

हियाहारा मिताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥
शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यमावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः शोधिः विगताङ्गारं विगतधूमं च भुञ्जतो भावशोधिर्भवति, कथं साङ्गारं कथं वा सधूमं भवतीति ? , एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थ’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थ—शरीरसंधारणार्थं सुनयः षट्चत्वारिंशद्वैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ? , षोडशोद्गमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः संयोजना पमाणं सइंगालं सधूमगं चेत्येते षट्चत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सद् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोगो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’ति द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

१ भगे ल १ । २ विगइंगाल आ । ३ सर्यगालं आ. । ४ होइ आ पा. १ । ५ ‘ने सुगमे, द्रव्य’ आ. पा १ पु. ।

कहरदियाएवि रहिओ, सपि पुबिछुयं हारेऊय आगओ । अण्णो असारो अंगवीओ गिहिरण्णो गओ ससारो आगओ पयूय
 विदेवेऊय । अण्णो पुण अमारो हिरण्णरहिओ गओ असारो येव आगओ कबडियाएवि रहिओ ॥ एव सावोरपि सारासार
 योअना कर्पय्या वणिगन्यायेन । एव तेषां सुअतां यदि पठद्वहको अममेवाद्वये निष्ठां पासि तदो को विधिरित्यत आह—
 जरय पुण पढिगहगो होज्ज कढो तत्थ लुब्भए अस्स । मत्तगगहिउत्तरिम पढिगहे ज अससट्ठ ॥ ५७५ ॥
 ज पुण गुरुस्स सेस त लुब्भइ मढलीपढिगहके । बालादीणव दिज्जइ न लुब्भइ सेसगणऽहिअ ॥ ५७६ ॥
 सुकोहपढिगहगे विआणिठ पक्खिचे दव सुके । अमत्तट्ठिआणट्ठा बहु लमे ज अससट्ठ ॥ ५७७ ॥

पय पुनर्मुअतां पठद्वहको मवेत् 'कढो'पि निष्ठितमको जातः साधुपर्यन्तमप्राप्त एव, तत्र किं कर्षव्यमित्यत आह—'तत्र'
 वस्मिन्निष्ठितमक्ते पठद्वहकेऽपद्वक्तं प्रक्षिप्यते, तत्रच यस्मिन् साधो स निष्ठितः पठद्वहस्त्वस्मादारम्य तेनैव क्रमेण पुनर्मु
 अते, मात्रके वा यद्बालादीनां प्रायोग्य गृहीतमासीत्, तदिदानीमुदरित तदसंसृष्ट सत् पठद्वहे प्रक्षिप्य पठद्वहो यस्मिन्
 माधो निष्ठितस्त्वस्मादारम्य पुनर्मुमेतौति । पर्युनर्गुरोः श्रेष्ठं सुअतो जात तत्संसृष्टमपि प्रक्षिप्यते मण्डलीपठद्वहके, बालादीनां
 वा शीयते तदाचार्योदरितं, पर्युनराचार्यग्यतिरिक्तानामुदरितम्—अधिकं जातं तत्र प्रक्षिप्यते मण्डलीपठद्वहके संसृष्ट सत् ।
 किञ्च, 'मुक्क'पि पदः दुरुक्केण भक्तेन पठद्वहः, अपरः 'तच्छ'पि आर्द्धेण भक्तेन पठद्वहः, एवं विज्ञाप्य ततः प्रक्षिपेद्भव

‘सुक्ते’चि शुक्कमक्तपतद्गृहे, येन तोयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्भक्तं सुखेनैव कवलैर्गृह्यते, अथ बहुलामः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुडादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ? , अमक्तार्थिकानामर्थे येन मनोज्ञं भवेत् । उक्ता ग्रहणशोधिः, अधुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भावे वीइंगौलं च विगयधूमं च । रागेण सइंगालं दोसेण सधूमगं जाणे ॥ ५७८ ॥
जत्तासाहणहेउं आहारेंति जवणट्टया जइणो । छायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरागा ॥ ५७९ ॥
हियाहारा मिताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥

शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यमावरूपं, तत्र नामस्थापनौद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः शोधिः विगताङ्गारं विगतधूमं च भुञ्जतो भावशोधिर्भवति, कथं साङ्गारं कथं वा सधूमं भवतीति ? , एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थ’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थ—शरीरसंधारणार्थं सुनयः षट्चत्वारिंशदोषैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ? , षोडशोद्गमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः दशैषणादोषाः संयोजणा पमाणं सङ्गालं सधूमगं चेत्येते षट्चत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सद् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोगो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’त्ति द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

छण्डमन्त्रपरे ठाणे कारणमि उ आगए । आहारेज मेहावी सजए सुसमाहिण ॥ ५८१ ॥
 वेयणेयेयायचे इरियट्टाए य सजमट्टाए । तहपाणवचियाए छट्ट पुण धम्मचिंताए ॥ ५८२ ॥
 नरिय छट्टाए सरिसिया वेयणा भुजेज्ज तप्पसमणट्टा । छाओ वेयावच्च न तरइ काउ अओ भुजे ॥ २९० ॥
 इरिय नवि सोहेइ पेहाईय च सजम काउ । यामो ना परिहायइ गुणणुप्पेहासु य असत्तो ॥ २९१ ॥

एणां स्थानानामन्यतरस्मिन् स्थान-छारणे आगते सति आहारयेन्मेधावी संयतः सुसमाहितः । कानि च तानि पद-
 म च पेहोपेरपमज्जगादिनसञ्जा, तथा 'वाणवचियाए' प्राणसधारणार्थं, पठ पुनर्धर्मचिन्तार्थं सुद्धे । इदानीमेनामेव गाथां
 माप्यकन्यत्रिरद इयमन्यनपत्ति, तत्राद्यावयवव्यात्रिक्यामपाह-नास्ति भुस्तद्वी वेदनाज्जो सुद्धीठ तत्प्रथमनार्थम् । वारं ।
 'तामो'ति बुद्धिज्जो वेयावयव कर्तुं न शक्नोति अतो सुद्धे । वारं । ईर्यापयिक्कां पुसुधितो न शोषयति यतोऽस्तच्छोष
 नां च सुद्धे । वारं । तथा 'पेहाईय च'ति 'पेहोपेरपमज्ज' इत्यादिरु संयम पुसुधितः कर्तुं न शक्नोति यतोऽज्जो सुद्धे । वारं ।
 'यामो ना' प्राप्तमन्य परिहायिर्भवति यदि न सुद्धे अवस्तव्यं सुद्धीठ । वारं । तथा गुणन पूर्वपठितस्य अनुप्रेषा-चिन्तन
 प्रयार्थयोः एतदगो कर्तुमममर्थः मम् सुद्धे । वारं ।

अहं न कुजाहारं छहिं ठाणेहिं संजए । पच्छा पच्छिमकालंमि काउं अप्पखमं खमं ॥ ५८३ ॥
 आयंके उवसंगे तित्तिक्खया बंभचेरगुत्तीए । पाणदयातवहेउं सरीरवोच्छेयणट्ठाए ॥ २९२ ॥ (भा०)
 आयंको जरमाई राया सन्नायगा व उवसंगा । बंभवयपालणट्ठा पाणिदयावासमहिआई ॥ २९३ ॥ भा०
 तवहेउ चउत्थाई जाव छम्मासिओ तवो होइ । छट्ठं सरीरवोच्छेयणट्ठया होयणाहारो ॥ २९४ ॥
 एएहिं छहिं ठाणेहिं अणाहारो ये जो भवे । धम्मं नाइक्कमे भिक्खू झाणजोगरओ भवे ॥ ५८४ ॥

अथवा न कुर्यादेवाहारमेमिः पद्मिः स्थानैर्वक्ष्यमाणलक्षणैः । तत्र निर्युक्तिकार एव पष्ठं पदं व्याख्यानयन्नाह—‘पच्छा पच्छिमकालंमि’ पश्चिमकाले—संलेखनाकाले ‘आत्मक्षमाम्’ आत्महितां क्षमां—क्षान्तिमुपशमं कृत्वा ततः पश्चात्—सुखेन शरीर-परिकर्मानन्तरं सर्वाहारं मुञ्चतीति । इदानीं भाष्यकार एव एतानि पदस्थानानि प्रदर्शयन्नाह—‘आतङ्कः’ उच्चरदिवक्ष्यते, तथा ‘उपसर्गः’ राजादिजनितः, एतेषां ‘तितिक्षार्थ’ सहनार्थं न भोक्तव्यं, तथा ब्रह्मचर्यगुप्त्यर्थं च न भोक्तव्यं, तथा प्राणिदयार्थं च न भोक्तव्यं, तथा तपोऽर्थं शरीरव्यवच्छेदार्थं च न भोक्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकृत् प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्या-वयवव्याचिख्यासयाऽऽह—आतङ्को—उच्चरादिः, आदिग्रहणादन्यो व्याधिर्यत्र भोजनं न पथ्यं तदर्थं न मुञ्जे । दारं । राज्ञा राज-

अनधारणादिरूपो यदुपमर्गः कृतः, सभाषणा वा-स्वयना यदि उभिष्क्रमणार्थमुपसर्गं कुर्वते ततो न सुहृत् । दारं । ब्रह्मवतपा
 तनार्थं न सुहृत्, एतो बुभुक्षितस्योन्मादो न मयति । दारं । प्राणिदयार्थं न सुहृत्, यदि वर्पति मरिक्का वा निपतति । दारं ।
 तपोऽर्थं न सुहृत् तत्र चतुर्थादि यावत्पन्नासास्वावधपो मयति तदर्थं न सुहृत् । दारं । पशु स्त्रीरभ्यवञ्छेदार्थमनाहारः
 साधुर्मन्वतीति ॥ एभिः पूर्वोक्तैः पदभिः स्थानेनाहारको मयति स धर्म नातिक्रामति भिक्षुरतो ह्यानयोगरतेन मथितव्य
 मिति । आह-इदमुक्तं पद्विः कारयेनाहार आहारयितव्यः पदमिष्य कारयेनाहारयितव्यस्तैस्त्विमेतत्तद्भोजनमपवादपदं ।,
 उच्यते, अपवादपदमेवैतत्, यतः—

भुजतो आहारं गुणोवयार सरीरसाहार । विहिणा जहोवइटु सजमजोगाण वहणट्टा ॥ ५८५ ॥

सुअभाहारं, किं विट्टि १-‘गुणोपकारं’ ज्ञानवर्धनधारित्रिगुणानामुपकारकं, तथा स्त्रीरस्य साधारं स्त्रीरस्य संधानक
 माहारं सुअन् विविना-प्राप्तपन्नाविष्टुद ‘यवोपदिष्टम्’ आषाकर्मविशित ‘संयमयोगानां’ संयमव्यापाराणां वहनार्थं सुअ
 अपवादपदस्य एव सुहृत् नान्यथा । इदानीं समुचिते सति संलिहणकस्याः कर्तव्यः-मिष्यामकविशिष्टानां पात्रकाणां संलि
 हनं कर्तव्यमित्यर्थः, तेषां वाह—

मुत्तट्टियावसेसो तिलधणा होइ सलिहणकप्पो । अपट्टुप्पते अन्न छोडु तैय कवणे ठवप् ॥ ५८६ ॥

१ होणे ये मयति न पा १-२ । २ जयेदं न्य । ३ तदा किं न्य । ४ साधारक्याहारं न्य-अ २ पा. १ संयमकर्म १ न १ ।
 ५ ए व न्य. प. २ । १ ता लं न्य ।

संदिद्धा संलिहिउं पढमं कप्पं तुं दिति कलुसेणं । तं पाउं मुहमासो बितियच्छदवस्स गिण्हंति ॥ ५८७
दाऊण बितियकप्पं बहिआ मज्झाट्ठिओ उ दवहारी । तो देंति तइयकप्पं दोण्हं दोण्हं तु आयमणं ॥

शुक्तानामवशेषो यः स संलेखनकल्पः कर्तव्यः, स चावशेषो न ज्ञायते कियत्प्रमाणः ? अत आह—‘त्रिलम्बनः’
त्रिकवलः कवलत्रयप्रमाणो भुक्तावशेषः संलेखनकल्पः कर्तव्यः, यदा तु त्रिकवलप्रमाणः संलेखनकल्पो न भवति तदाऽप्या-
प्यमाणेऽन्यदपि तस्मिन् पात्रके भक्तं प्रक्षिप्य ततस्त्रीन् कवलान् स्थापयति । ‘सन्दिद्धाः’ भुक्ताः सन्तः संलिह्य पात्रकाणि
पुनश्च प्रथमं कल्पं ददति कलुयोदकेन, पुनश्च तत्पीत्वा ‘मुहमासो’ति मुखस्य परामर्शः—प्रमार्जनं कुर्वन्तीति, पुनश्च द्वितीय-
कल्पार्थमच्छस्य द्रवस्य ग्रहणं कुर्वन्तीति, गृहीत्वा च कल्पार्थमच्छद्रवं मण्डलया उत्थाय वहिः पात्रकप्रक्षालनार्थं गच्छन्ति ।
तत्र च दत्त्वा द्वितीयकल्पं ‘बाह्यतः’ पात्रकप्रक्षालनभूमौ, ते च मण्डलयाकारेण तत्रोपविशन्ति, तेषां च मध्ये स्थितो द्रवधारी
भवति, स च पात्रप्रक्षालनं सर्वेषामेव प्रयच्छति, ततो ददति ते साधवः पात्रकाणां तृतीयं कल्पं, पुनश्च पात्रकप्रक्षालनान्तरं
‘दोण्हं दोण्हं तु आयमणं’ति द्वयोर्द्वयोः साध्वोः पात्रकेषु ‘आचमनार्थं’ निर्लेपनार्थमुदकं प्रयच्छतीति । एष तावदनुद्वरिते
भक्ते विधिरुक्तः, यदा तु पुनरुद्वरितं भक्तं भवति तदा को विधिरित्यत आह—

होज्ञ सिआ उव्वरियं तत्थ य आयां बिलाइणो होजा । पडिदांसि य संदिद्धो वाहरइ तओ चउत्थाई ॥ ५८९ ॥

१ कोइ कलुं भा पा. १ । २ °त्वाऽय कं भा । ३ मात्रकेषु भा पा. १ ।

मोहतिगिच्छविगिट्ट गिलाणं अत्तट्टिय च मोत्तुण । सेसे गतु भणई आयरिया वाहरति तुम ॥५९०॥
 अपटिहणतो आंगंतु वदिउ भणइ सो य आयरिण । सदिसइ भुज ज सरति सत्तिथं सेस तस्सेव ॥५९१॥
 अमणतस्स उ तस्सेव सेसओ होइ सो विवेगो उ । भणिण तस्स उ गुरुणा एसुवएसो पवणयस्स ॥५९२॥
 मुत्तमि पढमकप्पे कैयमि तस्सेव वेति त पाय । जायतिअतिअ भणिण तस्सेव विगिच्चणे सेस ॥ ५९३ ॥

‘मवेत्’ स्यात् कदाचिद्ब्रूवति ‘तत्र’ साधूनां मध्ये कदाचित्केचिदाचार्यैर्दिनो भवन्ति आदिग्रहणादमकार्यिको वा
 अविद्भवेत्तत्तद्ब्रूवति मत्त रत्नाधिक आचार्याय प्रदर्शयति, पुनश्च प्रदर्शितं मत्तो गुरुणा च ‘सन्दिष्टः’ उक्तः यदुत औह
 पाचार्यादीन् साधून् येन तेभ्यो दीयते, पुनश्चासौ रत्नाधिकः सन्दिष्टः सन् चतुर्थादीन् साधून् व्याहरति । स च व्याहरन्नेताभ
 व्याहरति, मोहविच्छिन्नसार्यं य उपवासिकः स्थितस्त न व्याहरति तथा विरुद्धतपसं साधून् न व्याहरति, विरुद्धतपाद्वाप्यमा
 दारम्य भवति, तस्य च कदाचिदेवता प्रातिहार्यं करोति अतस्तस्य न दीयते, ग्लानश्च ज्वरादिना त च न व्याहरति,
 आत्मलम्बिक च न व्याहरति, एताननन्तरोदितान् साधून् मुच्यते केषां साधून् गत्वा भवति, यदुत आचार्या व्याहरन्ति
 पुष्मान्, तेषां च मध्ये यच्चतुर्थादिक आकारितः स आकर्ष्य किं करोति ? इत्याह—अनखिलज्ञानं गुरोराद्यामागस्य बन्दिस्त्वा
 भवति तमाचार्ये यदुत-संविद्यत यूय, आचार्योऽपि भवति—मुञ्जीत, सोऽपि भवति—अ सरति तस्मिन् मुञ्जामि, श्रेय पदुवरति

१ भविष्ये षष्ठ पा. १ । १ करोमि आ. ७. १ २. पा. १ २ । २ स्मारये आ । ४ ते मये ष्य । ५ आद्यामागसा ७ १ । ६ गत्वा भवति पा २ ।

तत्तस्यैव यस्य सत्कः प्रतिग्रहकः, पुनश्च स एव परिष्ठापयतीति । अथासौ साधुरेवं न भणति यदुत 'जं सरह तत्तिअं' ततस्तस्य एवमभणतस्तस्यैव यच्छेपं भक्तमुद्धरितं तद्भवति, स एव 'विवेचकः' परिष्ठापक इत्यर्थः, भणिते तु एवं 'जावह्यं सरह तावह्यं सारेमि'ति, ततस्तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकः तस्यैव गुरुणां पतद्ग्रहकः समर्पयितव्यः, पुनः स एव कल्पं ददाति । अयं प्रवचनस्य पूर्वोक्त उपदेशः । अथ यदुद्धरति तत्तमर्षं भुङ्क्ते ततस्तस्मिन् भुङ्क्ते सति तस्य पात्रकस्य प्रथमकल्पं ददाति, कृते च तस्मिन् प्रथमकल्पे तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकस्तस्यैव तत्पात्रकं 'ददाति' समर्पयतीत्यर्थः, अथैतन्न ब्रूते यदुत जावह्यं सरह तावह्यं सारेमिति, ततः जावतिअंति अभणिते सति तस्यैव साधोर्यः पारिष्ठापनिकमोक्ता तस्यैव यदुद्धरितं शेषं तत्परित्याज्यं भवति । इदं च पूर्वोक्तस्यैव व्याख्यानं द्रष्टव्यं न तु पुनरुक्तमिति । किंविधं पुनश्चतुर्थोपवासिकादेः पारिष्ठापनिकं कल्पते ? अत आह—

विहिगहिअं विहिमुत्तं अइरेगं भत्तपाण भोत्तवं । विहिगहिए विहिमुत्ते एत्थ य चउरो भवे भंगा ॥ ५९४ ॥
उग्गमंदोसाइजढं अहवा बीअं जहा जहिं गहिअं । इइ एसो गहणविही असुद्धपच्छायणे अविही ॥ २९५ भा.

कांगसियालक्खइयं दैविअरसं सबओ परामुट्ठं ।

एसो उ भवे अविही जहगहिअं भोयणांमि (भुंजओ य) विही ॥ ५९५ ॥

ठाधिणइ व विट्टामो कागाउ अहवावि विक्खिरइ सव । विप्पेक्खइ व दिसाओ सियाओ अन्नोन्नहिं गिण्हे ।
सुरहीदोच्चगट्टा छोदूण दव तु पियइ देवियरस । हेट्टोवरि आमट्ट इय पसो भुजणे अविही २९७ ॥ भा०
जह गहिअ तह नीय गहणविही भोयणे विही इणमो । उक्कोसमणुक्कोस सैमीकरस तु भुजिज्जा ॥ २९८
तइएवि अविहिगहिअ विहिमुत्त त गुरुहिऽणुभाय । सेसा नाणुभाया गहणे दिंते” य निज्जुहणा ॥ २९९
अहवावि अकरणाए उवट्टिय जाणिऊण कक्काण । षहेउ दिंति गुरू पसगविणिवारणट्टाप ॥ ३०० ॥ (भा)

विधिनोद्गमदोषादिरहितं सारासारविभागेन च यन्न कृत्वा पात्रके तद्विधिगृहीत, तथा 'विधिसुक्तं' कटन्केदेन प्रतरब्धे दादिना वा यद्भुक्त तद्विधिसुक्तमुच्यते, तदेवविधं विधिगृहीत विधिसुक्तं च सत् यदतिरिक्त संघातं मक्त पानकं वा तद्भोक्तव्यं परिष्ठापनिकोकारेण कस्यते । अथ च विधिगृहीते विधिसुक्ते चास्मिन् पदद्वये चत्वारो भङ्गका भवन्ति, तद्यथा- विधिगदित्वं विधिसुत्त एवो मगजो, विधिमदित्वं अविधिसुत्त विद्वो मंगजो, अविधिगदित्वं अविधिसुत्त चतरवो मगजो ॥ इदानीं भाष्यकृद् विधिगृहीताविधिगृहीतयोः स्वरूप प्रतिपादयन्नाह-उद्गमदोषा विभिर्नष्ट-त्यक्त यत्तद्विधिगृहीतं, अथवा यद्भुक्तु मन्त्रकादि येषां यस्मिन् स्थाने पतितं भवति तत्तदेवास्ते ननु समारयसि इत्येषां ग्रहणविधिः । 'असुप्तपन्थापये अविही' अद्भुतस्य-उद्गमाविधोषान्वितस्य यद्भुतस्य इदमविधिग्रहण, अथवा गुडादेर्द्रव्यस्य

मण्डकादिना प्रच्छाद्य यदेकस्मिन् पात्रकप्रदेशे स्थापनं तदविधिग्रहणमुच्यते । इदानीमविधिभोजनविधिभोजनयोः स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह-काकशुक्तं शृगालशुक्तं तथा 'दवियरसं' द्रावितरममित्यर्थः 'सर्वतः परामृष्टम्' उत्थलपत्थल्लेणेण शुक्तं 'एसो उ भवे अविही' इदं तु पूर्वोक्तमविधिना शुक्तमुच्यते, यथैव गृहीतं पात्रके तथैव शुद्धतो विधिभुक्तमुच्यते । इदानीं भाष्यकृद् व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह-यथा काक उच्चित्योच्चित्य त्रिष्टादेर्मध्याद्वल्लादि भक्षयति एवमसावपि, अथवा विकिरति काकवदेव सर्वं, तथा काकवदेव कवलं प्रक्षिप्य मुखे दिशो विप्रेक्षते, तथा शृगाल इवान्यस्मिन्नन्यस्मिन् प्रदेशे भक्षयति । सुरभि यद् 'दोचंगं' तीमनं ओदनादिना मह यन्मिश्रीभूतं तत्र द्रवं प्रक्षिप्य यो निर्यासः संजातस्तत्पिबनं यत्तद्द्रवितरसमुच्यते । तथाऽधस्तादुपरि च यद् 'आमडुं' विपर्यासीकृतं शुक्लं तैदेतत्परामडुं, अयमेव भोजनेऽविधिः । कः पुनर्ग्रहणभोजनयोर्विधिः ? इत्यत आह-यथैव गृहीतं-गृहस्थेन दत्तं सत्तत्तैवानीतं यदयं ग्रहणविधिः, भोजने पुनरयं विधिः-यदुतोत्कृष्टद्रव्यमन्यदनुत्कृष्टद्रव्यं च समीकृतरसं भुञ्जीतेत्ययं प्रथमो भङ्गकः शुद्ध इति । तृतीयेऽपि भङ्गकेऽविधिना असमाचार्या गृहीतं विधिना शुक्तं-समीकृतरसं सद् शुक्तं तच्च गुरुणाऽनुज्ञातं, शेषौ तु द्वौ भङ्गकौ नानुज्ञातो, यस्तु विधिगृहीतमविधिभुक्तं काकशृगालादिरूपं भक्तं ददाति योऽपि गृह्णाति तयोर्द्वयोरपि 'निज्जुहणा' निर्द्वारणं क्रियते, तथाऽविधिगृहीतमविधिभुक्तं च यो ददाति गृह्णाति वा तयोर्द्वयोरपि निर्द्वारणं क्रियत इति । अथवा एतद्दोषाकरणतया-अनासेवनया उपस्थितं दातारं ग्रहीतारं च ज्ञात्वा संगोपायनं क्रियते, कल्याणकं च गुरवो ददति, तच्च ददति 'घट्टयित्वा'

तिरस्कृत्य, पटुत स्वया पुनरेव न कर्ष्य, स चैवं गुरुः किंनिमित्तं करोतीत्यत आह—‘पुंसं विनिवारयद्वाह’ प्रसङ्गस्य—पुन
रासेवनस्य विनिवारणार्थमेव करोतीति ।

धासेसणा उ पसा कद्विया मे । धीरपुरिसपन्नत्ता । सजमतवङ्गगाण निग्गयाण महुरिसीण ॥३०१॥ भा
पय धासेसणविहिं जुजत्ता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवति कम्म अणेगमवसचियमणत्त ॥३०२॥ भा

(धासेसणा समसा)

एत्तो परिट्ठवणाविहिं वोच्छामि धीरपुरिसपन्नत्त । ज नाक्कण सुविहिया करिति तुक्खक्खय धीरा ३०३ भा
सुगमाः ॥ इदानीं उदरिएचि द्वारं मण्यते, अब्बा स्वयमेव माप्पकारः संबन्ध प्रतिपादयन्नाह—

मच्चट्ठिअ उदरिअ अहव अभच्चट्ठियाण ज सेस । सवधेणाणेण उ परिठावणिआ मुणेयव्वा ॥३०४॥ (भा)
मकार्यिकानां च सुक्कानामुदरित यद् अथवा अमकार्यिकानां—धारिष्ठापनिकामोक्षार्थां यदुदरित—यच्छेय तत्परिष्ठा
पनीयमिति कृत्वा अनन संबन्धेन पारिष्ठापनिका विधेया मवतीत्यर्थः ।

सा पुण जायमजाया जाया मूलोत्तरेहि उ असुद्धा । लोमातिरेगगद्विया अभिओगकया विसकया वा ॥

सा पुनः पारिष्ठापनिका खाता अखाता च भवति, तत्र खाता प्रक्षयकाल एव प्राणातिपातादिदोषेण युक्ता अथवा

आधाकर्मादिदोषेण 'जाता' उत्पन्ना, अजाता पुनः-आधाकर्मादिदोषेण न दूषिता यो साऽजातेत्युच्यते, तत्र जातास्वरूप-प्रतिपादनायाह-मूलगुणैः-प्राणातिपातादिभिरशुद्धा, तथा उत्तरगुणैश्चाधाकर्मादिभिरशुद्धा, तथा लोभातिरेकेण-लोभाभि-प्रायेण साधुना गृहीता साऽप्यशुद्धा लोभदोषदूषिता सती जातेत्युच्यते, तथा अभियोगकृता, अभियोगो द्विविधः-वशीक-रणचूर्णो मन्त्रश्च, तत्र सा भिक्षा कदाचित्संयोजिता भवति मन्त्राभिमन्त्रिता वा साऽप्यशुद्धा, अतो जाता सा पारिष्ठापनिके-त्युच्यते, विषेण वा व्यामिश्रं भक्तं केनचिद् द्विष्टेन दत्तं भवति तस्य यत् परिष्ठापनं सा जातापरिष्ठापनिकेति । इदानीं माष्यकृदेनामेव गाथां व्याख्यानयति, तत्र जातापरिष्ठापनिकास्वरूपाभिधानायाह-

मूलगुणेहिं असुच्छं जं गहिअं भत्तपाण साहूहिं । एसा उ होइ जाता बुच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥३०५॥ भा.
एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइट्टे । आलोए एगपुंजं तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ५१७ ॥
लोभातिरेगगहिअं अहव असुच्छं तु उत्तरगुणेहिं । एसावि होति जाया वोच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥ भा.
एगंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइट्टे । आलोए दोन्नि पुंजा तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ५१८ ॥

मूलगुणैः प्राणातिपातादिभिरशुद्धं यद्गृहीतं भक्तं पानकं वा साधुभिरियं जाताऽमिधीयते, वक्ष्ये 'अस्याः' जाताया विधिना 'व्युत्सर्जनं' परित्यागं । सा च जाता किंविधे स्थण्डिले परिष्ठापनीया ?-एकान्ते 'अनापाते' लोकापातरहिते अचित्ते स्थण्डिले

गुरुपदिष्टे 'प्रणावापमसंलोपे' इत्येवमादिके 'आलोके' समे भूमागे, न गर्वादौ, यत्र प्राधूर्णकादयः सुखेन पश्यन्ति, तत्र च तस्य मन्त्रस्य एकः 'पुञ्जः' राशिः क्रियते, पुनश्च 'त्रिस्थान' त्रेयो वाराः भावण करोति-व्युत्सुष्टं व्युत्सुष्टं व्युत्सुष्टमिति, तच्च त्रिस्थान भाग्य करोति त्रिविधेन मनसा वाचा कानेन व्युत्सुष्टमित्यस्य ह्यापनार्थमिति । यत्पुनः साधुना लोमातिरेकेण गुदादिद्रव्य मूर्च्छया गृहीत अथवा यदद्युद्धमृतरगुणैः-आवाकर्मविधिः, इयमपि मिथा सातेस्पृश्यते वक्ष्ये अस्या विधिना व्युत्समर्जनं-परित्यागम् । पूर्वार्दे सुगमं, केवलमत्र द्वौ पुञ्जौ क्रियेते आलोके साधुनाम् । इदानीं 'अभिओगे' चि व्याख्यानयन्माह-
बुविहो खलु अभिओगो दद्वे भावे य होइ नायवो । दद्वामि होइ जोगो विज्जा मता य भावमि ॥५९९॥

द्वित्रिचोऽभियोगो-द्रव्याभियोगो भावाभियोगश्च ध्यातव्यः, तत्र त्रेक्ये योगो द्रव्ययोगश्चूर्णस्तन्मिभपिच्छोऽभि योमपिच्छः, स च परित्यजनीय, भावाभियोगश्च विषया मन्त्रेणामिमन्त्र्य पिच्छ ददाति स तादृशो भावाभियोगपिच्छः, स च परिष्ठापनीय इति । अत्र चागार्या इष्टान्तः, एगा अविरहया सा अणिङ्गा पतिषो, ताए परिवाइया अकमत्तिया जहा किंनि मनेण अहिमनेऊण मे देहि जेण पई मे वसे होइ, तादे ताए अभिमतेऊण कृतो दिण्णो, अविरहयाए चित्तिय, मा एसो दिण्णेण मरिआ ततो ताए अणुक्काए तक्कठिदिपाए छड्डिओ, सो गरहेण खइओ, सो रत्ति वरदारं स्तोठ्टमारदो ताणि निगगायापि आब पेच्छति गरहेण स्तोठ्ठिऊण, सो अविरओ मणइ-किं एयसि ? , ताए सन्भावो फरिओ, तेणधि सा कैरिगा ददाभिआ, एम दोमो । एवं यदि तिरियाण परिमा अवरया होइ माणुसस्म पुण सुद्धपरं होइ, अओ परिओ पिढो न

१ त्रिचो बापा आ १ २ इत्याभियोगो इत्यष्टयोगचूर्णस्तन्मिभः चि आ १ २ परिष्ठापना भा. ।

धेत्वो ॥ अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

विज्जाए होअगारी अचियत्ता सा य पुच्छए चरिअं । अभिमंतणोदणस्स उ अणुकंपणमुज्झणं च खरे ॥
बारस्स पिट्ठणंमिअ पुच्छण कहणं च होअगारीए । सिट्ठे चरियादंडो एवं दोसा इहंपि सिया ॥६०१॥

विद्याभिमन्त्रिते पिण्डेऽगारी दृष्टान्तः, सा च मर्तुरचियत्ता—न रोचते, सा च चरिकां—परिव्राजिकां पृच्छति पत्युर्वशी-
करणार्थं, तयाऽप्यभिमन्त्रणमोदनस्य कृत्वा दत्तं, तयाऽपि अगार्या पत्युर्मरणानुकम्पया न दत्तः स ओदनः ‘उज्झनं’
परित्यागः कृतः, स चोद्धतः खरेण मक्षित इति । स च गर्दभ आगत्य द्वारं पिट्टयति मन्त्रवशीकृतः सन्, शेषं सुगमम् । एवं
मावाभियोगे दृष्टान्त उक्तः । इदानीं द्रव्याभियोगचूर्णं वशीकरणपिण्डः स उच्यते—एगा अविरह्या, सा य सुरूवस्स भिक्खुणो
अज्झोववण्णा अणुरत्ता, ताहे सा तं पेत्येति अणिच्छंतस्स चुण्णाभिओगेण संजोएउं भिक्खं पाडिवेसिअघरे काऊण दवाविअं,
ताहे जेओ चेव तस्स साहुस्स पडिग्गहगे पडिअं तेओ चेव तस्स साहुस्स तैत्तोहुत्तो मणो हीरह, तेण य नायं ताहे नियँडो,
आयरिआणं पडिग्गहगं दाउं काइयभूमि वच्चइ जाव आयरियाणंपि तत्तोहुत्तो भावो हीरह, ताहे सो सीसो आंगंतुं आलोएइ,
आयरिआ मणंति—ममवि अन्थि भावो, तं एत्थं संजोगचुण्णेण कओ पिंडो अन्थि, ताहे परिठविज्झइ, जो विही परिट्ठावणे

१ दत्त, ‘उज्झन’ आ पा १ । २ पेच्छति आ । ३ एण भिक्ख ल १ । ४ जत्थेव तस्स आ । ५ तत्थेव तस्स आ । ६ तओ मणो
आ. । ७ नियत्तइ आ ।

मो उत्ररि भग्निविति । एवमथ त्रिमरूपयि, एगा भगारी साङ्गुणो भक्त्योववण्णा, सो य नच्छ, ताहे रुहाए विसेज मिस्सा भिक्खा दिण्णा, तस्म य दिण्णमेणेण चैव सिरोवेयणा संघाया, पट्टिणियसो य गुरुणो समप्येळ्ळ काइय वोसिरा खाव गुरुणोवि सीमवेयणा त्राया, त च गुरुणा गवेण जायं खाहा इम विसमिस्सं, अहवा तस्य लवणकया भिक्खा पट्टिया ताहे त विसं डेल्लिमइ, एव नाए विहीए परिट्टविसाति सो य भणीवामि ॥ इदानीमसुमवार्यं गाथाभिरुगसंहरमाह—

जोगमि उ अत्रिरइआ अउक्षोववल्हा तरूवभिक्खुमि । कडजोगमणिच्छतस्स देइ भिक्ख असुमभावे ६०२
सकाए त नियहो दाऊण गुरुस्स काइय निसिरे । तेसिपि असुमभावो पुच्छा य ममपि उउक्षणया ॥ ६०३
एमेव विसकयमिवि दाऊण गुरुस्स काइय निसिरे । गघाई विस्साए उउक्षणअविही सियाळवहे ॥ ६०४ ॥
एव विज्जाजोए विससजुचस्स वावि गहियस्स । पाणव्वएवि नियमुज्झियव वोच्छ परिट्टवण ॥ ६०५ ॥
एगतमणावाए अचित्ते यडिले गुरुवइट्ठे । छारेण अकमित्ता तिट्ठाण सावण कुज्जा ॥ ६०६ ॥

जोग अत्रिरइया-गृहस्थी दृष्टान्तः, भक्त्योववण्णा-रक्षां सरूपे भिक्षौ, अनिच्छतस्तत्कर्म कर्तुं कृतयोमो भिक्षापिण्डो दत्तः, पुनश्च तस्य माधोर्ग्रहणानन्तरमेवाशुमभावो आगतः-तत्रभिमुखं विचमिति । तथा च 'सङ्कपा' योमकृतभिक्षासङ्कपा न निवृत्तो भिक्षापरिग्रमभात् । त्रेयं सुगमम् । एवमेव विपकृतेऽपि दृष्टान्तः, गुरोः 'दत्त्वा' समर्पयित्वा कायिकं व्युत्पद्यति,

तेन च गुरुणा गन्धादिना विज्ञाते, आदिग्रहणाद् मत्तस्स उप्पिस्सणेण वा 'उज्झनं' परित्यागः क्रियते तत्र विधिना परिष्ठापनं कर्त्तव्यं नाऽविधिना, अविधिपरिष्ठापने सति ऋगालादिवधो भवति । एवं विद्याभिमन्त्रितस्य योगचूर्णकृतस्य तथा विषसंयुक्तस्य गृहीतस्य सतः 'प्राणात्यये'पि अत्यर्थं क्षुत्पीडायामपि सत्यां नियमेन-अवश्यन्तयोज्झनीयं (उज्झना कार्या) तस्य च परिष्ठापनविधिं वक्ष्ये । पूर्वार्द्धं पूर्ववत्, तद्विषादिकृतं भोजनं 'छारेण' भूत्या 'आक्रम्य' मिश्रीकृत्य चैतेनैव परिष्ठापनीयं, तिष्ठणं सावणं कुजा, सुगमम् । इदानीं 'तिष्ठणं सावणं'ति व्याख्यायते—

दोसेण जेण दुट्ठं तु भोयणं तस्स सावणं कुजा । एवं विहिण्णो वोसट्ठे वेराओ मुच्चई साहु ॥ ६०७ ॥

दोषेण येन-मूलकर्मादिना आधाकर्मादिना वा दुष्टं भोजनं भवति तस्य तिस्रो वाराः श्रावणं कर्त्तव्यं, यदुत मूलकर्मादिदोषैर्दुष्टमिति, एवमुत्तरगुणयोगमन्त्रविषकृतदुष्टानामपि तिस्रो वाराः श्रावणं करोति, एवं विधिना व्युत्सृष्टे सति 'वेरात्' कर्मणो मुच्यते साधुः, अथवा 'वेरात्' जन्तुवधजनितान्मुच्यते साधुरिति । आह-इदमुक्तं शुद्धाया भिक्षाया यत्परिष्ठापनं साऽज्ञातापरिष्ठापनिका उच्यते, ततश्च—

जावइयं उवजुंजइ तत्तिअमित्ते विगिंचणा नत्थि । तम्हा पमाणग्रहणं अइरेगं होज्ज उ इमेहिं ॥ ६०८ ॥

यावन्मात्रकमेवोपयुज्यते तावन्मात्रमेव भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यं, यदा चैवं तदा तावन्मात्रकग्रहणे 'विगिंचनं' परिष्ठापनं

१ उप्पसं आ । २ विधिना, अविधिं आ. । ३ 'त्य चैव परि' आ । ४ सुगमम् इदां आ. । ५ एवं विह्वो सट्ठे आ. । ६ उवउज्झ आ. ।

‘नास्ति’ न भवति तस्मात्प्रमाणग्रहण्येव कर्षण्य, एतच्च कुतोऽज्ञातायाः परिष्ठापनक संभवति ? अतिरेकग्रहणामावादिदि,
 एवमुक्ते परेण आह क्षरि-‘अदरेणं होत्र उ इमेहि’ अतिरिक्तं शुद्धमपि भक्त ‘एभिः वक्ष्यमाणकारणैर्’ भवेत्, कानि च तानि
 वक्ष्यमाणकारणानीत्यत आह—

आयरिए य गिलाणे पाहुणप दुस्सहे सहसदाणे । एव होइ अजाया इमा उ गहुणे विही होइ ॥६०९॥

कदाचित्कस्मिंश्चित्क्षेत्रे आचार्यप्रायोग्य दुर्लभ भवति तत्र सर्व एव सङ्घाटका आचार्यप्रायोग्यस्य ग्रहण कुर्वन्ति ततश्च
 तद् धृतादि कदाचित् सर्व एव लभन्ते ततस्तदुद्धरति, धन्येनां च सर्वेणां पर्याप्त, एवमाचार्यादिं गृहीतस्य शुद्धस्यापि परिष्ठा
 पना भवतीति । तथा ग्लानार्थमप्येवमेव गृहीतं तदुद्धरति, प्राधूर्णकानामप्येवमेव, तथा दुर्लभकामे सति सर्वैरेव सङ्घाटकै
 गृहीतमुद्धरतीति तथा ‘सहसदाणे’ अप्रवर्कितवाने सति प्रचुरमुद्धरति, ततश्च एव भवति अवातापरिष्ठापनिका । तत्र
 आचार्यादीनां ग्रहणेऽप्य विधिः—वक्ष्यमाणो भवतीति, कयासावित्यत आह—

जइ तरुणो निरुवहओ मुजइ तो मढलीइ आयरिओ । असहुस्सवीसुगहुण एमेव य होइ पाहुणप ॥६१०॥

केचनैव मणति-यद्यसावाचार्यस्तरुणो निरुपहतपद्मेन्द्रियश्च ततोऽसौ मण्डस्यामेव यङ्क्ते सामान्य, अथ असदुः—असमर्थ
 स्तरुणस्य विषयक-यद्यपि ग्रहण प्रायोग्यस्य कर्षण्य, एवमेव प्राधूर्णकेऽपि विधिर्द्रष्टव्यः, यदि प्राधूर्णकः समर्थस्ततो नैव

तत्प्रायोग्यग्रहणं क्रियते, अथाऽसमर्थस्वतः क्रियत इति, केचित्पुनरेवं भणन्ति—यदुत समर्थस्याप्याचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्त्तव्यं, यत एते गुणा भवन्ति—

सुत्तत्थाथिरीकरणं विणओ गुरुपूय सेहबहुमाणो । दाणवतिसद्धबुद्धी बुद्धिबलवद्धणं चेव ॥६१॥

आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणेन क्रियमाणेन सूत्रार्थयोः स्थिरीकरणं कृतं भवति यतो मनोज्ञाहारेण सूत्रार्थो सुखेनैव चिन्तयति, अत आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्त्तव्यं तथा विनयश्चानेन प्रकारेण प्रदर्शितो भवति, गुरुपूजा च कृता भवति, सेहस्य चाचार्यं प्रति बहुमानः प्रदर्शितो भवतीति, अन्यथाऽसौ सेह इदं चिन्तयति, यदुत न कश्चिदत्र गुरुर्नापि लघुरिति, अतो विपरिणामो भवति, तथा प्रायोग्यदानपतेश्च श्रद्धाबुद्धिः कृता भवति तथा बुद्धेर्बलस्य चाचार्यसत्कस्य वर्द्धनं कृतं भवति, तत्र च महती निर्जरा भवति ।

एएहिं कारणोहि उ केइ सहस्सवि वयंति अणुकंपा । गुरुअणुकंपाए पुण गच्छेति तथे य अणुकंपा ॥६१२॥

‘एभिः’ पूर्वोक्तकारणैः केचित्समर्थस्याप्याचार्यस्यानुकम्पा कर्त्तव्येत्येवं वदन्ति, यतो गुरोरनुकम्पया गच्छे तीर्थे चानुकम्पा कृता भवति । यतश्चैवमतः प्रायोग्यग्रहणं गुरोः कर्त्तव्यमिति ॥ कीदृशं पुनराचार्ययोग्यं ग्राह्यमित्यत आह—

सति लाभे पुण दवे खित्ते काले य भावओ चेव । गहणं तिसु उक्खोसं भावे जं जस्स अणुकूलं ॥६१३॥

१ भवति आ । २ ग्राह्यमिति ॥ आ ल २ । ३ अत आह—आ. ल २ । ४ कंप आ ।

‘सति’ विद्यमाने कामे द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतयोक्तुः ब्राह्मणम् । इदानीं निर्युक्तिकारो व्याख्यानपन्थाह—‘गहन-
विमुक्तोसं’ ग्रहणं त्रिषु द्रव्यक्षेत्रकालेषु तत्कृत कर्तव्यं, माये तु यद्वस्तु यस्याचार्यस्यानुकूलं तद्व्यवहते । इदानीं भाष्य-
कृत्याख्यानपति, तत्र द्रव्योक्तुतां(ए) प्रदर्शयन्नाह—

कलमोदणोऽप्यसा उक्कोसो ह्यणि कोद्वदुक्तमञ्जी । तत्तयवि मिउतुप्यअर जरय व ज अच्चिय दोसु ३०७

कलमञ्जाल्योदनः पयसा सह द्रव्यते तत्कृत ब्राह्मण, तदकामे इदानीं तावत् गृह्यते यावत् ‘कोद्वदुक्तमञ्जी’ कोद्वद्व्यातल्य,
तत्राप्य विज्ञेयः क्रियते यदुत तदेव आतल्य सद् गृह्यते, तथा ‘तुप्यरं’सि स्निग्धतरं तदेव आतल्यं गृह्यते, तर्कं द्रव्यो-
क्तुः, इदानीं क्षेत्रकालोक्तुप्रतिपादनायाह—‘तत्तय व ज अच्चिय दोसु’ द्वयोरिति—क्षेत्रकालयोर्मिद्वस्तु यत्र पूजितं तत्तत्र
गृह्यते, एतदुक्तं भवति—यद्यत्र क्षेत्रे बहुमतं द्रव्यं तत्तस्मिन् क्षेत्रे तत्कृतमुच्यते, तत्र प्राणं, तथा यद्वस्तु तस्मिन् काले बहुमतं
तत्तस्मिन् काले कालोक्तुमुच्यते, भावोक्तुः पुनर्निर्युक्तिकारेणैव व्याख्यातः । तर्कं प्रसङ्गागतम्, इदानीं यदुक्तं आचार्या-
दीनां गृहीतं तद्यथोदरति तथा प्रतिपादयन्नाह—

लामे सति सधादो गेणहइ पगो उ इहरहा सवे । तस्सप्यणो य पज्जत्त निणहणे होइ अतिरेग ॥६१४॥

यदि तस्मिन् क्षेत्रे छुतादीनां स्वभावेनैव कामोऽस्ति तत्तत्तस्मिन् कामे सति आचार्यैर्मैक एव सङ्घातकः प्रायोग्यं

गुह्यति, 'इहरह'ति यदा तस्मिन् क्षेत्रे न प्रायोवृत्त्या प्रायोग्यस्य लाभः तदा सर्व एव सङ्घाटकास्तस्याचार्यस्य प्रायोग्यं पर्याप्तये गुह्यन्ति, ततश्च तस्याचार्यस्यात्मनश्चार्थाय पर्याप्तग्रहणे सति अतिरिक्तं भवति, ततश्च तत्परिष्ठाप्यत इति । इदानीं 'गिलाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—

गेलन्ननियमग्रहणं नाणत्तोभासियंयपि तत्थ भवे । ओभासियमुवरिअं विगिंचए सेसगं भुंजे ॥६१५॥

ग्लानस्य नियमेन प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यदि परं नानात्वं 'ओभासियं'पि प्रार्थितमपि तत्र ग्लाने भवति, ग्लानार्थं प्रायोग्यस्य च प्रार्थनमपि क्रियते, ततश्च ओभासितं-प्रार्थितं सद् ग्लानार्थं पुनश्च यदुद्धरति ततस्तद् 'विगिंचयते' परित्यज्यते, 'सेसयं भुंजे'ति शेषं यदनवभासिअं-अप्रार्थितमुद्धरितं तद्भुञ्जीत कश्चित्माधुरिति । प्राघूर्णकोऽप्याचार्यवद्व्याख्यात एव द्रष्टव्यः । इदानीं दुल्लमेति व्याख्यानयन्नाह—

दुल्लहद्वं व सिया घयाइ धेत्तूण सेस भुंजंति । थोवं देमि व गिण्हामि यत्ति सहसा भवे भरियं ॥६१६॥

दुर्लभद्रव्यं वा स्याद्-भवेत् घृतादि तद्गृहीत्वा उपभुज्य च यत् शेषं तदुद्धति, एवं वा पारिष्ठापनिकं भवति । इदानीं 'सहस-दाणे'ति व्याख्यानयन्नाह-'थोवं देमी'त्यादि स्तोकं दास्यामीत्येवं चिन्तयन्त्या गृहस्थया सहसा अतर्कितमेव तत् साधुभाजनं भृतं, साधुर्वोचिन्तयति स्तोकं ग्रहीष्यामीति, पुनश्चातर्कितमेव भाजनं भृतं, ततश्चैवमतिरिक्तं भवति, पुनश्च परिष्ठाप्यत इति ।

एष हि कारणो हि गहियमजाया उ सा विगिचणया । आलोगमि त्तिपुजी अच्चाणे निगयातीण ॥६१७॥
 एमि एवोक्कत्तारमेर्यद्वीत मकं सा 'अनातविगिचणय'सि अजाता विगिचना-परिष्ठापनोव्यते, तस्याभावात्तायाः
 माग्गालोके त्रयः पुञ्ञाः क्रियन्ते, किमर्यमित्याह- 'अदाये निगयाईण' अच्चाणे निर्गतास्तदर्थे त्रयः पुञ्ञाः क्रियन्ते,
 आदिप्रहणात्कदाचिच्च एव कारणे उत्पन्ने गृह्णन्तीति । आह-

एक्को व दो व त्तिन्नि व पुजा कीरति किं पुण निमित्तं ? । विहमाइनिगयाण सुद्धेरजाणणट्ठाप्प ॥६१८॥
 एक्को वा दो वा त्रयो वा पुञ्ञाः किं पुनर्निमित्तं क्रियन्ते ?, उच्यते, 'विहमादि' विहः-पन्थास्तदर्थं निर्गतानां साधूनां
 दृढेतरमकपरिग्रानार्थं त्रयः पुञ्ञकाः क्रियन्ते, आदिप्रहणाद्वास्तव्यानामेव कदाचिदुपयुज्यते इति कृत्वा परिग्रानार्थं त्रयः
 पुञ्ञकाः क्रियन्त इति । इयं च गाथाऽन्तरातीतगाथाया व्याख्यानभूता द्रष्टव्येति ।
 एव विगिचिउ निगयस्स सप्पा हवेज्ज त तु कहं ? । निस्सिरेज्जा अहव धुव आदारा होइ नीहारो ॥६१९॥

'एव' उक्तेन न्यायेन परिष्ठापनार्थं निर्गतस्य यदि सप्पा पुरीषोत्सर्जने बुद्धिमत्वेत् 'तत्कर्म' ? किं तत्र कर्तव्यमिति,
 अत आह 'निमिरेत्त' व्युत्सुजेत्, अथवा किमत्र प्रष्टव्यं ?, धुपमादाराभीहारो भवति, ततश्च स्वच्छिन्ने व्युत्सुजनं कर्तव्य
 तत्र स्यगिहल पूर्वमणितमेव, तथा वाऽऽह-

थंडिल्ल पुवभणियं पढमं निहोस दोसु जयणाए । नवरं पुण णाणत्तं भावासन्नाए वोसिरणं ॥ ६२० ॥

स्थण्डिलं पूर्वभणितमेव, यदुत अनापातं असंलोकं १ अनापातं संसंलोकं २ सापातमसंलोकं ३ सापातं संसंलोकं ४ । अत्र प्रथमो भङ्गको निर्दोषः, द्वयोश्च द्वितीयतृतीययोर्भङ्गकयोर्यतनया व्युत्सुजति, एतत्पूर्वोक्तस्थण्डिलस्य सामान्यमेव, 'नवरं पुण णाणत्तं'ति नवरं-केवलमिदं नानात्वं, यदुतात्र मात्रासन्ने-अतिपीडायां व्युत्सुजनमनुज्ञातं, तत्र चानुज्ञा नैव कृताऽऽसीदिह च कृताऽतो नानात्वं, ततश्च चतुर्थभङ्गकासेवनमप्यनुज्ञातमेव द्रष्टव्यमिति । इदानीं भाष्यकारः पूर्वोक्तस्थण्डिलानि प्रदर्शयन्नाह—

अणावायमसंलोकं अणावायालोय ततिय विवरीयं । आवातं संलोकं पुव्वुत्ता थंडिला चउरो ॥ ६२० भा०

अनापातमसंलोकं च प्रथमो भङ्ग उक्तस्तथाऽन्यदनापातमालोकं च द्वितीयं, तृतीयं पुनर्विपरीतं स्थण्डिलं-सापातमसंलोकमित्यर्थः, तथाऽन्यदापातं संलोकं च चतुर्थो भङ्गकः, एतानि पूर्वोक्तस्थण्डिलानि चत्वारि ।

अणावायमसंलोकं निहोसं बितियचरिम जयणाए । पउरदवकुरुकुयादी पत्तेयं मत्तगा चेव ॥ ६२१ ॥

तइएवि य जयणाए नाणत्तं नवरि सदकरणांमि । भावासन्नाए पुण नाणत्तमिणं सुणसु वोच्छं ॥ ६२२ ॥

तत्रानापातमसंलोकं च स्थंडिलं निर्दोषं, द्वितीयतृतीयचतुर्थेषु यतनया व्युत्सर्जनं कर्तव्यं, का चासौ यतना ? प्रचुर-

द्रोण कुरुञ्चादिक कर्तव्य प्रत्येक च मात्रकानि सपानकानि भवन्ति । किं सर्वेष्वेव स्यण्डिलेषु कुरुकुचैव यतना कर्तव्या इत कथिदिद्वेयः १, उच्यते, अस्ति विशेषः, तृतीयेऽपि स्यण्डिले यतनाया नानात्वमेतावद्यदि परं यदुत स्रब्ध-करणं, एतदुक्त मन्वि-तृतीये स्यण्डिले प्रापाठासंलोकं स्रब्ध कर्त्तुमिर्गन्तव्य, भावासमे पुनर्यतनाया यथानात्व स्रब्धपुन-वत्ये । तत्र प्रथमस्यण्डिले गन्तव्य, अथ समाप्ति,

जदि पठम न तरेज्जा तो वितिय तस्स असइए तइय । तस्स असई चउरयं गीमहारे य रस्याए ॥ ६२३ ॥

यदि प्रथम स्यण्डिलं गन्तुं न शक्नुयाच्चतो द्वितीयं ब्रजेत्, 'तस्य' द्वितीयस्यासति तृतीयं ब्रजेत्, 'तस्य' तृतीयस्य स्यण्डिलस्यासति चतुर्थं स्यण्डिलं ब्रजेत्, यदा चतुर्थमपि स्यण्डिलं गन्तुं न शक्नोति तदा ग्रामद्वारे गत्वा श्युत्सुबति, यदा ग्रामद्वारमपि गन्तुं न शक्नोति तदा रथयायामेव श्युत्सुबति ॥

साही पुरोहते वा उवस्सए मत्तगमि वा णिसिरे । अञ्चुकदमि वेगे मडलिपासमि वोसिरइ ॥ ६२४ ॥

यदा रथयायामपि गन्तुं न शक्नोति तदा 'साहीए' गृहपट्टेऽथतो श्युत्सुबति, यदा गृहपट्टिमपि गन्तुं न शक्नोति तदा 'पुरोहते' अप्रद्वारे श्युत्सुबेत्, यदा पुरोहदमपि गन्तुं न शक्नोति तयोपाश्रये मात्रके वा श्युत्सुबेत्, सर्वथा 'अञ्चु-कदमि वेगे मडलिपासमि वोसिरति' सुगमम् । इदं च लोकेऽपि प्रसिद्धं, यदुत प्राप्त्वपुरीपादेर्बेगो न धार्यते । अत्र च कथा

१ मन्वे तारे व मन्. १ २ मुल्ला म् १ १ १ पाठिच्छयो फल्ला म् १ ४ पाठिच्छयो गमई म् १ ५ समर्थस्तादा म् १ ६ मन्वे तारे व म् १ २ ।

नकम्-एगो राया तस्स वेजो पहाणो सो य मतो, तंमि मए राइणा गवेसावियं एयस्स पुत्तो अत्थि वा न वा ? तस्स य कहियं-अत्थि एणा सुया, ताए य सयलं वेजयं अहीयं, हकारिया य, राइणा मणिया य-किं ते अहीयं वेजयं ? सा भणह अहीयं^१, ततो एयस्सिं अंतरे ताए वायकम्मं कयं, ततो इयरेहिं विजेहिं हसियं, ततो तीए ताणं विजाणं राइणो य परिकहणा कया, जहा-‘तिणिण सल्ला महाराय अस्सिं देहे पइठ्ठिया । वायमुत्तपुरीसाणं पत्तवेगं न धारए’ ॥ १ ॥ सिलोगो सुगमो । एवं साहुणावि वेजाईणं परिकहणा कायवा । एतदेव गाथयोपसंहरन्नाह—

राया विज्जंमि मए विज्जसुयं भणइ किं च ते अहीयं ? । अहीयंति वायकम्मे विज्जा हसणा य परिकहणा ६२५

सुगमा ॥

एसा परिट्ठवणविही कहिया भे धीरपुरिसपन्नत्ता । सामायारिं एत्तो बुच्छं अप्पक्खरमहत्थं ॥ ६२६ ॥

सुगमा ॥ उवरिएत्ति दारं गयं, इदानीं सामाचारी व्याख्यायते—

सन्नातो आगतो चरमपोरिसिं जाणिऊण ओगाढं । पडिलेह्णमप्पत्तं नाऊण करेइ सज्झायं ॥ ६२७ ॥

एवं च साधुः सज्झां व्युत्सुज्य आगतः पुनश्च ‘चरमपौरुषी’ चतुर्थप्रहरं ज्ञात्वा ‘अवगाढां’ अवतीर्णं, ततः किं करोति

^१ आयाया, राइणा आ । २ भणियं ? , सा आ. । ३ यं विज्जयं, ततो आ । ४ ँसतरे ताए आ पा. १ । ५ सेस वोच्छेअहाविहिणा ल. १ ।
^६ एहं भपत्ते नाऊण ल १ पु. ।

एवमपि आर-प्रत्युपेक्षां दत्तेति, अथामो चरमपौरुषी नापापि भवति मतोऽप्राप्तां चरमपौरुषीं ध्यात्वा स्वाध्याय तावत्क
 तेति वाचस्पत्युर्वा पौरुषी प्राप्ता ।

पुण्ड्रिद्वौ य विद्ही इहपि पडिलेहणाद् सो चेव । ज एतथ नाणत्त तमह षोच्छ समासेण ॥ ६२८ ॥
 पडिलेहणा उदुविहा भत्तट्टियएयरा य नायवा । दोणह्विय आहपडिलेहणा उ मुहणतगसकाय ॥ ६२९ ॥
 तच्चो गुरु परिस्सा गिलाणसेहाति जे अभत्तट्टी । सदिस्सह पायमत्ते य अप्पणो पट्टग चरिम ॥ ६३० ॥

अत्र न प्रत्युपेक्षणायां पूर्णैरिह एव निधिः, 'सुलवत्रिकादिक्काऽवधेः प्रत्युपेक्षणा' एवमादिः, तथा पात्रस्यापि "सोच्चा
 रिपिमर वस्त्रे 'ममागेन' महदेवेय, तत्र य ते प्रत्युपेक्षकास्ते द्वित्रिधाः-मकार्यिका-मुक्ताः 'एषरा य' इतरे च उपवा
 मिहय नाग्याः 'द्वयारवि' मकार्यिकाऽमकार्यिकयोः 'आदौ' प्रथम प्रत्युपेक्षणा तुल्या इय वेदितव्या 'सुहणतगसकाय'
 प्रथम दुरगग्रिस्सं प्रपुपधन्न तत्रा 'सकाय' निवन्त प्रत्युपेक्षन्त सुलवत्रिकयो एव, इय वाचस्पत्युर्वा मकार्यिकयोस्तुमया
 दस्तुपेक्षणा । इदानीममकार्यिकानां प्रत्युपेक्षणाविधिं प्रदत्तयामि, मत्र 'तत्रा' सुलवत्रिकाकायप्रत्युपेक्षनानन्तरं 'गुरु'पि गुरोः

संबन्धिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, 'परिण'त्ति परिज्ञा-प्रत्याख्यानम्, एतदुक्तं भवति-अनशनस्थस्य संबन्धिनीर्भवधिं ततः प्रत्युपेक्षन्ते, तदनन्तरं ग्लानसत्कामुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, तथा शैक्षकः-अभिनवप्रव्रजितः शिक्षणार्थं अपितः तदीयामुपधिं तस्यैवाग्रतः प्रत्युपेक्षन्ते आदिग्रहणात् वृद्धादेः संबन्धिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, येऽभक्तार्थिनस्ते एवमनेन क्रमेण कुर्वन्ति प्रत्युपेक्षां, ततो गुरुं संदिशापयित्वा 'संदिसह इच्छाकारेणं ओहियं पडिलेहेमि' एवं भणित्वा 'पात्रं' पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, मात्रकं चात्मीयं प्रत्युपेक्षन्ते, ततश्च सकलमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते तावद्यावच्चोलपट्टकश्चरमस्तमपि प्रत्युपेक्षन्ते । एम ताव अमत्तडिआण पडिलेहणविही । इदानीं भुक्तानां विधिं प्रतिपादयन्नाह-मुखवस्त्रिकां प्रत्युपेक्ष्य तथैव कायं प्रत्युपेक्ष्य ततः 'पट्टगं'ति चोलपट्टगं प्रत्युपेक्षन्ते, पुनश्च गोच्छको यः पात्रकस्योपरि दीयते पच्छा पडिलेहणीयं पत्तावंधे पडलाहं रयत्ताणं च पत्तयं चै(चे)व, यदि मत्तओ अरिक्को तो एवं, अह रिक्को तो सो चैव पढमं निक्खिप्पइ, पुनश्च मात्रकं निक्षिप्य स्वकीयमवग्रहं-पतद्ग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, ततो गुरुप्रभृतीनां सत्का उपधयः प्रत्युपेक्षन्ते भक्तार्थिकैः, 'अणुणवण'त्ति ततो गुरुमनुज्ञापयन्ति, यदुत 'संदिसह ओहियं पडिलेहेमो'त्ति ततः शेषाणि-गच्छसाधारणानि पात्राणि वस्त्राणि च अपरिमोग्यानि यानि तानि प्रत्युपेक्षन्ते, ततः स्वकीयं पायुज्जणगं-रजोहरणं च प्रत्युपेक्षन्ते, भक्तार्थिका एवमनेन क्रमेण प्रत्युपेक्षणं कुर्वन्ति ॥

जस्स जहा पडिलेहा होइ कया सो तथा पढइ साहू । परियट्टेइ व पयओ करेइ वा अन्नवावारं ॥६३२॥

पुनश्च यस्य साधोर्थैश्च प्रत्युपेक्षणा भवति 'कृता' परिनिष्ठिता स तथैव पठति परिवर्त्तयति वा-गुणयति वा पूर्वभणितं प्रयतः-

१ मुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते तथा आ पा १ । २ 'मपि प्रत्यु' आ । ३ सो चैव आ । ४ अवधिं पडिं ल १ । ५ 'पेक्ष्यन्ते ल १ ।

प्रयत्नेन करोति वाञ्छ्यमाप्नुता ब्रम्हर्षितः सन् व्यापारं-किञ्चिदिति कर्मप्रयोगः, यदि वाञ्छ्य व्यापारं तूर्णनादि करोति ।
 चउभागवसेसाप् चरिमाप् पटिकमिचु कालस्स । उच्चारे पासवणे ठाणे चउवीसइ पेह ॥ ६३३ ॥

अद्वियासिया उ अतो आसन्ने मज्झि तेह य दूरे य । तिन्नेव अणहियासी अतो छच्छच्च बाहिरओ ॥ ६३४
 एमेव य पासवणे बारस चउवीसय तु पेहिचा । कालस्सवि तिन्नि भवे अह सूरु अत्यमुवयाति ॥ ६३५ ॥

एवं स्वाध्यायादि कृत्वा पुनश्चतुर्मासावशेषाणां वरमपौरुष्यां प्रतिकल्प कालस्य ततः स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्ष्यन्ते, किम
 र्थम् ? , तच्चारार्थं तथा प्रभवन्नार्थं च स्थानानि धनुर्विद्यतिपरिमाणानि प्रत्युपेक्ष्यन्ते । इदानीं क ताः स्थण्डिलभूमयः
 प्रत्युपेक्षणीयाः ? इत्यत आह-अधिकृतसिक्ता भूमयो याः सङ्ख्यावेगेनानुत्पीडितः सुखेनैव गन्तु शक्नोति ता एवविधाः ‘अन्तः’
 मध्येऽङ्गणस्य तिस्रः प्रत्युपेक्षणीयाः, कथम् ? , एका स्थण्डिलभूमिर्वसतेरामणा अन्या मध्ये, अन्या दूरे, एवमेतास्त्रिधाः
 स्वाण्डिलभूमयो भवन्ति, तथाऽन्यास्त्रिधा एव तस्मिन्नेवाङ्गणे आसुभवतरे भवन्ति अनधिकृतसिक्ताः-सङ्ख्यावेगेनोत्पीडितः सन्
 वा याति ता अपि तिस्र एव भवन्ति, एका वसतेरामभवतरे प्रदेष्टेऽन्या मध्येऽन्या दूरे, एवमेता अन्तः-मध्येऽङ्गणस्य षट्
 भवन्ति, तथा षट् पाङ्गणबाह्यत इति-अङ्गणस्य बहिः षट्बभमेव भवन्ति । एवमेव ‘प्रभवणे’ कायिकायां षाड्वय भूमयः
 प्रत्युपेक्ष्यन्ते, षडङ्गणमध्ये षट् पाङ्गणबाह्यतो भवन्ति, एवं एताः सर्वा एव सञ्चारकायिकायुमीभ्यतुर्विद्यति प्रत्युपेक्ष्य

१ एते तिस्रि मन्त्रे ल १ । २ नास्तीदित्वा ना पा १ । ३ अतएवन्तः ल १ । ४ अत एव एताः षा ।

पुनश्च कालस्यापि ग्रहणे तिस्र एव भूमयः प्रत्युपेक्षणीया भवन्ति, ताश्च कालभूमयो जघन्येन हस्तान्तरिताः प्रत्युपेक्ष्यन्ते, एवमनेन प्रकारेण कृतेन अथ सूर्यो यथाऽस्तमुपयाति तथा कर्त्तव्यम् ।

जइ पुण निवाघाओ आवासं तो करैति सबेवि । सङ्काइ कहणवाघायया य पच्छा गुरू ठंति ॥ ६३६ ॥

एवं सूर्यास्तमयानन्तरं यदि निर्व्याघातो गुरुः—क्षणिक आस्ते ततः सर्व एवाऽऽवश्यकं—प्रतिक्रमणं कुर्वन्ति, अथ श्राद्ध-धर्मकथनया व्याघातो गुरोर्जातः—अक्षणिकत्वं ततः पश्चाद्गुरुवश्यकभूमौ संतिष्ठते ।

सेसा उ जहासत्ती आपुच्छित्ताण ठंति सट्टाणे । सुत्तथझैरणहेउं आयरिए ठियंमि देवसियं ॥ ६३७ ॥

शेषास्तु साधवो यथाशक्त्याऽऽपृच्छ्य गुरुं स्वस्थाने स्वस्थाने यथारत्नाधिकतयाऽऽवश्यकभूमौ तिष्ठन्ति, किमर्थं ? , ‘सूत्रार्थक्षरणहेतोः’ सूत्रार्थगुणननिमित्तं तस्यामावश्यकभूमौ कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, तत्र केचिदेवं मणन्त्याचार्याः—यदुत ते साधवः सामायिकसूत्रं पठित्वा कायोत्सर्गस्थिताश्च ग्रन्थानर्थान् वा चिन्तयन्तस्तिष्ठन्ति तावद्याव-
द्गुरुरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रमाकृष्य दैवसिक्कमतिचारं चिन्तयति, तेऽपि गुरौ तथास्थिते तूष्णींभावेन कायोत्स-
र्गस्था एव दैवसिक्कमतिचारं चिन्तयन्ति । अन्ये त्वाचार्या एवं ब्रुवते, यदुत ते साधवः सूत्रार्थं क्षरन्तस्तावत् तिष्ठन्ति याव-
द्गुरुरागतः, ततो गुरुः सामायिकसूत्रं पठति, तेऽपि कायोत्सर्गस्था एव सामायिकसूत्रं मनसा पठन्ति, ततः सैमकं पठित्वा-

१ ताए पच्छा आ पा १ । २ कथादिना व्यां आ । ३ गणणहेउं ल १ । ४ समक मनसा आ । ५ सामायिकं पं आ. पा. २ पु. ।

उत्तिष्ठारं चिन्तयन्ति, प्रायश्चित्तो अप्यणो अतिथारं द्विगुणं चित्तम्, किन्निमित्तं ?, ते साङ्गो बहुगं हिंसा ततो तत्पिण्यं
कालेन चिन्तितं न सङ्गच्छिषि ।

जो होज्ज उ असमस्यो षालो बुद्धो गिलाणपरिततो । सो आवससगजुत्तो अण्ठेज्जा निज्जरापेही ॥६३८॥

यस्तु साधुरनागतकायोत्सर्पकरोऽप्यपरो मयेद्वालो बुद्धो रोगार्थो ज्वरादिना सै प्रावश्यकपुक्तस्तस्यामेव प्रतिक्रमप्रभूमौ
उपविष्टः कायोत्सर्गं करोति, एव निर्बरापेही विष्ठेत् ।

आवासग तु काठ जिणोवदिट्ठं गुरुवप्पसेण । तिस्सियुई पडिलेहा कालस्स त्रिही इमो तत्तय ॥६३९॥

एवमनेन क्रमेणावश्यकं 'कुत्वा'परिममाप्य धिनोपदिष्टं गुरुपरिच्छेन पुनश्च स्तुतित्रयं पठन्ति स्वरेण प्रवर्द्धमानमध्वरैर्वा, प्रथमा
श्लोकेन स्तुतिर्द्वितीया बुद्धञ्च्योञ्जाल्या बुद्धरा तृतीया बुद्धमा एवं प्रवर्द्धमानाः स्तुतीः पठन्ति मङ्गलार्थमिति, ततः काल
स्य प्रत्युपेक्षणार्थं निर्गच्छन्ति, किं कालस्य प्रवर्णवेला वर्णते न वा ? इति, तत्र च-कालवेलानिरूपणे एव विधिरिति वक्ष्यमाणः ।
बुविहो य होइ कालो वाधातिम प्यरो य नायधो । वाधाधो घघसालाप घहण सङ्ककहण वा ॥६४०॥

त्रिषिचो मयसि फालो-व्याघातकाल इतरथ-अव्याघातकालः, तत्र व्याघातकालं प्रतिपादयन्नाह-व्याघातः 'घहसालायाम्'
अनाथमण्डये वीर्ये 'पडुना' परस्परं वेदेष्विकेनै स्तम्भेन सह निर्गच्छतः प्रविशतो वा तादृशो व्याघातकालः, तथा भौद
१ कल्पे कठिणारं ३ १ २ कालाधाय का १ २ कसह भाव ३ १ ४ घह ३ १ ५ वादकालां वा कालं ३ १ ।

कादीनां यत्राचार्यो धर्मकथां करोति सोऽपि व्याघातकालः, न तत्र कालग्रहणं भवति नापि कालवेलानिरूपणार्थं प्रच्छन्नं करोति ।
वाघाते तइओ सिं दिज्जइ तस्सेव ते निवेयंति । निवाघाते दोन्नि उ पुच्छंती काल घेच्छामो ॥ ६४१ ॥

एवं घट्टशालायां व्याघाते सति तृतीयस्तयोः—कालग्राहिणोः उपाध्यायादिदीयते येन तस्यैवाग्रतो ब्राह्मण एव निवेदयन्ति सन्दिशापयन्ति च । अथ निर्व्याधातं भवति—न कश्चिद् घट्टशालायां धर्मकथादिर्वा कालव्याघातः वैदेशिकादिव्याघातो वा, ततश्च निर्व्याधाते सति द्वावेव निर्गच्छतः एकः कालग्राहकः अपरो दण्डधारी, पुनश्च तौ पृच्छतः, यदुत ‘कालं गृह्णीवः’ वेलां निरूपयाव इत्यर्थः, तेषां च निर्गच्छतां यद्येते व्याघाता भवन्ति ततश्च निवर्त्तन्ते—न गृह्णन्ति कालं ॥ के च ते व्याघाताः १, आपुच्छण किइकम्मं आवास्सियखालियपडियवाघाए । इंदिय दिसा य तारा वासमसज्झाइयं चेव ॥ ६४२ जइ पुण वच्चंताणं छीयं जोइं च तो नियत्तंति । निवाघाते दोन्नि उ अच्छंति दिसा निरिक्खंता ॥ ६४३ ॥ गोणादि कालभूमीए होज्ज संसप्पगा व उट्टेज्जा । कविहासियवासविज्जुक्कगज्जिए वावि उवघातो ॥ ६४४ ॥

आपृच्छना नाम आपृच्छिता गच्छन्ति दंडगं गहाय मत्थएण वंदामि खमासमणो कालस्स वेलं—निरुवेमो, एवं च यदि न पृच्छन्ति ततो व्याघातो भवति—न ग्राह्यः कालः, अथाविनयेन वा पृच्छन्ति तथाऽपि व्याघात एव, कृतिकर्म च—वन्दनं यदि न कुर्वन्ति अविनयेन वा कुर्वन्ति, आवासिकां च यदि न करोति अविनयेन वा करोति स्खलनं वा गच्छतां

१ भवति आ पा १ २ । २ निवेतित्ति ल १, निवेयत्ति ल २ । ३ आवस्सिकां आ ।

पदि स्तम्भादौ भवति पतन वा तेषामन्यतमस्य यदि भवति, एवमेभिर्ग्यापातो भवति । तथा 'इदिय'सि भवत्येन्द्रियादी
 न्द्रियाणां ये विषयास्ते यदि अननुकूला भवन्ति ततो न गृह्यते, एतदुक्तं भवति-यदि छिन्निम भिन्वीर्येषमादि मृष्वन्ति सुब्द
 ततो निवर्षन्ते, एवं गन्धघ्राणद्वयो यदि भवति, यत्र मन्यस्तत्र रस इति, विरूप पश्यन्ति रूपं किञ्चिद्, एवं सर्वत्र गोमनीयं
 ततो निर्गच्छन्ति । तथा दिग्मोक्ष यदि भवति ततो न गृह्यते, शारकाय यदि पतन्ति धरणं वा यदि भवति तत एभिन्नन्त
 रौक्तैर्ग्यापातैः कालो न गृह्यते, अस्वाध्यायिक च यदि भवति, तथा यदि पुनर्नवतां श्रुत ज्योतिर्वा-अग्निः उद्बोतो वा
 भवति ततो निवर्षन्ते, यदा तु पुनरुक्तलघुणो व्यापातो न भवति तदा निर्व्यापाते सति द्वावेव विष्टो दिष्टो निरूपयन्तौ
 क्षममात्रं । तथा एभिश्च कालभूमौ गणानामुपपातो भवति-यदि तस्मिन् कालमण्डले गौरुपविष्टो भवति, आदिग्रहान्महि
 मादिर्वा उपविष्टो भवति ततो व्यापातः, कदाचिद्वा तस्यां कालभूमौ 'ससर्पगाः' पिपीलिकादय उपविष्टेभ्यस्त् ततश्च व्यापातः,
 कदाचिद्वा कपिहसित-विरलवानरसुखहसित भवति रात्रौ, अथवा कपिहसित भवति रात्रौ उदित्वयं वा दीप्त इर्ध्वं वा भवति
 विपुद् वा भवति, उल्कापातो वा भवति गर्दितश्चनिर्वा भूयते, एभिः सर्वैर्ग्यापातः कालस्य, न गृह्यत इत्यर्थः ।

सञ्ज्ञायमर्चितेता कणग दट्टूण तो नियत्तति । वेलाय दट्टधारी मा धोल गढय उवमा ॥ ६४५ ॥

१ अमरमुद्रा भा. १ 'सुप्ते यदि का पा. १-२ । १ य निर्ग वा १ । ४ 'प्याव' च ल १ । ५ उदित्वय वा । ६ अथवा वा ।
 ७ उदित्वय वा । ८ कर्ष वा विपुद् वा ।

एव ते कालवेलानिरूपणार्थं निर्गताः स्वाध्यायमकुर्वाणा एकाग्राः कालवेलां निरूपयन्ति, अथ तत्र कनकं पश्यन्ति ततः प्रतिनिवर्त्तन्ते, कणगपरिमाणं च वक्ष्यति “तिपंचसत्तेव धिसिसिरवास” इत्येवमादिना, अथ तत्र वर्त्तते कालग्रहणवेला न कनकादिभिरुपघातः कुतस्ततस्तस्यां कालग्रहणवेलायां जातायां दण्डधारी प्रविश्य गुरुसमीपे कथयति, यदुत कालग्रहणवेला वर्त्तते मा रोलं कुरुत अल्पशब्दैरवहितैश्च भवितव्यं, अत्र च गण्डकदृष्टान्तः, यथाहि गण्डकः कस्मिंश्चित्कारणे आपन्ने उत्कुरुटिकायामारुह्य धौषयति ग्रामे-इदं प्रत्यूषसि कर्त्तव्यं, एवमसावपि दण्डधारी भणति यदुत कालग्रहणवेला वर्त्तते ततश्च भवद्भिरपि गर्जितादिषूपयुक्तैर्भवितव्यमिति ।

आधोसिष् बहूहिं सुयंमि सेसेसु निवडइ दंडो । अह तं बहूहिं न सुयं दंडिजइ गंडओ ताहे ॥६४६॥

एवमाधोषिते सति दण्डधारिणा बहुभिश्च श्रुतं, शेषाश्च स्तोकास्तैर्न श्रुतं ततश्च तेषामुपरि दण्डो निपतति-सूत्रार्थकरणं नानुज्ञायते, अथेदृशं तदा धोषितं यद्बहुभिर्न श्रुतं स्तोकैः श्रुतं ततस्तस्यैव दण्डधारिणो दण्डो निपतति-तस्यैव स्वाध्याय-निरोधः क्रियते, कथं ? गण्डकस्यैव, यथा गण्डकेनाधोषिते बहुभिर्गामीणकैः श्रुते सति यैः स्तोकैर्न श्रुतं ते दण्ड्यन्ते, अथाधोषिते स्तोकैः श्रुतं बहुभिर्न श्रुतं ततो गण्डकस्यैव दण्डो निपततीति ।

कालो सञ्ज्ञा य तहा दोवि समप्पंति जहा समं चेव । तह तं तुलंति कालं चरिमदिसं वा असञ्ज्ञागं ॥६४७॥

१ तत्र वर्त्तते तदा कालग्रहणवेलायां आ. । २ बोल आ । ३ गच्छति ग्रामे ल १ । ४ गण्डके एव दण्डो आ. ।

तौ च प्रत्युपेक्षकौ कालः स-ख्या च पथा द्वेऽपि समकमेव समाधिं ब्रजतस्तथा ।^१ काल तुल्यतैः-कलयतः, एतदुक्तं मयति-यथा कालसमाधिर्यवति स-ख्या च समाधिं याति तथा कैलयतः प्रत्युपेक्षकौ, 'चरिमविसं वा असम्मानं'ति चरिमा-पथिमा दिग् 'अस-भ्याका' विमतस-ख्या मनति यथा कालश्च समाप्यते तथा गृहन्ति । इदानीं किंविशिष्टेन पुनः कालः प्रतिवागारणीयः ? इत्यत आह-

पियधम्मो ददधम्मो सविग्गो वेवऽवव्वमीक य । स्वेयस्सो य अभीक काल पडिलेहए साहु ॥ ६४८ ॥

प्रिया-इष्टो धर्मो यस्येति स त्रिवर्षमां, तथा इहा-स्थितो निबल्लो धर्मो यस्य स तथा, 'संविग्गो' मोक्षसुखाभिलाषी, 'अवव्वमीक' पापमीकः, 'वेदह' गीतार्थः तथा 'अभीक' सत्यसंपन्नः एवविधः 'काल' कालप्रहणवेलां प्रत्युपेक्षते साहुः, एवविधः कालवेलायाः प्रतिवागराजं करोति । इदानीं दण्डवारिणि बोधयित्वा निर्गते पुनश्च स द्वितीयः कालप्राप्ती कालसंदिशनार्थं गुरोः नमीपं प्रविशति, कवस् !-

आउत्तपुधमाणिए अणपुच्छा खलियपडिय वाघाते । भासतमूढसकियइदियविंसए य अमणुस्से ॥ ६४९ ॥

स च प्रविशन् 'आपुक्क' तपपुक्कः सन् प्रविशति, ऐतश्च प्रविशन् पूर्वोक्तमेव द्रष्टव्यं यतो निर्मच्छतो यो विधिः प्रविशतोऽपि स एव विधिरिस्पत आह-पूर्वमभितमेतत् । अथ स्वनापुच्छयेव गुरुं कालं गृह्णाति ततश्चानापुच्छय गृहीतस्य कालस्य

१ तं पञ्चमं पृ १ २ पु । १ पा एतं कालः । २ पु कल्पता आ । ४ विमपि कम् आ । ५ एतस्मिन् प्रवेष्टे पटं आ । ६ विधिः-पूर्वोक्तमेव अभितमेतत् आ ।

मभितमेतत् आ ।

व्याघातः, एतदुक्तं भवति-गृहीतोऽप्यसौ न भवति, तथा स्वलितस्य सतः कालव्याघातः, पतितस्य च व्याघातः कालस्य, एवं संजाते सति कालो न गृह्यते, तथा प्रविष्टस्य गुरुवन्दनकाले केनचित् मह जलपतः कालो व्याहन्यते, तथा मूढो यदि भवति, आवर्त्तान् विधिविपर्यासेन ददाति तथाऽपि व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कया न जानाति किमावर्त्तौ दत्ता न वेत्यस्यामवस्थाया व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च यद्यमनोज्ञा भवन्ति तथाऽपि कालो व्याहन्यते, छिन्धि भिन्धीत्येवं विधान् शब्दान् शृणोति, गन्धोऽनिष्टो यदि भवति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपि, विकरालं रूपं पश्यति, स्पर्शो लेष्टुभिघातोऽकस्माद्भवति, एवंविधेऽन्यतमेऽपि न गृह्यते कालः । प्रविशंश्चासौ किं करोतीत्यत आह—

निर्सीहिया नमोक्कारे काउस्सगो य पंचमंगलए । पुद्वाउत्ता सवे पटुवणचउक्कनाणत्तं ॥ ६५० ॥

प्रविशंश्च गुरुसमीपे कालसन्दिशनार्थं यदि निषीधिकां न करोति ततः कालो व्याहन्यते, नमस्कारं च करोति नमो खमासमणाणं, अथैवं न मणति ततः कालव्याघातो भवति, प्राप्तश्चेर्यापथिकाप्रत्ययं 'कायोत्तमर्गम्' अष्टोच्छ्वासं करोति, नमस्कारं च चिन्तयति, ईरियावहिंयं च अवस्सं पडिक्कमति जह् दूराओ यदि आसन्नओ वा आगतो, पुनरसौ नमस्कारेणोत्सारयति-पञ्चमङ्गलकेनेत्यर्थः, पुनश्च संदिशापयित्वा कालग्रहणार्थं निर्गच्छति, निर्गच्छतो यदि आवस्सियं न करेह खलति वा पडति वा दीवो वा अंतरे हेवेजा एवमादीहि उवहम्मह । इदानीं कालग्रहणवेलायां किं कर्त्तव्यं साधुभिः ? इत्याह—

१ स्वर्णेन आ. । २ सत्यामपि वेलायां न गृह्णाति कालं आ ल. २ । ३ 'दृश्वासौ आ पा १ । ४ निर्गच्छंश्च यदि आ पा १ । ५ जीवो वा आ । ६ जायते पा. ३ ।

‘पुराउणा सर्वे’ पूर्वमेव दण्डधारिविषयानन्तरपुष्पाः मर्ने गर्हितादौ भवन्ति, उपपुष्पाश्च सन्तः कालप्रज्ञोत्तरकालं सर्वे स्वा
 व्यायप्रस्थापनं कुर्वन्ति । ‘चउफनाजत्तं’ कालचतुष्कस्य यथा नानात्वं भवति तथा वक्ष्यामः, कालचतुष्क एकः प्रादोपिकः,
 त्रयोऽर्द्धरात्रिकः, अपरो वैरात्रिकः, अपरः प्रामातिका, एतच्च माध्यकारो वक्ष्यति । इदानीं काल गृह्यतः को विधिरित्यत आह—
 योवावसेसियाए सज्झाए ठाह उचराहुत्तो । चउत्रीसिगदुमपुष्फियपुष्पग एक्केकियदिसाप ॥ ६५१ ॥

लोकवाचस्पेक्षायां मन्त्र्याणां पुणो कालमंभल पमज्झिणा निपीविकां कृत्वा कालमण्डलके प्रविशति, तत्र बोधराभिमूलः
 क्षयोत्सर्गं करोति, तस्मिन् पञ्चनमस्कारमटोन्ध्लासमानं चिन्तयति, पुनश्च नमस्कारेणोत्सार्य मूक एव चतुर्विधतिस्त्व
 लोगस्मज्जोपगारं पठति मुखमण्डपे तथा ‘दुमपुष्फियपुष्पग’ति दुमपुष्फिकां—वग्मो भगल पुष्पगति—भामण्यपूर्वक ‘कइ तु कुञ्जा
 मामभमिरय्यं’, एतदेकस्यां दिशि चतुर्विधतिस्त्वादि प्रामभपुष्पगपञ्जत कट्टइ, दण्डधारीवि उत्तराभिर्मुह संठियस्स वाम
 पासे पुष्पदिमाहुचो भग्गजो तिरिच्छ आगास दण्डग धरेर उद्वहिज्जो, पुणो तस्स पुष्पांसु विसासु चलतस्स दण्डधारीवि
 उदेव भवति । इदानीं न गृह्यन् काल यथेव गृह्णाति ततो व्याहपते, कथमित्यत आह—
 भासतमूढसकियइदियविसए य होइ अमणुत्ते । धिंदू य छीयऽपरिणय सगणे वा सकिए सिण्ह ॥ ६५२

मापमात्रः—ओष्ठसंचारेण पठन् यदि काल गृह्णाति ततो व्याहन्यते कालः, मूढो दिशि अप्ययनं वा यदि भवति ततो
 १ मर्ने ये एव न. । २ सुहल्ल सीडिं न्या । ३ एवमेव न्या ।

व्याहन्यते कालः, शङ्कितो वा-न जानाति किं मया द्रुमपुष्पिका पठिता न वेत्येवंविधायां शङ्कायां व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च 'अमनोज्ञाः' अशोभनाः शब्दादयो यदि भवन्ति ततो व्याहन्यते कालः, सोऽदिए छिद भिद मारेह विस्सरं बालार्हणं रोषणं वा रूवं वा पिच्छति पिसायाईणं वा रूवं वा पिच्छति बीहावणयं, गंधे य दुरभिगंधे, रसोवि तत्थेव, जत्थ गंधो तत्थ रसो, फासो बिंदुलेट्टुपहारेहि, एवमेतेष्वमनोज्ञेषु विषयेषु सत्सु व्याघातो भवति, तथा बिन्दुर्वा यद्युपरि पतति शरीरस्योपधेर्वा कालमण्डलके वा ततो व्याहन्यते, तथा श्रुतं यदि भवति ततो व्याहन्यते, 'अपरिणत' इति कालग्रहणभावोऽपगतोऽन्यचिचो वा जातस्ततश्च व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कितेनापि गर्जितादिना व्याहन्यते कालः, कथं ? यद्येकस्य साधोर्गर्जितादिशङ्का भवति ततो न व्याहन्यते कालः, द्वयोरपि शङ्किते न भज्यते कालः, त्रयाणां तु यदि शङ्का गर्जितादि-जनिता भवति ततो व्याहन्यते, तच्च 'स्वगणे' स्वगच्छे त्रयाणां यदि शङ्कितं भवति, न परगणे, ततो व्याहन्यते । इदानीमस्या एव गाथाया माष्यकारः किञ्चिद्वाख्यायानयन्नाह—

मूढो व दिसऽज्झयणे भासंतो वावि गिणहइ न सुज्जे । अन्नं व दिसऽज्झयणं संकंतोऽणिट्ठुविसंए वा ॥ ३०९

मूढो यदा दिशि भवति अध्ययने वा तदा व्याहन्यते, माषमाणो वा ओष्ठसञ्चारेण यदि गृह्णाति कालं ततो न शुद्ध्यति, अन्यां वा दिश संक्रान्तो मोहात्, अध्ययनं वाऽन्यत् संक्रान्तः द्रुमपुष्पिकां मुक्त्वा सामन्नपुष्पेण गओ उत्तराए

१ बीहा^० का पा १ २. पु. १ । २ विहाव^० ल १ । ३ ट्टुपहारेहि, एवं का. पा १-२ पु । ४ भज्यते काल. ल १-२ । ५ विसयं वा का. । ६ सकान्तं द्रुमं का ।

दिक्षाए दक्षिणं गतो, यद्वाङ्मो दिक्षु यद्गुमानः, अन्यथाऽऽप्ययनं शङ्कमानो यदा प्रपति तदा न शुक्यमिति, 'अनिष्टे वा' अत्रोभयत वा शुब्दादिविषयमभिधाने व्याहृत्ये कालः, ततो आशस्त्रिय काक्य नीसरति कालमवसाओ, एव गुहीतेऽपि काले यदि कालमण्डनाभिर्गच्छावेत्यकादि न करोति ततो व्याहृत्य एव काल इति । किञ्च—

जो वचतमि विही आगच्छतमि होइ सो चेव । ज पस्य नाणस तमह बुच्छ समासेण ॥ ६५३ ॥

प एव प्रथमं वसतेर्नवतो विधिरुक्तस्तथा-यदि कश्चिदसि य उक्ता वा पठति मल्लति वा, एषमार्गं हि उक्तवाच्यो गदियस्सवि
कालस्म होद आगच्छंस्स वसति, तत्र यो विधिर्नवतः कालंभूमावुक्तः आगच्छतोऽपि पुनर्वसतौ स एव विधिर्मवति,
यत्पुनरत्र वसति प्रविशतो नानात्वं नानात्वं-मेदस्त्वह नानात्वं वश्ये 'समासतः' संक्षेपेण । इदानीं तन्मानात्वं प्रतिपादयन्माह--

नितीहिया नमोकार आसच्चावटणपटणओइक्खे । अपमज्जियमीप् वा छीण् छिप्पेव काळवहो ॥ ६५४ ॥

काल गृहीत्वा गुठमुक्तांशे प्रविष्टुन् यदि निपीयिष्व न करोसि तवः कालव्याघातः, तथा 'नमोऽकारं' नमो स्रमासमंकायसि एवं यदि प्रविष्टुन् न ममसि सतो गृहीतोऽपि कालो व्याहन्यते, तथा आसमासश्चास्येव तु यदि न करोसि ततो व्याहन्यते गृहीतोऽपि, तथा साधोः कस्यचिदापहणे-आमिष्टुं कालो व्याहन्यते पतन लेष्ठादेरात्मनो वा, ज्योतिःस्पर्शे वा व्याहन्यते,

तथा यदि प्रमार्जयन् न प्रविशति ततश्च व्याहन्यते कालः 'भीतः' त्रस्तो वा यदि भवति तथाऽपि व्याहन्यते, क्षुते वा व्याहन्यते, छिन्नेति वा—यदि मार्जारश्चादिस्तिरश्चीनं छिन्दन् व्रजति, ततश्चैभिरनन्तरोदितैः कालस्य वधो—मङ्गो भवतीति ।

औगम्भ इरियावाहिया मंगल आवेयणं च मरुनायं । सबेहिवि पट्टविण् पच्छा करणं अकरणं वा ॥६५५॥

आगत्य च गुरुसमीपमीर्यापथिकां प्रतिक्रामति, कायोत्सर्गं चाष्टोच्छ्वासं पञ्चनमस्कारं चिन्तयति, तेनैव चोत्सारयति, मङ्गलमिति पञ्चनमस्कार उच्यते, तत ईर्यापथिकां प्रतिक्रम्य गुरोः 'आवेदयति' निवेदयति कालमित्यर्थः । अत्र मरुओ—बंमणो तेनैव ज्ञातं दृष्टान्तः, तंजहा—कम्बिहिवि पट्टणे धिजाइआणं दाणं राइणा दिबं, तेसि च धोसाविं—जो सामन्नो सो गेण्हउ आगंतूणं भागं तत्थ, एवं हकारिए जो आगतो तेण लद्धो भागो, जो पुण गामाईसु गतो सो चुक्को, एवं साह्वि दंडधारिणा धोसिए जे उवउत्ता ठिया णिवेदिए य काले जेहिं सज्झाओ पट्टविओ ताणं सज्झाओ दिज्जइ, जे पुण विकहादिणा ठिया ताणं सज्झायकरणं न दिज्जइ । एतदेवाह—सर्वैः साधुभिः स्वाध्याये प्रस्थापिते सति पश्चात्तेभ्यः स्वाध्यायकरणं दीयते । ये तु पुनः कालग्रहणवेलायामुपयुक्ता न स्थिताः न च स्वाध्यायप्रस्थापनवेलायां सन्निहिता आसन् तेभ्यः स्वाध्यायकरणं न दीयते । इदानीं मरुककथानकमुपसंहरन्नाह—

सन्निहियाण वडारो पट्टविय पमाइ नो दए कालं । बाहिट्टिए पडियए पविसइ ताहे य दंडधरो ॥६५६॥

१ °स्तिर्यक् छि° आ पा १-२ । २ आगम इ° आ , आगम्मिर्° ल २ । ३ °एहि पच्छा आ । ४ °त्सर्गे चा° पा १ । ५ भूतास्तेभ्य. आ. पा. १-२ ।

सन्निहितानां त्रैविद्यब्राह्मणानां 'ब्रह्मरो' षष्टकः आकारम्-ब्राह्मणं यथा सन्निहितानां, ये तु नागठास्तेषां न षष्टको-
विभागो बाह्यः, एवमत्रापि 'पटुविषय'सि स्वाध्यायप्रस्थापनं येः कृतं तेभ्यो दीयते स्वाध्यायः, ये तु पुनः प्रमादिनस्तेभ्यो
न दीयते काळ इति, काळे गृहीते स्वाध्यायो भवति, पुनश्च निषेक्षिते सति काले पुनर्बहिरन्त्यः प्रतिबागरकः प्रेष्यते, पुनश्च
सत्रं बहिःस्थितं प्रतिबागरके सति काले दण्डधारी प्रविशतीति ।

पटुविषयं यदिह तु हे पुच्छती किं सुय भते । । तेवि य कहति सद्य ज जेण सुय व दिट्ठ वा ॥ ६५७ ॥

पुनश्चासौ प्रस्थापितस्वाध्यायो वन्दितगुरुभ्यः सन् तदा साधून् पुच्छति दण्डधारी, यदुत हे मदन्त ! मध्वां मध्ये केन
किं भुत !, तेजपि च साधवः कथयन्ति सर्वं यद्येन भुतं यद्विवादि । इह वा कथिषुहादि । पुनश्च तत्र यद्वि केयाञ्चिद्भविता
दिशङ्का भवति ततश्च को विधिरित्यत आह—

एकस्त द्रोणह वा सकियमि कीरइ न कीरए तिण्ह । सगणमि सकिप् परगणमि गतु न पुच्छति ॥ ६५८ ॥

एकस्य यद्विवादिशङ्किते क्रियते स्वाध्यायः, द्वयोर्वा शङ्किते क्रियते स्वाध्यायः, त्रयाणां पुनर्भवितायाश्चङ्कायां न क्रियते
स्वाध्यायाः, एव यदि स्वमये शङ्का भवति ततश्चैननिवायां स्वमये शङ्कायां सत्यां 'परगणे' बन्त्यगच्छे गत्वा, न पुच्छन्ति,
किं कारण !, यत इह कदापिस्तु काळग्रहकः साधू रुचिरादिनिःस्पृह आसीत् ततश्च वेपता काळं शोधयितुं न ददाति

१ या पाठे पुच्छे किं वा । २ पुच्छति किं वा । ३ कतः हे क १ पु । ४ केवा वा क. १ । ५ ब्रह्मरो वा. । ६ नागठास्तेषां वा. ।

तत्र परगणे नैवं, अथवा परगण एव कदाचिदायुक्तः कश्चिद्भवति इह तु नैवं, तस्मात्परगणो न प्रमाणमिति । इदानीं यदुक्तमासीत् 'कालचतुष्के नानात्वं वक्ष्यामः' तत्प्रदर्शयन्नाह—

कालचउक्के नाणत्तयं तु पाँदोसियंमि सवेवि । समयं पटुवयंती सेसेसु समं व विसमं वा ॥६५९॥

कालानां चतुष्कं कालचतुष्कं तत्रैकः प्रादोषिकः द्वितीयोऽर्द्धरात्रिकः तृतीयो वैरात्रिकः चतुर्थः प्रामातिकः काल इति, एतस्मिन् कालचतुष्के नानात्वं प्रदर्श्यते, तत्र प्रादोषिककाले सर्व एव समकं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति, शेषेषु तु त्रिषु कालेषु समकं—एककालं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति विषमं वा—न युगपत् स्वाध्यायं प्रस्थापयन्तीति । इदानीं चतुर्णामपि कालादीनां कनकपतने सति यथा व्याघातो भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

इंदियमाउत्ताणं हणंति कणगा उ सत्त उक्कोसं । वासासु य तिन्नि दिसा उउबद्धे तारगा तिन्नि ॥६६०॥

हन्दित्रयैः—श्रवणादिभिरुपयुक्तानां 'इनन्ति' व्याघातं कुर्वन्ति कालस्य कनका उत्कृष्टेन सप्त, एतच्च वक्ष्यति, 'वासासु य तिन्नि दिस'ति 'वर्षासु' वर्षाकाले प्रामातिके काले गृह्यमाणे तिसृषु दिक्षु यद्यालोकः शुद्ध्यति चक्षुषो न कुड्यादिभिरन्तरितस्ततो गृह्यत एव कालः, अन्यथा व्याघात इति, एतद्विशेषविषयं द्रष्टव्यं, शेषेषु त्रिज्वाद्येषु कालेषु चतसृष्वपि दिक्षु चक्षुष आलोको यदि शुद्ध्यति ततो गृह्यते कालो नान्यथा, एतच्च प्रकटीकरिष्यति । 'उउबद्धे तारगा तिन्नि'ति क्रतुबद्धे—

१ 'दनायुक्त आ । २ पाठसिधाय स' ल १ । ३ 'पद्मा स्वा' आ. । ४ कति व्या' ल १ । ५ वर्षाकाले नां आ, वर्षाषु कालो पा. १-२. पु. १ ।

धीनोप्यकासयोरापेऽपि त्रिषु कालेषु यदि मेघच्छेदोऽपि तारकात्रय दृश्यते ततः शुक्लवति कालग्रहणं, यदि पुनस्तिक्ष्णोऽपि न दृश्यन्ते ततो न प्रादुर्भावादिहस्तु कालः ऋतुबद्धे मैवेरदृश्यमानायामप्येकस्यामपि तारकायां गृह्यते कालः, वर्षाकाले त्वेकस्यामपि तारकायामदृश्यमानायो वत्वारोऽपि कासा गृह्यन्ते । इदानीमेनामेव गाथां माध्यकुशास्मानयति—
कणगा हृणति कालं त्रिपञ्चसत्त्वेव चिसिसिरवासे । उक्ता उ सरेहागा रेह्यारहितो भवे कणगो । ३१०। (मा.)

कनकाः ध्वनन्ति कालत्रय पञ्च सप्त यथासङ्गत्वेन 'चिसिसिरवासे' ग्रीष्मकाले त्रयः कनकाः काल व्याघ्नन्ति त्रिध्वि रकाले पञ्च ध्वनन्ति कालं वर्षाकाले सप्त ध्वनन्ति कालम् । इदानीमुक्त्वा कनकयोर्लक्ष्यं प्रतिपादयन्नाह—उक्ता सरेत्वा भवति, एतदुक्तं भवति—निपततो न्योतिषिण्डस्य रेखाशुक्लस्य तस्केस्यास्या, स एव च रेत्वारहितो न्योतिषिण्डः कनकोऽभिधीयते । सर्वेषु पदमजाने दोस्ति उ वसर्माण आइमा आमा । तद्वत्तो होइ गुरुण चउस्यत्तो होइ सर्वेत्ति । ३६१॥

तस्मिन् प्रादोपिके काले गृहीते मति सर्व एव सायदः प्रथमयास यावत्साध्याय दुर्धन्ति, द्वौ त्वाद्यौ यामौ वृषमानां भवतो गीतार्थानां, ते हि सत्रार्थं चिन्तयन्तस्तावन्निष्ठान्ति यावत्प्राह्णयमतिक्रान्तं भवति तृतीया च पौर्णम्यवतरति, ततस्ते चैव कालं गृह्णन्ति अङ्गुलचिह्नं, उन्नन्त्यायाईणं संदिसायिषा ततो कालं वेणुं जायरियं तद्वेति, वदण्य दात्मग मणति—सुदो कासो, जायरिया मणति—तद्वि, पञ्चा ते वेव वसमा सुयति, जायरिजोवि विरियं तद्वावेवा कालं पडिय

रावेह, ताहे एगचित्तो सुत्तत्थं चित्तेह जाव वेरत्तियस्स कालस्स बहुदेसकालो, ताहे तइयपहरे अतिकंते सो कालपडिलेहगो
 आयरियस्स पडिसंदेसावेत्ता वेरत्तियं कालं गेण्हइ, आयरिओवि कालस्स पडिक्कमित्ता सुवत्ति, ताहे जे सुयिछया साहू
 आसी ते उट्टेऊण वेरत्तिय सज्झायं करेत्ति जाव पाभाइकालगहणवेला जाया, ततो एगो साहू उवज्झायस्स वा अण्णोसिं वा
 संदिसावेत्ता पाभाइयं कालं गेण्हइ, जहा नवण्हं कालगहणणं वेला पहुचति सज्झाए आरतो चेव पुणो ताहे साहुणो सवे
 उट्टेत्ति, किह पुण नव काला पडिलेहिज्जंति, पढमो उवट्टिओ कालगहाहो तस्स तिन्नि वारा कालो उवहओ एक्कमि मंडलए,
 तओ पुणो बित्तिओ उट्टेह सो बित्तिए मंडलए तिन्नि वारा लेह, लितस्स जदि न सुज्झति ततो तइओ साहू उट्टेह, सोवि
 तत्तिए मंडलए तिण्णि वारा लेह, लितस्स जदि न सुज्झति ताहे भग्गो कालो, एत्थ लित्ताण साहुण नववारावसाणे पमा
 फुटति, ततो तीए वेलाए पडिक्कमन्तित्ति । अह तिन्नि कालगाहिणो नत्थि किन्तु दुवे चेव, ततो इक्को पढमं पढमकाल-
 मंडलए तिण्णि वारा उ लेति । पुणो बिहओ साहू बिहए एव कालमण्डले तिन्नि वारा लेऊण पुणो तइए कालमण्डले
 तिन्नि वारा लेह, एवं चेव नव वारा हवंति । अहवा पढमो पढमे चेव कालमण्डले तिन्नि वारा लेऊण ततो बित्तिए दो
 वारा गिण्हइ ततो बिहओ साहू बिहए चेव कालमण्डलए एक्कं वारं लेऊण ततो तइए मण्डले तिन्नि वाराओ गिण्हइ एवं चेव
 नव वारा हवंति । अहवा पढमो पढमे कालमंडलए तिन्नि वाराओ लेऊण बिहए मंडलए एक्कं वारं गिण्हइ तओ पुणो बिहओ

१ सोइयछया आ । २ अण्णस्स आ पा १-२ । ३ लेऊण ततो बित्तिए आ । ४ बीयए आ. ५ । अहवा पढमे चेव कालमंडलए एगो चत्तारि वाराओ
 लेह, बित्तिओ पुण बित्तिए कालमंडलए दो वाराओ लेह, तत्तिए तिन्नि वाराउ लेह सो चेव बित्तिओ, एवं वा दोण्हं साहुणं नव वाराओ भवंति, अह एक्को आ. ।

विशेष वेद महलय दो बारे लेख्य तविए महलय तिवि वारा लेइ एव नव नाराओ हवति । अह एको वेव काळगमाही तवो अवनाएण सो वेव पढमे तिवि वारा लेइ पुबो सो वेव विविए महले तिवि वारा लेइ, पुबो सो वेव तविए महलय तिवि वाराओ लेइ । एसो पामाइअलस्स विही । एवं च सति कालस्स पडिक्कभिणा सुवति, एगो न पडिक्कमति, सो अवनाएण काळ निवेदिस्सइ ॥ इदानीं यदुक्त 'वासासु य तिविण दिस'णि व्याख्यानयन्नाह—

वासासु य तिविण दिसा हवति पामाइयस्मि कालमि । सेसेसु तीसु चउरो उउमि चउरो चंडदिसिपि ॥

वर्षाणु तिस्रो दिवो यदि बुद्ध्यादिभिस्तिरोहिता न भवन्ति ततः प्रामादिककालग्रहणं क्रियते, क्षेत्रेषु त्रिषु कालेषु चतस्रोऽपि दिव्या यदि बुद्ध्यादिभिस्तिरोहिता न भवन्ति ततो शुद्धन्ते काळाः, नान्यथा, 'तत्रमि चउरो चंडदिसिपि'चि ऋतुबदे काले वत्सरोऽपि काळा गृह्यन्ते यदि चतस्रोऽपि दिव्योऽस्तितोहिता भवन्ति नान्यथा, एतदुक्तं भवति—चतसृष्वपि दिवसु यद्या-लोक्षे भवति ततश्चत्वारोऽपि काळा गृह्यन्ते । इदानीं "तत्रबदे तारका तिविण"चि व्याख्यानयन्नाह—

तिसु तिविण तारगाओ उहुमि पामाइए अदिट्टेवि । वासासु अंतारागा चउरो छेने निविट्टोचि ॥३१२॥

'त्रिषु' क्षेत्रेषु कालेषु चतसृष्वपि ऋतुबदे काले यदि तारकास्तिस्रो दृश्यन्ते ततश्चतस्रः काळा आद्या गृह्यन्त इति, 'पामाइए अदिट्टेवि'चि प्रामादिके काले शुद्धमाये ऋतुबदे चतसृष्वपि यदि तारकत्रितयमपि न दृश्यते तथाऽपि

गृह्यते काल इति । वर्षाकाले पुनर्घनाच्छादितेऽपि अदृष्टतारका एव चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । छन्ने न सावकाशे एते चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । 'निविट्टोवि'त्ति प्राभातिके त्वयं विशेषः—उपविष्टोऽपि छन्ने स्थाने ऊर्ध्वस्थानस्यासति गृह्णाति । एतदेव व्याख्यानयन्नाह—

ठाणासति बिंदूसुयं गेणहइ बिट्टोवि पच्छिमं कालं । पडियरइ बोहि एक्को अंतट्टिओ गिणहे ॥६६२॥

स्थानस्यासति, एतदुक्तं भवति—यद्यूर्ध्वस्थितो न शक्नोति ग्रहीतुं कालं ततः स्थानाभावे सति तोयबिन्दुषु वा पतत्सु सत्सु गृह्णात्युपविष्टः पश्चिमं—प्राभातिकं कालं, तथा प्रतिजागरणं करोति एको द्वारस्थितः ओलिकापातादेरधस्तात्स्थितः साधुः, एकश्च साधुरन्तः—मध्ये स्थितो गृह्णाति कालमिति । इदानीं कः कालः कस्यां दिशि प्रथमं गृह्यते ?, इत्येतत् प्रदर्शयन्नाह—
पाओसियअड्डरत्ते उत्तरदिसि पुव पेहए कालं । वेरत्तियंमि भयणा पुवदिसा पच्छिमे काले ॥६६३॥

प्रादोषिकः अर्द्धरात्रिकश्च कालः द्वात्रिंशेतावुत्तरस्यां दिशि 'पूर्व' प्रथमं प्रत्युपेक्ष्यते, वैरात्रिके—तृतीयकाले भजनाविकल्पः कदाचिन् उत्तरस्यां दिशि प्रथमं गृह्णाति कदाचिच्च पूर्वस्यां दिशि व्यवस्थितो गृह्णाति इति, पश्चिमे तु प्राभातिके काले पूर्वस्यामेव दिशि प्रथमं गृह्णाति पुनर्दक्षिणादाविति ।

१ गेणहइ आ । २ वावि एक्को ल १ । ३ "क्षते—गृह्णाति ततः पूर्वादिविद्धि, वैरा" आ. । ४ पूर्वं पूर्वस्यां वा, पुनः पश्चिमे—प्राभा" आ. । ५ करोति कायोत्सर्गं तत पुन" आ ।

सज्ज्ञाय काकण पढमवितियासु दोसु जागरण । अन्न वावि गुणती सुणति शायति वाऽसुप्पे ॥६६४॥

एव यदि सुप्पति श्रवोपिकः क्लमस्ततः स्वाध्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौरोष्ठ्योर्वागिरम कुर्वन्ति साधवः । अथासौ प्रादोपिकः कालो न सुद्वस्ततः 'अन्त्यत्' उत्कालिकं शुभयन्ति शृण्वन्ति व्यायन्ति वाऽसुप्पे सति, इष्टिं अथवाजो मन्थइ नति पाजोस्सिखो सुदो ततो अट्टुरपिखो अवि न सुज्झइ ईहवि त चेव पवेयइत्ता सज्ज्ञाय कुणति, एव अइ वेरसिखो न सुज्झइ ततो अपुण्यइत्तं अइ अट्टुरपिखो सुदो ततो त चेव पवेयइत्ता सज्ज्ञाप कुणति, एव अइ न पामाइखो सुदो ततो अइ वेरसिखो सुदो ततो तं चेव निवेयइत्ता सज्ज्ञाय कुणति, एव द्रव्यवेत्तकालमावा ज्ञातव्या इति ।

जो चेव अ सुवणविही जेगाण वसिजो वसहिदारे । त्तो चेव इहपि भवे नाणत्त नैवरि सज्ज्ञाप ॥६६५॥

य एव अयितव्यविधिः पूर्वमेकानेकानां श्रुत्येषकानां व्यावर्धितो वसतिदारे स एवात्रापि द्रष्टव्यः, नानास्व यदि परमिद, पटुत स्वाध्याय कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे । धीरपुरिसपन्नत्ता । एणो उवहिपमाण वोच्छ सुद्धस्त जह धरणा ॥६६६॥

सुगमा ॥ तच्छं पिण्डद्वारं, इवानीसुवधिदासप्रतिपादनायाह-नवरं सुद्धस्य वज्जारेयणा धरमं भवति तथा वस्ये । तत्र

‘तत्त्वमेदपययैर्व्याख्ये’ति न्यायात् पर्यायान्प्रतिपादयन्नाह—

उवही उवग्गहे संगहे य तह पग्गहोगहे चेव । भंडग उवगरणेवि य करणेवि य होंति एगट्ठा ॥ ६६७ ॥

उपदधातीत्युपधिः, किमुपदधाति ?, द्रव्यं भावं च, द्रव्यतः शरीरं भावतो ज्ञानदर्शनचारित्राणि उपदधाति, उपगृह्णातीत्युपग्रहः, संगृह्णातीति संग्रहः, प्रकर्षेण गृह्णातीति प्रग्रहः, अवगृह्णातीत्यवग्रहः, तथा भण्डकमुच्यते उपधिः, तथा ‘उपकरणं’ उपकरोतीत्युपकरणं, तथा करोतीति करणमुच्यत उपधिरिति, एते एकार्थाः । इदानीं मेदतः प्रतिपादयन्नाह—

ओहे उवग्गहंमि य दुविहो उवही उहोइ नायवो । एक्कहोवि य दुविहो गणणाए पमाणतो चेव ॥ ६६८ ॥

उपधिर्द्विविधः—ओधोपधिः उपग्रहोपधिश्चेति, एवं द्विविधो विज्ञेयः, इदानीं स एवैकैको द्विविधः, कथं ?, गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणतश्च, एतदुक्तं भवति—ओधोपधेर्गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, अवग्रहोपधेरपि गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, तत्र ओधोपधिर्नित्यमेव यो गृह्यते, अवग्रहावधिस्तु कारणे आपन्ने संयमार्थं यो गृह्यते सोऽवग्रहावधिरिति, ओधोपधेः गणनाप्रमाणेन प्रमाणमेकद्व्यादिमेदं वक्तव्यं प्रमाणप्रमाणं च वक्तव्यं दीर्घपृथुतया, तथाऽवग्रहोपधेरपि एकद्व्यादिगणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च दीर्घपृथुत्वद्वारेण वक्तव्यमिति । तत्र ओधोपधिर्जिनकल्पिकानां प्रतिपाद्यते, तत्रापि गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह—

सज्ज्ञाय काकण पटमधितियासु दीसु जागरण । अस्म वावि गुणती सुणति भ्रायति वाऽसुच्छे ॥६६४॥

एवं यदि सुख्यति प्रादोषिकाः काकस्तसः स्वाध्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौरोष्योर्वागण कुर्वन्ति साधवः । अथासौ प्रादोषिकाः कालो न शुद्धस्तसः 'अन्यत्' सत्कृतिक गुणयन्ति मृष्यन्ति ध्यायन्ति वाऽसुच्छे सति, इष्टि अववावो मण्णइ नति पावोसिजो सुदो ततो अदुरपिजो सवि न सुज्झइ वैरवि त केव पवेयइणा सज्ज्ञाय कुपति, एव सइ वैरपिजो न सुज्झइ ततो अजुगयइत्वं नइ अदुरपिजो सुदो ततो तं केव पवेयइणा सज्ज्ञाय कुपति, एव सइ न पामाइवो सुदो ततो नइ वैरपिजो सुदो ततो तं केव निवेयइणा सज्ज्ञाय कुपति, एव इत्थयेत्रकालमावा ज्ञातव्या इति ।

जो चेव अ सुवणविही नेगाण वसिओ वसहिदारे । सो वेव इहपि मवे नाणत्त नैवरि सज्झाप ॥६६५॥

य एष ध्यायितव्यविधिः पूर्वमेकानकानां प्रत्युपेक्षकानां व्यापणितो वसतिदारे स एवात्रापि ब्रह्मव्यः, नानास्व यदि परमिदं, यदुत स्वाध्यायं कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे । धीरपुरिसपसणा । एत्तो उवहिपमाण वोच्छ सुखस्स अह घरणा ॥६६६॥

सुगमा ॥ उक्तं पिच्छद्वारं, इदानीमुपधिद्याप्रतिपादनायाह—नवरं सुखस्य वस्त्रादेर्यथा वार्यं मनसि तथा वक्ष्ये । सत्र (पिच्छद्वारं सम्यच)

१ होर नाम दु । २ उवच्छेदे सति व्या । ३ एत्तो तं केव पवेयइणा का । ४ उवरि भा ।

विदुत्तमान्यङ्गानि कानिचिजघन्यानि कानिचिन्मध्यमानि, तत्र जिनकल्पिकानां तावत्प्रतिपादयन्नाह—

तिन्नेव य पच्छागा पडिगहो चैव होइ उक्कोसो । गोच्छगपत्तगठवणं मुहणंतगकेसरि जहन्नो ॥ ६७३ ॥

त्रयः प्रच्छादकाः कल्पा इत्यर्थः पतद्ग्रहश्चेत्येष जिनकल्पिकोपधिमध्ये उत्कृष्ट उपधिः प्रधानश्चतुर्विधोऽपि, अत्रामूनि प्रधानान्यङ्गानीत्यर्थः, गोच्छकः पात्रकस्थापनं मुहणन्तकं—मुखवस्त्रिका पात्रकेसरिका—पात्रकमुखवस्त्रिका चेति, एष जिनकल्पिकावधिमध्ये जघन्यः—अप्रधानश्चतुर्विध उपधिरिति, पात्रकबन्धः पटलानि रजस्त्राणं रजोहरणमित्येष चतुर्विधोऽप्यवधिर्जिनकल्पिकावधिमध्ये मध्यम उपधिः—न प्रधानो नाप्यप्रधान इति । उक्तो जिनकल्पिकानामुत्कृष्टजघन्यमध्यमोपधिरिति । इदानीं स्थविरकल्पिकानां प्रतिपादयति, तत्रापि प्रथमं मध्यमावधिं प्रतिपादयन्नाह—

पडलाइं रयत्ताणं पत्ताबंधो तेहेव रयहरणं । मत्तो य पट्टगो वि य थेराणं छविहो मैज्झो ॥ ६७४ ॥

पटलानि रजस्त्राणं पात्रकबन्धश्च चोलपटुकश्च रजोहरणं मात्रकं चेत्येष स्थविरावधिमध्ये षड्विधो मध्यमावधिः नोत्कृष्टो नापि जघन्य इति । पात्रकं प्रच्छादककल्पत्रयं, एष चतुर्विधोऽप्युत्कृष्टः—प्रधानः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये, पात्रकस्थापनकं पात्रकेसरिका गोच्छको मुखवस्त्रिकेत्येष जघन्योपधिः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये चतुर्विधोऽपि । इदानीं आर्थिकाणामोघोपधिगणनाप्रमाणेन प्रतिपादयति—

पत्त पत्तावधो पायट्टवण च पायकेसरिया । पखलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६६९ ॥
 तिन्नेव य पच्छागा रयहरण चेव होइ मुहपोत्ती । एसो दुवालसविहो उवही जिणकप्पियाण तु ॥ ६७० ॥
 एए चेव दुवालस मत्तग अइरेगचोलपहो य । एसो चउइसविहो उवही पुण थेरकप्पस्मि ॥ ६७१ ॥

पात्रक पात्रकपचस्वया पात्रकस्थापन 'पात्रकसरिका' पात्रकमुलवस्त्रिका तथा पटलानि रत्नानाम गोच्छकः अय
 'पात्रनिर्योग' पात्रकपरिकर इत्यर्थः । अयः 'प्रच्छादकाः' कन्त्या इत्यर्थः, तथा रत्नोहरण मुलवस्त्रिका चेति, एष द्वादशविध
 उपविर्बिनकस्त्रिकानां भवति । इदानीं स्वविरोपधि गमनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्माह-एत एव द्वादश बिनकल्पिकसत्काः
 पात्रकाया मुलवस्त्रिकापर्यन्ता उपभ्यषयवा भवन्ति स्वविराणां, स्वविरक्तये अतिरिक्तस्तु मात्रकमोलपट्टकम् भवति, एष
 बहुदर्शविच उपधि' स्वविरक्तये भवति । इदानीं सङ्ग्रहाद्यया सर्वमेवेतदुपमन्माह-
 जिणा वारसरुवाइ थेरा चउइसकविणो । अज्जाण पल्लवीस तु अओ उइ उवग्गहो ॥ ६७२ ॥

बिनानां-बिनकरिकानां 'द्वादश रूपाणि' तत्फलस्रगानि भवन्ति, स्वविराणां 'बहुदर्श रूपाणि' तत्फलस्रगानि भवन्ति
 'आर्याणां' सिद्धुपीनां पञ्चविंशत्यवयव उपविरोपता, स च वक्ष्यमाणः, 'अत ऊर्ध्व' तत्कप्रमाणात् सर्वेवायेव य उपविर्मवति
 म औपेग्रहिहो वेदितव्यः । इदानीं स भिनकस्त्रिकोपधिः स्वविरक्तस्योपधिष्व सर्व एव त्रिविधो भवति, तस्योपधेर्मध्ये कानि-
 १ भेदका, अथ । २ 'पात्रक'कण कत अथ पा १ । ३ कण्ठो धे' अथ पा १-२ ।

छाएइ अणुक्कुइए उरोरुहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
वेकच्छिया उ पट्टो कंचुयमुक्कच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंमि ॥३१८॥ (भा.)
दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्ठा एग एग उच्चारो । ओसरणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मसिणा ॥३१९॥
खंधकरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुयरक्खट्ठा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहुत्तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
ताल्लुनिमागारोत्ति ।

*अयं चार्थिकाणां संबन्धी अवधिस्त्रिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममभ्यमजघन्यभेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोवि य तेण परमुवगहं जाण ॥६७९॥
उत्कृष्टोऽष्टविधस्तद्यथा—पात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनियंसणी बाहिनियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
प्रधानः । पत्ताबधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवगगहणंतयं ६ पट्टओ ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ 'कमइ उरो' आ । २ असिन्विय । पु । ३ ओसरणा चउ' आ पा १ । ४ ताल्लुगारोत्ति आ । * सघाइमेयरो वा सव्वो वेसो समासजो
उवही । पासगवंधमट्टुसिरो जं चाइज तयं नेय ॥ (गाथेय अव्याख्याता निर्युक्तौ)

पत्त पत्तायधो पायट्टवण च पायकेसरिया । पढलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६७५ ॥
 तिग्गेव य पच्छागा रयहरण चेव होइ मुहपोत्ती । तत्तो य मत्तगो खलु चउदसमो कमढगो चेव ॥ ६७६ ॥
 उग्गहणतगपट्ठो अद्धोरुग चलणिया य वोद्धवा । अळिमतर् बाहिनियसणीय तह कचुगे चेव ॥ ६७७ ॥
 उक्काच्छिय वेकच्छिय सघाडी चेव खवकरणी य । ओहोवहिमि एए अज्जाण पन्नवीस तु ॥ ६७८ ॥

तत्र गाथादय पूर्ववत्त्वास्त्यात द्रष्टव्य, नवरं वार्यिकाणां कमढकमेतदर्थं प्रवृत्तिं यतस्त्वासां प्रतिप्रादको न प्रमत्ति तुच्छ-
 स्वमावत्तात्, कमढक एव मोक्षनक्रियां कुर्वन्तीति । इदानीं माय्यकारो गाथादय व्याख्यानयन्माह—

नावानिमो उग्गहणतगो उ सो गुज्झदेसरक्खट्ठा । सो उ पमाणेणेगो घणमसिणो देहमासज्ज ॥ ३१३ ॥
 पट्ठोवि होइ एक्को देहपमाणेन सो उ मइयवो । छायतोग्गहणत कटिंघवो मल्लकच्छा वा ॥ ३१४ ॥
 अद्धोरुगो उ ते दोवि नेण्हिउ छायाए कटिंघविभाग । जाणुपमाणा चलणी असीविया लखियायव ॥ ३१५ ॥
 अतो नियसणी पुण लीणतरी जाव अद्धजघामो । बाहि खलुगप्पमाणा कट्ठी य दोरेण पटिबद्धा ॥ ३१६ ॥

१ बाहिरि वसिन्धे बा. स. १-२. २ मरुतं बा. १ + तिपक्कज पडिग्गह संवाधित्वाकरो तु कट्टेया । धेरवरीको केरवो केले मज्जे न गान्धर्वो ॥
 (गयेदे कन्वास्वाता विमुत्तये) ३ "बले मज्" क १. ४ बाहिरिच्छाहणमाणा बा., बाहिरिच्छाहण ४ २ पृ १ ।

छाएइ अणुक्कुइए उरोरुहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
वेकच्छिया उ पटो कंचुयमुक्कच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंमि ॥३१८॥ (भा.)
दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्ठा एग एग उच्चारे । ओसरणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मसिणा ॥३१९॥
खंधकरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुयरक्खट्ठा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहुत्तेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
ताल्लुनिमागारोत्ति ।

*अयं चार्थिकाणां संबन्धी अवधिक्षिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममध्यमजघन्यमेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोवि य तेण परमुवगहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्तद्यथा—पात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनियंसणी बाहिणियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
प्रधानः । पत्ताबंधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवगगहणंतयं ६ पट्टओ ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ °क्कमइ उरो° आ । २ असिब्बिय । पु । ३ ओसरणा चउ° आ पा १ । ४ ताल्लुगगारोत्ति आ । ५ सघाइमेयरो वा सब्बो वेसो समासवो
उवही । पासगवधमज्झुसिरो ज चाइन्न तयं नेय ॥ (गाथेय अव्याख्याता निर्युक्तौ)

१ कशुगो १० उच्छिष्टया ११ वेकच्छिष्टया १२ कसहगो १३, अयमार्यिकाषविमञ्चे त्रयोदशविधो मन्थमावधिरिति ।
 पायद्वय १ पापकेसरिया २ गोच्छओ ३ सुहयोपिया चेति अयमार्यिकावधेर्मन्थे सवन्थः—असोमनमन्थुप्रकार इति । अतः
 परं यः कारये सति संयमार्यं गृह्यते सोऽयमवधिरित्येव जानीहि ॥
 एग पाय जिणकप्पियाण थेराण मत्तओ वीओ । एय गणणपमाण पमाणपमाण अओ तुच्छ ॥ ६८० ॥

एकमेव पात्रक विनकरिकानां भवति, स्पर्शिकल्पिकानां तु मात्रको द्वितीयो भवति, इव तावदेकव्यादिकं भवना
 प्रमाणम्, इत ऊर्द्धं प्रमाणप्रमाणं वक्ष्ये, तत्र पात्रकस्य प्रमाणप्रमाण प्रतिपादयन्माह—
 तिणिण विहरथी चउरगुल च माणस्त मज्झिमपमाण । एत्तो हीण जहन्न अइरेगतर तु उक्कोस ॥ ६८१ ॥

इणमण तु पमाण नियगाहाराउ होइ निष्फन्न । कालपमाणपत्तिद्ध उदरपमाणेण य वयति ॥ ६८२ ॥
 उक्कोसतिसामासे दुगाउअद्धणामागओ साहु । चउरगुलूणभरिय ज पव्वत्त तु साहुस्त ॥ ६८३ ॥
 एय चेव पमाण सत्तिसेसयर अणुगहपवत्त । कतारे दुब्भिमक्खे रोहगमाईसु मइयव ॥ ६८४ ॥

समपवत्तसं वडुं दोरण भवित्ताइ तिरिच्छय उट्ठाओ य, सो ण दोरओ विणिज विहत्थीओ वचारि अंगुलाइ अति होइ

ततो एयं भाणस्स मज्झिमं पमाणं, 'इतः' अस्मात्प्रमाणाद्यद्धीनं तज्जघन्यं प्रमाणं भवति, अथातिरिक्तप्रमाणं मध्यमप्रमाणा-
भवति ततस्तदुत्कृष्टं^१—उत्कृष्टप्रमाणमित्यर्थः, तथेदमपरं प्रमाणान्तरं प्रकारान्तरेण वा पात्रकस्य भवति—इदमन्यत्प्रमाणं निजेना-
हारेण निष्पन्नं वेदितव्यं, एतदुक्तं भवति—काञ्चिकादिद्रवोपेतस्य भक्तस्य चतुर्भिरङ्गुलैरूनं पात्रकं तत्साधोर्भक्षयतो यत्प-
रिनिष्ठितिं याति तत्तादृग्विधं मध्यमप्रमाणं पात्रकं, तच्चैवविधं कालप्रमाणेन ग्रीष्मकाले प्रमाणसिद्धं पात्रकं भणन्ति, उदरप्रमाणेन
च सिद्धं तैदित्थं प्रकारं कालप्रमाणसिद्धं पात्रकमुदरप्रमाणसिद्धं च 'वदन्ति' प्रतिपादयन्ति । कालप्रमाणसिद्धं पात्रं उदर-
प्रमाणसिद्धं च पात्रकं प्रतिपादयन्नाह—उत्कृष्टा तृड् मासयोः—ज्येष्ठाषाढयोर्धस्मिन् काले स उत्कृष्टवृण्मासः कालस्तस्मिन्नु
कृष्टवृण्मासकाले द्विगव्यूताध्वमात्रादागतः साधुश्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूनं भृतं सद् यत्पर्याप्त्या साधोर्भवति तदित्थंभृतं कालप्रमाणो-
दरप्रमाणप्रसिद्धं पात्रकं मध्यमं भवति । 'एतदेव' पूर्वोक्तं प्रमाणं यदा 'सविशेषतरम्' अतिरिक्ततरं भवति तदा तदनुग्रहार्थं
प्रवृत्तं भवति, एतदुक्तं भवति—बृहचरेण पात्रकेणान्येभ्यो दानेनानुग्रह आत्मनः क्रियते तच्च कान्तारं महतीमटवीमुत्तीर्या-
न्येभ्योऽप्यर्थं अनुग्रहाय भवति येन बहूनां भवति, तथा दुर्भिक्षेऽलभ्यमानायां भिक्षायां बह्वटित्वा बालादिभ्यो ददाति,
तच्चातिमात्रे भाजने सति भवति दानं, तथा रोधके कोट्टस्य जाते सति कश्चिज्जोजनं श्रद्धया दद्यात्तत्र तत् नीयते येन बहूनां
भवति, एतेषु 'भजनीयं' सेवनीयं तदतिमात्रं पात्रकम् । इदानीमेतदेव माष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

१ 'उत्प्रमां' आ ल १-२ । २ 'वदन्ति' आ. पा. १ । ३ 'ध्वानमात्रादागतो यो भिक्षुश्च' आ. पा. १-२ पु । ४ कान्तारे महं आ. ल. १-२
पा १ । ५ गृहीत्वा व्रजति येन आ पा. २ पु ।

वेद्यावच्छगरो वा नदीभाण धरे उवगगहिय । सो खलु तस्स विसेसो पमाणजुत्त तु सेसाण ॥३२१॥ (भा)
 वेद्यावृष्यकरो वा न-दीपात्र धारयत्यौपत्रादिकमाचार्येण यमर्पितं निबं वा, ए खलु तस्यैव वेद्यावृष्यकरस्य विक्षेपः,
 एतदुक्तं भवति-यदतिरिक्तमात्रपात्रधारणाय तस्यैवैकस्य वेद्यावृष्यकरस्य विक्षेपः क्रियते, क्षेपाणां तु साधूनां प्रमाणयुक्तमेव
 स्मार्तकं भवति, उदरप्रमाणयुक्तमित्यर्थः ।

देज्जाहि भाणपूर तु रिद्धिम कोइ रोहमाईसु । तस्यवि तस्सुवओगो सेस काल तु पढिक्कुट्ठो ॥६८५॥
 एतच्च तेन प्रमाणातिरिक्तेन पात्रकेन प्रयोजनं भवति, यथाज्ञावनपूरकं कथिद्यदिमान् पात्रमरणं कथिदीक्षरः कुर्यात्,
 कदा !, पर्वनरोचक्यदो, तत्र पात्रक्रमणे तस्य नन्दीपात्रकस्योपयोगः शेषकालगुणयोगस्तस्य 'प्रतिक्कुट्ठः' प्रतिपिदः कारण
 मन्तरेत्यर्थः । तत्र पात्रकं लक्षणेपेत्त ब्राह्म नालक्षणेपेत्तम्, एतदेवाह—
 पायस्स लक्खणमलक्खण च मुज्जो इम वियाणित्ता । लक्खणजुत्तस्स गुणा दोसा य अलक्खणस्स इमे ॥

बहू समचउरस होइ यिर यावरं च वणण च । इह वायाइक्ख भिन्नं च अवारणिज्जाइ ॥ ६८७ ॥
 साठियमि भवे लामो पइट्ठा सुपत्तिट्ठिप । निबणे कित्तिमारोग वज्जहे नाणसपया ॥ ६८८ ॥
 इहे चरित्तमेदो सबलमि य चित्तविकमम आणे । दुप्पुप्फ लीलसठाणे गणे च वरणे च नो ठाण ॥६८९॥

१ इत्येते कीदृशं वा ।

पउमुप्पले अकुसलं सव्वणे वणमादिसे । अंतो बहिं च देहे मरणं तत्थ निदिसे ॥ ६९० ॥
अकरंडगग्गिमा भाणे हत्थो उट्ठं जहा न घट्ठेइ । एयं जहन्नयमुहं वत्थुं पप्पा विसालं तु ॥ ६९१ ॥

पात्रकस्य लक्षणं 'ज्ञात्वा' विज्ञाय अपलक्षणं च बुद्ध्वा 'भूयः' पुनर्लक्षणोपेतं ग्राह्यं, यतो लक्षणोपेतस्यामी गुणाः, अपलक्षणस्य चैते दोषाः-वक्ष्यमाणा भवन्ति तस्माल्लक्षणोपेतमेव ग्राह्यं नालक्षणोपेतं ॥ तच्चेदं-‘बुत्तं’ वर्तुलं तत्र वृत्तमपि कदाचित्समचतुरस्रं न भवत्यत आह-समचतुरस्रं सर्वतस्तथा स्थिरं च यद्भवति-सुप्रतिष्ठानं तद्ब्रह्मते नान्यत्, तथा स्थावरं च यद्भवति न परकीयोपस्करवद् याचित कतिपयदिनस्थायि, तथा ‘वण्यं’ स्निग्धवर्णोपेतं यद्भवति तद् ग्राह्यं, नेतरत् । उक्तं लक्षणोपेतम्, इदानीमपलक्षणोपेतमुच्यते-‘हुण्डं’ क्वचिन्निम्नं क्वचिदुन्नतं यत्तदधारणीयं, ‘वायाइद्धं’ति अकालेनैव शुष्कं सङ्कचितं वलीभूतं तदधारणीयं, तथा ‘भिन्नं’ राजियुक्तं सच्छिद्रं वा, एतानि न धार्यन्ते-परित्यज्यन्त इत्यर्थः । इदानीं लक्षणयुक्तस्य फलं प्रदर्शयन्नाह-संस्थिते पात्रके-वृत्तचतुरस्रे ध्रियमाणे लाभो भवति, प्रतिष्ठा गच्छे भवति सुप्रतिष्ठिते-स्थिरे पात्रके, ‘निर्व्रणे’ नखक्षतादिरहिते कीर्तिरोग्यं च भवति, वर्णाढ्ये ज्ञानसंपद्भवति । इदानीमपलक्षणयुक्तफलं प्रदर्शयन्नाह-‘हुण्डे’ निम्नोन्नते चारित्रस्य भेदो भवति विनाशो भवति, ‘शबले’ चित्तले ‘चित्तविभ्रमः’ चित्तविप्लुत्तिर्भवति, ‘दुप्पुए’ अधोभागाप्रतिष्ठिते-प्रतिष्ठानरहिते, तथा ‘कीलसंस्थाने’ कीलवद्दीर्घमुच्चं गतं तस्मिंश्च एवंविधे ‘गणे’ स्वगच्छे ‘चरणे’

१ दग्गि मं आ पा १ । २ ण्युक्तस्य दोषानाह-पा २, णफलयुक्तिं प्रदं ल १ । ३ विनाश इत्यर्थः, ‘शं’ आ पा १ । ४ ‘विलुप्तिर्भे’ आ. । ५ ‘दुप्पए’ आ । ६ गच्छे च ‘चं’ आ ।

धारित्रे वा न प्रविष्टान भवति । एवोत्पले-हेट्टे वासमागारे पात्रकेऽनुष्ठुल भवति, सत्रये पात्रके सति त्रयो भवति पात्रक स्वामिनः, तथा अन्यः-अस्यन्तरे धरिर्ना दग्धे सति मरण तत्र निर्दिष्टेत् । इदानीं सुललक्ष्य प्रतिपादनायाह-करण्डको-वदप्रथितः समतलकाः, करण्डकस्वेवाकारो यस्य तत्करण्डकं न करण्डकम् अकरण्डकं इत्यसमचतुरस्रमित्यर्थः, तस्मिन्नेवविधे 'माधने' पात्रके सुलं कियमात्र क्रियते ? अत आह-इत्थः प्रविष्टान् ओष्ठ-कर्ण यथा 'न बद्धपति' न स्पृशति एतलवन्यसुल पात्रक भवति, 'वस्तु प्राप्य' वस्त्राभित्य सुलेनेव गृहस्यो वदतीति एवमाद्याभित्य विहाततरं सुन क्रियत इति । आह-कस्माद्भावनग्रहण क्रियते ? आचार्यस्त्वाह-

छकायरक्त्वणट्टा पायगगहण जिणेहि पन्नच । जे य गुणा समोए इवति ते पायगहणेवि ॥ ६९२ ॥
अतरतवालुडुडासेहापसा गुरु असहुवन्मो । साहारणोमाहाऽलसिकारणा पादगहण तु ॥ ६९३ ॥

बट्टकायरवचार्थ, पात्रकरहितः साधुमोचनार्थी बट्टपि कायान् व्यापादयति यस्मात्तस्मात्पात्रग्रहण विनैः 'प्रबद्ध' प्ररूपित, य एव गुणा मण्डलीसंयोगे व्यापणिता भवन्ति त एव गुणाः पात्रग्रहणेऽपि भवन्ति, अतो प्राप्य पात्रमपि । के च ते गुणाः ? इत्थत आह-नतानकारणात् बालकारणात् शैथककारणात् प्राचूर्णककारणात् गुरुकारणात् असहिष्णुः-राजपुत्रः कथित् प्रबधितस्त्वकारणात् साधारणोऽवग्रहः-अबहम्भोऽनेन पात्रकेन क्रियते एतेषां सर्वेषामतः साधारणा-

वग्रहादेतोः, अलङ्घिमांश्च कश्चिद्भवति तस्यानीय दीयते एतच्च पात्रक्रेण विना दातुं न शक्यतेऽस्मात्कारणात् पात्रकग्रहणं भवति । उक्तं पात्रकप्रमाणप्रमाणम्, इदानीं पात्रबन्धप्रमाणप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—

पत्ताबन्धपमाणं भाणपमाणेण होइ कायबं । जह गंठिमि कयंमि कोणा चतुरंगुला हुंति ॥ ६९४ ॥

पात्रबन्धप्रमाणं भाजनप्रमाणेन भवति विज्ञेयं सर्वथा, यथा ग्रन्थौ 'कुते' दत्ते सति कोणौ चतुरङ्गुलप्रमाणौ भवतस्तथा कर्त्तव्यं । इदानीं पात्रकस्थापनकगोच्छकपात्रकप्रत्युपेक्षणिकानां प्रमाणप्रमाणप्रतिपादयन्नाह—

पत्तटुवणं तह गोच्छगो य पायपडिलेहणिआ य । तिपहं पि ऊं पमाणं विहत्थि चउरंगुलं चेव ॥ ६९५ ॥

पात्रकस्थापनकं गोच्छकः 'पात्रकप्रत्युपेक्षणिका' पात्रकमुखवस्त्रिका एतेषां त्रयाणामपि वितस्तिश्चत्वारि चाङ्गुलानि प्रमाणं चतुरस्रं द्रष्टव्यं, अत्र च पात्रस्थापनकं गोच्छकश्च एते द्वेऽपि ऊर्णामये वेदितव्ये, मुखवस्त्रिका खोम्मिया । इदानीमेवामेव प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

रयमादिरक्खणट्टा पत्तटुवणं विऊं उवइसंति । होइ पमज्जणहेउं तुं गोच्छओ भाणवत्थाणं ॥ ६९६ ॥
पायपमज्जणहेउं केसरिया पाए पाए एक्केक्का । गोच्छगपत्तटुवणं एक्केक्कं गणणपमाणेणं ॥ ६९७ ॥

रजआदिरक्षणार्थं पात्रस्थापनकं भवति एवं विद्वांसो व्यपदिशन्ति, भवति प्रमार्जननिमित्तं गोच्छको भाजनवस्त्राणां,

एवमुक्तं भवति शोण्डकेन हि पटलानि प्रभृज्यन्ते । तथा 'केसरिकाण्डपि' पात्रकमुखवस्त्रिकाऽपि पात्रकप्रमार्जननिमित्तं भवति पात्रे पात्रे एकैकं पात्रकेसरिका भवति गणनया, तथा शोण्डकः पात्रस्यापनकं च एकैकं गणनाभावेनेति । इदानीं पटलानां

गणनाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जेहिं सविषा न दीसइ मत्तरिओ तारिसा भवे पढला । तिस्रि व पच व सत्त व कयलीगठभोवमा मसिणा ॥
गेम्हासु तिस्रि पढला चटरो हेमते पच वासासु । उक्कोसगा उ पय पत्तो पुण मज्झिमे बुच्छ ॥ ६९९ ॥
गिम्हासु होति चटरो पच य हेमते छव वासासु । पय खलु मज्झिमया पत्तो उ जहम्भओ बुच्छ ॥ ७०० ॥
गिम्हासु पच पढला छप्पुण हेमते सत्त वासासु । तिविहमि कालछेए पायावरणा भवे पढला ॥ ७०१ ॥

यैः पटलैस्त्रिभिरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यते विरोहितस्तथा वैश्वभिरेकीकृतैः सविता नोपलभ्यते विरोहितः सन्, मत्तधिर्वा पटलैरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यत इति, किमुक्तं भवति ? रवेः संधिचनो रश्मयो नोपलभ्यन्ते तादृशानि पटलानि भवन्ति, किंबिस्त्रिहानि ?—कयलीगमोपमानि द्यौमाणि सूर्यानि यानानि हेच्छानि चेति, तत्र पटलं त्रीणि पटलानि पञ्च वा सप्त वा पटलानि भवन्तीत्येतदेव कालमेवेन विभेदेन प्रदर्शयन्नाह—'त्रीण्ये' उष्णकाले त्रीणि पटलानि

१ 'चट' शु. च. १। १. वि. सप्त पञ्च वा पा १-२ शु. १ २ पञ्चमि। छप्पमिनी का. पा १-२ शु. १ ४ इतिता नोपलभ्यत इति का. वा १-२ शु. १ ५ वेष्टि का. १

गृह्यन्ते यदि तानि दृढानि मसृणानि च भवन्ति उत्कृष्टानीत्यर्थः, 'हेमन्ते' शिशिरे च चत्वारि गृह्यन्ते घनानि मसृणानि च शोभनानि यदि भवन्ति, स हि मनाक् स्निग्धतरः कालः, पञ्च पटलानि वर्षासु गृह्यन्ते यद्युत्कृष्टानि घनानि मसृणानि च भवन्ति, स ह्यत्यन्तस्निग्धकालो यत उत्कृष्टान्येतानि प्रधानान्येतानि । अत ऊर्ध्वं 'मध्यमानि न शोभनानि नाप्यशोभनानि वक्ष्य इति । 'ग्रीष्मे' उष्णकाले चत्वारि मध्यमानि पटलानि गृह्यन्ते, तानि मनाग् जीर्णानि, हेमन्ते पञ्च गृह्यन्ते मध्यमानि, वर्षासु षड् गृह्यन्ते, एतानि 'मध्यमानि' न प्रधानानि नाप्यप्रधानानि, तत्र ग्रीष्मो रूक्षः कालः हेमन्तो मध्यमः वर्षा स्निग्धस्तेन पटलानां वृद्धिरुक्ता, इत ऊर्ध्वं जघन्यानि वक्ष्य इति । ग्रीष्मे पञ्च पटलानि जघन्यानि जीर्णप्रायाणि गृह्यन्ते, षट् पुनः हेमन्ते जघन्यानि जीर्णप्रायाणि, वर्षासु वर्षाकाले सप्त पटलानि जघन्यानि संगृह्यन्ते जीर्णप्रायाणि, एवमुक्तेन प्रकारेण त्रिविधेऽपि 'कालच्छेदे' कालपर्यन्ते अन्यानि चान्यानि च 'पात्रावरणानि' स्थगनानि पटलानि भवन्ति । इदानीमेषामेव प्रमाणप्रमाणं प्रतिपादनायाह—

अष्टादज्जा हत्था दीहा छत्तीस अंगुले रुंदौ । वितियं पडिगहाओ ससरीराओ य निष्फन्नं ॥ ७०२ ॥

अर्द्धतृतीयहस्तदीर्घाणि भवन्ति, षट्त्रिंशदङ्गुलानि विस्तीर्णानि भवन्ति, द्वितीयमेषां प्रमाणं पतद्ग्राह्याच्छादनेन शरीर-स्कन्धाच्छादनेन च निष्पन्नं भवति, एतद्रुक्तं भवति—भिक्षाटनकाले स्कन्धः पात्रकं चाच्छाद्यते यावता तत्प्रमाणं पटलानामिति । इदानीं किं तैः प्रयोजनमित्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

१ यानि तानि आ । २ एतानि आ पा. १-२ । ३ वर्षाकाले आ. । ४ जघं आ पा. १-२ पु. । ५ प्रतिपां आ पा. २ । ६ रुदा आ ।

हायुक्ता निपया यथा तावन्मात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिषासित' ग्रीधि वेष्टनानि दवरकेन दम्बा पासित पाश्वन्धनेन ।
किञ्च अयमेव श्लोक माप्यक्तो व्याचष्टे—

अप्योक्त मिड पैम्ह च पडिपुञ्ज हरथपूरिम । रैयणिप्पमाणमिसं कुब्जा पोरपरिग्गाह ॥ ३२२ ॥ (भा०)

'अप्योक्त' दृढवेष्टनाद् घनवेष्टनात् कारणात्, यद् पम्मा च कर्षव्य-सुबुनि दम्बिकापस्माधि क्रियन्ते । 'अतिपूर्णे' सद् घातेन निपयादयेन युक्त सत् इत्थ पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'रत्तिप्रमाणमात्र' यथा दम्बो इत्थप्रमाणो भवति तथा कर्षव्यम् । 'कुब्जा पोरपरिग्गाह'ति पोरम्-अद्दुहपर्व तस्मिन्अद्दुहपर्वणि कयया प्रदेक्षिन्त्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते तेन दम्बकेन वासनिषयादपसदितेन तथा कर्षव्य, एनविच 'पोरपरिग्गाह' अद्दुहपर्वप्रदेक्षिनीकुब्जालिकापूरण कर्षव्यमिति । इदानीं समुदायरूपस्यैव प्रमाणं प्रतिपादयन्माह—

वत्तीसगुलदीह चउवीस अगुलाइ दम्बो से । अद्दुगुळा दसावो पग्गयर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

इतिअद्दुगुलानि मर्षमेव देख्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'अस्य' रम्बोदरणस्य अतुर्पिदम्बकुलानि दम्बका, अद्दुगुल-
प्रमाणकाश्च दम्बिका भवन्ति, 'एगतरं हीणमहिय वा' एगतरं दम्बकस्य दम्बिकानां वा कस्याधिदीनं प्रमाणतो भवति कदा-

१ एवमेव गार्धो माप्यक्तवाक्यमवति-क १-२ । २ पोरम् च. २ । ३ 'रत्तिप्रमाण' वा. । ४ दम्बिकाधिकं भवति तथा वा १ । ५ तथा अद्दुहपर्वणि अतिश्रुतिना वा अतिश्रुतिनो तत्संज्ञां कुब्जा च १ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्वान्निशङ्कुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उपिणयं उद्दिश्यं वावि कंबलं पाथपुच्छणं । तिपरियल्लमणीसट्ठं रयहरणं धारये इक्कं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णमयं भवति कदाचिच्चोद्गूर्णमयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरियल्लं'ति त्रिःपरिचर्त्तं-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसट्ठं'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणनिसीयण तुयट्ठसंकोए । पुवं पमज्जणट्ठा लिंगट्ठा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कायोत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयट्ठणं-शयनं सङ्कोचनं-जालुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहस्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

अथवा यथा साधमात्रं पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिपासित' ग्रीणि वेष्टनानि दवरकेन दृष्ट्वा पासित पाश्चवन्धनेन ।

अथ सौक माप्यकारो व्याचष्टे—

आच्छ मितु पैम्ह च पडिपुल्ल हरथपूरिम । रैयणिप्पमाणमित्त कुब्जा पोरपरिग्गह ॥ ३२२ ॥ (मा०)

'बप्पोल्ल' दवेष्टनात् वनवेष्टनात् कारणात्, मृदु पस्म व कर्षव्य-सुवुनि दक्षिक्कापदमाणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्ण' सद् तथा कर्षव्यम् । 'कुब्जा पोरपरिग्गह' ति पोरम्-अद्भुतपर्व तस्मिन्मृदुपर्वणि तत्रया प्रवेष्टिन्या यद्भवति छिद्रं तत्रया पूर्यते तेन दण्डकेन बाधनिपयादयमदितेन तथा कर्षव्य, एवंविधं 'पोरपरिग्गह' मृदुपर्वप्रवेष्टिनीकुण्डलिकापूरण कर्षव्यमिति । इदानीं समुदायरूपस्यैव प्रमाण प्रतिपादयन्माह—

चत्तीसगुलदीह चउवीस अगुलाइ दढो से । अट्टगुला दसामो पगयर हीणमहिं वा ॥ ७०९ ॥

त्राविंशद्गुलानि सर्वमेव देष्ट्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'अस्य' रजोहरणस्य षट्पिण्डास्तुलानि दण्डका, अष्टाशुल प्रमाणकाश्च दक्षिणा भवन्ति, 'पगयतरं हीणमहिं वा' एकतरं दण्डकस्य दक्षिकामो वा कयविधीने प्रमाणतो भवति कदा-

१ एतामेव मध्ये माप्यकुट्टराभ्यन्तर्भवति-म १-२ । २ नोमं म २ । ३ 'चत्तीसगुल' मा. ४ दक्षिणाधिकं भवति एता म २ ५ एता अद्भुतराणि अनिष्टिना वा प्रवेष्टिकी मन्तरिण्डे गुब्जा म २ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्वान्निशदङ्गुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उट्टियं वावि कंबलं पायपुच्छणं । तिपरियह्मणीसट्ठं रयहरणं धारये इक्कं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णमयं भवति कदाचिच्चोब्दूर्णमयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरियह्म'ति त्रिःपरिवर्त्त-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसट्ठ'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणानि सीयण तुयट्ठसंकोए । पुवं पमज्जणट्ठा लिगट्ठा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कार्योत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयट्ठणं-शयनं सङ्कोचनं-जानुसंदशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमुञ्च्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहप्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

पुष्पफलोदयररेणुसउणपरिहारपापरक्खट्ठा । लिगस्स य सवरणे वेदोदयरक्खणे पढला ॥ ७०३ ॥

अस्थमिते पात्रके पुष्पं निपठति तत्संरक्षणार्थं पटलानि गृह्णात्ये, तथा फलपातरक्षणाथमुदकपातसंरक्षणार्थं च पटलप्रण तथा रजः—मथिचपृथिवीकायस्वस्संपातरक्षणाथं च, रेणुः—धूलिस्वस्संपातसंरक्षणाथं, शुकुनपरिहारः—शुकुनपुरीष तत् कदाचि दाकाश्वाभिपठति तत्पातसंरक्षणाथं, लिङ्गसंवरणार्थं लिङ्गस्वगन च 'तैस्तदुदीर्षैर्मवति, तथा पुरुषवेदोदये सति तस्यैव स्ववता भवति तत्संरक्षणं स्वगन तदर्धं च पटलानि भवन्तीति । इदानीं रत्नराजप्रमाणप्रतिपादनायाह—

माण तु रयत्ताणे माणयमाणेण होइ निष्फन्न । पायाहिण करेत मज्झे चउरगुल कमइ ॥ ७०४ ॥

'मान' प्रमाण रत्नराजस्य 'माजनप्रमाणेन' पात्ररूपमाणेन भवति—'निष्पद्यते, एतदुक्तं भवति—पात्रकानुक्तं रत्नराज भवति, तच्च रत्नराज पात्रकं कथं दीयते ? अथ आह—प्रदक्षिणां कुर्वन्मि मयिर्यग् दीयते, 'मग्ने' द्रुष्ट्वेन वस्वार्यकुलानि 'क्रामति' गच्छति प्रदक्षिणां कुर्वन्मिमिति । इदानीमस्यैव प्रयोधर्नप्रतिपादनायाह—

मूसयरयउक्केरे वासे सिणहा रय य रक्खट्ठा । होति गुणा रयत्ताणे पादे पादे य एक्केक्क ॥ ७०५ ॥

तच्च रत्नराज दीयते मृषिकरत्नउत्तरसंरक्षणार्थं नर्पोदकसंरक्षणार्थं, सिणहा—अथययापस्तस्सरश्चणार्थं रजः सविष्टः पृथिवी कायः तत्संरक्षणाथं भवन्ति गुणा रत्नराजस्येते, तच्च पात्रे पात्रे चैक्केकं भवतीति । इदानीं कस्यप्रमाणप्रमाणप्रतिपादनायाह—

१ तैर्मवति आ पा. १ । २ एतदुक्कं वा., विण्णं एतं वा. ३ पा. १ २ । ३ पात्रकस्य कर्त्तव्यं वा । ४ सिणहा—कस्य भ ३ । ५ मज्जन्ति वा ।

कप्पा आयपमाणा अड्डाइज्जा उ वित्थडा हत्था । दो चेव सोत्तिआ उन्निओ य तइओ मुणेयवो ॥ ७०६ ॥

कल्पा आत्मप्रमाणाः, एतदुक्तं भवति—यावन्मात्राः प्रावृताः स्कन्धे प्रक्षिप्ताः तिष्ठन्ति, एतावदात्मप्रमाणमर्द्धवृत्तीयांस्तु विस्तृता हस्तान्, तत्र द्वौ सौत्रिकौ भवतः और्णिकश्च तृतीयो विज्ञेयः । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

तणगहणानलसेवानिवारणा धम्मसुक्कझाणट्टा । दिट्ठं कप्पगहणं गिलाणमरणट्टया चेव ॥ ७०७ ॥

तृणग्रहणनिवारणार्थं गृह्यन्ते, अनलः—अग्निस्तत्सेवानिवारणार्थं च, एतदुक्तं भवति—कल्पाग्रहणे तृणग्रहणमग्निसेवनं च भवति, तन्निवारणार्थं कल्पग्रहणं क्रियते, तथा धर्मशुक्लध्यानार्थं कल्पग्रहणं भवति, एतदुक्तं भवति—शीतादिना बाध्यमानो धर्मशुक्लध्याने व्यातुमसमर्थो भवति यदि कल्पग्रहणं न करोति, अत एवमर्थं दृष्टं कल्पग्रहणं, तथा ग्लानसंरक्षणार्थं मरणार्थं च मृतस्योपरि दीयते कल्पः एतदर्थं च ग्रहणमिति । इदानीं रजोहरणस्वरूपप्रतिपादनायाह—

घणं मूले थिरं मज्झे अगगे मद्दवजुत्तया । एंगंगियं अज्झुसिरं पोरायामं तिपासियं ॥ ७०८ ॥

मूले दण्डपर्यन्ते 'घनं' निबिडं भवति 'मध्ये' मध्यप्रदेशे स्थिरं कर्तव्यम् 'अगगे' दसिकापर्यन्ते 'मार्दवयुक्तं' मृदु कर्तव्यम्, 'एकाङ्गिकं' तज्जातदसिक सदसिकाकम्बलीखण्डनिष्पादितमित्यर्थः । 'अज्झुसिरं' अगंगथिला दशिका निषद्या च यस्य तदशुषिरम्, 'पोरायामं'ति अङ्गुष्ठपर्वणि प्रतिष्ठितायाः प्रदेशिन्या यावन्मात्रं शुषिरं भवति तदापूरकं कर्त्तव्यं, दण्डि-

कायुक्ता नियथा यथा तावमात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'प्रिपासित' ग्रीणि वेष्टनानि दवरकेन दृष्ट्वा पासित पाञ्चबन्धनेन ।
 द्विष्ट अमुमेव स्मरु माप्यकारो व्याचष्टे—

अप्योछ मिउ पैम्ह च पडिपुल्ल हत्थपूरिम । रैयणिप्पमाणमित्त कुञ्जा पोरपरिग्गाह ॥३२२॥ (भा०)

'अप्योछ' दृष्टवेष्टनाद् घनवेष्टनात् कारणात्, मुदु पस्म च कर्षव्य—मुदुनि दन्त्रिकापद्मानि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्य' सव्व
 बायेन निपयाद्वयेन युक्तं सत् । पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'तस्मिन्प्रमाणमात्रं' यथा दण्डो हस्तप्रमाणो भवति
 तथा कर्षव्यम् । 'कुञ्जा पोरपरिग्गाह'ति पोरम्—अष्टपुर्वं तस्मिन्अष्टपुर्वणि लक्षणा प्रवेष्टिन्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते
 तेन दण्डकेन बाह्यनिपयाद्वयमहितेन तथा कर्षव्य, एवमिदं 'पोरपरिग्गाह' अष्टपुर्वप्रवेष्टिनीकुण्डलिकापूरण कर्षव्यमिति ।
 'इदानीं' मुमुदापरूपस्यैव प्रमाणं प्रतिपादयन्माह—

चत्तीसगुलदीह चउवीस अगुलाइ दढो से । अट्टगुला दस्ताओ पगायर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

द्वात्रिंशदगुलानि सर्वमेव दैर्घ्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'मस्य' रसोदरस्य चतुर्विधत्यङ्गुलानि दण्डकम्, अष्टाङ्गुल
 प्रमाणकाय दन्त्रिका भवन्ति, 'एगतरं हीणमहिय वा' एकतरं दण्डकस्य दन्त्रिकानां वा कदाचिदीनं प्रमाणतो भवति कदा-

१ एतामेव तावता माप्यङ्गुलपस्मानवति—स १-२ । २ पोरम् छ. २ । ३ 'तस्यैपमाण' भा. । ४ द्विष्टिवाचिकं भवति तथा पृ १ । ५ तथा
 अष्टपुर्वेति प्रतिष्ठिता ता प्रवेष्टिनी तस्यपिण्डं कुञ्जा स १ ।

चिच्चाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्व्याप्तिशब्दजुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उपिणयं उद्वियं वावि कंबलं पायपुच्छणं । तिपरियल्लमणीसट्ठं रयहरणं धारये इक्कं ॥ ७१० ॥

तद्वज्रोहरणं कदाचिदूर्णामयं भवति कदाचिच्चोष्ट्रौर्णामयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छणशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'तिपरियल्लं'ति त्रिःपरिवर्त्तं-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसट्ठं'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्खेवे ठाणानि सीयण तुयट्ठसंकोए । पुवं पमज्जणट्ठा लिंगट्ठा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कार्योत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयट्ठणं-शयनं सङ्कोचनं-जानुसंदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहत्थी एयं मुहणंतगस्स उ पमाणं । वितियं मुहप्पमाणं गणणपमाणेण एक्केक्कं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्तिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृकाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्थिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

असं कोपद्वये गृहीत्वा यथा कृकाटिकायां ग्रन्थिर्दति स्वरूपते तथा कर्षव्यमिति, एतद्वितीय प्रमाण, गणनाप्रमाणेन पुन
स्तद्वैकमेव सुप्तानन्तकं भवतीति । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

सपातिमरयेणूपमज्जणट्टा वयति मुहंपोत्ति । नास मुह च वधइ तीए वसहिं पमज्जतो ॥ ७१३ ॥
मंपातिममस्वरधणायं बन्धमिहंसे दीयते, तथा रजः—मधिष्ठपृथिवीकायस्तत्प्रमार्जनार्थं मुखवस्त्रिका गृह्यते, तथा रेणु
प्रमार्जनार्थं मुखवस्त्रिकाग्रहण्य प्रतिपादयन्ति पूर्वपर्ययः । तथा नासिकां सुल च बन्धाति तथा मुखवस्त्रिकया वसतिं प्रमार्ज
यन् येन न सुत्तादौ रजः प्रविशतीति । इदानीं मात्रकप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जो मागहओ परयो सविसेसतर तु मत्तयपमाण । दोसुवि दवग्गहण चासावासासु अहिगारो ॥ ७१४ ॥
यो मामधिकः ग्रस्यस्तत्सविशेषतरं मात्रक भवति, स च मागधिकप्रस्थः दो अर्शजो पसई दो पसरिओ सेविया
वउसेइयाहिं इंतुओ मागहओ परयो सो वारिसो हु पमायेव तारिसं सविसेसतरं मत्तय इवति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत
आह—‘दोसुवि’ इयोरपि वर्षावर्षयोर्दोऽवधार्यादिप्रायोग्यद्रव्य ग्रहण क्रियते अथमधिकारस्तस्य मात्रकस्येति, इदं प्रयोजन
मित्यर्थः । अथवेदमन्यप्रमाणमुच्यते—

सूवोदणस्स भैरिय दुगाठ अट्ठाणमागओ साहू । सुअइ पगट्ठाणे पय किर मत्तयपमाण ॥ ७१५ ॥

१ पति बट ८ १ २. १ २ मागठो पत्तो भा । ३ ‘वर्षयोः—वर्षावर्षावपुनरवधामोर्निरा’ भा. पा. १ । ४ पति ५० भा ।

स्वप्नस्य ओदनस्य च भृतं द्विगव्यूताध्वानादागतः साधुमुल्ले यदेकस्मिन् स्थाने तदेतत् किल मात्रकस्य द्वितीयं प्रमाणमुक्तं । आह—कस्मादुक्तप्रमाणाच्छुतरं न क्रियते ? उच्यते, लघुतरे दोषा भवन्ति—

संपादमतसपाणा धूलिसरैक्खे य परिगलंतीमि । पुढविद्गअगणिमारुयउद्धंसणखिसणा डहरे ॥७१६॥

अतिलघुनि मात्रके च आहारेण भृते सति यदि तदाच्छादनमुत्क्षिप्यते ततः शुषिरेण संपातिमत्रसपाणा धूलिश्च सरजस्कः—छारः, एते प्रविशन्ति, तथा परिगलमाने च तद्रव्यसंपातेन पृथिव्युदकाग्निमारुतानां वधः संभाव्यते, उद्धंसणो—वधो भवति, तथा 'खिसणा' परिभवो भवतीति, यदुतानेन प्रवर्जितेन अवृत्तेनैतावद्दृहीतं येनैतद्भुक्तमितश्चेतश्च विक्षिपन् प्रयातीति, ततश्च डहरके मात्रके एते दोषा यतो भवन्तीति ततः पूर्वोक्तप्रमाणयुक्तमेव ग्राह्यमिति । इदानीमाचार्यादिप्रायोग्यग्रहणनिमित्तं मात्रकस्यानुज्ञां प्रतिपादनायाह—

आयरिए य गिलाणे पाहुणए दुल्लभे सहसदाणे । संसत्तभत्तपाणे भत्तगपरिभोगणुपणाओ ॥७१७॥

आचार्यप्रायोग्यग्रहणे तथा ग्लानप्राघूर्णकप्रायोग्यग्रहणे तथा दुर्लभघृतादिद्रव्यग्रहणे सहसादानग्रहणे तथा संसक्तभक्तपानग्रहणे च मात्रकस्य परिभोगोऽनुज्ञातो नान्यदेति, तस्य च मात्रकस्यानेन क्रमेण परिभोगः कर्तव्यः, यद्याचार्यस्य तस्मिन् क्षेत्रे ध्रुवः लम्भः प्रायोग्यस्य तदा एक एव सङ्घाटकः प्रायोग्यं गुह्यति न सर्वे । तत्र एकस्य सङ्घाटकस्याचार्य-

प्रायोग्य गृह्यः को विधिरित्यत आह—

एकस्मिं उ पाउगा गुरुणो वितिओगोहं य पडिक्कुट्टं । गिणहृइ सघाढेगो धुवल्लभे सेस उभयपि ॥७१८॥

तद्वद्वाति, अथवा 'पडिक्कुट्टं' विरुद्धं यत्काञ्चिद्वादिप्रतिग्रहके 'पडिक्कुट्टं'ति प्रतिपिदं यत्संस्कारादि विधिरित्यत आह— 'धुवल्लभे' ध्रुवे-अथवास्मादिनि प्रायोग्यकामे सत्ययं विधिः, 'सेस उभयपि'ति ध्रुवा-भेदभेदे सङ्घाट क्वास्ते आत्मार्यसमयमपि-मक्त पानकं च गृह्णन्ति, एकः पानकमेकस्मिन् प्रतिग्रहके गृह्णाति द्वितीयस्य मक्तं गृह्णाति, एवं सर्वेऽपि सङ्घाटका मिश्रामदन्तीति, ततश्चैव मात्रककरणं न संजातमिति । अथ ध्रुवल्लभः प्रायोग्यस्य न तस्मिन् क्षेत्रे ततः को विधिरित्यत आह—

असई लामे पुण मत्तएसु सव्वे गुरुण गिणहति । एसेव कमो नियमा गिलाणसेहाइएसुपि ॥७१९॥

आहोविबेस्सता सर्व एव गृह्णन्ति, एव एव क्रमो "नियमत एव ग्लानर्षिकविष्णवीति । अथवा—
दुद्धमदब व सिया घयाइ त मत्तएसु गिणहति । लछेवि उ पज्जते असथरे सेसगट्ठाए ॥ ७२० ॥

१ 'ए व लभे' का. पा. १ । २ 'पडिक्कुट्टं' का. १ । ३ 'विधिप्रत्यये' का. पा. १ । ४ 'गृह्णन्ति' का. १ । ५ 'विष्णवीति' का. १ । ६ 'विष्णवीति' का. १ ।

दुर्लभं वा द्रव्यं स्याद् घृतादि तन्मात्रकेषु गृह्णन्ति । तथा लब्धेऽपि भक्ते भेदात्पि भक्ते आत्मार्यं तथाऽपि यदि न संस्तरति ग्लानवृद्धादीनां ततोऽसंस्तरणे सति-न सरति ग्लानादिभक्तार्थं तावत्पर्यटन्ति यावत्पर्याप्तं भक्तं ग्लानादीनां भवतीति । अथवाऽनेन प्रकारेण मात्रकग्रहणं संभवति—

‘संसत्तभत्तपाणेसु वावि देसेसु मत्तए गहणं । पुवं तु भत्तपाणं सोहेउ लुहंति इयरेसु ॥ ७२१ ॥

यत्र देशेषु स्वभावैर्नैव संसक्तभक्तपानं संसेव्यते, तेषु संसक्तभक्तपानेषु देशेषु सत्सु प्रथमं मात्रके ग्रहणं क्रियते, पुनश्च तत्पूर्वमेव भक्तपानं शोधयित्वा प्रक्षिपन्ति इतरेषु प्रतिग्रहकेषु, ततश्चैवं वा मात्रकग्रहणं संभवति । इदानीं चोलपट्टकप्रमाण-प्रतिपादनायाह—

दुगुणो चउगुणो वा हत्था चउरंसचोलपट्टो उ । थेरजुवाणाणट्टा सणहे थुल्लंमि य विभासा ॥७२२॥

द्विगुणश्चतुर्गुणो वा कृतः सन् यथा हस्तप्रमाणश्चतुरस्रश्च भवति तथा चोलपट्टकः कर्त्तव्यः, कस्यार्थमित्यत आह—
‘थेरजुवाणाणट्टा’ स्थविराणां यूनानां चार्थाय कर्त्तव्यः, स्थविराणां द्विहस्तो यूनानां च चतुर्हस्त इति भावना, ‘सणहे थुल्लंमि य विभास’त्ति, यदि परमयं विशेषः, यदुत स्थविराणां श्लक्ष्णोऽसावेव चोलपट्टकः क्रियते यूनानां पुनः स्थूल इति । किमर्थं पुनरसौ चोलपट्टकः क्रियते ? इत्यत आह—

१ पर्याप्तिं आत्मां आ । २ न सरति ग्लानं आ पा १-२ । ३ ग्लानवृद्धादिशेषार्थं तावत् आ. पा. १-२ । ४ सम्भाव्यते, आ । ५ विसेसो’त्ति ल १-२ ।

वेडेव वाउडे वातिप हिप स्वप्नजणणे वेव । तेसि अणुगहस्या लिगुदयट्टा य पट्टो उ ॥ ७२३ ॥
यस्य माघोः प्रव्रजन वेक्रिय भवति विकृतमित्यर्थः, यथा दाक्षिणात्यपुरुषाणां बोधार्थं विरूपते प्रव्रजन तच्च विकृत
भवति ततश्च तत्प्रच्छादनार्थमनुग्रहाय बोलपट्टकः क्रियते, तथाऽप्राप्तौ कश्चिद् वातिको भवति वातेन तत्प्रव्रजनमृच्छन्
चित्प्रव्रजन भवति ततश्चेतेषामनुग्रहार्थं, तथा 'हीक' लज्जालुः कश्चिद् भवति तदर्थं, तथा 'सुद'ति इहप्रमाण स्वभावेनैव कस्य
सिध्या लिङ्ग इष्टा उदयः स्वलिङ्गस्य भवति-तु प्रत्यभिज्ञा भवतीत्यर्थः, कदाचित्स्थित्य इष्टा लिङ्गस्योदयो भवति, अथवा तस्या एव
उक्त बोधोपधिः, इदानीमौपग्रहिक्लेपधिप्रतिपादनायाह—
सयारुत्तरपट्टो अट्टाइज्जा य आयया हस्या । दोणहपि य विरयारो हृत्यो चउरगुल वेव ॥ ७२४ ॥

संस्वारकस्तयोपरपट्टक एतौ द्वावप्येकैस्त्रैरुत्तरीयास्तौ देव्येण प्रमाणतो भवतः, तथा द्वयोरुत्पन्नयोर्विस्तारो हस्त
भवतिारि बाहुत्वानि भवतीति । आह-किं पुनरेभिः प्रयोजन संस्वारकादिभिः पट्टकैः ?, उच्यते—
पाणादिरेणुसरस्वखणट्टया होति पट्टगा चउरो । छप्पइयरक्खणट्टा तस्युवरिं खोमिय कुज्जा ॥ ७२५ ॥

प्राणिरेणुसंरक्षणार्थं पट्टका युज्यन्ते, प्राणिनाः पृथिव्यादयः, रेणुज-स्वपतः घरीरे लगति अतस्तत्रक्षणार्थं पट्टकप्रवर्त्तनं,
१ वेदभित्तवाउडे का. पु. । २ केचनं वा केचनं पा १-२ बोधार्थं क २ ।

ते चत्वारो भवन्ति, द्वौ संस्तारकोत्तरपट्टकावुक्तावेव, तृतीयो रजोहरणबाह्यनिषद्यापट्टकः पूर्वोक्त एव, चतुर्थः क्षौमिक एवाभ्यन्तरनिषद्यापट्टको वक्ष्यमाणकः, एते चत्वारोऽपि प्राणिसंरक्षणार्थं गृह्यन्ते, तत्र षट्पदीरक्षणार्थं तस्य कम्बलीसंस्तारकस्योपरि खोमियं-संस्तारकपट्टकं कुर्याद् येन शरीरकम्बलीमयसंस्तारकसंघर्षेण षट्पदा न विराध्यन्त इति । इदानीमभ्यन्तर-क्षौमनिषद्याप्रमाणप्रतिपादनायाह—

रयहरणपट्टमेत्ता अदसागा किंचि वा समतिरेगा । एकगुणा उ निसेजा हत्थपमाणा सपच्छागा ॥ ७२६ ॥

स रजोहरणपट्टकोऽभिधीयते यत्र दशिका लग्नाः, तत्प्रमाणा 'अदशागा' दशिकारहिता क्षौमा रजोहरणाभ्यन्तर-निषद्या भवति, 'किंचि वा समतिरेग'ति किञ्चिन्मात्रेण वा समधिका तस्य रजोहरणपट्टकस्य भवतीति, 'एकगुण'ति एकैव सा निषद्या भवतीति, हस्तप्रमाणा च पृथुत्वेन भवति, 'सपच्छाग'ति सह बाह्या निषद्या हस्तप्रमाण्या भवतीति, एतदुक्तं भवति बाह्याऽपि निषद्या हस्तमात्रैव ।

वासोवग्गाहिओ पुण दुगुणो उवही उ वासकप्पाई । आयासंजमहेउं एकगुणा सेसओ होइ ॥ ७२७ ॥

वर्षासु—वर्षाकाले औपग्रहिकः उपधिर्द्विगुणो भवति, कश्चासौ ?—वर्षाकल्पादिः, आदिग्रहणात् पटलानि, जो जो बाहिरे हिंडंतस्स तिम्मति सो सो दुगुणो होइ, ऐको तिन्नो पुणो अनो घेप्पह, स च वर्षाकल्पादिर्द्विगुणो भवति, आत्मरक्षणार्थं

संयमरक्षणार्थं च, तत्रात्मसंरक्षण यद्येकगुणा एव कस्यादयो भवन्ति ततश्च तेहि विभेहि षोडशलेखं भवति, संयमरक्षणतय नर एव चैव कप्य अहमल ओढेक्य नीहस हो तस्य कप्यस्य न पापिय पडर विभस्स तेण भावकावो विणासिअड, शेव स्ववधिरैकगुण एव भवति न द्विगुण इति । किञ्च—

ज पुन सपमाणाओ इति हीणाहिय व लब्धेवा । उभयपि अहाकड्य न सधणा तस्स छेदो वा ॥७२८॥
यत्पुनः कस्तादिरूपकरण स्वप्नमाषादीपदीनमधिक वा लभ्येत, तदुभयमिति—ओहियस्स उवग्गमहिस्स वा यदिवा
तमय तदेव हीनमधिकं वा लब्धं सत् 'अहाकड' यथाकृतमस्यपरिकर्म यत्कम्प्यते तस्य न सन्धना विद्यते हीनस्या ज्ञान-
छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च—

यत्पुनः कस्यादिरूपकरणं स्वप्नमाणादीपदीनमधिकं वा लभ्येत, तदुपयमिति-ओहियस्स उवग्महिस्स वा यदिवा
उमय तदेव हीनमधिकं वा लब्धं सत् 'बराकट' यथाकृतमस्यपरिकर्म यच्छम्पते तस्य न सन्धना क्रियते हीनस्या रूप -
छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च—

ददय लट्टिया चेष चम्मप चम्मकोसप । चम्मछेदण पहे थिलिमिली चारप गुरु ॥ ७२९ ॥ १

१ एवमर्थे ना पा १ २ पु । १ निस्तब्ध ना पा १ । ३ इत्यत्रयेति सि म
पा. १-२ । ६ °छेत' संक्ष ना पा १ । ३

पा. १-२। ६ "छेत्त" बर्तन का पा. १-२। १ "मिलन" का पा. १। २ "एक" बर्तन का १। ४ "द्विजे" बर्तन का पा. १। ५ "केन्द्रीय" का.

एतानि चर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽवधिर्भवतीति ।

जं चण एवमादी तवसंजमसाहगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहिं ओवगगहिं वियाणाहि ॥ ७३० ॥

यच्चान्यद्वस्तु, एवंमादि उपानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओघोपघेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्विजानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यष्ट्यादि औपग्रहिकं भवति साधूनां' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्ठी आयपमाणा विलट्ठि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥ ७३१ ॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, वियष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिर्लुलैर्न्यूना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः कक्षाप्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिर्लुलैरतिरिक्ता, तस्य नालियाए जलं ओत्थग्घिज्जह, लट्ठीए जवणिया बज्जह, विलट्ठी कंहचि उवस्सयवारघट्ठणी होह, दंडओ रिउबद्धे घेप्पति भिक्खं भमंतेहि, विदंडओ वरिसाकाले घेप्पह, जं सो लहुँओ होह कप्पस्स अब्भितरे किंयओ निज्जह जेण आउक्काएण न फुसिज्जहत्ति । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—
एक्कपवं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपन्ना, चउपवा मारणंतिया ॥ ७३२ ॥

पंचपवा उ जा लट्ठी, पंथे कलहनित्तिवारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंगुलपइट्ठाणा, अट्ठंगुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्ठी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

१ जलयाओ गिज्जह आ. । २ हुयरओ होह आ. पा. १, हुयदंडओ कप्पस्स पा २ । ३ कयओ आ. ।

संयमरक्षणार्थं च, तत्रात्मसंरक्षणं यथेकगुणा एव कृत्वाद्यो भवन्ति ततश्च तेहि तिमोहि गोबुद्धलेष मरति, संयमरक्षणप्रत्य
 भद एक चैव कृत्वा अहमदल ओदेऊम नीहरा वो तस कृत्वा न पाणिय पढइ विभस्स तेण आतकाओ विष्णासिआइ, ओष
 स्वरचिरेकगुण एव भवति न द्विगुण इति । किञ्च—

न पुण सपमाणाओ इत्ति हीणादिय व लब्धमेव्वा । उभयपि अहाकहय न सधणा तस्स छेदो वा ॥ ७२८ ॥
 यत्पुनः कृत्वादिपुण्यं स्वप्नाणादीनामधिक वा लब्धेय, तदुभयमिति—ओदियस्स तवगयहिस्स वा यदिवा
 उदः क्रियते अधिकस्य । किञ्च—

दइए लट्टिया चैव चम्मए चम्मकोसए । चम्मछेदण पहे चिलिमिली धारए गुरु ॥ ७२९ ॥ १

अयमपर औपमरिक्कोपिः साधोः, साधोबाधविद्वदो भवति, दण्डकच पट्टिब वैश्वन्दादियद्विधेति, अयं सर्वेषामेव
 पुण्यं पुषणीपग्रहिः, अयमपरो गुरोरेवौपग्रहिः, कयासो !—‘चम्मए’पि चर्मकृतिः कवटिया चर्मकोष्ठकः यस्य नहरणार्हं
 छुन्मति, तथा ‘चम्मछेदनक’ बध्मपट्टिका, यदि वा ‘चर्मछेदनक’ पिप्पलकादि, तथा ‘पहे’पि योगपट्टकः चिलिमिली वेति,

१ एवमर्थे वा. पा १. २. पु. १. २ किमस्य वा पा १. १. ३ इत्येव नदे पि क १. ४ द्विमे मरति वा वा १. ५ वैश्वन्दादियद्वि वा
 पा १-२. १. ६ ‘चर्मए’ चर्मस्य वा वा. १-२. १

एतानि चर्मादीनि गुरोरौषग्रहिकोऽवधिर्भवतीति ।

जं चण्ण एवमादी तवसंजमसाहगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहिं ओवगगहिं वियाणाहि ॥ ७३० ॥
यच्चान्यद्वस्तु, एवमादि उपानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओघोषघोरतिरिक्तं गृहीतमौषग्रहिकं तद्वि-
जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यष्ट्यादि औषग्रहिकं भवति साधूनां' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्ठी आयपमाणा विलट्ठि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥ ७३१ ॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, वियष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैर्न्यूना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः कक्षा-
प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरङ्गुलैरतिरिक्ता, तर्था नालियाए जलं ओत्थग्धिज्जइ, लट्ठीए जवणिया
बज्जइ, विलट्ठी कहंचि उवस्सयवारघट्ठणी होइ, दंडओ रिउबद्धे घेप्पति भिक्खं भमंतेहिं, विदंडओ वरिसाकाले घेप्पइ,
जं सो लहुओ होइ कप्पस्स अड्ढितरे कियओ निज्जइ जेण आउक्काएण न फुसिज्जइत्ति । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—
एक्कपवं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपन्ना, चउपवा मारणंतिया ॥ ७३२ ॥
पंचपवा उ जा लट्ठी, पंथे कलहनिवारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥
चउरंगुलपइट्ठाणा, अट्ठंगुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्ठी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

१ जलयावो गिज्जइ आ । २ हुयरवो होइ आ पा १, हुयदडवो कप्पस्स पा २ । ३ कयवो धा ।

अट्टपद्मा असपत्नी, नवपद्मा जसकारिया । दसपद्मा उ जा लट्टी, तहिय सवसपया ॥ ७३५ ॥
 वका कीढक्खइया चिंचलिया पोछडा य दडा य । लट्टी य उच्छसुक्का वज्जेयवा पैयत्तेण ॥ ७३६ ॥
 विसमेसु य पव्वेसु अनिप्फवेसु अच्छिसु । फुट्टिया फरुसवद्धा य निस्सारा वेव निदिया ॥ ७३७ ॥
 तण्हूई पव्वमज्जेसु, थूला पोरेसु गठिला । अथिरा असारजरडा साणपाया य निदिया ॥ ७३८ ॥
 घणवद्धमाणपद्मा निद्धा वज्जेण पगवद्धा य । घणमसिणवहपोरा लट्टि पसत्या जइजणस्स ॥ ७३९ ॥

चत्वार्यष्टलान्पद्यः प्रतिष्ठान यस्या यदेः सा तयोच्यते, अष्टौ अष्टलानि पूर्वोपरि उच्छिद्रता या सा अष्टाङ्गुली
 स्मिद्रता । तेषं सुगमं । विषमेषु पर्वसु सत्सु यष्टिर्न ग्राह्या, एतदुक्तं भवति—यत्तु पर्वं लघुप्रमाणं पुनर्बृहत्प्रमाणं पुनर्लघु पुनर्बृह-
 त्प्रमाणमित्येव या विषमपर्वं सा न द्रुस्ता, तथाऽनिष्पन्नानि चाक्षीणि—बीजप्रदेशस्थानानि यस्याः सा निन्दिता, तथा
 स्फुटिता ‘पठयवर्षा’ लघुवर्षेत्यर्थः, तथा ‘निःसारा’ प्रधानगर्मरहितेत्यर्थः सेवविषया निन्दितेति । तत्रेयं च निन्दिता—तन्वी
 य अवधः शपादरूपा वर्षुला या यष्टिः सा निन्दिताति । इयं च प्रशस्ता बनानि वर्द्धमानानि च पर्वीणि यस्याः सा तयो
 च्यते, एवंविधा तथा स्निग्धा वर्षेन एकवर्षा च, तथा बनानि—निबिडानि मसुणानि वर्षुलानि च पोरानि यस्याः सा

१ विनक्त्या भा. । २ उच्छसुक्का भा. पा १ पु. । ३ अरुमैवेन क १-२ । ४ सर्वो भा. । ५ मध्यं च भा. । ६ जगामि भा पा १ । ७ तथा भा पा १ ।

तथोच्यते, एवंविधा यष्टिर्यतिजनस्य प्रशस्तेति । आह—किं पुनरनया कारणम् ? उच्यते—

दुष्टपुसुसाणसावयविज्जलविसमेसु उदगमज्जेसु । लट्ठी सरिरक्खवा तवसंजमसाहिया भणिया ॥७४०॥

दुष्टाश्च ते पशवश्च श्वानश्च श्वापदाश्च तेषां संरक्षणार्थं यष्टिर्गृह्यते, तथा 'विज्जलः' सकर्दमः प्रदेशः तथा विषमेषु रक्षार्थं, तथोदकमध्येषु च रक्षार्थं यष्टिग्रहणं क्रियते, तथा तपसः संयमस्य च साधिका यष्टिर्मणितेति । कथं तपःसंयमसाधिका ? इत्यत आह—

मोक्खट्ठा नाणाई तणू तयट्ठा तयट्ठिया लट्ठी । दिट्ठो जहोवयारो कारणतक्कारणेषु तहा ॥ ७४१ ॥

मोक्षार्थं ज्ञानादीनि इष्यन्ते, ज्ञानादीनां चार्थाय तनुः—शरीरमिष्यते, तदर्थं च यष्टिः शरीरार्था यष्टिरित्यर्थः यतः शरीरं यष्ट्याद्युपकरणेन प्रतिपाद्यते, अत्र च कारणतत्कारणेषूपचरो दृष्टो यथा घृतं वर्षति अन्तरिक्षमिति, एवं मोक्षस्य ज्ञानादीनि कारणानि ज्ञानादीनां च तनुः कारणं शरीरस्य च यष्टिरिति । किञ्च—न केवलं ज्ञानादीनां यष्टिरुपकरणं वर्तते, अन्यदपि यज्ज्ञानादीनामुपकरोति तदेवोपकरणमुच्यते, एतदेवाह—

जं जुज्जइ उवगारे उवगरणं तं सि होइ उवगरणं । अतिरेगं अहिगरणं अज तो अजयं परिहरंतो ॥७४२॥

यदुपकरणं पात्रकादि उपकारे ज्ञानादीनामुपयुज्यते तदेवोपकरणं 'से' तस्य साधोर्भवति, यत्पुनरतिरेकं—ज्ञानादीनामुप-

१ 'चिक्खलविस' आ. । २ 'भग्गेसु ल १ । ३ 'साहणी ल १-२ । ४ 'विक्खल' आ । ५ 'राधेत्थर्य' शरीरं यत यट्ठयां आ पा १-२ पु. ।
६ उवकरणे उवगरणं आ. ।

आराय न भवति तत्सर्वमधिकरण भवति, किं विशिष्टस्य सतः ?—‘अयतः’ अयत्नवान् ‘अयतं’ अयत्नया ‘परिहरन्’
 प्रतिसेवमानस्तदुपकरणमधिकरण भवतीति । ‘परिहरतो’पि इय सामयिकी परिभाषा प्रतिसेवनार्थे वर्धत इति । किञ्च—
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, प्रगासपढिलेहण ॥ ७४३ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, जोगाण साहणट्टया ॥ ७४४ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, अप्पदुट्ठो अमुष्किओ ॥ ७४५ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, सदा अज्झत्यसोहिए ॥ ७४६ ॥
 अज्झत्यविसोहीए उवगरण वाहिर परिहरतो । अप्परिगहीचि मणिमो जिणेहिं तेलुक्कदसीहिं ॥ ७४७ ॥
 एवंगुणविशिष्टासुपधि धारणेस्मिन्, सिद्धि-

यस्य गुणविशिष्टासुपधि धारयेद्विभुः, किंविशिष्टासुपधौ आह—‘पगासपदिलेखं’ प्रकाशे—प्रकटप्रदेक्षे प्रस्तुपेक्ष्य क्रियते यस्य तद्वेस्तामेव गुणविशिष्टासुपधि धारयेत्, एतदुक्तं भवति—यस्याः प्रकटमेव कस्यासुपधेः प्रस्तुपेक्ष्या क्रियते न तु महापर्वणोरयाबोरमयादभ्यन्तरे या क्रियते सा तादृशी उपधिर्धारणीयेति । मुगमा, नवरं योमाः—संयमात्का गुह्यन्ते सेर्वा माबनार्यमिति । सुगमा, नवरं ब्रमदिष्टः ब्रमृच्छितैव सन् धारयेत् साधुरिति । सुगमा, नवरम्—ब्रह्मरामविभुपक्ष्या हेतुभूतया

१ यमा ‘कल्ल’ अ. १ पृ. १ २ कल्लं नव’ आ. १ ३ तां यामु’ आ. १

धारयेत् । किञ्च-अध्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पात्रकादि 'परिहरं तो' प्रतिसेवयन्नपरिग्रहिको भणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
दर्शिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिग्रहो न भवति । अत्राह कश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था
उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्ज्ञप्पैविसोहीए जीवनि काएहिं संधडे लोए । देसियमहिंसगत्तं जिणेहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदमुक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते ततः 'जीवनि का-
एहिं संधडे लोए'ति जीवनिकायैः जीवसङ्घातैरयं लोकः संस्वृतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वृते व्याप्ते लोके कथं नग्नक-
ञ्चक्रमन् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते, तस्मादध्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदर्शिभिरिति ।
क्व प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्चालियंमि पाए ईरियासमियस्स संकमट्टाए । वावजेज्ज कुलिंगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥
न य तस्स तन्निमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिसो समए । अणवज्जोउ पओगेण सव्वभावेण सो जम्हा ॥ ७५० ॥

'उच्चालिते' उत्पाटिते पादे सति ईर्यासमितस्य साधोः सङ्क्रमार्थमुत्पाटिते पादे इत्यत्र संबन्धः, व्यापद्येत संवहुनपरितापनैः,
कः ?—'कुलिङ्गी' कुत्सितानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-द्वीन्द्रियादिः, स परिताप्येत उत्पाटिते पादे सति,
१ उपकरणं आ । २ 'ग्रहो भं' आ पा १ २ पु । ३ 'त्यवि' पा १ पु । ४ 'द्वनादिना परिताप्येत, क ल. १ ।

काराय न भवति तत्सर्वमधिकरण भवति, किं विशिष्टस्य सतः ?—‘अयत्’ अयत्नवान् ‘अयत्’ अयत्नया ‘परिहरन्’
 प्रतिषेधमानस्त्वदुपकरणमधिकरण भवतीति । ‘परिहरतो’पि इयं सामयिकी परिभाषा प्रतिषेधनार्थे वर्धत इति । किञ्च—
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, पगासपडिलेहण ॥ ७४३ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, जोगाण साहणट्ठया ॥ ७४४ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, अप्पट्ठो अमुच्छिओ ॥ ७४५ ॥
 अज्जरयविसोहीए उवगरण वाहिर परिहरतो । अप्परिग्गह्णीचि भणिओ जिणेहिं तेलुक्कदसीहिं ॥ ७४६ ॥
 एवंगुणविशिष्टासुपचि धारयेम्मिणुः, किंविशिष्टमित्यत आह—‘पगासपडिलेहणं’ प्रकाशे—प्रकटप्रवेष्टे प्रस्तुपेक्ष्य क्रियते
 यस्या उपवेस्तामेवगुणविशिष्टासुपचि धारयेत्, एतदुक्तं भवति—यस्याः प्रकटमेव कस्याद्युपधेः प्रस्तुपेक्षणा क्रियते न तु
 महार्थभौत्याशोरमयादभ्यन्तरे वा क्रियते मा तादृशी उपविधारणीयेति । मुगमा, नवरं योगाः—संयमास्का गुह्यन्ते तेषां
 माधनार्थमिति । मुगमा, नवरं अप्रतिष्ठः अमूर्च्छितैश्च सन् धारयेत् साधुरिति । मुगमा, नवरम्—अभ्यारमविशुद्ध्या हेतुमूल्या

धारयेत् । किञ्च-अध्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पात्रकादि 'परिहरं' प्रतिसेवयन्नपरिग्रहिको मणितो जिनैश्वेलोक्य-
दर्शिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिग्रहो न भवति । अत्राह कश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था
उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्ज्ञप्पविसोहीए जीवनिक्काएहिं संधडे लोए । देसियमहिंसगत्तं जिणेहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदमुक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नैष्यते ततः 'जीवनिक्का-
एहिं संधडे लोए'ति जीवनिकायैः जीवसङ्घातैरयं लोकः संस्वृतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वृते व्याप्ते लोके कथं नग्नक-
श्चङ्क्रमन् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नैष्यते, तस्मादध्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैश्वेलोक्यदर्शिभिरिति ।
क प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्चालियंमि पाए ईरियासमियस्स संकमट्टाए । वावजेज्ज कुलिंगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥
न य तस्स तन्निमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिओ समए । अणवज्जोउ पओगेण सव्वभावेण सो जम्हा ॥ ७५० ॥

'उच्चालिते' उत्पादिते पादे सति ईर्यासमितस्य साधोः सङ्क्रमार्थमुत्पादिते पादे इत्यत्र संबन्धः, व्यापद्येत संबन्धुनपरितापनैः,
कः ?—'कुलिङ्गी' कुत्सितानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-द्वीन्द्रयादिः, स परिताप्येत उत्पादिते पादे सति,

१ उपकरणं आ । २ ग्रहो भं आ पा १ २ पु । ३ 'त्यवि' पा १ पु । ४ 'इनादिनां परिताप्येत, क ल. १ ।

मिपते पाप्मो इति, 'ठ' व्यापादनयोगम् 'आसाय' प्राप्य । न च तस्य तन्निमित्तो व्यापादननिमित्तो बन्धः सृष्टो
 अपि देशिताः 'ममये' सिद्धान्ते, किं कारणं ? यतोऽनवद्योऽसौ साधुस्तेन 'व्यापादनप्रयोगेण' व्यापादनव्यापारेण, कथं ?—
 'सर्वमावेन' मगर्मना मनोवाक्यायकर्ममिरनिन्योऽसौ यस्मात्तस्मात् सृष्टोऽपि बन्धस्तस्येति । किञ्च—

तस्स असचेअओ सचेययतो य जाइ सत्ताइ । जोग पप्प अहिंसरथमुट्ठिओ अवहओ सो उ ॥
 जो य पमत्तो पुरित्तो तस्स य जोग पहुच्च जे सत्ता । वावज्जते नियमा तेसिं सो हिसओ होइ ॥७५२॥
 जेवि न वावज्जती नियमा तेसिंपि हिसओ सो उ । सावज्जो उ पआगेण सवमावओ सो जम्हा ॥७५४॥

ज्ञानमस्यास्तीति श्रुती—सुम्यग्ज्ञानयुक्त इत्यर्थः, कर्मणः स्वयार्थं चोरित्व तद्यत इत्यर्थः, तथा हिंसायामनवस्थितः
 प्राविश्यपरोक्षे न व्यगस्थित इत्यर्थः, तथा यदते कर्मसुषुप्ते प्रयत्न करोतीत्यर्थः, 'असत्'ति स्रष्टमावहितो पत्न करोति,
 प्रयत्न कुर्वन्नेति प्राणिवचः संज्ञातः स पूर्वविधः अवचक एव साधुरिति । तत्रानया माधवा मङ्गला अथैव सवितास्तथा—
 नाणी कम्मस्स स्वयट्ठ उट्ठिओ दिमाए अणुट्ठिओ १, नाणी कम्मस्स स्वयट्ठ उट्ठिओ हिसाए य ठिओ २, नाणी कम्मस्स स्वयट्ठ

नवि ठिओ हिसाए पुण पमत्तोऽवि नवि ठिओ, देवजोगेण कहवि तप्पएसे पाणिणो नासी, एस तहओ असुद्धो य ३, नाणी कम्मस्स खयहुं नो ठिओ हिसाए य ठिओ ४, तथा अन्नानी मिथ्याज्ञानयुक्त इत्यर्थः कम्मस्स खयहुमुद्धिओ हिसाए न ठिओ ५, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं नोद्धिओ हिसाए य ठिओ ६, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं नोद्धिओ हिसाए एस सत्तमो, अन्नाणी कम्मस्स खयहुं नोद्धिओ हिसाए य ठिओ एस अट्टमो, तत्र गाथाप्रथमाद्धेन शुद्धः प्रथमो भङ्गकः कथितः, पञ्चाद्धेन च द्वितीयभङ्गकः सूचितः, कथं ? जयति चि कर्मक्षपण उद्यतः, 'अमहं'ति सम्यग्ज्ञानसंपन्नः 'अहिंसत्यमुद्धिओ'ति अहिंसायां उत्थितः, अम्युद्यतः, किंतु सहसा प्रयत्नं कुर्वतोऽपि प्राणित्रयः संजातः स चैवंविधोऽवधकः शुद्धभावत्वात् । स्थापना

चेयं—'तस्य एवंप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमभ्युद्यतस्य 'असंचेतयतः' अजानानस्य, किं ? सत्त्वानि, कथं ?—प्रयत्नवतोऽपि कथमपि न दृष्टः प्राणी व्यापादितश्च, तथा 'संचेतयतः' जानानस्य कथमस्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च न च प्रयत्नं कुर्वतोऽपि रक्षितुं पारितः, ततश्च तस्यैवंविधस्य यानि सत्त्वानि 'योगं' कायादि प्राप्य विनश्यन्ति तत्र नास्ति तस्य साधोर्हिंसाफलं—साम्परायिकं संपरजननं दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये बद्धमन्यस्मिन् समये क्षपयति । यश्च प्रमत्तः पुरुषस्तस्यैवंविधस्य संबन्धिनं 'योगं' कायादिकं 'प्रतीत्य' प्राप्य ये सत्त्वा व्यापाद्यन्ते 'तेषां' सत्त्वानां 'नियमाद्' अवश्यं 'सः' पुरुषो हिंसको भवति 'तस्मात्प्रमत्तार्जनितानि कर्मबन्धकारणानि । येऽपि सत्त्वा न व्यापाद्यन्ते तेषामप्यसौ नियमाद्धिंसको भवति, कथं ?,

‘प्रापसो उ पयोमेव’ महाबयेन वर्णत इति सावधानः—सपाप इत्यर्थः, ततश्च मावधो यतः ‘प्रयोगेण’ कायादिना ‘सर्वमावेन’ सर्वैः कायवाक्यनोभिः, अत आकाशादयमपि व्यापादक एवासौ पुरुषः सपापयोगत्वादिति । यतर्धैवमताः—
आया चेव अहिंसा आया हिंससि निच्छओ पसो । जो होइ अप्पमसो अहिंसओ हिंसओ इयरो ॥७५५॥

आत्मैवाहिंसा ज्ञात्मेव हिंसा इत्ययं निबन्धः परमार्थ इत्यर्थः । कश्चमसावहिंसकः क्व वा हिंसकः ? इत्यत आह—‘ओ होइ’ इत्यादि, यो भवति ‘अप्रमत्तः’ प्रयत्नवानित्यर्थः न सर्वेष्वविवोऽहिंसको भवति, ‘हिंससो इयो’ चि ‘इतरः’ प्रमत्तो यः स हिंसको भवतीत्ययं परमार्थः । अपवाज्जेनामिप्रायेण्यं माया व्याख्यायते, तत्र नैयमस्य कीवेष्वचीवेषु च हिंसा, तथा च वक्तारो लोके इष्टाः, पटुत कीवोज्जेन हिंसितो—विनाशितः, तथा षटोज्जेन हिंसितो—विनाशितः, ततश्च मर्त्यत्र हिंसाशब्दा तुममात् कीवेष्वचीवेषु च हिंसा नैयमस्य, अहिंसाप्येषमेवेति, मद्गहन्यवहारयोः पटुसु कीवनिकायेषु हिंसा, सद्गहन्यवहार देवदेवत्वेव कीवनिकायेषु हिंसाभिच्छतीति, अस्तुअत्रायं प्रत्येकं प्रत्येकं कीवे जीवे हिंसां व्यतिरिक्ताभिच्छतीति, अस्तुअत्रायं देवदेवभूताश्च नया आत्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसिच्छन्ति, एतदयिप्रायेणेवाह—‘आया चेव’ इत्यादि आत्मैवाहिंसा इत्ययं निबन्धः नयामिप्रायः, कुतः ? यो भवत्प्रमत्तो कीवा स सत्त्वहिंसकः, इतरश्च प्रमत्तः, ततश्च न एव हिंसको भवति, तस्मादात्मैवाहिंसा आत्मैव हिंसा, अयं निबन्धः—परमार्थ इति । इदानीं प्रकारान्तरेण तथाविधपरिणामविशेषाद् हिंसाविशेषं प्रतिपादयन्नाह—

जो य पओगं जुंजइ हिंसत्थं जो य अन्नभावेणं । अमणो य जो पउंजइ इत्थ विसेसो मंहं वुत्तो ॥७५६॥
हिंसत्थं जुंजंतो सुमहं दोसो अणंतरं इयरो । अमणो य अप्पदोसो जोगनिमित्तं च विन्नेओ ॥ ७५७ ॥
रत्तो वा दुट्ठो वा मूढो वा जं पउंजइ पओगं । हिंसावि तत्थ जायइ तम्हा सो हिंसओ होइ ॥ ७५८ ॥
न य हिंसामित्तेणं सावज्जेणावि हिंसओ होइ । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला भणिआ जिणवरोहिं ॥७५९॥

यश्च जीवप्रयोगं मनोवाकायकर्मभिर्हिंसार्थं युनक्ति-प्रयुङ्क्ते यश्चान्यभावेन, एतदुक्तं भवति-लक्ष्यवेधनार्थं काण्डं क्षिप्तं यावताऽन्यस्य मृगादेलग्नं, ततश्चान्यभावेन यः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्यानन्तरोक्ताच्च पुरुषविशेषात् महान् विशेषः । तथा 'अमनस्कश्च' मनोरहितः-संमृच्छन् इत्यर्थः स च यं प्रयोगं कार्यादिकं प्रयुङ्क्ते, अत्र विशेषो महानुक्तः, एतदुक्तं भवति-यो जीवो मनोवाक्यकर्मभिर्हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्य महान् कर्मबन्धो भवति, यश्चान्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतरः कर्मबन्धः यश्चामनस्कः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतमः कर्मबन्धः, ततश्चात्र विशेषो महान् दृष्ट इति । एतदेव व्याख्यानयमाह-हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्तः सुमहान् दोषो भवति, इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दन्तरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः, तथा 'अमनस्कश्च' संमृच्छन्प्रयोगं युञ्जन् अल्पतमदोषो भवति । अतो 'योगनिमित्तं' योगकारणिकः कर्मबन्धो विज्ञेय इति । किञ्च-'रक्तः'

प्रयोगं प्रयुङ्क्तः सुमहान् दोषो भवति, इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दन्तरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः, तथा 'अमनस्कश्च' संमृच्छन्प्रयोगं युञ्जन् अल्पतमदोषो भवति । अतो 'योगनिमित्तं' योगकारणिकः कर्मबन्धो विज्ञेय इति । किञ्च-'रक्तः'

- १ अहं ल १ २ । २ दिट्ठो ल १ । ३ जं देखिया समये पा १ । ४ 'जेन पुरं' आ पा. १-२ पु. । ५ 'येण सदं मं' आ पा. १-२ पु. । ६ 'अहं' आ पा. १ । ७ 'यैहिंसा' आ पा. १ । ८ 'अरं' आ. । ९ 'अनन्तरो' पा. १-२ पु. । १० 'कत्तः' पओ' आ. पा. १ ।

६४ ॥' ति 'आगमिस्तेष्व'ति आगमिष्यता कालेन 'आगमेस्साण'ति पाठान्तरे आगमिष्यतां मध्ये सेत्स्यन्ति ॥६५॥' चि
 र्ब्रह्मैव ते अखामवसप्तिष्यन्' चतुर्विंशतिस्तीर्थकरा अभूवन्, तांश्च स्तुतिशारणाह-तयथा-चदाणर्षं गाहा० 'चद्राणं सुचन्द्र अभिसेन
 च नन्दिसेनं च, कचिद्व्यात्मसेनोऽप्यय दृश्यते, अप्रदिश ग्रतधारिण च वन्दामहे इयामचन्द्रश्च ॥ ६६ ॥ 'यन्दाभि' गाहा, वन्द
 युक्तिसेन कचिदय दीर्घबाहुर्दक्षिसेनो वोच्यते, अक्षितसेन कचिदयं श्रुतापुरुष्यते, तथैव शिवसेन कचिदय सत्यसेनोऽभिधीयते,
 सत्यकिमेति बुद्ध धावगततश्च च देवशर्मण देवसेनापरनामक सतत सदा वद इति प्रकृतं निश्चितश्च च नामान्तरत श्रेयांस ॥
 ६७ ॥ 'असज्जलं' गाहा, असज्जल विनश्यन्न पाठान्तरेण स्मयजल वदे अनन्तक जिनममितशानीनं सर्वज्ञमित्यर्थ, नामान्तरेणाय
 सिद्धसेन इति, उपश्रान्तं च उपश्रान्तसदृशं घृतरजसं वन्दे खलु गुप्तिसेन च ॥६८॥ 'अरपासं' गाहा, अतिपार्श्वं च सुपाशं देवेश्वरवन्दित
 च मल्लदेव निर्माणगत च घर-घरसंघ प्रक्षीणदुःखं इयामकोष्ठं च ॥ ६९ ॥ अयं गाहा अक्षितरागमप्रिसेन महासेनमपरनामकं वन्दे
 धीभरजसमप्रिपुत्र च व्यवकृष्टमेन्द्रेय च क्षारिपेण गर्तं सिद्धिभिति, स्थानान्तरे किञ्चिदन्यथाप्यानुपूर्वी नाम्नामुपलभ्यते ॥ ७० ॥
 महापद्मादयो विजयान्ताश्चतुर्विंशति' ॥ ७५ ॥ एवमिदं सर्वं सुगमं ग्रथसमाप्तिं यावत्, नवरं 'आयाए'ति पलदेवादेरायात देवलो-
 कादेभ्युतस्य मनुष्येभ्युत्पाद सिद्धिश्च यथा रामस्त्विति, एवं 'देसुवि'ति मरुतरावतयोरागमिष्यन्तो वासुदेवादयो भगितव्याः । इत्ये
 वमनेकभार्गानुपदस्याधिकृतग्रन्थस्य यथायान्यभिधानानि दक्षयितुमाह—इत्येतदधिकृतश्चास्त्रमेवमनेनाभिधानप्रकारेणाऽऽप्स्यायते-
 अभिधीयते, तपसा—कुलकरवधस्य-तस्मिन्वाहस्य श्रतिपादकत्वात् कुलकरवध इति च, इतिरुपदर्शने चन्द्रश्च समुषये, एवं वित्यगर-
 वसेश्च यस्मि यथा देसेन कुलकरवधश्रतिपादकत्वात् कुलकरवध इत्येतदाख्यायते एव देवतस्तीर्थकरवधश्रतिपादकत्वात् तीर्थकरवध
 इति च आख्यायते एतदिति, एव चक्रवर्षिवध इति च तस्मिन्वाहकत्वात् दशार्धश्च इति च गणधरवध इति च गणधरवधश्रतिपादकत्वात्

श्रेया जिनशिष्या ऋषयस्तद्वंशप्रतिपादकत्वाद्विपिवंश इति च तत्प्रतिपादनं चात्र पर्युषणाकल्पस्य ऋषिवंशपर्यवसानस्य समवसरण-
 प्रक्रमेण भणितत्वादत एव यतिवंशो मुनिवंशश्चेतदुच्यते, यतिमुनिशब्दयोः ऋषिपर्यायत्वात्, तथा श्रुतिमिति चैतदाख्यायते, तथा
 परोक्षतया त्रैकालिकार्थविवोधनसहत्वादस्य, तथा 'श्रुताङ्गमिति वा' श्रुतस्य-प्रवचनस्य पुरुषरूपस्याङ्ग-अवयव इतिकृत्वा, तथा
 'श्रुतसमास इति वा, समस्तसूत्रार्थानामिह संक्षेपेणाभिधानात् 'श्रुतस्कन्ध इति वा,' श्रुतसमुदायरुपत्वादस्य 'समाए व' चि समवाय
 इति वा समस्तानां जीवानां-जीवादिपदार्थानामभिधेयतयेह समवायनात् मीलनादित्यर्थः, तथा एकादिसंख्याप्रधानतया पदार्थप्रति-
 पादनपरत्वादस्य संख्येति व्याख्यायते, तथा समस्तं-परिपूर्णं तदेतदङ्गमाख्यातं-भगवता, नेह श्रुतस्कन्धद्वयादिखण्डनेनाचारादिव-
 दङ्गतेति भावः, तथा 'अङ्गयणंति' चि समस्तमेतदध्ययनमित्याख्यातं नेहोद्देशकादिखण्डनाऽस्ति शस्त्रपरिज्ञादिष्विवेति भावः, इति-
 शब्दः समाप्तौ 'ब्रवीमी'ति किल सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं प्रत्याह स्म, ब्रवीमि-प्रतिपादयामि, एतत् श्रीमन्महावीरवर्द्धमानस्वामिनः
 समीपे यदवधारितमित्यनेन गुरुपारम्पर्यमर्थस्य प्रतिपादितं भवति, एवं च शिष्यस्य ग्रन्थे गौरवबुद्धिरुपजनिता भवति, आत्मनश्च
 गुरुषु बहुमानो दंशित औद्धत्यं च परिहृतं, अयमेवार्थः शिष्यस्य सम्पादितो भवति मुमुक्षूणां चायं मार्ग इत्यावेदितमिति समवायाख्यं
 चतुर्थमङ्गं वृत्तितः समाप्तम् ॥

नमः श्रीवीराय प्रवरवरपार्थाय च नमो, नमः श्री वाग्देव्यै वरकाविसभाया अपि नमः ॥

नमः श्रीसङ्घाय स्फुटगुणगुरुभ्योऽपि च नमो, नमः सर्वस्मै च प्रकृतविधिसाहाय्यकृते ॥ १ ॥

नमः श्रीसङ्घाय स्फुटगुणगुरुभ्योऽपि च नमो, नमः सर्वस्मै च प्रकृतविधिसाहाय्यकृते ॥ १ ॥

यस्य ग्रन्थवरस्य वाक्यजलधेर्लक्षं सहस्राणि च, चत्वारिंशदहो चतुर्भिरधिका मानं पदानामभूत् ॥
 तस्योच्चैश्चलकाकृतिं निदधतः कालादिदोषात्तथा, दुर्लखात् खिलतां गतस्य कुधियः कुर्वन्तु कि मादृशा. ? ॥२॥

स्वं कष्टेऽतिनिषाय कष्टमधिकं मा मेऽन्यदा जायतां, न्यास्यानेऽस्य तथा विवेक्तुमनसामरूपधृतानाममुम्
इत्यालोचयता तथापि किमपि प्रोक्तं मया तत्र च, दुर्ग्यास्यानविशेषेन विदधतु प्राधाः परार्थोद्यताः ॥ ३ ॥

इह वचसि निरोधो नास्ति सर्वधृवाक्यात्, कचन तदधमासो यः स मान्यान्नुपुद्बेः ।

परगुरुभिरहाश्रयतीतकाले मुनीश्वरिणधरवचनानां श्रुतसङ्घातनादा ॥ ४ ॥

न्यास्यार्थं यद्यपीदं प्रवरकविषयः परार्थेऽप्येव इष्टं (कचं) सम्भाव्योऽस्मिन्नपि कचिदपि मनसो मोहतोऽर्थोदिमेव ।
किन्तु श्रीसङ्गमुदेरुद्वारविषेर्भावद्वयेऽपि दोषो, मा मेऽभूदत्यकोऽपि प्रथमपरमना अस्तु देवी श्रुतस्य ॥ ५ ॥

नि'सम्बन्धविहारहारिषरितान् भी वर्द्धमानाभिवान्, हरीन् ध्यातवतोऽपितीयतपसो ग्रन्थपर्णीसिप्रमो ॥
भीमत्त्वनिजिनेभरस्य जपिनो दर्पयसां वाग्मिनो, सङ्गचोरपि मुदिमागर इति स्यातस्य घरेर्ध्वे ॥ ६ ॥

द्विव्येणामयदेवास्यसुरिषा विह्वतिः कृता ॥ श्रीमतः समवायास्म्यतुर्थाङ्गस्य समासतः ॥ ७ ॥
एकद्वयसु द्वतेष्वपि विद्यत्यधिकेषु विक्रमसमानाम् । अण्डिलपाटकनगरे रक्षिता समवायटीकेयम् ॥ ८ ॥
प्रत्यघरं निरूप्यास्याः, ग्रन्थमानं विनिश्चितम् । त्रीणि स्मोक्तसङ्ख्यानि, पादन्यूना च पदद्वयी ॥ ९ ॥

यत्रसम्भ्या स्मोक्तं १६६७ पृष्टिः ३५७५ उभयोर्मौलनेन ५२४२ ॥

इति चन्द्रकुलाम्बरनभोगिणीभीमदमयदेवाचार्यदग्धा समवायाङ्गद्वयशेषि समाप्ता ॥

